Mario Tobino

ORGANIZAȚIA CLANDESTINĂ

Organizația clandestină

MARIO TOBINO

Organizația clandestină

În românește de
GEORGE LĂZĂRESCU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București 1964

Coperta de *Radu Veluda*

Mario Tobino

IL CLANDESTINO

© Arnoldo Mondadori Editore, 1962

NOTĂ

Mario Tobino s-a născut în 1910, la Viareggio; talentul literar pe care-l vădește de timpuriu îl face ca, paralel cu studiile medicale, să se afirme ca poet. Prima culegere de versuri, Poesie, *datează din anul 1934. În 1942 publică un volum de povestiri* La gelosia del marinaio (Gelozia marinarului) *precum și primul său roman:* Il figlio del farmacista (Fiul farmacistului).

Înrolat în armată, luptă în timpul celui de al doilea război mondial în Africa de Nord. Mărturie a acestei perioade este lucrarea Il deserto della Libia (Deșertul Libiei). *Întors în țară, în vîltoarea evenimentelor care au marcat perioada de sfîrșit a războiului, se înrolează ca voluntar în formațiile de partizani care au luptat atît împotriva armatelor hitleriste cît și împotriva brigăzilor fasciste italiene. După război, continuă să publice noi culegeri de poezii, povestiri, impresii de călătorie ca, de pildă, volumele:* Due italiani a Parigi (Doi italieni la Paris), Passione per l'Italia (Pasiune pentru Italia), Le libere donne di Magliano (Femeile libere din Magliano), *volume care îl consacră ca scriitor.*

Organizația clandestină (Il clandestino) *se încadrează în așa numita literatură de rezistență, adică literatura care a consemnat momentele cele mai dramatice prin care a trecut poporul italian în timpul celui de-al doilea război mondial și pe care au ilustrat-o nume ca: Salvatore Quasimodo, Renata Viganò, Giorgio Bassani, Vasco Pratolini, Cesare Pavese, Italo Calvino și alții.*

Fără a înceta nici o clipă de a fi o operă literară închegată, Organizația clandestină *se impune de la prima vedere prin forța și autenticitatea conferite de orice document istoric.*

Romanul de față este ilustrarea evenimentelor pe care le-a trăit Italia în urma actului de la 8 septembrie 1943, a „tragediei de la 8 septembrie" cum a rămas în istorie această dată.

Prăbușit la 25 iulie 1943, regimului lui Mussolini i se substituie guvernul Badoglio. La 8 septembrie 1943 acesta semnează armistițiul cu trupele anglo-americane care debarcaseră în sudul Italiei și înaintau spre nord, fără însă a lua măsurile militare cuvenite pentru ca teritoriul țării să nu încapă pe mîinile trupelor hitleriste, aliate pînă atunci. În vreme ce căpeteniile militare și clasa conducătoare capitulau în fapt în fața armatelor germane, în nordul Italiei, Mussolini, eliberat de hitleriști, proclamă, pe un teritoriu ocupat de aceștia, Republica Socială Italiană, *stat fantomă. Practic, situația creată dezlănțuie furia și spiritul revanșard al fasciștilor care se reorganizează, trecînd la represalii împotriva populației.*

În aceste condiții începe în Italia organizarea insurecției armate — largă mișcare de mase constituite în formații militare și avînd drept scop eliberarea țării de sub fascism — moment căruia romanul îi este închinat.

Prieteni, am avut un crez,
dar din păcate s-a dovedit himeric,
am crezut că oamenii sînt sfinți,
că pe cei răi i-am ucis noi,
am crezut că totul devine o sărbătoare și o iertare
că plantele în bătaia vîntului murmură o simfonie verde
că moartea nu e altceva decît medalia de premiu ce
strălucește pe pieptul copilului silitor din școală.
Cu nespusă durere și strîngere de inimă
am fost siliți să ne schimbăm părerea.
Rămîne azi în noi puritatea acelui crez.

25 IULIE

La Medusa există o piață pe care toți o numesc *Piazza Grande*[1] deși în realitate are alt nume. Are forma unui pătrat, străjuit de-a lungul laturilor de platani bătrîni.

Casele din jur sînt joase, cu un singur etaj, zugrăvite într-o culoare cenușie, mohorîtă, care cîteodată ți se pare că e emblema Toscanei.

Printre celelalte case, se distinge biserica Mizericordiei; nu atît prin înălțime, cît prin fațada care are în mijlocul ei o ușă mai mare, de o culoare mai intensă, acoperită parcă de sudoare, la fel cum par și statuile sfinților de piatră, care, prin atingerea continuă a mîinilor transpirate ale celor care-i imploră, capătă parcă o înfățișare omenească.

E cea mai veche piață din oraș și, la începutul secolului al douăzecilea, cînd Medusa era locuită numai de marinari, de călăfătuitori și de pescari, în timpul marilor sărbători ale paștelui sau crăciunului, peste tot se formau grupuri-grupuri de buni cunoscători ai tainelor mării, care-o îndrăgeau și se temeau de ea, marinari încercați și curajoși pe care cei tineri îi ascultau în cea mai desăvîrșită liniște.

Pe vremea aceea călătoriile durau luni nesfîrșite, mările erau străbătute de corăbii cu pînze, iar marinarii, cu cît ajungeau mai departe, cu atît simțeau mai vie în suflet imaginea țării lor. Și în zilele de mari sărbători, de paști și de crăciun, își reîmprospătau toate amintirile, zăbovind asupra amănuntelor care li se păruseră confuze în timpul călătoriei și,

[1] Piața mare.

cuprinși parcă de un fel de voluptate, se interesau de veștile noi.

În anotimpul în care natura reînfloreşte, platanii din *Piazza Grande* sînt copleşiţi de o bogăţie de frunze de un verde strălucitor ; iarna, în schimb, ramurile lor iau forma unor mîini strîmbe care imploră cerul, iar culoarea palidă şi goliciunea lor gheboasă sugerează siluetele unor fiinţe sărmane cu braţele întinse. Azi, Medusa este o staţiune balneară renumită ; chiar dacă *Piazza Grande* a rămas neatinsă, oraşul s-a lărgit pe toate razele lui, înţesîndu-se cu hoteluri, vile, clădiri frumoase şi grădini. Păduricile lui de pini, învăluite altădată în misterul unei vegetaţii bogate, sînt astăzi căutate şi scotocite, devenind prilej pentru tot felul de afaceri. Şi totuşi, o dată cu sfîrşitul verii, cînd ultimii străini sînt goniţi de cîte vreo aversă spectaculoasă, vechile obiceiuri, rămase nebăgate în seamă în timpul sezonului, apar de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, şi îţi dai seama că, chiar dacă aparent *Piazza Grande* e departe de freamătul vieţii estivale, rămîne totuşi mereu focarul evenimentelor autentice, căci acolo, printre şirurile sale de platani, se desfăşoară adevărata istorie a Medusei.

La 25 iulie 1943 — dată care apoi n-a mai fost o simplă zi din calendar ci o imperioasă aducere aminte a unor evenimente istorice ce se înfruntau — la ora 10 şi 45 seara, cu totul pe neaşteptate, în timp ce vilegiaturiştii, dînd uitării războiul, se odihneau în camere închiriate, ameţiţi de razele puternice ale soarelui din cursul zilei, postul de radio anunţă că fascismul, dictatura care domnea în Italia de douăzeci de ani, a căzut.

Aproape toată noaptea aceea, la o diferenţă de numai cîteva minute, postul de radio repetă cele două mesaje, unul al regelui şi altul al generalului Badoglio, cînd în cuvinte mieroase, cînd amare ca fierea şi înţesate de vorbe goale şi în doi peri.

Primul mesaj spunea că regele acceptase demisia lui Mussolini. Îşi asumase el însuşi comanda forţelor armate şi sublinia aceste cuvinte ameninţătoare :

Nici o șovăială nu poate fi tolerată; nici o plîngere nu poate fi admisă.

Mesajul lui Badoglio era următorul:

Din ordinul Majestății Sale, rege și împărat, îmi asum conducerea militară a țării, deplin împuternicit. Războiul continuă. Italia, paznic credincios al tradițiilor sale milenare, rămîne neclintită în menținerea cuvîntului dat. Să strîngem rîndurile în jurul Majestății Sale, rege și împărat. Consemnul primit e clar și precis: oricine își închipuie că poate împiedica desfășurarea lui normală sau încearcă să tulbure ordinea publică va fi aspru pedepsit.

In fața unor asemenea mesaje, la fel ca toate celelalte orașe din Italia, s-a deșteptat și Medusa: sezonul de băi a fost dat uitării iar *Piazza Grande* a reintrat în toate drepturile sale.

In afara celebrității ei ca stațiune balneară, Medusa mai este renumită și prin faptul că e un oraș sensibil la viața politică, participînd activ la mișcările revoluționare și anarhice ale regiunii în care e situată. Poate că viața riscantă de pe mare și munca dîrză a călăfătuitorilor o împinge la asemenea violențe generoase. Frecvența asiduă a vilegiaturiștilor care se scaldă leneși în timpul verii le dă locuitorilor din Medusa nu numai sensul nedreptății sociale dar îi mai și obligă să constate cît de arar se îmbină bogăția cu virtutea.

Cît de repede se poate înflăcăra Medusa o dovedesc mișcările comuniste din 1919, după primul război mondial. A fost singurul oraș din Italia care timp de trei zile a considerat abolită orice putere, transformîndu-se de bunăvoie într-o republică anarhică. Cei care s-au aflat în zilele acelea la postul de comandă au demonstrat că au o concepție foarte bizară despre revoluție, fiind dispuși să dea mare prețuire gesturilor vreunui tribun, gălăgiei copilărești și propunerilor răsunătoare, ce se reduc în cele din urmă la o zăpăceală obositoare.

Oricum însă, mișcările acelea, deși reprobabile și cu iz de bîlci, uneori comice, alteori tragice, au existat

totuși, dovedind că în Medusa s-ar fi putut găsi elemente care să se înflăcăreze în mod serios.

Și, ca dovadă că vechiul ideal nu se stinsese, la 25 iulie 1943, în somnolența generală instaurată de dictatură, la Medusa se dovedi că există totuși o organizație clandestină, un grup constituit care avea drept scop să acționeze împotriva fascismului.

Organizația nu îndeplinise încă nici o acțiune mai însemnată. Demn de laudă, pînă atunci, era numai faptul, de altfel fără nici o importanță în aparență, că organizația exista, urmărind cu atenție evenimentele și acțiunile persoanelor din oraș, fără cea mai mică urmă de teamă față de fasciști. Organizația nu avea liste și statute precise sau reuniuni fixe și periodice; numărul celor din organizație era destul de oscilant; erau zile în care se urca numai pînă la douăzeci, altele în care ajungea la cincizeci, sau, cîteodată, chiar mai mult, pentru ca în alte zile să se reducă la un număr foarte restrîns de persoane.

Aproape toți cei care făceau parte din organizație aveau între douăzeci și treizeci de ani; mai era și cîte un om în vîrstă, dar numai așa, ca un simbol al continuității evenimentelor. E adevărat că tinerii nu-i priveau cu ochi buni pe bătrînii antifasciști, deoarece îi considerau descurajați, gata să se piardă în vorbe goale și poze romantice, în sfîrșit, îi considerau cu totul străini de marxism.

Dar dacă l-ai fi întrebat pe unul dintre acești tineri care era rațiunea adevărată și profundă a grupării lor, ți-ar fi răspuns cu promptitudinea și ciuda provocate de întrebările prea directe: „Comunismul".

Dar aceeași întrebare adresată unui om mai rafinat, unui om politic, l-ar fi făcut să se eschiveze cu oarecare abilitate și, dînd un aer misterios sau chiar amenințător răspunsului, ar fi spus: „Eu sînt leninist!"

Desigur, acești oameni știau prea puțin despre scrierile marxiste sau gîndirea lui Lenin. Vibrau însă de înflăcărare și pasiune la gîndul acestor sacre și tainice texte; dorința lor de dreptate era aprigă și cuvîntul *comunism* cuprindea ceea ce simțeau și

voiau cu toţii : speranţa în viitor, încrederea în oameni, înălţarea lor morală, binele victorios în lupta lui cu răul, egoismul subjugat de generozitate ; şi, în afară de asta, în sufletele lor tinere, pluteau, ca întotdeauna, vise de glorie şi dragoste pentru patria lor, rîvna de a deveni cunoscuţi, stimaţi, admiraţi, într-un cuvînt triumful generaţiei lor, pluteau aşadar toate visele care-şi găsesc drum atît de prielnic în anii tinereţii.

E de reţinut faptul că, deoarece cuvintele *Patrie* şi *Glorie* făceau parte din recuzita fascismului care le întrebuinţase prea grosolan, golindu-le de orice conţinut, se stabilise între ei o înţelegere fermă şi tacită de a nu le pomeni şi, contrar fasciştilor, de a preschimba vorbele goale în realizări, în acţiuni, în fapte concrete.

Summonti, preotul roşu, fiul opticianului, era cel mai reprezentativ dintre toţi, întruparea tuturor dorinţelor şi aspiraţiilor lor aprige şi confuze.

Intr-o zi, Summonti, pe vremea cînd avea vreo douăzeci de ani, citise *Învierea* lui Tolstoi. In cartea aceea găsise el lumina pe care o căuta ; deodată i se păruse totul clar, orice îndoială şi şovăială dispăruseră ca prin farmec. Din ziua aceea se şi aşternuse pe treabă.

Era un tînăr de statură mijlocie, cu fruntea încruntată, ochii negri ; cîteodată avea o privire rătăcită într-o vagă implorare ; pe buza superioară purta strengăreşte, parcă desenată, o mustăcioară, singurul lui semn de mondenitate.

Avea prăvălia pe bulevardul Berlinghieri, care se întinde de-a lungul mării, loc foarte căutat pentru plimbări şi întîlniri. Pe acest bulevard îşi exercita Summonti misiunea ; avea darul de a-i descoperi pe oamenii cu suflet, cu conştiinţă, pe cei care doreau să colaboreze la ceva ce se putea numi „mîntuirea sărmanilor". In anii dinaintea datei de 25 iulie fusese neobosit în a şi-i apropia pe cei care-i puteau deveni tovarăşi ; nu-şi pierduse niciodată cumpătul, curajos şi senin, ştia totuşi să fie prudent atît cît era nevoie ; în acţiunile lui nu se lăsa furat de lucrurile mărunte,

dispreţuia exemplele neînsemnate din jurul lui ; simţea o mare mulţumire cînd pătrundea în adîncul situaţiilor care se iveau şi era fericit în clipa cînd întîlnea un suflet adevărat ; singurul său zîmbet de satisfacţie îl avu atunci cînd, după ani şi ani de asemenea muncă, cineva începu să-l numească : *preotul roşu.*

Dacă Summonti era în mod tacit recunoscut ca secretar politic al organizaţiei, ceilalţi tineri, cu o personalitate diferită de a lui, dar tot atît de valoroşi ca şi el, se remarcau şi ei, fiecare cu micul lui grup de adepţi credincioşi. Cei din organizaţie erau risipiţi prin toate cartierele oraşului ; unii locuiau în preajma şantierului naval, alţii în cartierul bogătaşilor, iar alţii la periferie, în cartierele sărace ; toţi, sau aproape toţi, erau fii de antifasciști, astfel că auziseră vorbindu-se în casă despre politică, încă de copii.

Cei mai mulţi dintre ei ştiau ce înseamnă mizeria, fie că avuseseră din cînd în cînd de-a face cu ea, fie că o găzduiseră în propria lor casă ; sau dacă n-o cunoscuseră, auziseră despre ea din discuţiile părinţilor cînd povesteau de cîtă trudă fusese nevoie ca s-o alunge.

In seara zilei de 25 iulie, cînd la radio se anunţă căderea fascismului, în timp ce pe străzile în plină sărbătoare începu freamătul exclamaţiilor şi comentariilor, cei din organizaţie ardeau de dorinţa de a se întîlni, de-a face ceva, şi, ca dovadă că Summonti, preotul roşu, era recunoscut ca secretar şi ca tovarăş de încredere, fără nici o înţelegere prealabilă, se adunară cu toţii, ca la o întîlnire, chiar în faţa casei lui, pe bulevardul Berlinghieri.

De multe ori declaraseră ei şi îşi făgăduiseră în trecut că una din primele datorii ale organizaţiei era de a ajuta, de a sprijini, şi de a se amesteca în orice manifestaţie şi în orice mişcare potrivnică fascismului, participînd la ea şi conducînd-o pe o anumită linie.

Noaptea, în ciuda orei tîrzii, oamenii discutau pe străzi, se adunau, rîdeau tare şi cu poftă. Era ca un

fel de protest evaziv și nevinovat care însemna totuși ceva.

Așadar sosise ceasul acțiunii.

In fața casei lui Summonti se adunară aproape douăzeci de oameni : înainte de orice, la fel ca ceilalți cetățeni, își exprimară bucuria, își strînseră mîinile, și se bătură pe umeri, triumfînd că au avut dreptate și fericiți că sînt liberi ; cînd, deodată, cel mai impulsiv dintre ei, inginerul Mosca, dominînd celelalte glasuri din jur și întrerupînd orice altă discuție, trecu de la vorbe la fapte :

— Atunci, mîine dimineață la miting, în *Piazza Grande !*

Ideea răspîndi atîta lumină, de parcă răsărise soarele în puterea nopții. Urmară cîteva clipe de tăcere, poate de tulburare.

— Da, adăugă Summonti, roșu la față ca un preot la prima lui slujbă. Și, pătruns parcă de o altă idee genială, strigă cu un glas aprins : Avem nevoie de manifeste. Tiparul ! Insistă el, vrînd parcă să le explice cum stau lucrurile celor mai înceți, mai lipsiți de energie.

Duchen, profesorul de filozofie, căruia un ciuf de păr castaniu îi umbrea o jumătate de frunte, dîndu-i un aer romantic de nihilist, șuieră strident și el, cu un glas vibrant, ca o coardă de vioară, exaltat cum era :

— Le tipărim la noapte ! Hai să mergem la Nieri. Le va face imediat.

— Care Nieri ? întrebă unul dintre ei.

— Cum, care ! Nieri, tipograful care a fost ciomăgit de fasciști !

Preotul roșu își plecă puțin gîtul, îl lăsă într-o parte, așa cum avea obiceiul cînd era pe punctul de a lua cuvîntul. Își însușise această atitudine de cînd îi contemplase, cu o profundă admirație, pe unii conducători fotografiați în timpul întrunirilor în cadrul cărora luau anumite hotărîri. Personajele acelea sobre, frămîntate de atîtea probleme, stăteau cu fețele plecate și atenția încordată, vrînd parcă să surprindă

murmurul vîntului care venea să le aducă opinia poporului.

— Trebuie să ne împărțim în două grupuri ! spuse el cu un ton hotărît, care în mod ciudat exprima și umilință. Un grup se duce la Nieri și-l ajută la tipărit și, în sfîrșit, la ce va mai fi nevoie, iar alt grup se duce prin cafenele și bodegi. Repetă : *Prin bodegile din preajma șantierului naval* — ca să sublinieze că partidul lor era un partid muncitoresc — pentru a anunța că mîine dimineață, la zece, va avea loc adunarea din *Piazza Grande,* prima adunare după douăzeci de ani. Manifestele le vom împărți la sfîrșit...

Se întrerupse pentru puțin, se uită în jur, căutînd un chip.

— Adunarea o vei deschide tu, Giorgetto ! Ești avocat, ai mai multă experiență decît noi, și apoi... toți l-am cunoscut pe taică-tău.

La vorbele lui, Giorgetto simți un cuțit în inimă. Nici timiditatea, nici lenea, divinitățile care-i dominau temperamentul, nu mai avură puterea să-l ajute ; lăsă capul în jos, în semn de consimțire, în vreme ce ființa lui trăia naufragiul celor mai autentice dorințe ce-l stăpîneau.

Dată fiind ora tîrzie, trebuiau să acționeze în grabă : cele două grupuri se alcătuiră ușor, unul mai mic, cel cu manifestele, altul mai numeros, cel cu cafenelele și bodegile.

Giorgetto se duse acasă, să-și pregătească discursul.

Aproape toți veniseră la Summonti acasă pe biciclete, mijlocul suveran de transport pe vremea aceea de război, ceea ce le și înlesni îndeplinirea mai rapidă a sarcinilor.

Să colinzi cafenelele și bodegile, mai ales în preajma șantierului naval, aproape toate încă deschise la ora aceea, în mijlocul unei atmosfere de agitație, după anunțul de la radio, era o sarcină ușoară ; îți trebuiau doar cîteva fraze bine ticluite, potrivite cu starea de spirit ce domnea.

In schimb, acțiunea cu Nieri, cu manifestele, era ceva mai delicată, după cum își dăduseră seama încă

din stradă cei din grupul însărcinat cu îndeplinirea ei. Intr-adevăr, nici unul nu vorbise în viața lui cu Nieri, tipograful din Medusa, vechi credincios al socialismului.

Ajunseră acasă la el, pe strada Don Bosco.

Din fericire, văzură o fereastră de la etaj care, în ciuda camuflajului, permitea totuși să se întrezărească o dungă groasă de lumină, jaluzelele fiind lăsate fără prea mare grijă.

Nieri făcea parte dintre meseriașii îndrăgostiți de munca lor, care erau socialiști prin logica ce decurgea în mod firesc din faptele lor zilnice; niciodată nu prețuise demagogia și vociferările zgomotoase.

In primii ani ai fascismului, în 1919, 1920, 1921, 1922, nu se remarcase prea mult. După aceea, în supunerea generală, singur el explicase energic tuturor de ce nu puteau îngenunchea în fața lui Mussolini care, între altele, era un om fără nici o meserie și lipsit de orice modestie.

Intr-o seară, în 1924, după uciderea criminală a lui Matteotti [1], fusese ciomăgit de banda cămășilor negre din Medusa.

După aceea își reluă lucrul în tăcere și singurătate. Era cel mai bun tipograf din Medusa, cel mai sîrguincios; un text tipărit de el avea literele cele mai clare. Era de o cinste ca de cristal. Și, în timp ce fascismul se afla în plină putere, el continua să trăiască departe de toți.

Mosca bătu discret la ușă, cu dosul palmei.

Cum nu apărea nimeni, bătu din nou cu mai multă energie. Veni să le deschidă chiar Nieri. Chipul lui se desprinse clar în golul ușii. Din felul cum era îmbrăcat, cu papucii în picioare, cu cămașa desfăcută la gît și cu cele cîteva fire de păr răvășite, se înțelegea ușor că anunțul de la radio îl surprinsese pesemne în pat și că acum ei îl treziseră.

---

[1] Giacomo Matteotti (1885—1924), socialist italian, din 1922 secretar al Partidului Socialist Unitar. In 1924, în calitate de deputat, a luat cuvîntul în parlament demascînd escrocheriile alegerilor din acel an. Din ordinul lui Mussolini, a fost arestat și ucis de către o bandă de fasciști.

Era un om mic de statură și în jurul vîrstei de șaizeci de ani ; avea ochii mari și umbriți de cearcăne. Privi înmărmurit grupul de tineri care făcuseră acum un cerc în jurul lui.

Ambele părți rămaseră într-o lungă așteptare.

Mosca o luă înaintea tuturor și începu să vorbească, împins de obișnuita lui impulsivitate, de furtuna de imagini care i se învolburau în cap, găsind în cele din urmă o portiță de ieșire ; vorbea de parcă Nieri ar fi cunoscut în amănunțime toate gîndurile lor de mai înainte.

— Am venit să ne tipărești manifestele. Mîine dimineață le vom împrăștia în *Piazza Grande*. Și, dîndu-și seama că prea s-a repezit, mai adăugă : La miting.

Nieri, care-și rotise privirea asupra chipurilor acelora tinere, și în penumbră i se păruseră toate la fel, auzind din nou glasul lui Mosca, se văzu obligat să se concentreze asupra lui, mai ales că între timp se apropiase puțin de el ; îl fixă și se pomeni exclamînd :

— Semeni cu Mosca ! Nu cumva ești fiul lui ?

— Da, spuse tînărul.

— Unde ți-e tatăl ?

— La Genova. S-a dus după treburi. Se întoarce mîine.

— Am fost prieteni... murmură Nieri și-și trecu încet mîna pe frunte, vrînd parcă să se apere de amintiri.

Acum nici Mosca nu mai îndrăzni să vorbească. Toți tinerii se uitau la bătrîn ; ani de-a rîndul îl văzuseră trecînd singur pe străzi, auziseră șoptindu-se numele lui prin casă, se știa că avea domiciliu forțat, că nu era prudent să fii văzut cu el, și, de altfel, el însuși se ferea de lume, se ocupa doar de munca lui, ducînd liniștit o viață de familie.

Acum, cînd căzuse fascismul, părea absurdă nedreptatea ce i se făcuse, lipsit fiind de orice vină, sau poate vinovat de a fi fost prea bun.

Mosca, ce-i drept cu mai puțină convingere, își reluă vorba :

— Am venit pentru manifeste. Ești singurul din toată Medusa care ne poți ajuta.

— Ce fel de manifeste? întrebă Nieri, iar în glasul lui se și întrevedea o simpatie, o slăbiciune parcă și o mare curiozitate.

— Mîine dimineață, la zece, avem întrunire în *Piazza Grande* și am luat hotărîrea să lansăm manifeste prin care să sărbătorim libertatea... Și aici, Mosca lăsă în suspensie vorbele, dîndu-și seama că nu se gîndiseră de loc la frazele care urmau să fie tipărite în manifeste.

— La ora asta?... Și permisul? lungi vorba Nieri, dar cu un ton care exprima un fel de mulțumire, de parcă ar fi cuprins în el ademenirea de a-i face să treacă victorioși peste această obiecție.

Tinerii, care formaseră un zid, unul lîngă altul, în jurul ușii, continuau să-l privească atent pe Nieri, de parcă ar fi fost o persoană cu totul ieșită din comun, aproape miraculoasă.

— Ce manifeste? repetă tipograful, și expresia lui semăna acum cel mai mult cu expresia celui care se reîntoarce la lumină după o îndelungată perioadă de neîncredere și e încă buimac, iar suflul libertății care-l învăluie îl emoționează dar în același timp îl face să se simtă și slab, nesigur, împingîndu-l spre o nelămurită tulburare.

Mosca își luă din nou avînt; cu aceeași impulsivitate plină de energie, și ținîndu-și capul lăsat pe spate, ca un mușchetar, spuse:

— S-a terminat cu fascismul, nu mai avem nevoie de permise. Îi vom pune pe fasciști la stîlpul infamiei!

Și apoi, redevenind convingător și respectuos, adăugă:

— Domnule Nieri, vă dăm și noi o mînă de ajutor, spuneți-ne doar ce trebuie să facem.

— Și ce vreți să scriți în manifeste?

— Că fascismul a căzut. Libertate pentru toți... Dumneavoastră va trebui să le scrieți, domnule Nieri.

— N-aveți nici permis, măcar; trebuie să le tipărim pe ascuns.

— Dinspre partea astă fiți sigur că nu veți avea nici o neplăcere. Apoi, apropiindu-se de Nieri, Mosca îi spuse în șoaptă dar apăsat :

— Toți sîntem comuniști.

Nieri intră înăuntru, vrînd parcă să le facă semn să vină după el și să se așeze ; făcu cîțiva metri pe coridor și se opri în fața unei ușițe laterale. În timp ce-o deschidea, spuse :

— După ce intrați, închideți ușa, încă mai e camuflaj.

Intrară într-o cameră spațioasă, cu acoperișul înclinat în ambele părți, unde tronau două mașini mari cu două guri enorme și complicate. Lîngă pereți se aflau tot felul de dulăpioare și de pupitre cu casetele deschise, în care străluceau literele tipografice. Peste tot se vedeau urmele mîinilor pline de plumb care le manevraseră.

Nieri, la lumina lămpii aprinse, își roti încet privirea asupra tuturor.

Erau niște băiețandri, tineri de tot ! Ar fi vrut să-i întrebe cîte ceva, să mai afle lucruri noi, cum era și firesc, după ce lipsise atîta din mijlocul oamenilor, dar parcă un nod i se pusese în gît, împiedicîndu-l s-o facă. Era încă buimăcit de anunțul de la radio. Cîteodată i se părea că fascismul nici nu existase, că fusese doar o umbră care dispare în clipa cînd deschizi ochii. Avea senzația că se mișcă aidoma unui automat, își dădea seama că ar fi putut face lucrul cel mai absurd din lume, înțelegîndu-l dar continuînd totuși să-l facă.

Își luă ochelarii lui de presbit pe care obișnuia să-i lase pe un raft, lîngă pupitru, și-i puse pe nas, ceva mai jos, încît să poată citi și totuși să poată vedea bine de la distanță, pe deasupra lor. Luă o hîrtie și un creion. Rămase în picioare, se sprijini de pupitru și întrebă :

— Ei, ce să scriem ?

Tinerii nu se gîndiseră încă. Era pentru prima oară cînd doreau să-și vadă tipărite vorbele care pe deasupra, trebuiau să fie și foarte noi.

Adriatico, călăfătuitorul, cu expresia lui de maimuță batjocoritoare, era gata să spună ceva, își și ridicase o mînă, agitînd-o în fața lui, cînd Mosca i-o luă înainte:

— Sînt de-ajuns doar cîteva fraze, spuse el cu furie. *Infama dictatură a căzut. Trăiască libertatea! La stîlpul infamiei cu fasciștii!*

Nieri, ca un elev căruia i se dictează, scrise vorbele pronunțate.

Și Franceschino, un om mai în vîrstă, avînd peste patruzeci de ani, adesea fără lucru din cauza unei sănătăți șubrede, cu chipul lui de copil bătrîn, se apropie să-și spună și el părerea, și, cu multă stîngăcie, bîlbîi, înghițind în sec:

— Eu aș mai adăuga: *Trăiască fraternitatea.*

Nieri zîmbi, apropie creionul de hîrtie și între timp își aruncă privirea spre Mosca; acesta găsi fraza infantilă și retorică, așa că se strîmbă în semn de dezaprobare.

Atunci Adriatico, călăfătuitorul, spuse cu ironie:

— Și dacă am pune: *Trăiască comunismul?*

Și aceste vorbe, pronunțate cu voce clară, aproape provocatoare, îi readuse brusc pe toți la realitate, la război, la nemți, la rege, la Badoglio, la ultima spaimă pe care o trăseseră, la spioni, la fascism, cadavru care nu se răcise încă. Și pricepură lesne că Adriatico spusese cuvintele acelea de dragul lor, dar nu erau o propunere.

Tipograful își trase pe el un halat negru și trecu la lucru; le dădu cîte ceva de făcut nu fiindcă ar fi fost nevoie, ci mai mult ca să le facă plăcere.

La ora trei noaptea, manifestele erau gata. Tipărire nouă sute, pe hîrtie roșie, care fusese tăiată cu ani în urmă, pentru a fi lansată la carnaval din carele alegorice, cu felurite cantonete care se scriau pe ea. Din cauza războiului, rămăsese uitată într-un colț, în voia prafului.

Tinerii o luară de acolo ca pe o relicvă. Înainte de a părăsi tipografia, unul cîte unul, îl salută pe Nieri cu respect ca niște studenți în medicină, care, din

motive excepționale, se află în fața profesorului lor, în propria lui casă.

Nieri zîmbi tuturor, le strînse mîinile, închise ușa și se întoarse în cameră.

Încă mai era buimăcit. Așa cum era, îmbrăcat, se tolăni pe patul mare, conjugal.

„Ce se întîmplase? Se terminase într-adevăr cu fascismul? Ce se petrecuse? Veniseră tinerii aceia să-l caute; toți vorbeau deschis, printre ei era și fiul lui Mosca, veniseră la el de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea, de parcă totul ar fi fost simplu, ca pe timpuri, cînd se întrunea cu prietenii, cînd lua parte și Mosca, tatăl..."

Atîtea gînduri, amintiri și străfulgerări de imagini îi reapărură tipografului în minte, de nu mai știa de unde să înceapă ca să le pună în ordine; nu izbutea să-și revină, se simțea de-a dreptul năucit dar parcă și bucuros ca un convalescent care-și simte slăbiciunea și tulburarea. Dintr-o dată, așa cum începe să gîlgîie un val de sînge dintr-o rană, tot așa își dădu și el seama că îmbătrînise, că era singur, că viața lui avusese o misiune care se împlinise.

Din nou se perindară pe dinaintea ochilor lui personajele cenușii, din ziua aceea tristă, scena bătăii, cînd se apropiaseră de el, înconjurîndu-l cu ciomegele ridicate.

Dar nu simțea nici ură, nici pornire împotriva cuiva.

„S-a sfîrșit, murmură el, am făcut ce-am putut, am pierdut atîția ani, atîtea speranțe" și, fără voia lui, îi apăru dinainte figura lui Franceschino, cel care vorbise de fraternitate, cu chipul suferind, ochii mici și lucioși, gura pe jumătate fără dinți, i se păru că se apropiase de el, că devine mai mare și în loc să spună „fraternitate", cere milă, strigînd această vorbă, în vreme ce nimeni nu-i dă ascultare. Încercă să alunge imaginea aceea și deodată îi veni să zîmbească, dîndu-și seama că nu izbutea să-și găsească liniștea.

Se întoarse atunci pe-o parte, înspre locul gol unde pînă acum cîțiva ani dormea soția lui, de parcă

prin mișcarea aceea ar fi putut îndepărta totul : gînduri, amintiri, vorbe, sentimente.

Rămase să privească într-acolo.

„Nici ea nu mai este", murmură el, și, fără să se clintească, întinse în gînd o mînă înspre perna goală, vrînd parcă să mîngîie un obraz.

Stinse apoi lumina. Toată noaptea rămase cu ochii deschiși. De nenumărate ori se duse cu gîndul la fasciști, la cămășile negre, la cei care ciomăgeau. Acum ei se aflau în aceeași situație în care se aflase el, adică departe de lume ; acum ei erau aceia care trebuiau să stea ascunși. Și se gîndi că după atîția ani în care timp trîndăviseră în posturi mari, le venea greu într-o asemenea situație, care probabil îi uimise nespus. In cîteva rînduri, Nieri avu o senzație de compătimire chiar, de ușoară protecție ; ca un om încercat, trecut prin asemenea momente grele, care ar vrea să dea sfaturi începătorilor și să discute liniștit cu ei.

26 IULIE

A doua zi soarele era în plină strălucire și putere, așa cum e de obicei în luna iulie. În ciuda războiului și a știrii neașteptate din seara trecută, stațiunea balneară își continua viața, cu toate că numărul vilegiaturiștilor scăzuse. Era într-adevăr foarte ciudat spectacolul prezentat de Italia în timpul celui de-al doilea război mondial. Dacă citeai ziarele ai fi crezut că era țara eroilor călîți în foc și sînge, veșnic cu arma în mînă, singura lor plăcere fiind lupta. Dimpotrivă, judecînd după viața care se desfășura în mod obișnuit, în orașe, și mai ales în stațiunile climaterice, aflate departe de front, care nu cunoscuseră bombardamentele aeriene, italienii păreau niște pașnici cetățeni în vacanță. Și la Medusa în vara aceea se dansa, se înota, se înfiripau legături amoroase; bărbații și femeile erau îmbrăcați în alb, contrastînd cu pielea lor bronzată de soare; o larmă pestriță însoțea orele din timpul zilei și-o bună parte din noapte.

Și totuși, atît vorbăria belicoasă a ziarelor cît și animația aceea de stagiune balneară nu dădeau decît o imagine superficială despre Italia.

În afara vechii înclinații spre fatalitate, căreia i se adăugase apatia provenită din lungii ani de dictatură, poporul italian mai dispunea de o veche înțelepciune care îi amintea că se cuvine, atunci cînd i se ivește prilejul, să profite de bucuriile vieții. Să se poarte astfel și să nu aducă alte nenorociri, cînd cerul și așa era plin de ele.

Cei care aveau copii și părinți pe front, sau care purtau doliu, deși purtau în suflet o mare durere,

n-o dădeau în vileag cu orice preț ci o păstrau numai între pereții casei lor, iar femeile o mărturiseau în biserică Sfintei Fecioare.

Mai era apoi un fapt trecut sub tăcere, asupra căruia căzuseră de acord cu toții să nu-l destăinuiască : sentimentul vinovăției.

Toți italienii, în afara unui redus și încăpățînat grup de oameni care prin atitudinea lor, deși tîrîți înaintea tribunalelor speciale, reușiseră totuși să supraviețuiască și să recruteze noi adepți, toți italienii purtau răspunderea acelui război. Diferențele între cetățenii obișnuiți erau neînsemnate. In timpul celor douăzeci de ani de dictatură mulți înjuraseră fascismul sau glumiseră pe seama lui, fie în sinea lor, fie în cercurile prietenilor de încredere ; dar acesta era un fapt lipsit de importanță, vorbe goale și atîta tot. Foarte mulți dintre ei însă aplaudaseră sau ridicaseră osanale victoriei în mod oficial, purtînd în adunările fasciste masca războinicilor invincibili.

Apoi venise războiul și atunci se văzu că gloria era cu totul altceva.

„Mărețele" adunări, pașnicele și ostentativele parăzi militare, uniformele de tot felul și de toate culorile, amețitoarea voce a lui Mussolini, tineretul fascist, mușchetarii Ducelui fuseseră o splendidă comedie pe calapodul marii majorități a italienilor. Pînă și vremea fericită a victoriei ieftine asupra unor dușmani comozi și dezarmați ca abisinienii era departe. Acum gloria se plătea cu moartea.

Deodată, cu o viclenie demnă de un Arlechin, se ajunse la ideea că de victorie avea să se ocupe marele aliat, Germania ; pentru moment, Italia se așezase sub aripa ei ocrotitoare. Apoi, o dată cu sfîrșitul războiului, cînd toate lucrurile trebuiau să reintre în normal, Ducele, care era un geniu, ar fi avut sarcina să combine totul în așa fel încît italienii să iasă și ei triumfători, ca niște adevărați eroi. Desigur, asta ar fi însemnat noi adunări și noi uniforme strălucitoare.

Numai că în fiecare zi realitatea apărea din ce în ce mai crudă, veștile de pe front erau proaste ; mu-

reau prea mulți, înfrîngerile urmau una după alta, șiretenia aceea nu servise la nimic și cînd începuseră bombardamentele asupra orașelor italiene, scepticismul cuprinse pînă și geniul Ducelui. Sacra lui făptură care avea grijă de toate se veștejise de atîta dezamăgire.

Văzînd că o dată cu trecerea lunilor, pînă și nemții se încovoiau sub armele anglo-americane, italienii începură să dorească orice altă ieșire din această situație încurcată în care intraseră orbește. Și calea cea mai luminată — uitînd tot trecutul — părea să fie căderea fascismului, renegarea Ducelui, alungarea lui, aruncarea întregii vini asupra lui și a celorlalți demnitari din preajma sa.

Mai trecură alte cîteva luni în care timp evenimentele se succedară din ce în ce mai negre iar adevărul ieși și mai mult la iveală. Anglo-americanii debarcară în Sicilia, bombardamentele aeriene asupra orașelor se întețiră din ce în ce mai mult; aliații nemți se luptau cu o furie eroică, dar pînă și un neghiob își dădea seama că erau sortiți înfrîngerii.

Așa cum un copil care, fără să-și dea seama, a luat în mînă ceva care-l arde, și sare de colo pînă colo, înfricoșat și neliniștit, vrînd parcă să pună obiectul undeva, și dacă se poate fără să-l strice, tot așa italienii voiau să se desprindă de războiul acela, legat de fascism, de naziști, să se despartă de Duce și de conducătorii politici de lîngă el, să arunce în spinarea lor toate nebuniile trecutului, să-i pună la stîlpul infamiei, încercînd astfel să rămînă pe o linie de plutire.

In seara zilei de 25 iulie, se întîmplă întocmai ceea ce dorise majoritatea italienilor; și totul se petrecu cît se poate de simplu, de anonim; fără vărsare de sînge; întocmai ca la judecătorie cînd se pronunță condamnarea unui biet hoț de găini.

Rolul poporului italian fu jucat de Marele Consiliu, acela care fusese creat ca o supremă apărare a revoluției fasciste; acest Mare Consiliu, format din cei mai zeloși oameni ai regimului, din cei mai favorizați și cei mai puternici, reunit în Palatul Venezia,

prin grija unuia dintre ei, pe nume Grandi, se purtă cu Ducele ca și cum ar fi vorbit în numele poporului italian, adică îi aruncă în spate întreaga vină, făcîndu-l răspunzător de toate fărădelegile, în timp ce ei, demnitarii, rămîneau pe dinafară, ca și cum n-ar fi avut nici un amestec.

Benito Mussolini, ducele, reprezentantul luminos al acestei perioade istorice, după atîtea ovaționări rămase acum uluit de acuzația unanimă, și atunci, el, legionarul, strategul, sinteza tuturor virtuților rasei, el, care declarase în mod solemn că *numai Dumnezeu poate supune voința fascistă, oamenii și lucrurile niciodată*, le răspunse în modul cel mai irresponsabil cu putință : „De altfel, spuse el, acești douăzeci de ani pentru mine n-au fost decît o frumoasă aventură !"

Și imediat după asta, redevenind Duce, dar de astă dată vorbind totuși cu sinceritate, spuse că ei, cei din Marele Consiliu, erau cu toții niște hoți care furaseră ca-n codru, îi amenință cu arestarea și după aceea pronunță istorica lui frază : „Regele și poporul sînt de partea mea".

Furtunoasa ședință la care se putură auzi insulte și precizări acuzatoare ținu pînă în zori. Marele Consiliu decise în majoritate că Ducele trebuia să predea comanda colegului și vărului său, Majestății Sale rege și împărat, el rămînînd o persoană oarecare.

Fapt ciudat și de necrezut, Mussolini nu voia să înțeleagă ceea ce se întîmplase și, după toate regulile, în după-amiaza zilei de 25 iulie, se prezentă să-i raporteze totul regelui. Acesta însă, pus la curent cu cele votate de Marele Consiliu, dădu ordin să fie vîrît într-o ambulanță, ca tulburător al liniștii publice.

Națiunea primi vestea prin radio, la ora 10,45 seara. Cînd auzi că Ducele nu mai e la putere, că fusese dat de-o parte, izbucni într-o bucurie fără seamăn, închipuindu-și dintr-o dată că războiul, anglo-americanii, bombardamentele și nemții au dispărut ca prin farmec.

Cînd se comunică ştirea era noapte ; mulţi dormeau sau se pregăteau să se culce ; ferestrele se deschiseră şi, în sfîrşit, toţi dădură frîu liber bîrfelilor pe seama tinerei amante a Ducelui şi a tuturor scandalurilor regimului. Unii se încăpăţînau să tacă, refuzînd să admită prăbuşirea. Adevăraţii fascişti, cei care ciomăgiseră şi profitaseră în lege, nelămuriţi de faptul că au devenit atît de nepopulari, se închiseră în casele lor şi atît cît ţinu perioada lui Badoglio nu se mai arătară.

Mulţimea amînă pe a doua zi dezlănţuirea manifestaţiei ; abia a doua zi dimineaţa îşi scoase la soare intenţiile, se spălă de păcate şi trecu la o iertare reciprocă şi generală ; mulţi dintre cei care aveau conştiinţa destul de pătată încercară să pătrundă în turma uriaşă a celor iertaţi.

Toţi se îmbulziră pe străzi. Fiecare căuta să-l convingă cu şiretenie pe celălalt că el fusese totdeauna un antifascist. Celălalt răspundea printr-o clipire, în semn de aprobare, în care se ascundea totuşi intenţia că era dispus să-l creadă, dar că trebuia să ştie că şi el fusese la fel dintotdeauna, adică erau amîndoi antifascişti convinşi.

Pînă la amiază, rînd pe rînd, se iertară cu toţii. La 26 iulie avu loc comedia unei cumplite laşităţi. La fel ca struţul care nu mai poate de bucurie că se ascunde în faţa pericolului vîrîndu-şi bine numai capul în nisip, tot aşa şi mulţimea aceea, lăsîndu-se în voia bucuriei, crezu că se poate elibera, în improvizaţia unei farse, de numeroase vinovăţii, de acte de nepăsare şi crime ca şi de tragedia atîtor tineri seceraţi fără rost de război.

Şi 26 iulie trecu foarte repede, ca o suflare de vînt peste frunzele uscate ; nici a doua zi situaţia Italiei nu era schimbată ; aliaţii nemţi continuau să lupte şi noi eram alături de ei. In faţa noastră erau duşmanii, anglo-americanii, puternici pe cer, pe pămînt şi pe mare.

Aliaţii noştri nemţi erau ca un zid, iar fiecare bucăţică a zidului un soldat. Deşi aveau moartea în faţă, nu voiau să priceapă că erau învinşi ; cu o stu-

piditate nibelungică, ar fi fost în stare să continue lupta atîta timp cît degetul lor mai putea apăsa pe trăgaciul armei.

Cum ar fi fost cu putință să nu se amestece în vreun fel în atmosfera acelei zile și tinerii din organizația clandestină? Să nu-și exprime și ei dorința de a organiza un miting și de a răspîndi manifeste? Cum putea să nu ia parte la toate acestea tineretul, care e făcut din generozitate și uitare de sine? Carnavalul acela confuz era și el o expresie de viață, prima străfulgerare îndepărtată a libertății, o încercare liberă de salvare.

Tinerii aceia se deosebeau de restul mulțimii, nu se întîlniseră nici ca să clipească cu subînțelesuri și nici ca să se scuze. Erau numai nerăbdători să înceapă lupta.

Un articol din statutul organizației lor spunea ca ei să ia parte la orice mișcare sau manifestare antifascistă, și iată că acum îl puneau în aplicare.

Cine era atent mai putea vedea în ziua aceea și altă categorie de oameni, care trăiau mai izolați, absorbiți numai de munca lor, sceptici la schimbările politice, prudenți în lipsa lor de entuziasm, neobișnuiți să-i aplaude pe victorioși, dar nici dispuși să-i defăimeze pe cei învinși. Oameni foarte des întîlniți în Italia, dar care au contat totdeauna puțin, pentru că nu s-au manifestat niciodată gălăgios, deși munca națiunii se sprijină în mare parte pe umerii lor.

Tinerii din mișcarea clandestină, în dimineața zilei de 26 iulie, porniră așadar la ora opt, pe biciclete, trecînd de la o casă la alta.

Giorgetto, avocatul, nu închisese un ochi toată noaptea, grijuliu și în același timp zăpăcit, repetînd într-una frazele pe care și le pregătise; din cînd în cînd, căuta să vadă dacă-și mai amintește bine prima frază: avea impresia că dacă o nimerește în plin pe prima, celelalte vor veni automat una după alta.

Era prima oară cînd vorbea în public, într-o piață, și mai ales într-o zi care, spre deosebire de atîtea altele, avea să rămînă de neuitat.

În trecut, mai luase el cuvîntul cîteodată la judecătorie, dar în prezența a numai cîtorva persoane.

Era o zi în care soarele strălucea mai tare ca oricînd. În tot orașul nu era decît un du-te-vino, oamenii schimbau tot felul de priviri cu subînțeles, o forfotă continuă pe străzi care crea atmosfera unui carnaval ciudat.

Fiindcă nu era cu putință să se instaleze o estradă, hotărîseră să-l facă pe Giorgetto să vorbească de pe una din băncile de marmură care sînt dispuse de jur-împrejurul *Piezzei Grande,* la fiecare doi platani cîte una. Ca să atragă lumea, prietenii aveau de gînd să se așeze în jurul lui, să-l aplaude, vrînd parcă să-l silească să ia cuvîntul, iar în mijlocul discursului urmau să împrăștie manifestele.

Își dăduseră întîlnire în spatele șantierului naval, în fața casei lui Adriatico ; la ora nouă și jumătate, tot grupul o porni înspre piață.

Ceilalți oameni stăteau cîte unul, perechi, sau alcătuiau grupuri mici de cel mult trei ; stăteau izolați, răspîndiți, nedînd de bănuit că ar avea de gînd să participe la o întrunire, la o manifestație organizată.

Grupul tăcut al tinerilor care înaintau ca un gard viu atrase atenția. Era lesne de înțeles că se duceau să facă ceva, și mulți simțiră nevoia să-i urmeze ; și cîțiva o făcură.

Cînd ajunseră în *Piazza Grande,* se treziră în mijlocul unui murmur continuu de voci, ca pe vremea anilor 1920—21, fie din cauza acelei zile excepționale în care fiecare dorea să afle părerea celuilalt și asentimentul lui, fie pentru că în seara trecută cei din organizație răspîndiseră prin cafenele și prin bodegi zvonul despre adunare, iar în orele care urmaseră zvonul se răspîndise mai departe, luînd proporții.

Pentru alegerea băncii pe care avea să se urce Giorgetto, avu loc o oarecare șovăială, o scurtă discuție și un schimb de vorbe cu un aer misterios, dar rapid. Faptul atrase atenția celor din jur.

Cînd Giorgetto strigă cu glasul plin de emoție: „Cetățeni și italieni liberi!" jumătate din piață era în așteptare, într-o tăcere deplină.

In loc să înceapă cu prima frază pe care și-o pregătise, Giorgetto o spuse pe aceea și atîtea altele deosebite și în timp ce spunea, își amintea continuu de tatăl său, și, ca să nu plîngă, striga din ce în ce mai tare, ca să nu dea voie frazelor să-l înăbușe de emoție. Purta o haină cam strîmtă și scurtă, de culoare cafenie, pe care nu și-o mai încheiase din cauza căldurii; își pusese în schimb cravata ca să nu pară un vilegiaturist; privindu-l cum își mișcă brațele, ridicîndu-le în aer, către cer, în tăcerea aceea care cuprindea și uimire și teamă, părea o marionetă care face o pătimașă și abstractă declarație de dragoste. Ca să poată lansa manifestele, prietenii se amestecaseră prin mulțime, iar unul dintre ei, într-un moment culminant al discursului, simți nevoia să le arunce în aer și le aruncă; ceilalți îi urmară exemplul.

Exact în clipa aceea intrară în acțiune oamenii poliției, conduși de comisar în persoană.

Doi agenți săriră pe bancă, de o parte și de alta a lui Giorgetto, îi puseră cîte un braț sub fiecare subsuoară și în același timp unul dintre ei șopti: „Urmează-ne!"

Giorgetto continua să vorbească mulțimii, dar cum cei doi îl împingeau să coboare și era gata să-și piardă echilibrul, sări jos. In înflăcărarea care-l cuprinsese, dacă ar fi fost lăsat mai departe în picioare, pe bancă, ar fi fost gata să se revolte, dar regăsindu-se jos, la aceeași înălțime cu ceilalți, în fața unor chipuri necunoscute care-l priveau nesigure și întrebătoare, făcu un gest vag de protest și se lăsă condus, mai mult pentru faptul că nu înțelesese bine despre ce era vorba decît din șovăire.

Intre timp, alți agenți arestau pe cîțiva prieteni de-ai lui, risipiți prin piață, și desigur că poliția era la curent cu adunarea și cu inițiatorii ei, deoarece îi arestară pe cei mai reprezentativi, adică pe Summonti, pe Mosca, pe Duchen, pe rotofeiul Roderigo și pe un alt tînăr străin de gruparea lor, care participase cu

mare entuziasm la manifestație, aplaudînd și strigînd.

Fiecare păți la fel ca Giorgetto, trezindu-se singur între doi polițiști. Fu o acțiune cu totul neprevăzută, care nu intrase în planurile și gîndurile lor, atît de pline de speranță și generozitate. Căci tinerii din organizația clandestină încă mai erau naivi și atît de lipsiți de experiență încît nu aveau clară noțiunea de poliție, și în sinea lor credeau că, o dată cu sfîrșitul fascismului, aceasta avea să se ocupe numai cu arestarea hoților.

Doar Mosca se întoarse palid către un polițist și-i șuieră: „O să vă coste un glonte în cap." Dar agentul, care avusese ordin de la comisar să acționeze politicos, fără să dea naștere la agitații, fără să răspundă provocărilor, se prefăcu că nu aude; abia după cîteva luni avea să-și amintească de amenințarea aceea, așa, pe neașteptate, într-o seară liniștită, în care pe cer nu se simțea în aparență nici un semn de moarte.

Numai șase inși fură arestați și duși la Torre; grosul membrilor organizației clandestine rămaseră liberi.

In momentul arestării, mulțimea din *Piazza Grande* se retrase la trecerea lor mută și foarte încordată, văzîndu-și fiecare de drumul său; era atît de puțin obișnuită cu libertatea, încît discursul și lansarea manifestelor, chiar dacă provocară pe moment o oarecare emoție, apărură totuși ca o acțiune destul de confuză, aproape ca o manifestare de copil prost-crescut, ca ceva nedorit, care provoacă dezordine.

Între timp, pe străzi continuau să se schimbe tot felul de priviri cu subînțeles ca și mai înainte. Și în ziua aceea, la Medusa, în afara lipsei de prevedere a prietenilor noștri, nu fu nici umbră de glorie și nici de răzbunare.

Se trecea de la o dictatură la alta, amîndouă erau bine primite; de la Duce se trecea la M. S. Regele, mult prea iubitul văr cu care timp de douăzeci de ani acesta mersese mînă în mînă, atît în ceea ce privește puterea administrativă cît și cea executivă,

contrasemnînd și unul și altul fiecare decret de lege și fiecare delict. Proclamația vorbea clar, spiritul mulțimii înțelesese totul, se petrecuse doar o împăcare ca între cumetri : *Nici o abatere nu poate fi tolerată, nu poate fi admisă nici o plîngere. Să se strîngă rîndurile în jurul Majestății Sale, rege și împărat. Cine își închipuie că ar putea să împiedice mersul normal al lucrurilor sau încearcă să tulbure ordineu publică va fi pedepsit fără cruțare.*

Tinerii din organizație fură victimele nerăbdării lor, al aspirațiilor prea mult înăbușite și înfrînate și al naivei lor generozități. De altfel, în închisoare nu se simțiră rău.

Inchisoarea din Medusa e un turn, singurul monument din oraș ; a fost construit în secolul al optsprezecelea, cînd orășelul nu luase încă ființă, tronînd astfel singur peste pustiul cîmpiei întinse în preajma mării. O construcție care se ridică prea largă față de înălțimea ei, avînd oarecum un aer încruntat, îndrăgită la urma urmei de locuitori care au văzut-o totdeauna blîndă, zidurile ei groase fiind în stare să închidă numai niște bieți răufăcători și, și pe aceștia pentru puțină vreme.

Directorul închisorii avea ochii mari, umezi, și era mereu roșu în obraz deoarece întîrzia cu mare plăcere în sălile dosnice ale cîrciumilor. Locuia de mulți ani în Medusa și ori de cîte ori bea, se simțea cuprins de o tăcere melancolică iar cei din jur bănuiau că în momentele acelea simțea și mai viu regretul de a fi paznicul unei închisori, el, care trecea în fața întregului oraș drept un om cumsecade și politicos.

Tinerii din organizație fură eliberați după zece zile ; dar mai înainte de a le da drumul, comisarul siguranței publice le ținu un discurs ironic și nu prea limpede.

Intre timp, vara aceea se îndrepta cu pași repezi spre opt septembrie ; deasupra orașelor noastre se dezlănțuiau cumplitele bombardamente aeriene ; femei, copii și tineri erau găsiți sufocați sub grinzi și moloz ; inamicii, trupele anglo-americane, înaintau mereu, iar din Sicilia erau pe punctul de a trece în peninsulă ;

cetățenii și soldații italieni rămaseseră fără nici o idee, fără un scop, fără haine; mîncare de ajuns aveau numai bogătașii; în vorba și în fapta fiecăruia se citea dezordinea.

Toți se întrebau plini de neliniște de ce Badoglio șovăia să ceară armistițiu anglo-americanilor.

Aliații nemți erau din ce în ce mai rezervați față de italieni, în fiece moment bănuind o trădare; astfel că, pe zi ce trecea, de la o oră la alta, din aliați se transformau în adevărați dușmani.

Foarte numeroși italieni, obișnuiți cu acțiunile copilărești ale Ducelui, continuau să se încăpățîneze și să nu vadă realitatea, preferînd să creadă că Badoglio ar putea încheia liniștit o pace separată, care să-i scape pe italieni de nemți, de război, de temeri, de mizerie, de răzbunări, de vinovății, de neîndurătoarea lege care spune că păcatul trebuie să fie plătit de cei care l-au făcut sau de fiii lor, de nepoții lor sau de cei de același sînge cu ei. Între timp, în cele patruzeci și cinci de zile de vară fierbinte — căci atîtea zile s-au scurs între 25 iulie și 8 septembrie — în ciuda evenimentelor care se pregăteau, guvernul Badoglio, poate cu părere de rău, se văzu obligat să-i elibereze pe prizonierii politici ca și pe cei condamnați la domiciliu forțat. Cei care erau în exil se putură întoarce în țară.

Singurii și adevărații antifasciști se putură astfel revedea, putură discuta și lua hotărîri asupra a ceea ce aveau de făcut. Fu o pregătire rapidă, înainte de începerea tragediei.

CASA DIN BĂTAIA LUNII

In ziua de opt septembrie 1943, la ora şapte jumătate seara, se anunţă, în sfîrşit, la radio armistiţiul. Glasul lui Badoglio, imprimat pe disc, uşor gîfîit, începu să recite :

Guvernul italian, recunoscînd imposibilitatea de a mai continua o luptă inegală împotriva covîrşitoarei puteri adversare, cu intenţia de a evita ulterioare şi mai grave nenorociri Naţiunii, a cerut un armistiţiu generalului Eisenhower, comandantul şef al forţelor aliate anglo-americane. Cererea a fost acceptată. In consecinţă, orice act de ostilitate împotriva forţelor anglo-americane trebuie să înceteze din partea forţelor italiene, pretutindeni. Ele vor reacţiona însă în faţa eventualelor atacuri de orice altă provenienţă.

Mult aşteptatul armistiţiu sosise. Italia îi părăsea pe aliaţii nemţi. Incerca, fie şi cu ochii închişi, o cale de ieşire, pentru a scăpa dintr-o situaţie care o ducea la pieire sigură.

Armistiţiul se încheia cu o frază ambiguă care arăta gradul de ipocrizie şi de incapacitate la care ajunsese clasa noastră conducătoare. Fraza era adresată soldaţilor noştri, ţinuţi în neştiinţă timp de douăzeci de ani, prostiţi de discursuri, siliţi să nu gîndească niciodată cu propria lor minte. Şi iată că dintr-o dată, din fraza : forţele italiene *vor reacţiona totuşi în faţa eventualelor atacuri de orice altă provenienţă,* soldaţii noştri ar fi trebuit să înţeleagă tot, să îndrepte lucrurile, să ghicească şi să prevadă orice. In urma frazei aceleia ambigue, ei ar fi trebuit să se grupeze pe loc şi să se repeadă asupra nemţilor, cu cîteva secunde înainte· aliaţii lor, ar fi trebuit să

se îndeplinească acțiunea cea mai grea care stă în fața unei armate, pentru care e însă necesar ca mințile să fie luminate, oamenii să fie uniți și hotărîți, să știe în ce constă binele patriei și acest bine să fie singura lege și singura lor onoare.

Era atît de mare ipocrizia și laşitatea conducătorilor noștri, încît nici nu îndrăzniseră să specifice, să spună clar: *Din acest moment dușmanii noștri sînt nemții, atacați-i și omorîți-i.* Lăsară în schimb ca totul să plutească în vag, printr-o aluzie echivocă la un fapt probabil, admisibil. Cu o frază sibilină pronunțată la radio, fără a fi pregătit nimic cu adevărat hotărîtor în cele patruzeci și cinci de zile, fără a fi dat dispoziții clare și hotărîte, conducătorii se spălau pe mîini de tot ce fusese și lăsau să cadă pe umerii bieților soldați, loviți și descurajați de atîtea umilințe și înfrîngeri, rezolvarea acelei acțiuni, adică eliberarea Italiei de armata germană, a cărei prezență devenise stingheritoare.

Acesta e efectul dictaturilor de lungă durată care îi aduc pe oameni în stare de a nu mai gîndi, de a nu mai da ordine precise, de a nu mai acționa, aruncînd bănuiala și neîncrederea asupra tuturor lucrurilor și făcîndu-i să fugă în fața oricărei răspunderi.

Singurul lucru pozitiv în armistițiul acela era că, în sfîrșit, se dezvăluia adevărul, acvilele „romane" se dovedeau a fi mincinoase, fascismul o grămadă de vorbe vulgare, clasa conducătoare alcătuită din impostori care împinseseră țara în război, fără o cît de mică pregătire militară. Soldații, după ce trecuseră prin atîtea suferințe și înfrîngeri, fură siliți să înțeleagă. Armistițiul confirma toate acestea. Gîndindu-te la Italia aceea, nu mai puteai crede în nimic și în nimeni. Dar alta era Italia care abia de-atunci urma să fie descoperită și apoi cucerită.

Paralizată cum era, cu brațele și picioarele sleite și lipsite de orice putere, armata italiană nu se putu orienta în nici o direcție; a trădat și nu a trădat, a lăsat să treacă timpul rămînînd în aceeași stare de zăpăceală, nu s-a năpustit împotriva nemților, dar nici nu s-a așezat în flanc cu ei. Și iute, cu repezi-

ciunea specifică italienilor de a vedea care e propriul lor interes, fiecare soldat se simți descătușat de steluțele fasciste și, deveniți cu toții simpli cetățeni, urmară cu toții singura cale dreaptă și cinstită, singura care le mai rămăsese, și anume familia, întoarcerea la afecțiunea primară, la gîndurile pentru soarta lor și a celor dragi lor, patria fascistă rămînînd o farsă înșelătoare de carnaval.

Toți, soldați și ofițeri, de comun acord, părăsiră cazărmile, spunînd un „nu" categoric la toate, și nu se gîndiră decît să fugă, să dispară, să intre ca melcii în căsuțele lor.

Se sfîrșea o perioadă, începea tragedia. Nemții deveneau stăpînii absoluți, în curînd aveau să înceapă să tortureze cu cruzime și să spînzure.

Mii de tineri, cu cîteva minute mai înainte soldați, se pomeniră alergînd din toate puterile care încotro, îndreptîndu-se spre casele lor, singurul loc de refugiu. Și încă din primele clipe își dădură seama de realitate, atît de des contrară viselor și speranțelor noastre. Nemții, foștii aliați, care nu aruncaseră încă armele, deveniseră dușmanii lor de moarte. Începură deportările. Tineri care ardeau de dorința de a-și îmbrățișa din nou mamele, de a revedea, după luni și luni de război, locurile natale, fură vîrîți în vagoane blindate și deportați, duși cu forța înspre Nord și transformați în animale care n-au nici nume nici domiciliu.

Atunci avu loc între italieni primul gest umanitar, un gest simplu, pornit din inimă, nu la comanda surlelor și fanfarelor fasciste. Oamenii de rînd, cetățeni neînrolați în armată, se întreceau care mai de care să-i îmbrace mai repede în haine civile pe tinerii aceia care erau obligați să fugă de nemți ; și-și goliră garderoba în tăcere, și îmbrăcară o armată întreagă ; tinerii fură hrăniți, găzduiți și ascunși : fiece casă, bogată sau săracă, indiferent de opinia politică a familiei, se deschise în zilele acelea. La fiecare pas, în drum spre casele lor, militarii izolați de restul armatei găsiră o asistență.

Fu primul semn, deşi încă vag, prin care Italia anunţa ceva ce era pe punctul de a începe sau, cel puţin, fu o primă dovadă de reîntoarcere la un sentiment de pietate universală, cum se întîmplă de altfel întotdeauna în Italia în momentele grele, la o judecată înţeleaptă şi chibzuită asupra destinului oamenilor, muritori cu toţii, şi asupra pasiunilor care fac să se dezlănţuie nimicnicii deşarte ce nu pot lăsa amintiri.

Şi pentru cei din organizaţia clandestină din Medusa zilele acelea fură pline de gînduri: greşiseră, fuseseră prea nesocotiţi. Multe din numele lor erau cunoscute, se expuseseră de parcă totul luase sfîrşit în mod definitiv, cînd în realitate lucrurile erau de-abia la început.

De astă dată acţionară cu mai multă prudenţă. Timpul trecea şi toţi asistau la dizolvarea întregii armate italiene. Mult sperata debarcare a americanilor în nord nu se mai producea.

Intre timp, la radio, se anunţa că fasciştii ridicau din nou capul, reconstituiau grupările lor de luptă, încercînd să se alăture nemţilor; printre cuvinte se putea lesne deduce că erau însetaţi de răzbunare.

Pe data de nouă, zece, unsprezece septembrie se iviră şi vechii fascişti din Medusa în pragul caselor lor. Bănuitori, priviră în jur; amintirea timpului în care oamenii le întorseseră spatele le era încă vie în minte, cele patruzeci şi cinci de zile petrecute ferecaţi în case îi umiliseră cumplit. Se văzu că fiecare dintre ei se ducea să-l caute pe celălalt, mai ales pe înserate, căutînd să nu se expună prea mult privirilor. Unii dădeau drept sigur zvonul că fasciştii s-au unit din nou şi că un reprezentant de-al lor s-a dus la locotenentul Karl, comandantul neamţ din localitate, să-şi ofere serviciile.

La paisprezece septembrie, în casa lui Summonti, preotul roşu, se afla un grup din organizaţie. Toţi se întrebau ce era de făcut.

— Fasciștii sînt pe punctul de a se întoarce, spuse Mosca, ridicînd glasul mai mult decît ceilalți. Noi sîntem descoperiți.

— Da, răspunse cu un calm dureros Summonti. Tovarășa noastră Ines, dactilografa care e la Comandamentul german, ne-a spus că ieri Rindi și Nencini, adică cei mai înfocați fasciști, s-au dus la locotenentul Karl să-și ofere serviciile. Desigur că vor fi spus și numele persoanelor suspecte din Medusa ; ei știu tot, ne știu casele și obiceiurile și îi cunosc pe cei care sînt hotărîți să treacă la acțiune.

— Dar locotenentul Karl va avea oare încredere în ei ? Întrebă liniștit călătuitorul Adriatico. Nemții sînt soldați și cei care s-au dus la ei au niște mutre suspecte, nu sînt decît niște spioni.

— Nemții, răspunse Summonti, nu cunosc regiunea, sînt puțini, au nevoie de ajutoare, de aliați.

— Dacă rămînem aici, în noaptea asta sau într-una din zilele astea, ne arestează pe toți, ne distrug organizația, spuse Mosca mîncînd din silabe de furios ce era. Deportează oameni. De ce n-ar veni să ne ia și pe noi ?

— Ei bine, ce trebuie să facem ? Putem să stăm numai ascunși și să urmărim astfel mersul lucrurilor ? Unde ne putem duce ? Noaptea trecută am dormit la Adriatico, care nu e suspectat încă, dar ce-am realizat cu asta ? Dacă vor, ne găsesc ei !

— Dacă ne lăsăm prinși așa, fără să opunem nici o rezistență, înseamnă că sîntem niște proști ! Primul lucru pe care-l fac cei din grupul fasciștilor este să le dea numele nostru la care vor mai adăuga pe acela al vreunui vechi activist.

La reuniunea aceea, printre alți tineri se mai afla și Duchen, profesorul de filozofie, care printr-o mișcare a capului își tot dădea ciuful lui de păr negru pe spate. Pînă atunci fusese liniștit, urmărind cu atenție discuția. In momentul acela, făcu o mișcare nervoasă cu mîna, își deschise degetele ca un evantai, de parcă ar fi vrut să-i facă pe toți să i le numere și, obținînd astfel tăcere, spuse :

— Veniți la mine acasă. N-aveți altceva de făcut. Dacă vin la mine, ne vom apăra.

— Unde? murmură neîncrezător Summonti.

— În munți, nu? interveni Mosca, roșu la față, de bucurie, dar și de umilință. Ideea aceea i se părea cea mai justă și cea mai logică, dar cît i-ar fi plăcut să fi fost a lui casa din munți și să fie el cel care să ofere adăpost tovarășilor lui!

— Unde? În munți? întrebă din nou preotul roșu, oarecum nedumerit.

Mosca zîmbi cu bunătate și fața i se lumină deodată:

— Sigur că nu cunoști casa! Niciodată nu vii cu noi sus, pe munte. Ești un papă-lapte!

Pentru moment, Summonti păru încurcat, amintindu-și de picioarele sale plate și de supărarea pe care i-o pricinuia orice manifestare sportivă.

— La Saltocchio! Reluă Mosca și, așa cum păția de fiecare dată cînd întrezărea o acțiune, se simți și de astă dată cuprins de o veselie care-l cam zăpăcea. S-ar putea pleca în seara asta, sau mîine dimineață.

— Am și anunțat-o pe mama, insistă profesorul, dîndu-și părul pe spate. Sînteți așteptați. De dimineață am și fost în recunoaștere. Cine cunoaște casa, și aici își întoarse privirea spre vechii lui prieteni pasionați ca și el după munte, își poate da seama. E în centrul unui semicerc. La dreapta și la stînga sînt prăpăstii. Singura cărare pe care se poate ajunge acolo e cea pe care trec animalele. Oricum, din casă se vede dacă se apropie cineva. Ne-am putea apăra... Nu va fi prea confortabil, avem foarte puține paturi. Dar ne vom obișnui. Vom încerca s-o scoatem la capăt și cu mîncarea.

Lîngă profesor, stătea Adriatico, călăfătuitorul, care-l întrebă cu voce joasă:

— E casa mamei tale?

— Da, stă împreună cu sora mea.

— Dar cîți putem merge acolo? întrebă altul.

— Toți, răspunse profesorul. Cine vrea să vină.

— Cîți sîntem? întrebă Summonti și începu să numere.

— Trebuie să-i anunțăm pe cei vîrstnici. Sînt în pericol mai mult decît noi.

— Da. Eu îl anunț pe Asdrubale și chiar pe Nieri.

— Trebuie să-i prevenim și pe ceilalți. Măcar să știe unde se pot ascunde în caz de pericol. Vor veni clipe grele. E datoria noastră să-i anunțăm. Cei bătrîni nu înțeleg că trebuie să fim organizați.

Vocile lor se împletiră, fiecare își dădea cu părerea sau întreba cîte ceva. După cîtva timp, vacarmul se mai potoli pentru că Summonti făcuse de mai multe ori semn că ar vrea să vorbească.

— Aici sîntem paisprezece, spuse el, mai trebuie să-i anunțăm pe alți cinci sau șase, care vor veni mai mult ca sigur cu noi. Dintre cei bătrîni poate vor veni trei sau patru, oricum, îi vom invita. Făcu o pauză, apoi spuse: Trebuie să luăm cu noi armele, toate pe care le avem. Și merinde.

Se produse o scurtă tăcere de care profită Lieto pentru a face o mică mărturisire. Era cunoscut ca un om calm și curajos și vorbele lui avură efect asupra tuturor:

— N-am vrut să iau cuvîntul, deoarece pentru un moment toate astea sînt numai vorbe și nu cred că nemții le acordă de pe acum încredere fasciștilor, dar în timp ce veneam aici, l-am întîlnit pe Rindi; nu l-am mai văzut de loc în ultimele patruzeci și cinci de zile. M-a privit sfidător și ar fi avut pretenția să las ochii în jos; trecînd unul pe lîngă altul ne-am atins ușor și în clipa aceea mi-a spus: „Ai să mi-o plătești".

— Aducem toate armele pe care le avem. Apoi vom mai vedea! strigă cu voce aspră Mosca. Cît despre Rindi, îi arătăm noi cu prima ocazie.

— Am putea pleca și diseară. Mai avem încă trei ceasuri. Nu trebuie să ne lăsăm surprinși. Destul timp ca să ne putem organiza. E vorba să-i anunțăm pe cei cîțiva activiști vîrstnici, ei fiind cei mai expuși, și pe ceilalți prieteni ai noștri care nu sînt acum aici. Am putea pleca la șapte.

— Ar fi bine. Cînd începe camuflajul am putea fi la poalele munților și acolo nu mai avem de ce să ne temem.

— În casă vă veți mulțumi cu ceea ce este, repetă profesorul. Și vă anunț că e puțin. Va trebui să aveți răbdare.

— E chiar prea mult și faptul că tu ne pui la dispoziție casa, expunîndu-i pe ai tăi, răspunse Summonti pentru toți.

La întîlnirea lor se mai afla cineva care se deosebea de ceilalți prin vîrstă, înfățișarea lui, fel de a vorbi ca și prin îmbrăcăminte. Era un scriitor îndrăgostit de plaja aceea, care de mai mulți ani petrecea luni întregi la Medusa. Era originar din Napoli, dar nu mai păstra nici accentul nici obiceiurile orașului în care se născuse. Se apropia de patruzeci de ani și era chel, ușor obez, dar chipul lui palid avea trăsături delicate. În tinerețea lui îndepărtată participase într-un fel chiar la acțiunile violente ale fasciștilor. Părinții lui, moșieri bogați, în timpurile acelea priveau cu bunăvoință înjghebarea fascismului. Rudele lui mai vîrstnice îl conduseseră la sediile fasciste și avusese astfel prilejul să ia parte la adunări și să trăiască farsa aceea goliardică numită Marșul asupra Romei[1]. Încă de tînăr, scriitorul acesta, pe nume Marino, era o fire emotivă, visătoare, nespus de impresionabilă. Timpurile acelea de teroare fascistă, scenele la care asistase i se imprimaseră adînc în inimă. Curînd însă, o dată cu maturitatea, se scîrbi de acțiunile lor, respingîndu-le. Din anii lungi ai fascismului rămăsese cu un oarecare sentiment de vinovăție. Ca urmare, simțul dreptății se ascuțise în el pînă într-atît încît devenise antifascist declarat. Cum scria, căutase prietenia scriitorilor și artiștilor celor mai potrivnici regimului. Nu se poate spune că aver-

[1] Între 28—30 octombrie 1922, detașamente fasciste au înscenat, conform indicațiilor marilor monopoliști și ale Curții regale italiene, un „marș asupra Romei", pentru a pune mîna pe putere. În urma acestei acțiuni, regele i-a încredințat funcția de șef al guvernului lui Mussolini, instaurîndu-se astfel dictatura fascistă.

siunea aceasta şi-o manifestase prin vreo acţiune; era vorba numai de o pornire sentimentală, dar deplină şi care, din cauza firii lui, îi pricinuia suferinţe şi fel de fel de închipuiri exaltate.

Fiind bogat şi îndrăgostit de Medusa, petrecea acolo anotimpuri întregi şi, aproape fără să-şi dea seama, începuse să ia parte efectiv la viaţa oraşului, cunoscîndu-i pe oameni şi felurite fapte din viaţa lor şi considerîndu-se alături, ca de obicei, sufleteşte, de victimele regimului poliţienesc. Evenimentele din 25 iulie îl surprinseseră la Medusa şi căderea fascismului îi provocă o bucurie pe care şi-o dezlănţui, în sfîrşit, fără nici o rezervă. El, care pînă atunci stătuse tăcut de-o parte, începu să lege cunoştinţe noi, să întreţină discuţii cu antifasciştii pe care cînd îi întîlnea altădată îi mîngîia numai cu privirea, şi să-i cunoască pe băieţii din organizaţia clandestină. Pe aceştia îi considera tineri, generoşi şi chibzuiţi ca nişte oameni în toată firea. Întîlnindu-se cu ei mai des, simţi reaprinzîndu-i-se în piept văpaia tinereţii, întocmai ca în timpurile de demult ale primelor acţiuni fasciste, dar de data asta era un avînt sănătos, plin de fericire şi speranţă. Pe de altă parte, tinerii din organizaţie se simţeau la rîndul lor măguliţi de prezenţa unui om care, deşi mai în vîrstă, era plin de entuziasm.

Marino nu era căsătorit şi mama lui, aflîndu-se în zilele acelea la moşie, putu să participe mai în voie la discuţiile tinerilor din organizaţia clandestină; în ziua de 26 iulie se afla în *Piazza Grande*, asistase la arestare, şi, în sfîrşit, devenise aproape unul de-ai lor, deşi se declara liberal.

Şi acum participa la întrunirea din casa lui Summonti, unde se afla cu totul întîmplător. După ce luase masa, plimbîndu-se pe bulevardul Berlinghieri, îl întîlnise pe Mosca; continuîndu-şi drumul alături de el, aproape că nici nu-şi dăduse seama cum intrase în casa lui Summonti, preotul roşu.

Pînă atunci tăcuse; la faţă era mai palid ca oricînd; ultimele evenimente îl înfricoşaseră şi firea lui excesiv de sensibilă îl făcea să înregistreze orice vio-

lență, fie și numai verbală și care-i provoca o adevărată durere.

In sfîrșit, Marino încercă să vorbească; făcu un gest în semn că ar vrea să ia cuvîntul. Cineva continua să comenteze, profesorul îi dădu de înțeles să tacă.

Scriitorul, cu aerul unui om care cere poate ceva ce nu merită, vorbi cu un glas mai slab ca de obicei:

— Pot veni și eu?

— Dar desigur, sigur că da, spuseră în același timp Duchen, Mosca și Summonti, care se bucurau de cea mai mare autoritate în organizație.

— Sigur că da, adăugă din nou profesorul, sînt încîntat să vă am oaspete în casa mea și la fel va fi și mama, căreia i-am vorbit deseori de dumneavoastră.

Marino, obișnuit să stea mai mult singur, sau cu literați care se lăudau că nu cunosc emoția, simțindu-se acum tratat de către toți cu o afecțiune plină de respect, simți cum i se pune un nod în gît, îi privi în ochi pe toți tinerii aceia și le mulțumi mai mult prin expresia figurii, devenită și mai palidă, decît prin cuvinte.

— Atunci, reluă Summonti, dacă vreți să plecăm diseară, trebuie să trecem la lucru, să-i anunțăm și pe ceilalți, să stabilim locul de întîlnire și... pregătirea armelor.

— Și cele cuvenite pentru hrană, zîmbi Adriatico, călătătuitorul, care era totdeauna gata să strivească efectul cuvintelor mari, reducînd totul la necazurile zilnice.

— Bineînțeles! Și toți cu bicicletele, spuse cineva.

— Obligatoriu! Adăugă alt glas.

Summonti atacă latura serioasă a expediției și comandă:

— Intîlnirea în mijlocul pădurii de pini, la ora șapte, în fața căsuței cu tei.

— Să ne întîlnim la șapte și jumătate: unii dintre noi stau departe și să umbli cu arme la tine cînd mai e încă lumină pe stradă...

— Da, ai dreptate, dar la opt începe camuflajul, şi noi trebuie să fim în plin cîmp, departe de şoseaua naţională. Să rămînă pentru şapte şi un sfert.

— Atunci ne-am înţeles. Cu toţii la şapte şi un sfert la căsuţa cu tei. Să ne grăbim, trebuie să-l anunţăm şi pe Giorgetto, avocatul; leneş cum e, cine ştie cît îi trebuie pînă să fie gata.

Ieşiră din casă grupuri-grupuri. Scriitorul Marino plecă împreună cu Mosca, mergînd cîtva timp pe aceeaşi stradă.

In clipa în care se despărţiră, în semn de prietenie, Mosca îi spuse:

— Peste o oră trec pe la dumneavoastră; am să vă aduc o puşcă mitralieră, am două; am şi proiectile.

— Da, da, răspunse Marino şi se grăbi să se suie pe bicicleta lui, palid, tulburat, înspăimîntat şi neliniştit de noul val de viaţă care-l cuprinsese, pe el, omul obişnuit atîţia ani să ducă o viaţă ireală, chinuită de umbre nevinovate şi de imaginile închipuirii lui. Cele patruzeci şi cinci de zile ale lui Badoglio fuseseră pentru el o sărbătoare, o uitare de sine, îi readuseseră speranţa că în Italia se întorsese libertatea, încrederea, prietenia, bucuria de a trăi, fraternitatea şi dreptatea, lăsîndu-se la o parte violenţa, propovăduindu-se iertare generală şi uitarea fasciştilor, dispăruţi în umbră. In schimb, evenimentele din ultimele ore, bănuielile care-l încolţeau, viitorul întunecat, tinerii aceia atît de prompţi, de hotărîţi...

Ajuns acasă, scriitorul, neobişnuit cum era de-a participa la o acţiune practică, nu ştia ce anume să ia cu el; se hotărî în cele din urmă să-şi ia două cămăşi şi o pereche de chiloţi pe care le puse într-o servietă găsită în bucătărie. Se simţea emoţionat şi obosit, lipsit de orice vlagă.

Tocmai cînd voia să se trîntească pe pat ca să cugete mai calm la cele petrecute, sosi Mosca. Intrase în casă fără să mai sune; trăsese de un oblon defect care, fiind nefixat, se desprinsese. Marino, trezindu-se cu el aşa pe neaşteptate, se simţi ca o jucărie în mîinile lui, fericit şi înspăimîntat în acelaşi timp.

— Iată, e pentru dumneavoastră! spuse Mosca, dîndu-i un obiect îndoit.

— Da, bine. Şi Marino luă în mînă obiectul acela greu, care era o armă, un obiect care simboliza cruzimea, şi totuşi, dăruit în clipa aceea, putea spune că-l înduioşa.

— Să mergem, spuse Mosca.

Se suiră pe biciclete. Bicicleta lui Mosca era încărcată de tot felul de pachete şi pachetele. Marino îşi luase geanta aceea uşoară şi încercă să-şi aranjeze puşca pe ghidon. Din fericire, pădurica de pini nu era departe de casa lui. Scriitorul, neobişnuit cu nici un fel de osteneală, pedala greu, cu o mînă pe ghidon, vrînd să ţină mai bine puşca, şi în curînd se simţi obosit. Cu un oftat de uşurare, văzu nu departe conturîndu-se căsuţa cu tei.

O parte dintre ei sosiseră acolo; unii erau veseli, aventura aceea îi încînta, alţii păreau preocupaţi.

Dintre bătrînii revoluţionari sosise numai Asdrubale. Obişnuit cu bătăile şi cu trecerea de la domiciliu forţat la închisoare, primise cu un zîmbet batjocoritor invitaţia acestor începători, care nu ştiau încă nimic.

Toţi vorbeau în şoapte. La şapte şi un sfert se strînseseră nouăsprezece oameni; dintre cei tineri, cîţiva nu îndrăzniseră să vină. Giorgetto, avocatul, era foarte liniştit, îi saluta pe prietenii care veneau ca la un cerc muzical.

— Ei, mergem? Întrebă Summonti. Venind aici, v-aţi întîlnit careva cu vreun fascist?

Ca de obicei, Mosca interveni:

— Toţi umblă cu pachete în zilele astea, toţi se retrag seara la ţară. Mai bine să nu ne mai gîndim. Să mergem!

Summonti continuă:

— Punctul cel mai periculos începe din momentul în care ajungem pe şoseaua Aurelia; sînt opt sute de metri; nu-i exclus să întîlnim vreo coloană de nemţi. Cel mai bun lucru ar fi să mergem unul după altul, ca nişte refugiaţi care se întorc seara la ţară. Dacă se întîmplă ceva, o să ne apărăm. Fiţi pregătiţi.

În frunte vor merge Mosca și Adriatico, adică cei care știu drumul mai bine.

— Atunci, hai să mergem!

Cele nouăsprezece biciclete se puseră în mișcare. Pădurea de pini era tăcută, devenind din ce în ce mai întunecată. Bicicletele făceau zgomot puțin din cauza drumului așternut cu ace de pini. O luară la dreapta și intrară pe șoseaua națională. Dincolo de pădurea de pini mai era un luminiș; grupul lor, bicicletele care blocau drumul, bănuiala care-i frămînta pe toți în zilele acelea puteau atrage atenția oricărui spion.

La capătul șoselei Aurelia, Lieto, zidarul, se apropie de Marino, puse mîna pe ghidonul bicicletei lui și, cu multă ușurință luă pușca mitralieră. Șopti:

— V-o duc eu, și schiță un zîmbet, vrînd parcă să-și ceară scuze pentru gestul lui.

La o oarecare distanță se contură un camion. Adriatico i-l arătă lui Mosca; acesta-i răspunse:

— Dacă ne oprește, tragem cu pistoalele, nu mai avem timp să încărcăm mitralierele; și apoi, dacă văd armele, situația devine pentru toți și mai periculoasă. Fii gata!

Camionul se apropie iute. Era un camion german plin cu soldați. Trecu pe lîngă ei ca vîntul.

Coloana ajunse la răscruce. Saltocchio era acolo sus, la dreapta, la poalele munților. Coloana o luă pe drumul de țară. Greul trecuse. Încetiniră mersul, mai schimbară cîte o vorbă, izbucniră în rîsete, dar în curînd se așternu din nou tăcerea din cauza greutăților pe care le cărau și a oboselii. Unii se opreau ca să-și pună pușca pe umăr, sperînd să le fie mai ușor de dus. Luna apăruse pe cer, rotundă și nemișcată. Începea o noapte blîndă, senină. Vîrfurile munților se întrezăreau limpede printre ramurile copacilor.

Ajunși în fața urcușului, se dădură jos de pe biciclete, mergînd alături de ele și împingîndu-le cu mîna. În sfîrșit, ajunseră în micul sat, ce părea adormit. În timp ce traversau piațeta în șir, unul în spatele celuilalt, se zăriră aprinzîndu-se cîteva lu-

mini, și printre obloane, se văzură umbrele celor ce stăteau la pîndă.

Cum erau obosiți, nimeni nu-și dădu osteneala să mai ascundă paturile puștilor. O luară pe poteca ce ducea spre casa profesorului.

Era o casă țărănească, cu pereții aproape goi, odăile mari, o bucătărie frumoasă. În camere se afla numai cîte un pat, iar în odaia de toate zilele o masă lungă și mare.

Mama și sora lui Duchen duceau o viață retrasă; cea mai mare grijă a lor era, desigur, biserica, în afara faptului că se mai ocupau și de țărani, și de vînderea periodică a unei părți din pădure. Amîndouă erau înalte, îngrijit pieptănate, cu cărare la mijloc. Erau energice și hotărîte și o umbră de severitate în tonul lor te făcea să crezi că nu se lăsau niciodată pradă expansivității. Îl iubeau cu patimă pe Gustavo, tînărul profesor. În rarele seri pe care acesta le petrecea la Saltocchio, amîndouă rămîneau ore în șir să-l asculte. Mama, ce-i drept, părea oarecum mai rezervată. El le explica ce înseamnă comunismul, fraternitatea, eliberarea sclavilor, prezentîndu-le o lume minunată care avea să fie în curînd. Îi împărtășeau amîndouă afecțiunea pe care o avea el pentru prietenii și tovarășii săi; cînd se întîmpla să-i aducă vreodată la el acasă, aceștia se bucurau de aceeași atenție. Din cînd în cînd, mama îl întreba cu un aer puțin încurcat:

— Dar biserica? Nimeni nu se va opune? Și cu noi cum rămîne? Vom pierde tot?

— Nu, nu, răspundea Gustavo, reacțiunea răspîndește asemenea zvonuri, fiecare va fi liber să-și aleagă religia. Și continua să vorbească despre prietenii săi și despre organizația clandestină care mai curînd sau mai tîrziu avea să intre în acțiune.

Despre aceste discuții cele două femei nu pomeneau nimănui nimic, și nu pentru că s-ar fi temut, sau pentru că le-ar fi considerat nelalocul lor, ci pentru că nu obișnuiau să facă confidențe: și apoi, toți din sat erau țărani neștiutori și dacă țineai să fii

respectat de ei trebuia să te arăți practic și atît, adică să dai în vileag micile lor înșelăciuni.

In seara aceea, în așteptarea prietenilor lui Gustavo, femeile se îmbrăcaseră cu mai multă grijă ca de obicei. Tînăra, Teresa, părea emoționată, chipul ei bucurîndu-se de o anume strălucire, singurul lucru care de altminteri îi lipsea pentru a-i desăvîrși frumusețea.

Oaspeții intrară în casă, bicicletele fură îngrămădite pe terasă, în fața bucătăriei. In curînd toți se aflară în camera cea mare. Scaunele nu erau de ajuns. Asdrubale se cuibări într-un colț ca un beduin și începu să-și răsucească o țigară cu aerul lui de amară repulsie, expresie pe care o căpătase poate în anii petrecuți în închisori și în timpul interogatoriilor de gradul al treilea.

Cele două femei, ajutate de o țărancă bătrînă, se ocupau cu servitul cafelelor.

Conversația se înfiripă iute. Milziade, un tînăr funcționar de la căile ferate, de obicei tăcut și cam emotiv, abia acum se trezi să răspundă întrebării puse de Summonti înainte de plecarea lor de la căsuța cu tei și anume, dacă se întîlnise careva cu vreunul dintre fasciști.

— Pe strada Stufa l-am întîlnit pe Malfatti. Se vede că s-a întors. Nu l-a mai văzut nimeni în ultima vreme. Mi-e teamă că și-a dat seama că am o armă pe ghidon. Era cît pe ce să-mi spună ceva. Dar mi-am văzut de drum fără să mă întorc. Îi simțeam privirea pironită în spatele meu.

Urmă o scurtă tăcere, ruptă de vocea acră a lui Asdrubale :

— In curînd or să ne caute. Acum în locul poliției îi au pe nemți.

— Bine, interveni Mosca cu înflăcărarea lui tinerească și arzînd de dorința de răzbunare, el care nu le mărturisesc niciodată că tatăl lui fusese bătut, ne vor găsi ! Ei îi au pe nemți de partea lor iar noi pe aliați. Pînă una alta, aici sîntem la adăpost.

Asdrubale îl privi o clipă cu o strălucire în ochi, parcă de dușman ; poate că în clipa aceea simți

mai mult decît pricepu că timpurile s-au schimbat; ura cumplită, adîncă, fără speranță, a bătrînilor revoluționari nu mai găsea răsunet în inimile tinerilor acelora.

Dar Mosca reveni imediat cu insistență, pe un ton prietenesc:

— Să hotărîm cine va sta de pază... facem cu rîndul, cîte patru. Doi să stăm în fața potecii, doi spre celălalt vîrf al muntelui. Cîte patru ore. De altfel, tot nu avem paturi pentru toți, ar fi și greu... și se întoarse cu ochii plini de recunoștință spre Duchen.

— Imi pare rău că nu vă pot oferi mai mult, am făcut niște culcușuri de paie, peste care am așternut cearșafuri... ne mai lipsesc perne... spuse stăpînul casei cu un aer cam distrat de parcă abia atunci ar fi constatat că ospitalitatea pe care le-o putea oferi era mult mai sărăcăcioasă decît și-o închipuise.

Scriitorul Marino stătea liniștit într-un colț, buimăcit de oboseală și de schimbarea de necrezut ce intervenise în felul lui de viață. O salutase cu respect pe mama lui Duchen, arătîndu-i cît de stînjenit se simțea de-a fi venit în casa lor; fusese singurul care spusese asemenea cuvinte.

Mama îl întrebase apoi pe fiul ei cine era domnul acela atît de distins.

Intre timp, Teresa, sora lui Duchen, apărea și dispărea aducînd cești și ibricul cel mare de cafea; în sfîrșit, intră zîmbitoare cu o tavă pe care trona o prăjitură.

Marino încetă să mai asculte discuția confuză și aprinsă despre politică, urmărind în schimb cu atenție mișcările pe care le făcea fata aceea, care era atît de tînără, dar care părea prea serioasă, de parcă pentru ea n-ar fi existat nici petreceri nici sărbători. I se părea, după felul în care fata se îmbrăca și se purta, că era lipsită de orice cochetărie.

Tocmai în clipa aceea Teresa se apropie de el cu o ceașcă de cafea.

— Doriți? întrebă ea în timp ce-l privea.

Pe Marino îl impresionă strălucirea din ochii ei. „De aproape e și mai frumoasă!" exclamă în sinea lui.

Vocea stridentă a lui Mosca îl rechemă la realitate:

— ...E mai bine ca cei de pază să stea cîte doi. Şi pe vîrful dealului să stea doi... poteca e anevoioasă dar se poate totuşi ajunge. Dacă cineva nu răspunde la parolă, tragem!

Mai ajunseră la urechile lui Marino şi alte glasuri şi păreri care se contraziceau, comentarii inutile. Acum scriau pe o foaie de hîrtie ordinea în care aveau să facă de pază.

In celelalte odăi, femeile împreună cu ţăranca, gîfîind, se osteneau cu sîngele în obraz, să înfeţe paiele acelea în cearşafuri, să îngrămădească lucruri la cap drept perne, sau să găsească perne uitate cine ştie pe unde. Nu se gîndiseră că va veni atîta lume, atîţia bărbaţi, atît de diferiţi unii de alţii şi de necunoscuţi.

Mama lui Duchen, într-un timp, lăsă treaba, intră în sală şi se apropie de scriitor, care, ghemuit în colţ, urmărea firul unei fantasmagorii de-a lui.

Marino se ridică în picioare, puţin îmbujorat de parcă fusese surprins asupra vreunui fapt nepermis:

— Doamnă...

— Veniţi, v-am pregătit camera de oaspeţi, poate vi se va părea puţin umedă, acolo nu doarme nimeni niciodată. Pe dulapuri ţinem mere. O să vă supere oare mirosul?

Marino izbuti să-i răspundă:

— Pot şi eu să dorm pe paie...

— Nu mai spuneţi! Fiul meu a hotărît aşa. Ne pare rău că nu avem ceva mai bun. Veniţi să vă arăt camera.

Marino o urmă, uitînd să-i mai salute pe ceilalţi. Traversară un coridor. Femeia deschise o uşă de culoare închisă care avea o clanţă mică, apoi, aprinzînd lumina, zise:

— Aici.

— Iată-mă, aşadar, în casa dumneavoastră, eu care îl cunosc puţin pe fiul dumneavoastră şi pe ceilalţi tineri... sînt totuşi buni cu mine... eu...

— Dumneavoastră le veţi da sfaturi bune acestor tineri, zise femeia, sîntem mulţumiţi că aţi venit în

casa noastră. Vă las, fiindcă e mare neorînduială aici. Gustavo nu mi-a lăsat de loc timp să mă pregătesc.

— Bine, doamnă. Noapte bună, spuse Marino încurcat.

— Sper să nu dormiți prea rău, mai spuse mama din pragul ușii.

Dincolo, în camera cea mare, Mosca spunea încet despre scriitor: „Nu l-am pus pe listele gărzii, nu e obișnuit; e altfel decît noi, nu trebuie să-l necăjim."

Marino se întinse pe pat; casa aceea îi amintea de o vilă a lui de la țară. Mirosul de mere îndreptățea comparația. De copil, auzise în atîtea rînduri povestindu-i-se despre bunica Giustinna, despre frumusețea ei; în fantezia lui de copil bunica aceea, pe care n-o văzuse niciodată, devenise un fel de chip de medalion, făcîndu-l de atîtea ori să viseze o fată care să-i semene ei. Și acum fata aceea, sora profesorului, i se părea că-i seamănă, pînă și în felul de a-și pieptăna părul, cu cărare la mijloc. Simți nevoia să se dea jos din pat și să se întoarcă acolo, în camera cea mare, dar lenea lui de totdeauna, timiditatea și starea aceea de beatitudine care-l predispunea la imaginație îl făcură să întîrzie; după aceea, cînd poate s-ar fi hotărît, i se păru că în casă domnește o tăcere totală, de parcă ar fi fost adormiți cu toții; atunci se dezbrăcă încet și zîmbi așa, pentru sine, întrebîndu-se cum de stătuse atîția ani izolat, închis ca într-o gogoașă de viermi de mătase, neiubind pe nimeni, parazit somnoros, tulburat numai de teama de a nu ieși din starea aceea prostească de amorțeală.

Adriatico fusese ales în prima gardă. Erau arme puține; tovarășul lui avea o pușcă veche, din 1891, iar lui i se dăduse o mitralieră.

O apucară pe drumul dinspre coline pe o cărăruie foarte îngustă, care după cinci sute de metri dădea într-o pădurice, ducînd exact pe culme. De acolo puteai domina priveliștea pe o rază întinsă; se vedea drumul care ducea spre Medusa ca și alte dru-

muri, nenumărate poteci care şerpuiau pe povîrnişul domol şi, în sfîrşit, acolo jos, marea despărţită de pămînt printr-o linie.

— E mai bine să stăm la o oarecare depărtare unul de altul, să ne împărţim punctele pe care să le supraveghem, spuse Adriatico. Tu te uiţi în direcţia aceea, spre dreapta. Mie îmi rămîne asta, cu drumul care suie de la Lunata ; e cel mai important. Dacă observi ceva, mă anunţi.

— Da, răspunse celălalt, şi mai strigă-mă din cînd în cînd, cine ştie, s-ar putea să adorm. Mi-e tare somn.

— Fii liniştit, o să te strig ; nu mi-e de loc somn.

In timp ce celălalt se depărta, Adriatico văzu că pămîntul era şi acolo acoperit de muşchi, ca în pădure, aşa că se aşeză pe moale. Imediat după aceea, mai descoperi un pomişor singuratic ce se înălţa la cîţiva metri. Îşi schimbă locul aşezîndu-se sprijinit cu spatele de tulpina lui. Lăsă pe pămînt puşca mitralieră, se asigură că nu lăsase ţeava îndreptată spre el, îşi aprinse o ţigară şi se uită în toate părţile : la dreapta, la stînga, în jos. In viaţa lui nu văzuse o privelişte atît de minunată.

Adriatico era călăfătuitor, avea 27 de ani. Rămăsese orfan de mic, un unchi îl luase la el şi la moartea acestuia, cînd nici nu împlinise 15 ani, rămăsese singur pe lume.

Două sprîncene foarte stufoase îi jucau deasupra ochilor, avea o gură mare cu dinţi puternici şi cînd rîdea părea o maimuţă căreia îi arde de joacă. Avea un corp bine legat, foarte sprinten, braţele lungi, tocmai bune pentru munca la vapoare ; devenise un călăfătuitor priceput. Nu ieşise niciodată din cartierul şantierului naval. Pînă şi în timpul verii, cînd toţi petreceau, el ocolea lumea aceea a vilegiaturiştilor şi rareori se aventura pe bulevardul Berlinghieri.

De cîteva ori făcuse cîte o plimbare prin satele vecine, dar se plictisise şi la întoarcere scosese un oftat de uşurare.

Ştia că e fără carte, fusese retras de la şcoală după clasa a doua primară şi trimis la lucru ; îşi scria cu greu chiar şi numele.

Cu cîţiva ani în urmă, Summonti, preotul roşu, îl descoperise pe cînd îşi căuta adepţi, începuse să-l dăscălească şi apoi îl considerase membru al organizaţiei. Viaţa lui Adriatico se schimbase. Văzu cum pentru prima oară, tineri instruiţi, chiar şi cei din afara şantierului naval, a locului lui de muncă, îl tratau cu blîndeţe, arătîndu-i prietenie. Spre marea lui uimire îşi dădu apoi seama că munca lui era privită de ei cu un fel de invidie, de parcă anumite lucruri el le-ar fi avut în sînge, în timp ce ei le cunoşteau mai degrabă din auzite.

Stînd alături de aceşti noi prieteni, i se schimbase pînă şi firea ; fusese pînă atunci destul de bănuitor şi chiar închis. Acum puteai auzi des răsunînd rîsul lui sincer, ca un izvor zăgăzuit care ţîşneşte în sfîrşit în voie. Printre ei, Adriatico îşi regăsea o expansivitate pînă atunci înfrînată.

In timpul războiului, fusese muncitor mobilizat, dar asta nu-l împiedicase să continue a-i frecventa pe cei din organizaţie. Cînd ei întîrziau să vină, se ducea el să-i caute. Summonti îi dăduse, după propria lui expresie, o îndrumare ideologică, arătîndu-i cine erau prieteni şi cine duşmani, ca şi alte noţiuni elementare de politică. Adriatico învăţase bine lecţia, dar apoi se obişnuise să judece oamenii şi lucrurile cu ascuţimea lui de om din popor, cîştigată în viaţa lui amară. Filofozia lui era : răul este înrădăcinat de-a binelea în lume şi e cu neputinţă de înlăturat ; totuşi, este atît de frumos şi de mîngîietor să lupţi pentru triumful binelui !

Adriatico se sprijini mai bine de copac, potrivindu-şi spinarea de trunchiul rotund al acestuia. Scrută cu atenţie şoseaua cea mai importantă, aceea care ducea de la Medusa la Saltocchio, o dungă colorată de lună în ocru palid. Era obişnuit de copil să fie cu băgare de seamă la toate, se simţea stăpîn pe sine, cu simţurile treze. Apoi îşi îndreptă ochii în jos,

departe, deasupra Medusei, pe care o vedea pentru prima oară de sus.

Zări șantierul naval, îl descoperi imediat în stînga stăvilarului. Părea cît o oglinjoară de cîțiva centimetri, îi ghicea amănuntele ce nu se vedeau. Pădurricea de pini de la stînga era arsenalul. Avu o umbră de neplăcere cînd descoperi că îi era cu neputință să deslușească bisericuța Santa Rosalia: „Da, e o casă la fel cu celelalte, cît o colibă. Nici șantierele nu se văd... Iată de ce folosesc oamenii binoclul."

Pădurile de pini îți dădeau viață, te odihneau, deși nu erau atît de întinse cum crezuse el totdeauna, o mantie imensă deasupra pămîntului.

Ca să ajungă la Medusa, ochii lui Adriatico treceau peste niște sătulețe, niște cătune: Guado, Perosa, Tizzana și Acquasanta, dar fără să se oprească asupra lor. Numai Medusa îl atrăgea, taină scumpă pe care de-abia acum o dezlega. „Medusa e la picioarele mele", își spuse el și datorită acestor cuvinte care-i veniseră pe buze, avu față de el însuși un dispreț îngăduitor.

Promenada, băile, piața Cellini, neagră din pricina stejarilor, erau puncte și linii spre partea dreaptă pe care le-ar fi putut fixa cu multă ușurință, dar amînă pe mai tîrziu dispoziția lor exactă.

Acum îndrăzni să privească marea.

Era ca o punte superioară de corabie care se profilează la orizont, o punte lipsită de catarge și de funii, grea, nedeslușită; nu părea lichidă, parcă nu era făcută din apă, disprețuind razele lunii.

Adriatico își întoarse pentru o clipă privirea spre Medusa, spre pădurricile ei de pini, a liniilor șantierului naval. Înfruntă din nou cu privirea marea.

„Poate pentru că nu am fost niciodată pe mare, nu o cunosc. Nu bănuiam să fie așa, orizontul e un abis." Rămase uluit cînd privi din nou întinderea aceea de un albastru rece și diafan pe care imaginația lui nu reușea să o umanizeze. „De-aș vedea măcar o barcă, un vapor unde să fie și oameni!"

În clipa aceea îl chemă celălalt om de pază; ca să se facă auzit, trebuia să strige:

— Adriatico, Adriatico, e ceva?

Adriatico se ridică în picioare:

— Nu, totul e-n ordine, fii liniştit, aici totul e-n ordine, nu striga.

Se aşeză din nou, sprijinit de copac, în poziţia de mai înainte.

Făcu reflecţia că oamenii sînt destul de diferiţi unii de alţii din moment ce în faţa unui asemenea spectacol, cineva e în stare să strige.

Liniştea, culoarea lunii continuau să fie aceleaşi. Adriatico descoperi chiar o adiere, o mireasmă pe care o mai simţise; nici vorbă că venea dinspre pădure.

În timp ce începea să contemple din nou priveliştea, îi trecu prin minte că cele patru ore aveau să se scurgă iute. Îşi aruncă din nou ochii pe drumul ce trebuia să-l supravegheze: „Dar e firesc să nu vină nimeni! Cine să aibă chef să vină pînă aici? Fasciştii au altceva de făcut după spaima pe care au tras-o".

Şi începu din nou cu hotărîre şi desfătare să scruteze marea: „Niciodată nu mi-aş fi închipuit să fie aşa."

Apoi, datorită cine ştie cărei asociaţii de gînduri şi amintiri, se trezi spunînd cu glas tare, pe jumătate întors spre pădurea pe care o avea în spate:

— Viaţa e frumoasă.

Cele patru ore trecură. Auzi paşii celorlalţi doi care se apropiau şi se ridică în picioare.

— Am găsit un locşor frumos. Îl las unuia dintre voi. E linişte. Nu se întîmplă nimic.

Noii-veniţi, care dormiseră prost, nu aveau chef de vorbă; mormăiră cîte ceva.

Adriatico, ca să-i mai trezească puţin, continuă:

— Se stă bine aici, o să vedeţi.

— Unde trebuie să ne uităm? întrebă unul pe un ton cam obraznic.

Adriatico le explică și-i făcu atenți asupra unor anume lucruri. Și își așteptă tovarășul, cu care se îndreaptă spre casa profesorului.

A doua zi dimineață, Marino fu trezit de lumina care pătrundea prin obloane. Pentru cîteva clipe, din nou i se păru că se afla în vila lui de la țară, dar numaidecît își aminti de marile evenimente la care participa. Venindu-i în minte toată fantezia pe care o brodase în jurul sorei profesorului, murmură: „Mi-am consumat toată energia în vise... Așa sînt eu făcut... Și cînd mi se prezintă însăși realitatea mă simt golit de sevă, ca o frunză uscată".

Se gîndi cu poftă la micul dejun; parcă o vedea pe jupînească aducîndu-i-l pe tavă și apoi, aprinzîndu-și o țigară, rămînînd mai departe în așternut.

Se gîndi din nou asupra situației lui reale: „Băieții ăștia sînt adevărați luptători, o fac pentru o cauză dreaptă și măreață. S-a întîmplat să mă aflu în mijlocul lor, m-au obligat să merg înainte. Ei sînt luptători, eu nu sînt. Una din obișnuitele mele iluzii, înflăcărarea mea grăbită, copilărească. Dar nu mai am forța să continui... m-au primit ca pe un frate mai mare, nu mi-au pus nici o întrebare despre trecutul meu, cred în mine... ar fi o înșelătorie... Pușca mitralieră am adus-o... aici am venit... am făcut tot ce-am putut, tensiune maximă... măcar o dată pot spune că am luat și eu parte."

Rămase uimit de ceea ce îi apăru dintr-o dată, cu limpezime, înaintea ochilor: o floare cu tulpina robustă, petalele trandafirii, deschise și strălucitoare dar delicate, cu nervure subțiri și fragile. Vîntul o bătea, o îndoia, o silea să se plece, smulgîndu-i frumusețea.

— Eu sînt floarea! Rosti el rătăcit, tulburat.

Se ridică. Ar fi vrut să se spele dar nu se afla acolo nici cană, nici lighean. Se îmbrăcă și ieși din cameră. Se duse pînă în sala cea mare.

La capătul mesei era Asdrubale, antifascistul, care înmuia într-o ceașcă cu lapte niște felii groase de pîine albă. Stătea cu fața aproape de ceașcă, parcă

ar fi păzit-o. Abia își ridică privirea și mormăi cu glasul lui aspru :

— Iată, a venit și domnișorul. Vino, or să-ți dea și ție, și se aplecă din nou deasupra cestii. Își ridică din nou apoi ochii cu o lumină de satisfacție copilărească și adăugă : Așa lapte n-am mai gustat de zece ani !

Marino îi zîmbi fără să spună nimic, nu din slăbiciune, cum bănui celălalt, ci pentru că figura aceea cam soioasă dar dintr-o bucată îi amintise fraza pe care o tot auzea în timpul fascismului prin Medusa : „Aseară, fasciștii l-au ciomăgit pe Asdrubale !"

Continuă să-l privească cu afecțiune și spuse în sinea lui : „Vorbește în felul ăsta pentru că îi e rușine de bunătatea lui, o consideră o slăbiciune, o atitudine de femeie".

Asdrubale își ridică din nou privirea, observă blîndețea din privirea celuilalt, la început îl uimi, apoi răspunse cu răutate, în sfîrșit avu un rînjet întrebător care spunea clar : „Domnișorule, nu cumva ești unul dintr-ăia ?"

Pe neașteptate, Marino își dădu seama de asta și sentimentele lui se preschimbară în ură, figura lui exprimă un dispreț adînc. Scriitorul cunoștea bine Medusa și tot ce se petrecea în timpul verii, căile greșite la care te împingea mizeria.

Asdrubale rămase la început perplex, apoi își lăsă capul în jos. Rînd pe rînd, se înțeleseseră unul pe altul de parcă și-ar fi vorbit. Continua să-și țină capul plecat, încetase de-a mai mînca, mesteca încet niște miez care îi rămăsese între dinți.

Asdrubale își îndreaptă privirea într-o direcție vagă și, adresîndu-i-se cu „dumneavoastră", îi spuse :

— Luați loc, vă rog, domnule Marino, mă duc la bucătărie să văd dacă a rămas puțin lapte.

In loc să-i răspundă, Marino se duse după Asdrubale în bucătărie ; ținea să o salute pe mama profesorului.

Deși Marino nu auzise nimic, în timpul nopții în casă fusese destul zgomot, un adevărat du-te-vino pe coridoare, tot timpul se aprindea și se stingea lu-

mina, o forfotă generală și adeseori se auziseră glasuri agitate.

Nici mama, nici fata nu dormiseră bine și trebuiseră să se scoale devreme ca să le prepare cafeaua.

În toiul nopții, mama, dîndu-și seama că fata era trează, îi șoptise:

— Cu excepția scriitorului și a celorlalți doi prieteni ai lui Gustavo pe care îi cunoaștem, ceilalți nu mi se par cine știe ce, iar Asdrubale e veșnic încruntat și are un glas aspru ca un blestem.

— Începe războiul, mamă. Vorbele lui Gustavo se adeveresc, încep primele greutăți.

— Cine știe cîte bîrfeli n-o să auzim în dimineața asta în sat!... „În casa doamnei Gemma, cine ar fi zis? Și toate astea din cauza băiatului... Au făcut de gardă înarmați cu puști..."

— Doar știi că țăranii și-ar vinde și sufletul pentru cîțiva bănuți.

— Să sperăm că în curînd se va termina. Azi avem ce să le dăm de mîncare, dar mîine ce ne facem? Asdrubale n-o să fie mulțumit. Și cu lenjeria? Cum o să răzbească femeia să spele toate rufele? Oare și-or fi adus schimburi?

— Nu-ți mai face griji, mamă. O să-i ajutăm. Poate unii dintre ei o să mai pună și ei mîna.

După asta le furase din nou somnul.

Doamna Gemma, văzîndu-l pe scriitor că intră în bucătărie, se simți mai veselă; era un om care ar fi înțeles-o. Marino salută și spuse imediat:

— Cred că n-ați dormit de loc astă-noapte; casa dumnevoastră a fost de-a dreptul invadată de atîția oameni, fiecare cu obiceiurile lui. Dacă mama și-ar fi văzut casa plină cu atîția oameni, cred că i-ar fi pierit glasul.

Fiindcă Marino îi dovedi cu atîta sinceritate că o înțelege, doamna Gemma iertă totul și dădu uitării orice grijă:

— Nu-i nimic. Aș fi fericită dacă nu v-ar lipsi nimic. Dar dumneavoastră cum ați dormit? Era camera fratelui meu, cînd venea pe la noi. Dar, aș vrea să știu mai degrabă dacă v-ați adus schimburi.

— Da, da... se înroși scriitorul simțindu-se tratat ca un copil. Și apoi nici n-aș putea zăbovi aici prea multă vreme ; trebuie să mă întorc acasă.

Asdrubale, care intrase în bucătărie împreună cu Marino, mai întîi ascultase discuția, apoi, căutînd să nu facă zgomot, se apropiase de chiuvetă, luase un pahar, îl umpluse cu apă și acum rămăsese acolo cu paharul în mînă, de parcă ar fi stat la îndoială asupra celor ce avea de făcut.

Doamna Gemma abia în clipa aceea își dădu seama că era și el acolo și, regretînd parcă faptul că se plînsese oarecum și de el, spuse îndatoritoare :

— Vreți puțină cafea, domnule Asdrubale ?

Asdrubale întoarse capul, se îndreptă spre ieșire, gata să spună : „Nici un domn, eu nu sînt domn" ...dar murmură numai :

— Nu... și ieși din odaie.

Marino zîmbi înțelegător doamnei Gemma, vrînd parcă să-i spună că nu trebuia să facă atîta caz și adăugă :

— Asta înseamnă și timiditate.

— Mi-a spus fiul meu că a stat mult timp la închisoare și că l-au tratat cu multă asprime.

Proaspătă și sprintenă, Teresa intră și ea și numaidecît se întoarse spre Marino, întrebîndu-l :

— Aseară ați dispărut... cel puțin v-ați odihnit cum trebuie ?

Simțindu-se apostrofat, așa, direct, cu intimitate, lui Marino i se întîmplă ca totdeauna în asemenea ocazii, adică se simți cuprins de timiditate ca și de dorința de a o învinge. Cînd fu pe punctul de a da răspunsul, sufletul lui își luă avînt și, cu naivitate, spuse :

— Am visat ! Și, ca un copil, scriitorul se împurpură la față. Furios împotriva lui însuși, repetă cu sfidare :

— Da, am visat.

Încurajată de răspunsul lui, fata îi spuse :

— Spuneți-mi ce-ați visat ! Vreau să știu... Atunci Marino se simți jenat și murmură :

— Nu, nu... glumeam.

— Aha, nu vreți să-mi spuneți și mie! Ce nesuferit sînteți! spuse ea, privindu-l cu un aer de neașteptată șiretenie.

Marino, cînd vorbea cu doamna Gemma, se simțea neștingherit, aproape chiar protectorul ei. Fără să-și dea seama, i se părea că vorbește cu mama lui. Cînd stătea de vorbă cu fata însă, simțea că nu mai e stăpîn pe el.

Cu o clipă mai devreme, Asdrubale fugise din cameră, și Marino comentase scena cu un aer înțelegător. Acum însă îi veni lui rîndul să treacă prin aceeași stare, așa că, privind fără țintă înaintea lui, spuse:

— Dar nu, nu... glumeam și, în timp ce se apropia de ușă, spuse cu o voce limpede: Trebuie să-l găsesc pe Summonti, trebuie să-i vorbesc. Și cînd ajunse la ușă, se întoarse, făcu o plecăciune de salut mamei, și în timp ce se apleca, își dădu seama că cele două femei observaseră în ce stare se afla și că stîngăcia lui, după un răstimp oarecare, putea fi chiar îndrăgită.

Unul din crezurile tinerilor comuniști din Medusa era activitatea în cadrul *organizației,* respingerea pălăvrăgelilor, acțiunea în funcție de împrejurările impuse de realitate.

Summonti nu voise să se lase luat prin surprindere. In timp ce scriitorul Marino visa că e la vila lui de la țară, el era de mult în picioare. Se trezise de mai multe ori în timpul nopții, hotărînd asupra a ceea ce avea de făcut. „Două lucruri sînt importante: hrana și informațiile. Nu ne putem lăsa în grija familiei prietenului nostru, și apoi trebuie să aflăm ce se petrece la Medusa, ce fac fasciștii. La chestiunea militară se va gîndi Mosca, e născut pentru treburi de-astea."

Dar, tocmai cînd voia să se ridice din culcușul lui de paie, îi veni ideea să organizeze și un mic curs politic; alungă însă numaidecît acest gînd: „Ar fi un lucru serios, dar prematur".

Așadar se sculă iute și pînă una alta se duse grăbit să-i anunțe pe cei doi cărora le spusese să co-

boare la Medusa: „Cu cît pleacă mai devreme cu atît va fi mai bine".

Alegerea căzuse pe Lieto, zidarul cu umerii laţi, un om foarte chibzuit şi în acelaşi timp curajos, şi pe copilărosul şi sprintenul Prini, un tînăr avocat, care avea familia de mult în Medusa, şi cum îi plăcea să frecventeze des cafenelele şi să se întindă la vorbă, nu i-ar fi fost greu să culeagă informaţii.

Cei doi se treziră prost dispuşi, fiindcă dormiseră pe paie, dar fură măguliţi de încrederea pe care Summonti şi-o pusese în ei şi încă şi mai mult de perspectiva de a se întoarce acasă pentru o zi sau două... Nu fură uimiţi nici de tonul cu care le vorbea Summonti, care o făcea de parcă le-ar fi fost şef. În organizaţia clandestină se stabilise o lege, chiar dacă nu era declarată, că totdeauna trebuie ascultată persoana care în momentul respectiv se considera capabilă să dea o idee bună; şi se mai ştia că aceasta, dacă ar fi avut o oarecare îndoială în ceea ce priveşte ordinul, s-ar mai fi sfătuit şi cu ceilalţi. De altfel, din glasul lui Summonti se desprindea mereu un accent impersonal, de parcă ceea ce spunea el i-ar fi fost şoptit de cineva superior lui, de *Partid*, el rămînînd doar un biet mijlocitor.

După ce-i trimise pe cei doi la Medusa, Summonti i se adresă lui Mosca, pentru „problema militară".

— Tu nu trebuie să faci de pază. Trebuie să fie unul care să supravegheze totul, care să fie totdeauna treaz.

— Da, spuse Mosca, înţelegînd repede ce gîndea Summonti, ridicîndu-şi capul ca un mînz care simte din aer că va putea alerga liber.

— Nu ţi-o spun ca o comandă, doar sîntem toţi tovarăşi, ci pentru disciplină, continuă Summonti. Tu eşti răspunzător cu organizarea militară. Cît despre Asdrubale... Asdrubale e mai bine să-l lăsăm liber, e un tovarăş bătrîn, a suferit mult... mi-e teamă că e nepotrivit...

— Da, răspunse Mosca încet şi ciudat de blînd, fiind vorba de bătrînul antifascist, am să-i dau o sarcină oarecare de încredere.

— Şi apoi, adăugă Summonti — arătînd că la nevoie ştie să interpreteze, după împrejurări, „disciplina severă de partid" — şi apoi, cîteodată prefă-te că-l asculţi cu atenţie.

— Sigur, conveni Mosca.

— Chiar aşa, reluă Summonti ca şi cînd de asta s-ar fi vorbit, nu putem lăsa totul pe seama acestor două femei, cu atît mai mult cu cît sînt obişnuite să trăiască bine. Am avea nevoie de doi sau trei tovarăşi, doi tovarăşi buni... pentru ajutor la bucătărie. Ce spui ? Toate muncile sînt la fel.

— Trebuie să vorbim cu Asdrubale, spuse Mosca nedumerit.

— O să i-o cer în numele partidului. Agilulfo şi Mei ar fi potriviţi, de atîtea ori au cerut să facă şi ei ceva.

— Da, în definitiv toate muncile sînt la fel, repetă ca un ecou Mosca, continuînd să se gîndească la comenzile militare.

— Mîine seară sau poimîine vom afla primele ştiri din Medusa... între timp o să ascultăm ce se mai spune la radio...

Summonti continuă să facă comentarii politice, întrebările alternînd cu răspunsurile. Mosca, la rîndul lui, continua să-şi mîngîie visul de proaspăt comandant militar şi dacă un spectator ar fi urmărit cuvintele şi sentimentele care-i încercau pe cei doi tineri, şi pe care ei înşişi le ignorau, s-ar fi întrebat dacă ambiţia nu se strecurase în sufletele lor.

Oamenii făceau de pază din ce în ce mai plictisiţi. Nu se întîmpla nimic. Singurul care îşi păstra buna dispoziţie era călăfătuitorul Adriatico. Discuţiile politice se răriseră, de parcă fiecare îşi asculta propriile lui gînduri şi medita în linişte la propria-i soartă.

Cineva care fusese în comună aduse ştirea despre necuviinţa locuitorilor ; ţăranii nu voiau să audă de partizani, văzuseră arme şi oameni stînd de pază şi se temeau ca nu cumva cruzimea nemţilor să se reverse asupra lor, ridicîndu-i cu forţa de la casele lor, dacă nu chiar mai rău.

Seara, fiecare avea grijă să-şi pregătească pe îndelete culcuşul, să poată dormi noaptea cît mai bine. Doamna Gemma scosese aşternuturile cele mai uzate, împrumutase şi pături de la ţărani.

Scriitorul Marino rămase acolo numai două zile. Plecă pe înserate şi cînd îşi luă rămas bun, simţi o oarecare afecţiune în jurul lui. Îşi scoase bicicleta afară, apoi reveni în sală unde erau cu toţii, în afara celor care făceau de pază.

I se păru că se aşteptau să le spună ceva; el, după o clipă de ezitare, zise:

— Au fost zile frumoase pentru mine, am regăsit alături de voi bucuria de a trăi... nu am ideile voastre, nu sînt soldat... sînteţi mai buni decît cei pe care i-am cunoscut... Mi-aţi dat şi un pat, şi asta numai mie, tocmai mie care n-am făcut nimic... nici măcar de pază...

Se făcuse mai palid ca oricînd, glasul îi era inegal şi-i tremura.

Mosca se duse la el şi-l îmbrăţişă.

Şi ceilalţi îl salutară cu un fel de mulţumire, despre care nici unul nu ştia de unde provenea. Pînă şi Asdrubale găsi un zîmbet, exprimîndu-se astfel: „Ei Doamne, la revedere", şi în exclamaţia lui era o intenţie de sinceritate, căci se plictisise şi el acolo, făcînd aproape pe soldatul, el care fusese totdeauna un revoluţionar; se plictisise să rămînă acolo unde era, într-un loc atît de diferit de Medusa, departe pînă şi de duşmanii lui, fasciştii, care prin prezenţa lor dădeau o raţiune urii sale şi pe care trebuia să-i aibă la îndemînă.

Doamna Gemma îl aştepta pe scriitor la uşă:

— Mi-e teamă că v-aţi simţit prost în casa noastră... n-am putut să vă oferim mai mult.

— Nu, nu-i adevărat... am stat foarte bine. Îi voi povesti şi mamei mele despre dumneavoastră, îi răspunse el, încă sub impresia emoţiei de pe urma despărţirii de cei din sală.

Apăru şi Teresa, îi întinse mîna cu un aer distrat parcă, îşi încrucişară pentru o clipă privirile. Cînd Marino era destul de departe, spuse şi ea ceea ce

simțea nelămurit parcă: „Ce ciudați mai sînt și scriitorii ăștia!“

Marino, după ce străbătu poteca pe care treceau animalele, ajunse în piațeta din Saltocchio. Mai înainte de a se sui pe bicicletă se întoarse să privească înspre casa înconjurată de pădure; i se păru ca o iluzie, o imagine de poezie.

A doua zi, cei doi trimiși la Medusa să culeagă informații se întoarseră.

Summonti le spusese: „Trebuie să-i supravegheați pe fasciști, pe cei adevărați, pe cei care au bătut lumea, cei înfocați, care au profitat, care s-au ascuns în timpul celor patruzeci și cinci de zile ale lui Badoglio. Trebuie să luați informații și, dacă e cu putință, să vedeți ce fac, cu cine sînt în relații, dacă se întrunesc, să știți ce au de gînd să întreprindă. Cei rămași în Medusa, tovarășii noștri, vă vor putea da o mînă de ajutor“.

Și cei doi aduseseră următoarele vești: fasciștii încă mai erau năuciți, se duceau să se întîlnească într-o casă sau alta, poate aveau vreun plan, dar pentru moment nu erau decît pălăvrăgeli, nimic sigur. Ura și disprețul cu care-i înconjuraseră oamenii cu vîrf și îndesat în timpul celor patruzeci și cinci de zile, sentimente pe care și acum le nutreau față de ei, îi țineau la respect. Nici vorbă, veninul și răzbunarea mocneau în ei, voiau să-i facă pe cei ce au rîs pe socoteala lor să le-o plătească, pe cei care îi luase în bătaie de joc, care chiuiseră de fericire la prăbușirea lor, cugetau încă la felul în care aveau să procedeze; înainte de toate, așteptau ca nemții să se hotărască să-i accepte ca pe niște aliați, să înceteze să-i privească bănuitor, cîteodată chiar cu dezgust.

Așa stăteau lucrurile în general, dar erau și excepții, ca de exemplu Rindi, care umbla pe străzi cu un aer provocator, ca în cele mai crunte vremi ale fascismului. Anzillotti, un vestit huligan fascist, dimpotrivă, declarase în mod public că nu mai voia să știe de fascism, ci voia să fie ca toți ceilalți, spunînd că fascismul fusese o greșeală.

Cei doi adăugaseră că bursa neagră reîncepuse și că foarte mulți oameni se ocupau cu aceste afaceri.

Summonti, ascultînd, simți cum un junghi ca de gheață îi coboară pînă în piept ; îi apăru în față realitatea atît de deosebită de visele, de închipuirile și de caraghioasa lor frenezie tinerească, realitatea batjocoritoare de totdeauna. Și era o adevărată fericire că nimeni nu venise acolo să-i surprindă, că nimeni nu se gîndea la ei. Ce-ar fi putut face ? Erau doar cîțiva oameni cu arme puține într-o casă particulară. Și totuși se simți cuprins de deznădejde, de un sentiment de tristețe și, fără voia lui, se trezi murmurînd : „Au început iar să se ocupe toți de bursa neagră..."

Ca să-și mai aline plictiseala, se duse să-l caute pe Mosca. Acesta se odihnea în camera lăsată liberă de scriitor.

— Nu s-a schimbat nimic, comentă Mosca cu aceeași bunădispoziție de totdeauna. Ne-am comportat după cum se cuvenea. Nu sîntem niște romantici, ne luptăm cu mijloacele pe care le avem. Nu puteam face altfel. Dacă în zilele astea fasciștii veneau împreună cu nemții în casele noastre, la Medusa, ne puteau deporta sau omorî ca pe niște pui. Fapt e că nemții acționează cu încetineală și apoi au frontul încă departe, trebuie să se gîndească la război și pentru asta vor să mențină liniște în zonele din spatele frontului. Dacă aliații ar fi debarcat la nord, am fi trăit zile grele. A fost bine că am venit aici. Intre altele am demonstrat că sîntem în stare să facem și noi ceva, că există o organizare ; ce-i drept nu sîntem o armată, dar sîntem partizani și la primele mișcări...

Summonti, îmbărbătat de energia lui Mosca, murmură :

— Ai dreptate, ai dreptate, m-am întrebat dacă nu ne-a fost teamă de umbre, dacă nu cumva îi judecăm pe alții după graba noastră... Trebuie să judecăm cu mai mult calm, mă refer la calmul politic... Și, pe deasupra, nu sîntem nici măcar în contact cu partidul.

— Fasciștii se vor uni din nou... Lupta va începe, vorbi așa, ca pentru sine, Mosca.

— Oamenii sînt obosiți cu toții, sleiți și deznădăjduiți. Prea am fost impulsivi, continuă Summonti, pentru o clipă învins de descurajare, am rămas cîteva frunze pe apă. Și în cuvintele lui erau cuprinse nenumărate gînduri triste.

— Bine, exclamă din nou cu tărie Mosca, dacă trebuie să ne întoarcem la Medusa, să ne întoarcem. Vom continua să stăm la pîndă gata oricînd de luptă.

— Trebuie să ne adaptăm realității, spuse Summonti. Și, bineînțeles, să fim mai uniți decît înainte. Sîntem puțini și nu sîntem încă organizați. Asupra poporului apasă înfrîngerea, oamenii nu se gîndesc decît să mănînce și să rămînă în viață.

— Dacă-i vorba să ne întoarcem la Medusa, am putea să plecăm chiar în seara asta. Mai avem încă timp. Vom ajunge pe înserat, înainte de camuflaj.

— Dar n-aș vrea ca tovarășii să se descurajeze.

— Dar nici vorbă de descurajare! Acționăm și noi cum putem, astea sînt condițiile.

— Da, ai dreptate, răspunse Summonti cuprins din nou de înflăcărare.

— La Medusa vom sta ascunși, dar vom păstra legătura. In curînd se va da lupta. Trebuie să ne organizăm mai bine.

Summonti ieși afară. Pe terasă era un grup de tovarăși, doi dintre ei stăteau de-o parte și-și spălau cămășile.

— Anunțați-i și pe ceilalți. Ne adunăm. Trebuie să hotărîm dacă ne întoarcem sau nu la Medusa.

Vestea fu primită ca o eliberare, o dorință unanim împărtășită care devenea oficială.

— Da, oftă Giorgetto, avocatul, care ținuse discursul din *Piazza Grande* la 26 iulie. Și văzu din nou viața colorată în roz, deoarece părăsirea obiceiurilor sale, faptul că fusese smuls din lenea sa călduță, de lîngă pianul lui drag prin care căuta să atingă armonia desăvîrșită, fără să o atingă totuși vreodată, însemna ceva mai rău decît înfruntarea oricărei primejdii. In zilele acelea devenise trist și mut.

Cînd se adunară cu toții, Summonti, ca și cum discuția ar fi fost începută, spuse că la Medusa apele erau destul de liniștite și prin urmare nu avea nici un rost să mai rămînă acolo.

— Bineînțeles că la Medusa trebuie să fim cu ochii în patru și să ținem legătura în permanență, făcîndu-i să creadă pe fasciști că nu dorim să întreprindem nimic.

— Plecăm astă-seară. E bine să fim răzleți, adăugă Mosca, socotind că plecarea era acceptată de toți.

— Și armele ? întrebă unul.

— Ce-i cu ele ?

— Le lăsăm aici sau le ducem cu noi ?

— Cu noi, la dracu ! răspunse Mosca, sau adică, e mai bine să nu mai facem ca la venire, e inutil să riscăm cu toții. Dacă fiecare din noi ajunge la Medusa cu o pușcă, nu se poate să nu dea peste vreun spion. Armele le duc eu și cu Roderigo. Apoi se roti jur împrejur să caute doi ochi negri și strălucitori care așteptau, și atunci Mosca, într-un hohot de rîs sincer, strigă : Adriatico !

Călăfătuitorul mormăi :

— Ei da, da, cînd e de tras din greu !

Summonti, în aceeași clipă, simți nevoia să intervină, dînd adunării un ton oficial ; ridică mîna, vrînd parcă să ceară cuvîntul. Cîteva secunde reflectă, apoi spuse :

— Mulțumim tovarășului nostru Gustavo Duchen, care ne-a găzduit în casa sa, și-i sîntem recunoscători mamei și surorii lui.

Vorbele lui stîrniră un murmur în sală. Summonti dădu semn de enervare și în momentul în care se făcu din nou liniște, adăugă :

— Împreună cu alți tovarăși, voi merge eu însumi să le mulțumesc.

Duchen, care era și el prezent, interveni :

— Dar nu, nu, nu e nevoie.

Summonti, cu gentilețe, făcu un semn negativ din cap, vrînd parcă să-l facă să înțeleagă că avea de gînd să le mulțumească în numele Partidului.

Era limpede că adunarea luase sfîrșit.

Părăsiră casa sub razele lunii, în grupuri mici, fiecare alegîndu-și tovarășii alături de care se simțea bine. Toți plecară mai mult sau mai puțin mulțumiți, toți simțiseră că e ceva ce nu mergea; se gîndeau cum veniseră acolo, de parcă ar fi fost fugăriți de umbre și purtînd niște arme care la momentul oportun ar fi fost foarte ușor reduse la tăcere.

Ultimii plecară Mosca, Adriatico și Roderigo.

Summonti o luase cu cîteva minute înainte.

— Fac eu pe iscoada. Dacă mi se pare ceva în neregulă, mă opresc și vă aștept.

Cînd Adriatico o salută pe doamna Gemma, ar fi vrut să-i spună mai multe lucruri dar nu reuși decît să exclame: „Mulțumesc, mulțumesc". Era singurul căruia nu-i făcea de loc plăcere să plece de acolo. În zilele în care nu era de pază, se distrase învîrtindu-se prin casă. Obișnuit să muncească în meseria lui de călătuitor, aspră dar de o precizie elegantă, prima oară cînd dădu cu ochii de un scaun cu piciorul rupt o întrebă pe doamna Gemma dacă îi permite să-l repare, și cum ea îi răspunse distrat, Adriatico se hotărî de atunci să facă totul fără să mai ceară voie. Își adusese în raniță o pilă mică și o daltă, alte unelte le găsi în casa aceea mare de țară, iar cît privește lemnăria, găsea oricît în pivniță. Începuse să lucreze pe terasă, spre care dădeau cele două ferestre mari din bucătărie. În timp ce tăia și ajusta, era ușor să înfiripe o conversație cu doamna Gemma, în care intervenea cîteodată și fiica ei.

Adriatico îi vorbise despre toți „băieții aceia", cine erau, cu ce se ocupau în viața de toate zilele, apoi îi povestise despre suferințele pe care le îndurase Asdrubale; despre el vorbi puțin.

Cea mai mare parte a zilei Adriatico o petrecea pe terasă; discuțiile politice le neglija cu totul. Din cînd în cînd, întrerupîndu-și lucrul, apărea la una din ferestrele mari ale bucătăriei, care rămîneau deschise în timpul verii, zîmbind cu gura lui de maimuță.

După ce plecară cu toții, în casă se așternu din nou liniștea, iar doamna Gemma exclamă:

— Ce simpatic era Adriatico, mereu vesel și harnic! Îl înțeleg, e un tînăr singur, nu și-a cunoscut niciodată părinții, nu are și el un cămin, nici o logodnică măcar!

Teresa o aprobă dînd din cap, n-avea chef de vorbă. Zilele acelea trecuseră fulgerător de iute și fuseseră atît de intense cum nici în vis n-ar fi îndrăznit să le trăiască. Să activeze, să se facă utilă, să se dedice unei cauze, să participe la înfăptuirea unei mari idei, asta era frumos. De aceea dorea să rămînă liniștită, să poată cugeta din nou, pe îndelete, la tot ceea ce se petrecuse în zilele acelea, să-și pună în ordine gîndurile, legate de toți cei care fuseseră în casă, printre care se număra și ciudatul scriitor, care, în ciuda vîrstei, mai roșea încă foarte ușor.

Pentru cele două femei, zilele începură apoi să se desfășoare din nou ca mai înainte. Cînd și cînd, mama mai făcea cîte o reflecție asupra unuia sau altuia din cei nouăsprezece bărbați.

In jurul lor murmurul bănuielilor și al răutăților avea să se potolească cu timpul.

Sîmbăta, Gustavo pleca din Medusa spre căsuța lui din munți și aducea vești despre organizație. Cele două femei îi puneau întrebări și-l ascultau de parcă și ele ar fi făcut parte din organizația lor. Teresa aștepta evenimente noi.

INTOARCEREA CĂMAȘILOR NEGRE

Rindi ieși primul din casă. Patruzeci și cinci de zile stătuse în spatele jaluzelelor; întins pe pat și în spatele jaluzelelor. Locuia pe strada Maria Luisa, o stradă din centru care dădea în *Piazza Grande.*

Din spatele obloanelor văzuse totul. In primele zile soția lui căutase să-l facă să înțeleagă: „De cîte ori nu ți-am spus! Dar nu erai liniștit pînă nu făceai pe grozavul. Cine te credeai? Ce rău îți făcuseră oamenii? Douăzeci de ani ai fost așa. Vă duceați noaptea să-i ciomăgiți pe nenorociții aceia! Dacă ar veni acum ei aici? Dacă ar intra în casă?"

Rindi nu răspundea, pleca de la fereastră, se întindea pe pat, nu izbutea să înțeleagă nimic. In seara de 25 iulie, un grup de femei, niște negustorese, îl întîlniră din întîmplare: „Pungașule, scîrbosule!" îi strigaseră repezindu-se pe neașteptate cu unghiile spre obrazul lui; erau de nerecunoscut. Rindi retrăi de multe ori această scenă în cele patruzeci și cinci de zile, făcînd mereu aceeași remarcă: „Femeile sînt mai rele decît bărbații, parcă erau niște fiare sălbatice dezlănțuite; dacă nu fugeam, mă sfîșiau."

Lîngă poarta casei, chiar în seara aceea, se întîlnise cu un oarecare Betti, căruia, cu mai mulți ani în urmă, îi dăduse cîteva palme; aproape că și uitase, era un lucru de nimica pentru el.

Betti îl opri, se așeză în fața lui, zicîndu-i: „Ce-ar trebui să-ți fac, ce-ar mai trebui să-ți fac!"

Incă năucit de furia femeilor, de glasurile lor sfîșietoare, nu-i răspunsese. Numai pentru că în seara aceea se anunțase la radio discursul lui Badoglio trebuiau să se întîmple toate astea? Lăsă capul în

jos, da, el, Rindi, și din spate, în timp ce intra în casă, îi ajunseră la ureche cuvintele: „Lașule, nerușinatule! Nu-ți fac nimic. Totdeauna ai fost un laș care a profitat de situație!" Parcă și astăzi le mai auzea.

In nopțile acelea nu mai putuse dormi o clipă. Se petrecuseră lucruri atît de neașteptate, încît în fața ochilor lui era ca un păienjeniș, un labirint din care nu mai nimerea calea adevărată; parcă murise așa, pe neașteptate, dar continua să vadă cum viața se deapănă mai departe. Dimineața se așeza în spatele jaluzelelor. Avea o casă cu două etaje; din dormitor, aflat la etajul al doilea, se putea vedea și auzi orice mișcare. Bucuria nestăvilită din 26 iulie fu pentru el motiv de nesfîrșită buimăceală. Fasciștii erau batjocoriți, disprețuiți, toată lumea își bătea joc de ei. Toți erau mulțumiți și fericiți. Atîția oameni simpli, pe care el îi credea de partea lor, simpatizanți sau cel puțin imparțiali, anonimi, fără părtinire, vorbeau, își manifestau gîndurile, exclamau, cîte unul chiar înjura. Femeile, femeile, cărora Rindi nu le dăduse niciodată vreo importanță, erau cele mai furioase, femeile din piața de alături.

Ziua următoare fu mai liniștită, strada luase înfățișarea de toate zilele, dar acum știa că nu era decît un calm aparent. Dacă fasciștii s-ar fi ivit, oamenii s-ar fi năpustit ca viespile, s-ar fi aprins din nou, i-ar fi învăluit într-un fum înecăcios. Rindi avea în minte bodegile din cartierul șantierului naval, aceea de pe strada Roma, Beppa, aceea a scafandrilor. Tuturor le era teamă cînd „sosea" el. De atîtea ori se oprise în fața unei mese la care beau trei, patru călăfătuitori. Incetau imediat să vorbească, își plecau frunțile. El rînjea deasupra capetelor lor. Oamenii de la celelalte mese se prefăceau că nu văd, trăgînd numai cu coada ochiului.

Nu glumeau de loc „cămășile negre", intrau și noaptea în casele oamenilor. Se întruneau mai întîi la cafeneaua Di Puccio, la colțul din *Piazza Grande*, apoi o porneau pe biciclete, se opreau în fața casei celui urgisit care nu-și plecase ochii, care îndrăznise

să spună vreo vorbă. Ingrozite, le deschideau soția sau fiica celui hăituit, care, îmbrăcate pe jumătate, întredeschideau ușa ; ei intrau. Îl înhățau de față cu femeile, îl duceau jos, îl băteau zdravăn.

„Tu ai vrut-o, imbecilule ! Cine crezi că ești tu ? Trebuie să mergi în rînd cu ceilalți, ți-arătăm noi comunism !" Zbura peste capul bietului om bastonul și peste mîinile lui care încercau să se apere, și peste umeri. Pe unul în cămașă îl poți bate mai ușor, apar imediat vînătăile. Totdeauna Rindi termina ultimul, și, înainte de a pleca, pipăia femeile.

La primărie se ducea cînd voia el. Pînă și primarul îi zîmbea. Mai erau și perioade calme, cînd veneau ordine de la Roma să nu se facă nimic, dar după aceea găseau ei un pretext sau altul ; cel puțin ziua de 1 Mai era sigură. „Și acum, prietenii or fi ca mine, stau și ei închiși", își spunea el mereu. „Ce fac oare Nencini ? Și Cozzani ? Și Biagini ? Și Aimone ? Ce s-a întîmplat ? Totul mergea strună, dar venise războiul. Mussolini s-a înșelat ; nu trebuia să-l facă. Italienii sînt o turmă de lași, fac ei acum pe curajoșii fiindcă nu comandăm noi, dar la prima lovitură de bîtă îi vom reduce din nou pe toți la tăcere."

Pentru un om ca Rindi, neobișnuit să gîndească, cele patruzeci și cinci de zile fură un calvar. In afara faptului că stătea închis, îl supăra un cerc de fier pe care-l simțea în jurul capului și pe care nu reușea să-l sfărîme. După părerea sa, pînă la data de 25 iulie viața lui se depănase firesc. El era Rindi, cel care băga în sperieți întreaga Medusă, cel care „sosea". Și apoi ce se întîmplase ? Acum și soția lui îl găsea vinovat și ținea cu ceilalți. Soția lui, care fusese poate cea mai frumoasă fată din Medusa, mai păstra încă un oarecare farmec. Rindi fusese și el un tînăr foarte frumos, brun, suplu, ca un atlet. Unirea lor păruse faptul cel mai firesc din lume. După aceea, se accentuase diferența dintre ei. Ea se arăta dispusă să înțeleagă că și ceilalți au dureri, bucurii, necazuri, dușmănii, ură. Rindi era orbit ; nu concepea altfel viața unui muncitor decît trebuind să fie obidit, să primească bătăi, să asude trudind, să fie o

slugă, să mulțumească altora cu umilință. Încă din timpul călătoriei de nuntă se înfurie, voi să se întoarcă la Medusa ; cei din marile orașe îl provocau cu veselia lor, cu spontaneitatea și cu faptul că erau siguri de ei. În schimb, la Medusa, domnii le cîntau în strună, erau prietenii fascismului ; de ceilalți avea el grijă, Medusa era a lui și nimeni nu mînuia bîta mai iute ca el.

Stătuse patruzeci și cinci de zile în spatele jaluzelelor, fiece chip vesel era o insultă, orice vorbă mai liberă o dojană adusă lui, că nu fusese mai crud, mai feroce, că nu înțelesese că și funcționarii, contabilii, liberii profesioniști, pînă și unii domni îi erau dușmani, trădători încă și mai periculoși, tocmai fiindcă nu erau suspectați. După douăzeci de ani trăi cu adevărat patruzeci și cinci de zile chinuitoare. Și, pe deasupra, soția lui aproba această situație. Ea avea un teren de parcare a bicicletelor, pe care nu-l părăsise cînd soțul ei avusese o poziție înaltă. Refugiații care veneau de la țară își lăsau bicicletele la ea ; se afla foarte aproape de centru și era ca o curte imensă.

Clienții erau oarecum rezervați cu ea ; era totuși soția unui fascist, și nu a unuia oarecare, unul dintre atîția înscriși care nu contau de loc, ci a unuia în cămașă neagră, rău, care bătea zdravăn. Dar o înțelegeau, deslușeau ei bine realitatea ; era lucru cunoscut că ea încercase să-și rețină soțul. Oamenii știau prea bine cum stau lucrurile, nu se înșelau. Cămășile negre, adevărații fasciști, erau puțini ; lui Rindi însuși i-ar fi fost greu să aleagă mulți camarazi convinși. I se părură lungi cele patruzeci și cinci de zile și, pe deasupra, nici o veste din partea prietenilor ; soția lui refuzase să se ducă ea după știri ; „Vrei să avem alte neplăceri ? Las-o baltă. Ce-a fost a fost. Mare noroc că nu ni s-a întîmplat nimic. Dacă mă văd intrînd în casa vreunuia dintre ei, încep să comenteze, intră la gînduri că vreți să faceți cine știe ce. Renunță. Nu te mai gîndi la asta. O să treacă și o să poți ieși iar din casă."

Şi în ziua de opt septembrie, Rindi, ascultînd la radio, nu-şi dădu seama de la început dacă era mai bine sau era mai rău; stătu cît putu de atent să poată prinde fiece cuvînt care ieşea din aparatul de radio. În ziua următoare, continuă chinul, dar cînd în dimineaţa zilei de 11 auzi refrenul binecunoscutelor vorbe umflate proslăvind patria, cerul albastru, soldaţii eroi, zîmbi, sigur de realitate; răul se sfîrşise, se lua totul de la început, fusese o paranteză josnică, cineva trebuia să plătească.

Soţia îl imploră să nu iasă din casă:

— Unde te duci? Ce ai de gînd să faci? Nu-ţi ajunge? Lasă-i pe alţii în locul tău!

Rindi o dădu la o parte, cum făcuse şi mai înainte:

— Trebuie să pun la punct pe careva. Prea au făcut pe cocoşii în zilele astea.

Şi ieşi din casă ca un cotoi în călduri, care a găsit, în sfîrşit, poarta deschisă.

Pe stradă nu dădu atenţie nimănui. Era pe înserat. De altfel, oamenii nu lăsau de loc impresia că s-ar teme de el. Ajunse la Biagini, bătu, obloanele erau lăsate, bătu din nou. Dincolo de poartă se auzi un glas de femeie:

— Cine e?

— Doamnă Ester, eu sînt, Rindi.

Poarta se deschise. Pe coridor Oscar ieşi să-l întîmpine. Pentru o clipă, Rindi încercă să facă pe spiritualul, întrebîndu-l cu un aer liniştit: „Ce mai faci? Cum o mai duci?" Dar, fără să se privească, se îmbrăţişară. Rindi care nu ştia ce înseamnă să plîngi, se trezi cu obrajii scăldaţi în lacrimi, şi, desprinzîndu-se de prietenul lui, îi spuse:

— Ai văzut?

— Toţi ne-au trădat.

— Sînt nişte laşi.

— Sînt încîntaţi că ne-a mers prost.

— Războiul a fost de vină.

— Mussolini a greşit de data asta.

— Partidul trebuia să rămînă numai în mîinile noastre.

Intrară apoi cu toții în salonul care dădea în spatele casei.

— Cum ai dus-o în zilele astea?

— În spatele perdelei. Am văzut totul. Din casa mea se vede și se aude totul.

— Tu crezi că s-a terminat?

— N-ai ascultat la radio? S-a reconstituit organizația fascistă.

Soția lui Oscar adăugă cu voce aspră:

— Acum știm cine ne sînt dușmanii.

Rindi o privi uimit:

— Nu mi-aș fi închipuit. Te vedeam mergînd într-una la biserică...

— Ce legătură are una cu alta? M-ai luat drept o proastă?

— Nu... nu... se grăbi Rindi să spună, care se convinsese în zilele acelea că nu mai înțelege nimic. Realitatea e că soția mea e cu totul altfel decît dumneata, aproape că s-a dat de partea celorlalți...

— Doamnelor monarhice ar trebui să li se dea o lecție.

Rindi era gata să întrebe: „Cine? care?" dar nu îndrăzni și făcu doar un semn afirmativ din cap, vrînd parcă să lase să se înțeleagă că el era gata să adopte orice direcție s-ar fi hotărît.

Oscar era un om al ordinii, un fascist convins, care pusese pe același plan fascismul, patria, onoarea, cinstea, demnitatea națională, pînă și civilizația. Fusese secretar al organizației fasciste. Nu avusese niciodată îndoieli, avea convingerea neclintită că Autoritatea constituită era sacră iar aceasta tot una cu Partidul Național Fascist. Nu se dumirise încă. Pentru prima oară, îndrăzni să rostească cîteva cuvinte.

— Regele a trecut de cealaltă parte. A trădat Italia, i-a trădat pe nemți și l-a trădat pe Mussolini. Ai ascultat ce-a spus la radio? Trebuie să devenim sociali, să ne dăm cu poporul, să facem republică, să ne întoarcem la Mazzini. Și, auzindu-și propriile cuvinte i se părea că e un altul.

Rindi repetă cu capul acea mișcare care voia să spună: „Să ne dăm de partea cui crezi, numai să

fie ca înainte." Dar imediat, aducînd vorba despre Medusa, pierdu aerul acela îndobitocit, și redeveni oarecum sigur de sine :

— Și ceilalți ?

— Nu știu... murmură Oscar, lăsînd capul în jos, și Rindi înțelese cît suferise din cauza lor.

— Nu i-am mai văzut, adăugă soția lui, ca și cum ceilalți ar fi fost obligați să treacă pe la ei.

Rindi continuă să spună ceea ce-l rodea mai mult :

— De după jaluzele am văzut totul. Oamenii care ne făceau plecăciuni, care se împopoțonau duminica mai bine decît noi, cu stiletul la cingătoare, rîdeau în gura mare... Îmi mușcam mîinile de furie, fiindcă pe ăștia i-aș fi putut dărîma dintr-un singur pumn.

Soneria sună de trei ori, lung și energic. Tresăriră îngrijorați.

— Nu pot fi decît prieteni. Acum comandă nemții, spuse soția lui Oscar. Mă duc să văd cine e. Voi rămîneți aici.

Se auziră apoi pașii femeii care trecea prin coridor ca să se apropie de ușă. Înainte de a întreba cine e, de afară se auzi un glas : „Eu sînt, Aimone".

— Oh, Aimone, vino ! Și Rindi e la noi !

Aimone intră cu un aer bătăios ca și cum ar fi vrut să pună lucrurile la punct atunci, pe loc. Părea așa de preocupat, încît capul îi fremăta de un zumzet așa cum se aude lîngă stîlpii de telegraf, la țară. Spuse cîteva cuvinte de conveniență, ascultă răspunsurile, apoi se repezi :

— La radio, ultima dată, s-a spus limpede : s-a reconstituit organizația fascistă, organizația fascistă republicană. Trebuie să ne punem în legătură cu armata germană.

Era un om cam de vreo treizeci și cinci de ani, cu o față întunecată, ca la preoții care se încăpățînează să-ți găsească păcate cu orice chip. Familia lui fusese foarte bogată și distinsă, apoi afacerile merseseră din ce în ce mai prost, tatăl își pierduse autoritatea, iar mama, singură, continuase să facă față unei situații grele. Cei doi copii, el și sora lui, fuseseră educați prost. Familia ținea cu tot dinadin-

sul să se știe că încă mai e bogată. Așa stînd lucrurile, Aimone se trezise la douăzeci de ani fără nici o meserie. La început să înhăită cu toți derbedeii. La douăzeci și cinci de ani intră în G.I.L.[1], adică organizația Tineretului Italian Fascist, devenind activist. Fascismul se servea de acești indivizi fără nici o meserie, constrînși să se adăpostească în rîndurile lui, transformîndu-i în sclavi fără nici o putință de scăpare. Totuși, Aimone nu confirmă întru totul această lege; el se transformă datorită slujbei pe care o avea, constituind o revoluție chiar pentru sine însuși. In viața lui nu existau femei și nu mai existau nici jocurile de noroc, făcuse o adevărată pasiune pentru educația sportivă a tinerilor și-și făcea mai mult decît datoria, stînd cu ei chiar și în orele libere, sfătuindu-i pînă și în treburile lor particulare. Devenise aidoma acelor instructori de colegii, care se contopesc într-atît cu viața școlii încît te fac să te gîndești la o tăinuită anomalie. Aimone, pe deasupra, printr-o înclinație a firii lui, își însușise ușor regulile dictaturii, era atent ca un spion, îi deosebea bine pe oameni, știa cine era dușman pe față, cine ține cu fascismul din interes, cine nu trebuie luat în seamă fiind indiferent. Față de fasciștii care executau expedițiile de pedepsire numai în aparență era mai prejos. El avea metodele lui.

Se întîmpla ca fiul vreunui om suspectat să nu se înscrie în partidul fascist sau să lase să-i scape un cuvînt, ori un gest nelalocul lui. Aimone își lua doi sau trei dintre tinerii pe care-i încălzea mai mult sub aripă și pornea să-l pedepsească. Era vorba numai de palme și pumni, singura expediție de acest fel care se putea efectua în timpurile acelea.

El asista, nu participa, fiindcă ceilalți, elevii, executau. Asista la pedepsirea corporală întocmai ca un director într-un colegiu.

Cele patruzeci și cinci de zile ale generalului Badoglio nu-l găsiră nepregătit. Chiar dacă nu avea familie, locuind singur în două camere pustii, suferise

[1] *Gioventù Italiana del Littorio.*

mai puțin decît ceilalți. Un om care are predispoziție să devină zbir găsește logică pînă și închisoarea.

După 8 septembrie, cînd posturile de radio anunțară renașterea fascismului, fie chiar și deghizat în republică socială, Aimone simți că postul său provizoriu de funcționar la G.I.L. ar fi putut fi schimbat cu unul serios, pentru care se simțea născut.

In fața lui Biagini, ex-secretarul organizației fasciste, pe care îl știa potrivit pentru ceremonii dar incapabil de o gîndire politică, se simți în stare să vorbească cu autoritate și spuse :

— In primul rînd legătura cu nemții. Avem nevoie de ei și ei de noi. Ei se află într-un loc pe care nu-l cunosc, numai noi îi putem informa cine sînt dușmanii...

Rindi îl asculta extaziat, dar cum cu cîteva clipe mai înainte auzise de la Biagini vorbe noi, ca : republică socială, popor, Mazzini, voi o explicație și întrebă :

— Alături de cine trebuie să trecem ?

— Alături de nimeni, noi între noi, răspunse Aimone. Fasciștii cei mulți nu mai există, erau niște profitori și atît. Oameni de ispravă sîntem puțini. I-aș putea număra pe degete. *Cămășile negre,* aproape cu toții, doar e în avantajul lor, sînt compromiși, sînt în horă și vor juca mai departe bucuroși. Apoi ici și colo cîte unul la care nici nu ne așteptăm, naționaliști, sau oameni de caracter, vreun băiat cumsecade pe care trebuie să-l primim și să-l încurajăm.

— Ce-i cu republica asta socială ?

— E Mussolini, care e un geniu. Socialismul îl facem noi, condus de mîna noastră.

Rindi pricepu, s-ar fi putut răzbuna.

Biagini oftă din adîncul plămînilor și dădu pe față ceea ce-l apăsa :

— Sîntem urîți de toată lumea. Ați văzut ce-a fost la 25 iulie ?

— Da, secretar al organizației fasciste ar trebui să fie unul din afară sau mai bine unul din Medusa dar care să nu fie cunoscut, cineva care să se bucure

de un renume de om cu inimă largă, răspunse prompt Aimone, ca să-i arate că-l înțelegea.

— În spatele lui sîntem noi, adăugă Rindi, cu un rînjet.

— Corporațiile... murmură Biagini, nu se alcătuiseră corporațiile ?

— Noi ne ocupăm de Medusa, la rest se vor gîndi șefii, îi reteză vorba Aimone. Mîine mă duc să-i caut pe ceilalți.

— Vin cu tine, propuse Rindi.

— Nu. Tu ar trebui să te faci văzut, să circuli pe străzi.

— Foarte bine. Îmi iau bicicleta și dau o raită prin toată Medusa.

— Fără provocări.

— Le dau doar să înțeleagă că m-am întors.

Biagini continua să fie într-o stare de dureroasă rătăcire ; încercă să-și facă curaj, punîndu-i lui Aimone întrebări despre ceilalți camarazi :

— Ce-o fi făcînd oare Cozzani ?

— Cozzani e pentru Italia, pentru patrie. Întotdeauna a fost. E mutilat din războiul cu Abisinia.

— O să vină cu noi ?

— Desigur. Noi sîntem Italia. Noi n-am trădat. Își vor da seama și nemții.

— Și Beniforti ?

— Beniforti e un nevinovat. Gîndește-te că a și spus „da". Un biet cizmar, dar a făcut progrese.

— Arrighi ?

— E curajos. Nici nu-i vine să creadă că-i adevărat.

— Arrighi e în formă, interveni Rindi. Ne-am mai certat noi cîteodată dar toate astea au trecut.

Biagini căuta să reconstruiască lumea aceea pe care 25 iulie o spulberase dintr-o suflare.

— Și doctorul Franceschi ce-o să facă ?

Aimone răspundea prompt, și parcă fără nici un efort, ca și cum ar fi știut totul pe dinafară.

— Doctorul Franceschi are o carieră. Nu că nu crede, dar o să vină după aceea, cînd vom fuziona

total cu nemții, îndată ce ei vor scoate la iveală armele lor secrete.

— S-a întîmplat ceva unuia dintre ai noștri în zilele astea ?

— Ce să se întîmple ? Toate sînt numai pălăvrăgeli.

— Dar Nencini ? năpădi iar cu întrebările Biagini, dornic să mai afle ceva.

— Nencini e gata la orice. Ce-a făcut în trecut nu-i nimic. O să vezi de ce e în stare acum.

— Veneau mereu ordine de la Roma că bastonul de cauciuc trebuie să stea în cui ! Spuneam eu că se înșeală ! zîmbi Rindi.

— Trebuie să ne luăm din nou în primire locurile, declară Aimone.

— Eu sînt gata. Și pe deasupra am terminat și banii ; nu aveam nimic pus de-o parte.

Soția lui Biagini, cu mare demnitate, i se adresă soțului :

— De data asta te vor avansa într-un post de comandă, sper ! Biagini era printre cei vechi în organizație și unul dintre puținii care aveau o meserie, în afară de politică. Nu-i făcea plăcere ca soția lui să-i arunce în obraz unele decepții pe care le avusese în serviciu, așa că se îmbujoră ușor. Tăcu cîteva clipe pentru ca apoi să reîncepă cu întrebările de mai înainte :

— Nu cumva discursul din *Piazza Grande* l-a ținut fiul inginerului Bertone ? Mi s-a spus că a fost arestat împreună cu ceilalți. Ce fel de indivizi sînt ? Ce-a spus ? A vorbit împotriva noastră ?

— Obișnuitele discursuri. L-au arestat și pe Summonti, fiul opticianului și pe unul pe care-l cheamă Mosca. Summonti nu era înscris, ceilalți doi mi-au scăpat, erau studenți. Mai tîrziu mi-am amintit că-i întîlneam împreună cu alții pe Passeggiata ; vorbeau în șoapte strînși unul lîngă altul, grupuri, grupuri. O să luăm informații.

— Și cei suspectați ?

— Cine ? Cei de totdeauna ? Ce, nu-i cunoaștem noi pe fiecare în parte ?

— Lui Asdrubale îi dau eu o chelfăneală, zîmbi Rindi, acum în largul lui, și, deodată, amintindu-și de cel cu care se întîlnise la 25 iulie, seara cînd se întorcea spre casă, se încruntă și spuse:

— Și mai e încă unul...

Biagini ar mai fi vrut să pună și alte întrebări, dar se făcea tîrziu. Nemții nu glumeau cu camuflajul și ei nu intraseră încă „în acțiune", erau simpli cetățeni ca toți ceilalți.

A doua zi, Aimone dădu o raită pe la camarazi. Unii erau acasă, alții aruncau din ușă cîte o privire neîncrezătoare. Erau încă agitați, nesiguri, dar înțeleau din nou focul „vechii credințe". Ar putea părea de necrezut că niște oameni lipsiți de orice calitate, care din întîmplare, fără să aibă vreun merit al lor, ci numai datorită vechilor și tristelor împrejurări ale istoriei italiene, se pomeniseră timp de douăzeci de ani comandînd și abuzînd, satisfăcîndu-și poftele, după ce constataseră la 25 iulie cît erau de disprețuiți și batjocoriți, acuzați de toată lumea de ruina națională, acum, cînd nici nu erau prea clare noile împrejurări, să uite tot, și, subjugați din nou de ură, orbiți, pradă răutății, să fie gata să ia totul de la început, să pornească din nou pe calea ticăloșiilor, în Italia, țara în care nu mai exista memorie, adevăr sau gîndire, și în care numele de „patrie" devenise atît de echivoc.

Cu atît mai mult pare de necrezut cu cît toate acestea nu erau în interesul lor: armatele aliate avansau, războiul era pierdut și aliatul german în agonie, așadar înfrîngerea era sigură. Numai că ignoranța, îmbinată cu pasiunile josnice, se întipărise atît de adînc în sufletul lor, încît șterse orice licărire de rațiune.

Aimone avu o sarcină ușoară, discuțiile se desfășurară după cum prevăzuse el și organizația fascistă republicană se constitui chiar în aceeași seară. Toți fuseseră de acord să pună ca secretar o figură mai ștearsă, deoarece deocamdată ei trebuiau să fie oarecum mai puțin expuși. Avu doar două mici surprize. Îl găsi pe Nencini mai otrăvit decît se aștepta,

însetat de răzbunare. La un moment dat, strîngîndu-l de braț, cu ochii injectați, acesta îi spusese: „Să nu crezi că ești mai tare ca mine, află că eu sînt un criminal mai de temut decît tine!".

Cealaltă surpriză fu Cozzani, care în timpurile bune fusese prim secretar politic al organizației fasciste din Medusa. Era un bărbat frumos, avea o casă frumoasă, soția lui era o moșiereasă bogată. Era avocat de meserie dar nu se remarcase altfel decît prin vocea lui caldă. Cultura lui, slabă așa cum o avea, era de nuanță romantic-naționalistă. Visul cel mai frumos pe care-l realizase era acela de a fi mers înainte ca un erou, cu steguleț în vînt, spre război. Și, într-adevăr, luase parte la primul război mondial, devenise fascist de atunci, făcuse războiul din Abisinia, unde fusese rănit, se dusese în Spania, apoi se înrolase pentru al doilea război mondial.

Nu era de loc tulburat de ultimele evenimente, încă mai credea în Duce; era gata să execute ordinele cele mai feroce. Fu amabil și respectuos, îi dădu de înțeles lui Aimone că-l considera un mic funcționar și că dacă avea respect față de el, era pentru familia lui, care fusese cîndva bogată. Îl primi într-un salonaș cu draperii și perne care aminteau de un prăfuit de D'Annunzio. Repetă fraze uscate despre Italia, Mussolini, războiul din Spania, tranșee, își asculta propriul glas. Figura smeadă, craniul gol, îl făceau să semene cu un dovleac golit.

Aimone vorbise rar cu el, totdeauna îi fusese descris ca un erou. Dar acum îl socoti drept cel mai autentic imbecil.

ANSELMO ÎL ÎNTÎLNEȘTE PE AMIRALUL SAVERIO

Pe vremea aceea trăia la Medusa un tînăr întors de curînd din război. Era înalt, blond, cu ochii de un albastru închis. Fusese ușor rănit în Libia și acum profita de un concediu de convalescență. Înainte trăise deseori departe de Medusa, fie în timpul studiilor, fie din pricina profesiunii lui de medic; iar ultima dată, fiindcă fusese chemat în armată. Primele zile se plimbă prin Medusa aproape ca un străin, de parcă n-ar fi fost orașul lui. Mai era încă sub impresia războiului, mai avea în urechi tînguirile soldaților și vedea și acum scenele de cruzime la care asistase.

Se hotărîse să se bucure de pace în țara sa, să nu se mai gîndească la nimic, să fie o oglindă care reflectă numai imagini vesele, plăcute și frumusețea naturii; să nu se mai întrebe de nimic, să nu mai urască nimic; în primul rînd voia să fie departe de amintirile din război. I se părea că se gîndise prea mult în trecut la fapte dureroase, căutîndu-le parcă anume. Îi urîse pe fasciști, își ieșea din fire constatînd nedreptățile sociale. Și apoi, ca o concluzie, venise războiul, masacrul acela inutil, pe care fusese obligat să-l urmărească în cele mai mici amănunte, în calitatea lui de medic.

Dimineața ieșea din casă și făcea cîte o plimbare; mai întîi străbătea bulevardele de pe țărm, aleile mari, apoi, liniștit, o lua pe străzile populate, cele mai obișnuite, care erau și cele mai animate. Pe cînd locuise la Medusa fusese foarte atent la tot ce se petrecea în jurul lui. Trecînd pe o stradă recunoștea cîte o casă, își aducea aminte și de culoarea fațadei,

își dădea seama dacă interveniseră schimbări; îi apăreau înainte parcă și anumite întîmplări ale multora dintre locatari; așa, de pildă, tatăl tînărului care era în clipa aceea la poartă știa ce meserie are, cunoștea soarta familiei lui; un amănunt îi aducea aminte de o întîmplare, o figură îi amintea de alte persoane. O mare plăcere fu să le recunoască pe fete; pe unele le găsea neschimbate, pe altele timpul lăsase urme, altele erau de nerecunoscut după vreo naștere, iar altele ca o floare care răspîndește cel mai frumos parfum cu putință. Zărindu-le de la distanță, simțea cum îi bate inima altfel ca de obicei, de parcă simpla existență a unei femei ar fi fost un fapt minunat; se întorcea apoi după ele, să le mai zărească o clipă.

Tînărul acela, după ce trăise liniștit luni în șir înconjurat de răniți, senin în fața primejdiei, asistînd cu tot calmul la scenele de cruzime, de cum intrase din nou în atmosfera familială de acasă, se simțise la capătul puterilor, pradă unei emoții copilărești, și-i venise poftă să descopere din nou bunătatea, duioșia care trebuia totuși să mai existe pe lume, dincolo de orice violență și cruzime.

Seara cînd, întins pe pat, depăna cu plăcere în minte întîmplări din orașul său, dacă cumva se nimereau în vreuna din acestea și unele umbre politice, umiliri și samavolnicii din timpul dictaturii, le îndepărta numaidecît, își desprindea privirea de la ele, învăluindu-le în ceață. În schimb, zăbovea la poveștile amoroase și, dacă-i lipsea vreun amănunt din pricina absenței lui îndelungate, se interesa a doua zi la cei din familie, care răspundeau cu oarecare iritare la asemenea nostalgii de om întors din război.

Trecură astfel cîteva luni și, între timp, solicitat din cauza lipsei de medici, începuse să facă vizite pe la bolnavi. Totuși starea aceea a lui continua. Chiar și prietenia pe care o legase cu Iole și cu elevele ei nu fu decît o ocazie ce-i stimulă fantezia. Anselmo dorea să se lase furat de iluzii, nu avea forța trebuincioasă pentru a se domina.

Aproape de casa lor se afla un salon de coafură: Lîngă vitrină, la parter, pe o placă de sticlă colorată era scris : *Iole*. Anselmo, cînd trecea pe acolo, întrezărea siluetele fetelor, bănuia pălăvrăgeala lor, goana după noutăți amoroase, în timp ce degetele lor pieptănau, buclau sau făceau cute în părul clientelor. Iole, patroana, era încă foarte tînără, avea ochi negri, catifelați, un trup zvelt și o grație maliționsă din cauza gropițelor din obraz. Ea fu aceea care-l aștepta într-o dimineață pe Anselmo în ușă. Și, în timp ce el trecea, îl înfruntă cu o privire cutezătoare.

— Dumneavoastră sînteți doctor ? Il cunosc pe fratele dumneavoastră. Vreau să vă rog ceva. Poftiți ! Și-i făcu loc să treacă.

Anselmo se trezi în mijlocul salonului. In clipa aceea nu erau decît fetele ; era numai ora nouă, lucrul avea să înceapă mai tîrziu.

Iole îl prezentă cu un zîmbet triumfător, de parcă ar fi cîștigat un rămășag. Lui Anselmo îi trecu prin minte că în ultimele zile ele îl văzuseră trecînd pe acolo, că vorbiseră despre el.

Se înfiripară cîteva întrebări și răspunsuri. Apoi Anselmo deveni mai îndrăzneț. Una dintre fetele acelea avea un frate care-i fusese coleg de școală, pe alta o cunoscuse cu patru ani în urmă, la o petrecere, în timpul uneia din scurtele lui vizite pe care le făcea la Medusa.

Intrebau și răspundeau toate deodată, exclamațiile li se întretăiau, se auzea un zumzet de glasuri ca într-o imensă colivie de păsări. Fetele aveau ochii fardați, buzele desenate atent cu ruj, părul ondulat ; în odaie plutea un miros de parfum. Lui Anselmo i se părea că-i zboară cuvintele, el însuși parcă devenise mai ușor ; simți cum îi străbate pieptul o undă de bucurie. Era pentru prima dată de cînd se întorsese din război că se afla așa, pe neașteptate, în mijlocul atîtor femei.

Viața era frumoasă ! In lături cu războiul, în lături cu politica, departe de el orice durere. Nimic nu făcea cît gunguritul, zîmbetul și gingășia femeilor acelora.

Iole îi ceru prietenește un certificat pentru o rație dublă de zahăr.

— Da, o să vi-l dau! răspunse Anselmo care se simțea foarte recunoscător de primirea ce i se făcuse și era gata să adauge: „Tot ce doriți." Aplecîndu-se să scrie rețeta, o atinse ușor și i se păru că ea nu folosea același parfum ca cel care plutea în salon, ci unul numai al ei, pe care-l emana însăși pielea ei.

Mulțumindu-i, femeia avu o expresie de strengărițâ care o făcu să pară și mai copilă. Anselmo, aproape nici nu-și dădu seama cînd salutase, la ieșire, sau dacă mai spusese și alte cuvinte. Se trezi afară, pe stradă, unde le revedea parcă figurile și le auzea glasurile cristaline; trase puternic aer în piept, de parcă parfumul acela invadase tot cerul.

In zilele următoare, cînd Anselmo trecea prin fața salonului, saluta, glumea, făcea complimente, intimitatea lor creștea. Cîteodată, Iole îl privea de parcă ar fi așteptat ceva. Războiul, politica, condițiile din Italia păreau departe, puse undeva într-un colț ca niște vechituri; nu vorbeau niciodată despre așa ceva.

La opt septembrie, Anselmo avu prima zguduire. Dezastrul armatei, al Italiei, al fascismului, îl constrînseră, în sfîrșit, să gîndească. In trecut, își imaginase de atîtea ori finalul fascismului o dată cu dezastrul național, fuga tuturor din fața oricărei răspunderi, carnavalul preschimbat în tragedie. Fu silit să constate logica evenimentelor, dreptatea fiecărui act, lecția de adevăr pe care o dădea viața, prăbușirea răului. Dar asta încă nu însemna vindecarea lui; evocarea trecutului era o plăcere pentru el, desprinderea fiecărei întîmplări din marele eveniment al fascismului era pentru el aproape un spectacol pasionant.

Și tocmai Iole, femeia aceea simplă, fu aceea care, printr-o întrebare omenească, aruncată ca din întîmplare, îl eliberă definitiv, făcîndu-l din nou om.

La nouă septembrie, dimineața, după o noapte în care aproape nu închisese ochii, Anselmo ieși din casă. Iole stătea la fereastra cea mare de la parter și, de cum îl zări, îi făcu semn să vină.

Anselmo se apropie. Cînd fu în fața ei, femeia îi spuse :

— Vă așteptam, voiam să vă întreb pe dumneavoastră, care ați făcut războiul...

Rămaseră cîteva secunde în tăcere.

Femeia, cu umilință, ca într-o rugăciune, cu totul altfel decît în zilele trecute, continuă :

— Cine a fost vinovat? Acum cu cine sîntem? Cum de ne-au dus cu vorba? A cui e vina? Și toți cei care au murit, bieții de ei...

Cîteodată nu mai poți ajunge în goana lor ideile, urmărindu-le cum se transformă apoi în imagini ; e atît de misterioasă rapiditatea acestui mecanism ! Anselmo se uita la ochii femeii și în mintea lui apărură scene nesfîrșite, devotamentul zadarnic al atîtor tineri morți în uniforma verde-cenușie, unul lipit de celălalt, întinși pe o cîmpie imensă pe iarba fragedă, cu chipurile încă trandafirii, adunați acolo grămadă din cauza unei rațiuni de neînțeles.

Anselmo începu să-i explice ; voia s-o ia cu binișorul, s-o liniștească :

— Am văzut atîția murind, deși știam că era zadarnic, trebuia să... și un nod îi stăvili vorba în gît. Simți că e cît pe ce să plîngă. Întoarse capul, dar cum gestul acela nu fu de ajuns, emoția deveni mai puternică. Spuse în grabă :

— Mă întorc eu altădată... și se îndepărtă. Luă o direcție la întîmplare, în timp ce lacrimile îi șiroiau calde pe obraji. Încă o mai auzea pe Iole întrebîndu-l : „Și cei care au murit, bieții de ei... A cui e vina? Cum de ne-au dus cu vorba? Și toți cei care au murit, bieții de ei !"

In zilele următoare, Anselmo se purta ca pe vremea fascismului : era cu ochii în patru, trăgea cu urechea la tot, urmărea orice mișcare, căutînd să ghicească ce era în sufletul oamenilor, aluziile pe care le făceau și începu să caute aliați.

Era hotărît să acționeze, să facă ceva, să ajute la distrugerea unei lumi în care semenii erau umiliți cu plăcere. Încă nu știa cum aveau să se desfășoare lucrurile, era convins că avea să fie o luptă la care

trebuia să ia și el parte. Îi știa bine pe dușmani, dușmanii adevărului, ai dreptății și ai libertății, cei care aveau interesul să nu se sfîrșească farsa aceea, să mențină ignoranța și sclavia. Pe măsură ce timpul trecea, ideile lui se clarificau mai mult, iar hotărîrea lui devenea mai fermă.

Între timp, Medusa căpătase iute aspectul unei stațiuni balneare la sfîrșitul sezonului. În ciuda evenimentelor, orașul era străbătut de lumina tăcută și cristalină a lunii septembrie.

Într-una din după-amiezile acelea, se întîmplă ca Anselmo să-l zărească de la distanță pe amiralul Saverio cu Nelly, amanta lui. Erau în fața vilei lor, pe strada La Marmora, și așa, de la distanță, părea a fi pe punctul de a intra în casă.

Anselmo se gîndi să încetinească pașii ca să nu fie obligat să-i salute; n-avea chef în zilele acelea să se irosească în discuții inutile. Îi cunoscuse de puțin timp, sau mai degrabă o cunoscuse mai întîi pe grațioasa contesă, nestăpînită, cochetă, care îi făcuse o oarecare impresie. Apoi Nelly i-l descrisese lui Saverio pe tînărul medic și, într-o sîmbătă seara, se pomeni invitat la cină.

Amiralul nu știuse să-și ascundă o umbră de gelozie. Anselmo îi răspunsese cu un aer prefăcut de om distrat. Amuzîndu-se, Nelly urmărise întrecerea dintre cei doi orgolioși. Și astfel, cu ocazia întîlnirii aceleia, cei doi oameni nu schimbaseră nici o vorbă de încredere și nu făcuseră nici măcar o singură aluzie politică; amîndoi rămăseseră fermi pe pozițiile lor, unul socotindu-l pe celălalt un spilcuit și prezentabil ofițer de marină, celălalt bănuind în tînărul din fața lui un curtezan al lui Nelly.

Anselmo, în timp ce se apropia, băgă de seamă destul de plictisit că amiralul și Nelly, în loc să intre în casă, se opriseră intenționat în poartă, ca și cînd ar fi vrut să-l aștepte.

Anselmo își continuă drumul, prefăcîndu-se indiferent și făcîndu-și socoteala să-i salute cu oarecare ceremonie, dar fără să se oprească din drum, sau, dacă s-ar fi văzut obligat, să le strîngă mîna, să facă

un compliment contesei și aproape să nu-l bage în seamă pe comandant.

Ajunse la cîțiva metri de ei și era pregătit să nu iasă din cele ce-și propusese. Saverio înaintă însă spre el, fără umbră de trufie, și i se adresă :

— Speram să vă întîlnesc.

— Și eu, zîmbi Anselmo, cu un vag dispreț în voce, și, salutînd-o pe Nelly, îi făcu un compliment puțintel exagerat.

— Ce părere aveți de situația aceasta ? continuă Saverio, și chipul lui palid, cu trăsături delicate, părea sincer.

Anselmo îl întrebă :

— Vă referiți la armistițiu ? și în clipa aceea simți în el speranța de a-și fi întîlnit un aliat.

— De zece zile nu-mi pot găsi liniștea, declară Saverio.

— Și eu, răspunse Anselmo, trebuie să facem ceva.

— Da, să ne unim, să le arătăm noi nemților ! Dumneavoastră sînteți în contact cu vreo organizație din Medusa ?

— Da, spuse Anselmo, de parcă așa ar fi fost.

— Așadar există ! Eram sigur. Medusa niciodată nu s-a lăsat îngenuncheată de fascism. Dumneavoastră trebuie să... vă rog să mă puneți și pe mine în contact. Vom acționa împreună.

— Da, spuse Anselmo, uitînd cu totul de Nelly, ca și planul stupid pe care și-l făcuse puțin mai înainte.

Contesa își dădu seama că cei doi bărbați doreau să rămînă singuri, făcu cei cîțiva pași care o despărțeau de casă, sui treptele, deschise ușa, se întoarse spre ei, schiță un salut cu mîna și, cu un ton care nu cerea răspuns, spuse :

— La revedere, Anselmo, sper să ne revedem în curînd.

— Cine sînt ? se grăbi să întrebe Saverio. Totdeauna am avut convingerea că în port sînt oameni...

— E adevărat, rosti cu hotărîre Anselmo ca și cum ar fi cunoscut orice amănunt din orașul său.

Saverio insistă :

— Pune-mă în legătură cu ei, trebuie să acționăm — și părea că e cuprins de nerăbdarea de a trece la fapte în cea mai mare grabă și de a ajunge cît mai curînd la o concluzie.

Dar în momentul acela, Anselmo, amintindu-și că era în aceeași situație cu amiralul, adică nu era nici el în legătură cu cineva, încercă să obțină un răgaz și spuse :

— Mîine vă dau răspunsul. Mă întorc mîine, lăsați-mă o zi, trebuie să-i anunț.

— E momentul să începem.

— Da, confirmă Anselmo, privindu-l în ochi ca pentru a pecetlui o făgăduință, și în piept simți bătîndu-i inima cu mai multă putere.

Îi întinse mîna lui Saverio care se grăbi s-o întindă la rîndul lui ; amîndoi și le strînseră cu putere.

Anselmo, fără să se mai întoarcă, porni întins de parcă ar fi trebuit să întîlnească în grabă pe cineva care îl aștepta, convins că pusese totul la punct.

Amiralul Saverio se trăgea dintr-o familie nobilă, din Piemont. Încă de adolescent, conform tradiției familiale, fusese îndreptat spre cariera militară. Absolvise Academia Regală din Livorno cu gradul de cadet. Era un tînăr palid și sensibil, de o statură mai înaltă decît cea obișnuită, amintind de lujerul unor plante de un verde șters, care în timpul furtunii, sau cînd încerci să le smulgi, dovedesc o uimitoare tenacitate în delicatețea lor, în fibrele lungi, subțiri și tăioase care le țin adînc înfipte în pămînt.

In primii ani, avînd gradul de cadet și trăind în mediul acela închis al castei aristocratice, al ofițerilor îmbrăcați în albastru, nu-și dăduse bine seama de ceea ce însemna și unde putea duce fascismul.

Obținînd grade superioare și primind noi însărcinări, avu prilejul să cunoască și alți oameni și simți în el primele semnale de alarmă, primele întrebări dureroase. Mica lui spadă aurie începu să se zbată nervos și cu rezervă, constatînd că regimul acela

avea să ducă Italia de rîpă, împreună cu îndrăgita lui Marină Regală.

Își spuse părerea celorlalți ofițeri care-i răspundeau răutăcios, zîmbindu-i sceptic, arătîndu-și poate mai mult decît el disprețul față de regim, dar care totuși la ceremonii erau gata să se plece, să facă închinăciuni și să spună vorbe măgulitoare generalilor mărginiți, îmbrăcați în cămăși negre.

Petrecu cîțiva ani în asemenea chinuitoare întrebări, și, între timp, deveni căpitan de vas și totodată cel mai bun matematician al Forțelor Navale, demonstrînd excepționale calități în domeniul balisticii.

Avea o înfățișare fermecătoare, stîrnind invidia multora dintre colegii săi, care-i admirau tenul neted și paloarea chipului.

În sfîrșit, într-o după-amiază, spre seară, pe bordul navei amiral, Saverio vorbi de față cu toți.

Avuseseră loc manevre. La sfîrșit, amiralul Ridolfi îi adunase pe toți ofițerii pe nava lui, în vederea unei discuții despre așa-zisa „stategie înaltă" și pentru a trage concluziile de rigoare.

Amiralul rosti pe dinafară obișnuitele cuvinte despre capacitatea de luptă a flotei, despre invincibilitatea și despre viitoarele ei victorii strălucite. La sfîrșit, conform formulei consacrate care nu primește niciodată răspuns, întrebă dacă dintre cei de față era cineva de altă părere, dacă avea alte argumente de opus.

Saverio înaintă cu cîțiva pași. În jurul lui se lăsă o liniște grea.

Cu un zîmbet abia perceptibil de superioritate, începu să explice că fascismul ducea Italia la ruină, că armata era cu totul nepregătită, însăși Marina Regală în primejdie, corupția și ignoranța descompuneau toate instituțiile. Încheie declarînd că respinge tot ce ținea de fascism. Salută cu eleganța lui rece și se întoarse între rînduri, printre ceilalți ofițeri.

Există o lege a tuturor dictaturilor, care cere ca spectatorii, colegii, să-l uite imediat pe cel care s-a revoltat, să-l considere ca pe o umbră, un spectru, un obiect care nu-ți reține privirea, chiar dacă tră-

ieșite în continuare alături de tine, chiar dacă brațul lui continuă să te atingă.

Amiralul Ridolfi, învingîndu-și prima surpriză și sfătuit de propria-i frică, știu ce trebuia să facă : nu răspunse.

Totul se petrecu ca și cînd Saverio n-ar fi vorbit. Dacă amiralul Ridolfi ar fi comentat cîtuși de puțin întîmplarea, dacă ar fi închegat oricît de puține discuții în jurul cuvîntului temerar al lui Saverio, ar fi însemnat că e de partea acestuia, fiind considerat într-o oarecare măsură complice cu el.

La cele spuse de Saverio ar fi putut răspunde imediat cu insulte, făcîndu-l renegat și trădător, dar ca să facă una ca asta trebuia să fie ceva mai josnic, or nu era într-atît de vîndut fascismului.

Amiralul Ridolfi se mai gîndi că viitorul era nesigur și n-ar fi fost convenabil să ia această atitudine hotărîtoare. Din acest considerent preferă să tacă. Adunarea se isprăvi.

Există totuși și o altă lege a dictaturilor. Dacă cineva nu îndrăznește să vorbească deschis, în fața tuturor, luînd o poziție pro sau contra, o face însă cu multă grabă pe ascuns, fugărit de teamă și de propriul interes, prin telefoane, dezlănțuind cascade de vorbe și denunțuri.

În aceeași noapte Comandamentul Marinei din Roma fu informat despre fiecare cuvînt pe care Saverio îl pronunțase.

Adunarea care avusese loc pe puntea navei-amiral se dizolvă în cea mai deplină liniște. In seara aceea, Saverio era liber ; coborî pe pămînt, luînd-o spre hotelul unde era obișnuit să tragă.

Închis în camera lui, reluă de la capăt tot ceea ce se petrecuse. Își aminti că-și propusese de mult timp să-și deschidă sufletul, dar nu se simțea de loc pregătit ; în după-amiaza aceea, lucrurile desfășurîndu-se fără știrea lui, vorbele îi ieșiseră din gură, parcă șoptite de un altul. Îi veni în minte că niciodată nu se gîndise la ceea ce i-ar fi putut pricinui o mărturisire fără reticențe.

In singurătatea acelei camere anonime de hotel, își retrăi întîmplările vieții. Îi veni deseori în minte imaginea naivității sale exaltate din vremea cînd se prezentase pentru prima dată la Academia Navală din Livorno.

Rămase așezat în singurul fotoliu din camera aceea modestă, încă îmbrăcat în uniformă. Sabia, prinsă la șold, la fiece neînsemnată mișcare, zornăia. Aproape de ora două noaptea, auzi bătăi în ușa camerei. Livorno e un oraș mic; nu le fusese greu să dea de urma lui.

Se prezentă un ofițer avînd expresia celui care își îndeplinește sarcina cu multă greutate. Îl anunță pe Saverio că a doua zi dimineața urma să se prezinte amiralului Ridolfi.

— Am fost radiat? îl întrebă cu blîndețe Saverio.

— Ordinul a venit de la Roma.

Saverio stătu departe de îndrăgita lui Marină Regală doar douăzeci de luni. Familia nobilă din care se trăgea era foarte credincioasă Casei de Savoia; era considerat unul dintre cei mai eleganți ofițeri, iar talentul lui în matematică nu i-l contesta nimeni. De cum fu sortit acestui soi de exil, persoana lui deveni și mai interesantă.

In mod tacit, după maniera italiană, se găsi o soluție; fu rechemat în serviciu la Forțele Navale, dar fără uniformă, și nu pe vreo navă, ci printre cei din corpul tehnic, care studiau noile mijloace de apărare și ofensivă în Marină.

Saverio iubea cu mare curățenie sufletească și patria și regele, considerînd prestarea serviciului ca pe împlinirea unei misiuni sacre. Astfel, în lunile acelea de exil se simțise ca paralizat. Fu fericit să poată reintra în funcție, cu atît mai mult cu cît în aer se simțea pulberea războiului.

Dar iată că la foarte puține luni de la izbucnirea războiului mondial, lui Saverio i se întîmplă o altă surpriză neașteptată, lui, care nu știuse altceva decît slujba și familia: o întîlni pe contesa Nelly, o femeie cu vino-ncoace, cu păr bogat și auriu, cu trăsături perfecte și bine făcută. O dată pasiunea dezlănțuită,

Saverio își părăsi nevasta și copiii și se duse să trăiască cu ea.

Nelly locuia într-o vilă, la Medusa, în preajma pădurii de pini. Saverio, care făcea serviciul la Spezia, la o distanță de o sută de kilometri, venea la ea în fiecare sîmbătă.

La opt septembrie, cînd armata italiană fu distrusă, Saverio suferi o durere mai cumplită decît suferise atunci cînd fusese radiat. Nici o clipă măcar nu avu consolarea meschină de a-și spune că el prevăzuse dezastrul. Cînd în jurul lui se prăbușise totul, și tragedia continuă să se prefacă în farsă, după ce la Spezia asistase la retragerea în goana mare atît a ofițerilor cît și a marinarilor, cum încetase orice relații cu soția și copiii, nu mai văzu alt refugiu decît vila amantei sale, casa din preajma pădurii de pini a lui Nelly.

Ajunse la Medusa la cincisprezece septembrie, tulburat peste măsură de evenimentele la care lua parte și nutrind un vis întortocheat ca cel al hipogrifului din poveste : visul de a reconstrui Marina Regală.

Nelly îl primi cu o plăcere plină de bucurie ; în sfîrșit, Saverio avea să rămînă lîngă ea.

Și zilele începură să-și urmeze cursul.

Septembrie era luminos și plăcut ; pe unele străzi, de-a lungul mării, părea că pacea și fericirea, alungate de peste tot, își regăsiseră refugiul acolo.

Cei doi amanți obișnuiau ca după-amiaza să se plimbe pe bulevardele din apropierea pădurii de pini, pînă la mare. Saverio era obișnuit să lucreze, să dea ordine, să propună lucrări și experiențe, să le inițieze. In zilele acelea n-o avea decît pe Nelly căreia să-i poată încredința gîndurile lui, și, cu o febrilitate nemaipomenită, îi descria exaltat viitorul, acțiunile care aveau să se desfășoare, cît era de necesar să adune oameni, să-i însuflețească și să pornească la reconstruirea Italiei. Cu aceste viziuni, atît de departe de realitate, poate că Saverio încerca în primul rînd să-și alunge din minte imaginea armatei distruse, imagine care pusese atît de mult stăpînire pe sufletul lui.

Nelly îl asculta cu atenție, sunetul vorbelor lui îi vibrau în urechi de parcă ar fi fost o declarație, o unică și interminabilă declarație de dragoste, care o făcea din ce în ce mai frumoasă, mai tînără, iar pe chip începeau să-i joace lumini de o nestăpînită strengărie.

Nu cu mult timp în urmă, Saverio fusese comandantul Poligonului de tragere din Medusa, dar acum nu mai cunoștea pe nimeni acolo. Pe vremea aceea, cunoscuse ofițeri despre care nu mai știa unde erau acum ; avusese de-a face și cu cîțiva oameni din popor cu care schimbase cîteva vorbe, dar nu-și mai amintea nici măcar cum arătau la față. Cu toate acestea, cînd întîlnea în plimbările lor pe cîte cineva a cărui figură se părea că are o oarecare demnitate, se uita cu atenție și, apropiindu-se, continua să-i arunce o privire întrebătoare, vrînd parcă să afle dacă nu era cumva vreun aliat, unul care să nutrească aceleași înflăcărate idei ca ale sale.

Și iată că în după-amiaza aceea, amiralul îl zărise de departe pe Anselmo, îl așteptase, și, cu bună-știință îi pusese întrebările acelea care-l chinuiau atît de mult.

Anselmo, pe de altă parte, despărțindu-se de amiral, se îndreptă cu pași mari spre casă, de parcă organizația s-ar fi aflat întrunită acolo, așteptîndu-l pe el. În realitate nu-l aștepta nimeni, nu știa nimic despre organizație, nici dacă exista măcar. Casa era pustie, nici părinții săi nu erau acolo ; de teama bombardamentelor se refugiau seara la țară.

Lui Anselmo nu-i păru rău că spusese un neadevăr, organizația exista, trebuia să existe, avea el să dea de ea. A doua zi dimineață avea de gînd să pornească în căutarea ei. Avea cunoștințe destule la Medusa, și pînă una alta era sigur de un lucru : Giorgetto, avocatul, fusese arestat la 26 iulie în *Piazza Grande*. Desigur, avea să-i dea un indiciu. Giorgetto era fiul inginerului Bertone, prietenul tatălui său, mai tînăr cu cîțiva ani decît el, nu-l văzuse de mult timp, iar mai tîrziu aflase că ajunsese avocat, se căsătorise,

poate că avea și copii. Îi mai ajunsese la urechi și faptul că nutrea o adevărată pasiune pentru muzică.

Anselmo începu să se plimbe prin casa pustie; nu mai avea răbdare să aștepte să se facă din nou ziuă, ca să treacă la fapte. Își aminti de tatăl lui Giorgetto, inginerul Bertone, care era deseori oaspete la ei în casă. Era un inginer talentat, cu o fire ciudată, specific meridională, de o vervă inepuizabilă și o abilitate rafinată cu care te constrîngea aproape să-i devii prieten. Era cît se poate de fericit cînd se ivea prilejul să arunce săgeți împotriva fascismului, operație care pentru el ajunsese o adevărată obsesie plăcută și extravagantă.

Anselmo, nervos, continua să se plimbe prin casă; își aminti de zilele, de șirul lung al anilor cenușii, cînd dictatura era în floare, în plin triumf al ignoranței ei, interminabili ani de tăcere, de chinuri, de așteptare.

„A sosit timpul să acționăm, să ne descotorosim de toate, să schimbăm societatea" spuse Anselmo cu glas tare, de parcă ar fi fost în fața unui auditoriu. „A sosit timpul răzbunării. Vom vedea noi ce vor face fasciștii fără protecția jandarmilor și a poliției". Și apoi, suflîndu-i parcă prudența la ureche un sfat, adăugă, cu glasul ceva mai liniștit: „Și vom dovedi și curajul nostru".

După asta, Anselmo se sui în pat să se culce, deși mintea continua să-i umble cu înflăcărare; se hotărî să aștepte zorile și, de cum s-o putea, să bată la ușa lui Giorgetto. Adormi apoi pe neașteptate și deschise ochii în plină lumină a zilei. Sări numaidecît în picioare, se sui pe bicicletă și o luă spre strada Battisti, deoarece cu o seară înainte își amintise că tatăl lui Giorgetto își construise cu multă trudă o casă pe strada aceea. Se gîndi că și fiul poate locuia acolo.

Se interesă la un băcan. „Desigur. Avocatul! Nu l-am văzut de cîteva zile, în fiece dimineață trecea pe aici. Poate o fi soția lui, locuiește acolo unde se văd jaluzelele cenușii". Și băcanul se așezase în dreptul porții ca să-i dea explicații mai precise.

Giorgetto în persoană veni să-i deschidă, în papuci, cu un aer de om satisfăcut: se întorsese cu o seară înainte de la casa de pe colină.

— O! Anselmo, ce surpriză!

Anselmo fu poftit în casă și primit cu o oarecare ceremonie pentru că era mai în vîrstă, și pentru că atîția ani tatăl lui îi vorbise cu admirație despre el, tînărul studios, cu maturitate politică, atent la tot ceea ce se petrecea în jurul lui.

— Cum ai izbutit să dai de mine?

— La Medusa nu e greu, și apoi mi-am amintit de tatăl tău cînd a sărbătorit inaugurarea casei de pe strada Battisti.

— Da, ar fi fericit să știe că locuiesc aici. Iartă-mă că nu sînt încă îmbrăcat. De atîtea zile nu mai pusesem mîna pe pian și azi dimineață, de cum m-am trezit, m-am dat jos din pat și m-am așezat în fața clapelor.

Anselmo rămase mut cîteva secunde. Cei doi tineri se uitară unul la altul. Anselmo spuse în șoaptă:

— Aveți o organizație?

— Da, răspunse Giorgetto cu blîndețe și o încredere deplină. Toți vor fi mulțumiți să te vadă venind. Vrei să faci parte din organizație?

— Da, trebuia să vin mai devreme.

— Nu m-ai fi găsit. Eram în munți, în casa lui Duchen.

— Duchen? Nu e profesor? Un tînăr cu un ciuf pe frunte?

— Da, e un filozof, confirmă Giorgetto, cu un zîmbet de ușoară ironie. Știe tot despre marxism. Mama și cu sora lui au fost foarte bune cu noi. Ai să-i cunoști mai tîrziu pe toți.

— Vin și din partea unei alte persoane, un amiral. Amiralul Saverio, Umberto Saverio.

— Un amiral?

— Da, acum cîtva timp în urmă a comandat Poligonul de tragere din Medusa. Nelly, o doamnă care stă cu el, mi-a spus cîndva că a avut manifestări antifasciste. E din Forțele Armate, ultima oară a fost la Spezia. Acum locuiește pe strada La Marmora.

Giorgetto devenise mai atent, mai grijuliu :

— E unul înalt și palid ?

— Da, ieri l-am întîlnit, dar îl cunoșteam mai de mult. Mi s-a părut că abia așteaptă să treacă la acțiune.

— Ar fi o achiziție grozavă, trebuie să le vorbesc și celorlalți. Știi, trebuie să fim prudenți.

— Trebuie să fie un om cumsecade. Contesa mi-a povestit un episod din viața lui ; a fost radiat pe considerente politice.

— Dacă a fost comandantul Poligonului de tragere, ne putem informa imediat. Azi îi anunț și pe ceilalți.

— De ce nu chiar în dimineața asta ? se grăbi Anselmo.

— Da, ai dreptate, admise Giorgetto și-i scăpă o ocheadă înspre pian care, deschis cum era, păru că-i răspunde privirii. Vru parcă să se gîndească mai bine, să cîștige timp și să pună și o întrebare care-i stătea pe inimă :

— Ce-ai mai făcut în ultimii ani ? De cînd, nu ne-am mai văzut !

— Am fost pe front... și cei doi tineri schimbară între ei felurite vești. Și iar își aduseră aminte de tații lor.

— Au murit fără să vadă sfîrșitul fascismului, murmură Anselmo.

Fu o scurtă tăcere. Giorgetto se simți dator să-l înștiințeze :

— In dimineața asta mă duc la Summonti.

— Fiul opticianului ?

— Da, el e în realitate șeful nostru. Voi trece pe la tine pe-acasă să-ți dau răspunsul, sau poate că vine chiar el, doar te cunoaște foarte bine.

— Te aștept. Voi rămîne acasă. Și amiralul... mi s-a părut dornic să colaboreze efectiv.

— E prost că sîntem descoperiți. Cu ocazia arestării din 26 iulie ne-am dat în vileag și în aceste patruzeci și cinci de zile n-am fost prudenți. Trebuia totuși să ne mișcăm.

— Nici vorbă ; dacă nu acționezi toul e inutil.

Cei doi prieteni își luară rămas bun. Giorgetto, cînd îl conduse la ușă pe Anselmo, îi spuse din nou :

— Mă îmbrac și mă duc la Summonti. Dar în sinea lui se mîngîie cu ideea de a nu se grăbi, de a mai zăbovi o altă jumătate de oră lîngă pianul lui drag, de care evenimentele făceau totul ca să-l despartă.

La patru după-amiază, Ansemlo se pomeni la el acasă cu Summonti. Îl primi în salonașul de așteptare. Acesta avea chipul sever, era închis la haină, de parcă ar fi îndeplinit o misiune de o responsabilitate gravă.

— Bertone mi-a spus că ești de partea noastră. Și tovarășii sînt mulțumiți de asta.

— Da, spuse Anselmo, și nu se opri asupra faptului că i se spunea „tu".

— Am trecut printr-un moment delicat. Tu, ca medic, nu mă îndoiesc că ne vei putea fi de folos.

Urmă o pauză. Anselmo întrebă :

— Bertone ți-a vorbit de amiral ?

— Da. Ne-am și informat. E un monarhic. E bine să fim prudenți. Să nu-i prezentăm prea mulți oameni de-ai noștri. Tu vei ține legătura cu el. Noi lucrăm complet separați, un grup nu știe de celălalt, trebuie să ținem seama de legile conspirației.

— Nu vrei să vorbești direct cu amiralul ?

— Da, da. E o achiziție formidabilă pentru mișcarea noastră. O să stăm noi de vorbă cu el, cu Mosca și Duchen, o să-i spunem că sîntem reprezentanții organizației antifasciste din Medusa.

— Cînd vreți să-l întîlniți ?

— Ne-am gîndit pentru mîine la ora cinci după-masă, dar nu acasă la el. Spune-i să vină el acasă la Mosca, pe strada Giusti.

— Lîngă Primărie ?

— Da, la numărul douăzeci și cinci.

Summonti deveni acum și mai serios, ajunse la ceea ce-i stătea pe inimă :

— Bertone nu mi-a spus clar, a spus că nu știe precis. Ești un tovarăș ?

Anselmo pricepu că „tovarăș" înseamnă comunist. Nu reuși să răspundă imediat. Era comunist, simțea că este, dar să răspundă pe loc ca la o procedură birocratică, fără să sublinieze motivele lui înflăcărate, părea ceva asemănător unui interogatoriu de poliție ; avu o deziluzie.

Summonti aștepta.

— Da, spuse Anselmo.

Summonti urmă :

— Ești leninist sau marxist ?

Anselmo se simți în și mai mare încurcătură. Își dădu seama că era comunist mai mult prin sentimente decît prin idei. Alese la întîmplare una din cele două posibilități :

— Leninist... murmură el și avu o senzație neplăcută, o rușinoasă enervare împotriva lui însuși, pentru că nu mărturisise sincer că habar nu avea de diferența care exista între marxism și leninism, că aproape ignora pe fiecare din aceste teorii.

Summonti nu terminase încă. Se uită fix în ochii lui Anselmo și adăugă :

— Dacă ne trădezi... și îndreptă arătătorul ca o țeavă de revolver înspre pieptul lui Anselmo, apoi îl îndoi cum se face cînd apeși pe trăgaci.

Anselmo făcu semn din cap vrînd parcă să spună : „Sîntem de acord".

Atunci Summonti își pierdu rigiditatea, se simți liber, procedura se terminase, devenise afectuos, luînd ceva de frate în atitudine, stătea doar de vorbă cu un tovarăș : ·

— Cum ai ajuns aici ? întrebă el cu un aer cum nu se poate mai prietenos, și era limpede că prin „aici" se subînțelegea : „la convingerile comuniste".

In schimb, acum Anselmo avu reticențe, nu putea trece la comandă de la interogatoriul unui judecător la efuziunea cea mai intimă. Răspunse vag și pe ocolite aducînd vorba despre Saverio. Avea să-l anunțe chiar în ziua aceea, desigur că era o achiziție foarte bună pentru organizație, dar era drept să fie prudenți.

După ce plecă Summonti, Anselmo se gîndi la convorbirea avută, și, la un moment dat, se trezi rîzînd

cu hohote : Summonti, preotul roșu, îi dăduse învestitura, îl hirotonisise comunist ! Și porni spre strada La Marmora, la vila lui Nelly. Comandantul juca bridge. Contesa telefonase prietenilor săi. După ce trecuseră zilele acelea de zarvă, colonia de domni care își petrecea iarna la Medusa își relua obiceiurile. Nelly era căutată pentru noblețea ei, grația, lipsa de prejudecăți. La chemarea ei alergaseră cu toții, bucuroși de a se minți spunîndu-și că, reluînd vechile obiceiuri, teama de război și de nemți aveau s-o simtă mai puțin.

Un tînăr cu accent meridional, trandafiriu și plin la față, veni să-i deschidă poarta ; rîdea ca o fată care simte primăvara.

Era un fost marinar, fusese singurul care rămăsese în cazarmă după opt septembrie. Familia lui se afla în Sud, dincolo de linia frontului, iar el nu se simțea în stare să riște această călătorie ca să ajungă lîngă ai lui.

Fiindcă și Saverio rămăsese singur, se întîlniseră în cazarma aceea enormă și goală. Saverio într-una din ieșirile lui entuziaste îi spusese fără să se mai gîndească : „Hai cu mine. Te voi face ordonanța mea". Și-l luase cu el în vila lui Nelly.

La întrebarea lui Anselmo, ordonanța rîse și mai cu poftă, de parcă i-ar fi sporit bucuria o dată cu venirea lui :

— Mă duc imediat să-l anunț pe comandant. Si se grăbi să treacă dincolo de o ușă cu glasvand, prin care se zăreau niște chipuri jucînd cărți în jurul unei mescioare ; două doamne discutau așezate în fotolii albastre. Anselmo îl auzi pe fostul marinar cum își lovește călcîiele salutînd milităreste și-l văzu întorcîndu-se cu zîmbetul pe buze care-i îmbujora si mai mult fața :

— Comandantul vine imediat.

Saverio apăru, avea aceeași expresie pe care o avusese cu o zi în urmă. Anselmo începu :

— Sînt foarte onorați de dorința dumneavoastră. Mîine la cinci ar trebui să vă duceți în strada Giusti, la numărul douăzeci și cinci, vă așteaptă reprezen-

tanții organizației clandestine din Medusa. Ar fi venit ei, dar regulile conspirației...

— Pe strada Giusti ? lîngă Primărie ?

— Da. Îi veți cunoaște, sînt băieți cumsecade. Sînt comuniști. Dumneavoastră ne veți fi de mare folos prin experiența militară pe care o aveți.

— Trebuie să acționăm repede. Să le facem cîteva nemților, să le jucăm niște feste, să le arătăm noi ce știm. Sînt oameni hotărîți ?

— Da, cred că da. Trebuie să țină seama de regulile conspirative, să se comporte într-un anumit fel. La douăzeci și cinci iulie au făcut greșeala cu mitingul, unii dintre ei sînt identificați.

Continuau să discute într-un salonaș aproape de intrare, o odaie care servea în anumite zile la călcatul lenjeriei ; în mijloc era o masă imensă. Comandantul uitase de prietenii lui mondeni care-l așteptau să termine partida.

— S-ar putea aranja diferite lucruri. Chiar și în cartierul din port. Aveți desigur materiale explozive. Căci vedeți... și comandantul începu pătimaș să-și expună un plan de-al lui.

După ce-l urmări cîtva timp, Anselmo încercă politicos să-l întrerupă :

— Domnule comandant, mai trec pe aici, vom continua. Trebuie să mă duc să-i anunț pe oameni că a rămas pentru mîine la cinci. Ne vom vedea des ; sau, după ce veți discuta cu ei, mă întorc la dumneavoastră dacă nu vă deranjez, sînt curios să știu ce impresie vă vor face.

Și Anselmo ar fi vrut să mărturisească adevărul, că pe „băieții aceia" și el îi cunoștea puțin, dar Saverio avea altceva în minte, voia să-i împărtășească visele lui, să-i descrie primele „feste" pe care le pregătea nemților. Începuse chiar s-o ia de la început :

— Un prieten de-al meu din Serviciul de informații a fost însărcinat să se ducă la Alexandria, travestit în marinar, marinar pe un vas comercial...

Și Anselmo pricepu că Saverio, în felul lui, răspundea vorbelor care-l înciudaseră, referitoare la „necesitățile organizației clandestine, la legile conspirative"

și îi arăta că era și el la curent cu destule alte situații conspirative, cu adevărat aventuroase.

Anselmo îi spuse încă o dată :

— Ne vom revedea foarte curînd.

Strîngîndu-i mîna, comandantul îl asigură :

— Casa vă e totdeauna deschisă. Veniți la orice oră vreți. Și Nelly vă primește cu plăcere. Veniți, trebuie să cădem de acord.

— Mîine seară voi fi aici.

Și ieși pe ușă.

O luă înspre prăvălia lui Summonti, spera să-i poată face semn prin vitrină, să-i comunice că totul se aranjase de minune, că la cinci va veni amiralul.

IN VILA LUI NELLY

Discuția lui Summonti cu amiralul Saverio nu decurse ca aceea cu Anselmo. Mosca reacționă cu rapiditate.

Saverio sosi, înalt, delicat; din figura lui radia o inocență care devenea pentru cei de față, fără ca el să-și dea seama, un izvor de speranță.

Summonti începu sobru și oficial. Cu Anselmo se folosise de obișnuita sa cuvîntare. Pentru Saverio, un monarhic, un amiral, un străin, se pregătise „în mod conștiincios". După o tăcere puțin cam aspră, începu așa cum se hotărîse:

— Sîntem reprezentanții forțelor antifasciste din Medusa.

Saverio abia intrase în odaie; nici nu se salutaseră bine și aproape că nici nu-l invitaseră să ia loc. Amiralul era un om delicat, cîteodată sensibilitatea lui aducea cu a mimozelor. Fără a-și fi precizat în gînd, ci numai prin sensibilitatea care-l caracteriza, el intuí că cei trei își impuseseră atitudinea aceea pentru că, din păcate, fiind întotdeauna încorsetați și porniți împotriva lumii pe care o reprezenta el, se simțeau la fel și în fața lui.

Summonti îi expuse legile conspirației.

Saverio zîmbi, în colțul gurii avu o crispare ironică. Cu calm, de parcă pînă atunci nu se pronunțase nici o vorbă, spuse:

— Trebuie să facem ceva, să intrăm în acțiune.

— Sînt alături de dumneavoastră! izbucni Mosca și la vorbele sale adăugă și un rîs copilăresc care-i eliberă de atmosfera aceea rece.

Saverio i se adresă direct lui:

— Voi aveți oamenii, iar eu am experiența militară. Fiecare poate gîndi așa cum vrea, apoi o să vedem noi. Deocamdată avem dușmani comuni.

Duchen, profesorul, era numai ochi. Tatăl lui fusese ofițer de grenadiri, murise în războiul din 1915—1918; el nu-l cunoscuse. Deși Saverio era îmbrăcat civil, el și-l închipuia în uniformă.

Amiralul simțea o plăcere nemaipomenită să le comunice tot ceea ce îi trecea prin minte, și, între altele, nu știa ce înseamnă a fi ranchiunos. De cum simți terenul favorabil, luă avînt:

— S-ar putea începe. În port, pe șantier, sînt proiectilele mele, pînă acum cîteva zile eram la Spezia, în Forțele Armate. Noi am creat proiectile care ar fi în stare să perforeze și cuirasa lui Nelson. Le trimisesem de cîteva zile la Poligonul de tragere. Între timp a venit opt septembrie. Sînt într-o magazie mare, la două sute de metri de la intrare, la stînga. Au fost recepționate cu rezultate optime. Am fi proști dacă i-am lăsa pe nemți să pună mîna pe ele. Nu va fi mare lucru să le facem să explodeze, ocupă o magazie întreagă. Aveți bombe cu ceas sau cu fitil?

Mosca spuse agitat:

— Da... adică le-am putea fabrica.

— Sînt de două tipuri, continuă afabil Saverio și, ca un profesor binevoitor, începu să le explice.

Summonti nu avea intenția să se lase dus, își cunoștea datoria, avea clar în minte că scopul organizației era eliberarea celor umili; apoi mai era și răspunderea față de ceilalți tovarăși, să fie prudenți ca să nu-i aresteze, să țină seamă deci de legile conspirative pe care le-au experimentat marii tovarăși în luptele lor trecute. Luă expresia agresivă a celui care e hotărît să reziste și întrerupse:

— Trebuie să precizez că organizația are legile ei și acum trecem printr-un moment dificil. Nu putem să-i expunem pe tovarășii noștri, totul trebuie bine socotit. Există o anumită situație politică, se impune să fim disciplinați. Și, adresîndu-se lui Mosca, îl apostrofă: Și tu trebuie să fii! In clipa asta s-a ho-

tărît să nu ne expunem și să intrăm în contact cu Partidul.

Mosca bătu în retragere :

— Da, ai dreptate.

Summonti continuă :

— Anselmo, doctorul Giustiniani, va veni la dumneavoastră, el va face legătura. Inainte de a lua o hotărîre, o vom discuta. Sîntem încîntați că ați venit la noi, că sînteți de partea noastră.

Saverio își reluase aerul de respect binevoitor.

— Bine, să ne punem de acord, veniți la mine acasă, casa mea e deschisă, veniți cînd doriți. Important e să începem. Se pot întreprinde multe acțiuni, să le arătăm noi ce știm nemților. Cît despre bombe nu e decît un exercițiu ușor... și era cît pe ce să intre din nou în explicații.

Summonti, care tocmai voia să declare fără nici un ocol că nimeni nu trebuie să spună numele cuiva din organizație, că cel care denunță, fie și fără să-și dea seama, e un trădător, el care voia să-l înștiințeze pe amiral așa cum făcuse și cu Anselmo, avu un oftat, vrînd parcă să spună că era greu să vorbești serios cu monarhicul acela și își propuse să-i pună în gardă pe tovarășii. Mai mult, în clipa aceea hotărî în sinea lui să-i prezinte amiralului cît mai puțini oameni din organizație.

Mosca reluă subiectul dinainte :

— Dumneavoastră, domnule comandant, ați spus că într-o magazie mare, la Poligonul de tragere, există proiectilele dumneavoastră ?

— Da, răspunse Saverio, și nemții încă n-au aflat de asta. Dacă mai așteptăm, o vor afla. Ar fi frumos din partea noastră să le facem cadou munca noastră, ar avea de ce să-i creadă proști pe italieni. Și vrînd parcă să găsească o comparație mai fericită întrebă : Dumneata ce faci în viața particulară ?

— Sînt inginer.

Saverio, prin candoarea naturii sale nu se minuna prea ușor de ceva, dar de data asta, în mod vădit, pe chipul lui se citi o uimire plăcută.

— Inginer ? Dumneata, atît de tînăr !

— Mi-am luat diploma în iulie. Eram în Grecia, am venit cu un permis de studiu, un scurt concediu.

Faptul că tînărul era inginer păru să-i inspire încredere amiralului, care amînă pentru un moment discuția.

— Vino mai des la mine. Te rog să vii pe la mine.

Mai întîi, Mosca se simți măgulit; dar imediat după asta, își aduse aminte că e un tovarăș, că în fața lui se afla un monarhic, că faptul de a fi inginer nu conta de loc, dacă asta atrăgea cumva stima burgheză: ingineria lui era la dispoziția muncitorilor, numai în direcția aceea putea fi pusă în valoare, era morală cu adevărat.

— Da, domnule amiral, voi veni!

Și puse intenționat atîta emfază în cuvintele acelea, încît pînă și Summonti, un om care niciodată nu prindea vreo ironie sau vreo glumă, de data asta fu încîntat să o sesizeze.

Saverio păru că nu face caz de tonul lui Mosca.

Discuția se mai prelungi puțin. Toți erau zgîndăriți de spinul unei nemulțumiri, de a nu fi spus exact ceea ce doreau. Cel mai mulțumit era amiralul, băieții aceia erau oameni de nădejde, ceva tot aveau ei să realizeze.

— Mi-i veți prezenta și pe ceilalți. Ne vom pune de acord, spuse el și se ridică de pe scaun. În cămăruța aceea, parcă era mai înalt ca de obicei. Ceilalți se ridicară și ei în picioare și-și strînseră mîinile. Duchen tăcuse tot timpul.

Summonti fu consecvent în hotărîrile lui:

— Anselmo va păstra legătura.

Dar nimeni nu ținu cont de cuvintele lui.

Anselmo era cu Nelly în salonul în care se aflau cîteva fotolii albastre ca cerul. Acolo sosi și Saverio. Ordonanța încă nu îi luase bine pălăria și, cum dădu cu ochii de Anselmo prin glasvand, mai înainte de a-l saluta, se duse spre el și exclamă:

— Un imbecil nemaipomenit, un imbecil sadea! Anselmo pricepu că era vorba de Summonti și avu o ușoară senzație neplăcută.

— Trebuie să aveți răbdare. N-au destulă experiență ca să se priceapă la unele șiretlicuri, spuse el cu un glas pe jumătate stins, vrînd parcă din tonul lui să mai atenueze explozia amiralului. Au fost totuși în stare să constituie această organizație!

— Mosca acela e foarte simpatic și dorește să acționeze. Poate că dumneata nu știi că la Poligon există o magazie mare. Știi, sînt două tipuri de bombe...

Și, în sfîrșit, Saverio putu să spună tot ce avea pe suflet, în fața amantei care-l asculta alături de înțelegătorul doctor Giustiniani.

În zilele următoare, Anselmo începu să vină mereu în vila lui Nelly. Casa avea trei etaje; în față avea, la fel ca toate celelalte de pe strada Marmora, o mică grădină, despărțită de stradă printr-un gard de fier. Anselmo, înainte de a intra, apăsa o dată pe sonerie și apoi trecea înainte; adesea jaluzelele era ridicate. Venea să-l întîmpine ordonanța, cu obrajii plini și trandafirii. Dacă în salonul cu fotolii albastre erau prietenii mondeni ai lui Nelly, Anselmo de obicei îi făcea semn, obișnuind să rămînă pe coridor, într-un colț, în așa fel încît oaspeții să nu-l poată zări. Ordonanța își învîrtea șorțul, pe care-l purta peste uniformă ca să-și protejeze singura pereche de pantaloni și, cu fițe de servitor de comedie bufă, se ducea spre ușa mare cu geamuri opace, în vîrful picioarelor, o deschidea și-i făcea semn din ochi comandantului.

Amiralul lăsa orice conversație sau joc, și, zvelt, cu o oarecare neliniște, ca o pasăre care zboară din colivie, bătîndu-și aripile pe cerul senin, după un rapid și cordial salut, în loc să-l întrebe ceva pe Anselmo, începea el să-i descrie ceea ce-i trecuse prin cap în ultimul timp, adăugînd pe loc și alte amănunte noi.

Se retrăgeau într-o odaie care era lîngă coridor, sau se suiau la etaj, în camera lui Nelly, plină de flori albastre, cu un pat care semăna cu o scoică parfumată a zeiței Venus.

La cîteva zile după intrarea lui Saverio în organizație, Mosca se prezentase și el la vila lui Nelly. Găsise poarta de fier deschisă și obloanele date în lături. Intrebase: „E voie?" Nimeni nu apăruse. Dinspre salon veneau glasuri, intrase.

Luat prin surprindere, comandantul se ridică emoționat și, într-un anumit fel, se poate spune că îi sărbători intrarea; îl prezentă apoi prietenilor lui mondeni care nu văzură în Mosca decît un simplu prieten de-al comandantului, poate un tînăr ofițer; și fiindcă erau pe punctul de-a aranja un bridge, îl invitară și pe el. O strălucire batjocoritoare lumină chipul lui Mosca; se așeză la masă. In jurul lui erau tocmai reprezentanții clasei decadente, parazite, care trebuia eliminată.

Avea o măiestrie extraordinară la joc. De acest lucru își dădură seama toți prietenii casei. O doamnă, care mai avea un oarecare farmec, se interesă în mod deosebit de el:

— Da, domnule inginer... Spune-ți și dumneavoastră dacă nu-i așa, domnule inginer!

Nu pierdea nici o ocazie să i se adreseze și-l privea cu ochi languroși. Mosca se simți dator să ia o anumită poză, spuse vorbe ironice și făcu aluzii, accentuă cuvintele populare, se purta ca un om cu apucături de bodegă. Prietenii casei judecară această atitudine ca o dezinvoltură, o simpatică ciudățenie a unui tînăr modern plin de calități. Anselmo obținu mai puține aplauze decît Mosca, era prea evidentă plictiseala lui în prezența lor și, în primul rînd, nu știa să joace, preocupare de căpetenie a acelei mici societăți. In schimb, Anselmo era tratat cu respect pentru vădita simpatie pe care i-o arăta Nelly, care declarase în după-amiaza aceea în fața tuturor și cu toată liniștea:

— Dacă l-aș înșela vreodată pe Umberto, aș face-o cu Anselmo. Imi place din toate punctele de vedere. Și ochii ei erau mari și plini de lumină, iar nările năsucului ei — model pentru un sculptor grec — vibrau intens.

Duchen, care apăru și el o dată la vila lui Nelly, fu judecat drept un profesor meticulos, cufundat cu totul în materia lui.

Și cei din organizație discutară mult despre acești prieteni ai lui Nelly, începură să se teamă de ei.

Summonti își întări bănuielile, îi puse pe toți în gardă, le aminti de legile conspirației. Anselmo îi explică faptul că prietenii aceia mondeni nu erau decît niște umbre, doar dacă se mai însufleteau puțin cu pălăvrăgeala lor măruntă, erau lipsiți de orice ambiție, nobili în declin, pe departe înrudiți cu nume mari, cu rente care deveneau mereu mai anemice din cauza neglijenței și incapacității lor, așadar nu aveau de ce să se teamă; prin fața lor nu trebuia decît să se treacă ușor, niciodată să nu se discute ceva serios, nu erau persoane care simțeau nevoia de a cerceta, de a întreba, nu-și creau probleme, era de ajuns ca Mosca și cu Duchen să-și limiteze vizitele la strictul necesar, el avînd să-și continue rolul de „legătură oficială".

In zilele următoare, Anselmo continuă să frecventeze vila, primit cu din ce în ce mai multă familiaritate. Conversațiile mai vesele și mai spontane se desfășurau tocmai în camera cu flori albastre a contesei, care, într-o bună zi, în absența comandantului, se lăsă goală-goluță, pentru ca Anselmo să poată vedea cît de desăvîrșit era făcută.

Între timp, interveni noutatea sosirii lui Bobi. Erau timpuri deprimante. La Medusa, ca și în alte orașe, mulțimea, oamenii în genere aveau aspirații care îi apropia de animale, preocuparea lor de căpetenie fiind hrana, propria salvare, interesul imediat, alte idealuri nu păreau să aibă. Numai în casele celor din organizație, în vila lui Nelly și în casele noilor fasciști, porțile se deschideau și pentru alte lucruri decît interesul brutal.

Bobi era un coleg de școală al comandantului Saverio, fuseseră împreună la Academia Militară, se cunoscuseră cînd abia le mijise barba, împreună începuseră să îndrăgească Italia, reprezentată prin Marina Regală, își comunicaseră unul altuia cele mai

înflăcărate vise, și cele mai nevinovate, deveniseră prieteni nedespărțiți. Ieșiți din Academie, fuseseră pe diferite vase, locuiseră în diferite cazărmi. Cînd se întîlneau, începeau numaidecît să se destăinuie cu același entuziasm nevinovat, cu grijă parcă să ascundă ceea ce fusese urît. Apoi Bobi află că prietenul lui vorbise atunci pe punte, și se duse să-l caute, dar discutară despre altceva.

În timpul războiului, Bobi se comportă cu curaj, fu decorat, deveni amiral, un amiral autentic. Saverio, în realitate, nu mai era amiral; de altfel, după radiere nici nu mai îmbrăcase uniforma. Avea echivalența gradului dar nu avea gradul. De aceea oamenii i se adresau numindu-l cîteodată amiral, altă dată cu termenul vag de *comandant*.

Data de opt septembrie îl surprinse pe Bobi la Gaeta. Și el asistase la fugă, rămînînd singur cu medaliile lui inutile strălucindu-i argintiu pe piept. Avea soție, dar era despărțit de ea de ani de zile, și apoi locuia foarte departe, la Mestre, și nu ținea de loc să se prezinte în fața ei în asemenea condiții. Singura persoană care-i veni în minte fu Saverio, vechiul coleg din Livorno. Favorizîndu-l cîteodată împrejurările, altă dată urmărit de ghinion, îmbrăcat în civil, reuși să ajungă la Spezia unde află că prietenul lui era la Medusa, la Nelly. Fu primit cu brațele deschise, ca un frate. Și Nelly avea pentru el o mare prietenie. Inainte de asta se mai întîlniseră în repetate rînduri. Nelly se distrase mult pe socoteala firii lui lipsite de prejudecăți. Bobi, în uniformă, avea o oarecare prestanță, o figură de om curajos, și totuși era contrariul conformismului, iar în viața particulară curajul lui se manifesta în cele mai obișnuite acte, în cutezanța față de orice fapt, într-o veselie care avea ceva anarhic în ea.

Saverio evită să mai discute despre dizolvarea armatei. In sfîrșit, avea la dispoziție un ofițer ca și el, mai mult chiar, dragul lui prieten de la Academie, căruia să-i poată mărturisi gîndurile.

Bobi, din dragoste și recunoștință față de prietenul lui, asculta liniștit visările acelea, cu capul pe spate,

mai adăugînd și el cîte o monosilabă, sau încercînd vagi atenuări. În timpul singuraticei călătorii care-i purtaseră pașii spre vila lui Nelly, își făcuse toate socotelile în ceea ce-l privea, se credea inutil, cu imaginația își azvîrlise toate medaliile, era sărac, fără o meserie, îmbătrînit înainte de vreme, bolnav. Faptul că la o diferență de cîteva zile fusese respectat și temut de atîția oameni adăuga portretului și o lumină grotescă.

Saverio se salva prin diafana lui fantezie, deoarece, născut cu o inepuizabilă doză de speranță, copilăria temperamentului său avea darul de a-l face să vadă totul în roz.

Într-o seară, totuși, Bobi spuse cu glas tare ceea ce credea despre el și despre viitorul lui. Anselmo fusese și el invitat la masa de seară, mîncare nu era din belșug, în schimb vinul era bun și la discreție. Cum Saverio toată ziua fusese într-o stare de spirit specială, de bucurie că se pusese de acord cu Mosca în legătură cu încercarea de a împlini o anumită acțiune, se lăsă și mai mult furat de discuția cu prietenul său.

În seara aceea, Bobi fumase și băuse, ceea ce nu era un obicei la el, din cauza bolii. Avea morbul lui Buerger, o boală care răcește picioarele, lipsindu-le de cantitatea necesară de sînge, punîndu-l pe bolnav în imposibilitate de a mai circula ; cu timpul, picioarele devin negre și atunci e necesară amputarea lor.

Aspirînd cu voluptate tutunul, cel mai aprig dușman al lui, Bobi începu să vorbească cu bucuria pe care o simțea un om curajos de a se înfrunta pe sine însuși, ca și pe propriul său destin, mărturisindu-și adevărul în față și rîzînd batjocoritor de lucrurile care-i erau atît de scumpe altădată.

— Gol, goluț în fața vieții, a idealului vieții, începu el și adresîndu-i-se lui Anselmo, ca unuia care nu prea știa bine cum stau lucrurile. Tot ceea ce m-au învățat, ceea ce am făcut n-a slujit la nimic, a fost spre răul meu și al altora. Nu am o meserie. Singurul lucru pe care-l posed și care-mi va fi de folos e o colecție de cărți pornografice. De cum se va

sfîrși războiul, noii îmbogățiți vor fi dornici de senzații tari, vor voi „să se distreze". Îi voi servi. Voi tipări cărți pentru ei, e bine să mă organizez din timp.

Apoi începu să se întrețină mai ales cu Nelly și Saverio; vorbele năvăleau iuți și precise și, în avalanșa lor, aveau ceva dintr-o fugă febrilă.

— Am un plan foarte frumos pus la punct pînă în cel mai mic amănunt, vă voi invita la inaugurare. Vă anunț de pe acum, eu voi fi *nenea,* da, *nenea.* Îmi încep cariera, cea adevărată, pentru care sînt făcut. Casa va fi luxoasă, va fi și o cameră roșie și un salon de paie. Cea mai grozavă casă din Spezia va fi un fleac față de a mea. Voi folosi toată experiența mea căpătată în porturile orientale, în timpul glorioasei mele cariere — și era gata să adauge din Marina Militară, dar prezența prietenului său îl făcu să treacă peste această ultimă frază. Va fi și o cameră cu oglinzi. Voi aduce și o negresă, e lucrul cel mai prețios — o negresă. *Nenea* va fi patron nu glumă. Voi avea o casă onorabilă, fotografia mea în uniformă de amiral, în mare ținută, cu toate medaliile, va trebui să se vadă din orice punct al casei. O casă demnă de trecutul nostru. Vă închipuiți cum va arăta salonul?

In vorbele prietenului său, Saverio simțea ceva pur, o durere travestită, la care participa cu obișnuita lui delicatețe sufletească; era calitatea lui să accepte orice idee, numai ca aceasta să fie sinceră, pornită din suflet.

— Da, sofale mari și fotolii, spuse el.

— Asta ca decor, dar nu-i cel mai important lucru.

— Ornamentațiile să le lași în seama mea, spuse fascinată Nelly care avea un gust vădit pentru libertinaj. Decorul va fi roz, violet pal, pereții pictați cu scene de desfrîu rafinat.

— Decorul nu va fi greu de realizat, materialul e mai important. Peste asta nu trebuie să trec ușor. Fete tinere, minore, așa, voi reuși să satisfac gustul oricărui client.

— Și tipul nobil, contesa poloneză! exclamă Saverio, excitat de acest joc.

— Da, femei rafinate, murmură Bobi, care voia să mențină discuția asupra a ceea ce într-adevăr putea să se întîmple și nu s-o împingă la absurd. Și repetă: Pînă și cele mai ciudate gusturi vor fi satisfăcute.

— E nevoie și de bărbați, spuse Nelly cu chipul și mai frumos, strălucind de lumina pe care o au diavolii în anumite clipe.

— Sigur că da! Dar pe ăștia îi ținem ascunși, doar știm că ipocrizia e de-a pururi biruitoare în eroica noastră țară.

— Țara victoriilor imperiale, spuse Saverio și buzele i se încrețiră într-un spasm nervos, ca și cum l-ar fi apucat o bucurie nebunească.

— Țara bătăliilor istorice, confirmă Bobi. Și, în sfîrșit, vom fi împăcați cu conștiința noastră, vom avea o muncă a noastră de făcut. Dar nu v-am spus ce e mai frumos!

— Ce anume? întrebă uimit Saverio.

— Ce? întrebă și Nelly, intrigată la ideea că Bobi ar putea crede că îi dezvăluie în felul acesta ceva pe care ea nu și-l imaginase încă.

Bobi tăcu cîteva clipe apoi țipă, ridicîndu-se în picioare cu oarecare greutate:

— Căruciorul! Căruciorul de paralitic! *Nenea* va învîrti cu mîinile spițele roților de cauciuc, umblînd prin salon. Va fi cel mai gustat număr de către clienți. Ca un mutilat de război, nu un bolnav obișnuit, ci un mutilat pe cîmpul de luptă. Peste unele plăci de mozaic voi trece în viteză, peste altele mă voi opri brusc. Fetele vor înțelege ordinele după cum voi mări sau micșora viteza.

Bobi, Nelly și Saverio erau atît de adînciți în închipuirile lor, încît nici nu-și mai dădeau seama că se află și Anselmo acolo. Era ca o sfidare la adresa destinului, scena aceea reprezentînd parcă concluzia unei întregi perioade din viața lor.

Bobi băuse și fumase prea mult pentru boala lui. Anselmo care cunoștea morbul lui Buerger, vedea cu

durere cum încet-încet picioarele lui Bobi se mișcau tot mai greu, ca ale unui scafandru sub apă.

Bobi continuă cu descrierile lui dar nu mai avu același efect. Chipul tristeții nemărginite nu se sfii să apară.

Anselmo îi lăsă pe cei trei prieteni să petreacă între ei ultima parte a serii. Se hotărî să nu spună nimic prietenilor lui din organizație din cele petrecute în seara aceea.

Dimineața, Saverio și Bobi ieșeau să se plimbe pe străzile din Medusa. O luau în direcția șantierului naval, pînă în apropierea Poligonului de tragere, unde zăceau grămezile de proiectile, în stare să perforeze cuirasa lui Nelson.

Cînd dădeau cu ochii de nemți, care umblau în sus și în jos cu un aer de stăpîni absoluți, pînă și Bobi, care se hotărîse să-și păstreze sîngele rece în orice împrejurare, simțea că scapără scîntei.

Apoi, cu pas încet, ca doi pensionari, ajungeau acasă, la vila lui Nelly, care se ivea la poarta de fier, înrourată de frumusețea ei, abia ieșită din baie, iar bogatul ei păr blond îi înfrumusețea și mai mult trăsăturile delicate.

Bobi pentru care femeile erau sinonime cu plăcerea sensuală pe care o ofereau, își pleca ochii, ca să nu-i trădeze nici măcar cu gîndul pe prietenul și prietena sa. Nelly își dădea seama de asta, zîmbea amuzată, în timp ce în calea lor veneau Lori și Titi, cei doi copii avuți cu soțul ei.

Masa de prînz se desfășura într-un adevărat ritual aristocratic.

La capătul celălalt al mesei, în fața mamei, stătea Titi, cel mai mare dintre copii; deseori Saverio, în ciuda diferenței de vîrstă dintre ei, prefăcîndu-se că glumește, dar cu o profundă reverență, i se adresa numindu-l „conte Orlando", care era adevăratul nume al copilului.

Nelly își punea în valoare calitățile ei de stăpînă a casei, gentilă cu servitorii dar convinsă că este ascultată.

După-amiază soseau prietenii mondeni, și prezența lor pentru Saverio însemna somnolență, o lume cunoscută, asupra căreia neavînd un gust special pentru sarcasm, Saverio nu-și punea întrebări, o lume inalienabilă ca și monarhia, cu privilegii care nu se discutau.

Era după primele zile cînd comandantul luase contact cu cei din organizație și parcă simțea o oarecare deziluzie pentru faptul că îi erau prezentați atît de greu ceilalți membri. Nemulțumirea și-o manifestase față de Anselmo.

Anselmo trecuse repede peste acest subiect, dar îi puse la curent pe tovarășii săi, și Mosca, nutrind curiozitatea de a-l revedea pe comandant, se duse anume la el, să afle ceva mai multe despre acest amiral, ce propuneri avea, de ce anume era în stare.

Avură discuții interminabile. Mosca îi explică situația organizației, faptul că era necesar să fie atenți la ceea ce aveau intenția să facă fasciștii, ce cale aveau să aleagă, imposibilitatea de a hotărî vreo acțiune în momente ca acelea, obligația ce se impunea, în schimb, de a ir tra în contact cu alte organizații similare din tîrgurile și orașele vecine.

Saverio, la tărăgănelile acelea, dădea semne de nerăbdare și atunci Mosca, încurajat, depășit la un moment dat de impulsivitatea temperamentului său, începea chiar el să se lanseze în amănunte privitoare la apropiatele lor acțiuni îndrăznețe.

Dar cel mai adesea, Mosca se simțea obligat să se arate sceptic în fața vorbelor monarhicului, deși îl asculta cu mare atenție, într-o oarecare măsură fascinat de farmecul fostului ofițer care venise singur la ei, numai el dintre toți cei care locuiau în părțile acelea, oferindu-și serviciile cu cea mai blîndă amabilitate. Și într-una din aceste discuții, lui Mosca, dînd la o parte vîrtejul fanteziei și artificiilor amiralului, i se păru că află două vești importante, una chiar extraordinară. Prima era cunoscută, erau proiectilele care distrugeau și cuirasa lui Nelson, cele din magazia de la Poligon, și pe care aveau să le

facă să explodeze. Cealaltă putea face adevărate minuni, să deschidă drumul unei şanse fantastice.

Cu puţin timp înainte de opt septembrie, cînd Saverio mai era comandant al Forţelor Armate, stătuse de vorbă cu un grad înalt din contraspionaj, un fost camarad de-al lui de la Academie. Acest ofiţer superior îi şoptise că englezii cu cîteva zile în urmă lansaseră din avion, între Arcola şi Fòrnola, în apropiere de Spezia, un radiotelegrafist, un spion care deţinea un radio transmiţător.

Aliaţii ştiau despre acest paraşutist că se născuse într-o casă ţărănească chiar între Arcola şi Fòrnola, emigrase de tînăr în Scoţia, iar familia lui rămăsese la fermă.

La auzul acestor vorbe, Mosca se făcu roşu la faţă şi ascultă cu mare atenţie.

Saverio continua :

— Am fost totdeauna pasionat pentru tot ce înseamnă război şi contraspionaj. Totdeauna am fost antifascist, am fost radiat din rolurile efective dar am rămas totdeauna credincios Patriei, regelui ; pînă la armistiţiu m-am simţit mereu în război împotriva aliaţilor, a anglo-americanilor.

Mosca nu pricepu devierea asta, în timp ce îi vorbea despre radiotelegrafist.

— Nu mă îndoiesc, dar ce altceva mai ştiţi despre acest radiotelegrafist ? ar putea deveni omul nostru, să ne pună în contact cu englezii, cu armata a opta, să obţină arme, tot ce trebuie ?

Saverio se îmbujoră, o culoare trandafirie coloră figura lui palidă, cum i se întîmplase şi atunci cînd ofiţerul din contraspionaj îi făcuse mărturisirea aceea. Cu un aer vinovat, îi explică lui Mosca cum s-a întîmplat, cum se ferise de ofiţerul acela ca de un şarpe, retezîndu-i vorba. In timp ce individul din contraspionaj vorbea, îşi dăduse seama de motivul pentru care îi făcea toate mărturisirile acelea : îi căuta pe antifaşcişti, pe noii stăpîni. Pînă atunci ofiţerul acela se prostituase în faţa fasciştilor, acum era dispus să facă la fel cu ceilalţi. In rîsul lui răutăcios, în privirea lui întrebătoare şi slugarnică se ascundea

dorința de a afla dacă el, Saverio, în calitate de antifascist, era în contact cu englezii, dacă era adică un spion.

— Ah, domnule amiral ați făcut rău, acum am fi fost siguri pe situație, explodă Mosca. Prejudecăți inutile! Prejudecăți burgheze!

— Da, da... murmură Saverio și, înroșindu-se mai rău, păru că în tăcerea lui îi dă dreptate lui Mosca. Acum radiotelegrafistul, spionul, era de partea lor, devenise un aliat, se puteau servi de el, avea un aparat de radio, putea comunica englezilor că la Medusa erau partizani, oameni gata de acțiune, să ceară să le lanseze din avion arme, să poată opera împreună, puteau să stabilească o înțelegere militară, de război.

Saverio se ridicase în picioare și se învîrtea prin odaia cu flori albastre de parcă l-ar fi înțepat mii de ace. Într-un oftat de regret, într-o sforțare, memoria îi reveni:

— O casă la începutul colinei, lîngă Arcola, între Arcola și Fòrnola, pe partea dreaptă a rîului... Mi-aduc bine aminte, a fost parașutat într-o noapte cu lună pe prundul rîului Magra. E un tînăr din partea locului, de aceea l-au trimis pe el, are familia acolo, trebuie să aibă și un frate... nu sînt prea sigur... se dusese să muncească în Scoția cu zece ani în urmă...

Mosca se gîndi să-i adune imediat pe Summonti, Duchen, Lieto, Adriatico și pe Anselmo, să-i adune pe cei care în mod tacit erau șefii organizației.

— Trebuie să punem organizația în slujba acestei acțiuni, să-l găsim pe radiotelegrafist spuse el.

— Da. Da. E un fapt foarte important, murmură Saverio încă încordat de pe urma sforțării ce-o făcuse ca să-și aducă aminte.

Amîndoi se exaltaseră; dacă doctrina lui comunistă nu l-ar fi împiedicat, Mosca l-ar fi îmbrățișat pe amiral.

Mosca plecă de la vila lui Nelly cu convingerea că avea să facă ceva neobișnuit, ceva ce merita toată osteneala.

Comandantul, înalt, palid, deșirat, rămăsese în odaia unde avusese loc discuția. „Numele... poate că mi-a spus și numele, voia să mi-l spună... totdeauna am avut o pudoare exagerată, ca un adolescent". Și, pentru o clipă, îi trecu iute prin minte întrebarea dacă în constituția lui psihică nu era o latură dăunătoare de infantilism. „Numele radiotelegrafistului... acel Nistri... iată ! așa se numea ofițerul de la contraspionaj, mi-a mai spus și altele... cine știe pe unde o fi acum ? Localitatea e între Arcola și Fòrnola. Trebuie să-l găsim, e omul nostru, le va comunica englezilor că existăm, că luptăm, că există o altă Italie și încă puternică. *Puternică !*" Aproape strigase și apoi, intrînd din nou în subiectul despre care pricepuse cît era de frumos după felul în care Mosca îl asculta numai ochi și urechi, adăugă : „Dacă băieții aceia ar fi mai puțin prudenți, mai puțin neîncrezători... De mi-aș aminti numele celui parașutat, ce repede ar merge totul ! E nevoie de un tînăr isteț, cel mai bun e Mosca, poate și Duchen. Dar de ce nu mi-i prezintă pe ceilalți ? Și atunci o să începem noi cu festele, să le facem cîteva nemților." Și comandantul, cu ochii strălucitori de bucurie, tînăr încă după atîtea amărăciuni și dezastre datorate fasciștilor, o luă pe calea lungă a viselor pînă cînd văzu defilînd în fața lui noua Marină Regală Italiană, renăscută din fundul mării, purificată și mai frumoasă ca oricînd.

Și în clipa aceea bătu în ușița camerei cu flori albastre Anselmo, căruia amiralul îi aruncă o privire atentă, de parcă s-ar fi aflat în fața cine știe cărui diplomat.

Intr-adevăr, acesta venise pentru o mică misiune nepoliticoasă și își propusese s-o expună în trei fraze, s-o arunce acolo, între două discursuri ale comandantului. Cei din organizație reflectaseră la ceea ce le spuseseră Mosca și Duchen, la impresiile lui Summonti însuși și ajunseseră la concluzia că amîralul dădea drumul oricărui gînd de-al său fără nici un fel de precauție, că era fără îndoială un element excepțional, o achiziție formidabilă pentru ei, dar prudența

nu putea fi niciodată prea mare pentru ceea ce aveau ei pe suflet, și atunci se gîndiseră să-l facă să dispară pe Summonti, să-i spună că plecase în alt oraș, că avea alte sarcini, plecase și acum îl înlocuia un altul.

„Vom pune alături de el tocmai opusul firii lui", spusese ironic Summonti, care-și dăduse seama că nu intrase în grațiile amiralului. „Îl vom pune alături de el pe Ardegno".

Mosca se trezi rîzînd ca de o farsă inocentă, știind cît de lipsit de fantezie era Ardegno, înarmat cu cea mai simplistă teorie a „urii de clasă", un fel de bizon încet și încruntat în orice mișcare a lui.

Saverio îl primi pe Anselmo aproape fără să-l mai salute:

— In curînd vom avea nevoie de dumneavoastră, și de dumneavoastră și de mașina dumneavoastră care ne va fi de mare folos.

Anselmo avu o bănuială. In seara în care Bobi făcuse teatru, închipuindu-se în rolul proprietarului de bordel, prinsese o frîntură dintr-un dialog: „Un spion englez, lîngă Spezia, cu parașute"... Și Bobi îi răspunsese prietenului: „Lasă asta, n-o lua în serios... nu mai e nimic de sperat".

Acum Anselmo, pe neașteptate avu impresia că era vorba de o aluzie:

— Pentru spionul englez?

— Cum de-ați aflat? se minună comandantul.

— V-am auzit alaltăieri seară, cînd discutați cu Bobi...

— Da, pentru asta. Dacă-l găsim, va fi extraordinar pentru noi. Și trebuie să dăm de el. Englezii, printr-o lansare, ne vor putea trimite cu parașutele de toate.

La fel cum i se întîmplase și lui Mosca, Anselmo deveni numai urechi și, în timp ce Saverio continua să explice, spuse și el cu hotărîre:

— Organizația trebuie să-și ia în întregime această sarcină.

Saverio reluă firul fanteziei, visînd mai departe la cel parașutat, la englezi, la constituirea unor formații militare perfecte.

Anselmo, cu o afecțiune respectuoasă urmări piruetele verbale și spirituale ale acestui om care, la vîrsta de aproape cincizeci de ani, rămăsese cu o inimă de copil, de adolescent la prima dragoste și, în cele din urmă, își aminti de modesta lui misiune:

— Trebuie să vă informez, domnule amiral, că Summonti s-a transferat în alt oraș, într-una din zilele astea vă voi prezenta noului responsabil, un oarecare Ardegno.

Dar Saverio avea cu totul altceva în minte și nu acordă nici un fel de importanță acestei vești.

SOSEȘTE PARTIDUL

Exista un lucru pe care Summonti și toți ceilalți din organizație îl așteptau cu nerăbdare. Da, erau comuniști, marxiști, leniniști, dar pînă atunci, deși e dureros de spus, nu avuseseră nici un contact cu Partidul.

Organizația clandestină din Medusa încă nu atinsese apele Gangelui, pe unșii Domnului, pe adevărații și pe marii tovarăși. Cînd rosteau numele partidului, o făceau cu glasul cu care te adresezi unei persoane dragi, mai scumpă decît o logodnică, sau o soție, mai presus decît o mamă, dar nu-l cunoșteau, semănînd întrucîtva cu soldații aceia care se căsătoreau prin procură în vreme de război, ei în Africa, iar mireasa neatinsă, singuratică, necunoscută, într-un sătuleț liniștit din Toscana.

După opt septembrie, viața politică devenind mai intensă, se făcu mai aprigă și dorința lor de a lua legătura și de a fi îndrumați politic de Partidul Comunist, pentru ei unicul, infailibilul, adevăratul Partid.

Summonti vorbea în numele Partidului, dar se simțea vinovat; i se substituia, dar îl frămîntau mereu îndoieli mari. Să descopere Partidul devenise o preocupare permanentă pentru el. Era absolut necesar să-l descopere.

Ce-i drept, și înainte își dăduse destulă osteneală. Dar pînă la 25 iulie, încercările fuseseră mai slabe pentru că ar fi însemnat să riște inutil descoperirea lor de către poliția fascistă atît de activă și expertă; ar fi însemnat să pericliteze însăși existența organizației. Se știa bine că adevărații tovarăși erau în

închisoare, puținii dintre ei, liberi, trebuiau să fie foarte prudenți, era greu să-i găsești. Și totuși încercaseră și atunci, deși în limitele posibilităților pe care le avea Medusa în vremea aceea.

Fuseseră interogați cu răbdare și atenție oamenii aceia din popor, în timpul fascismului, fuseseră amenințați, bătuți și persecutați. Erau oameni foarte cumsecade și, la acea vreme, după cîțiva ani de singurătate, îi doborîse viața petrecută deasupra meselor din bodegi; erau mai mult anarhici decît comuniști; învăluiți în sentimente calde, în amintiri pe care numai ei le păstrau, poate puțin îndrăgostiți de ei înșiși și, desigur, mîndri că se putuseră menține încă tari ca diamantul; ignorau ceea ce înseamnă o cultură politică, rezistaseră, deoarece se agățaseră de o singură înțelepciune elementară: că oamenii sînt frați. Acum erau bătrîni sau în pragul bătrîneții.

Tinerii din organizație se declarau *marxiști,* un cuvînt nu prea limpede, dar care cu o oarecare aproximație însemna tărie, organizare, disciplină, ură nemiloasă și rece împotriva dușmanului de clasă.

Apropierile dintre tineri și bătrînii revoluționari se soldară cu unele momente patetice și multă deziluzie. Cei bătrîni povesteau despre persecuțiile fasciste, durerile și sentimentele personale. Summonti și ceilalți ascultau cu respect, cu stima cuvenită unor tovarăși bătrîni, dar se plictiseau repede și ajungeau la ceea ce-i preocupa pe ei; întrebau de Partid, dacă erau organizați, dacă păstraseră legătura cu Partidul. Atunci, bătrînii începeau să nu se mai orienteze, să se încurce în răspunsuri, să caute amintiri nesigure, despre un oarecare tovarăș din Empoli, care apoi a dispărut, desigur unul care-i cunoștea precis pe șefi, despre un altul care fusese la Livorno, și confundau partidul socialist cu cel comunist și vice-versa.

În sfîrșit, în cele din urmă trebuiră să ajungă la concluzia că fiecare din bătrînii aceia fusese un om curajos, puternic, dar că făcuse totul de unul singur, pe baza unei legi proprii, cultivată în sinea lui, despre Partid neștiind nimic; erau niște sentimentali.

După 25 iulie socotiră că le va fi mai ușor să intre în contact cu Partidul ; dar urmă perioada aventurierilor, pe care îi demascară imediat și a căror comportare o înțeleseră cu amărăciune. Doi sau trei indivizi, caraghioși și palavragii, fără carte și fără parte, care avuseseră domiciliu obligatoriu, se prezentară ei singuri. Oameni rataţi în viaţă, nevoind să-și recunoască incapacitatea, dădeau vina pe societate ; acum se dădeau drept comuniști, și chiar șefi.

Asemenea comuniști improvizați fură îndepărtați de la prima discuție cu ei, destul de brutală.

A fost o acțiune justă. A indicat-o Meccheri, vechiul luptător, în timp ce-și dădea frîu liber sentimentelor. Intr-una din zilele lui Badoglio, Summonti îl întîlni și începură să discute. Bătrînul Meccheri după ce-l ascultă exprimîndu-și cîteva păreri politice, exclamă :

— In sfîrșit, va ieși și Francesconi, de douăzeci de ani nu l-am văzut ! De-ar mai fi în viață maică-sa, biata femeie ! Dar a murit.

Summonti deveni atent :

— Care Francesconi ?

— Ubaldo, Ubaldo Francesconi, cel din Antona.

— Și ce-a făcut ?

— Cincisprezece ani de închisoare. Cincisprezece ani între domiciliu forțat și închisoare.

— Cincisprezece ani ? atunci înseamnă că e și el un tovarăș ?

La întrebările grăbite ale lui Summonti, bătrînul Meccheri răspunse și el ceea ce știa :

— A venit la mine mama lui, mi se pare că era în 1934 sau 1935. Pe vremea aceea nu mai vedeam pe nimeni. Nici nu mă salutau măcar. O femeie cumsecade, o munteancă, nu coborîse niciodată din Antona. Intră în casă și-mi spuse : „Sînt mama lui Francesconi". Pe moment nu mi-am adus aminte de el. Imi spune că e mulțumită, rîdea de bucurie, în sfîrșit, avea să-și revadă fiul, i-l eliberau, își ispășise pedeapsa, se întorcea acasă, îl aștepta de la o zi la alta. Venise la mine ca să-și mai spună păsul cuiva, la Antona nu îndrăznea să facă asemenea mărturisiri,

îi era teamă să nu spună ceva greşit. Îşi amintise de mine şi mă căutase. Nu făcea altceva decît să-mi spună într-una: „Credeam că n-am să-l mai văd niciodată, credeam că am să mor înainte de a veni el, şi acum vine, vine Ubaldo al meu!" Chiar în aceeaşi seară se întoarse la Antona. După o lună a venit din nou la mine, disperată. Avea o scrisoare în mînă, Ubaldo nu voise să facă salutul roman, salutul fascist şi-l trimiseseră din nou la închisoare. Imi flutura scrisoarea. Voia să i-o citesc şi eu din nou. Nu mai înţelegea nimic.

Auzind acestea, Summonti fu sigur că Partidul fusese cel care dăduse ordin comuniştilor din închisori sau cu domiciliu obligatoriu să nu folosească salutul roman.

Meccheri continua să vorbească despre femeia care se tînguia:

— M-a şi îmbrăţişat, de parcă eu aş fi fost fiul ei. Apoi a început să urle de durere: „N-o să-l mai văd niciodată! N-o să-l mai văd niciodată! Am să mor în curînd, ştiu eu, şi pe Ubaldo al meu n-o să-l mai văd! Alţi zece ani!" Şi flutura în faţa ochilor mei scrisoarea aceea îngrozitoare.

Summonti hotărî că trebuia să trimită imediat pe cineva la Antona. Era drept să procedeze aşa: şi ceilalţi se gîndiră la fel. Duchen se oferi să plece el, cu atît mai mult cu cît avea o rudă la Antona.

Casa lui Francesconi era ceva mai departe, dincolo de sat. N-a fost greu de găsit. In ea locuia o soră, rămasă fată bătrînă. Mama murise de patru ani. Increzătoare, sora lui Francesconi îi spuse că fratele ei fusese eliberat, acum era la Roma, îi scrisese că în curînd avea să treacă pe la Antona.

Duchen îi explică cum aflaseră de fratele ei, că la Medusa era un grup, că trebuiau neapărat să-i vorbească pe linie de Partid, că era foarte important să-l vadă.

Femeia era uimită şi măgulită că un tînăr atît de distins venise să o roage ceva, că îi vorbea cu atîta amabilitate. Ii repeta într-una:

— De cum va veni, îl anunț, fiți sigur, îi voi spune să vă scrie imediat, să vă caute.

Încă nu se împăcase cu ideea că fratele ei putea fi o persoană importantă.

Duchen se întoarse la Medusa și le povesti tovarășilor întrevederea avută, dar între timp veni opt septembrie. Noile evenimente îi sustrase atenția de la Francesconi. Apoi, cum atmosfera politică deveni mai apăsătoare, deși în aparență lucrurile păreau intrate în normal, se ivi din nou necesitatea de a primi ordine din partea Partidului. Duchen o luă din nou pe drumul care ducea la Antona.

Se reîntoarse entuziasmat. Francesconi era acasă, îl găsise :

— In sfîrșit, am cunoscut un tovarăș important! E gata de plecare, trebuie să ne grăbim. Să acționăm repede. Așteaptă ordine. Va fi transferat într-altă regiune.

Summonti, Mosca, însuși Duchen, Adriatico, Lieto plecară la Antona. Se duseră cu bicicletele, ca să aibă mai mult timp la dispoziție.

Francesconi păru că știe totul, căzu imediat de acord, erau doar între tovarăși. Se scuză pentru faptul de a nu-i fi căutat el însuși :

— Sîntem puțini oameni, abia am ieșit.

Ascultă ce-i spunea Summonti, limitele grupării lor, ceea ce începuseră să facă, șovăielile, temerile lor. Il întrerupse o dată, ca să spună cu modestie :

— Partidul nostru e Partidul clasei muncitoare.

Nu exprimă păreri, nu dojeni, nu lăudă. Repetă de cîteva ori cu hotărîre :

— Voi înștiința Partidul, va veni responsabilul de regiune. Trebuie să fiți atenți la deviaționiști. Va veni Berto, el vă va da toate instrucțiunile.

Apoi i se adresă direct lui Summonti, de parcă ar fi recunoscut în el reprezentantul tuturor :

— Va veni un tovarăș să vă anunțe de sosirea lui Berto.

Summonti îl asculta ca un locotenent în fața colonelului. Ceilalți manifestau de asemeni un profund respect. Chipul lui Francesconi exprima modestie și

simplitate, cîteodată strălucea de naivitate. Cînd zîmbea, i se vedeau gingiile roz din cauza dinților care-i lipseau, dar în loc să pară un bătrînel, aducea mai de grabă cu un copil care își schimbă dinții de lapte.

În zilele acelea se tot vedea trecînd pe străzile Medusei un Fiat 509, cu numărul 94—78. Era verde închis și deasupra avea două butelii de gaz metan. Pe vremea aceea, cînd toți mergeau numai pe bicicletă era un mare avantaj.

Ce nu făcuse Anselmo, cît nu se agitase insistînd mereu pe lîngă prefect ca, în calitate de medic întors din război, să-i acorde în cele din urmă permisul de circulație.

— Va fi foarte util pentru treburile noastre, vom pierde mai puțin timp. Ne lipsesc mijloacele materiale. Iar fără ele, totul devine greu, spuse Mosca.

Și Summonti, de cum auzi vestea că reprezentantul Partidului, adevăratul, unicul, autenticul, sacrul reprezentant era la Montalto și că trebuia să se ducă cineva să-l ia și să-l însoțească la Medusa, îi veni numaidecît în minte Anselmo, așa că alergă la el. Trebuiau să fie respectuoși față de el, să-i pună la dispoziție ceea ce aveau mai bun.

— Ai o sarcină delicată. Trebuie să te duci la Montalto să-l iei cu mașina pe reprezentantul Partidului.

Anselmo se declară onorat să execute o asemenea sarcină.

— Va trebui să fii acolo la o oră fixă. Azi la trei. Nici noi nu-l cunoaștem. Acestea sînt indicațiile care mi s-au dat: „La ora trei fix după amiază, la Montalto, în piața Napoleone, în fața hotelului Puccini, lîngă primul platan din dreptunghiul plantat cu arbori." Reprezentantul are un pardesiu cafeniu închis, pantaloni gri, pantofi negri, pălărie gri-fer; în mîna dreaptă va ține o servietă de comis-voiajor; e slab, cu ochi negri, mari. Se numește Berto. Are cam patruzeci și cinci de ani".

— Fii liniștit. Voi face tot ce-mi va sta în putință, spuse Anselmo.

— Noi te vom aștepta în strada Pedrocchi.

— Voi intra pe strada Pedrocchi pe partea dinspre gară. Să presupunem că mă întorc la patru. Unde mă opresc ?

— Ne vom risipi pe stradă. Îl lași să coboare și îți continui drumul.

— Bine.

Anselmo se hotărî să plece la timp, ca să poată ajunge pe îndelete și să fie punctual. Ajunse la Montalto cu cîteva minute mai devreme.

Parcurse încet partea dreaptă a pieței. Platanii se ridicau spre cer, unul după altul, cu trunchiul gros și umflat, cu smocurile de frunze părînd niște mîini scheletice și deschise.

Îl zări imediat, el era, privea în direcție opusă, credea că vine din partea cealaltă.

Anselmo făcu un ocol într-un spațiu care era pe o latură a pieței și opri mașina foarte aproape de el.

Era înalt, cu ochii umezi, de o melancolie resemnată.

Anselmo deschise ușa. Se priviră ; amîndoi lăsară imediat capul în jos, de teamă, cuprinși de o timiditate neașteptată.

Anselmo rupse brusc tăcerea :

— Mergem la Medusa, da ? Te așteaptă ! Ești Berto ?

Reprezentantul făcu un semn afirmativ, aplecînd încet capul și se sui în mașină.

Avea un chip aparte, figură de om singuratic, care n-a avut de mult un prieten de încredere în preajma lui. Anselmo observă o oarecare stînjenire în comportarea lui, ca atunci cînd intuiești o tulburare sau o obsesie în gîndurile interlocutorului, și totuși trebuie să-l admiri pentru virtuțile sale incontestabile.

Mașinuța începu să străbată străzile strîmte din Montalto și în curînd intră pe drumul de țară.

— La Medusa te așteaptă toți, îl înștiință Anselmo. De cîtă vreme te caută prietenii mei !

Reprezentantul privi dincolo de parbriz, spre norii care colindau cerul, albi și denși, lăsînd între ei spații

libere, albastre, și spuse cu aproximație aceleași cuvinte pe care le auziseră și de la Francesconi :

— Noi trebuia să vă căutăm, abia acum am ajuns, ne e greu.

Lui Anselmo îi veni imediat în minte închisoarea, o ferestruică în spatele căreia era chipul reprezentantului, cu pielea ca ceara, umflată, ochii mari, conștienți de anii pe care avea să-i mai aștepte acolo.

Reprezentantul se întoarse o clipă spre Anselmo și imediat continuă să privească în fața lui : se îmbujorase ușor.

Era un obstacol între ei doi, o barieră care-i irita ; poate fiindcă trăiseră două vieți prea diferite.

Și stinghereala lor, mergînd împreună în mașina aceea mică, pe drumul de țară, creștea parcă din ce în ce mai mult.

Inconștient, Anselmo încercă să scape de senzația aceea. Avea totuși impresia că reprezentantul era măcinat de o durere care îl împiedica să fie în cea mai mare măsură prezent la întîmplările pe care le trăia. Anselmo acceleră viteza.

Intre Montalto și Medusa e o pantă abruptă și primejdioasă. La curbe, roțile începură să scrîșnească. Cînd micșora viteza, conversația se desfășura politicos și banal ; trecînd pe lîngă un sat, Anselmo îi spunea numele, îi arăta ceea ce era mai important, apoi din nou se așternea tăcerea.

Anselmo se rușină apoi de falsa lui îndrăzneală, care în realitate era o dovadă de nerăbdare și, în mod cert, o lipsă de forță și de bunătate. Mașina gonea din ce în ce mai tare, parcă înnebunită, ca și cum ar fi fugit de teama unui cîine care lătra în urma ei.

Reprezentantul era atent la curbe, la primejdia care putea surveni dintr-o clipă în alta. Se supuse însă cu liniște și la această probă.

La un moment dat, cînd mașina se zdruncină și trosni mai tare, Anselmo văzu fața reprezentantului crispîndu-se și imediat după asta o umbră și mai melancolică de om dispus să îndure cu resemnare toate neplăcerile vieții. In clipa aceea, Anselmo în-

vinse starea sufletească ce-l făcea să pară atît de dezarmat în fața reprezentantului.

Erau la Perosa, mai aveau de trecut unele pante, apoi o șosea aproape dreaptă, care o lua prin mijlocul mlaștinilor, ducîndu-i liniștit și monoton.

Anselmo încetă să mai apese pe acceleratoi, oftă, de parcă s-ar fi eliberat fizic de vreo greutate, și șopti cu blîndețe:

— Ești așteptat la Medusa. Tu reprezinți toate speranțele. Încă n-am făcut mult, ba, dimpotrivă, aproape nimic, dar vom face, sperăm să facem.

— Am venit să dau o singură îndrumare. E necesar să intrăm în acțiune, răspunse Berto devenind, deodată, hotărît și energic.

— La Medusa, Badaloni, secretarul organizației fasciste, murmură Anselmo cu un ton de scuză, ne împiedică mult, camuflează lucrurile, a distribuit case sărmanilor, are un oarecare geniu demagogic, i-a orbit pe cei simpli.

— Nu trebuie privite lucrurile izolat, local, bătălia e pentru întreaga Italie. Mi s-a descris situația de la voi, de aceea am și venit.

— E adevărat. Da, la Medusa oamenii sînt ușor impresionabili, naivi și ignoranți; iar noi sîntem în încurcătură. Badaloni a fost ca o momeală nebănuită, poate dorită.

— În spatele lui sînt fasciștii, veți vedea ce vor face de îndată ce vor socoti de prisos paiața aceea pe care o folosesc drept paravan.

— Da, da, consimți Anselmo cu hotărîre, ai dreptate. Sînt adevăruri care trebuie spuse de cineva din afară.

Anselmo conducea acum încet, poate chiar prea încet. Într-adevăr, în curînd aveau să ajungă și constata cu neplăcere că avea să-l piardă de lîngă el pe reprezentantul Partidului...

— Te numești Berto? E numele conspirativ, nu?

— Da. Așa vor legile vieții clandestine. Dacă ne vom mai întîlni după eliberare, atunci cînd ne vom întîlni o să-ți explic totul. În primul rînd am făcut

rău spunîndu-ţi *„am ajuns acum"*, puteai să deduci ceva. Te rog să uiţi vorbele astea.

— Ai toată încrederea, zîmbi Anselmo. Apoi adăugă: Sîntem aproape, se şi simte mirosul mării. De cîte ori mă întorc în Medusa, simt cum mi se deschid plămînii.

Din nou se aşternu tăcerea, dar de astă dată blîndă, prietenoasă. Erau la porţile Medusei; pe canalul care uneşte marea cu balta, se deslușea o dîmză mare, deschisă, care încerca să prindă puţin vînt.

Intrînd în oraş, Anselmo deveni precaut, aproape îngrijorat, conştient de misiunea importantă pe care o îndeplinea. Sosirea reprezentantului nu era o formalitate, ci însemna sosirea unuia de-ai lor, venit cu un anume scop, să-i încurajeze, să-i orienteze, să le explice, să le insufle voinţă, în aşa fel, încît sfaturile lui prieteneşti să risipească din sufletele lor durerea aceea pe care o simţeau.

Anselmo îşi îndreptă spatele, se apropie şi mai mult de volan şi luă, sau mai bine zis încercă să ia, o atitudine calmă şi demnă, încercă adică să-l ascundă pe reprezentant, măcar dintr-o parte a maşinii, şi totodată să dea de înţeles unui eventual curios că totul era în regulă, că ei erau doi liberi profesionişti, doi domni care se îndreptau spre munca lor cinstită. In tăcere, conducea pe străzile cel mai puţin frecventate şi ajunse la locul stabilit, în strada Pedrocchi, o stradă mărginită de acoperişurile joase ale caselor, largă, deschisă spre cer şi de obicei pustie.

Membrii organizaţiei clandestine erau în aşteptare. De cum ajunse lîngă ei, lui Anselmo îi trecu prin minte că strada era în plină agitaţie şi împînzită de agenţii poliţiei.

Cîteva femei, gospodine obişnuite, stăteau în faţa porţilor lor, cu ochii aprinşi de curiozitate: desigur îşi dădeau seama după personaje şi din atitudinea lor că avea să se întîmple ceva, ceva nou.

Prietenii nu stăteau în grup, ci risipiţi pe stradă, ceea ce îi făcea de fapt şi mai bătători la ochi.

Iute maşina fu între ei.

In clipa aceea totul se petrecu ca într-o curte de păsări, cînd găinile fug cît le ţin picioarele. Scopul acestei alergări era bineînţeles acela de a nu bate la ochi, de a nu lăsa să se observe că toţi îl aşteptau pe Berto.

Se întoarseră apoi înspre maşină, spre reprezentantul Partidului: picioarele lor se mai auzeau încă în tăcerea de pe stradă.

Organizaţia clandestină era formată din persoane puţine care, pline de exaltare şi pasiune, se voiau puternice şi încrezătoare, ignorînd ridicolul şi stîngăcia. Oprind maşina, Anselmo se simţi tulburat văzînd că prietenii o luaseră la goană. O porni din nou şi înaintă încet cîţiva metri, şi din nou se opri. Pînă se simţi şi el cuprins de o oarecare neliniştе.

Femeile din faţa porţilor deveniseră ca nişte lumînări groase şi albe de ceară, ochii ca făcliile, gata, după împrejurare, să treacă de partea poliţiei sau împotriva ei.

Şi nimeni nu vorbea, nu se auzea nici măcar o exclamaţie. Anselmo îşi aminti de vremea dictaturii, cînd în pieţele care-l sărbătoreau pe Duce se făcea pe neaşteptate tăcere, în care timp aveai impresia că apar pe cer chipurile condamnaţilor politici, ale celor din închisori şi din insule.

Reprezentantul coborî din maşină. Atunci totul reintră în normal. Tovarăşii se apropiară şi-l primiră cu căldură, făcînd cerc în jurul lui. Toţi, pînă şi reprezentantul, uitară imediat de Anselmo. Acesta se pomeni din nou în maşină, un anonim, străbătînd în sens invers strada Pedrocchi. Intrevăzu pe conducătorii organizaţiei, strînşi în jurul lui Berto, îndreptîndu-se cu toţii spre o casă din apropiere, unde avea să aibă loc adunarea.

IN CAUTAREA RADIOTELEGRAFISTULUI

Adunarea în prezența reprezentantului Partidului atinse momente grave. Berto fu chiar sever :

— Oare într-adevăr sînteți tovarăși ?

Afirmă că postura aceea a lor de așteptare era de un anarhism cu totul neconcludent. Nu exista o situație specială pentru Medusa, situația era generală pentru întreaga Italie, unde trebuia să se ducă lupta împotriva naziștilor și a fasciștilor.

— Sîntem descoperiți. Indată ce întreprindem vreo acțiune sîntem arestați.

— Trebuie să operați cu prudență ; se poate acționa și ferind organizația de riscuri. Casele tovarășilor nesuspectați trebuie să-i găzduiască pe cei bănuiți. La Verona, la Bologna, la Florența sau în orașele mai mici, s-a și trecut la acțiune, au explodat bombe, s-au distrus poduri, au fost omorîți fasciști și nemți.

— Nici nu știm cum să începem cu bombele, pînă și pulberea ne lipsește.

— Voi avea eu grijă, adică Partidul. La Piombino avem o centrală. Vă voi trimite un tovarăș care să vă aducă, voi avea în vedere treaba asta. Trebuie să fim uniți cu toții. Poziția voastră e dăunătoare. Trebuie să vă orientați după linia justă a Partidului.

— Situația noastră e complicată. Secretarul organizației fasciste distribuie case, se bucură de popularitate, l-au și aplaudat chiar ; e un socialist.

— O paiață nu va opri acțiunea noastră. Doar sîntem marxiști.

Pînă și Summonti venise la adunare cu liniștita propunere de a aștepta. La cuvintele reprezentantu-

lui, mai întîi se neliniști, apoi fu convins, și-n cele din urmă se simți vinovat. Berto era un tovarăș de frunte, Partidul nu greșește niciodată, cei din Medusa nu pricepuseră nimic, se situaseră pe o poziție reacționară, defetistă. Din cauza efortului pe care-l depusese pentru a fi cît mai atent, simți un val de năduşeală inundîndu-i fruntea. Fu primul care spuse :

— Ne-am înșelat. Vom intra în acțiune.

— Cîte bombe va aduce cel din Piombino ? întrebă Mosca.

— Patru. Am furnizat patru și la Sala. Patru se pot aduce bine. Cîte două în fiecare mînă.

Lieto, care arătase cu atîta hotărîre cîte primejdii și dificultăți presupune ascunderea într-un oraș atît de mic, căzu acum pe gînduri. Recunoștea că era just să se treacă la o acțiune, dacă nu, la ce bun mai înjghebaseră organizația ? In același timp, considera că armatele aliaților care tot debarcau în țară ar fi trebuit să măture mai repede din calea lor orice urmă de fascism.

Reprezentantul continua :

— Dacă nu luptăm, nu ne putem numi tovarăși. Sîntem avangarda, trebuie să ne merităm rolul de conducători.

La sfîrșitul adunării, Berto dăduse peste cap hotărîrile lor anterioare. Dacă vreunul dintre ei mai era nehotărît, o făcea din orgoliu, dintr-o revoltă vagă. Berto era Partidul, Partidul spunea întotdeauna vorba cuvenită, aceea era linia, trebuie deci urmată. După ce așteptaseră atîta, ce rost avea s-o mai lungească ? Sosise momentul acțiunii.

— Ne-am împotmolit în stupidități locale, spuse Mosca, singurul căruia nu i se putea aduce vreo dojană în acest sens, și această frază răsună ca o scuză adresată Reprezentantului.

— Sîntem împreună ca să ne ajutăm, răspunse Berto, sîntem între tovarăși, și chipul lui luă o expresie de umilință, aproape de recunoștință. Era limpede că voia să spună : „Știu că sînteți curajoși, dacă ați întîrziat în acțiune n-ați făcut-o din lașitate ci pentru a nu expune primejdiei pe ceilalți tovarăși."

— Cînd vor sosi bombele? întrebă Mosca cu un glas care învioră sfîrșitul acelei adunări.

— Peste patru, cinci zile. Timpul necesar pentru a-i anunța pe cei din Piombino, stabilirea legăturilor nu e atît de ușoară.

Erau toți în picioare. Se făcuse tîrziu; dar nimeni nu se hotăra să plece. Berto avea să fie găzduit în casa unde se desfășurase adunarea; tuturor le părea rău să plece de lîngă reprezentant. Summonti îl întrebă în șoaptă:

— Cînd te mai întorci?

— În curînd. Sînt responsabilul regiunii voastre. Vom fi mereu în contact.

— Trebuie să te întreb mai multe chestiuni.

— Tu ești responsabilul din Medusa. Știm că ai făcut multe, și totul singur, noi nu te-am putut ajuta.

— Nu singur. Aici în Medusa sînt băieți curajoși, tovarăși buni — și Summonti își plimbă privirea asupra lui Mosca, Adriatico, Lieto. Berto avu un moment de uitare de sine, exclamă cu nostalgie:

— Cît de mult aș dori să fiu tînăr, alături de voi!

Lui Summonti îi veni în minte închisoarea, se emoționă, îl întrebă cu timiditate:

— Cîți ani ai făcut?

— De ce? spuse Berto care pricepuse aluzia și, redevenind *reprezentantul,* adăugă: Nu-i momentul să vorbim despre asemenea lucruri. Trebuie să muncim.

Ceilalți se strîngeau în jur; nu voiau să piardă nici un cuvînt din spusele lor.

— La ce oră începe camuflajul aici, la Medusa?

— La opt.

Mai erau cîteva minute pînă atunci. Membrii organizației ieșiră din casă, și abia afară, Mosca izbucni:

— Lucrul cel mai important, nu i-am spus cel mai important lucru, imbecili ce sîntem!

— Care?

— Chestiunea cu radiotelegrafistul, spionul englez! Dacă reușim să-l găsim, vom furniza arme pentru întreaga regiune.

Summonti încercă să scuze lucrurile :

— Era o adunare politică.

— Dar asta e o chestiune politică ! N-ai auzit ? Armele acum înseamnă politică !

— Îi vom spune altă dată, cînd vom avea veşti mai substanţiale.

— Toată organizaţia trebuie să ia parte la această cercetare. E un fapt foarte important. Dacă-i adevărat ce-a spus Saverio, îi vom ajuta pe toţi. Lupta e naţională.

Summonti conveni în sinea lui că Mosca avea dreptate. Nu mai era vreme de pălăvrăgeală.

— Mîine ne adunăm pentru problema asta.

— Radiotelegrafistul se află între Arcola şi Fòrnola, lîngă Spezia. Trebuie să alegem dintre noi pe omul cel mai potrivit.

— Ne vedem mîine dimineaţă. Mîine dimineaţă hotărîm.

Cei mai buni oameni din organizaţia clandestină din Medusa se îndreptară spre casele lor, cu capul plin de semne de întrebare.

A doua zi de dimineaţă Mosca începu să demonstreze :

— Monarhic sau nemonarhic ideea este a lui Saverio, el e cel care a dat punctul de plecare. L-aţi auzit pe Berto ? Trebuie să acţionăm. Pălăvrăgelile nu servesc la nimic. Dacă reuşim să-l găsim pe radiotelegrafist şi să obţinem să ne lanseze cu paraşutele armament, e o adevărată acţiune militară.

— M-am gîndit astă noapte, răspunse Summonti, pînă una alta i l-aş da pe Fabrizio. Pentru Saverio e cel mai potrivit, e marinar.

Mosca văzu în Summonti pe adevăratul şef, cel care ştia să distribuie sarcinile. Nici unul dintre membrii organizaţiei n-ar fi fost mai nimerit. Era nevoie de unul care să asculte fără să discute.

— E tocmai ceea ce ne trebuie.

— Şi e un om de încredere. De la Fabrizio vom afla întotdeauna totul.

— Da.

— Trebuie să-l instruim, să-şi amintească în orice clipă că e un tovarăş.

— Dacă-l va găsi pe radiotelegrafist o să-l invidiez, spuse Mosca, adresîndu-se parcă lui însuşi.

— Lansările vor fi o surpriză frumoasă pentru Berto.

— La ce oră i-ai spus lui Fabrizio să vină ?

Summonti se uită la ceas :

— În curînd va fi aici.

— E o acţiune în care trebuie să te iei după miros. Fabrizio e omul cel mai nimerit. E încă foarte tînăr şi nu cunoaşte frica.

— Anselmo, cu maşina, l-ar putea duce la locul cu pricina.

— Pe Anselmo ar trebui să-l faci să lucreze mai mult. Ai văzut cum ştie tot despre Medusa ?

— E un intelectual, murmură Summonti, dus pe gînduri.

Mosca izbucni într-unul din rîsetele lui ironice, de care nu-ţi dădeai niciodată seama dacă erau pe socoteala lui sau a altora.

Se auzi sunînd soneria conform semnalului convenit, trei sunete foarţe scurte şi unul lung.

— E Fabrizio.

— Călăuza, omul lui Saverio !

Fabrizio intră cu înfăţişarea lui obişnuită care respira o sănătate perfectă şi o încredere nevinovată în viaţă. Era un tînăr de douăzeci şi cinci de ani, voinic, cu părul zbîrlit, la modă. Deşi el nu-şi dăduse niciodată seama, era un reprezentant tipic al multor tineri din Medusa, dispuşi să vadă viaţa în roz, să se bucure de tinereţe, să treacă uşor peste orice neplăcere prezentă sau viitoare. Tatăl lui fusese căpitan de vas, murise în timpul unei furtuni. Fabrizio, vrînd să se facă tot căpitan, cînd împlinise vîrsta cuvenită, îşi strînsese actele şi se înscrisese la Institutul de Nautică ; maică-sa însă avea puţină autoritate asupra lui, lenea îl leagănă în vise, clima Medusei are darul de a moleşi simţurile şi, în sfîrşit, cariera de căpitan fu lăsată să mucezească. Cînd izbucni războiul, Fabrizio fu înrolat ca simplu marinar ; se com-

portase bine, calm în fața primejdiei, chiar cu mult curaj. In apatia vieții de cazarmă, fusese în schimb un om care vorbise ; în patru fraze explica celorlalți marinari orice chestiune oricît de complicată : vina era a societății, a clasei burgheze, a nedreptății sociale, prin revoluție s-ar fi rezolvat totul în modul cel mai fericit.

— Iartă-mă ! spuse el intrînd în casă, la Summonti, e ceva de făcut ?

— Te punem în legătură cu un monarhic, cu un amiral.

— Acum nu mai am de-a face cu caraghioșii ăia !

— Tocmai pentru că îi cunoști, vei lucra mai bine cu ei. Și Summonti îi explică despre ce era vorba, neuitînd să adauge recomandările politice : Nu frecventa vila. Anselmo îl va aduce pe Saverio acasă la tine. In ceea ce privește amănuntele, vă veți pune de acord între voi.

Fabrizio nu făcu obiecții, nu avu îndoieli, nu spuse că avea să-l caute pe radiotelegrafist.

— Cînd vine amiralul ăsta ?

— Te va anunța Anselmo. Azi, cel mai tîrziu mîine.

Și aici s-ar putea spune că Saverio se dovedi un om de mare înțelegere, de vreme ce, în ciuda oricăror reguli militare el, amiral, și mai în vîrstă, se duse totuși să bată la ușa unui marinar, un simplu marinar.

Anselmo încercă să aleagă pentru această circumstanță o cale politicoasă. Ajunse la vila lui Nelly, și aduse vorba despre lucruri mărunte, apoi, parcă aducîndu-și aminte de ceva izbucni :

— Dumneavoastră, domnule amiral, v-ați plîns că organizația nu se grăbește să vă prezinte și alți membri ai ei. Dar nu-i așa. Munca măruntă, de ajutor și asistență, e inutil s-o cunoașteți. In ceea ce privește radiotelegrafistul, pentru găsirea lui organizația e la ordinele dumneavoastră. Oamenii s-au gîndit pînă una alta să vă pună la dispoziție pe cel mai potrivit. Se numește Fabrizio. E un fost marinar, un marinar care s-a comportat bine în război. Va trebui

să treceți cu vederea peste unele cuvinte nesocotite pe care le-ar putea spune, nu sîntem o armată formată! La noi totul e spontan! Fabrizio se va duce acolo unde veți spune dumneavoastră.

Saverio mai întîrzie doar o clipă, cît îi trebui lui Anselmo să-și încheie fraza :

— Adu-l la mine. Trebuie neapărat să dăm de acest radiotelegrafist.

— Vă voi conduce eu. Dumneavoastră n-ați fost niciodată în casele din Medusa, în casele marinarilor. Au un farmec special, o eleganță a lor. Vă veți amuza. Vom merge la el.

Saverio răspunse :

— Cu dragă inimă.

Anselmo răsuflă liniștit în sinea lui.

— Locuiește aici, aproape. La ce oră doriți să mergeți ?

— Chiar și acum.

— Mă duc să-l anunț și mă întorc.

— Bine, zîmbi Saverio cu o expresie care avea semnificația subtilă a unui parfum rafinat.

Anselmo se ridică :

— Mă întorc peste cîteva minute.

Știa că Fabrizio îl aștepta acasă dar mai știa și gărgăunii pe care i-i băgase în cap Summonti. Era mai prudent ca înainte de întîlnire să i-i risipească el, chemînd la lumină adevărata fire a lui Fabrizio, care era aceea a unui soldat curajos, fericit să aibă un comandant tot atît de viteaz ca el și cu mintea mai luminată.

Cu mașinuța lui ajunse iute în strada Tasso. Fabrizio, care-l aștepta, se aplecă pe fereastră.

— Venim peste puțin. Coboară o clipă.

Fabrizio ieși numaidecît la poartă.

— Vom face lucruri mari. Peste puțin timp voi fi aici cu amiralul. E vremea să trecem la fapte. Nu-i momentul de pălăvrăgeli politice. Ai o sarcină grea. Te simți în stare s-o execuți ?

Limbajul acela direct era cel mai potrivit pentru Fabrizio, care pierdu imediat orice umbră de bănuială și de îngrijorare.

— Acest Saverio, monarhic sau nemonarhic, e un om de treabă. In timpul fascismului a fost singurul care s-a revoltat, continuă Anselmo cu îndrăzneală.

Fabrizio se simți cu totul liniștit:

— Ei, da. Tu ești un tip straşnic. Te cunosc eu. Mie îmi plac oamenii ca tine.

— Nu sînt nimic. De altfel vom vedea de ce sîntem în stare.

— Eu sînt gata.

— Mă duc la vila lui Nelly şi mă întorc aici cu Saverio. Aşteaptă-mă!

Se miră puțin, găsindu-l pe Saverio aşteptîndu-l la poartă. Organizația clandestină devenea un lucru serios, fiecare îşi făcea datoria.

După cîteva secunde erau cu toții împreună în salonaşul lui Fabrizio, unde mama lui Fabrizio făcuse curățenie cu o grijă deosebită aflînd că venea la ei un amiral. După ce trecură primele momente de stînjeneală, discuția dintre „marinar" şi amiralul aristocratic, care-şi vorbeau pentru prima oară de la egal la egal, decurse prietenește.

— Dumneata va trebui să te duci între Arcola şi Fòrnola, lîngă Spezia. Acolo se află un radiotelegrafist englez. Acum e un aliat de-al nostru. Îl vei găsi. Apoi voi vorbi eu cu el. Îi vom da instrucțiuni.

Fabrizio înțuviința fiece cuvînt. Anselmo în sinea lui traducea acel „da" în „da domnule, să trăiți". Observă că Saverio îl privea în unele momente pe Fabrizio ca pe fiul său, ca pe un „marinar", în sfîrşit, ca pe un adevărat marinar din Marina Regală.

— Va fi o acțiune uşor de îndeplinit.

— Sper să-l găsesc, spuse Fabrizio îngîndurat.

— Dumneata îl vei găsi, sînt sigur de asta, spuse amiralul şi continuă să-i dea indicații.

Anselmo, care tăcuse aproape tot timpul, cînd îşi dădu seama că nu mai era nimic de adăugat, se ridică:

— Asta e o adevărată casă din Medusa. Ați observat, domnule comandant? Parcă sîntem pe bord.

Saverio, căruia i se păruse că intra într-o dărăpănătură, zîmbi uşor, pregătindu-se să-şi ia rămas bun.

Mama lui Fabrizio, care voia să vadă cum arăta amiralul, își vîrî capul prin ușa întredeschisă.

A doua zi de dimineață, Anselmo, conducîndu-și mașinuța alimentată cu gaz metan, cu răbdarea mecanicilor de garaj, ajunse la casa lui Fabrizio care aștepta în poartă.

Fabrizio se sui și porniră înspre părțile în care socoteau că se găsește radiotelegrafistul.

Dimineața era scăldată de o lumină puternică ; pe drum, schimbară puține vorbe.

O dată ajunși în inima locurilor cu pricina, Anselmo opri, Fabrizio coborî ; se salutară privindu-se în ochi. Anselmo întoarse mașina și porni din nou spre Medusa.

Fabrizio se trezi singur, în mijlocul cîmpului. Arcola fusese depășită ; la trei km se afla Fòrnola.

Trecuseră puține zile de la dizolvarea armatei italiene. In regiune, la sate și orașe, rătăceau încă soldați fugari, îmbrăcați civil, cu haine desperecheate, care, după toate peripețiile prin care trecuseră se îndreptau spre casele lor.

Pe vremea aceea, cînd se produceau atîtea schimbări, părea un lucru firesc acel du-te vino al oamenilor care căutau și se căutau, ca și al celor care unelteau, spionau, fugeau ; unii, însuflețiți de o pasiune, foarte mulți mînați de teamă, dispuși cu toții să suporte prezentul în speranța viitorului.

Fabrizio apucă pe o anumită stradă, de parcă i-ar fi știut exact adresa celui pe care-l căuta.

La cîteva minute după amiază, se opri în fața unui grup de case dintre care una avea firma : *Sare și tutun. Băcănie.*

In camera unde intră plutea un miros de mirodenii stătute ; se așeză la una din mesuțe. Așteptă să vină cineva.

Dintr-o cameră alăturată se auzea zgomotul pe care-l faci cînd aprinzi focul.

In ușă se ivi o femeie ; în tinerețe trebuie să fi fost frumoasă. Tocmai își potrivea un colț al șorțului. Adresîndu-i-se lui Fabrizio, de parcă ar fi continuat o discuție mai veche, spuse :

— Ești ultimul; de cîteva zile n-a mai trecut nimeni pe-aici.

— Nu, spuse cu un ton pașnic Fabrizio. Eu vin din Corsica. Sînt aici pentru un prieten de-al meu care a rămas prizonier. Pentru mine s-a terminat mai de mult.

Femeia îl privea liniștită.

Fabrizio continuă:

— Un prieten de-al meu m-a rugat să-i caut familia, să le dau de știre... aveți ceva de mîncare?

— Pot să fac o omletă.

— Da, și o picătură de vin.

Femeia, descoperind că nu arăta la fel cu ceilalți soldați care rătăceau pe-acolo, se uită la el încă un moment cu un aer întrebător și luă o atitudine mai respectuoasă apoi, spunîndu-i *dumneavoastră,* îl înștiință:

— Pînă una alta vă aduc pîine și vin.

Și, mai înainte de a intra în bucătărie, îl privi din nou cu atenție, o privire în care curiozitatea se amesteca cu șiretenia. Tînărul acela avea să plătească, nici vorbă.

Fabrizio, rămas singur, își freca vîrful degetelor, din cauza înțepăturilor pe care le simțea din pricina primei zile friguroase; își dădu seama că avea poftă de mîncare și-i veni să rîdă la ideea că în clipa aceea dorea mai mult omleta decît întîlnirea cu radiotelegrafistul.

Din odaia de alături se auzea sfîrîitul untdelemnului încins. Fabrizio înghiți în sec și încercă din nou să se gîndească la radiotelegrafist. Deodată totul îi păru o poveste, numai cînd i-l descrisese Saverio părea adevărat, tot atît de adevărat ca omleta pe care femeia i-o răsturna alături, în farfurie.

Singur, în sala aceea mare și goală, începu să rîdă degajat și se simți vesel.

— Iată, e fierbinte, cu gust de ceapă! Niciodată n-am reușit-o așa de bine! exclamă femeia. Vă aduc imediat pîinea și vinul, uitasem de ele!

Puse pe masă tarturia mare, și se repezi iute în spatele tejghelei.

Fabrizio începu să mănînce cu lăcomie. În curînd se simți din nou sigur de existența radiotelegrafistului.

Dădu peste cap un pahar plin cu vin. Își ridică privirea înspre femeia care-și făcea de lucru în jurul lui :

— Îl chema Federici, săracul de el ! Venise din Anglia să lupte pentru Italia. Un băiat de treabă, un prieten scump..., și, în timp ce se gîndea de ce i-o fi dat radiotelegrafistului numele unui boxer pe care-l văzuse boxînd cînd era el mic, adăugă cu un glas mai hotărît : familia lui locuiește între Arcola și Fòrnola. Mi-au dat îndrumări precise dar la opt septembrie am pierdut tot, ca și ceilalți, ca toți.

Femeia se uita la el și nu dădea semn să răspundă, părea că nu înțelesese.

— Se numește Federici, îl cunoașteți ? o întrebă ceva mai direct Fabrizio și prin acel „cunoașteți" ținea să-i amintească faptul că el era un client respectabil.

— Care Federici ? răspunse în sfîrșit femeia pe un ton ușor enervat.

— Federico Federici, afirmă Fabrizio cu energie. Cum de nu-l cunoașteți ? Cînd era tînăr s-a dus în Scoția, apoi s-a întors din cauza războiului.

Femeia rămase pe gînduri, apoi îl lămuri :

— Dar nu-i nici un Federico prin părțile astea ! E un Federico, acela cu bicicletele, dar n-a fost niciodată soldat.

— Special pentru asta am venit, de cîte ori m-a rugat... „Dacă unul dintre noi doi cade prizonier, și acela sînt eu, du-te de-i caută pe bătrînii mei, între Arcola și Fòrnola." M-a făcut să-mi iau și însemnări ; dar am pierdut tot. Acum ce să mă fac ?... „Spune-i că sînt în viață, că mă voi întoarce..." Pe front toți îi spuneau Federico.

Femeia se uita fix în ochii lui Fabrizio : era emoționată și totodată bănuitoare.

Fabrizio accentuă partea sentimentală continuînd să vorbească parcă numai pentru sine. Între timp își făcea mustrări de a fi aruncat la întîmplare un nume, tocmai lucrul pe care nu trebuia să-l facă. „Sînt un prost"! exclamă în sinea lui, „mi-a venit în minte boxerul acela pe care-l văzusem de copil, ce dobitoc!"

Încearcă s-o mai dreagă, deși simțea că pierduse partida, continuînd să murmure: „Toți îi ziceau Federico, nu făcea altceva decît să descrie frumusețile de prin locurile astea, de tînăr a trebuit să plece în Scoția să muncească; cum e cu putință să nu-l cunoașteți? între Arcola și Fòrnola n-o fi vreun regiment de soldați rechemați la arme?!

Femeia părea că devenise mai hotărîtă și mai greoaie la minte, în loc să-i răspundă îi spuse încet:

— Atîția soldați au trecut, bieții băieți! Toți erau lihniți de foame.

— Dacă nu-i găsesc pe părinții lui Federico, înseamnă că am venit degeaba, o întrerupse cam mojic Fabrizio.

— Dar la Arcola nu-i nimeni cu numele ăsta! spuse arțăgoasă femeia.

— Unul care plecase de tînăr în Scoția...

— Dar unde e Scoția?... întrebă femeia enervată, de parcă gonea o muscă în plină arșiță.

— In Anglia, răspunse Fabrizio cu un aer șovăitor.

La cuvîntul *Anglia* o licărire strălucitoare în ochii femeii ca văpaia focului. Reluă apoi cu calm:

— Aici, în Arcola, nu-i nimeni venit din Anglia și, cu același ton, adăugă: Mai doriți altceva? am smochine uscate și nuci.

— Nu, cît vă datorez?

Fabrizio se ridică, împingînd scaunul puțin cam brusc.

Femeia spuse suma modestă.

Fabrizio plăti și plecă. Soarele încălzea încă văzduhul, bălțoacele mici presărate ici și colo pe șosea aminteau apropierea vremii rele. Își ridică privirea spre delușorul unde era așezat satul Arcola, cu casele făcute din piatră, și cu clopotnița pe deal; se vedea

o parte de biserică ; lipsa unor ziduri zugrăvite îi dădea o înfățișare aspră.

Fabrizio se hotărî s-o țină pe șosea și să ajungă la Fòrnola, care se afla la doi kilometri. Nu se simțea sigur, dar nici descurajat. Își spunea : „In părțile astea se află radiotelegrafistul, trebuie să-l găsesc, e într-una din casele astea."

Drumul de țară străbătea valea. Ici și colo apăreau case, se deschideau poteci care duceau la ferme.

La o cotitură desluși într-o văgăună din spatele dealului un grup de case ; ascunse în parte, păreau cufundate într-o așteptare tăcută.

Fabrizio își continuă drumul ; pe lîngă el trecu un camion cu soldați nemți, își aminti că nu avea permis de trecere în afara provinciei sale. Dacă l-ar fi scotocit, ar fi descoperit că avea pistol ; înfundîndu-și mîna în buzunar, îl puse pentru orice eventualitate, mai la îndemînă.

Se afla aproape la un kilometru de Fòrnola. Pe dreapta, la cincizeci de metri, se vedea o casă cu ușa deschisă. Se gîndi să mai încerce o dată, dar purtîndu-se ceva mai bine.

Coridorul, cu podeaua de cărămidă, era pustiu ; pe singurul scaun stătea întinsă o pînză însăilată, un lucru de mînă, pentru un moment părăsit. Fabrizio întrebă de două ori :

— E voie ? E voie ?

In fundul coridorului apăru o fetiță. Să fi avut ceva mai mult de zece ani ; mai înainte de a o întreba cu glasul, o întrebă din ochi. Era înaltă, cu picioarele goale și slabe. Se sprijini cu o mînă de colțul peretelui și, pe jumătate ascunsă, continuă să se uite la străinul acela.

Fabrizio mai făcu un pas și era gata să i se adreseze, cînd fetița se întoarse spre casă strigînd :

— Mamă, mamă !

Mama se înfățișă, ținînd în mînă un ac de care atîrna un fir de ață albă. Era îmbrăcată modest.

Inaintă zveltă înspre Fabrizio și se opri în fața lui ; amîndoi erau de aceeași înălțime.

Văzînd-o lîngă el, Fabrizio își pierdu deodată calmul și de emoție nu izbuti să-i vorbească. Femeia îl privea, așteptînd, îl încurajă cu un zîmbet.

— Ce doriți ?

Și cum Fabrizio nu-i răspundea, repetă :

— Ce doriți ? mai spuse, ridicînd capul și descoperindu-și astfel gîtul cu o vagă cochetărie : ce doriți ?

— Am venit pentru familia unui prieten de-al meu care a fost făcut prizonier, am pierdut adresa, la opt septembrie am pierdut tot.

Femeia aștepta să continue.

Fabrizio reluă :

— Mereu vorbea de locurile astea, între Arcola și Fòrnola, de tînăr plecase în Scoția, s-a întors cu ocazia războiului, părinții încă mai trăiesc aici, m-a rugat atît de mult să vin să-i caut... și, în vreme ce rostea cuvintele, îi revenise sinceritatea și, uitîndu-se în ochii femeii, continuă : „Dacă mi se întîmplă ceva, du-te la ei, te vor primi bine, numai pe mine mă au, să vezi ce-or să se mai bucure !“ De cîte ori m-a rugat !

Femeia îl asculta atentă.

— Unul care a plecat în Scoția ? Cum se numește ? răspunse ea în sfîrșit. Cîți ani are ?

— Cred că e de vîrsta noastră, răspunse imediat Fabrizio, continuînd să se uite la ea.

Femeia avu un gest plin de pudoare, se dădu puțin înapoi mișcînd mîinile de parcă ar fi vrut să alunge lingușirea aceea, atît de plăcută:

— O, dar eu sînt mai bătrînă !

— Nu mi se pare, doamnă, și o dată cu acel *doamnă,* lui Fabrizio îi veniră în minte scenele galante ce se petreceau în timpul verii la Medusa.

Femeia păru o clipă aspră, apoi întrebă :

— Dar cum îl cheamă ?

Fabrizio de data asta își luă măsuri :

— I se spunea „aviatorul“, nu vorbea decît de aeroplane și de parașutiști, atîtea luni am stat împreună, parc-ar fi știut ce-l așteaptă, de tot spunea : „Du-te la ai mei cînd te-oi întoarce, spune-le cum se

trăia aici, să mă aştepte, îmbrăţişeaz-o pe bătrînă, spune-le că mă voi întoarce". Eu rîdeam de el... am fost încercuiţi la Tunis... parc-ar fi ştiut că eu am să scap. Am pierdut tot. Locuia între Arcola şi Fòrnola ; de atîtea ori mi-a descris locurile astea, care de altfel nu-mi par chiar atît de frumoase...

— Dumneavoastră de cînd v-aţi întors ? întrebă femeia.

— Nici o lună. Ar fi trebuit să vin mai înainte, dar erau razii, era primejdios s-o porneşti la drum.

— Aici au făcut razii pînă acum cîteva zile ; au luat atîţia tineri !

— Imi pare rău de „aviatorul" meu, cu greu o să dau de familia lui.

— Dar cum îl cheamă ?

— Toţi îi spuneau „aviatorul". Dumneavoastră nu cunoaşteţi pe nimeni care să fi fost plecat în Anglia ?

Femeia se încruntă puţin ca să-şi amintească ceva. Dialogul se desfăşura în uşă. Imprejur domnea liniştea de toamnă de la ţară.

— Din La Frati era cel care a plecat... murmură femeia ca şi cum şi-ar fi amintit de lucruri foarte vechi, şi apoi, cu acelaşi aer visător reveni : Cum îl chema pe prietenul dumneavoastră ?

— Mi-a însemnat el numele şi adresa ; mi se pare că spunea că tatăl său avea o poreclă... Şi aici Fabrizio simţi îndemnul să-i mărturisească brusc tot adevărul, dar continuă : părinţii lui au rămas aici. Cum se numesc ?

— O, nu-mi amintesc, spuse femeia, au trecut ani de atunci, pe părinţi nu-i cunoşteam, era un tînăr înalt, cu ochii albaştri... a dispărut repede... mi s-a spus că plecase în Anglia... dar cum se face că aţi fost prieteni ? trebuie să fie mai în vîrstă decît dumneavoastră.

— Da, era mai mare cu cîţiva ani, dar nu cu mult. Era înalt, avea ochii de culoare deschisă. Era foarte simpatic, spuse Fabrizio cu un zîmbet fin de maliţioziţate şi... cum îl chema ? adăugă el ca într-un murmur şi cu cel mai indiferent ton posibil.

— Se numea Giambattista, spuse imediat femeia.

— Îl cunoșteați bine? întrebă Fabrizio cu o înțelegere prietenească.

— O, nu! protestă femeia, aproape că nici nu-l cunoșteam, o singură dată am dansat împreună.

— Și numele de familie?

— Nu mi-l amintesc, abia îl cunoșteam...

— Dar cum ați spus? Giambattista? Într-adevăr se numea Giambattista? exclamă Fabrizio de parcă pe neașteptate numele pronunțat de femeie îl făcea să se gîndească la ceva.

— Da, Giambattista, Giambattista Contrucci! exclamă ea cu un fel de duioșie.

Așa cum se întîmplă la bîlci, cînd deodată călușeii încep să se învîrtească, megafoanele te cheamă, muzica sfîșie aerul, așa se petrecură lucrurile și în inima tînără a lui Fabrizio. Femeia se îmbujorase. Numele acela care țîșnise la o clipă după ce spusese că nu-l știe, revelația aceea atît de neașteptată și bruscă, o făcea să roșească cu fiece secundă care trecea. Dăduse drumul unei mărturisiri pe care poate nici ei însăși nu și-o făcuse vreodată.

Chipul lui Fabrizio scînteia ca după o strengărie reușită, femeia citi în schimb pe el ridicolul situației ei; hoțul rîdea pe socoteala celui prădat.

Dar Fabrizio întrebă:

— Dau de bătrîni în La Frati? La ce distanță e de aici? și vorbele lui, pronunțate atît de sincer, o readuseră pe femeie la simpla realitate; tînărului aceluia nu-i erau gîndurile la tainele ei intime. Încă roșie de emoția pe care numai ea și-o cunoștea, murmură:

— Doi kilometri, poate trei.

Fabrizio nu mai întîrzie; salută, îngăimă în grabă o mulțumire și, triumfător, ca un elev trecut pe neașteptate la un examen, o luă înspre La Frati. Chipul lui Saverio, palid, aristocratic, îi lumina calea.

Femeia rămase cîteva secunde pe coridor, supărată că-l vede îndepărtîndu-se cu aerul acela victorios și că vorbise cu prea multă încredere unui necunoscut.

Mai stătu cîteva minute pe coridorul gol, își strînse decolteul bluzei, care se cam desfăcuse, apoi goni iute

înspre camera din spate care avea o fereastră deschisă spre La Frati. Reuși să-l mai vadă pe Fabrizio care se îndepărta, cu un legănat ușor din spate, cu părul lui bogat, răvășit; un val de emoție îi năvăli în sînge. Trecutul! Anii care fugiseră, războiul care-i furase pe cei din urmă; se gîndi la bărbatul ei pe care nu-l văzuse de atîta vreme, la viața ce-o ducea. Spatele lui Fabrizio se îndepărta și, deși îl mai deslușea, i se păru că tînărul acela fusese o nălucire, un vis pe care-l avusese cu ochii deschiși.

Fabrizio, de loc uimit că dăduse de urma radiotelegrafistului cu atîta ușurință, aproape că alerga spre localitatea numită La Frati.

Îl întrebă pe unul din rarii trecători întîlniți:

— Dincolo de podul de cale ferată, la un kilometru, i se răspunse.

După ce trecu podul, șoseaua făcea o curbă și în fața ochilor lui apărură trei case una lîngă alta. Ceva mai departe, izolată în mijlocul cîmpului, era o fermă spre care ducea o potecă. Lui Fabrizio îi veni în minte să se intereseze acolo.

In curte, un țăran bătrîn se străduia cu strînsul unor grămezi de lemne. Cînd îl zări pe Fabrizio, își întrerupse munca și-l privi întrebător.

— Contrucci stă aici? întrebă tînărul.

Țăranul dădu încet din cap, în semn că nu înțelegea bine.

— Contrucci, repetă Fabrizio, cel din La Frati.

Țăranul ridică capul, de parc-ar fi vrut să cerceteze norii; poate că îl tulbura înfățișarea de orășean a tînărului, sau poate altceva. Îl întrebă:

— Ce meserie are?

Fabrizio începu să-i explice: „E tatăl..." cînd, din casa din față, ieși o bătrînă care, de cum îl văzu, veni drept la el.

Avea fața brăzdată de cute adînci și dezordonate; ochii, două gămălii de ac strabice, erau îngropate în fundul orbitelor. Era de o urîțenie impresionantă, avea pielea presărată cu puncte negre și grase, gura îi semăna cu o tăietură scurtă și prăfuită în sidef; două smocuri de păr aspru și răsucit îi ieșeau de

sub basma, pe tîmple. Dar ceea ce-l ului pe Fabrizio fu surpriza că la primele ei vorbe, chipul acela atît de descompus se însufleți neînchipuit de mult, aerul ei de răutate se accentuă.

Fabrizio se trezi repetînd mecanic :

— Aici locuiește Contrucci ?

— Și dumneavoastră sînteți din comună ? îi răspunse ea apropiindu-se în așa fel de parcă ar fi vrut să pătrundă pînă în hainele străinului aceluia. Ați venit pentru contravenție ?

Fabrizio citi mai precis acum pe figura ei dorința de a face răutăți, de a rînji pe socoteala tainelor altora, amestecîndu-se în treburile lor, și se retrase ușor spunînd :

— Nu... am adresa dar nu găsesc casa.

— E simplu să dați de ea, e de ajuns să cotiți pe după străduța aceea, e la treizeci de metri. Ați venit pentru informații ? Știu eu ce se petrece acolo, verișoara face atîta pe cerșetoarea...

Fabrizio, retrăgîndu-se încă puțin, murmură :

— Nu, nu, e pentru un comision pe care trebuie să-l fac... și observă că pe buze i se mișcau băsicuțe de salivă, stropind în lături.

— Ascultați-mă, spuse bătrîna luîndu-l de braț, știu eu, îi cunosc pe toți. Cine vă trimite ? Nu v-am mai văzut pe aici.

— Nu, nu, e vorba de un comision pe care trebuie să-l fac, răspunse Fabrizio și avu o mișcare de parcă ar fi trebuit să se elibereze, apoi se îndreptă în direcția arătată.

— Dar ascultați-mă, așteptați....

— Nu, nu... zise și mai energic Fabrizio, și continuă grăbit să meargă, vrînd să se depărteze cît mai curînd de personajul acela atît de neașteptat care îi provocase mai multă tulburare și-l zăpăcise mai mult decît o percheziție de-a nemților.

Parcurse treizeci sau patruzeci de metri pe străduța aceea, apoi, sub un impuls straniu, se întoarse, voia s-o vadă încă o dată pe bătrîna aceea, să-i revadă chipul.

Femeia stătea în fața țăranului, poate bărbatul ei, care dădea din mîini și părea că o ocărăște, pentru un cusur care-i mai adusese pesemne și altădată necazuri.

Fabrizio, îngîndurat, străbătu cele trei sute de metri care îl despărțeau de casa lui Contrucci. După o cotitură, se trezi în fața unei clădiri care avea ușile și ferestrele închise. Aceea trebuia să fie. Nu se putea să greșească. Alături nu mai era altă casă.

Bătu. Nu răspunse nimeni. Împrejur, tăcere și singurătate. Lumina de după amiază, din cauza toamnei, dispărea repede. Fabrizio se uită în sus, printre crăpăturile obloanelor. Bătu în ușă cu violență, cu impulsivitatea lui tinerească... Ușa era mică, cu vopseaua verde crăpată.

Se deschise un oblon, izbindu-se cu violență de zid. Apăru o față viguroasă de bătrîn :

— Ce doriți ? întrebă el supărat.

— Dumneavoastră sînteți domnul Contrucci ? întrebă respectuos Fabrizio.

— Eu sînt, spuse bătrînul pe același ton.

Fabrizio încercă să-și potrivească glasul, încît să-l audă bătrînul de la fereastră :

— Sînteți de la Comună, de la primărie ?

— Da, sînt pavator de șosele, răspunse bătrînul oarecum cu mai puțină asprime, dar repezit, și adăugă : Eram. Apoi repetă : Ce doriți ?

Fabrizio era nehotărît. Se uită în sus, bîlbîi ceva, ce anume nici el nu știa bine.

Bătrînul îl fixa de sus.

Fabrizio se uită în jurul lui, apoi ridicîndu-și fața, spuse :

— Vin de pe front, vreau să vorbesc cu fiul dumneavoastră.

— N-am nici un fiu, izbucni bătrînul.

— Se numește Giambattista, protestă cu tot focul Fabrizio.

— N-am nici un fiu.

Cîteva secunde Fabrizio se uită la el și apoi repetă în direcția ferestrei aceleia :

— Am venit să stau de vorbă cu fiul dumneavoastră.

— N-am nici un fiu, urlă bătrînul și închise fereastra trîntind-o.

Fabrizio rămase acolo, sub oblon. Nu mai îndrăzni să bată din nou la ușă.

Trecură cîteva minute; nu-i venea să plece... Se așeză pe un zid mic făcut de-a latul, uitîndu-se din cînd în cînd înspre dungile întunecate ale obloanelor.

Printre alte întrebări pe care și le punea era aceea dacă într-adevăr radiotelegrafistul fusese paraşutat sau nu și mai ales îl frămînta gîndul că fusese un prost fără pereche crezînd că o femeie, fără să-l cunoască, se pornise să depene amintiri din vremuri trecute.

Lumina după-amiezii devenea palidă; peste puțin timp avea să fie ora camuflajului. În sfîrșit, Fabrizio se urni din loc; avea încă în urechi izbitura oblonului trîntit.

Mai trecu o dată prin fața casei bătrînei aceleia urîte. Curtea era pustie.

Cînd ajunse la răscrucea de la Fòrnola, se interesă dacă exista vreun autobuz și i se răspunse afirmativ; să aștepte, poate avea să treacă vreunul, dar se ivi o ocazie, un camion încărcat cu ciment care mergea la Sala; se sui în el.

Pe înserat fu din nou la Medusa. Amînă pentru a doua zi dimineață vizita la comandantul Saverio: „Ei da, trebuie să le povestesc și tovarășilor cum a fost".

Așezîndu-se în pat, își spuse că era de datoria lui să-i descrie amiralului exact fiecare mișcare și fiecare persoană pe care o întîlnise, inclusiv finalul cu oblonul trîntit în nas.

Comandantul avea să le descurce pe toate.

În curînd i se făcu somn, fie din cauza tinereții, fie pentru că avea conștiința împăcată. Într-adevăr, Fabrizio uitase în ziua aceea că niciodată în timpul războiului nu fusese atît de calm, de supus datoriei, atît de mulțumit că execută un ordin.

RADIOTELEGRAFISTUL

Intr-o noapte senină din vara anului 1943, în timp ce luna voia să-şi retragă plăpînda-i seceră, un avion englezesc străbătu Valea Magra ; avea sarcina să lanseze un paraşutist, înarmat cu un aparat de radio, un spion, un italian care trăia de mulţi ani în Scoţia.

Avionul, pentru care se studiaseră diferitele timpuri şi poziţii, îşi îndeplini sarcina la perfecţie. Radiotelegrafistul fu lansat la cinci sute de metri de sol, în nesfîrşita albie secată a Magrei, rămasă doar cu un fir de apă în anotimpul acela, la o curbă bine stabilită.

Coborîrea fusese rapidă, radiotelegrafistul abia avusese senzaţia cerului rece şi umed că îndată fusese nevoit să se pregătească pentru a da de întunericul pămîntului, care se întrezărea acolo, dedesubt, din secundă în secundă mai aproape.

Tocurile ghetelor lui fremătară la atingerea solului ; apoi se rostogoli, fiind acum sigur că totul decursese perfect. O parte din paraşută se prinse într-un tufiş, nu-i fi greu s-o desprindă. Fusese norocos, căzuse tocmai între vîna subţire a rîului secat în timpul verii şi malul îndepărtat ; ici şi colo îmbobocea o vegetaţie amestecată. Simţi o durere la călcîi, poate că la primul contact cu pămîntul se lovise de o piatră. Schiopătă puţin, continuînd să adune şi să-şi împăturească vălul alb al paraşutei. Mai înainte de a se arunca în gol i se mai spusese o dată în ce direcţia era marea, la cîţi metri distanţă de podul Sarzana.

Controlă sub jacheta de piele dacă radiotransmiţătorul era intact. Imprejur, întuneric, rîul se distingea

nesigur în stînga, răspîndind în jur un murmur ce se pierdea iute; „Nu plouă de multe zile", se trezi el comentînd de unul singur.

Nu izbutea să deslușească precis unde se afla: „Luînd-o la dreapta ar trebui să dau de șosea", își aminti cum o numeau: *șoseaua mare* și se întindea sub umbra munților; își aduse aminte de moară și de o dimineață cînd acolo erau niște femei, cînd el era tinerel de tot; ele rîdeau sprintene și făina se strecura ca un pîrîiaș.

O porni încet; ghetele tălpuite cu cauciuc îl făceau să nu simtă pietrele. Spre uimirea lui, dădu de apă, dar imediat înțelese că era o băltoacă lăsată de rîu după ce-i crescuseră apele, probabil că era stătută și verde, plină de insecte. Își continua drumul mergînd de-a lungul rîului. Lansarea fusese făcută la trei noaptea, mai avea timp două ore. „Pînă nu ajung în șoseaua mare, n-o să mă pot orienta."

Trecu de balta aceea, se apropie și mai mult de marginea extremă a albiei rîului și dădu peste un gard de mărăcini. De paisprezece ani nu mai fusese pe pămîntul țării lui. Radiotransmițătorul care îi stătea ca o armonică pe pîntec îl încurca în mișcări. Atinse ușor cu degetele locul unde ținea revolverul. Își continuă încet drumul; nu se simțea puternic, așa cum era de obicei. „Poate că trecerea de la cer la pămînt mă face să mă simt încă buimăcit." Continuă să urce înspre dreapta. Știa că de-a lungul malului, la fiecare sută de metri, exista o cărare care duce la șoseaua mare. Cuvîntul *șoseaua mare* care-i venea mereu în minte îl făcu să zîmbească: „Mai știu încă italienește!"

„Trebuie să găsesc cărarea!" Mărăcini, ziduri de belșițe, bălți; la un moment dat simți sub picioare pămînt moale fără pietriș, poate că era una din poteci; deși aceasta o cotea înspre rîu, în loc s-o cotească la dreapta, merse grijuliu pe ea. O pierdu, merse apoi înainte și o regăsi. Era drumul cel bun. Oftă ușurat, se opri cîteva secunde la începutul urcușului scurt, care avea să-l ducă pe șoseaua de țară. „E bine să mă odihnesc aici; cît timp sînt în prund,

nu-i pericol." Își potrivi mai bine radiotransmițătorul, ridică piedica pistolului. „Dacă o fi unul, doi, mă pot apăra. Dacă întîlnesc o patrulă și descoperă parașuta și aparatul de radio sînt pierdut. Mai întîi ar trebui să mă descotorosesc de toate, atunci devin un civil, un italian, am bani, am acte." Înfășură mai bine mătasea albă a parașutei, „Nu trebuie să las urme" și, cu emoție, se trezi gîndindu-se: „Dacă mama mai e în viață i-o dăruiesc ei, dacă o s-o găsesc".

Urcă. După treizeci de metri era în șosea. Nu era cu putință să se fi înșelat. Dacă era exact locul unde-l lansaseră, marea era acolo, jos; la patru kilometri se afla podul Sarzana, la doi, casa lui. Cerul era încă întunecat. Cronometrul îi arătă că mai avea o oră și jumătate. Punctul cel mai primejdios avea să fie Fòrnola, acolo unde se încrucișează șoselele, acolo ar putea să fie soldați, un post de control; trebuia să se grăbească acum și să se odihnească aproape de Fòrnola, apoi să se apropie cu grijă, să fie gata la orice, și să-și amintească la caz de nevoie că tot prundul era cel mai bun mijloc de salvare. „Pe măsură ce mă apropii, cunosc palmă cu palmă meleagurile astea; nu se poate să se fi schimbat mult!" Grăbi pasul, ghetele de cauciuc aproape că nu făceau zgomot, căuta să meargă pe lîngă poalele muntelui, pe unde era mai mult întuneric. Din cînd în cînd se oprea să asculte dacă în jurul lui se aude vreun zgomot. Se întrebă dacă respirația greoaie pe care o avea acum era din cauza mersului grăbit sau poate din cauza neliniștii și a fricii.

Aproape pe neașteptate se trezi la Fòrnola, pricepu acest lucru după șoseaua care devenea mai largă. O lumină palidă se întrezărea din cer. Deși își făcuse socotelile să se oprească întîi, să fie grijuliu, o luă mereu înainte, aproape alergînd. Nu era nimeni, nu se auzea nici un zgomot, văzu casa, înaltă, dominînd răscrucea de drumuri. Pe vremea lui era de culoare cenușie, fără o rază de lumină, părea mai mult o amintire decît realitate.

Alergă, mereu, înainte. „Încă nu s-a terminat", își spuse socotind distanța din ochi. De acolo pînă

acasă la el erau mai mult de o mie de metri, opt sute de mers încă pe şosea.

Se simţi scăldat de năduşeală, respiră de trei-patru ori din adîncul plămînilor: „Mi-a fost teamă!" îşi mărturisi. Merse mai încet. Deodată îl apucă nostalgia. Încetini iar pasul. Dacă l-ar fi întîlnit acum nemţii sau fasciştii, s-ar fi lăsat prins, fără să se mai opună. Se simţi fără patrie, singur, absolut singur pe lume, nu mai ştia unde mergea şi de ce, simţea mai multă durere şi deprimare decît la plecare, cu paisprezece ani în urmă.

Aerul era învăluit într-un văl de lumină, şoseaua se desluşea clar.

„Cît timp a trecut?" se uită la cronometru dar nici nu înregistră ora; merse înainte. „Aceea e casa Rossei", murmură el ca în faţa unei apariţii; îşi aminti de acoperişul dreptunghiular, de poarta mică, i se păru chiar că întrezăreşte inscripţia în semicerc de deasupra porţii.

„Sînt aproape de casă!" La treizeci de metri, tot pe dreapta, pe potecă. Continuă drumul, de parcă s-ar fi întors de la muncă, de la arsenal, de la Spezia, pe vremea cînd lucra acolo. Trecuseră paisprezece ani, de patru ani nu mai avea veşti de la părinţii lui.

O luă pe cărăruie, i se păru că gropile în care i se împiedicau picioarele rămăseseră aceleaşi. Casa lui era după cotitură; în faţă avea o mică bătătură, împrejmuită cu un ziduleţ, pe care stăteau în serile de vară pînă se făcea ora mesei. Şi se trezi în faţa casei, în mijlocul curţii. Rămase cu chipul ridicat în faţa ferestrelor cu obloanele lăsate. Strigă tare, deşi se simţea mort de oboseală, în dialectul ligur, numele mamei sale:

— Maà! Maà!

Cum nu-i răspundea nimeni, urlă:

— Maà! Maà! şi lacrimile îi izbucniră atît de violent, încît nu mai vedea nici ferestrele, nici conturul casei, dar auzi doar un strigăt sfîşietor:

— Giobà! care era numele său, pe italieneşte tradus — Giovanni Battista.

Se pomeni la intrare, pe coridor, parcă ar fi fost un rănit. Stătea pe un scaun și mama lui îl îmbrățișa, îl strîngea ; îl zări și pe tatăl lui, care, bătrîn, îmbrăcat numai pe jumătate, îi atingea fața cu vîrfurile degetelor și, năucit parcă, își mișca gura, deasupra căreia erau firișoare de păr alb. Fiindcă ușa rămăsese deschisă și lumina electrică făcea o dungă pe bătătura din fața casei, fiul îi făcu semn mamei s-o închidă, și, în timp ce mama se ducea spre ușă, se ridică în spatele ei, de teamă parcă să n-o piardă ; i se păru că redevine liber, că respiră și, rîzînd, o îmbrățișă din nou, puternic, pe bătrînica lui care pesemne că în timp ce el o strigase din curte ea era în așteptarea glasului său.

Fu nevoit să le vorbească limpede, pe loc :

— Să nu ne audă nimeni. Nimeni nu trebuie să știe că am venit. Trebuie să găsesc un loc unde să mă ascund.

Cei doi bătrîni, cu ochii împăienjeniți de lacrimi, buimăciți că se vedeau în fața fiului lor și că-l puteau atinge, îl ascultară fără a pricepe sensul vorbelor lui, deoarece fiul lor pronunța cu un accent diferit de dialectul lor.

Atunci le explică mai bine :

— Am coborît din avion cu parașuta. M-au lansat pe pămînt (și-și dădu seama că-i era rușine să le spună : „sînt un spion"). Socoti însă necesar să rostească exact cuvîntul acela, să le explice clar.

— Sînt un spion. Dacă mă prind italienii sau nemții mă omoară.

Părinții păreau că fac un efort ca să-l urmărească cu atenție, mama se apropie de fiul ei, parcă să-l apere.

Tatăl spuse :

— Ce veri să fac ?

— Mai e stîna de lîngă pădure ?

— Da, dar e părăsită. Nu mai ținem oi.

— In timpul zilei voi sta acolo. Noaptea vin la voi. Apoi voi primi ordine. Poate că-mi vor spune să plec. Va trebui să vină cineva să spună ceva. Vă voi explica atunci cînd va veni momentul, cînd mă vor

anunța prin radio. Acum nu trebuie să știe nimeni că am sosit, nu cumva să spuneți cuiva.

— Bine, n-o să spunem. Eu sînt pensionar, mama ta nu iese niciodată. Nu ne vedem cu nimeni.

Și cum fiul nu mai adăuga nici o vorbă și stătea nemișcat în mijlocul odăii cu brațele de-a lungul trupului, tatăl continuă:

— Ce-ai spus că ești?

— V-am mai spus... murmură el.

Tatăl îl întrebă în șoaptă:

— De ce-o faci?

Răspunse cu asprime:

— Pentru bani. Mă plătesc bine.

— E primejdios?

— Dacă sîntem atenți, nu.

Contrucci se adresă soției:

— Dă-i ceva de mîncare. Mă duc sus la stînă să pregătesc locul. Va fi nevoie de o saltea și de o cană pentru apă.

— Va trebui să faceți totul înainte de-a se crăpa de ziuă.

Mama se așeză la mașina de gătit, deschise apoi dulapul, scoase un șervet și-l întinse pe masă.

Tînărul lăsă radioul-transmițător într-un colț și se aplecă să controleze dacă era în bunăstare. Apoi se așeză pe scaun.

Mama era lîngă el. Își vedea fiul din profil.

— Te-ai însurat? întrebă ea.

— Nu. Dacă totul merge bine, mă întorc și mă stabilesc aici. Nu-mi place în Scoția, e prea mult de muncit. Niciodată nu-i soare.

— Cum ai dus-o?

— La început, rău.

Femeia observă că fiul ei semăna tatălui, cînd era tînăr, dar era mai aspru, mai încăpățînat; avea fruntea mai îngustă, ochii în fundul capului.

— Sînteți săraci, spuse fiul privind în jurul lui, prin bucătărie.

— Nu ne lipsește nimic, răspunse mama cu o oarecare revoltă.

Contrucci se întoarse în cameră. Se dusese să se îmbrace :

— Mă duc la stînă.

— Ajunge o saltea. Mîine vom aranja mai bine. Nu uita de apă !

Contrucci ieşi.

— Azi am gătit o supă groasă cu orez şi cu legume. Îţi încălzesc şi ţie.

— Da, răspunse fiul dus pe gînduri. Pe aici totul a rămas la fel ? De paisprezece ani n-am mai văzut locurile astea.

— De ce-ar fi trebuit să se schimbe ?

— Nimeni nu-i vrea pe italieni, spuse el ca o concluzie, parcă, a gîndurilor lui ascunse.

— Ai cîştigat ?

— Cîte ceva.

— Acum ce trebuie să faci ?

— Vezi aparatul acela ? E un radio. Eu sînt radiotelegrafist. Trebuie să transmit ştiri. Dumneata trebuie să fii doar atentă, dacă se apropie cineva de casă. Să mă anunţi de îndată ce e vreunul suspect. Dacă dau de mine, mă omoară. Sînt un spion englez.

Răspunsul mamei îl uimi :

— Va trebui să comunici mişcările din port. Contrucci s-ar putea duce la Spezia, să numere vasele, să-şi amintească în ce puncte sînt.

Situaţia era mult mai complicată. Fiul zîmbi cu dragoste, evită subiectul cu dibăcie :

— In fiecare dimineaţă la ora cinci trebuie să transmit ştiri.

Supa de pe foc fierbea în clocote. Mama o răsturnă într-un castron.

— Ce bună e ! De paisprezece ani n-am mai mîncat aşa ceva !

Mama continua să stea lîngă el, ceva mai în spate.

— In ce limbă vorbeai pe acolo pe unde ai fost ?

— In englezeşte, dar mai erau şi alţi italieni. Stăteam împreună.

— Ai suferit ?

— Nu, asta e viaţa.

Părea că într-adevăr trecuseră mulți ani de cînd bătuse în poarta casei.

Femeia spuse :

— Tată-tău și cu mine te vom ajuta.

— In curînd se va face ziuă. Trebuie să mă ascund sus, la stînă. Dacă totul merge strună, ajung și eu la pensie.

Contrucci se întoarse :

— E numai murdărie acolo și plin de păianjeni.

— Nu-i nimic.

— Nu-ți putem aduce de mîncare ?

— E prea periculos. Dați-mi acum ceva. Încă nu m-a văzut nimeni. Trebuie să continui în felul ăsta. Ai dus dumneata apă ?

— Da.

— Dacă ai nevoie de ceva în timpul zilei ?

— Aștept să se însereze.

Își puse radioul cu cureaua pe umăr, făcîndu-i un vînt ușor.

Contrucci îl întrebă :

— Trebuie să te însoțesc ?

— Vino cu mine pînă unde cotește cărarea. Îmi amintesc drumul, dar m-aș putea rătăci prin partea dinspre pădurice.

— Mîine îți așez acolo un pat, al tău, încă îl mai avem.

Stîna abia fusese și ea curățată, cînd veni opt septembrie cu debandada aceea militară, politică și diplomatică.

Acolo, de la armata a opta, la ora convenită, adică cinci dimineața, îi comunicară radiotelegrafistului să aștepte, pentru că urma să primească noi instrucțiuni, iar tot ceea ce hotărîseră nu mai avea nici o valoare.

Zilele deveniseră lungi. Radiotelegrafistul încercă să citească ziarele ; dar nu mai înțelegea nimic. De altfel, se gîndea el, era mai bine să nu riște ; cu cît muncea mai puțin, cu atît primejdia era mai redusă. Cînd se înnopta, cobora la casa bătrînească, mînca,

se spăla, schimba cîteva vorbe, mai făcea cîțiva pași prin curte.

Părinții lui se obișnuiseră, neliniștea primelor zile trecuse; continuau să spioneze din dosul obloanelor, dar în liniște; era o muncă ușoară pe care, din cauza raziilor pe care le făceau nemții, și alți părinți bătrîni o făceau, veghind asupra caselor lor, atenți la cei ce se apropiau, fiii lor fiind ascunși prin poduri, prin ascunzătorile pe unde piteau averea, prin fînăriile departe de casă.

Comandamentul englez îi ceru, într-o dimineață, radiotelegrafistului vești despre partizani, dacă existau, și, în caz afirmativ, să stabilească numărul lor, să se pună în contact cu ei.

El le răspunse că avea să se conformeze ordinului, numai să i se dea puțin timp.

Seara îl întrebă la rîndul lui pe taică-su, pe bătrînul Contrucci.

— Mîine mă duc la bodegă. Acolo se știe totdeauna tot. Partizanii ăștia trebuie să fie niște revoluționari. Poate că nici nu există.

Bătrînul Contrucci nu se ocupase niciodată de politică. In trecut, cu mulți ani în urmă, la alegeri, votase pentru socialiști. Apoi tăcuse; era pavator comunal, un muncitor la dispoziția statului. Se duse la bodegă și-i fu ușor să priceapă că acești partizani trebuiau să fie comuniști sau cam așa ceva; i se păru că pentru fiul lui ar fi periculos să intre în contact cu ei. Intîlni un vechi prieten care avea convingeri de stînga și-i puse cîteva întrebări.

— Bravo Contrucci, nu te credeam așa!

Contrucci evită imediat alte discuții asemănătoare:

— Nu, sîntem bătrîni. Intrebam și eu doar așa, într-o doară.

Fiul cînd află că acești partizani, dacă existau, erau roșii, se hotărî să întîrzie maximum posibil, avea să răspundă că făcea cercetări, că avea de gînd să se ducă în munți să-i caute. Postul de comandă englez veni în diminețile următoare cu precizări, îi spuse că asta era sarcina lui, să se pună în contact cu partizanii, era chiar datoria lui, ca italian.

Tînărul nu făcu decît să-i spună tatălui său :

— Du-te dumneata din nou la tîrg, întreabă dacă într-adevăr partizanii ăştia există, cîţi sînt, ce fac, ce vor, dar nu cumva să dai de bănuit.

Contrucci se dusese, ascultase din nou, ba se trezise discutînd chiar. I se păru de prisos să-i spună totul fiului, n-ar fi înţeles nimic ; el, ca să cîştige, trebuise să plece în străinătate, acum nu mai ştia nimic despre locurile acelea, cum mai gîndeau cei care rămăseseră pradă mizeriei, ce se întîmplase, cît aşteptaseră.

Şi iată că în după-amiaza aceea, Contrucci, din dosul obloanelor, îl văzuse pe Fabrizio înaintînd, un tînăr străin, cu înfăţişare de orăşean, bine îmbrăcat ; era pesemne trimis anume de cineva. Era pentru prima oară cînd un străin se apropia de casă cu atîta îndrăzneală.

Deodată, Contrucci îşi aminti de cruzimea nemţilor, de recomandările fiului său, de banii pe care acesta i-ar fi pierdut, dacă n-ar mai fi putut comunica la radio.

Prin despărţiturile obloanelor îl urmări cu privirea pe Fabrizio care se uita întrebător înspre ferestrele închise, şi apoi cum fu şi mai atent cînd se apropie de poartă. Observă că bătea timid, că îşi ridica apoi din nou capul, vrînd parcă să mai întrebe ceva. Cu teamă, îi observă toate mişcările lui rapide, sau cînd se apropie, din nou, furios, şi bătu în poartă cu putere, cu îndrăzneală.

Contrucci, învins de aşteptare şi de teamă, şi revoltat împotriva acelei forţe necunoscute care venea să le tulbure profund interesele, cu aceeaşi furie cu care Fabrizio bătuse a doua oară la poartă, deschise şi el fereastra. Luase naştere dialogul acela. La vorbele lui Fabrizio : „Vreau să vorbesc cu fiul dumneavoastră", Contrucci văzuse negru în faţa ochilor şi ţipase : „N-am nici un fiu" !

Închisese oblonul. Bătîndu-i puternic inima, continuase să se uite la tînărul acela care stătea acum abătut pe zidul din faţă. Contrucci nu ştia ce să creadă ; fiul lui făcea o meserie dificilă. Aşteptă ca

Fabrizio să se îndepărteze ; se convinse că într-adevăr plecase și alergă gîfîind la stînă.

Radiotelegrafistul spuse că nu putea fi acela, înțelegerea fusese că prin radio aveau să-l anunțe de venirea unui emisar care avea să se prezinte spunînd o anumită frază. Dar chiar în aceeași dimineață, i se repetase prin radio că orice altă înțelegere precedentă era anulată, insistînd în schimb asupra veștilor despre partizani.

Și mai greu de înțeles era faptul că străinul acela îi cunoștea și numele de familie.

— A spus chiar Contrucci ?

— Da. Și știa și numele tău. A spus : „Se numește Giambattista".

— Partizanii pot fi bogați ?

— Cei de la noi nu, sînt comuniști. Cei din străinătate nu știu.

— O fi vreun fascist republican ? Să fi vorbit celălalt ? Cel care trebuia să-mi aducă vești o fi trădat ? O fi trecut la nemți ? Și la această ultimă presupunere își aruncă privirea spre ușă, vrînd parcă s-o pornească într-o fugă sălbatică.

Contrucci rămase în picioare, în fața fiului, în tăcere.

— Dar, ai vorbit cu cineva ?

— Nu, răspunse cu ură bătrînul.

Fiul își pierduse obișnuita lui îndîrjire ; ca pe vremea cînd nu era decît un copil, îl întrebă pe taică-său :

— Ce crezi că trebuie să fac ?

— Tu trebuie să știi. Dacă e ceva serios, tînărul acela se va mai întoarce. Nemții nu au nevoie să trimită un singur om ; dacă au bănuieli, trimit ei oameni care să înconjoare casa, mă arestează pe mine, pe mama ta, ard, spînzură.

— Imi dau dispoziții să mă pun în legătură cu partizanii... dar cine sînt acești partizani ?

Bătrînul se încruntă. Tăcu cîteva secunde apoi, cu mare greutate, spuse :

— Sînt poporul.

Radiotelegrafistul rînji :

— Cine e poporul ?

Bătrînul, din nou, cu greutate, de parcă s-ar fi jenat de ceva, îi spuse :

— Noi sîntem aceia.

— Și ce vor ?

— Vor s-o ducă și ei bine ca alții.

Tînărul își luă din nou expresia aceea de parcă ar fi fost iar un copil :

— Ce trebuie să fac ?

De astă dată Contrucci fu mai hotărît :

— Așteaptă. Om mai vedea noi. Dacă te-au trimis în Italia au făcut-o ca să muncești. E cu neputință să te plătească pe degeaba.

Radiotelegrafistul stătea pe patul acela mic, rămas din copilărie. Părea cam greoi, cam ciolănos.

— Pînă nu primesc ordine precise nu-i nevoie să mă mișc. Cînd m-am angajat față de ei nu mi-au spus să-i caut pe partizani. Eu nu trebuie decît să transmit. Și asta e un mare risc ! Nemții pot stabili ușor punctul de unde transmite un radio.

Tatăl nu se lăsă convins :

— O dată cu opt septembrie situația s-a schimbat. Acum îți cer altceva.

— Sînt un funcționar, nu sînt un partizan.

— Știi tu ce trebuie să faci. Și dacă tînărul acela mai vine iar ?

Fiul se gîndi puțin, apoi îi spuse :

— Discută mai mult cu el. Caută să afli cine-l trimite.

In timp ce radiotelegrafistul era frămîntat de aceste întrebări, Fabrizio ajunsese la Medusa și trăgea un somn liniștit și odihnitor.

A doua zi de dimineață se duse la vila lui Nelly, să-i relateze amiralului tot. Pe drum îi veni în minte Summonti și avu o expresie de plictiseală : „O să mă duc acolo diseară, să aud logosul pe care o să mi-l ține".

Saverio îl primi direct în dormitor, în camera cu flori albastre. In timp ce Fabrizio intra, Nelly se ducea spre baie, în odaia alăturată :

— Vă las singuri, n-o lungiți prea mult. Peste puțin trebuie să mă îmbrac.

Amiralul, încă în pijama, se așează pe un fotoliu.

Fabrizio începu să-i descrie situația, trecînd ușor peste amănunte; era un om simplu chiar și cînd povestea.

Saverio îl asculta zîmbind:

— Ai procedat bine. Foarte bine. Radiotelegrafistul se află acolo, în casă. Bătrînul a fost prins asupra faptului. Cînd a izbit oblonul a făcut același lucru ca și cînd ar fi spus: „Da, aici e; blestemat fii dumneata, care l-ai găsit"!

Fabrizio aprobă din cap, faptul i se părea cît se poate de adevărat; radiotelegrafistul era, desigur, în casă, *dacă nu, bătrînul n-ar fi trîntit oblonul.* Se simți vinovat că nu insistase, că fusese prea nehotărît, poate fricos; cum de nu fusese mai îndemînatic? Murmură, încercînd să se scuze:

— Era și ora de camuflaj. Cu prima ocazie plec mai devreme.

Saverio, care pînă în clipa aceea avusese starea lui obișnuită de bună dispoziție și seninătate de fiecare dimineață, după micul dejun, se aprinse din nou:

— Dumneata ai procedat foarte bine. Cu siguranță că e acolo. Intr-o zonă atît de mică, nu pot fi două persoane care să fi fost plecate de zece ani în Scoția. Femeile — și Saverio își întoarse privirea spre baie, de unde se auzea din cînd în cînd cum curgea apa — femeile spun totdeauna adevărul, ele știu tot. Radiotelegrafistul e foarte important pentru noi. Mîine te întorci la Contrucci. Iei cu tine pistolul și i-l oferi. Dă-te pe mîna lor. Trebuie să le inspirăm încredere, sînt înfricoșați, sînt bănuitori. Dă-le numele meu. Radiotelegrafistul trebuie să-și facă datoria. E un aliat de-al nostru.

Fabrizio îl asculta ca vrăjit:

— Aș pleca azi, dar e prea tîrziu.

— Mîine dimineață! Îl rogi pe Anselmo să te conducă.

— Și dacă totul e o confuzie? îndrăzni să spună, deși fără convingere, Fabrizio.

— Dacă nu-i acolo în casă, e într-alta, alături. Mi-a spus și numele, dracul acela de coleg al meu din contraspionaj. Mi l-a șoptit; nu mi l-am amintit. E o sarcină grea pe care trebuie s-o rezolvăm iute, iute de tot, și cu abilitate. Am rămas în urmă, dragul meu Fabrizio. Atîta vreme ați pierdut cu teoriile!

Fabrizio, recunoscător pentru tonul atît de prietenesc și afectuos al amiralului, simți nevoia să se ridice în picioare aproape în poziție de drepți. Puse deoparte scaunul pe care stătuse într-o rînă, fiind gata să-i răspundă ceva, poate un *„da, domnule"*, dar Saverio, automat, îi impuse:

— Ia loc!

Nelly, de acolo, din baie, fredona cînd și cînd. Deodată scoase capul pe ușă, cu părul răvășit:

— Umberto, dă-mi alt prosop, ăsta e prea ud.

Comandantul deschise dulapul din perete, scotoci puțin în el:

— Uite-l! și întinzîndu-i-l prin ușa întredeschisă, adăugă: Ia-l, Nelinina.

Fabrizio, care stătea lîngă ușa băii, nu îndrăzni să întoarcă capul; dar amiralul și Nelly se comportau atît de natural încît se simți recunoscător pentru această familiaritate.

După puțin timp apăru și Nelly, înfășurată în prosopul acela mare care-i lăsa totuși umerii goi.

— Continuați, mă duc să mă îmbrac dincolo, și-și adună ca un copil hainele care erau pe un fotoliu mai mic. Îi căzu însă un articol de îmbrăcăminte intim, un jupon alb, fin.

Fabrizio se aplecă să-l ridice, fu o atingere ușoară de degete. Nelly, zîmbind foarte aproape de el, spuse: „Mulțumesc", și în sinea ei își formulase părerea: „E un băiat nevinovat", și apoi adăugă cu ironie: „Un soldat credincios!"

Saverio își reluase monologul: lăsase la o parte afacerea cu radiotelegrafistul ca pe o problemă rezolvată și acum pătrunsese într-o poveste de spionaj. Povestea, participînd cu întreaga făptură. Fabrizio, care-l urmărea cu foarte mare atenție, observă cum

în anumite momente buzele i se crispau nervoase, iar vocea îi devenea mai încordată și mai vibrantă.

Nelly apăru din nou, îmbrăcată. Saverio întrerupse descrierea :

— Mă îmbrac imediat. Vin după tine.

Era ora de plimbare.

Fabrizio se ridică să-și ia rămas bun.

— Radiotelegrafistul e omul nostru. E foarte important pentru noi. Noroc pe ziua de mîine !

Fabrizio se trezi în stradă. Poveștile de spionaj îl încîntaseră întotdeauna și continua să retrăiască episodul pe care i-l povestise amiralul. Și el socotea povestea cu radiotelegrafistul un episod logic și simplu, pe punctul de a se rezolva. Constatînd că era încă devreme, se hotărî să se ducă la Summonti să-i relateze tot : să sperăm că nu mă bate prea rău la cap !

Summonti îl ascultă în tăcere. Apoi îi ceru alte amănunte. Dar, nemulțumit, îi mai puse și alte întrebări :

— Ai spus că e un pavator ?

— Da.

— Salariat al primăriei, dintre cei care repară drumurile ?

— Da.

— Cum ai spus că se numește ?

— Contrucci.

Summonti își notă numele, locul exact unde era casa, și desenă pe o foaie de hîrtie o linie care era șoseaua comunală între Arcola și Fòrnola și cărăruia care, aproximativ la jumătatea șoselei, se despărțea, ducînd după două sute de metri la casa lui Contrucci... Continuă să fie laconic :

— Te duci mîine din nou acolo ?

— Da, mîine dimineață.

— Bine, la întoarcere vii la mine, înainte de a te duce la Saverio.

Fabrizio ieși și Summonti continuă să-și elaboreze planul său, care i se părea înțelept, politic ; poate că și Berto, reprezentantul, l-ar fi aprobat.

„Berto a spus că toate organizațiile sînt și trebuie să fie în legătură unele cu altele. Desigur, se află tovarășii și la Arcola și la Fòrnola, chiar dacă sînt niște sate oarecare. Trebuie să luăm legătură cu ei. Ei ne vor spune dacă e adevărat că acest Contrucci are un fiu care a fost în Scoția. Dacă e adevărat, radiotelegrafistul aproape cu siguranță e fiul său, și stă ascuns acolo, în casă, sau alături, sau știe unde se află. Dacă englezii l-au lansat în zona aceea au făcut-o tocmai ca să se poată adăposti în casa părintească.

Atunci tovarășii de la Arcola sau Fòrnola se pot apropia de pavatorul Contrucci, îl pot convinge să aibă încredere în ei, să-i explice situația.

Dar cum să intre în contact cu Arcola și Fòrnola? Duchen e un om priceput în asemenea misiuni, și totuși în satele astea nu cunoaștem pe nimeni! Iată o idee, Spezia! Să intrăm în contact cu Spezia, care e un oraș mare, ne va fi mai ușor! E nevoie să acționăm rapid. Berto, Centrul, ne vor pune în legătură. Trebuie să-l trimitem pe Duchen imediat la S., la Berto. De la S. la Spezia, de la Spezia la Arcola, de la Arcola la Contrucci."

PERCHEZIȚIE ÎNTR-O VECHE CASĂ DIN MEDUSA

Prima acțiune a organizației clandestine fusese îndeplinită, în sfîrșit, avusese loc primul pas spre o adevărată mișcare. Sosiseră cele patru bombe de la Piombino.

Summonti și ceilalți hotărîră : una la Poligonul de tragere, una la Sediul fascist, una la Cazarma carabinierilor, a patra la podul de cale ferată. În curînd se vor auzi bubuituri. Berto, reprezentantul Partidului, le vorbise cu o siguranță atît de dureroasă, încît ar fi fost de ajuns să le alunge orice teamă și orice tărăgănare.

Dragostea te învață regulile cele mai delicate, fiecare membru al organizației știa că e suficient să faci puțin, dar să faci ceva ; fiecare își mișcă pionul său. Summonti persista în ideea lui de a lucra izolat, în sensul că un grup nu trebuie să știe de celălalt, toți trebuind să conlucreze, însă, în vederea aceluiași scop.

Însărcinat cu primirea și transportul bombelor fusese Prini, tînărul avocat de care se mai folosise Summonti cînd avusese nevoie de vești din Medusa, în perioada în care stătuseră cu toții pe colină, în casa lui Duchen.

Avocatul spusese : „Îl iau cu mine pe Corlaita, am încredere în el, e serios, și apoi locuiește lîngă gară. Nu-i prudent să traversezi în plină zi orașul cu bombele la tine ; între altele or fi și grele. Prima etapă o facem acasă la el ; pe înserat, vom face al doilea drum, de la casa lui Corlaita la vila amiralului".

— Dar de ce trebuie să le ducem tocmai în casa amiralului Saverio ? Nu le putem lăsa, oare, la Corlaita ?

Summonti dădu explicația : „Amiralul vrea să le vadă ; el s-a oferit, bombele sînt de specialitatea lui, lui Mosca i-a spus că le va controla el și le va explica felul în care să fie întrebuințate.

— Atunci, e bine. Pe seară facem al doilea drum. La început, totul se desfășură după cum se convenise, și totuși, ca o dovadă de cît era, și urma să fie de grea lupta și plină de neprevăzut, puțin lipsea ca cele patru bombe să fie descoperite de poliție și numai așa, dintr-o pricină cu totul întîmplătoare.

Cu cîteva zile înainte, la o adunare, se hotărîse furtul unor biciclete. Organizația clandestină din Medusa nu dispunea de mijloace materiale, se susținea prin contribuția fiecăruia. Unii dintre membrii ei erau săraci, și nu numai de bani era nevoie pentru necesitățile comune, ci și de mijloace de transport ; așadar aveau nevoie de biciclete.

Tocmai de aceea hotărîseră să fie furate.

Corlaita se oferi, și într-o seară fură una, dar, lipsit de experiență, poate șovăitor, fu aproape surprins, izbutind totuși să fugă pe bicicletă ; îl văzu cineva și-l denunță. Jandarmii îl chemară, el negă ; oricum, asupra lui plana acum o bănuială și fu pus sub supraveghere.

Între timp, zilele treceau și Corlaita, în vîltoarea evenimentelor pe care le trăia organizația, aproape că uitase incidentul cu bicicleta, convins că poliția în asemenea vremuri, între bombardamentele nemților, fasciști și bursă neagră, avea de făcut altceva decît să se gîndească la o bicicletă furată.

In schimb, jandarmii, care aderaseră la fascismul republican, continuară să-și facă datoria și, de aici, se iviră piedicile care erau gata gata să le taie drumul.

Corlaita și Prini se îndreptaseră spre gară ca să ia în primire bombele. Mai înainte nu fuseseră prieteni de loc, abia se cunoșteau din vedere, frecventaseră cafenele diferite, dar chiar dacă unul continuase să studieze iar celălalt nu, la primul contact,

din cauza simplului motiv de a se fi născut și trăit în același cartier sărac din Medusa, se înțeleseră de parcă ar fi fost împreună de cînd lumea.

Se născuseră în case asemănătoare, cu aceleași obiceiuri și aceeași modestie.

Mama avocatului era funcționară la Poștă și, cu chibzuință, reușise să-și crească fiul care de copil se arătase a fi tare isteț.

Adesea se întîmplă ca un om provenit din popor, de cum se vede mai răsărit, să părăsească mediul lui și să fugă de teama de a nu aluneca din nou în noroi, care în realitate nu-i decît o întindere nesfîrșită, de o frumusețe ce nu poate fi înlocuită pentru cel ce o îndrăgește.

Încă din primii ani de studiu, avocatul rămăsese foarte credincios mediului în care crescuse, ba chiar se pare că datorită instrucției primite, deoarece putuse vedea și mai clar nedreptățile și lanțurile în care era ferecat poporul, făcuse jurămîntul de a-și dedica toate forțele lui pentru a-l elibera. Între altele, continuase să frecventeze cafeneaua de lîngă casa lui, unde de obicei veneau zidari, meseriași, pescari, proprietari ai unor bărcuțe peticite și, în timpul lungilor seri de iarnă, ei trudiți de muncă, iar el plictisit de pandecte, favorizat de natura lui dinamică și de o înteligență sclipitoare, le explicase că nutrea dorința de a-i ajuta ; el însuși, fără să-și dea seama, se hrănea cu această idee și încă de pe atunci devenise, în linii mari, comunist.

Cînd, după aceea, începuse activitatea clandestină, ceea ce în mintea lui se contura de-abia îi devenise clar, precis, adică ideea de a răsturna societatea, pe care el, poate cu un dispreț prea repezit, o numea *burgheză*.

Corlaita era taxator la tramvai, un tînăr înalt, cu înfățișarea unui om veșnic agitat și năuc. Se născuse pe o stradă vecină cu aceea a lui Prini, într-una din casele obișnuite din Medusa, într-o vreme locuite toate de pescari și marinari, și care în timpul războiului au suferit atîtea transformări.

Mai există și azi asemenea case, simple și frumoase, care par că păstrează mereu oftatul tăcut al soțiilor credincioase, mai ales pe străzile din cartierele modeste, cele mai depărtate de plajă. Sînt case simple, cu un singur etaj în afară de parter; fațada e tencuită într-o culoare gălbuie care pare a avea o umbră de tristețe asemănătoare cu tristețea frunzelor de platani cînd sînt gata să se desprindă din pom ca să cadă, și e netedă, fără urme ieșite în relief; se vede doar dreptunghiul strîmt al porții, vopsit într-o culoare întunecată, puțin domolită de vreme; în partea stîngă a aceluia care privește se află ferestruica salonului, protejată de gratii cu distanțe largi între ele, de obicei de culoare cenușie, și plină de praf. Deasupra, corespunzînd cu etajul superior, sînt cele două ferestre ale dormitoarelor.

Intrînd înăuntru, dincolo de ușă, vezi un coridor strîmt care dă în bucătăria mare, locul cel mai spațios al casei, în mijloc se află o masă pe care, în orele dinaintea prînzului, copiii învață să citească; într-o parte, e mașina de gătit care servește la pregătitul mîncării, la încălzit și la adunatul jăraticului, pe care cei ai casei îl pun în sobiță ca să-și încălzească mîinile.

Din bucătărie, în față, dai de salon, nelocuit și rece, foarte curat, cu cărămizile de pe jos umede de atîta spălat, femeile luînd parcă obiceiul bărbaților lor de pe bordul vaselor.

Pentru a urca în camerele goale de la etaj, te sui pe o scară făcută mai degrabă din piatră, decît din trepte puse în ordine.

Dar aceste case, construite la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd pămîntul la Medusa nu costa mai nimic, s-au bucurat de o mare fericire: grădina, numită cu un termen familiar „curte". Acest spațiu, ce se întinde în spatele casei, a fost, și în parte mai este încă, bucuria tuturor, loc de joacă pentru copii, loc de odihnă după treburile mai grele gospodărești, de discuții mai sincere între vecine, și cîteodată, dincolo de zidurile joase, de schimb de mesaje amoroase. Și, întotdeauna, o boltă de viță, un smochin, un cireș

sau frunzele umede ale salatelor, cheamă parcă bunăvoința naturii.

Casa lui Corlaita era o astfel de casă, rămasă neatinsă, și, pe deasupra, aflată chiar pe strada Sestiana, poate cea mai veche stradă din Medusa.

Taxatorul și avocatul, locuind alături, avuseseră așadar aceleași obiceiuri, aceleași experiențe; era deci firesc ca după ce-și vorbiseră cu cîteva zile în urmă și fiind acum, a doua oară împreună, să meargă la gară ca doi vechi prieteni, care n-au nici o taină unul față de celălalt.

Sarcina pe care o aveau de îndeplinit era destul de ușoară. Un tînăr din Piombino, sosind cu trenul la Medusa, trebuia să apară la fereastra unui compartiment de clasa a treia și să agite un ziar, ca și cum ar fi vrut să facă semn cuiva. Acest tînăr, îmbrăcat într-un anumit fel, și întrebat cu o anumită frază, avea să răspundă întocmai cum fusese înțelegerea.

Odată recunoscută persoana, avocatul Prini și Corlaita aveau să se suie în tren, să ia bombele și, pentru moment, jocul se încheia aici.

Exista numai dificultatea recunoașterii rapide, deoarece Corlaita și Prini nu-l văzuseră niciodată pe tînărul acela, și nici el nu cunoscuse pe vreunul dintre ei.

Preferaseră totuși să înfrunte această dificultate decît să piardă timpul cu înțelegeri prealabile, prezentări, călătorii. Cineva de la Piombino trebuia să ducă bombele la R.; cei din Medusa ceruseră să aducă patru și pentru ei, dat fiind că purtătorul lor tot era pe drum.

Totul se desfășură fără nici o piedică; după agitarea ziarului, cei doi se apropiară și nu mai fu nevoie de fraza convențională. Se suiră în tren, întinseră mîinile spre pachetele pe care le arăta din ochi tovarășul de la Piombino, le dădură jos, răspunseră printr-un „la revedere", ușor enervat tînărului aceluia care avea un aer de superioritate, de parcă albise în meseria aceea, apoi coborîră.

Incărcați de pachetele acelea înfășurate în hîrtie cenușie și legate cu sfoară, o luară spre casa lui

Corlaita, intrară, depozitară bombele într-un colț din salon și așteptară să se întunece. La primele umbre ale înserării făcură al doilea drum; transportară bombele la vila lui Nelly.

Numai că puținii jandarmi care aderaseră la republica din Salò, fără să țină seamă de conflictele dintre nemți, fasciști, revoluționari, războaie, trădări și răsturnări, continuau totuși să-și facă datoria, adică să urmărească pe hoții de biciclete.

Corlaita nu era urmărit propriu-zis, dar se dăduse ordin unui jandarm îmbrăcat în civil să tragă cu ochiul la mișcările, la apucăturile și la cunoscuții lui.

Polițistul, care la ora aceea a după amiezii se învîrtea prin cartier, de cum îl văzu pe taxator și pe avocat îi urmări. Se luă după ei la gară.

La sosirea trenului, gările fiind în general în acea vreme supraaglomerate din cauza negoțului la negru și a lipsei mijloacelor de transport, în învălmășeala aceea îi pierdu din vedere. Cînd, imediat după aceea, dădu cu ochii de ei, erau cu pachetele în mînă și, grăbiți, se îndreptau spre ieșire. Polițistul îi urmări pînă la casa taxatorului, unde-i văzu intrînd și de unde nu mai ieșiră.

Mai întîrzie cîtva timp prin locurile acelea, și apoi se duse direct la cazarmă să-i relateze șefului că taxatorul Corlaita și cu avocatul Prini, de neînțeles de ce erau împreună, se întorseseră de la gară încărcați amîndoi de pachete, pe care nu se știe de la cine le primiseră, și le duseseră tiptil acasă la Corlaita în strada Sestiana.

Șeful de post, vechi fascist, pe punctul de a adera la Garda Națională Republicană, bănui ceva și se hotărî ca în aceeași noapte să facă o descindere în casa lui Corlaita, „la pungașul acela".

Merită să ne oprim puțin asupra faptului că cei din organizația clandestină deși erau la primele lor încercări, lăsînd deoparte unele stîngăcii, se descurcau cu destulă dibăcie.

Poate o făceau din prudență, din teamă, din sîrguința de a asculta de așa-zisele legi clandestine,

sau poate că în timpul tinereții luaseră obiceiul bănuielii, al neîncrederii; fapt cert e că Prini și Corlaita, mai înainte de a ieși din casa de pe strada Sestiana ca să ducă bombele la amiral, luară două măsuri de precauție simple. Prima fu hotărîrea de a dormi în noaptea aceea în casa altor tovarăși, și a doua de a o anunța pe mama lui Corlaita că, în cazul în care cineva o va întreba motivul pentru care avocatul Prini frecventa casa lui, să-i răspundă că era avocatul fiului său, bănuit de furt de biciclete.

Prima măsură de precauție fu, desigur, exagerată, dar a doua o lăsă ceva mai pregătită pe biata femeie care se trezi singură, în timpul nopții, în fața șefului de post și a doi jandarmi.

Șeful, la puțin timp după miezul nopții, lovi cu patul puștii în ușă.

Mama lui Corlaita se sculă repede, ascultă o clipă, sperînd că visase, și totuși fiind sigură că totul era aievea.

Dinspre strada singuratică, zgomotul acela puternic se repetă și un glas aspru se îndreptă spre fereastră: „Deschideți!"

Aprinse lumina, se dădu jos din pat, își trase pe umeri un șal, mai stătu o clipă locului, ascultă în mijlocul odăii, în frig, în timp ce loviturile acelea din ce în ce mai dese se întețiră ca o ploaie. Deschise fereastra și scoase capul.

— Deschideți! E poliția! i se strigă, de cum se aplecă pe fereastră.

Femeia îi văzu pe jandarmi, și cu un aer rătăcit murmură:

— Vin.

Mama lui Corlaita, deși fiul ei nu-i precizase nimic, pricepuse bine că cei doi făcuseră în ziua aceea ceva periculos. Observase că fiul ei era agitat peste măsură atunci cînd îl așteptase pe Prini, stare pe care degeaba căutase el s-o ascundă. Apoi, la sosirea avocatului, plecaseră împreună fără să scoată o vorbă, se întorseseră iute cu pachetele acelea grele, pe care le lăsaseră cu grijă pe jos, și, fără nici un comentariu, începuseră, să discute, în schimb, de niște lucruri

vechi, îndepărtate. In sfîrșit, la urmă, fiul ei, înainte de a ieși pe ușă, îi mai spusese pe un ton care nu admitea replică în nici un fel că el avea să doarmă în seara aceea în altă parte, iar Prini îi atrăsese atenția asupra faptului că, în eventualitatea unei interogări, el era avocatul „hoțului de biciclete".

Mama lui Corlaita, în timp ce băgase de seamă toate acestea, mereu avusese de gînd să le ceară explicații, dar între ei se statornicise obiceiul de a nu avea niciodată un schimb de destăinuiri și de-ar fi făcut-o de data asta ar fi însemnat parcă înfrîngerea unei îndelungate reținere ; o reținuse între altele și orgoliul, care în făptura ei era mai viu decît și-ar fi închipuit cineva ; își jucase rolul, fără să mai țină seamă de prezența lui Prini, un avocat, pentru ea aproape un străin, părut anume venit pentru a o stimula în prefăcuta ei indiferență.

Pe vremea ei, mama lui Corlaita fusese una din cele mai frumoase femei din oraș. Îndrăgostindu-se de un marinar, se căsătorise cu el, deși atîția alți tineri mai înstăriți ca el ar fi fost gata să i se supună.

Rămăsese apoi văduvă, cu singurul ei fiu, și abia atunci se văzu ce tenacitate și cît spirit de independență vădeau făptura ei.

Fusese credincioasă memoriei soțului ei și nu cedase niciodată în fața lipsurilor, care, mai ales în primii ani, căutaseră s-o înfrîngă.

Acum avea peste cincizeci de ani, dar din frumusețea ei de altădată mai păstra cîteva urme. Ochii săi negri străluceau de dragostea de viață și cîteodată de părere de rău ; era încă zveltă, și statura ei înaltă, pasul ei domol, sugerau chiar un aer maiestuos.

Se îmbrăcă în grabă, coborî încet scările și deschise ușa.

— Unde e fiul dumitale ? izbucni șeful, hoțul de biciclete ?

Femeia, care pe măsură ce trecuseră minutele în timp ce se îmbrăca și cobora scările, își mai făcuse puțin curaj și știind că, oricum, nici fiul ei și nici

pachetele acelea misterioase nu mai erau în casă, îi răspunse cu mult calm :

— Nu-i aici, nu mi-a spus unde se duce.

Apoi, cu o umbră de maliţiozitate şi de ironie, exclamă cu un glas încet :

— Sînt tineri !

Şeful dădu în lături femeia, care astupa uşa cu trupul său, şi intră în casă. Fără să se întoarcă înspre cei doi jandarmi care-l urmau, ordonă :

— Percheziţie !

Mama lui Corlaita, provocată de comportamentul violent al şefului, răspunse imediat :

— N-aveţi decît să percheziţionaţi ! Percheziţionaţi ! Scotociţi pe unde credeţi, domnule major ! Şi în tăişul glasului ei, în expresia pe care o căpătă chipul ei se vădea o demnitate care părea că de mult aştepta prilejul să se manifeste.

Plutonierul, urmat de ceilalţi doi, care continuau să tacă, îşi aruncă ochii prin salonul cel mic, băgă capul în bucătărie, apoi se sui pe scări, gîndindu-se că etajul se preta mai mult la ascunzători.

Mama lui Corlaita porni după ei, în spatele lor ; abia apucase să urce două, trei trepte, cînd, văzînd-o de pe scară, şeful îi ordonă :

— Dumneata rămîi jos !

Femeia stătu pe loc, coborî, şi-l urmări din ochi pe bărbaţii aceia care intrau prin odăile ei şi, văzîndu-se singură, se duse în bucătărie.

Rămase totuşi în picioare să asculte ce se petrecea. Prin tavan auzi mai întîi zgomotul sec al puştilor aşezate pe jos, apoi o răvăşeală de mobile mutate de la locul lor, obiecte care căzeau, o forfotă de paşi, cîte un sunet înăbuşit, venind pesemne de la saltelele şi pernele aruncate pe jos, alandala.

Atunci o cuprinse o tulburare şi teama îi dădu senzaţia că se sufocă ; bărbaţi străini se aflau în casa ei, în odăile ei, îi scotoceau prin lucruri fără nici o milă, prin aşternuturile ei, cîştigate în atîţia ani de sărăcie cinstită, îi scotoceau prin haine, prin lenjeria ei cea mai intimă ; şi dacă fiul ei ascunsese ceva ce nu ştia ea ? ceva periculos ? Dar trebuia să se arate

neapărat calmă, în curînd şeful de jandarmi avea să se dea jos, trebuia să pară liniştită, să nu dea de bănuit, să-l apere pe fiul ei.

Deasupra, zgomotele acelea surde continuau.

Pe masa de bucătărie rămăsese ciorapul şi cele două andrele trecute prin ochiurile de la capete. Femeia luă ciorapul în mînă, se aşeză lîngă sobă şi începu să împletească, în timp ce inima-i bătea cu putere. Tăcerea din odaia aceea, în contrast cu zgomotul surd de la etajul de sus, avea ceva de coşmar. Andrelele de la ciorap atingîndu-se uşor una de alta scoteau un sunet metalic.

Şeful coborî, era corpolent, avea un pas greoi. Intră în bucătărie stăpînindu-şi furia, îşi roti privirile pe pereţii aproape goi. Deschise uşa unui dulăpior în care erau farfurii şi o cratiţă cu restul de mîncare de la prînz. Izbi sec uşa dulapului, se întoarse spre femeie şi spuse :

— Fiul dumitale a adus aici în casă lucruri de furat. Unde sînt ? Era împreună cu avocatul Prini. Unde sînt lucrurile ?

Femeia continuă să ţină privirea în jos deasupra lucrului său, apoi îşi ridică încet ochii şi spuse :

— Lucruri ? Eu n-am văzut nimic ! Domnul avocat ? Dar el îl apără doar pe fiul meu ! Şi vă va dovedi că e nevinovat.

Şeful stătu cîteva secunde, de parcă fierbea în sinea lui şi nu putea da frîu liber cuvintelor, apoi izbucni :

— Spune fiului dumitale că mîine de dimineaţă să se prezinte la mine la poliţie.

— Am să-i spun, am să-i spun de îndată ce vine, domnule plutonier !

Şi zicînd acestea, femeia se legăna uşor pe scaunul pe care-l lăsase pe spate, făcîndu-l să se sprijine doar pe picioarele dinapoi, ea stînd cu vîrful picioarelor pe podea.

Plutonierul major plecă împreună cu jandarmii. Femeia le auzi paşii îndepărtîndu-se pe strada pustie.

Atunci se ridică şi se duse la uşă ca să se asigure că o închisese bine. Rămase apoi în coridorul umed,

luminat slab de o lampă mică atîrnată de tavan. Rămase acolo, lîngă uşă, de parcă mai asculta încă, dar în realitate îşi urmărea propriile-i gînduri : fiul ei, avocatul, cele patru pachete, sensul tuturor celor petrecute, şi nenumăratele mici episoade din zilele din urmă, chipurile tinerilor pe care nu-i mai văzuse niciodată şi care băteau acum la uşa casei ei, aerul de înţelegere şi încredere cu care o salutau, numele fiului ei pronunţat cu un fel de emoţie, de entuziasm, expresia pe care o aveau aceşti tineri, de parcă ar fi luat parte le ceva frumos şi vibrant.

Cu un zîmbet de consimţire, femeia ieşi de pe coridor şi se sui pe scări.

Sus, totul era în neorînduială, dar nu se sinchisi, puse doar saltele la locul lor şi refăcu patul aşa cum putu.

In timp ce trebăluia, se opri, murmurînd :

„Sînt partizani", şi rămase aşa, apoi adăugă învinsă parcă de o surpriză, de o emoţie : „tovarăşi", şi acest cuvînt, cu totul nou, pe care-l mai auzise cu ani în urmă, rostit de soţul ei, şi în ultima vreme arareori de fiul ei, cuvînt asupra căruia nu reflectase niciodată, pe care-l socotise străin întotdeauna, ca pe ceva ce făcea parte din atribuţiile bărbatului, acum parcă-l simţi ca pe o lumină, caldă, intimă ; şi, pentru o clipă, ciudat, se revăzu pe ea alături de soţul ei pe vremea cînd erau logodiţi.

Se băgă în aşternut şi stinse lumina.

Mintea ei obişnuită cu micile socoteli ale casei, cu relaţiile cu vecinii, cu chestiuni neînsemnate şi monotone, cu bîrfa măruntă, bîjbîi la început nesigură, aproape ironică, apoi, în întunericul profund şi tăcut al camerei răscolită de jandarmi, se lăsă dusă de cu totul alte gînduri.

Atîţia ani de sărăcie, de suferinţe, de supunere nu-i distruseseră speranţa ; fusese ca o iască picată într-un tufiş care se încinge sub soarele de vară. Se văzu mai întîi tînără alături de soţul ei, ea însăşi frumoasă şi plină de curaj, plimbările lor de-a lungul mării, soţul care îi vorbea despre viitor, plin de înflăcărare şi nelinişte ; se revăzu la o masă cu prie-

tenii ei, toți tineri, purtînd cîte o garoafă la butonieră, femeile și le puseseră în păr, iar cîte una în decolteul bluzei; mai cîntaseră și un cîntec, o cançonetă, cu toții împreună, soțul și prietenii începuseră să vorbească de o lume nouă, de dispariția caselor cu pereții de cărămidă umezi și întunecoși.

Acum vremea aceea sosea, fiul ei se lupta pentru aceasta, iar avocatul ca și ceilalți băieți care băteau la ușă, zîmbeau și i se adresau respectuos ca unei doamne:

— Dumneavoastră sînteți mama lui Corlaita?

Nu, nu-i era teamă nici de plutonierul major și nici de nimeni altcineva. Pentru ea, viața nu existase, dar pentru fiul ei da, ea avea să-l ajute, era gata să facă tot ce i s-ar fi cerut, era gata *să lupte...* Și aici, la această vorbă, visarea care o cuprinsese luă o cale greșită, o cale care odată apucată, din cauza nepriceperii și simplității ei, continuă s-o ducă mai departe, sau poate că așa era să fie, ca în noaptea aceea, pe întunericul acela să reînvie laturile cele mai obscure și aproape uitate ale ființei sale.

Tocmai acest cuvînt, *a lupta,* pe care ea nu-l folosea și aproape că nici nu-l înțelegea, o făcu să se sperie; la început avu o repulsie, provocată poate de pudicitate, de duioșia feminină care nu avea încredere în verbul acela, dar îndată după aceea mîndria, spiritul de dreptate o luară înainte și, într-o clipă, femeia își reaminti de vecinii ei cei mai bogați, înscriși la fasciști, funcționari pe la oficiile primăriei care abia îi răspunseseră la salut, cîteodată o disprețuiseră pe față, și mai revăzu atîtea alte scene, și deveni deodată rea, fu orbită de patimă, fu victima acelei impulsivități pe care orice om și-o revarsă asupra primei ființe ce-i iese în cale, asupra celei mai apropiate, mai totdeauna la fel de necăjită ca și el.

Între timp, frigul care pătrundea ca o lamă tăioasă printre pledurile prost înfățate îi înghețase spatele; trecu însă cîtva timp fără să-și dea seama de aceasta.

În sfîrșit, se strînse, se ghemui, trase pledurile peste ea și, ca după o febră care scade treptat, își

regăsi calmul şi văzu lucrurile în adevărata lor lumină.

Nu, nu-i era teamă de plutonierul major, a doua zi de dimineaţă avea să-i spună fiului său că omul acela îl aştepta la poliţie, dar nu avea să adauge nici un fel de sfat; de azi încolo, avea să aştepte în tăcere, avea să-l ajute cum putea ea; pentru ea viaţa poate nici nu existase, acum băieţii aceia încercau să şi-o cucerească, ea nu avea de gînd să-i descurajeze. Şi, în timp ce-o fura somnul, înfăşurată acum în pleduri, încet, mintea ei se fixă asupra unei idei, ca oscilarea monotonă a unei pendule, la o lege bine cunoscută de ea: ca să te ridici, fie şi cu o singură treaptă, e nevoie de atîta strădanie şi, adesea, chiar dacă ai „luptat" din răsputeri, vicisitudinile şi neprevăzutul spun „nu", fie chiar şi acestui umil pas.

Despre această lege îşi propuse să nu spună nimic băieţilor cu ochi aprinşi care băteau la uşa casei ei.

POLIGONUL DE TRAGERE SARE IN AER

Saverio primi bombele de parcă ar fi fost niște nepoate frumoase venite în vizită la unchiul lor.

— Grozave! Făcute în casă, dar grozave! Ăsta e un fitil de mină.

Prini și Corlaita, după instrucțiunile primite de la Summonti, tăceau, rezervați; curînd, spuseră că ei trebuiau să plece. Saverio, în ciuda atitudinii aceleia circumspecte, cu care de altfel începea să se familiarizeze, îi consideră niște băieți buni, capabili să le joace „feste" soldaților „führerului neamț". Îi conduse pînă la ușă:

— Mai veniți pe la mine.

Cei doi îl salutară.

Saverio se întoarse în camera unde-și ținea unele lucruri mai rar întrebuințate și unde depozitase acum și bombele. Îl chemă pe Giovanni, o fostă ordonanță de-a sa, cu care se pomenise cu cîteva zile în urmă. Era un marinar care fusese luni de zile în serviciul său personal, pînă într-o bună zi, cînd își manifestase dorința de a face parte din echipajul unui submarin. Saverio îi răspunsese astfel: „Ești un băiat curajos. Du-te. Nu face de tine să fii ordonanță. Dacă ai nevoie de ceva, să-mi scrii". Opt septembrie îl surprinsese pe Giovanni la Marsilia, fusese arestat de nemți, fugise, trecuse frontiera. Hoinar, frînt de oboseală și flămînd, mersese mai departe de-a lungul coastei; o luase spre Cetera, în sud, un sătuc din golful Salerno. În apropierea Medusei își aminti că Saverio, pe vremea cînd lipsea de la Spezia îi dăduse adresa lui Nelly. Se gîndi să bată la poarta sa, să încerce, să ceară un ajutor.

Amiralul, ca și cum ar mai fi fost încă în armată și ar fi dispus de toate atribuțiile sale, cu un aer distrat și vesel, într-un anumit fel îl reangajă în serviciu: „Ai făcut bine că ai venit. Vei dormi cu Ernesto, cealaltă ordonanță; și el așteaptă să plece în sud. Te speli, te întremezi și cînd te vei simți în stare, îți vei continua drumul. De altfel, ai putea face cîte ceva, aici sîntem în război, în curînd te vom pune la curent".

Giovanni îi răspunse „Să trăiți!" și-l privise pe amiral cu multă recunoștință, singurul om care nu se schimbase. Se apucă de treabă prin casă, de curățenie, așa, ca să fie și el de folos.

In ziua aceea, îndată ce auzi glasul lui Saverio care-l chema, se și grăbi să se ducă în debară.

— La ordine!

— Impachetează din nou bombele astea patru. Apoi pune-le acolo, sub patul tău. În curînd le facem să cînte.

Giovanni zîmbi; lîngă amiral i se părea că mai poartă încă steluțele, că opt septembrie nu fusese aievea. Se aplecă să execute ordinul. Saverio ar fi avut poftă să continue discuția, dar disciplina militară nu permitea să vorbească în mod confidențial cu un simplu marinar, așa că ieși din odaie.

In zilele acelea, Saverio era deosebit de tulburat, fel de fel de idei îi zburau prin minte ca niște artificii colorate, imaginea radiotelegrafistului se împletea cu a lui Fabrizio, cu operațiile viitoare, cu „băieții aceia dragi" care cu greu se îndurau să-și facă apariția unul cîte unul la el ca să-i cunoască, cu grațiile lui Nelly. Faptul că Fabrizio se întorsese la casa pavatorului, adică a lui Contrucci, presupusul tată al radiotelegrafistului, și îi adusese la cunoștință: „Mi-a spus din nou că el nu are copii, m-a întrebat cine mă trimite, m-a poftit în casă, dar mai mult nu mi-a spus", îi întărise lui Saverio convingerea că radiotelegrafistul fără îndoială era bun găsit.

Și atunci, se lansase în pălăvrăgelile lui obișnuite, vorbindu-i prietenului său Bobi, care se încăpățîna în tăcere, și lui Nelly, care era din zi în zi mai frumoasă.

Şi iată că fuseseră aduse acasă la el cele patru bombe; zăceau sub patul fostei ordonanţe, cuminţi, în aşteptare, în semiveghe.

Se mai scurseră cîteva zile. Saverio îl întrebă pe Mosca în cît timp aveau de gînd să le folosească, îi mai spuse o dată cu şi mai multă înfrigurare că la Poligon se aflau proiectilele lui, magazia aceea mare era plină pînă în vîrf, proiectile capabile să perforeze cuirasa lui Nelson, o invenţie a lui. Nu trebuia sub nici un motiv ca nemţii să beneficieze de descoperirea lui, să intre în stăpînirea acelui secret.

Mosca îi răspunsese furios: „Aveţi dreptate, da, mîine mă întorc cu răspunsul".

Membrii organizaţiei se adunară. Summonti, în cele din urmă, trase concluzia: „Bombele vor exploda; e nevoie să acţionăm şi vom acţiona. Numai că trebuie să ştim în primul rînd dacă acest radiotelegrafist există şi dacă va comunica totul englezilor. Dacă bombele explodează, organizaţia e în primejdie, vor fi arestări sau cel puţin se va mări vigilenţa şi atunci mişcările noastre vor fi limitate; ne va fi mult mai greu să organizăm pista de lansare şi toate celelalte. Şi apoi, e vorba de cîteva zile. Duchen l-a şi anunţat pe Berto şi Centrul. Cei din Spezia au fost şi ei anunţaţi. În curînd, vom afla totul despre Contrucci, tată şi fiu."

— Şi lui Saverio care se agită atîta, ce-i spunem?

— Lăsaţi-l în pace. Nu vă mai duceţi pe la el. O să-i treacă. Oricum, de unul singur el tot nu poate întreprinde nimic; vorbe şi atîta tot.

Timp de cîteva zile Saverio nu mai primi vizite din partea „băieţilor acelora de ispravă". Imaginaţia lui, pentru că nu mai avusese prilej să se reverse, din roz devenise roşie, şi-l făcu să ajungă şi el la o concluzie: „Băieţii au un scop politic şi sînt îngrăditi de el. Eu sînt ofiţer al Marinei Regale, M. S. Regele a declarat război nemţilor. La Poligonul din Medusa, pe care l-am comandat eu, e o magazie cu proiectile, un secret militar, care e gata să cadă în mîna duşmanului".

Şi, într-o seară, îl chemă pe Giovanni, fosta lui ordonanţă. Il duse în odaia cu bombele :

— Mîine dimineaţă îmi vei face un serviciu.

— Să trăiţi !

— La una din bombele astea.

Marinarul se aplecă iute şi fu din nou în picioare, în faţa comandantului, cu bomba în mînă.

Împreună o scoaseră din hîrtie. Saverio, explicînd, continuă :

— Acesta e principiul fitilului, ca să-l aprinzi e suficient un scrum aprins de ţigară. E un fitil de mină. Tu mîine de dimineaţă te duci la Poligon. Ştii unde e ?

— Să trăiţi ! Am făcut serviciu acolo cu cîţiva ani în urmă.

— La începutul pădurii de pini. Lucrează acolo o mie de muncitori.

— Să trăiţi !

— Te va însoţi Ernesto. Ernesto nu e un soldat grozav, dar nu trebuie să facă nimic, trebuie doar să ducă bomba. Tu pînă atunci nu trebuie să te obosească. Mai înainte de ora nouă, amîndoi vă strecuraţi printre muncitorii care intră la Poligon : Ernesto, în faţă cu bomba, ca şi cum ar duce un coşuleţ cu mîncare, iar tu în spatele lui.

Cînd veţi ajunge înăuntru, va trebui să vă apropiaţi de magazia numărul trei, la două sute de metri de la intrare. In faţa uşii, Ernesto îţi va da ţie bomba. Uşa asta, chiar dacă pare închisă, e de ajuns ca s-o împingi ca să se deschidă, nu are închizătoare, e simplu de tot. Ca să intri, va trebui să te strecori pieziş. In magazia numărul trei nu se lucrează, totul e plin de bombe, nu veţi da de nimeni primprejur.

Odată intrat, laşi jos bomba, sau mai bine e s-o pui sub unul din rafturi ; mai înainte, să ai grijă să-ţi aprinzi ţigara, vîrful ei aprins îl pui apoi la capătul fitilului, vei auzi sfîrîind şi atunci fugi. Ernesto trebuie să stea la o distanţă oarecare, tu vei fi singur. Fugi. Şi te întorci la mine. Dacă, ieşind de acolo vezi pe cineva pe aproape, strigi : „Alarmă ! Alarmă ! Un avion !"

Fostul marinar îi răspunse :

— Să trăiți ! Și luă poziția de drepți, bucuros să-i facă plăcerea aceea comandantului, mulțumindu-i în acest fel pentru tot ceea ce făcuse pentru el. Nici în submarin nu-i fusese teamă niciodată ; ceea ce i se cerea acum i se păru un fleac.

Saverio, surprins și învins de disciplina militară, nu reuși să mai adauge nimic altceva și, de altfel, Nelly îl chemase de mai multe ori la *bridge :* în jurul mesei îl așteptau vechii lui prieteni mondeni.

O explozie puternică se auzi dinspre mare înspre munți, de parcă s-ar fi descătușat o forță cumplită pînă atunci înlănțuită. Proiectilele, așezate în stive compacte, dintre care numai unul și era în stare să distrugă și cuirasa lui Nelson, explodară toate odată.

Era ora nouă și șapte minute dimineața.

De dimineață, fostul marinar luase bomba de sub pat, împachetată și legată cu sfoară cum era, ca s-o poată ține mai bine în mînă și-i spusese lui Ernesto :

— Să mergem.

Ernesto, ca o domnișoară plină de pudoare și de bun simț, îi răspunse că nu dormise toată noaptea și că nu era în stare să-l urmeze.

Giovanni stătu o clipă la îndoială dacă să-l trezească pe comandant, apoi se gîndi să nu-l deranjeze și o porni de unul singur.

Dimineața era luminoasă și caldă ; străzile erau tăcute. Distanța de la casa amiralului pînă la Poligon era de un kilometru și ceva.

Prin case se zărcau femei care gospodăreau sau cîte o fată cu părul nepieptănat strîns în basma se ivea la fereastră.

Fostul marinar mergea iute ; bomba, *coșulețul cu mîncare,* era greu, dar nu-l obosea cine știe cît, din cînd în cînd și-l mai trecea dintr-o mînă într-alta. Străbătu șantierul naval, aproape pustiit de bărci, cîte o carcasă își arăta marginile diforme la suprafața apei.

Poligonul era la începutul pădurii de pini ; pinii dimprejur se înălțau drepți și se deschideau în um-

brele plăcute de un verde dens ; umbra, care începea după primii copaci, dădea o senzație plăcută de seninătate și visare.

Fostul marinar ajunse la Poligon în clipa cea mai nimerită : muncitorii erau îngrămădiți în fața porților mari care erau pe punctul de a fi deschise ; era învălmășeală dar nu neorînduială ; oricine voia să lucreze nu trebuia decît să se prezinte unui șef de echipă.

Giovanni se trezi înăuntru fără ca nimeni să-l fi luat în seamă. Magazia — după cum îi spusese amiralul — era fără îndoială, acolo, a treia, ultima pe partea aceea, la două sute de metri de poartă. Cînd fu aproape de ea, mai înainte chiar de a se uita la număr, era sigur că nu greșise. Patru sau cinci muncitori căutau de lucru în jurul ei. Doi stăteau cu spatele sprijinit de o geamandură veche, cine știe de cînd uitată pe acolo, vorbind între ei.

Marinarul ajunse la ușa de fier a magaziei, o împinse, nu era încuiată ; greutatea ei îi aduse aminte de viața în submarine. Intră înăuntru. Mirosea a ace de pin putrezite și, în semiîntunericul de-acolo, domnea o ordine liniștită. Bombele se înșirau pînă sus, la acoperiș ; între coloane erau coridoare foarte înguste. O depuse și pe a lui, căută punctul cel mai uscat, deschise pachetul, se convinse că fitilul era neatins și prins la locul lui. Atunci își aprinse țigara, căci uitase s-o facă înainte. După cîteva fumuri pe care le trase încet, bucurîndu-se de calmul pe care i-l dădea țigara, atinse cu focul vîrful fitilului ; imediat pulberea începu să sfîrîie repede. Ieși afară din magazie. Pe o latură a ei muncitorii aceia continuau să stea de vorbă. Mai întîrzie o secundă, apoi execută ordinul amiralului : luînd-o la goană, țipă : „Alarmă ! Avionul ! Alarmă !"

Mai adăugă de la el : „Fugiți ! Fugiți !" și simți că ar vrea să strige : „Veniți cu mine, în cîteva secunde explodează magazia, am pus acolo o bombă !"

Fostul marinar ajunsese în mijlocul pădurii de pini. Explozia, un vuiet prelung. Se aruncă la pămînt, se ridică imediat, voia să fugă cît mai departe de acolo.

Apropiindu-se de cartierul şantierului naval îi ajunseră la ureche ţipetele de groază, o larmă ascuţită şi confuză de strigăte. Încă de la primele case, văzu alergînd lume care striga: „Poligonul!" Se pronunţau nume, unul întreba de celălalt şi un glas mai limpede se distingea de celelalte, spunînd într-una: „Morţi! Sînt morţi!" O bătrînă în poartă, nemişcată, ţinîndu-se strîns cu mîna de canatul uşii ca într-un naufragiu, repeta într-una: „Copilul meu, daţi-mi băiatul înapoi!"

Fostul marinar, palid, avînd o poftă cumplită de plîns, se îndepărtă repede pe străzi, şi ele alarmate.

„Eu am făcut-o", şopteşte el şi i se pare că e un somnambul care se trezeşte. „M-au făcut să fac mîrşăvia asta"... şi pronunţînd în sinea lui aceste cuvinte, are impresia că un adevăr precis şi crud îi apare înaintea ochilor. Încetineşte pasul, i se pare că din nou aude glasul femeilor care urlă disperate numele fiilor lor; aproape că se opreşte, ca şi cum o greutate i-ar fi zdrobit spatele; parcă încă o dată simte nevoia să plîngă, să ceară milă.

Acum pricepe totul, pînă atunci parcă visase, pracă fusese un robot, făcuse totul în mod mecanic, din obişnuinţă, în virtutea inerţiei, la fel ca toate celelalte acţiuni de război, din recunoştinţă faţă de comandantul care-l găzduise, din supunere faţă de gradul de care ascultase întotdeauna. Dar el nu avea nici în clin nici în mînecă cu partizanii aceia, cu patrioţii care frecventează casa amiralului, nu ştia nici despre ce vorbesc, nici ce vor. El nu voia decît să se întoarcă în satul lui, să-şi revadă mama, s-o îmbrăţişeze, să-i fie un sprijin.

„Sînt morţi, şopteşte el rătăcit, eu am fost... poate că muncitorii care erau lîngă magazie, cei doi care stăteau de vorbă între ei... morţi...", şi deodată îl revăzu pe Ernesto, cealaltă ordonanţă, cum refuză să-l însoţească, o imagine blîndă, frăţească. Ernesto, mişcat, care bîlbîie un „nu", mişcat şi în acelaşi timp hotărît, cum îl priveşte în ochi vrînd parcă să-i ceară iertare, rugîndu-l ceva. Şi în clipa aceea, îşi dă seama de un alt fapt simplu, că nu mai e marinar, că e

îmbrăcat la fel cu ceilalți oameni, la fel cu muncitorii de la Poligon, că Saverio nu mai e amiral, că locuința lui nu e o bază militară, nu-i o cazarmă, nici un crucișetor, nici un submarin, e casa unei doamne, a unei contese, care la ora aceea e de obicei în pat și nu-i frumos să sune mult la sonerie, ca nu cumva s-o trezească.

„M-au pus pe mine s-o fac pentru că eu nu sînt instruit...", și se simți sărac, o jucărie în mîna celor puternici, și din durerea aceea profundă care-i strecurase în tot trupul un fel de toropeală țîșni cu violență o întrebare: „De ce nu s-a dus acolo însuși amiralul, sau, dacă el nu putea s-o facă, fiind un domn, de ce n-a trimis pe unul dintre partizanii care frecventau casa lui, pe unul dintre patrioții care de cum vin în casă se apropie unul de celălalt și vorbesc, vorbesc într-una ?"

Încet, din ce în ce mai încet, se apropie de casa lui Nelly, și i se păru cea mai neprimitoare și mai ostilă casă de pe lume.

Ridică brațul spre sonerie și apăsă pe buton.

Ernesto veni să-i deschidă, zîmbitor și rușinat, îmbujorat la față ca întotdeauna. „Ai fost un erou !" îi spuse deschizînd larg ușa.

Aceste vorbe nu făcură decît să-i stîrnească și mai mult durerea. Drept răspuns, zise :

— Unde e comandantul ? și chipul lui avea o culoare pămîntie.

— E încă în pat, zîmbi Ernesto. Ai reușit foarte repede... iartă-mă că n-am venit, nu m-am simțit în stare și, luînd un aer de umilință, adăugă, ca o spovedanie : Nu vreau altceva decît să plec acasă.

— Și eu, fu răspunsul fostului marinar. Azi plec. M-am întors numai ca să-mi iau rămas bun de la comandant.

— Ferice de tine că ai familia dincoace de linia de front, murmură Ernesto, și se duse să-l anunțe pe amiral.

Fostul marinar rămase în picioare în coridor, la capătul scării, așteptînd.

O clipă după aceea, Ernesto apăru la înălțimea scărilor :

— A spus să urci imediat.

Nelly și Saverio, la bubuitul exploziei se treziseră brusc. Amîndoi fremătau de nerăbdare ; erau fericiți și buimăciți.

In prima clipă, comandantul fu mîndru de a triumfa în fața femeii iubite, de a fi avut inițiativa dezlănțuirii acelui bubuit, de a-i fi dus de nas pe nemți, de a fi îndeplinit o acțiune militară, de a reprezenta Marina Regală, în calitatea lui de comandant ; dar curînd i se strecură în suflet tăișul rece și subțire al spaimei, simțindu-se singur, el și cu Nelly, dezarmat în fața cruzimii neînduplecate a nemților, se simți „un civil" reprezentant al unei armate învinse, distruse, puse pe fugă și deznădăjduită, și, ca să mai capete curaj și hotărîre se gîndi la băieții din organizație, dar numaidecît își aminti că ei luptau pentru comunism, pentru cei săraci, pentru ceva ce el nu iubise niciodată, și se simți singur, și stătea neclintit în pat, fără să scoată o vorbă, iar amanta, într-altă parte, neclintită și ea, și cu aceleași sentimente, luînd parte la visele lui, la temerile lui, dar văzînd lucrurile mai limpede cu bunul simț feminin care-i arăta adevărata lor proporție, realitatea ; nu fusese nici ea și nici amantul ei cei care făcuseră să sară în aer Poligonul de tragere, ci fostul marinar, el și numai el, băiatul acela naiv și curajos.

Amîndoi, ca într-un sarcofag etrusc, stăteau goi sub așternut. Sosirea lui Ernesto, care le anunța venirea fostului marinar, îi buimăci.

Nelly, care găsise totdeauna, în primejdii, motiv de stranie excitație senzuală, și de astă dată, la vestea că un tînăr chipeș avea să intre în cameră, în timp ce ea pe lîngă altele, se mai afla și în pat, își simți gîndurile năpădite de o suflare de polen, ca o muscă mare, aurie, care intră într-o încăpere întunecată, aducînd primăvara.

Mai întîi se auziră pe trepte pași tîrîți și apăsați, apoi bătaia în ușă.

Giovanni o văzu întîi de toate pe Nelly, în pat, cu umerii goi-goluți, apoi înaintînd, îl văzu pe Saverio care, stînd în pat, lăsa să i se vadă carnea albă, puțin flască, și acea lipsă de pudoare rechemă în mintea lui Giovanni moartea, glasurile femeilor la anunțul victimelor.

— Vreau să plec acasă, plec azi, declară el livid la față, retezînd orice fel de întrebare pe buzele amanților. Plec, repetă el și mai tare, ca să-și înăbușe dorința cumplită de-a plînge.

— Ai făcut tot? întrebă Saverio, căutînd să se mai îmbărbăteze puțin, fiindcă era de față și Nelly.

— Să trăiți, da! spuse fostul marinar schițînd un „drepți".

O tăcere grea și tristă plutea în cameră.

Nelly își trase cearșaful pe umerii goi, Saverio își dădu seama că nu are pe el o cămașă și spuse încurcat:

— Îți voi da eu într-o bună zi ceea ce ți se cuvine.

— Mii de mulțumiri, șopti tînărul, și din nou i se păru că visează, și, scuzîndu-se, se dădu timid înapoi, se retrase închizînd ușa cu delicatețe, ușița aceea firavă, albastră, pe care erau zugrăvite floricele albe.

Anselmo tocmai punea stetoscopul pe inima unei fete, cînd auzi detunătura și imediat după asta zgomotul ferestrelor și ușilor trîntite, vociferări, exclamații, întrebări, țipete. Fata era foarte frumoasă, buimăcită, venise să-i ceară ajutor. O însoțea un frate mai mic care stătea acum într-un colț, serios, aproape încruntat, de parcă ar fi înțeles totul. Anselmo fusese impresionat de povestirea și de frumusețea fetei. Sosise la cabinet înaintea tuturor; cînd îi venise rîndul, se apropiase de Anselmo și-i șoptise: „Aștept pînă pleacă toată lumea. Trebuie să vă și vorbesc ceva". În timp ce Anselmo dădea consultațiile, revedea chipul ei, și parcă auzea din nou fraza aceea ciudată: „Trebuie să vă și vorbesc ceva". În perioada aceea clienții erau foarte numeroși, cîteodată

începea cu consultațiile de cum se lumina de ziuă. Toate orele le avea pline.

Cînd nu mai rămase nimeni, fata intră și-i spuse că era însărcinată. Spunînd fraza : „Aștept un copil", își desfăcu ceva mai mult pleoapele.

— Știți cine a fost ?

— Știu, dar el mi-a spus că sînt lucruri care nu-l privesc pe el.

Întrebările lui Anselmo trebuiau să fie foarte intime :

— Sînteți sigură că a fost el ?

— Da.

— N-a fost nimeni altul ?

— Nu.

— Îl iubiți ?

— Da.

— De ce ați ajuns aici ?

— Fiindcă el mi-a cerut-o.

Fata avea talia încă zveltă, fața trandafirie.

— Sînteți convinsă că așteptați un copil ?

— De patru luni.

Anselmo spuse :

— Dezbrăcați-vă.

Fata își scoase rochia și combinezonul. Era pătrunsă de lumina unei asemenea mîndrii tainice, încît Anselmo își plecă pentru o clipă ochii. Se întinse pe pat. Anselmo avea de gînd să se convingă dacă era sau nu însărcinată.

Detunătura de la Poligon îi alungă orice alt gînd. Frățiorul, care stătea într-un colț în loc să se arate înfricoșat de zgomotul exploziei, continuă să se uite din cînd în cînd la sora lui, rămînînd foarte atent.

„Prietenii mei ! Ei sînt. Au trecut la acțiune. Au început. Și eu ? De ce nu mi-au spus și mie ? Nu sînt alături de ei ? Nu mă prețuiesc îndeajuns ? Nu au încredere în mine ? Au impresia că nu sînt curajos ? Nu-i o singură bombă. E la Poligon. Poligonul o fi ?" Și Anselmo rămase în fața fetei, buimăcit, cu o lumină de bucurie în ochi care alterna cu mîhnirea.

Fata, observînd vădita distracție a doctorului, îl întrebă din gentilețe:

— Ce s-o fi întîmplat?

Nici pe ea nici pe frățiorul ei nu-i interesa zgomotul acela violent și prelung.

Anselmo ridică oblonul care dădea într-o terasă; policlinica era la etajul al doilea. Afară era sfîrșitul lumii. Anselmo auzi: „Poligonul! La Poligon!" Se auzi urletul unei ambulanțe.

„Sînt oameni, sînt soldați. Sînt prietenii mei. Au trecut la acțiune." Lîngă casă se afla un vînzător de ziare.

— Ce s-a întîmplat?

— A sărit în aer Poligonul!

Anselmo nu izbutea să se desprindă de terasă. Îi trecu prin minte figura lui Duchen, apoi a lui Mosca, apoi îi apăru Adriatico, îl văzu zîmbind, cu sprincenele lui stufoase, desigur că el fusese autorul, era din cartierul din spatele portului.

Fata se ridicase de pe pat:

— S-a petrecut ceva grav?

— Nu știu. Mă scuzați, domnișoară. Trebuie să plec. Reveniți altă dată. Acuma am treabă.

După cîtva timp, Anselmo se căi și se rușină de vorbele acelea. Fata nu se mai întoarse. Venise la el să-i ceară ajutor, să i se spovedească; el o dăduse afară.

Anselmo mai spuse o dată:

— Domnișoară, îmbrăcați-vă. Treceți altă dată.

Fata își luă lucrurile. Anselmo n-o mai așteptă să se îmbrace. Ieși afară. O luă în direcția vilei lui Nelly. Saverio avea bombele acasă la el; desigur că știa ceva. Pe străzi, oamenii se mișcau într-un du-te-vino înnebunit.

— Unde e comandantul?

Ordonanța, îmbujorată și zîmbitoare, nici în dimineața aceea nu-și putea stăpîni zîmbetele, fu numai puțin tulburată cînd spuse:

— E sus. Duceți-vă. Vă așteaptă.

Saverio era în pijama, avea obrazul pamîntiu. Niciodată Anselmo nu-l văzuse atît de agitat, nu se putea

concentra de fel. Nelly stătea lîngă el, era mai calmă ; ar fi fost gata să-şi apere bărbatul cu care trăia. Cu ei mai era şi Titi, tînărul fiu al contesei.

După plecarea marinarului de pe submarin, Saverio continua să vadă lucrurile aşa cum erau, disproporţia dintre visele lui şi ceea ce era cu adevărat. Marina Regală nu mai exista. Nemţii, nemiloşi cum erau, puteau veni dintr-o clipă într-alta, în jurul lui nu erau uniforme militare, saluturi între viziere lucioase care să devină pentru o clipă opace în mişcarea rapidă a mîinii, nu mai era comandantul superior căruia să-i raporteze succesul, nu mai exista cazarma, baza, nava, steagul. El se afla înfrigurat, în pijama, alături de el o avea pe buna lui amantă care se arăta mai curajoasă decît el ; chiar şi băieţii aceia, „băieţii aceia dragi", ei aveau o pasiune politică, erau animaţi de un sentiment atît de diferit de al lui.

Anselmo avu un fel de duioşie pentru bărbatul acela care se purta ca un copil şi care după ce face o trăsnaie cere protecţie, gata să izbucnească într-un plîns nervos.

— Nu mă întreba nimic. Le-am jucat o festă, spuse el cu vocea puţin piţigăiată, mai înainte ca Anselmo să fi avut timp să-i dea ziua bună şi, vorbindu-i astfel, buzele lui se crispară într-un zîmbet îndurerat. O festă, repetă el şi lui Anselmo îi veni în minte marea care şerpuieşte din cauza valurilor uşoare, fiecare în cîte o direcţie răzleaţă. Simţi că trebuia să-l încurajeze, să-i arate recunoştinţă, îşi dădu seama că era singur, înainte de orice altceva era singur.

— Mulţumesc, domnule comandant. Nu ştiu cum s-a desfăşurat acţiunea, aş fi fost fericit să fi luat şi eu parte.

— Într-o bună zi am să-ţi povestesc totul. O festă pentru nemţi... Acum să nu mă întrebi, şi, o dată mai mult, Saverio îi păru fără apărare.

Anselmo simţi deodată nevoia să plece, să-l lase singur pe comandant, nu trebuia să fie martorul acelor momente de slăbiciune ; se va întoarce cînd

scurgerea monotonă a timpului, obiceiurile de totdeauna, fantezia lui îl vor face să-și regăsească liniștea, fericirea.

— Mă întorc după amiază. Dacă aveți nevoie de ceva, trimiteți-l la mine pe Titi.

— Într-o zi o să-ți povestesc. O festă jucată nemților, repetă amiralul ca un automat. Apoi se interesă : sînt morți ? italieni ? știi cîți ?

Anselmo pricepu că amiralului îi ajusese la ureche vreo știre lugubră și confuză care îl tulburase mai mult.

— Nu, nici un mort, răspunse el sigur. Mă întorc din nou după amiază. La revedere. Dacă aveți nevoie de ceva, spuneți-mi.

In holul vilei, Anselmo întîlni din nou ordonanța bucălată.

— Și celălalt, militarul de pe submarin ? Unde e ? se trezi el întrebînd.

— A plecat, a plecat imediat. A fost un erou, zîmbi ordonanța cu același obraz îmbujorat și naiv.

Înțelese că Saverio îi ordonase marinarului său, fostului marinar de pe submarin, să pună bomba. Era aproape sigur că prietenii din organizație nu știau nimic.

O luă înspre Summonti care stătea în pragul ușii ; îl aștepta.

— Anselmo, am și fost la tine acasă. Ce știi ? Știi ceva ?

— Vin de la Saverio.

— El e autorul ?

Anselmo nu voi să fie precis :

— Cred că da.

Summonti se închise într-un mutism încărcat de gînduri, apoi spuse :

— Sîntem în alarmă. Îi voi înștiința și pe ceilalți tovarăși. La noapte cei bănuiți nu trebuie să doarmă la ei acasă. Nimeni nu trebuie să umble pe străzi, să fie văzut.

— Azi mă întorc la Saverio.

— Apoi treci pe la mine, pe înserat. Trebuie să cunoaștem fiecare amănunt.

Anselmo pricepu că Summonti voia să comunice acțiunea la centru, superiorilor.

Tinerii din organizație erau buimăciți și plini de admirație. Un ofițer de marină, un monarhic, „un palavragiu", un reprezentant al clasei degenerate, disprețuind sfatul lor, de unul singur, depășindu-i, făcuse să se cutremure întreaga Medusă, fusese auzit pînă în satele vecine. Și ei, comuniști, marxiști, oameni de voință, dedicați acțiunii, dușmani ai discursurilor, ei, cei îndîrjiți, ei cu lupta de clasă, ce făcuseră?

Mulți dintre ei, cei rezervați, temători, care stăteau pe margine, cînd în zilele următoare îi întîlneau pe Summonti, pe Duchen și pe alții din fruntea organizației, îi salutau sărbătorește, se felicitau; explozia îi încurajase, le insuflase simțul întrecerii.

Mosca se întîlni cu un vechi revoluționar:

— Ați fost curajoși. Aș vrea și eu să întreprind ceva.

Membrii organizației acceptară laudele acelea zîmbind, spuneau da, părînd că se gîndesc la altceva. Reticența lor fu interpretată ca o dovadă de disciplină, o reținere pe care și-o impuseseră.

Nici Berto, reprezentantul, care pică la Medusa pe neașteptate, încă nu știa nimic.

Luase obiceiul ca mai înainte de a-i vedea pe ceilalți să se ducă la Anselmo să se așeze în sala de așteptare, și acolo să aștepte alături de clienți. Anselmo îi dădu vestea și apoi adăugă:

— Summonti îți va spune mai multe, cred că a și transmis raportul la S., să mergem la el, va fi foarte încîntat să te vadă.

Summonti îi relată totul conform realității; acțiunea plecase de la amiral, ei erau în umbră, cel care pusese bomba fusese fără îndoială militarul de pe submarin.

Berto nu se tulbură, spuse:

— Important este să se acționeze, indiferent cum.

Summonti se simți dator să adauge:

— Sîntem alarmați. Știm cu siguranță că fasciștii fac cercetări, sînt mai înfuriați decît nemții.

La vorbele lui, Berto deveni rigid, distant, rece. Se ridică cu hotărîre în picioare și spuse cu oarecare severitate:

— Legile ilegalității mă împiedică să rămîn aici. Abia salută. Summonti se oferi să-l însoțească. Berto îl refuză, spunîndu-i că trebuie să plece singur.

Fraza lui Berto rămase suspendată în aerul camerii. Summonti o interpretă ca pe o învățătură, o prețioasă metodă de luptă. Anselmo nu mărturisi, dar avu niște păreri complet opuse, felurite temeri, pînă chiar și bănuiala că cineva ar putea profita de elanul lor, că ar fi niște naivi în mîna unui anumit om, cu atît mai mult cu cît îi veni deodată în minte comportarea amiralului Saverio, care o dată cu trecerea rapidă a crizei, începuse să semene din nou cu un sticlete care cîntă, adăugînd fericirii sale eroice și o mare dispoziție spre ironie la adresa soldaților führerului neamț. Lui Mosca, în momentul în care acesta îl întrebase despre Poligon cînd fusese la el acasă, îi răspunsese: „Fleacuri, lucruri de domeniul trecutului, prostii! Acum trebuie să dăm de radiotelegrafist; ne va da arme, uniforme, bani, vom avea o armată."

Mosca îi explică cu liniște, purtînd discuția cu oarecare umilință:

— Am dat sarcină organizației din Spezia să stabilească adevărul dacă Contrucci, pavatorul de șosele, are într-adevăr un fiu care să fi fost în Scoția și, în caz afirmativ, să și-l apropie pe tatăl lui, să-l convingă, să-i inspire încredere, să-l supravegheze, să-l urmărească pas cu pas. In curînd vom avea un răspuns sigur. Apoi, dacă radiotelegrafistul nu există — continuase el zîmbind — atunci vom acționa local, mai avem încă trei bombe; pe acelea, domnule amiral, ne veți lăsa să le facem noi să explodeze.

Saverio nu avea nici o îndoială asupra faptului dacă radiotelegrafistul există:

— Îi voi vorbi eu radiotelegrafistului ; e un aliat al nostru, un soldat, trebuie să-şi facă datoria, continuă el cu tonul celei mai intime conversaţii, ca astfel să demonstreze că nu era de loc trufaş în urma acţiunii de la Poligon. Radiotelegrafistul e prima pedală prelioasă. Trebuie să ne grăbim să organizăm pista de lansare, va fi o muncă grea ; eu sînt cam bătrîior şi nu mă văd în stare să cutreier munţii. Va trebui ales locul, un loc strategic, nu prea departe, nici prea aproape de bază, va fi nevoie de lanterne, reflectoare, acumulatori.

— Am făcut un tur împreună cu Duchen, dar dacă nu sîntem siguri de radiotelegrafist...

— Cu Fabrizio ce s-a întîmplat? Nu l-am mai văzut de cîteva zile. Trebuie să-l încolţească pe bătrîn prin orice mijloc ; să-i dea pistolul în mînă, să-i spună să tragă, numai să-l dea la iveală pe radiotelegrafist.

— Fabrizio se întoarce diseară. Azi dimineaţă a plecat din nou la Arcola. În zilele astea a fost şi el mai precaut. Încă nu sîntem siguri că nemţii nu vor lua unele măsuri, fasciştii îi forţează să facă arestări ; Rindi şi Aimone sînt cei mai înfuriaţi.

Saverio avu cîteva clipe de ezitare, dar îşi reveni imediat, criza la care asistase Anselmo fusese de mult uitată.

— Frontul e departe. Nemţilor le convine să păstreze calmul în spatele frontului. Aici, la Medusa, pentru moment nu vor face nimic, interesul lor e de a se preface că nu văd şi nu ştiu nimic, desigur nu fasciştii vor fi cei care să schimbe părerea unui neamţ. De altfel, nu sînt dovezi, singura care mai putea fi a dispărut. Nu mă pot acuza pe mine sau pe dumneata de a ne fi amestecat în rîndurile muncitorilor şi de a fi pătruns în Poligon.

— Da, aveţi dreptate, spuse Mosca cu admiraţie sinceră. Îndată ce cei din Spezia ne vor anunţa ceva despre Contrucci, pavatorul de şosele, vă vom da de ştire. Diseară s-ar putea ca şi Fabrizio să vă aducă vreo ştire.

ROSA PLEACĂ ÎN SUD

Fabrizio aduse vestea că pavatorul de șosele spusese din nou *nu*, că de data asta fusese amabil, îl primise în casă, îi pusese cîteva întrebări, îi făcuse chiar unele mărturisiri, îi spusese că era un muncitor, simpatizant cu mișcarea lor.

„Cauza voastră e frumoasă", dar despre fiul lui nu mai adăugase nimic hotărît, admisese doar: „Da, am un băiat, sau mai bine zis, îl aveam, de ani de zile nu mai știu nimic despre el, ultima scrisoare era din America, cu cinci ani în urmă. E marea mea supărare, nu mai știu dacă e viu sau mort."

Fabrizio, conform instrucțiunilor, îl amenințase, apoi scosese revolverul, își oferise pieptul țintă: „Poftim, trageți, dar spuneți-mi adevărul! Pentru noi radiotelegrafistul înseamnă tot".

Contrucci se întunecase la față, se enervase: „Băiete, mie nu-mi plac glumele copilărești!"

Atunci Fabrizio, învins de deznădejde, se așezase pe scaun cu fruntea plecată, murmurînd:

— Acum, ce-i spun eu amiralului? el e sigur că radiotelegrafistul există.

Contrucci îl tutuise: „Nu te pot ajuta. Ești un băiat bun, eu sînt bătrîn, nu pricep nimic".

— Mă iertați dacă v-am deranjat. Poate că nu mă mai întorc niciodată, și Fabrizio se îndreptă spre ușă.

Contrucci îl apucase de braț:

— Așteaptă, bea un pahar. E vin făcut de mine, din struguri.

Fabrizio, ridicînd paharul, spuse de mai multe ori:

— Chiar nu vreți să-mi dați o mînă de ajutor?

Bătrînul deveni din nou întunecat la chip. Strînse din buze :

— Nu știu nimic. Nu te pot ajuta.

Cînd Saverio află convorbirea lor, în loc să cadă pe gînduri, trase o înjurătură, care în gura lui sună ciudat :

— Canalia, nu vrea să rîste ! Acest radiotelegrafist e sigur un spion, un vînduț. Se preface că nu pricepe, fiindcă e o canalie.

Fabrizio, care se lăsa de obicei convins de la prima vorbă a amiralului, consimți, ca în fața unei realități neîndoielnice.

— Intr-una din zilele astea mă voi duce eu acolo. Vom merge împreună. Ne va însoți Anselmo, continuase Saverio.

Intre altele, în zilele acelea, pentru ca dezamăgirea să fie completă, tăceau și cei din Spezia. In timpuri normale sarcina lor ar fi fost ușoară, însă în situația aceea, greutățile erau cu duiumul și istovitoare. Ocolul pentru a ajunge la Spezia era mare. Toate organizațiile erau pe cale de constituire, cele din Medusa nu le cunoșteau pe cele din alte orașe. Legătura trebuia făcută prin Centru. Summonti trimisese un om la S. cu explicații, iar Berto pe un alt tovarăș la Spezia. De la Spezia acesta trebuia să ajungă la Arcola sau la Fòrnola în zona radiotelegrafistului. Apoi urma să se facă drumul invers ; toate acestea se realizară cu mijloace de comunicație reduse, ținîndu-se seama de interdicția de a ieși în afara propriei provincii, de greutățile financiare, deoarece puțini dintre cei din organizația clándestină aveau bani, cei mai mulți fiind săraci, și veșnic cu teamă de raziile nemților ; pe de altă parte, fiecare acțiune se făcea sub ochii veninoși ai fasciștilor locali.

Membrii organizației din Medusa cunoșteau aceste dificultăți, dar nerăbdarea lor tinerească, nestăpînirea, ardoarea, dorința de a învinge, îi făceau cînd entuziaști, plini de speranță și de optimism, trecînd ușor peste toate, cînd, dimpotrivă, descurajați, văzînd totul cu neputință de realizat.

Contrucci spusese nu, cei din Spezia nu răspundeau. Din cauza exploziei de la Poligon, fasciștii priveau cu un ochi care spunea: „O veți plăti-o în curînd".

Din fericire, în zilele acelea de deznădejde, la organizația lor se prezentă un prieten, pe nume Lorenzino, care aduse în atmosfera aceea cenușie un dram de veselie, o nouă adiere de încredere.

Lorenzino fusese coleg de școală cu Summonti, Mosca și Duchen; îl cunoșteau foarte bine, în trecut fusese mult discutată tăcerea lui la discuțiile lor politice aprinse, tăcere care nu se știa dacă provenea din plictiseală, din incapacitate sau îndărătnicia de a nu-și risipi în vorbe gîndurile și sentimentele.

Atitudinea lui Lorenzino față de politică se datora și împrejurărilor familiale, printre altele, faptului că în timpul mesei era constrîns să asiste la veșnicele scene de revoltă a tatălui său împotriva fascismului; acesta, neavînd posibilitatea să-și manifeste indignarea față de alții, își ușura sufletul singurului lui băiat.

Tatăl lui Lorenzino era învățător, născut și trăit în Mugello, lîngă Florența. Cînd fascismul fusese pe punctul de a veni la putere, el era cu trup și suflet socialist. Nu era un om fără personalitate, vreun fleacar, ca atîția pe vremea aceea; ci un om activ, organizase o cooperativă, făcînd-o să fructifice și să prospere, inițiase case populare, școli serale: parcă avea pe dracul în el. Nu se lăsă de loc intimidat de fasciștii din Mugello, obișnuiți să spună că în Toscana oamenii sînt răi; dimpotrivă, cu cît ei făceau mai mult pe grozavii, cu atît devenea și el mai încăpățînat.

Pe vremea aceea, tatăl lui Lorenzino era uscățiv și zvelt, sprinten în mișcări ca un scrimeur, și la fel ca el se mișcau și ochii, două ace negre care nu puteau fi făcuți să privească în jos cu nici un chip.

Dar cînd fasciștii îi avură în mînă pe jandarmi, armata, biserica, și cînd ajunseră și la cîrma statului, bietul învățător deveni o jucărie.

Intr-o noapte veniră lîngă casa lui, în afara satului, desenară în jurul ei un cerc cu benzină și-i dădură foc.

Lorenzino, care avea doar cîțiva ani, fu trezit de țipete și de lumina orbitoare a flăcărilor. Cei din casă se îmbrăcară în grabă și luară cu ei foarte puține lucruri. Învățătorul luă băiatul în brațe și împreună cu soția, izbuti să treacă peste cercul acela, înspre grădină, printr-un loc unde nu ajunseseră flăcările, fie că din întîmplare pe acolo nu se vărsase benzină, fie că printre fasciștii aceia se găsise vreunul mai milos față de învățătorul din sat, lăsîndu-i intenționat un loc pe unde să treacă.

In schimb, în fața casei, unde fasciștii fuseseră generoși, flăcările erau înalte, iar din grinzile de la marginea streașinei săreau scîntei.

Lorenzino își aminti apoi de noaptea aceea ca de o poveste care-ți orbește fantezia cu o lumină roșie-aprinsă, și în chip ciudat, poate prin contrast, îi rămăsese întipărit în minte albul ochilor tatălui său, care-și mai întorcea din cînd în cînd privirea, oprindu-se să se uite la casa care ardea.

Învățătorul se transferă la Medusa, fu mustrat de poliție, dojenit de superiorii lui, apoi începu din nou să predea, și rămase sub supraveghere.

La Medusa trăi fără prieteni, ocupîndu-se numai de casă și școală. Entuziasmul acela generos care-i înfierbîntase cugetul era acum ținut bine ascuns în adîncul inimii; numai în ochi îi rămăsese strălucirea aceea care cu greu s-ar fi putut stinge. Adesea între pereții casei lui își mai ușura inima, amintindu-și de timpurile acelea și blestemînd prezentul. Băiatul lui, singurul lui martor, nu făcea altceva decît să consimtă la toate, dînd din cap.

In așteptarea aceea tristă, anii se rostogoleau lîncezi unul după altul. Lorenzino se făcu înalt, zvelt, ca și taică-său pe vremea cînd era tînăr, cu umerii puțin aduși, cu fața încordată. Pe Summonti ca și pe ceilalți, o dată cu terminarea școlii medii îi pierduse din vedere; dacă se întîlneau, se salutau în grabă și atît. Rămăsese prieten doar cu Duchen și

cu Mosca, deoarece toți trei îndrăgeau muntele; duminica se întîlneau pe munți, împreună cu profesorul de filozofie, care le fusese ghid pe vremea liceului. Pe munți, Lorenzino se simțea mulțumit, parcă mai ușor, devenea chiar comunicativ, se lăsa furat de mărturisiri. Exercițiul fizic pe care-l făcea ca să atingă vîrful, de unde putea să contemple întinderi imense, îl făcea să trăiască un fel de beatitudine.

După școala medie, fiecare apucase pe drumul lui, unii se duseseră mai departe, la universitate, alții se îndreptaseră spre comerțul început de tatăl lor, alții se apucaseră de o meserie. Lorenzino, spre uimirea tuturor, și a îndoielii celor din familie, se dedică cinematografului. Lîngă Medusa se afla un studio cinematografic în plină înflorire pe vremea aceea; Lorenzino fu angajat acolo ca atîția alți operatori și în curînd dovedi cît de bine se pregătise, ce mult ținea la obiectivele lui, la fiece amănunt al tehnicii. Iar cînd interveneau greutăți în muncă, el se arăta plin de bunăvoință, expeditiv, mișcîndu-se neobosit ca o veveriță, îndatoritor, și nu ca să-i mulțumească pe superiori, ci pentru reușita peliculei. Seara și-o petrecea cu bătrînii, cu cei călîți în meserie și, dintr-un cuvînt azvîrlit așa din distracție, el își completa cunoștințele; pe deasupra, descoperi cărți străine care-i explicau mai bine meseria.

Nici nu trecuse un an cînd Lorenzino îi ajunse pe cei mai vîrstnici, pe care începu pe tăcute să-i disprețuiască pentru lenea și scepticismul lor. Dar descoperirea care-l neliniști fu aceea de a fi priceput că americanii, și numai ei, erau adevărații stăpîni ai cinematografiei, numai America ar fi fost pentru el o țară a minunilor. Fără s-o mărturisească nimănui, visa la țara aceea cu o înflăcărare mistuitoare, așa cum se întîmplă adesea cu tinerii mai puțin comunicativi. Se gîndea cum ar fi putut ajunge acolo, ca să poată lucra, să se facă stimat, să devină regizor, să turneze filme grandioase, să pună în aplicare o nouă tehnică. Între timp, se întîmplă să-i devină și mai certe speranțele, să descopere o nouă metodă, o mică descoperire care făcea fotografia mai frumoasă

și mai puțin costisitoare, o metodă pe care bătrînii operatori o folosiră cu satisfacție.

De politică tot nu se ocupa. Din pricina necazurilor aduse de război, sufletele se înăspriseră și foarte adesea se întîmpla să auzi comentarii usturătoare sau obișnuita pălăvrăgeală inutilă. Atunci Lorenzino se închidea și mai mult în mutismul lui, așteptînd parcă cu răbdare ca discuțiile acelea plicticoase să înceteze.

Nici ziua de 25 iulie nu-l zdruncină prea mult pe Lorenzino, suportă indiferent neastîmpărul tatălui său ca și pălăvrăgeala tuturor celorlalți; vestea că unii din vechii tovarăși de școală fuseseră arestați îl făcu să-și pună unele întrebări. Abia după opt septembrie începu să se petreacă o oarecare transformare în sufletul său; între timp, studioul cinematografic se închisese și Lorenzino se pomeni șomer. Dar încă din zilele premergătoare acestui fapt ajunsese să-și privească cu lipsă de interes meseria; își dăduse seama că pe vremurile acelea, cinematograful era un lucru inutil, perimat, contrar vieții. In schimb, de mai multe ori îi reveniră în minte discuțiile înflăcărate ale bătrînilor lui prieteni, încrederea de nezdruncinat în viitor a tatălui său. Totodată, nu era greu să constate că în Italia în perioada aceea își dăduseră întîlnire nemți, italieni, englezi, americani, rase de culoare diferită se luptau cu îndîrjire; Italia era tîrîtă într-un joc grav, într-o mare aventură. Ca foarte mulți alți italieni, seara, Lorenzino asculta la radio postul aliaților la care la un moment dat începură să se transmită mesaje secrete; un glas scanda cuvintele cifrului: „Așteptăm din partea numărului 85"; „Gata pentru Emilia"; „In mijlocul drumului". Desigur că fusese alcătuită o rețea. Nopțile, Lorenzino se deștepta și începea să viseze cu ochii deschiși, să-și imagineze cum avea să intre și el în marele joc, cum s-ar putea face cinematograf fără peliculă, sau o descoperire americană mai grozavă chiar decît aceea. Mai mult ca sigur că vechii lui colegi de școală constituiseră un grup și erau pe punctul de a îndeplini o

mare acțiune; ar fi putut să-i caute și să colaboreze cu ei, dar ceva îl reținea, poate orgoliul și faptul că o descoperise pe tînăra lui soție. De puțin timp, Lorenzino se căsătorise cu o fată din Medusa; avea ochii negri, o figură ovală delicată, era suplă și puternică. Dacă ar fi fost să faci presupuneri, poate neîntemeiate, ai fi putut avea bănuiala că pînă și în alegerea aceea Lorenzino simțise influența cinematografului; într-adevăr, soțioara lui semăna întrucîtva cu una din eroinele westernelor. Avea o expresie de-o severitate puritană, care devenea și mai evidentă la orice apropiere masculină; își lăsa pleoapele în jos nu din teamă, ci ca să-și ascundă disprețul; părea una din eroinele acelea care în momentul crucial al filmului, văzîndu-și iubitul rănit, pun și ele mîna pe pușcă și luptă cot la cot cu bărbații. În zilele acelea, după 8 septembrie, Lorenzino, neavînd slujbă, stătea mult timp în casă, ceea ce nu i se întîmplase niciodată, din cauza muncii care-l ținea prins toată săptămîna, și a pasiunii lui pentru munte, care-i răpea toate duminicile. Avu o surpriză plăcută descoperind cît era de bine să-și petreacă timpul ascultînd pașii soției lui cum se mișcau prin casă, schimbînd cîte o vorbă cu ea cînd și cînd; iar noaptea, cît era de plăcut să-și lase mintea pradă fanteziei, în timp ce, senină, ea dormea alături de el.

Pentru Lorenzino explozia de la Poligon fu mai degrabă motiv de șovăială decît de hotărîre, avu bănuiala că prietenii l-ar fi primit printre ei cu ironie. În sfîrșit, într-o noapte în care stătuse iar de veghe, așteptînd cu neliniște să se facă dimineață, îl apucă o furie, o poftă nestăpînită să cîștige tot timpul pierdut, să răscumpere dintr-o dată totul și cît mai grabnic.

Prima persoană care-i veni în minte fu Giorgetto, melomanul, avocatul care vorbise la 25 iulie de pe banca din *Piazza Grande* și fusese arestat. Locuia lîngă casa lui. Giorgetto avea să fie primul lui pion.

Și cu Anselmo, cînd se hotărîse să dea de urma organizației clandestine din Medusa, se întîmplase la fel, adică prima persoană la care recursese fusese

Giorgetto ; se pare că unii oameni, prin amabilitatea lor, prin inteligența lor senină și marea modestie ce-i caracterizează au soarta de a fi un inel de legătură în orice situație grea.

Dis-de-dimineață, Lorenzino se sui pe bicicletă, străbătu cîteva străzi scurte și bătu la poarta lui Giorgetto. Avocatul în persoană veni să-i deschidă ; era în papuci :

— Lorenzino ! exclamă el cu bucurie, ce surpriză ! De un secol nu ne-am văzut ! Ne-a despărțit cinematograful tău. Sînt la curent cu succesele tale. Cum o mai duci ? Iartă-mă că te primesc în papuci, eram la pian, studiam armonia. Aproape că s-a terminat cu treaba de la birou. Dimineața, fiind liniște, parcă reușesc să mă descurc mai bine...

Lorenzino zîmbi, amintindu-și de slăbiciunea prietenului său pentru muzică, încît îl făcea să-și neglijeze munca și familia.

Intrară în casă ; Giorgetto îșI conduse prietenul în salon ; capacul de la pian era ridicat.

— Din cînd în cînd Mosca și Duchen mi-au dat vești despre tine. Ne întîlnim pe munte, unde continuăm să mergem și acum cu profesorul Del Carlo. Intr-o vreme veneai și tu.

— După liceu, am părăsit orice sport, sînt prea leneș.

Lorenzino se uită la prietenul său fără să mai vorbească, își plecă apoi ochii, de parcă ar fi întîmpinat o piedică în el însuși.

Giorgetto pricepu că venise la el ca să-l întrebe despre organizație ; sigur, de aceea venise.

— Spune-mi, murmură el cu un aer prietenesc, vrei să vii cu noi ?

— Da, sînt în întîrziere. Trebuia să vin mai devreme. De asta sînt aici.

— Toți vor fi încîntați. Vei fi un element important, tu ești un om dinamic, nu ca mine.

— Cine sînt ceilalți ?

— Mosca, Summonti, Duchen, apoi îi vei cunoaște pe toți.

— E o organizație adevărată ?

— Da. E foarte greu să acționezi. Sînt tot felul de piedici.

— Ce fel de piedici ?

— Îți vei da tu seama mai tîrziu. Chiar azi îl anunț pe Summonti că ai venit și tu la noi. Va fi foarte fericit. Te așteptam cu toții. Nu era cu putință ca tu, cu tatăl tău...

— Summonti e șeful ?

— Nu tocmai șeful, la noi nu sînt comandanți, nu există ierarhie. El e înzestrat mai mult ca alții ca să ne conducă, toți se duc de la sine la el. El e responsabilul ; zilele astea cred că i-a venit și numirea oficială ; *responsabilul,* așa îi spunem între noi.

Apoi, ca și cum ar fi vorbit cu el însuși — și i se părea că repetă o scenă pe care o mai trăise cu totul asemănător acesteia — simțind parcă datoria să-l definească pe Summonti cu mai multă precizie, adăugă cu un aer binevoitor :

— E un preot roșu !

— Mă duc astă seară la el, declară Lorenzino.

— Te poți duce la el acasă, e o întrunire la ora șase. Bineînțeles că nu e cazul să te prezint ! îl voi anunța eu de sosirea ta. Știi, așa e regulamentul. Summonti ține cont de procedura clandestină.

Lorenzino, care obținuse ceea ce voia, se întoarse brusc la discuții banale :

— Cîți copii ai, unul sau doi ?

Giorgetto avu un scurt moment de melancolie, dîndu-și seama că Lorenzino venise la el numai ca să se pună în contact cu organizația, numai de aceea, iar acum se și gîndea să plece. Totuși, cu blîndețea lui obișnuită, cu aceeași condescendență pe care o vădea în orice împrejurare, spuse cu căldură :

— Doi, doi. Vezi, de cînd nu ne-am mai văzut, mi s-a născut și o fetiță. Și, în timp ce pronunța aceste vorbe, se simți din nou cuprins de o ușoară tristețe, și se trezi comparînd indolența lui cu plăcerea de acțiune și de succes pe care-o presimțea că Lorenzino o are mai vie ca în trecut. Imagini numeroase îi trecură prin minte, acuzîndu-l de marea lui vină,

muzica, armonia. Stătea vrăjit în fața clapelor, asemenea unui caraghios cimpoier meridional, a notelor care prin atingerea clapelor cu degetele prind viață și fug cum fug toate apusurile care au colorat pămîntul.

Lorenzino păru că nu-și dă seama sau că nu vrea să pătrundă în adîncul cutelor sufletești ale prietenului său, Giorgetto; mai rosti încă o frază banală de rămas bun și plecă.

Fu primit ca fiul risipitor. Summonti îi avertizase: „Vine și Lorenzino! Trebuia să se hotărască el într-o zi sau alta".

Mosca și Duchen erau cei mai încîntați. Din plimbările lor pe munți îl cunoșteau bine și știau cît era de săritor, cînd îi plăcea ceva, inventiv, sprinten, încăpățînat chiar, cu un entuziasm aprins și ascuns.

— Ar fi trebuit să mă duc la el să-l invit, spuse Mosca, dar nu l-am mai văzut, la discuțiile noastre tăcea totdeauna!

Tuturor le păru binevenită sosirea lui, poate pentru că în mod tacit își dădeau seama că el nu era tipul care să se amestece într-o afacere nesigură.

— Vine la momentul oportun, adăugă Summonti.

— Mi-ar plăcea să știu ce părere are despre radiotelegrafist. Crede că există sau nu?

Intrunirea se făcuse anume pentru acel misterios și binecuvîntat radiotelegrafist: dacă trebuia ca să se mai insiste spre a-l descoperi sau să se lase deoparte orice cercetare. Cînd Lorenzino bătu la ușă, discuția abia începuse. Își strînseră mîna cu toții, spunînd unul după altul:

— O, în sfîrșit! Bravo! Te așteptam!

Summonti restabili cu greu liniștea și profită de ocazie — tacit omagiu adus lui Lorenzino — ca să facă una din realatările acelea generale rezumative la care ținea el atît de mult. Incepu să vorbească cu duioșia unui tată care discută interesele propriei familii. La început, cînd în repetate rînduri le făcuse semn să tacă, expresia lui căpătase o vagă nuanță de asprime intenționînd astfel că ar vrea să amintească de disciplina lui Marx, acel Marx pe care nu-l citise nici unul dintre ei; dar imediat expresia

aceea se risipi și, de altfel, prietenii lui tot nu dădură nici o importanță acestui lucru. Descrise activitatea lor, deficiențele, speranțele ; și ajunse la radiotelegrafist.

Lorenzino, retras într-un colț, asculta cu o expresie oarecum desprinsă de realitate, dar cînd Summonti vorbi despre amiral, despre spionul englez lansat cu parașuta, despre radiotransmițător și despre contactul posibil cu armata a opta, îl întrerupse tulburat :

— Desigur că aceasta e soluția. Și eu m-am gîndit. Eu cu americanii. Trebuie să acționăm repede.

Pe Summonti, de cînd începuse colaborarea cu Saverio, îl rodea o idee ; Poligonul sărise în aer dintr-o inițiativă directă a amiralului, povestea cu radiotelegrafistul pornise de la el, de la o știre adusă de el, și tot Saverio avea să pornească să conducă cercetarea despre existența lui ; în plus, își dăduse seama că nu era în grațiile monarhicului aceluia, că nu era stimat, între ei nu se stabilise nici o simpatie. Auzind vorbele lui Lorenzino și încă rostite pe tonul acela convins, suspendă bucuros relatarea și păru pentru o clipă că uită de ea :

— Spui că noi împreună cu americanii am putea... ? și acel *noi* însemna „noi singuri, noi comuniștii, fără să fie vîrît și un monarhic".

— Da, se poate.

Mosca avea același temperament cu al lui Saverio, voia să ajungă la o concluzie, să nu piardă vremea în proiecte și discuții și spuse parcă într-un șuierat :

— Pînă una alta, să-l găsim pe acest englez e destul de greu. Continuă, explică-i lui Lorenzino sarcina pe care am dat-o celor din Spezia și să ne hotărîm cît mai putem aștepta. Să ne dăm un termen.

Summonti aruncă o privire de aprobare și de încurajare spre Lorenzino și reluă expunerea.

Lorenzino se retrase în colțul lui și părea că ascultă, dar mintea îi era prinsă în întregime cu planul lui. In clipa aceea vedea totul foarte clar, fiece amănunt îi era limpede, nu trebuia decît să-i dea de știre Rosei și, în timp ce stătea nemișcat și

în aparență atent, simți, ca o adiere de bucurie: avea să le arate el americanilor ce înseamnă îndrăzneala, șiretenia, fantezia. Oftă ușurat cînd se termină întrunirea. Se apropie de Summonti și-l înștiință:

— In curînd vom fi în contact cu americanii, te asigur.

Summonti, care tocmai îi sfătuia să iasă unul cîte unul, ca să nu fie văzuți, nu păru să ia prea mult aminte la cuvintele lui și răspunse:

— Pe curînd.

Se înserase. Ieșiră cu toții pe tăcute.

Lorenzino locuia pe strada De Robertis, în fața pădurii de pini, un cartier aproape boieresc. De obicei, de-a lungul străzii domnea o tăcere adîncă și un aer proaspăt, curat, poate din cauza verdelui acelor de pin.

Cînd se apropia seara, violetul din pădurea de pini părea că-și întinde brațele și că încetișor, încetișor, cuprinde și casele.

Lorenzino plecă de-acasă și o luă înspre Largo Albani, un cartier nu prea departe, unde locuia Rosa, sora soției lui.

Il primi soacra, cu un glas binevoitor:

— In sfîrșit, acum cînd nu ai slujbă, te mai putem vedea pe la noi! Și imediat adăugă, gîndindu-se bine-înțeles la fiica ei, la soția lui Lorenzino: Ai să-mi spui ceva?

— Nu, am trecut pe-aici, m-am gîndit să vă dau ziua bună; aș avea numai s-o rog ceva pe Rosa.

— Dă o meditație, răspunse mama și arătă înspre ușa sufrageriei, care era închisă. E un băiețaș.

Rosa, auzind glasul cumnatului ei, apăru în pragul ușii exclamînd și ea:

— Lorenzino! In sfîrșit, te mai vedem și noi!

— Da, am trecut pe aici, spuse Lorenzino bucuros de primirea aceea, am să-ți spun ceva. Aștept pînă termini lecția.

— Il expediez imediat pe elev. Sînt o proastă, totdeauna fac lecțiile de o oră și jumătate, cîteodată și de două ore. Vino. Sînt gata într-o secundă.

Mama Rosei, ușor curioasă, îi cuprinse cu privirea pe cei doi tineri, cu un aer întrebător, apoi își reluă treburile ; avea mare încredere în Lorenzino, căsătoria lor fusese fericită, în ochii fetei ei citea dragoste și recunoștință. Tînărul era stimat, cîștiga, era un om îndatoritor.

Lorenzino intră în sufragerie ; se simțea în frigul ușor al dimineței și un miros neplăcut de tutun. Și Rosa își dădu seama de mirosul acela greoi, de parcă ar fi intrat în cameră pentru prima dată:

— Să deschidem fereastra, să se aerisească puțin.

— Nu, nu, se face mai frig. Lasă asta, va trebui într-o bună zi să mă hotărăsc și eu să fumez.

Băiețașul stătea la masă, aplecat pe o carte. Pricepuse că în curînd avea să fie liber și își ridică privirea asupra lui Lorenzino ca spre un binefăcător.

— Bine, spuse Rosa, adresîndu-se copilului, pentru azi ajunge. Ai grijă să înveți și, spunînd asta, veni severă, se aplecă asupra cărții, făcu un semn cu creionul și adăugă : Pînă aici, data viitoare trebuie să știi pe dinafară pînă aici. Ai înțeles ?

Băiețașul zise „da" din cap și iute fu la ușă, în timp ce spunea :

— Bună ziua, domnișoară profesoară, lăsînd să se vadă cît era de frumușel și cît îndrăgea aerul liber.

Lorenzino și Rosa rămaseră singuri. Rosa își plecă ochii și zise :

— Știu că ai intrat în organizație. Și eu fac parte.

Lorenzino rămase înmărmurit. Nu credea că prietenii lui erau atît de expeditivi și de prevăzători.

— Atunci, răspunse el după cîtva timp, de vreme ce așa stau lucrurile, totul devine mai simplu.

— Ia loc, îi spuse cumnata, și apoi adăugă cu ardoare, vrînd parcă să-și dea curaj ei însăși : Spune-mi !

La prima vedere, Rosa nu părea frumoasă. Avea o statură obișnuită, dacă nu ceva mai scundă, slabă, o fire interiorizată. Avea ochii în fundul capului, era palidă, nasul mic și fără grație, gura fără urmă de ruj pe buze ascundea parcă secretul unei bunătăți,

înțeleasă mai bine de un om care a suferit mult în viață. Ovalul feței era plăcut, obrajii ușor îngropați, ca ai unei maici sortite vieții de mînăstire. Implinise de curînd treizeci de ani. Era convinsă că era urîtă.

Și totuși, cînd sufletul îi devenea încrezător, trăsăturile se făceau armonioase, chipul căpăta o expresie cu totul aparte, de dragoste pentru toată lumea, de bunătate feminină generoasă pentru fiece creatură umană ; și chipul ei se lumina de o frumusețe cu atît mai adevărată cu cît era atît de ales.

Rosa era învățătoare. Știindu-se urîtă, dacă cineva se interesase vreodată de ea, îl dezarmase cu felul ei de a fi, o sălbăticie care amintea de mărăcini. Preda la școală și dădea lecții și acasă. Intre altele, visa o societate în care să triumfe binele ; intrigile, meschinăria și corupția banului să fie stîrpite din temelii ; era sigură că peste puțină vreme avea să ia ființă o asemenea societate minunată, orice obstacol avea să fie înfrînt printr-o dragoste deplină.

— Va trebui să treci de partea cealaltă a liniei frontului, spuse Lorenzino, învingîndu-și o oarecare tulburare pe care o simțea.

— De ce ? întrebă Rosa.

— Ca să le spui americanilor că aici, la Medusa, existăm noi ; trebuie să ne ajute.

Rosa întrebă cu umilință :

— Ce trebuie să fac ?

— Să spui adevărul.

Rosa continua să se uite la cumnatul ei, așteptînd alte explicații. Se așezase pe un scăunel care era pe-aproape și se uita într-una la cumnatul ei.

— Va trebui să ajungi mai jos de Napoli, să treci peste linii. Să te prezinți la Comandamentul american.

— Și ce să spun ?

— Că aici sîntem noi ; vei duce cu tine o hartă ; îi vei explica cum e regiunea, posibilitatea de a face lansări din avion. Va trebui să calculezi că pînă una alta, în timp ce tu o să ajungi acolo, vremea va fi trecut și noi, aici, vom fi mai bine organizați. Trebuie să spui că sîntem hotărîți să luptăm, că e de datoria lor să ne ajute. Te vor întreba amănunte și tu ai să

ne descrii pe noi, ascultînd ce-ţi va spune inima ta. Cunoşti organizaţia mai bine decît mine, ceea ce uşurează cu mult sarcina ta. Trebuie să vorbeşti tu însăţi. Îmi dau seama că am fost naiv închipuindu-mi că tu nu faci parte din organizaţie... cu toate discursurile comuniste pe care ori de cîte ori ne întîlneam începeai să mi le ţii! Şi Lorenzino izbucni într-un rîs de nu-ţi puteai da seama dacă voia să mai risipească tensiunea creată între ei, sau dacă pricina era tinereţea, care preferă rîsul moralei, chiar cînd aceasta a devenit o pasiune.

Rosa răspunse cu o neaşteptată politeţe maliţioasă, aproape cu cochetărie :

— Şi tu făceai parte din organizaţie, ştiam că aveai să vii, ne ascultai pe toţi ca un confesor... şi apoi... tatăl tău... Acum şi Rosa avu o ezitare, dori un moment de reculegere.

Amîndoi reluară discuţia imediat după aceea, iar Lorenzino continuă :

— Arme şi echipament. Trebuie să spui că formaţia militară e de circa o sută de oameni, chiar dacă nu-i aşa. De la o zi la alta aşa va fi, şi mult mai mult chiar. Trebuie să le vorbeşti cum mi-ai vorbi mie.

Chipul Rosei se aprinse din nou.

— Cînd trebuie să plec ?

Cu o veselie plină de emoţie, Lorenzino îi răspunse în grabă :

— Mîine, poimîine. Dacă nu acţionăm repede, totul e inutil.

— Da, spuse Rosa cu ochii ficşi în ochii cumnatului.

— Şi mama ta ? întrebă Lorenzino cu teamă. Mamei tale e bine să nu-i spui nimic.

— Mama înţelege tot, chiar dacă nu întreabă, răspunse Rosa. În organizaţie e şi fratele meu, Fabrizio. Îi voi spune doar că trebuie să plec.

Urmară cîteva secunde de tăcere, în care fiecare se gîndi la ceva personal ; Lorenzino reluă :

— Va trebui să faci uz de numele amiralului Saverio. Cu americanii nu trebuie să se insiste asupra politicii, asupra comunismului. Te prezinţi unor sol-

dați, amiralul Saverio poate inspira încredere. Militarii cred în militari. Saverio încercă să descopere un spion englez, dar nu-i bine ca tu să le spui asta. Noi ne adresăm americanilor. Fără îndoială că va fi un oficiu central, radio-ul transmite mesajele.

Rosa urmărea una cîte una vorbele cumnatului.

— Cînd spui că trebuie să plec ?

— Dacă sîntem gata, mîine. Ai ceva bani puși de o parte ?

— Da, spuse Rosa cu o îmbujorare neașteptată ca și cum a amesteca banii în sarcina aceea ar fi fost jignitor.

Cumnatul întinse mîna spre brațul ei, i-l strînse, și-i spuse cu o afecțiune mai mare decît îi spui unei rude :

— Îți voi da și eu. M-am gîndit la asta. E bine să pleci cu bani mai mulți la tine. Nu știu unde te trimit. Toate depind de tine.

— Fii liniștit, murmură Rosa, voi face totul întocmai și mă voi întoarce.

— Lipsește doar scrisoarea... poate că o voi obține chiar azi.

— Ce scrisoare ? întrebă Rosa.

— Il cunoști pe Del Carlo, profesorul de filozofie ? Mi-a fost profesor în liceu. Vine întotdeauna cu mine pe munte, și el e un pătimaș. E un prieten de-al lui Benedetto Croce. Aș vrea să-ți dea o scrisoare de prezentare. Dacă cumva ți s-ar întîmpla ceva, dacă s-ar ivi bănuieli asupra ta, dincolo de linia de front, ai putea fi luată drept o spioană... și Lorenzino își luă privirea de la cumnată și își plecă fața în jos, vrînd parcă să ascundă unele imagini urîte.

Dar Rosa, cu un simț practic sincer, comentă :

— O scrisoare care să mă ajute, dacă nu vor crede în cuvintele mele ?

— Da, reluă Lorenzino, azi mă duc să-l caut pe profesorul Del Carlo, îi cer să te recomande, să scrie numele tău, nu-i voi da nici o altă explicație. Nu știu dacă mi-o va face. Dar scrisoarea e o treabă minoră, totul îți revine ție, numai ție. Faptul că tu cunoști organizația e de mare ajutor, ușurează mult lucru-

rile. Trebuie să-i convingi pe americani că sîntem gata la orice.

— Da, spuse Rosa cu un zîmbet foarte blînd, dacă tu crezi, plec și mîine.

— Surorii tale, *soției mele*, continuă Lorenzino, și sublinierea cuvîntului *soție* voia să fie un omagiu glumeț față de convingerile antiburgheze ale cumnatei, nu i-am spus încă nimic; îi voi spune după aceea.

Lorenzino se ridică în picioare, se depărtă în grabă și cînd ajunse la ușă adăugă:

— Mă duc la profesor. Mă întorc înainte de a se face seară; vom hotărî asupra plecării.

Rosa rămase singură, cu mintea tulburată și cu inima zbătîndu-i-se de parcă ar fi primit o declarație de dragoste.

Profesorul fu la fel de senin ca pe vremea cînd îl explica la școală pe Kant.

Del Carlo era un bărbat înalt, robust, cu părul blond, în ciuda vîrstei, cu ochii albaștri și un fel de a vorbi cordial, neafectat, natural, hotărît, iar elevii îl iubeau.

Prin mîna lui trecuseră multe generații. Pe deasupra erau și excursiile la munte în fiecare duminică, alături de elevii săi. În timpul excursiilor, nu se discuta despre istorie nici despre filozofie, și totuși, în tineri se năștea dorința de a dovedi că vorbele spuse de profesor în zilele de curs găseau ecou în mintea lor.

Profesorul îl primi pe Lorenzino ca totdeauna, ca atunci cînd venea să hotărască excursia de a doua zi.

— Am venit să vă rog să-mi faceți un serviciu, domnule profesor.

— Spune-mi, Lorenzino.

— O fată, o cumnată de a mea, domnișoara Rosa, trebuie să treacă dincolo de linia frontului, să se ducă în sud. Benedetto Croce e în zona eliberată. Știu că vă e prieten. Aș vrea o scrisoare de recomandație. Vă asigur că e o femeie onestă.

Profesorul rămase tăcut cîteva secunde, ridică apoi pentru o clipă chipul spre Lorenzino, căruia i se păru

că citește în ochii săi o mare bucurie, o profundă satisfacție, aproape o lumină de triumf.

Profesorul spuse numai :

— Ce trebuie să scriu ?

— Că domnișoara Bedetti e o fată onestă și trebuie să fie crezută... poate nu atît de clar, într-altă formă.

Profesorul se așeză la birou și luă o hîrtie.

Lorenzino îl întrebă :

— Benedetto Croce vă cunoaște scrisul ?

— Da, i-am scris de mii de ori. Sînt aproape sigur că-l cunoaște, dar, oricum, mă voi referi la scrisorile precedente așa că nu va mai fi nici o îndoială. El aștepta de la mine o lucrare pentru *Napoli oraș foarte nobil*. Aș putea începe cu această știre, spunînd că din cauza evenimentelor nu i-am putut trimite publicația, și profit acum de domnișoara Bedetti, *care vine la dumneavoastră...*

— Da, așa ; mulțumesc, murmură Lorenzino.

Profesorul scrise scrisoarea. Lorenzino observă cum alerga de firesc penița pe hîrtie, aproape că discuta și, între timp, constată cu părere de rău că profesorul, aplecat deasupra hîrtiei, părea îmbătrînit ; își dădu seama spre surprinderea lui că nu se gîndise niciodată că pentru profesor putea exista bătrînețea.

Lorenzino puse scrisoarea în buzunar. Se scurseră cîteva clipe în care amîndoi voiau parcă să-și spună ceva, dar vorbele nu fură pronunțate, și Lorenzino, după ce-și strînseră mîna, se trezi în stradă, în aer curat.

O expunea pe cumnata lui tîrînd-o în aventura aceea, o trimitea printre soldați, pe un teritoriu unde poporul italian fusese înfrînt și acum supus unei armate străine. Se întrebă dacă totul nu era dictat de propria lui ambiție. Acest gînd, împreună cu imaginea profesorului, limpede și cinstită, îl întovărăși tot drumul.

Ajunse la Rosa ; ea veni să-l întîmpine. Chipul îi era luminat de hotărîre și bucurie.

— Am anunțat organizația. Tu nu le spuseseși nimic !

Lorenzino, care de cîte ori intra direct într-o acțiune devenea stăpîn pe el, spuse, cu un zîmbet maliţios :

— Eram sigur că o tovarășă disciplinată ca tine avea să-și facă datoria, dar dacă ea, în caz cu totul excepțional, ar fi neglijat, în seara asta aș fi făcut-o eu ! De altfel, în linii mari îi anunțasem eu. Apoi mai încet, o întrebă cu seriozitate :

— Cui i-ai spus ?

— Lui Summonti.

— Da, e cel mai cu cap. De altfel, responsabilul acestei chestiuni sînt eu ; chiar și în fața familiei noastre. Ți-ai pregătit valiza ? Am scrisoarea. Poți pleca mîine.

— Sînt gata de pe acum, răspunse Rosa și, arătîndu-i lui Lorenzino ușa de la camera ei care rămăsese deschisă, adăugă : Vino !

Camera ei era răvășită, cu sertarele deschise, niște rochii pe pat, altele puse una peste alta, pe fotoliu.

— Nu te îngrozi ! exclamă ea, nu voi lua cu mine decît valiza asta mică. Mă îmbrac cu fusta groasă și jacheta asta și îmi pun în valiză o rochie subțire și o pereche de pantofi ; de nimic altceva nu mai am nevoie. Restul nu-i decît lenjerie. Mă duc înspre Sud. E ca și cum aș pleca în vilegiatură.

— Încă nu m-am informat de tren, spuse Lorenzino.

— M-am gîndit eu. La nouă și patruzeci și cinci.

Cei doi cumnați mai stătură împreună pînă se înseră, apoi Lorenzino, cum începea și camuflajul, se duse acasă.

Fusese o zi minunată, ore în șir soarele aurise marea și casele din Medusa. Păduricea de pini părea că primise căldura din toată ziua aceea ca s-o păstreze pentru oamenii care au atîta nevoie de ea.

Mama Rosei, cînd îl văzu a doua zi de dimineață apărînd iar, se simți mai înseninată, venea cu același aer sigur și absorbit ca atunci cînd se prezentase să ceară mîna fiicei ei. Nu putea fi vorba decît de lucruri bune.

Se duse să-l întîmpine :

— Rosa e gata ! de azi de dimineață din zori tot robotește prin odaia ei !

Rosa apăru, era ceva mai palidă, cu ochii în fundul capului, părul tras înspre spate, prins cu o cordeluță care să-l țină mai bine.

După ce-și dădură ziua bună, se așternu o tăcere în care începea să adie emoția. Mama avu un gest de parcă voia să spună ceva, dar nu spuse nimic. Toți trei aveau grijă să nu se uite unul la altul.

Rosa puse capăt situației, amintind că sosise timpul să plece la gară și că se făcea tîrziu ; și imediat o îmbrățișă pe mama ei fără s-o privească și fără nici o efuziune.

Mama căută s-o imite pe fiică.

Cei doi cumnați plecară, se îndreptară pe Beccheria, strada aceea lungă, ce ducea spre gară.

Mamă, de cum închise ușa, alergă în camera care avea o fereastră înspre stradă, o deschise și o văzu pe Rosa cum se îndepărtează, o urmări pînă cînd cotiră și mai continuă să-i privească și după ce dispărură.

Lorenzino și Rosa nu schimbară pe stradă decît cîteva cuvinte despre lucruri fără nici o importanță.

Cu coada ochiului, Lorenzino întrezărea obrazul cumnatei, cu o gropiță într-un punct.

Trenul sosi foarte aglomerat. Lorenzino, cu sprinteneala lui, se furișă în spatele unuia care cobora și reuși să ocupe un loc lîngă fereastră.

De comun acord luaseră un bilet de clasa a treia.

Trenul se puse în mișcare. Lorenzino sări pe treaptă ca s-o salute cu mai multă căldură pe cumnată. Simți și nevoia s-o îmbrățișeze, dar nu mai era cu putință. Rosa se aplecă spre el și-i șopti :

— Fii liniștit.

Lorenzino coborî. Trenul continua să se îndepărteze. Rămase să privească spre fereastră, sperînd să-și mai vadă cumnata pentru a-i face un ultim semn de salut, dar Rosa nu mai apăru, sau el nu mai izbuti s-o deslușească din cauza atîtor oameni care făceau și ei semne de rămas bun.

MAREȚUL BADALONI

Șarpele acela de Aimone începuse să-i conducă pe fasciști. Sfatul lui nu numai că era ascultat, ci chiar așteptat; părea că în urechea lui stătea ascuns un drac, care îi șoptea cuvintele, pe care el le repeta apoi cu o siguranță sfruntată.

Sediul organizației fasciste era din nou deschis, în localul de mai înainte, în fața mării. Numai o modificare se făcuse: în fațadă, la un metru de la pămînt, zidul fusese găurit în două locuri, iar din ferestruicile acelea ieșeau gurile de un brun lucios ale mitralierelor. Nu-ți putea trece prin minte că în spatele armelor acelora era un soldat neînduplecat, asemenea unui neamț, gata să tragă.

Fasciștii adevărați se uniseră din nou cu toții. În grup găseai orice fel de nuanță, de la naționalistul exaltat pînă la sufletul negru, dornic să facă rău cu orice preț. Ca număr erau aproape tot atîția cîți erau și în organizația clandestină. Și mai era o noutate surprinzătoare. Unii tineri, și nu proveniți din familii de fasciști, aderaseră de bună voie la acest nou gen de fascism. Printre aceștia, cel care stîrni cea mai mare uimire fu Cristofani, fiul unui bătrîn avocat care făcuse pe socialistul.

Summonti primi vestea cu neplăcere: „Cristofani? dar de ce?" și rămase mut cîteva secunde. Apoi continuă să reflecteze asupra acestui fapt: Trebuia să fim mai primitori cu el, mai cordiali. Poate că în anumite discuții am fost prea grăbit. E un nemulțumit, s-a simțit umilit pentru că nu l-am stimat, nici la școală nimeni nu-i arăta considerație și suferea

din cauza asta ; vrea să inspire teamă. Ar putea fi periculos, ne cunoaşte pe toţi.

Duchen, liniştit, le dădu un sfat :

— Să înscriem pe unul din organizaţia noastră la fascişti, şi aşa vom fi informaţi despre tot.

— Da, aprobă Summonti, vom alege pe cel mai necunoscut dintre noi, ca să nu trezească nici o bănuială.

Dar marea, adevărata şi amuzanta noutate a fascismului republican era Badaloni. Se numea Alemanno, Alemanno Badaloni. Trăia la Medusa de mai mulţi ani, fiind de fel din Milano. Cînd se stabilise la Medusa, începuse să frecventeze sediul organizaţiei fasciste şi, din cînd în cînd, lăsa să se înţeleagă — iar cîte o dată declara cu seriozitate — că fusese *sansepolcrista,* adică participase la prima dintre primele adunări organizate de fascişti la Milano, aceea din piaţa San Sepolcro, adunare care în cei douăzeci de ani de dominaţie fascistă fusese considerată sacră, titlu care asigura rente şi imunitate. Intr-o zi, Badaloni fu interogat ceva mai insistent de vechii fascişti din Medusa. El le arătă scrisoarea unui şef, în care se făcea aluzie la adunarea aceea.

— Da, n-am diploma, dar am fost acolo. Aţi citit ?

Badaloni era un om cumsecade, cu copii mulţi, dornic să-şi vadă de treburile lui mai departe, nu pricinuia necazuri nimănui, nu exista nici o bănuială că ar fi nutrit ambiţii politice. Vechii fascişti din Medusa nu cercetară mai departe şi continuară să-l privească cu simpatie ; era supus şi prompt, fiind primul care se prezenta la adunări în uniforma lui lustruită, de centurion de miliţie.

Badaloni, în anii aceia, îşi cîştigase viaţa în fel şi chip : făcuse pe samsarul, pe comisionarul, i se dăduse de lucru pe la comitetul balnear, substituise la Primărie pe cîte vreun funcţionar prost dispus, şi, un alt izvor de cîştig, în anumite perioade rentabil, se dovedise a fi acela de a face pe protectorul antifasciştilor. Din cînd în cînd, în timpul celor douăzeci de ani de domnie a fascismului, la orizont se profila cîte o furtună pentru duşmanii regimului, chiar dacă aceş-

tia stăteau liniştiţi la locul lor. Era de ajuns ca Ducele, printr-unul din memorabilele lui discursuri să se apropie de regiunea în care locuiau, era de ajuns ca grelele condiţii economice ale Italiei să aibă nevoie de vreo diversiune, pentru ca lista să fie din nou pusă în lumină şi antifasciştii rechemaţi şi interogaţi. Apoi, cu ocazia vreunui atentat, adevărat sau fals, la sacra persoană a Ducelui, poliţia percheziţiona, aresta; echipele ticăloase de bătăuşi învîrteau dureros bastonul lor de cauciuc.

Badaloni se prezenta la familiile ameninţate, le asigura de protecţia lui, declara că el, un *sansepulcrist,* funcţionar al „miliţiei", vorbise în prealabil cu fasciştii, cu comisarul Siguranţei Publice, cu jandarmii; în unele cazuri, din mai mare prudenţă, ajungea chiar să găzduiască la el acasă pe nevinovatul duşman al regimului.

Aceşti protejaţi ai lui Badaloni, pe lîngă că erau nişte antifascişti neprimejdioşi, mai erau, de obicei, înarmaţi şi cu o mică sumă ca să-şi arate recunoştinţa faţă de el. De altfel, Badaloni îşi oferea serviciile cu un aer de umilinţă.

Cînd, după opt septembrie, Badaloni află că se reconstituia fascismul, se prezentă şi el, dar nicidecum ca adept al vechii credinţe, ci pentru faptul că la 25 iulie, o dată cu căderea fascismului, căzuse şi el pradă mizeriei şi acum spera să obţină din nou sub o formă sau alta vreun sprijin material ca s-o poată duce mai departe, el şi numeroşii lui copii.

Şarpele acela de Aimone de cum îl văzu, exclamă în sinea lui: „E omul nostru! Tocmai ceea ce căutam. E simpatic, n-a făcut niciodată rău nimănui, e un sărăntoc, ar putea fi tot atît de bine socialist, nu are veleităţi de comandant. E omul de care avem nevoie!"

Aimone ştia că noii fascişti din Medusa se temeau în zilele acelea de întrebarea care avea să se pună pînă la urmă: Cine dintre noi e dispus să fie secretarul organizaţiei fasciste? Ceea ce însemna: Cine e gata să atragă asupra persoanei sale toată ura pe care a provocat-o regimul şi războiul?

La o adunare, Aimone lansă propunerea:

— Dacă l-am numi pe Badaloni?

— Pe cine? pe Badaloni? Urmară zîmbete şi rîsete maliţioase.

Atunci Aimone preciză:

— Faceţi voi alte propuneri, să ridice mîna cine vrea să fie secretar.

Liniştea care urmă fu ca o aprobare. Intre timp, Badaloni pricepuse situaţia din zbor. Şi în zilele acelea, pe lîngă că deveni şi mai amabil, avu şi o grijă mai mare faţă de propria lui persoană, ca să demonstreze că o dată cu numirea lui, demnitatea titlului de Secretar nu avea de loc să-şi piardă importanţa. Era corpolent, cu o statură mai înaltă decît cea mijlocie, avea o figură impozantă care, ciudată coincidenţă, aducea cu figura Ducelui, cu bărbia lată, care-i demonstra lipsa de voinţă; îmbrăcat în uniforma miliţiei, cu centironul gros, care îi măsura semicercul burţii, pasul de soldat în marş, cu capul uşor înspre cer şi privirea vagă, era reprezentantul tipic al figurii imaginare de soldat roman sărbătorit în timpul celor douăzeci de ani de dominaţie fascistă.

Badaloni fu numit şi deveni omul cu cea mai mare autoritate din părţile acelea, ca un prefect. Incepu să-l frecventeze pe locotenentul Karl, comandantul german.

Spre marea uimire a tuturor fasciştilor, la cîteva zile după ce fusese numit secretar, Badaloni deveni popular, foarte popular şi iubit de săraci. Sediul organizaţiei fasciste se transformă în casa poporului, întocmai cum era scris în noile legi ale Republicii Sociale.

In ultima vreme, Medusa se mărise foarte mult; apăruseră împrăştiate peste tot vile, vilişoare, căsuţe pline de graţie. Le construiseră cei înstăriţi de prin regiunile vecine care veneau să locuiască în ele în timpul verii; interioarele lor se bucurau de tot confortul. In momentul acela erau toate nelocuite.

Badaloni le dărui poporului. Vestea se răspîndi în întreaga Medusă ca fulgerul.

Ideea îi venise într-o după amiază în care Sediul era plin de oameni care cereau fie de lucru, fie ajutoare, sau pur și simplu pîine. Badaloni cunoștea mizeria și, poate fără să-și dea seama, fu impresionat de oamenii aceia. Vorbele pe care le auzea nu cădeau în gol. De atîtea ori visase să ajungă stăpînul unei mari averi ca să poată da dovadă de generozitate. Asculta plîngerile acelea ca pe un cîntec bine cunoscut. La un moment dat îi ajunse limpede la ureche vocea cuiva :

— Am casa dărăpănată, plouă înăuntru, și la Medusa sînt atîtea locuințe goale !

Badaloni văzu în fugă toate vilele și vilișoarele goale. De cîte ori venea spre centru, de la el de-acasă, de atîtea ori le mîngîia cu privirea.

— Da, spuse el. Dă-mi numele tău și întoarce-te mîine. Și era gata să adauge : „Ai să vezi tu cine e Badaloni !" In schimb spuse : „Vei vedea tu ce înseamnă Republica Socială !" Se gîndi apoi la fasciști, pe care îi socotea o pătură de burghezi reacționari ; se gîndi cu teamă că amînînd lucrurile pe a doua zi strică tot și cine știe ce neplăceri avea să întîmpine. Și apoi, era secretarul, singurul care dispunea de adevărata putere și avea legături cu locotenentul Karl, care și în dimineața aceea îl primise cu cel mai cordial zîmbet.

Badaloni luă o foaie de hîrtie :

— Așteaptă. Să vedem imediat ce e de făcut. Așteaptă.

Murmurul tuturor sărmanilor acelora îi dădea un curaj nemaipomenit.

Cunoștea adresa exact, îl cunoștea și pe proprietar, un negustor tare înfumurat ; era o vilișoară înconjurată de pini ; mai avea și o terasă, de atîtea ori visase să aibă și el una la fel ; în timpul verii trebuie să fi fost o încîntare să stai acolo la aer curat.

— Spune-mi numele tău și unde stai.

In timp ce omul acela îi răspundea, Badaloni subliniе niște cuvinte pe o hîrtie. Luă apoi ștampila nou-nouță pe care i-o aduseseră cu două zile în

urmă, noua parafă a organizației fasciste, o umezi în tușieră și-o izbi cu putere de hîrtie.

— Du-te la adresa asta. Intră pe fereastră. Casa e a ta. Republica Socială a rechiziționat-o și ți-o dă ție.

Vestea se răspîndi ca fulgerul prin sală. O femeie care dădea să iasă pe ușă fu chemată înapoi cu glas tare de către prietena ei.

Badaloni se ridică în picioare, bătu cu pumnul în masa masivă de nuc și-și ridică glasul lui de bariton:

— Pentru azi ajunge ! Afară cu toții ! Întoarceți-vă mîine și vom vedea noi ce e de făcut.

Pentru prima oară în viață, Badaloni avu o bucurie deplină. În sfîrșit ! Un vis care se transforma în realitate ! Și cum continua să aibă starea aceea de emoție eroică și de fericire, care trebuia să se manifeste în vreun alt act, se desprinse de lîngă masa mare de nuc, coborî în hol unde se învîrteau niște polițiști de-ai lui, oameni fără convingeri politice, ca și el, ajunși acolo din cauza mizeriei, și spuse :

— Treceți în sală, trebuie să vă vorbesc.

Dezmoșteniții soartei, ei între ei, se înțeleg de minune și la bine și la rău ; pricepură că Badaloni era pe punctul de a le ține un discurs confidențial și se duseră acolo în tăcere.

Cînd fură cu toții în sală, intră și Badaloni, în aceeași stare de bucurie fericită, cu atît mai fericită cu cît era tare tulbure. Se așeză în spatele mesei din camera aceea mică și, după un timp, în care păru că se gîndește, dar da fapt sorbi bucuria acelei clipe, spuse :

— Trebuie să începem să aplicăm noile legi.

Cei de față îl priviră în tăcere, vrînd parcă să-i dea de înțeles că cele spuse de el erau una din frazele goale de atîtea ori auzite în cei douăzeci de ani, așadar să treacă la fapte.

Badaloni continuă :

— Trebuie să facem lista tuturor vilelor libere.

Abia rostise ultimul cuvînt că toți, cu însuși Badaloni în frunte, își simțiră nările gîdilate de începutul unui rîs șiret, bucuria plebei care flămînzea de atîția

ani. Vilele acelea erau pline cu toate bunătățile. Haine, lucruri de lînă, așternuturi, pleduri, saltele, fețe de pernă, mobile. Și în pivnițe erau pesemne provizii, sticle de preț, conserve de carne, de ton, vase mari de untdelemn, saci cu făină.

— Da, repetă cu un glas deosebit Badaloni, trebuie să facem lista, dar în ordine și disciplină.

Energia lui de la început mai slăbise însă, eroismul îi dispăruse.

Dar îi veni cineva în ajutor, exprimînd prin gesturi și cuvinte, cu delicatețe și fără să jignească pe nimeni, ceea ce altora le trecea numai prin minte. De la început, gesticulă cu mîinile și brațele de parcă ar fi vrut să spună ceva dar nu îndrăznea sau nu s-ar fi simțit îndreptățit s-o facă, apoi, cu un glas de mironosiță, izbuti să spună :

— Și dacă mai înainte de a da vilele oamenilor, am face lista și am controla ceea ce e în ele ?

Badaloni nu era un trădător și demonstră acest fapt. Zarurile erau aruncate și-și apără ideea, regăsindu-și energia inițială.

— Da, rosti el, sec, cu *ordine și disciplină,* cum vă spuneam mai adineauri, e de datoria noastră să controlăm totul.

Cei care-l ascultau nu erau fasciștii adevărați din Medusa, ci niște oameni mărunți, naufragiați în căutare de hrană.

Badaloni continuă :

— Vom aplica noile legi ale Republicii sociale.

Începu prădarea. Prima și a doua zi prădară cu lăcomie — vilele și vilișoarele erau multe — apoi treptat, treptat gustul li se rafină. Oficial, toate lucrurile fură îngrămădite într-o clădire mare, desigur, în vederea operațiilor de verificare și transport. Ca dintr-un butoi spart, se prelingeau dîre de tot soiul. În mod abstract casele erau încredințate goale, dar din grabă și din cauza belșugului de obiecte foarte diferite, unele fiind prea mici și încurcînd transportul, rămîneau pe loc și toată lumea era mulțumită.

Începuse epoca de triumf a lui Badaloni. Cei din garda sa, mai înverşunaţi ca oricînd, se strîngeau în jurul lui ca nişte curtezani geloşi pe regele lor.

Se stabilise de la sine un program sever, pe care-l respectau toţi. Dimineaţa era pentru locotenentul Karl, Badaloni era în aşteptarea chemării sale, gata să alerge la el, cu faţa lui mare, zîmbitoare, hotărît să-i facă pe plac, să-l înveselească cu pofta lui de viaţă, cu firea lui generoasă şi felul lui de a lua uşor lucrurile. Locotenentul Karl îl asculta ca la teatru, îi mai cerea explicaţii la unele cuvinte italieneşti pe care nu le cunoştea, luă o prăjitură pe care la un moment dat Badaloni o scotea de sub pardesiu : „A făcut-o soţia mea, *frau* a mea, pentru locotenentul Karl", primea macaroane de Napoli sau alte mici daruri pe care i le oferea Badaloni, în semn de omagiu şi devotament. Aproape că nici nu discutau despre politică, la Medusa nu se întîmpla nimic, frontul era încă departe, Poligonul făcuse destul zgomot în jurul lui, dar nu adusese nici o pagubă nemţilor, Badaloni îl asigurase că fusese o întîmplare, o nenorocire, o nechibzuinţă obişnuită; din cauza frigului muncitorii făcuseră un foc mic din ace de pin şi, de aici, tot accidentul. Locotenentul Karl îl crezuse sau se prefăcuse că-l crede. Locotenentul Karl făcuse campania din Africa, apoi pe cea din Rusia, unde fusese rănit şi, apoi, Badaloni nu ştia, după cum nici fasciştii nu ştiau, că el era vienez, un oraş unde pe vremuri se cînta şi se dansa într-o strălucire de viaţă lipsită de griji.

Cînd pleca de la locotenentul Karl, Badaloni se dăruia familiei şi afacerilor sale. Şi fiii lui, se transformaseră şi ei în scurtă vreme cu repeziciunea ta tălui lor ; totul renăştea la ei în familie.

In casă se revărsa cornul abundenţei, unul le adu cea merinde, altul cupoane de stofă, altul mătase de cămăşi, alţii îşi ofereau în mod gratuit munca. Badaloni aproape că şi-ar fi schimbat şi locuinţa, părîndu-i-se acum prea strîmtă ; s-ar fi mutat şi el bucuros într-una din vilişoarele acelea pe care odinioară le

mîngîiase atît de des cu privirea, dar trebuia să fie prudent, să se prefacă umil, de frica fasciştilor.

După-amiaza, de la patru la şase, Badaloni era la Sediul organizaţiei fasciste; erau momentele lui solemne. Intra în holul plin de oameni înfometaţi, veniţi cu tot felul de cereri. La trecerea lui, masa de oameni se dădea în lături. Badaloni se aşeza în spatele mesei impunătoare de nuc; din ce în ce mai îndatoritori, oamenii lui făceau cerc în jurul său, apărîndu-l parcă. Într-o larmă şi o păruială care amintea de întrunirile din perioada vreunei revoluţii napolitane, Badaloni aplica legile noii Republici Sociale.

Cînd se întuneca, pe la şapte seara, soseau fasciştii. Badaloni se transforma, devenea supus, zîmbitor, împăciuitor, se făcea mic de tot; îşi îndepărtase în prealabil credincioşii. Fasciştii doreau să nu se arate prea mult, să nu apară în plină lumină şi, dacă ar fi fost cu putinţă, să acţioneze din umbră; le rămăsese încă vie amintirea nepopularităţii lor, a urii cu care-i priviseră oamenii şi care ieşise la iveală după 25 iulie.

Fasciştii nu erau de loc mulţumiţi de Badaloni, simţeau cum le scapă din mînă. Badaloni camuflase atît de bine toate documentele, încît nici n-ai fi zis că acolo era Sediul organizaţiei fasciste. Aimone îi mai ţinea pe ceilalţi în frîu, argumentîndu-le că împrejurarea aceea le era favorabilă:

— Ieri, la Perugia, l-au omorît pe secretarul organizaţiei fasciste, l-au omorît în plină stradă. Aici e cu neputinţă aşa ceva, sau, oricum, ar fi foarte greu. Vreţi neapărat să fiţi urîţi? Nu vă grăbiţi, vor veni timpuri grele şi pentru voi. Badaloni e în mîna noastră, e un hoţ, îl putem alunga cînd vrem noi. De altfel, vilele mai curînd sau mai tîrziu ar fi fost prădate, şi-a fost mai bine s-o facă socialiştii, să ia ei iniţiativa. Nu sîntem acum în Republica Socială? Locotenentul Karl? Badaloni îl ţine numai pentru el, e gelos, încearcă să ne facă să nu-l cunoaştem, îi e teamă să ni-l prezinte, amînă mereu. Cu greu am obţinut o scurtă întrevedere cu el despre Poligon; m-a ascultat în tăcere.

— Cum de nu pricepeți că Badaloni e o paiață, că nu e bun de nimic? Noi sîntem fasciștii, spuse Rindi, care era cel mai furios dintre toți de faptul că organizația fascistă nu mai era cea de odinioară, că săracii orașului intrau acolo ca la ei acasă.

— Badaloni face pe măscăriciul. Să-l lăsăm așa mai departe! Pentru moment jocul lui ne convine. Să-l lăsăm să se bucure de zilele astea. Nemții încă nu vor să acționeze aici. Caută să mențină pe cît posibil calmul peste tot. N-ați văzut reacția lor după povestea de la Poligon? S-au prefăcut că nici n-au băgat de seamă ce-a fost. Dar cum se va întîmpla ceva, cum vine ordinul, locotenentul Karl va fi necruțător, ca și ceilalți nemți. Atunci ne va chema, ne vom uni. Poate că știe de pe acum că fără noi nu se face nimic la Medusa. Aici au rămas puțini nemți, sînt numai patru.

— Dar pînă una alta locotenentul Karl ar putea să ne primească! spuse Biagini; fiind multă vreme secretarul organizației fasciste, i se părea că dacă s-ar restabili raporturile ierarhice, ceremonialul din trecut, s-ar petrece totul ca mai înainte și pînă și neliniștea pe care o avusese de cînd se înscrisese în organizația nouă, fascistă, s-ar risipi.

— Aveți răbdare, nu vă pripiți, continuă Aimone, răspunzînd tuturor. Medusa e lăsată în liniște, are loc un studiu al pozițiilor. Și, adresîndu-se în mod special lui Rindi: Antifasciștii, pe de altă parte, s-au pus în mișcare și vor acționa și aici.

— Avem noi grijă de ei! rînji Rindi; pînă una alta, am avut grijă să-l ciomăgesc de două ori pe Asdrubale.

— Și diseară ne ducem la Rigacci, adăugă cu o bucurie drăcească Nencini. Îi arătăm noi comunism.

— Voi faceți cum vă taie capul. E prea devreme pentru pedepse. Cînd va veni timpul, vă voi demonstra că mă pricep eu mai bine decît voi. Nu mai e vremea de ciomăgeli, e vorba de altceva acum și, spunînd acestea, chipul lui Aimone străluci de o lumină sinistră.

— De ce anume?

— De moarte.
— Cum? întrebă Biagini cu o voce tremurătoare.
— Da, vremurile s-au schimbat, şi lui Aimone i se păru că vorbeşte cu un copil. Ce crezi că e politica?
Nencini îşi spuse părerea întunecat:
— Întotdeauna am ştiut c-o să ajungem aici. Vorba e cine atacă mai întîi?
— De asta trebuie să fim atenţi.
— Sîntem. L-am acceptat pe Badaloni.
— Pentru moment trebuie să-l suportăm.

Chiar şi în cealaltă grupare, printre membrii organizaţiei clandestine, apariţia stelei Badaloni iscase comentarii felurite.
Summonti era oarecum derutat. Faptul că Badaloni era simpatizat de sărăcime, că-i împărţea bogăţii îl înfuriase, ca atunci cînd îţi dai seama că la o socoteală uşoară nu-ţi iese proba. Într-o seară vorbi cu Mosca despre asta, deoarece îl socotea capabil să întrevadă adevărul cu spontaneitatea care-l caracteriza.
— Tu ce părere ai?
— Aşa e făcută Italia. Totdeauna a fost o mizerie nemaipomenită şi totdeauna au fost aplaudaţi bufonii.
— Badaloni e urmat de săraci.
— Urmat! Ţin la el, îşi dau seama că e un nenorocit ca şi ei. Pentru noi, important e să-l găsim pe radiotelegrafist, să nu ne pierdem vremea cu prostiile.
— Cred că ai dreptate.
— Prostii. Fapte locale. La prima adiere, Badaloni zboară ca o frunză.
— Dacă ne-am hotărî, însă, să-l omorîm pe Badaloni ar fi o greşeală, e prea popular.
— Să lăsăm deoparte flecărelile astea, tot nu-l ucidem noi. Trebuie să-l găsim pe radiotelegrafist. Ai auzit ce-a spus Lorenzino? Şi pentru el asta e singura cale, de aceea a şi trimis-o pe Rosa în sud. A spus-o şi Berto, focul e naţional, sau mai bine zis internaţional. Şi, de altfel, dacă l-am omorît pe Rindi

sau pe Nencini, sînt niște cîini și întreaga Medusă ar fi încîntată ; doi criminali care simt plăcere în a face rău, doi sadici.

— Poporul e însetat de dreptate.

— Trebuie să ne facem datoria, trebuie să pregătim oameni și arme. Apoi, dacă nu ne tulbură nimeni înainte de asta, vom ajunge și la luptă. Știi mai bine decît mine că e nevoie de răbdare și trudă, ca să ne pregătim. Cît timp ți-a trebuit ca să le explici, să unești oamenii, să-i încurajezi, să creezi organizația ?

La asemenea vorbe, Summonti nu se putu abține să nu zîmbească. Era gata să uite virtutea lui, dar dacă i se aducea aminte de ea, se simțea fericit ca un țăran care își vede rodul muncii în bătaia soarelui.

— Crezi... spuse el.

— Desigur ! Fasciștii nu s-au schimbat. Pe Badaloni l-au pus deocamdată să le slujească drept momîie. Știi bine că Rindi și Nencini au lovit din nou, alaltăieri noapte au pătruns în casa bietului Rigacci; nu făcuse nimic, l-au bătut numai pentru că e călăfătuitor, un muncitor.

— Da, ai dreptate, dar nu-mi plac situațiile confuze.

— Nu sînt confuze. Fasciștii sînt atenți și noi trebuie să fim la fel. În primul rînd trebuie să fim cu ochii pe Aimone. Am impresia că e cel mai șiret, palavragește cel mai puțin. De cîte ori îl întîlnesc mă urmărește cu privirea, nu m-aș mira să pună pe urmele noastre oameni pe care nu-i cunoaștem, care să nu fie din Medusa.

— Da, da. Am spus-o totdeauna. Trebuie să fim precauți, foarte precauți. Trebuie să ne vedem numai pe înserat și doar pentru motive importante. Și tu predici bine, dar prea faci pe grozavul, cîteodată te uiți la oameni de parcă ai fi Rindi, nu-i momentul să provoci pe nimeni. Legile clandestine sînt serioase.

Și Summonti se referea la tovarășii de seamă, la cei încercați în lupte împotriva opresorilor, la exemplul lor.

YOU MUST OBEY ME. YOU ARE AT OUR SERVICE

Cei din Medusa încă nu aflaseră, dar radiotelegrafistul spusese da, se lăsase descoperit, primea să colaboreze. Cei de la Spezia îşi îndepliniseră datoria, desfăcuseră verigile lanţului şi într-o după-amiază, un bătrîn socialist din Arcola bătuse la uşa casei lui Contrucci.

Tatăl radiotelegrafistului pricepuse imediat, dar ascultînd de poveţele fiului său ca şi de firea lui neîncrezătoare, jucă rolul ţăranului netot.

— Lasă prostiile, doar am copilărit împreună, îl întrerupse celălalt. Eşti muncitor ca şi mine, eu sînt zidar, tu pavator. Şi zidarul continuase liniştit şi sigur :

— A venit un tînăr la tine, i-ai spus „nu". N-ai avut încredere, nu ştiai cine era. De mine eşti sigur, sîntem consăteni, doar. Trebuie să ne facem datoria.

Chiar în dimineaţa aceea Contrucci îl ascultase pe fiu-său văicărindu-se. Radio Londra după ce-i transmisese în nenumărate rînduri să-i caute pe partizani şi să le dea ştiri despre activitatea lor, despre numărul lor, după ce-i indicase de mai multe ori să intre în contact cu patrioţii, în dimineaţa aceea îi dăduse ordin să plece de-acolo, să treacă linia de front, să se întoarcă la sediul armatei a opta engleză, care se afla în momentul acela într-un sat din Calabria.

La ordinul primit, radiotelegrafistul fusese cuprins de teamă, părăsise stîna unde se adăpostea, intrase cu sufletul la gură în casa părintească, şi, ca un copil, ceru sfatul tatălui său.

Contrucci era gata să-i răspundă : „Nu-ţi spusesem eu ? era oare cu putinţă să te ţină aici fără să faci

nimic ? dacă-ți dau o leafă e ca să faci ceva, și apoi, ceea ce e mai rău e că tu ești soldat. E ca și cum ai purta grade, trebuie să asculți". Văzînd însă figura rătăcită a fiului său, șopti :

— Dacă s-ar întoarce tînărul acela, am mai avea timp încă, sau am mai putea căuta și aici în sat...

— Da, să treci peste linia de front e și mai periculos, trebuie să duc radioul cu mine ; nemții mă împușcă, ar putea să mă și tortureze.

— Mă pot duce chiar în dimineața asta în sat să-ncerc să aflu cîte ceva.

— Da, du-te, dar bagă de seamă să nu întreci măsura. Mai pot aștepta încă vreo cîteva zile, să spun că foarte curînd le voi da știrile care-i interesează, că sînt pe calea cea bună.

Contrucci plecase imediat, se învîrtise peste tot pînă la amiază, intrase în cîrciumă, la tutungiu, se oprise lîngă zidul din fața bisericii unde stăteau de obicei oamenii care nu aveau nici o treabă de făcut și unde era ușor să afli cîte vreo veste, dar nu se alese cu nimic. Părea că toți erau cu gîndul numai de treburile lor mărunte. În timp ce se apropia de casă, se întîlni cu vechea lui cunoștință, care îl îmbiase într-un anumit fel la mărturisiri, cu cîteva zile în urmă, aflîndu-se împreună la cîrciumă, invitîndu-l aproape să colaboreze ; dar acum, întîlnindu-se cu el, îi răspunsese în grabă la salut, aproape fără politețe de parcă n-ar fi avut încredere în el sau, mai rău, ca și cum l-ar fi disprețuit.

Contrucci se întoarse acasă prost dispus, furios, enervat cumplit pe fiul său care se băgase în afacerea aceea, că apoi să stea de-o parte, închistîndu-se într-un egoism prostesc. Contrucci fusese soldat la vremea lui, în primul război, asistase la decimări : „Și el e soldat, dar crede că-i glumă, englezii trebuie să fie mai răi decît italienii. Cînd se termină războiul îl vor căuta din nou, nu va putea sta toată viața ascuns."

Soția lui Contrucci, căreia nu-i spuneau niciodată nimic, pricepuse că fiul ei primise vești proaste și, cu toate că nu punea nici o întrebare, era mereu tristă și

abătută. Puse masa pentru bărbatul ei fără să deschidă gura, rămînînd cîteva minute în șir nemișcată, ca o stană de piatră.

Contrucci se gîndi dacă era cazul ca după-amiază să mai treacă iar prin sat și să se ducă de unul singur la vreun vechi socialist, să-și deschidă sufletul, să-l întrebe, să-și ofere serviciile, dar din nou își aminti de reticențele fiului său, care nu voia să sară peste cal, ci să fie pe deplin încredințat că are de-a face cu „patrioții" adevărați.

Și, pe înserat, în timp ce încă nu era hotărît dacă să treacă la această acțiune deschisă, auzi în fața casei mersul cuiva care se apropie : „Dacă e tinerelul ăla simpatic, de data asta îi spun tot" și, mai înainte de a auzi bătînd la ușă, se apropie, gata să deschidă.

Auzi două bătăi timide. Deschise ușa și în fața lui îl văzu pe zidar, unul din satul lui, de vîrsta lui ; avusese și el necazuri din partea fasciștilor ; acesta, după ce asistase răbdător la falsa lui mirare, spusese fraza aceea :

— Lasă prostiile, doar am copilărit împreună.

Pînă în clipa aceea stătuseră în coridorul puțin luminat. Contrucci schimbă tonul :

— Vino înăuntru.

Intrară în bucătărie. Bătrîna, dintr-o privire a soțului, pricepu că trebuie să iasă din cameră, își strînse repede lucrul de mînă și dispăru.

Contrucci devenise vesel, acum îl avea în față pe omul de care avea nevoie, se afla acolo, acasă la el, nu mai era nevoie să se ducă în sat să-l caute ; putea trata afacerea pe îndelete.

— Nu știu nimic de fiul meu, nu mai am vești de cîțiva ani urmă el, cu un aer care voia să spună : „Insistă, explică pe cine reprezinți, cine te trimite, ce garanții îmi dai, și atunci mă încumet și eu să spun tot".

Zidarul se mînie :

— Am putea supraveghea casa, sau chiar s-o percheziționăm într-o noapte...

— Ai venit să mă amenințI ?

— Nu, nu, își reveni el imediat, am venit să-ți cer încrederea. Iartă-mă dacă ți-am spus ceva ce nu se cuvine.

— Vorbește limpede. Cine te trimite? Pe cine reprezinți? Ce vrei?

Zidarul, în momentul acela avu sentimentul importanței lui, senzația că persoana lui reprezintă idei, aspirații, lupte. Se apucă să expună totul în ordine, îi spuse că la Spezia exista o organizație antifascistă, legată de altele mai importante, că mai era una și la Arcola; îl trimiseseră pe el, deoarece era din sat, era cunoscut, misiunea lui era de a-i pune în contact pe cei din Medusa cu radiotelegrafistul, cu fiul lui care avea un aparat de radio, englezii doar îl trimiseseră în Italia ca să le transmită vești.

Contrucci continuă să tacă, apoi, cînd zidarul termină și așteptă răspunsul, spuse cu o bruschețe care era totuși plină de speranță pentru celălalt:

— Nu știu dacă fiul meu s-a întors și unde este. Dacă voi avea vreo veste de la el, știu eu unde să te găsesc, și se ridică în picioare ca să-l facă să plece.

Zidarul, din copilărie nu mai stătuse de vorbă cu Contrucci, și fu uimit de abilitatea și siguranța cu care-i vorbea acum. Se refugie în trecut, căutînd parcă acolo ajutor:

— Cînd eram tineri, chiar și tu, dacă nu mă înșel, îți puneai nădejdi în socialism.

— Nu vorbesc despre mine. Tu ai venit pentru fiul meu. Nu pentru mine.

— Da, spuse zidarul.

— Atunci, dacă voi avea vești te anunț. Știu că ești... și aici, pe neașteptate, buzele lui Contrucci cine știe de ce, părură să rostească cuvintele: „Știu că ești un tovarăș", dar se întrerupse și, în schimb, spuse: „Am deplină încredere. Îți mulțumesc că mi-ai vorbit", și adăugă, ca să dezmintă toată prevederea și prudența: îmi voi face datoria.

Amîndoi erau în picioare, își strînseră puternic mîinile ca într-o înțelegere mai de seamă decît la o vînzare, cu înflăcărare tinerească de parcă o adiere

ar fi îndepărtat cu totul atîția ani de amară neîncredere.

De cum dispăru zidarul, Contrucci alergă într-o fugă spre adăpostul fiului său. Bătu după cum le fusese consemnul.

— A venit, dar nu tînărul acela, altul, unul din sat: Simoni.

Radiotelegrafistul era încă muncit de gînduri; îl chinuia deopotrivă teama, neîncrederea, pofta de a nu pierde banii aceia pentru care riscase. Stătu și ascultă așezat pe patul acela mic, ridicînd din cînd în cînd capul. În sfîrșit, mormăi:

— Ce ți-a spus că trebuie să fac?

— Deocamdată nimic. A spus că trebuie să ai încredere în tînărul acela. E din Medusa, îl trimit patrioții, au nevoie de tine.

— Să sperăm că sînt oameni serioși. Sarcina mea e doar aceea de a transmite. Trebuie să-mi dea date. Și cînd vine tînărul acela? Vreau să-l cunosc.

— N-am promis încă nimic. Dacă ești hotărît să colaborezi, diseară mă duc la zidar, îi spun că primești și că tînărul din Medusa se poate prezenta.

— E un risc dar n-am încotro. De altfel, voi fi atent. Mai întîi vreau să știu ce anume vor.

— Atunci, să mă duc să-l anunț pe zidar? insistă Contrucci care dorea ca fiul lui să se pronunțe, să fie el cel care să ia hotărîrea.

— Spune-i să vină. O să-l cunosc, apoi voi vedea eu. Ceva trebuie să fac. De s-ar termina mai repede războiul ăsta!

— Cît pot, eu te ajut. Trebuie să ai încredere în cei din sat. Totul s-a schimbat. E vorba de ceva serios.

— Eu nu mă pricep la politică, nu cred în ea.

Pe Contrucci îl apucase dintr-o dată graba, parcă nu mai avea răbdare să-l întîlnească din nou pe zidar și să-i spună: „Radiotelegrafistul e băiatul meu. Va munci pentru voi. Și eu voi face tot ce voi putea".

— Atunci plec, spuse el. Mă duc să-l anunț pe zidar.

Băiatul mormăi ceva de neînțeles și se tolăni din nou pe pat. Așa, în întunericul din vizuina aceea părea un om îndobitocit.

Tatăl lui se întoarse de la ușă :

— Și acum, vei putea să te miști ceva mai mult, nu știu cum ai putut să stai atîtea zile ferecat aici !

— Îți vine să înnebunești ! îi răspunse fiul, cu o voce de copil rătăcit, care e pe punctul de a izbucni în plîns.

Calea spre organizația clandestină era înceată, întortocheată și lungă. Contrucci îi dădu vestea cea mare zidarului ; el o trimise la Spezia, de la Spezia la Berto, la Centru, care era la S., de aici ajunse la Medusa. Fiece contact, fiece persoană acționa cu teamă, cu precauție și neîncredere, fără să mai vorbim de dificultățile materiale.

Radiotelegrafistul spusese „da", dar cei din Medusa încă nu știau nimic.

Fabrizio nu mai avusese chef să se întoarcă la pavator : „Ce să fac la el, bietul bătrîn !" Și, în zilele următoare nu se mai dusese nici pe la amiral. La fel ca el și ceilalți erau cînd deprimați cînd furioși. Summonti căuta să prezinte situația sub aspectul politic. Numai Lorenzino și Mosca erau veseli : „Dacă nu vom da de radiotelegrafist, Rosa se va întoarce din sud, vom avea înțelegerea cu americanii. Pînă una alta, să pregătim pista de lansare". Și nu mai făceau altceva decît să se învîrtă și să cutreiere munții din jurul Medusei. Dimineața se sculau devreme. Ca în timpurile bune ale excursiilor de duminică, împreună cu profesorul de filozofie, unul trecea pe la casa celuilalt, se urcau pe biciclete și soseau la Saltocchio, la Duchen, care-i aștepta cu bucurie, și el, ca și ei, pasionat după munte.

Mama și sora lui Duchen erau cît se poate de curioase și cînd ajunseră să afle motivul excursiilor, deveniră mai șirete în întrebări pînă ce aflară toate amănuntele. Teresa, sora lui Duchen, în dimineața în care află despre Rosa, rămase înmărmurită, copleșită parcă de un vis uimitor, apoi nu mai știu cum

să-şi stăpînească o undă de gelozie. I se adresă fratelui ei, de parcă el ar fi fost conducătorul suprem şi, cu o cochetărie plină de pudoare, ce-o făcea să pară şi mai tînără, spuse :

— Crezi că eu nu eram în stare ?

— E de făcut cîte ceva pentru toată lumea, interveni Mosca ; cînd asista la răbufnirea unui sentiment adevărat mai totdeauna se amesteca, aproape fără să-şi dea seama de ce-o face.

— Aşa ? continuă Teresa să insinueze, atunci de ce mă lăsaţi şi acum acasă ? Nu sînt în stare să urc şi eu ? De copil am locuit aici, aici m-am născut. Şi-apoi, o femeie nu dă de bănuit, cînd e o femeie la mijloc, se crede totdeauna că-i vorba de-o excursie de plăcere.

— Omul politic care e Summonti, cel mai versat în tactica clandestină — spuse Mosca luînd un aer de comică solemnitate — ar aproba.

— De ce nu ? murmură fratele ei, şi se uită întrebător înspre prietenii lui.

— Desigur ! Chiar în dimineaţa asta, aprobă Lorenzino.

— Tu cunoşti munţii mai bine decît noi, spuse Duchen privind-o cu admiraţie pe sora lui.

Teresa îl privi nespus de fericită :

— Mă duc numaidecît să mă îmbrac şi pînă una alta vă dau vestea că în noaptea asta mi-a venit o idee, care, cine ştie dacă nu-i cea bună. In spatele crestei Cernaia e o pajişte, în timpul verii mă duceam acolo să culeg margarete. E lungă de aproape un km şi largă de jumătate. N-ar putea fi bună pentru lansări ? Şi alergă strigînd : Intr-o clipă sînt înapoi.

Deodată, Mosca deveni serios :

— Cum a spus ? întrebă el, întorcîndu-se spre Duchen. Dincolo de creasta Cernaia ? N-am fost niciodată acolo.

— Nici eu. E un drum mult prea uşor.

— La naiba ! Dacă ar fi fost pe-acolo o peşteră, am fi dat de ea. Tocmai o femeie să ne deschidă ochii ! Totdeauna se întîmplă aşa.

Teresa se întoarse. Cei patru tineri plecară veseli. Totdeuna muntele fusese pasiunea lor.

In schimb, cei care rămăseseră la Medusa erau îmbufnați. Fabrizio îl întîlnea pe Summonti și ofta de deznădejde și de ciudă că nu-l găsise pe radiotelegrafist, pînă cînd acesta se simțea dator să-l încurajeze.

Adriatico pleca de pe șantierul din spatele portului și se ducea acasă la Mosca, îl aștepta pînă se întorcea de pe munte, apoi îl întreba din priviri; într-o zi murmură: „De ce nu pot veni și eu pe munte? Ce fac, aici, în Medusa?

Mosca se apropie de el, petrecîndu-i aproape brațul peste umăr: „Dacă facem lansarea, vei vedea tu cît o să ai de lucru, o să-ți piară cheful să te mai vaieți, acolo sus orice lucru se face cu greutate".

Anselmo continua să frecventeze salonul lui Nelly și cînd amiralul se arăta nerăbdător, avea grijă să spună de mai multe ori: „Să avem încredere! Cei de la Spezia vor răspunde. Organizația funcționează și va funcționa. Vom avea știri precise." Și într-o după-amiază, pe cînd stătea alături de Nelly ascultîndu-l cu nepăsare pe Saverio, care se dezlănțuise din nou, se auzi bătînd în ușă: era Fabrizio care se hotărîse, în sfîrșit, să-i facă o vizită amiralului, chiar dacă nu avea nici o veste despre binecuvîntatul radiotelegrafist.

Saverio nu era făcut să dojenească, dimpotrivă, avu o ușoară îmbujorare, parcă un semn de violență față de el însuși, cînd spuse, primindu-l:

— Fabrizio, de ce n-ai mai venit?

Fabrizio se simți oarecum stînjenit, rămase în picioare, în loc să se așeze acolo unde-i arăta printr-un gest Nelly, apoi se uită spre amiral de parcă ar fi așteptat de la el verdictul.

Anselmo interveni:

— Și totuși cei de la Spezia vor răspunde. Trebuie să ne amintim întotdeauna că organizația e la începuturile ei, și asta după douăzeci de ani de suspiciuni, de tăcere; e firesc să ne mișcăm printre umbre, temeri și tot felul de greutăți.

Saverio zîmbi puțin batjocoritor, zîmbet, pe care Anselmo, cunoscînd felul lui de a fi, îl desluși, apoi șuieră: „Îl vom găsi cu siguranță". Dar, deodată, schimbîndu-și expresia, la fel cum i se întîmpla de cîte ori în mintea lui țîșnea o idee nouă asemenea unui fir de artificii multicolore, spuse în grabă întorcîndu-se spre Anselmo și într-o stranie exaltare:

— Să ne ducem noi. Dumneata ai mașină, să mergem toți trei imediat. E ora două și patruzeci și cinci, într-o oră sîntem acolo.

Fabrizio, care stătea jos, în clipa aceea se ridică din nou.

— Vă conduc eu. Veți vorbi cu Contrucci.

Anselmo părea că se întreba în sinea lui dacă era cazul să meargă, vrînd parcă să cîntărească posibilitățile de reușită, apoi declară și el cu un fel de exaltare:

— Trebuie să fac rost de un bidon de carburant, voi spune că e pentru un consult urgent. N-am voie să trec în altă provincie, dacă cumva ne opresc, veți spune că sînteți rudele bolnavului. Mă duc imediat la garaj, apoi la distribuție, am nevoie de cel puțin o jumătate de oră. Dacă nu găsesc carburant, vin oricum să vă dau de știre.

Saverio era într-o stare de mare euforie:

— Te așteptăm. Mă duc să mă îmbrac.

Fabrizio rămase singur cu Nelly, care începu să-l bombardeze cu întrebări, distrîndu-se de zăpăceala tînărului, care mai era atît de copilăros.

Fabrizio, mișcat că se află în apropierea unei doamne atît de frumoase, îndrăznea din cînd în cînd să se uite pe furiș la chipul ei și în sinea lui se gîndea că niciodată nu văzuse o piele atît de delicată, de culoarea sidefului, și care emana ceva gingaș, miraculos de omenesc.

Apoi intră și Anselmo, cu sufletul la gură:

— Am găsit tot ce-mi trebuie!

Saverio tocmai cobora scările; plecară.

Pe drum schimbară doar cîteva cuvinte. Anselmo conducea, Fabrizio stătea ghemuit pe canapeaua îngustă din spate, Saverio părea că urmărește imagini

îndepărtate. Era o zi întunecată, cu cerul cenușiu, a cărui lumină în curînd avea să apună; copacii erau despuiați, cîte o frunză galbenă mai atîrna ici și colo printre ramuri.

De cum traversară podul Sarzana, peste Magra, Fabrizio deveni vorbăreț:

— Sîntem aproape. Aici am întrebat-o pe femeia care mi-a dat primul indiciu, în casa aceea; ceva mai la vale e casa vrăjitoarei bătrîne, care mi-a spus că Contrucci e pavator. Atenție, acum vine Arcola. Mai sînt patru sute de metri, apoi o cotești și o luăm la stînga; cărarea e plină de gropi, trebuie să bagi viteza a doua. E îngust, dar putem trece, e de-ajuns să mergi încet.

Anselmo urmă indicațiile întocmai. Severio continua să tacă, figura lui era luminată de un zîmbet blînd.

— Uite, după curbă, asta e casa!

Curtea cea mică din fața casei era pustie, obloanele trase.

— Asta e. Acolo, înăuntru, locuiește Contrucci. Totdeauna l-am găsit acasă. O să fie și de data asta.

Saverio se mișcă și izbuti să-și scoată picioarele lui lungi din mașinuță; aruncă o privire indiferentă asupra casei țărănești. Și Fabrizio se dădu jos din mașină, și, vrînd parcă să facă onorurile casei, înaintă primul spre ușă; bătu cu o oarecare energie.

Se auzi glasul lui Contrucci:

— Cine e?

— Eu sînt. Cel din Medusa. M-am întors.

— Aha! și se auzi un tîrșîit de pași care se îndepărta, apoi tăcere.

Deși era în plină zi, se întîmplase ca radiotelegrafistul, obosit să tot stea ascuns în vizuina lui, să-și părăsească adăpostul și să coboare la casa părintească. Faptul că urma să intre în contact cu partizanii, sau cu alte persoane, îl făcea să creadă că i se cuvine o mai mare libertate de mișcare și cînd se auziră bătăile în ușă tocmai schimba două vorbe cu tatăl său în bucătărie.

Contrucci se întrebă :

— O fi din nou zidarul ?

— Du-te de vezi. O să cădem la învoială.

— Fii liniştit, e un om cumsecade. Îl cunosc de copil. Şi se grăbise să deschidă. Numai din precauţie întrebase „Cine e".

Auzind că în schimb venise tînărul din Medusa, se întoarse într-un suflet la fiu-său cu vestea cea bună :

— E celălalt ! Tînărul acela, din partea patrioţilor. Se numeşte Fabrizio. Trebuie să-l primeşti. Au acţionat repede.

Fiul, la vestea aceea, se ridică tulburat în picioare şi luă o poziţie de apărare.

— Cum ? Nu vrei să-l vezi ?

— Ei, desigur. Cheamă-l în casă. Dar nu-i spune că sînt radiotelegrafistul. Spune-i că sînt un nepot de-al tău. Mai întîi vreau să-l cunosc.

— Bine, şi Contrucci se duse să deschidă.

Văzînd trei persoane, Contrucci avu o mişcare de uimire, dar Fabrizio îl preveni, spunîndu-i cu solemnitate :

— E amiralul ! şi se opri, se dădu de o parte, ca Saverio să poată intra primul.

Amiralul, înalt, tăcut, observă cum în umbra coridorului, la cîţiva paşi mai departe, venea lumina de la bucătărie, aşa că se îndreptă într-acolo.

Radiotelegrafistul stătea în picioare. Saverio se uită la el fără să se apropie. Apoi ridică mîna lui palidă şi o îndreptă spre el, spunîndu-i :

— *You must obey me. You are at our service.*

Radiotelegrafistul vorbea o engleză grosolană ; totuşi în armată auzise engleza ofiţerilor, o deslueşea. Auzind pronunţînd : „Dumneata trebuie să mă asculţi. Eşti în serviciul nostru" îi veni ideea să ia o poziţie mai respectuoasă, făcu un fel de „drepţi" şi răspunse :

— *Yes, sir.* Da, domnule.

Radiotelegrafistul îl aştepta numai pe Fabrizio, pe care tatăl lui i-l descrisese ca pe un tînăr oarecare,

și cum se afla în fața unui domn care prin amabilitatea cu care-i vorbise făcea indiscutabil ordinul. În stînga și în dreapta lui, ceva mai în spate, ca doi oameni de gardă, stăteau alte două persoane.

Fabrizio nu știa englezește, nu-și prea dădea seama de ceea ce avea să urmeze: Cum? radiotelegrafistul atît de căutat era acum în fața lor? În carne și oase? Numai pentru că intrase în odaia aceea Saverio?

Amiralul luă loc, îl invită pe radiotelegrafist să facă la fel și, începînd să stea de vorbă în italienește, spuse cu bunăvoință:

— Trebuie să ne punem de acord asupra unor amănunte.

Fabrizio pricepu că totul se rezolvase, se întoarse spre Anselmo să vadă dacă și el rămăsese încremenit, observă în schimb că acesta era foarte atent, gata să intervină, să adauge vreo observație de-a sa. Atunci se întoarse spre bătrînul Contrucci, care îi făcu cu ochiul, se apropie de el, îi zîmbi, vrînd parcă să se facă iertat de ceva prin gestul acela de afecțiune.

Amiralul continuă:

— La Medusa, adică în munți de fapt, sîntem o formație militară. Avem nevoie de o lansare de arme cu ajutorul aviației.

Odată prima surpriză trecută, radiotelegrafistul își venea încet în fire, se încruntă ca să priceapă mai bine un lucru aparent greu de priceput, și spuse:

— Ce garanții îmi dați?

— Toate, zîmbi cu un aer îngăduitor Saverio. Sîntem împreună în același război, și parcă, plictisit de bănuielile și nedumeririle tînărului, care-i aminteau de „băieții aceia dragi", urmă: E vorba numai de a indica locul lansării, de a organiza lansarea. Dumneata ai hărțile?

— Da. La zece mii.

— Din ce regiuni?

— Liguria și Toscana.

— Vei primi informații precise. Îți vom indica exact locul.

Anselmo lăsă să i se audă glasul:

— Amiralul — şi se întoarse cu profundă deferenţă spre Saverio — doreşte ca dumneata să transmiţi cît mai repede. Am pierdut destul timp cu căutarea dumitale.

— Avem acelaşi duşman, armata germană, reluă comandantul.

Radiotelegrafistul tăcu cîteva secunde, privindu-l pe Saverio, apoi murmură:

— Ce trebuie să fac?

— Să transmiţi mesajele noastre armatei a opta. Noi vom furniza orice dată.

— Pot să transmit pînă una alta că sînt în contact cu o formaţie militară care operează în munţi. Cîţi sînteţi?

— Două sute, spuse Saverio şi, cu acelaşi zîmbet, ar fi putut spune şi „două mii", dacă radiotelegrafistul în loc să-i pună acum întrebarea aceea, i-ar fi pus-o cu o clipă mai devreme, cînd Saverio era într-o tensiune mai mare.

Fabrizio, la fiecare întrebare şi răspuns, îşi mişca chipul de la amiral la radiotelegrafist şi invers, aşa cum fac spectatorii la partidele de tenis. Îl iubea de mult pe Saverio, dar în clipele acelea amiralul devenise idolul lui. Pricepuse că graţie unei serii de circumstanţe favorabile, amiralul, de cum intrase în casa lui Contrucci, se întîlnise cu radiotelegrafistul, dar era fericit — recunoscînd că aceste circumstanţe numai el, Saverio, le putea provoca, avea puterea de a le face să se ivească, de a transforma visul în realitate.

Saverio continua să-i indice radiotelegrafistului sarcinile sale; într-un cuvînt îi dădea ordine, îi atrăgea atenţia că trebuie să fie foarte exact în descrierea localităţii, atent la numere, la coordonate:

— Voi scrie amănuntele în engleză, ca să nu poată exista dubii în transmisie.

Radiotelegrafistul aproape că nu-i răspundea, continua să aibă expresia aceea de animal hăituit care acceptă orice condiţii; cu atît mai mult cu cît ani de-a rîndul fusese departe de casă şi uitase astfel de

dușmăniile, de răzbunările și suferințele din satul său. Din cînd în cînd, avea o mișcare înceată a capului, clipea și consimțea, murmurînd cîteva vorbe. Altceva nu făcea nimic.

Saverio începea să se plictisească, nu era făcut să stea într-o cocioabă, unde parcă nu mai era nici lumină, și să discute cu un om atît de puțin strălucitor. Îi repetă ultimele recomandări și iritarea lui vagă, accentuată de nerăbdare, se manifestă în tonul lui de ușoară trufie pe care Anselmo îl remarcase de multe ori la el.

— Pentru orice lucru, îl anunți pe Fabrizio, și se ridică, își roti privirea în jurul lui, îl descoperi pe Contrucci care-l privea cu respect și atunci simulă un zîmbet, deveni foarte politicos, un gentilom binevoitor față de cei umili.

— E tatăl dumitale?

— Da, răspunse cu o plecăciune stîngace Contrucci, dar Saverio se întoarse imediat spre radiotelegrafist și, luîndu-și rămas bun, adăugă:

— Sîntem înțeleși, și avu o clipă de șovăială. Anselmo pricepu că amiralul ezita să dea mîna cu tînărul. Se adresă apoi din nou tatălui, rostiră toți deodată cuvinte de rămas bun și totul se rezolvă cu bine.

Pe coridor, Contrucci îl bătu de mai multe ori pe umăr pe Fabrizio, ca și cum ar fi putut, în sfîrșit, să-și manifeste simpatia pe care o avea față de tînărul acela. Fabrizio era gata să-i spună: „Totuși m-ai făcut să sufăr"... dar Saverio trecuse de ușă și atunci nu făcu decît să exclame.

— La revedere, pe curînd!

Radiotelegrafistul rămase în bucătărie.

Cei trei se înghemuiră unul lîngă altul, în micuțul *topolino*, și o porniră.

Anselmo, de cum dăduse cu ochii de radiotelegrafist și încă de la începutul conversației, bănuise tot ceea ce se întîmplase: cei din Spezia acționaseră, îl găsiseră pe radiotelegrafist, vorbiseră cu el, îl convinseseră să colaboreze. Saverio era și fusese strălucitor, genial, ghicitor norocos; dar reușita acțiunii se da-

tora organizației, Partidului, lui Summonti, lui Berto, Centrului. Acesta era adevărul adevărat; în clipa aceea, lui Anselmo i se păru că e în misiune, că reprezintă pe prietenii săi, idealul pentru care luptau, un ideal destul de deosebit față de cel al amiralului. Pe deasupra, cunoscînd acum temperamentul amiralului Saverio, i se păruse — și pe măsură ce se desfășura discuția își adîncea convingerea — că amiralul, prin atitudinea și prin vorbele sale, scosese la iveală ierarhia, fără voia lui poate, făcuse să strălucească din nou gradele de ofițer. Nările lui Anselmo adulmecaseră un iz straniu, o trufie care susținea că ofițerii sînt cei ce pot totul, pricep, ghicesc, comandă, totul depinde de ei, lor desigur le e permis totul, poporul există doar ca să-i servească, respiră pentru că e destinat să susțină piramida, în vîrful căreia e legănată persoana sacră a regelui.

Anselmo, ieșind din casa lui Contrucci, își propusese să nu întunece succesul strălucitor al amiralului, dîndu-i însă de înțeles că nu era nici șeful nici călăuza lor, că numai organizația conducea, el nefiind decît un slujitor al ei.

De cum ajunseră în mașină, în loc să serbeze evenimentul, să comenteze descoperirea radiotelegrafistului, Anselmo spuse cu voce calmă:

— S-a făcut tîrziu. Vom ajunge la Medusa după camuflaj; dacă ne opresc, vom spune că ne întoarcem de la o vizită, de la un consult.

Fabrizio nu se putu abține și începu:

— Dar cum s-a întîmplat? Ce frumusețe! L-am găsit! Îmi pierdusem nădejdea, Contrucci totdeauna mi-a spus „nu". Și era gata să-l felicite pe amiral, să-și manifeste admirația, cînd auzi vocea gravă a lui Anselmo și-și dădu seama că-i era adresată lui, ca o dojană, vocea unui tovarăș care-l pune în gardă.

— E întuneric, o să pierdem mai mult timp ca la venire — și apoi, cu un ton diferit, oarecare: Da, vom avea o perioadă frumoasă de lucru.

Saverio părea că nu auzise nimic, că nu lua parte la discuția lor, ci se legăna într-un cer cu totul de

altă culoare, radiotelegrafistul devenind o persoană lipsită de interes, dată uitării.

Fabrizio tăcu cîteva clipe, uimit de tăcerea celorlalți doi, dar cum îi apăru violent în minte imaginea binecuvîntatului radiotelegrafist, nu se mai abținu și, aproape ca o tînguire, exprimă concluzia, care era de altfel cea mai iscusită:

— Dacă ar fi fost un tovarăș, n-am fi pierdut atîtea zile.

Tocmai cuvîntul acela îl făcu pe Saverio să spună cu glas tare ceea ce în mintea lui se și țesuse; cuvîntul *tovarăș* îi biciui imaginația, silindu-l să facă o comparație rapidă, îi trezi amintiri, creă comparații; acest cuvînt și răspunsul lui Anselmo:

— Bineînțeles.

Pe chipul lui Saverio străluci o lumină nouă, buzele i se crispară într-o ironie batjocoritoare. Anselmo îl pîndea cu coada ochiului, aștepta o reacție din partea lui.

Modesta mașinuță înainta încet, farurile fuseseră aprinse dar, fiind camuflate, nu dădeau decît o dîră slabă de lumină. În înaltul copacilor, printre ramurile golașe, se mai întrezărea încă ceața de opal.

Saverio porni să vorbească, de parcă discuția începuse de mult, și încă în amănunte:

— ...albii învinseseră, a fost o întîmplare, o neglijență a logisticei, numai de aceea; nu era nici un obstacol real, roșii nu însemnau nimic.

Anselmo crezu că amiralul vorbea despre revoluția din Rusia, de pe vremea cînd călătorea trenul blindat al lui Troțki, dar rămase în așteptarea altor lămuriri. Din spate, Fabrizio, de pe locul lui îngust, stătea cu urechile ciulite ascultînd cu mare atenție această nouă și stranie discuție.

— Numai din cauza deficienței serviciilor generale, care nu s-au ocupat de legăturile necesare, țarul ținut prea departe — continuă Saverio de parcă ar fi văzut sub ochii lui pe o cîmpie foarte luminată mișcările războiului civil; ar fi fost de ajuns să se dea ordine, să se aplice disciplina.

Anselmo nu-l auzise niciodată pe Saverio vorbind așa, și simțea că această convingere venea din adîncul sufletului amiralului, o credință pe care n-o împărtășise pînă atunci nimănui din pricina precipitării evenimentelor, a monarhiei pusă pe goană, din pricina condiției sale de ofițer aparținînd unei armate distruse.

— Ar fi fost o acțiune ușoară, n-au fost date ordine subofițerilor, dispoziții precise.

Anselmo continua să conducă și, între timp, cu o uimire dureroasă și un început de ură se întreba: „E cu putință ca nici o clipă să nu-și dea seama de suferințele celor ce muncesc, de nedreptăți, de sclavia seculară, de abuzuri, de imensele și nedreptele privilegii ale clasei suprapuse? Nu-și închipuie că pentru aceste motive izbucnesc revoluțiile și că poporul poate să învingă?" In sfîrșit, protestă încet:

— Lenin a fost cel care i-a deșteptat, i-a condus, a comandat.

— Lenin? exclamă Saverio și-și încreți nările, de parcă și-ar fi amintit ceva neplăcut. Era deajuns ca albii să folosească artileria grea.

Lui Anselmo i se păru că se află pe marginea unei prăpăstii și, ca să încerce, oricum, o cale de ieșire, să caute o lumină în orbirea aceea, spuse cu un glas calm:

— Tolstoi, Dostoievski, ei au pregătit revoluția rusă.

— Contele Tolstoi, corectă Saverio parcă din nou de pe altă culme, într-o atmosferă foarte pură, neatinsă de nici o miasmă; într-adevăr, în clipa aceea amiralul era alt om, de necrezut, cum nu mai fusese niciodată, lăsîndu-te să-l întrevezi astfel în uniformă, aparținînd unei caste.

Anselmo se hotărî să nu mai spună nimic, îl întrebă pe Fabrizio care era foarte atent, ghemuit pe canapeaua din spate:

— Unde sîntem?

— Lîngă Campanone; șase kilometri și sîntem la Medusa.

Anselmo căută să mențină discuția departe de revoluția rusă :

— Trebuie să mergem încet ; cu binecuvîntatele astea de faruri camuflate... Acum, chiar dacă ne opresc, sîntem în provincia noastră. Cu mașinuța asta nu-i rost de făcut călătorii prea grozave. Nelly vă așteaptă... și, între timp, în sinea lui, cu mînie : „Are dreptate Summonti, are dreptate ! Trebuie prudență cu acest Saverio, e un fanatic, crede că în venele regilor curge sîngele zeilor". Și apoi, dintr-o părere într-alta, îi veni deodată în minte o frază din cauza căreia izbucni într-un rîs cam în felul lui Mosca.

Din spate, Fabrizio îl întrebă :

— Ce te-a apucat ? De ce rîzi ?

— A, nimic. Sînt încîntat că l-am găsit pe radiotelegrafist. Dar veselia îl cuprinsese din cauza unei fraze pe care o auzise la adresa amiralului ; își adusese aminte de ziua în care Summonti le atrăsese atenția asupra „monarhicului" și cînd Mosca exclamase : „Lăsați-l să lucreze, acum sîntem împreună, după asta îl trimitem în rai sub aureola stemei de Savoia !"

Mașina, încărcată la spate cu două bidoane de carburant, o luă pe aleea din pădurice de pini.

— Se simte mirosul de-acasă ! Aici ne-am născut, nu putem trăi în altă parte, spuse Anselmo, într-o măsură din sinceritate, într-alta ca să mențină discuția cît mai departe de pornirea anticomunistă a amiralului.

— Da, fără mare simt că mor, izbucni Fabrizio care, de cînd se urcase în mașină se simțise legat și cu căluțul la gură, de parcă i-ar fi dat cineva ordin să nu se minuneze de nimic, să nu întrebe, să nu strige de bucurie din pricina descoperirii radiotelegrafistului. In sfîrșit, acum, măcar la fericirea pe care o încerca de-a fi ajuns pe meleagurile lui, i se păru că e liber de orice opreliște.

Amiralul tăcea, dar chipul lui era liniștit, părînd că e din nou cel de la început, Saverio, gentil, delicat, gata de-o ieșire copilăroasă.

Se opriră la vilă.

— Mîine vin la dumneavoastră, domnule amiral. Omagiile mele contesei.

— Mi-i trimiți te rog pe Duchen și Mosca.

— Desigur. Mă duc imediat să-i anunț.

Automobilul plecă din nou și, de cum făcură un metru, cei doi izbucniră :

— L-am găsit ! Să mergem să le dăm de știre și celorlalți !

— Dar ce s-a întîmplat ? Mie Contrucci mi-a spus totdeauna „nu."

— Au acționat tovarășii din Spezia. Și, cu totul întîmplător, amiralul a nimerit-o... ai auzit ce reacționar e ? Ai făcut bine c-ai tăcut, el luptă alături de noi pentru alte motive, pentru el, fasciștii erau prea populari, l-ar vrea din nou pe rege prin grația divină, pe țar.

Fabrizio aproape că nici nu mai asculta. Spuse :

— L-am găsit, în sfîrșit. Acum am eu grijă. Va trebui să transmită la perfecție. Mi se pare un fricos. De astă dată, dacă-l fac vreodată să vadă pistolul, nu mai e vorba de bătrînul Contrucci.

— Să mergem să-i anunțăm pe ceilalți. Eu mă duc la Summonti, tu aleargă la Mosca, dacă nu dai de el, du-te la Duchen, treci și pe la Lorenzino. Trebuie să ne grăbim. Dacă sînt pe munte lasă-le un bilet, scrie-le că-i urgent, să te aștepte, să nu se întoarcă pe munte pînă nu stă de vorbă cu tine.

— Fii liniștit. Voi face totul. Oprește aici, că sînt aproape de Mosca.

— La revedere Fabrizio, pe mîine !

TOȚI SINTEM FRAȚI

Organizația deveni un fel de motocicletă care pleacă dis-de-dimineață, gălăgioasă, veselă, tăind pofta de somn a cetățenilor atipiți. Intrară cu toții în acțiune; își dădură imediat seama de faptul că erau puțini și de cîtă trudă și perseverență era nevoie ca să ducă la bun sfîrșit o acțiune.

Ca pistă de lansare, fu ales locul sugerat de Teresa; o cîmpie lungă de un kilometru și largă între trei sute cincizeci și cinci sute de metri. Avea însă un defect: pe una din laturi se ridica peretele muntelui; dar, cum celelalte erau libere, n-ar fi constituit un obstacol prea mare. Ceea ce determină totuși alegerea fu plăcuta surpriză de a găsi ceva mai încolo, sub o surpătură, o peșteră foarte potrivită pentru a ascunde tot ceea ce s-ar fi aruncat jos din avion. Aflară apoi de la munteni că se numea peștera Maimuța Păroasă.

Mai erau și alte inconveniente care, fie că se descoperiră mai tîrziu, fie pe loc, nu cîntăriră îndeajuns pentru a schimba alegerea. Marele neajuns era însă vecinătatea pistei de pasul Cernaia, poteca trecea tocmai pe acolo, atingea partea dinspre nord; era drumul care ducea, traversînd muntele, din Toscana în Modenese, drum care în vremurile normale era practicat numai de turiști în excursiile de duminică. In perioada aceea era frecventat de contrabandiști, de șirurile numeroase ale „vînzătorilor la negru", care se duceau în bogata cîmpie a Emiliei, să se aprovizioneze cu făină, salamuri, șuncă, apoi coborau pe drumul acela în Toscana înfometată. Cînd se crăpa de ziuă, un șir tăcut de oameni lăsa urma pașilor lor

pe potecă ; oameni încărcați de tot felul de lucruri care plecaseră cu o seară înainte de pe versantul celălalt.

O pistă de lansare mai bună nu fusese găsită și timpul nu se lăsa așteptat. Fabrizio trebuia să-i ducă radiotelegrafistului datele topografice. Saverio, căruia i se descrise cu de-amănuntul locul, spuse că era excelent și îl însemnă pe hartă la scara unu la zece mii, cu foarte mare exactitate.

Radiotelegrafistul avusese schimburi de mesaje cu armata a opta despre patrioți, despre numărul lor, despre organizație, despre ceea ce cereau. Armata a opta era gata să le vină în ajutor.

Rămăsese să le transmită locul pistei. Englezii cerură să le fie indicată cu exactitate dispoziția semnalelor luminoase, a „surselor de lumină".

In zilele acelea, Fabrizio nu se ocupă de altceva, decît să facă naveta între Medusa și radiotelegrafist.

La această cerere, de a dispune pe pistă „sursele de lumină", membrii organizației își dădură seama că acționaseră cu ușurință, că erau nepregătiți ; îl invitaseră pe englezi înainte de a se fi organizat bine. Da, ei se gîndiseră bine, dar ca niște copii ; lansarea după părerea lor s-ar fi desfășurat noaptea și vorbiseră între ei despre niște focuri făcute din grămezi de vreascuri pe care le-ar fi aprins cînd trecea avionul.

Se ținu sfat la vila lui Nelly. Saverio spuse că era nevoie de cel puțin șase faruri de automobil îndreptate spre cer, care urmau să fie procurate.

— Cu farurile va fi ușor, sînt destule faruri de automobil lăsate prin garaje ; lipsesc acumulatorii și mîine trebuie să facem rost de ei, zise Mosca, și avu o criză de nervi cînd constată : Sîntem puțini, bani avem puțini, mijloace de locomoție pentru deplasări nu avem și trebuie să facem totul pe tăcute.

-Lorenzino, în schimb, comentă faptul cu toată liniștea ; cu cît se iveau mai multe obstacole, cu atît era mai sigur de reușită :

— Avem timp azi după-amiază și toată ziua de mîine. Îl vom trimite pe Fabrizio poimîine dimineață

la radiotelegrafist cu asigurarea că luminile, în număr de şase, vor fi dispuse, cum a spus amiralul, în cele patru colţuri ale dreptunghiului şi două la jumătatea laturilor mai mari şi gata să fie aprinse.

— Da, da le vom găsi, murmură Mosca, părîndu-i rău de răbufnirea pe care o avusese.

— Pînă una alta trebuie să alegem frazele, spuse Duchen, ca să mai schimbe vorba, mesajele noastre pe care le vor repeta englezii la radio, la cinci după amiază. Am rămas înţeleşi că trebuie să trimitem două : mesajul de pregătire şi cel de lansare.

Mosca se vîrî şi el :

— Să găsim două fraze frumoase, care să spună ceva ; şi imediat după aceea adăugă, de parcă pe neaşteptate i-ar fi răbufnit din adîncul sufletului o dorinţă aprigă, pînă atunci ţinută ascunsă : *Toţi sîntem fraţi !*

— Minunat ! S-o alegem pe asta, exclamă Fabrizio căruia îi plăceau conceptele simple.

— Da, bine. Să-l dăm pentru mesajul de pregătire, spuse Lorenzino. Dar pentru al doilea, pentru cel de lansare, să alegem ceva mai la întîmplare, mai amuzant ; ai auzît la radio ? aproape toate sînt fraze din anecdotică, sau, altele, din viaţa cotidiană, domestică ; ciudat, dar sînt mai misterioase ; alaltăieri era unul care spunea : „Rosina la fereastră ! Rosina la fereastră" şi mă făcea să zîmbesc şi să visez.

Pe Fabrizio chestiunea asta a mesajelor pe care englezii le-ar fi transmis ulterior la radio şi pe care numai ei aveau să le înţeleagă îl entuziasma, i se părea o mare ştrengărie. Ca un copil pofticios, propuse în grabă :

— *Anna mănîncă mere.*

— S-a făcut ! Totul e pus la punct. Eu aprob. Amîndouă bine găsite, spuse Lorenzino. *Anna mănîncă mere.*

— Atunci mi le scriu, spuse Fabrizio, foarte încîntat că cel propus de el fusese acceptat. Poimîine le duc radiotelegrafistului şi le vom auzi la radio.

Contesa Nelly, ghemuită într-unul din confortabilele ei fotolii albastre, urmărise dialogul care se desfă-

şura între tinerii aceia, dar mai mult decît să urmărească vorbele fusese atentă la persoane, la trăsăturile lor fizice, la chipurile lor, la strălucirea expresiei lor ; era o femeie făcută numai pentru dragoste şi pentru toate celelalte la care se referă dragostea ; era greu să-i stîrneşti interesul pentru tot ce nu avea legătură cu ea. Auzind fraza a doua care avea ceva ştrengăresc, i se trezi curiozitatea şi le ceru explicaţii.

— Englezii ne-au cerut parolele, clarifică Lorenzino. Le vor repeta la emisiunea de după-amiază, la cinci. Cînd postul de radio englez va spune : *Toţi sîntem fraţi,* va însemna că în aceeaşi noapte va trebui să aprindem farurile de pe pista de lansare, pentru că avionul de recunoaştere va zbura deasupra cîmpului ca să se asigure că totul e în ordine, că noi sîntem acolo şi că pista e pregătită. Acest avion nu va lansa nimic, va veni doar în recunoaştere, să constate situaţia. A doua zi sau în zilele următoare radioul va transmite al doilea mesaj : *Anna mănîncă mere,* şi noi trebuie să fim gata, fiindcă în timpul nopţii avionul va zbura pe deasupra pistei şi de astă dată va lansa materialul, armele, echipamentul, ceea ce vor crede ei de cuviinţă.

— Avionul sau avioanele, zîmbi amiralul, veşnic dispus să vadă totul în mare.

Mosca ardea de dorinţa de a găsi acumulatorii şi se ridică în picioare.

— Atunci, să trecem la lucru. Trebuie să dăm o raită pe la toate garajele.

Saverio era în vervă ; îşi imagina totul cu mare lux de amănunte şi ar fi vrut să-i mai reţină la el pe băieţi.

Mosca mai spuse o dată :

— De data asta, nu putem, domnule amiral ; trebuie să ne grăbim, să mergem înainte, fie şi cu ochii închişi.

Tinerii părăsiră vila, vorbind înflăcărat şi nepăsători faţă de cei care i-ar fi putut întîlni şi trage cu urechea la vorbele lor, încît dacă i-ar fi văzut Summonti, s-ar fi întunecat la faţă. Ceea ce-i frămînta era povestea cu acumulatorii, cum să facă rost de ei.

Unul indica un garaj, altul niște cunoscuți care aveau mașină, iar alții dădeau niște soluții inutile. Ca de obicei, Mosca, cu impulsivitatea lui, atinse miezul problemei. Deodată i se adresă lui Roderigo, care mergea mai de-o parte și care tăcuse pînă atunci. Ceilalți se așteptau la asta. Păru că-l ia cu asalt:

— E de datoria ta să procuri acumulatorii. Avem nevoie de ei imediat!

Roderigo se uită la el cu ochii lui de un albastru transparent parcă, în care adesea strălucea o lumină nepămînteană; era îmbujorat și gras, încît semăna cu un amoraș. Tatăl său era un bancher binecunoscut în regiune, un om fără scrupule care înjghebase o mare avere. Era singurul copil la părinți iar tatăl său, nemilos față de străini, ar fi făcut orice pentru el; cu cît fiul avea mai multe capricii, cu atît era mai bucuros să i le satisfacă. Dar Roderigo avea aspirații lipsite de meschinărie, dorința lui tainică era să se distingă într-o acțiune pentru o cauză dreaptă, să se dedice unui ideal înalt. Se întîmplă să-l cunoască pe Mosca; acesta îi explică, încercînd să-l convingă, că unicul și cel mai frumos drapel era cel comunist. Apoi îl cunoscu pe Summonti și organizația. Se împrieteni cu toți.

De cum începu perioada muncii clandestine, personalitatea lui Mosca se impuse tuturor. Roderigo se simțea umbrit, dar era dispus să facă orice numai să-i poată călca pe urme.

— Acumulatorii! E de datoria ta să-i procuri. Avem nevoie pe loc de ei — mai spuse o dată Mosca, de parcă l-ar fi biciuit pentru toate relele înfăptuite de taică-său.

Roderigo, care se aștepta să i se adreseze lui, spuse:

— Da, unul e cel de acasă, dar ceilalți cinci?

— Faruri, acumulatori, trebuiesc duși pe munte și toată treaba făcută în cîteva ore, precizează Lorenzino.

— Acumulatori în stare bună, cei cu elemenți vechi sînt buni de aruncat.

— De unde-i putem cumpăra ? întrebă cu un aer de prefăcută indiferență Roderigo.

— Să mergem împreună. Tu ceri. Se știe că tu poți plăti, continuă Mosca și, deodată ieșindu-și din sărite : Trebuie să facem rost neapărat ! Trebuie să-i găsim !

Intrară în prăvăliile de articole electrice, prin garaje, se interesară, îi îmbiară pe băieții care făceau de pază la automobile să ia de la mașini acumulatorii noi și să-i înlocuiască cu alții vechi.

Prezența lui Roderigo fu providențială. Roderigo-tatăl era considerat foarte șiret, chiar și în afacerile mici ; nu era exclus, se gîndeau oamenii, să-l fi trimis pe fiu-său pentru unele învîrteli.

Seara, șase acumulatori cu șase faruri se aflau în posesia tinerilor. Tatăl lui Roderigo, în zilele următoare, se pomeni în fața facturilor ; el însuși, a doua zi dimineață, își dădu seama că nu mai avea acumulatori.

Dar se punea problema transportului sus pe munte, la Cernaia. Mașinuța lui Anselmo avea cauciucurile atît de uzate, încît trebuia mereu să se oprească să schimbe roțile și asta cînd nici nu te așteptai.

— Le ducem noi, hotărî Mosca. Mă duc să-l anunț pe Adriatico, apoi trec pe la Lieto. Sînt voinici, de ei e nevoie.

Adriatico, văzîndu-l pe Mosca în fața lui, zise cu bucurie :

— Sînt gata.

— E pentru fete !

— Care ?

— Cele pe care ți le prezint mîine dimineață. Sînt puțin cam grele. Plecăm la cinci.

— Vin acasă la tine ?

— Da. Ne ducem la Duchen, la munte.

Adriatico se lumină.

— E ceva de dus ?

— Da. Îți iei în rucsac și ceva schimburi, va trebui să rămîi sus.

Pe Lieto, Mosca îl luă altfel.

— Englezii au vrut faruri și acumulatori. Am făcut rost. Trebuie să le ducem la Cernaia. Ne dai o mînă de ajutor?

— La ce oră?

— Acasă la mine, la cinci.

Platoul propus de Teresa drept pistă de lansare se împodobi cu faruri îndreptate spre cer. În timpul zilei erau ascunse cu vreascuri și mărăcini. Făcură proba și farurile trimiseră spre cer o lumină care semăna cu speranța.

Radiotelegrafistul fu anunțat că totul era gata. Din clipa aceea, dialogul avea loc de-a dreptul între englezi și cei din Medusa.

La cinci după amiază tinerii începură să stea pe lîngă radio, cu acul indicator la postul englez.

Timp de trei zile nu avură nici o veste, radioul făcea obișnuitele comentarii asupra situației politice și militare, apoi dădea alte mesaje, dar nu al lor. Membrii organizației profitau de acest lucru ca să se organizeze mai bine. Casa lui Duchen fu înzestrată cu un alt aparat de radio, pe motiv că în caz de defectare a celui existent să-l poată înlocui. La Duchen locuiau acum în permanență Lorenzino, Adriatico, Mosca, Roderigo, Lieto, însuși Duchen și Teresa. Urma ca ei să fie primii care să alerge pe Cernaia în clipa în care s-ar fi transmis mesajul. Aveau grijă ca acumulatorii să fie în bună stare și, mai ales să nu-i fure cineva, pe vremea aceea lumea fiind lacomă după orice. Pe rînd, făceau ziua cîte o inspecție pe platou și rămîneau la o anumită distanță un oarecare timp, ca să spioneze grămăjoarele acelea de mărăcini și vreascuri.

Desigur că și cei din Medusa erau în așteptarea eventualului mesaj. Amiralul Saverio, Anselmo și toți ceilalți, la cinci după amiază erau cu urechea ațintită la postul englez.

Într-o după amiază, la radio se auzi: *Toți sîntem frați,* apoi vocea repetă mai limpede și silabisit: *Toți sîntem frați.*

Cei din casa lui Duchen o porniră cu toții spre Cernaia, la platoul Teresei.

Aveau nevoie de trei ore de drum; mergînd susținut, erau deajuns două ore și jumătate. Făcură socoteala să fie pe pistă înainte de opt seara, ca să aibă tot timpul să aprindă luminile.

Jos, la Medusa, după ce auziră mesajul, Fabrizio, Anselmo și Summonti socotiră că ar fi niște trădători dacă n-ar pleca să-i ajungă din urmă pe tovarășii lor. Fabrizio spuse că el cunoștea bine drumul și îi putea conduce, deși era noapte:

— Și apoi e lună, o să fie ușor.

Summonti mărturisi:

— N-am fost niciodată pe munte. Adică am fost odată, obosesc repede.

— Vom urca încet, își dădu cu părerea Anselmo, amintindu-și de plattfuss-ul lui Summonti. Mergînd încet și cu o pereche bună de pantofi, vom ajunge în tihnă. Desigur, avionul va trece pe deasupra Cernaiei după miezul nopții. Avem timp, va fi ca o plimbare.

— Da, vin, se hotărî Summonti, sper să nu vă încurc.

— Să ne îmbrăcăm mai gros, în noaptea asta va fi frig, acolo sus. Peste o jumătate de oră ne întîlnim aici și plecăm.

Anselmo trecu pe la vila lui Nelly. Îl găsi pe amiral înflăcărat la culme:

— Începe joaca! Băieții aceia dragi au lucrat! Și făcea aluzie la Mosca, Fabrizio, Duchen, care erau simpatiile lui. Aș veni și eu, dar sînt bătrînel... și se întoarse spre Nelly, care-i dăduse categoric sfatul să renunțe.

Anselmo, văzîndu-l atît de sincer exaltat, pentru o clipă își aminti de tirada lui anticomunistă ținută cu cîteva zile în urmă: „Ce contează? n-o face din interes, fiecare cu credința lui" își spuse el. Și, cu afecțiune, i se adresă:

— Mîine dimineață, de cum ne întoarcem, trec pe la dumneavoastră să vă aduc vești. Nu vor fi multe de relatat, primul avion e de recunoaștere, un avion care zboară deasupra platoului Teresei, și, întorcînd

privirea spre Nelly îi dădu explicații : acum așa îl numim. Sora lui Duchen se numește Teresa, ea l-a descoperit, e și o peșteră pe-aproape, unde vom ascunde armele.

— Și ne-o aduci și pe această Teresa ? zîmbi Nelly.

— Va fi foarte încîntată să vă cunoască, de atîtea ori i-am vorbit de dumneavoastră. Acum nu vreau să mai întîrzii. Mîine dimineață mă întorc ! Și Anselmo alergă să se îmbrace și el, ca pentru munte.

Între timp, acolo sus, în șir, unul în spatele celuilalt, Mosca, Lorenzino, Duchen și sora lui înaintau spre Cernaia. Ultimul venea Adriatico, cu o sacoșă de provizii.

— O să vi se facă foame, spusese Teresa. E bine să luăm ceva cu noi ; am pregătit și cafeaua, și pusese totul într-o sacoșă mare.

Adriatico voise s-o ducă el, dar fata îi răspunsese :

— E o sacoșă de femeie, trebuie s-o duc eu.

După o bucată de drum, Adriatico se apropiase de Teresa. Cu o hotărîre politicoasă și cu un zîmbet care-i arăta dinții săi lunguieți, întinsese mîna lui solidă spre mînerele sacoșei :

— E o treabă pentru mine... O să-mi pară ușoară ca o aschiuță.

Teresa i-o dădu lui și, pe neașteptate, îi spuse :

— De ce mi te adresezi mereu cu „dumneavoastră"? Nu sîntem tovarăși ? Spune-mi „tu".

Lui Adriatico îi pieri zîmbetul. Cînd îi luase sacoșa, mîinile li se atinseseră ușor. Mai mult, Adriatico se trezi cu ochii mari ai Teresei foarte aproape de ai lui. Dîndu-se înapoi, spuse cu o ușoară gîîîială :

— N-o să izbutesc niciodată. Și, cine știe de ce, se întunecă la chip, devenind aproape trist.

Ajunseră pe platou cînd se înnoptase, cerul era senin.

Avură nevoie de cîteva minute ca să aprindă toate farurile ; fascicolele de lumină îndreptate spre cer aveau într-adevăr ceva îndrăzneț, afișînd o libertate de atîtea ori visată. In curînd își dădură seama cît era de frig. N-aveau încotro, trebuiau să aștepte.

Mosca și Lorenzino, în timp ce ceilalți se mutau de la un far la altul ca să le controleze și, mai ales, ca să se mai miște și ei, se hotărîră să facă o inspecție și mai amănunțită în peștera Maimuța Păroasă. Înarmați cu două lanterne, pătrunseră în interiorul ei. Li se păru că sînt din nou copii, la prima lor poveste, cînd ascultau descrierea casei balaurului. În peșteră se intra printr-o boltire înaltă, de înălțimea unui stat de om. Mai departe dădeai într-un coridor lung de cîțiva pași; în față, începea o galerie ca un coridor strîmt și scurt. Ca să-l străbați, te izbeai de ieșiturile zidurilor. Dincolo de coridor se deschidea *salonul,* un spațiu întins; bolta în anumite puncte era joasă, în altele umbrele o făceau neagră ca un coș, atît era de înaltă. Pe jos, te împiedicai de pietre ascuțite. O pasăre de noapte începu să țipe și să zboare; cînd lumina lanternelor o surprindea în raza ei, i se vedea pîntecul rotunjor, de culoarea cenușie a șoarecelui. Salonul era larg de mai mulți metri.

— Să ne întoarcem mîine, spuse Mosca, mi se pare că sîntem într-o închisoare, într-o închisoare nemțească.

Se reîntoarseră pe platoul Teresei. Timpul se scurgea încet. Împărțiră cafeaua; frigul devenea din ce în ce mai puternic. Din cînd în cînd, cîte unul spunea: „O clipă! Tăcere! Dar era o falsă alarmă, zumzetul îndepărtat nu era decît o părere.

Deodată Mosca se agită:

— Atenție! Se văd acolo niște umbre. Armele afară! Să ne aruncăm la pămînt. Să sperăm că nu ne-au văzut. Să-i lăsăm să se apropie. Să nu stăm lîngă faruri.

În timp ce toți făceau întocmai, Adriatico exclamă:

— Dar e Summonti! Îl recunosc după mers. Ne caută pe noi. E și Anselmo.

Sosirea prietenilor fu prilej de bucurie și discuții aprinse; se discută probabila traiectorie a avionului de recunoaștere; avea să treacă pe pistă de la nord la sud sau de la est la vest? avea să facă un singur ocol sau mai multe?

Apoi unul își dădu cu părerea :

— Dar dacă o să ningă ?

— Lansarea se poate face și așa, numai că va fi mai obositor transportul coletelor.

Se făcu trei noaptea.

— E inutil să stăm toți aici, nu trebuie să ne obosim ; așteptarea poate dura cîteva nopți. Pentru faruri sînt deajuns două-trei persoane. Dacă am face cu rîndul ?

— E necesar să ne organizăm mai bine.

Rămaseră pe cîmp pînă în zori. Apoi stinseră farurile și le ascunseră sub mărăcini ; cele două faruri puse de-a lungul potecii care ducea la pasul Cernaia fură transportate într-o văgăună apropiată. Se îndreptară apoi spre casa lui Duchen.

Lorenzino, ca o concluzie a gîndurilor sale, spuse :

— Trebuie să ne găsim altă bază. Casa lui Duchen e prea departe.

Teresa, care cunoștea bine împrejurimile, interveni :

— La trei kilometri de pistă sînt niște case de-ale muntenilor ; în timpul verii le închiriază vilegiaturiștilor. Îi cunosc. Am putea închiria două camere. Pregătesc și de mîncare.

— Mîine ne ducem să stăm de vorbă cu ei.

Summonti, neobișnuit și puțin rezistent la urcuș, era foarte ostenit, mergea în urma celorlalți, căutînd să nu ia în seamă durerile care-i chinuiau picioarele.

A doua zi, la ora cinci după amiază, postul de radio englez anunță cu aceeași voce cristalină : *Toți sîntem frați.*

Fericirea izbucni din nou în inimile tinerilor. Desigur că în noaptea aceea avea să treacă avionul deasupra luminilor, avea să constate că ei erau gata pregătiți, că erau acolo. După amiază, Teresa fusese la unul dintre munteni care avea o casă lîngă pistă.

— Sînt foarte mulțumit, în vara asta n-am cîștigat nimic.

— Sînt niște tineri pasionați după munte.

Aprig la cîștig, munteanul, pe moment, nu găsise nimic ciudat în propunerea fetei.

— Le dau cele mai bune camere. Și-apoi o cunoștea pe Teresa, ca făcînd parte dintr-una din cele mai distinse familii din împrejurimi.

Stabiliră ordinea în care trebuiau să facă de pază. Primul tur dura de la șapte la unu noaptea, al doilea pînă în zori. Fiecare gardă se compunea din trei persoane.

Zorile celei de-a doua nopți apărură fără ca avionul să zboare deasupra pistei. Și a treia noapte trecu în tăcere, cu reflectoarele îndreptate spre lună. În zori, observară că unii acumulatori erau pe sfîrșite.

Mosca îl luă pe Roderigo de-o parte :

— Trebuie să mai faci rost de alte trei bucăți, îi vom înlocui pe cei pe care-i vom trimite la Medusa la încărcat. Coboară și cere ajutor celorlalți. Trebuie să se găsească. Du-te la Poggiolo, în vreun garaj din satele apropiate.

Roderigo stătu și-l privi pe prietenul lui cu ochii aceia de un albastru nepămîntean.

— Trebuie să-i aduci mîine. Du-te la Summonti, riscăm să dăm peste cap lansarea, spune-i să pună în mișcare toată organizația.

— In timp ce Mosca vorbea, Roderigo se și gîndise în sinea lui să-i ceară ajutor tatălui său, era o afacere de bani.

— Avem nevoie pentru noaptea următoare, continuă Mosca din ce în ce mai alarmat. De nu, sîntem pierduți. Dacă trece avionul și găsește luminile slabe nu vor mai crede în noi. Ar însemna că totul e degeaba.

— Intr-o singură zi... nu știu dacă voi reuși.

Mosca uită de marxism, de lupta de clasă, de disprețul față de capitaliști :

— Cere-i ajutor tatălui tău. El va face rost. Vorbește-i în numele organizației. Nu trebuie să ne împiedicăm tocmai acum de moralitatea mic-burgheză.

Roderigo își ridică ochii lui albaștri spre Mosca și răspunse :

— Mă duc. Vor asculta toți.

Pe neașteptate, Mosca deveni uman și umil:

— Sîntem constrînși de împrejurări. Vezi și tu ce puțini sîntem!

Fără ca nimeni să-și dea seama, după patru zile de așteptare, se formase între cei ce așteptau lansarea o legătură care avea ceva de pregătire militară în ea. Baza era casa lui Duchen, care avea ca derivație casa închiriată de muntean în apropierea pistei de lansare.

Aveau șefi, deși nerecunoscuți în mod oficial: Mosca și Lorenzino. Ofițeri subalterni erau Roderigo, Duchen și chiar Fabrizio, deși acesta avea mereu misiuni de simplu militar. Soldați erau Adriatico și Lieto. Cei trimiși la anumite intervale sus, de Summonti, nu intrau în legătură cu ceilalți, ci rămîneau în anonimat. Și se mai precizară anumite înclinări ale celor de pe munte, pe care viața normală de pînă atunci le lăsase doar să se ghicească. Mosca devenise renumit prin izbucnirile sale, prin tumultul imaginației sale și prin sentimentele lui exasperate, cărora le urmau bîlbîiri copilărești. Lorenzino era deschis, de o îndrăzneală senină, știa ceea ce voia, prietenii maliționi ghiceau că lansarea era pentru el doar un antrenament, el o aștepta pe Rosa, cumnata pe care o trimisese la americani; numai atunci avea să facă el adevărate lansări în stil mare, „cinematografice", demne de America.

Duchen era născut să se supună în toate și, o dată primit ordinul, mai adăuga și inteligența lui afectuoasă. Roderigo era expresia a ceea ce e în stare prietenia și admirația; cu fiecare zi devenea mai nobil, mai generos, mai îndrăzneț.

Dar cei care erau într-adevăr puternici erau Adriatico și Lieto. Adriatico, veșnic zîmbitor, strălucea de fericire prin fiecare por al figurii. Lieto era atît de sigur de sine, atît de bine înfipt cu picioarele în pămînt, încît simpla lui prezență le insufla tuturor încredere. El și cu Adriatico nu erau niciodată tulburați, obosiți, n-aveau niciodată gînduri ciudate. Dacă era adevărat că cei din organizație făceau totul pen-

tru popor, singurul demn de viitor, aveau printre ei două exemple din cele mai bune.

A patra zi, postul de radio englez tăcu, nu mai repetă mesajul Medusei. Deşi pe de-o parte fusese un noroc, pentru că Roderigo, cu tot ajutorul tatălui său, încă nu reuşise să găsească acumulatorii, pe de altă parte, toţi se simţiră deprimaţi. Îi măcina bănuiala că vocea aceea n-aveau s-o mai audă niciodată, englezii nu aveau încredere în ei; poate că radiotelegrafistul, fără ştirea lor, le trimiscse vreun alt mesaj, plin de dispreţ la adresa italienilor.

Cei care erau în casa de pe munte, o dată încheiată transmisia, se plecară asupra rucsacurilor:

— În noaptea asta sîntem liberi. Ca să ne mai întoarcem la Medusa e prea tîrziu. Să ne ducem la Duchen, la Teresa şi la doamna Gemma; ne vor primi şi de data asta.

În timp ce coborau scările, îl întîlniră pe stăpînul casei care se uită la ei îngrijorat şi cu un aer întrebător care ar fi vrut să spună: „Iar vă duceţi pe platou, în spatele vîrfului Cernaia, unde aţi pus luminile? Atunci e adevărat că sînteţi partizani?"

Mosca îşi dădu seama de neliniştea lui şi-i spuse răutăcios:

— Ne întoarcem mîine. Ne-au invitat la o petrecere cu dans jos, la Montelici. Ne întoarcem mîine seară. Să ne încălzeşti paturile!

Recomandarea gospodărească pe care i-o făcu se datora faptului că în prima noapte, omul avusese grijă să încălzească patul cu un „prepic", adică un lighean cu jăratic. Apoi, în serile următoare, îngrijorat de purtarea ciudaţilor lui chiriaşi care lipseau în fiecare noapte ca nişte hoţi, uitase de orice politeţe, ca să le arate că-i era din ce în ce mai neplăcută prezenţa lor acolo.

Pînă la casa lui Duchen, drumul era plăcut. Se anunţa o noapte caldă şi liniştită; se ştia că doamna Gemma şi Teresa organizaseră între timp primirea tuturor: se aflau, aşadar, paturi pentru toată lumea.

Cînd Teresa le deschise uşa, spuse:

— Vă aşteptam. N-au transmis mesajul : va fi desigur mîine. Am pregătit castane, voi o să le prăjiţi. O să avem nevoie în serile astea.

Erau nouă inşi. Lipsea Roderigo, care încă nu se întorsese cu mult aşteptaţii acumulatori. Masa fusese pregătită în sala mare şi goală ; din cauza pereţilor afumaţi, albul feţei de masă ieşea şi mai mult în evidenţă. La început, toţi se feriră să aducă vorba despre lansare, de deznădejde, de oboseală, din pricina constatării că era atît de greu să înfrunţi realitatea ; mai la urmă, cînd Teresa aduse un castron mare cu castane care plesneau încă de fierbinţi ce erau, tăcerea se risipi. Începu Mosca :

— Desigur, au făcut-o pentru că acumulatorii erau pe sfîrşite. Mîine dimineaţă soseşte Roderigo cu cei noi şi atunci sîntem puşi la punct. Voi aţi uitat că englezii au o mare tradiţie diplomatică !

Lieto, chiar dacă nu cunoştea această tradiţie, făcu un semn a încuviinţare. Începură apoi comentariile asupra motivului pentru care postul de radio englez nu mai transmisese mesajul. Se desprinse glasul lui Adriatico :

— Englezii sînt în plin război. N-au numai grija acestei lansări. Datoria noastră e să aşteptăm. Avionul o fi la dispoziţia altei misiuni.

Se ridică un murmur de întrebări şi răspunsuri. Vinul care înţepa la limbă, provenit din pămîntul doamnei Gemma, dispărea treptat din pahare. Cînd pentru o clipă se lăsă tăcerea, se auziră nişte bătăi energice în uşă.

— Bate cineva la uşă.

— Mă duc să deschid, spuse Teresa şi o luă spre coridor.

— Vin şi eu, adăugă Mosca urmînd-o pe Teresa şi scoase revolverul din buzunar, apoi se auzi cum îi ridică piedica. Aşteaptă puţin, murmură el, e bine să fiu şi eu lîngă tine.

Intre timp, Adriatico trecu pe lîngă ei :

— Ar fi frumos să ne lăsăm apăraţi de femei. Şi fu primul care ajunse la uşă. Dădu deoparte zăvorul,

deschise larg ușa, și se așeză cu tot trupul lui în cadrul ușii.

— Cine e ?

Se auzi vocea lui Roderigo, ironică și răspicată :

— Sînteți surzi ? Bat într-una de nu știu cînd !

Mosca îl dădu deoparte pe Adriatico.

— Ai făcut tot ? îl întrebă în șoaptă pe prieten.

— Da, făcu semn Roderigo, și amîndoi pricepură că acel *da* era pentru bancher, pentru tatăl lui, care ascultase și de data asta dorința fiului său, satisfăcîndu-i ceea ce numea el ultimul său capriciu.

Intrară în sală, spre liniștea tuturor. Castanele și buchetul vinului își reluară stăpînirea.

A doua zi postul de radio englez transmise mesajele, dar nu și pe cel din Medusa. Trebuia să mai aștepte încă o zi. Lorenzino, la un moment dat, întrerupse tăcerea :

— Mă duc la casa munteanului. E bine să ne facem văzuți, să ne arătăm niște oameni de lume. Diseară voi dormi ca un vilegiaturist.

— Vin și eu, spuse Lieto. Pentru mine e o distracție drumul pînă acolo și apoi mîine noapte va trece avionul, vor da mesajul și imediat după el vor sosi. Simt eu că așa va fi.

— Așteaptă-mă, mă duc să-mi iau rucsacul, așa vom fi în trei. Vom face prima gardă, spuse Duchen.

Ceilalți îi lăsară să plece fără să mai comenteze. La ora cinci după amiază, a doua zi, postul englez silabisi cuvintele : *Toți sîntem frați.* În casa munteanului, Lorenzino, Lieto și Duchen își luară rucsacurile în spate și grăbiră pasul spre pistă. Acumulatorii mai slabi fuseseră trimiși la Medusa să fie încărcați, cei noi fuseseră intercalați între cei slabi. Cînd ajunseră pe platou, Lorenzino spuse :

— Și în noaptea asta să avem curaj, chiar dacă n-o să treacă avionul. Trebuie să așteptăm.

Fiecare se duse la farul lui, dădu la o parte mărăcinișul, fixă contactul și îl aprinse. Lieto avea sarcina de a aduce pe potecă cei doi acumulatori ascunși în timpul zilei în valea aceea vecină. La ora unu noaptea, trebuiau să mai vină și Mosca, Adriatico și Ro-

derigo. Nu aveau altceva de făcut decît să aştepte şi să se plimbe. Fiecare îşi bătătorise o mică potecă lîngă farurile lui, pe care mergea în sus şi în jos, oprindu-se cînd şi cînd să ţopăie. Luna şi stelele nemişcate, pe un cer senin, creară ca de obicei o atmosferă de vrajă. Cînd şi cînd, unul din cei trei avea chef să stea de vorbă cu ceilalţi, dar după aceea continua, ca într-o cuşcă, să bată propria-i cărare.

Cu cîteva minute mai înainte de ora unu, sosi garda a doua. Siluetele lor se apropiară treptat; păreau copii care se duceau la şcoală într-un peisaj polar.

Garda nu se schimba repede, aveau loc discuţii, rîsete, schimburi de cuvinte în doi peri.

Se forma un grup de şase persoane care parcă ar fi stat în jurul sobei.

— V-am adus cafea. E încă fierbinte. A făcut-o Teresa, şi Mosca se aplecă deasupra rucsacului său, pe care-l lăsase pe jos, ca să-i desfacă legăturile, cînd i se spuse:

— Opreşte-te! Aud un zgomot.

Toţi îşi înghiţiră vorbele.

Foarte departe, ca un fir de mătase care îşi deosebeşte prea puţin culoarea de razele lunii, se desluşi un sunet, o abia perceptibilă cîntare tristă.

— Nu-l mai aud, zise Lorenzino.

— Să tăcem în continuare.

— Nu se aude.

— Farurile sînt toate în regulă?

— Da.

— Poate că ni s-a părut. Nu se mai aude.

— Să mai ascultăm.

— Nu, nu se aude. Şi apoi e prea curînd. Dacă pleacă din adîncul Italiei ca să ajungă aici au nevoie de ceva timp. Ar trebui să plece de-acolo după ce se întunecă.

Mosca avea probabil urechea cea mai fină dintre toţi, pentru că din nou le ordonă:

— Sst! Tăcere! L-am auzit din nou.

— E foarte sus.

— Să controlăm farurile.

Cei șase tineri se risipiră pe platou, se depărtară unul de celălalt. După ce făcură controlul, în timp ce se apropiau, se auzi deasupra capetelor lor, limpede, deși la foarte mare înălțime, un sunet care semăna a geamăt, o amintire din copilărie transformată într-un cîntec trist, sfîșietor.

Toți își ridicară chipurile spre cer. Sunetul se risipi încet, încet spre vest.

— Poate că sînt avioane care se duc să bombardeze Milano.

Pe neașteptate, un avion trecu însă ca o săgeată deasupra capetelor lor, foarte jos ; abia simțiră cum sfîșiase aerul înspre Cernaia și avionul zbura acum deasupra lor. Tinerii strigară cu toții deodată și, agitînd brațele, începură să alerge pe platou, vrînd parcă să urmărească avionul care era destul de departe, în mijlocul penumbrei din trecătoare, între povîrnișurile celor doi munți apropiați.

— Au luminile aprinse !

— Da. La carlingă !

— Nu s-a văzut bine. A zburat tocmai deasupra noastră.

— Farurile sînt aprinse toate. Sîntem siguri. Le-au văzut.

— Păcat. A fost doar o clipă.

— Ei sînt. Am avut succes !

Cerul devenise pustiu, dar pentru ei rămăsese ca și cum ar mai fi fost pe el avionul.

— Tăcere ! Uite-l din nou ! urlă Mosca. Uite-l acolo. De data asta vine din dreapta, mai aproape de Cernaia.

Tinerii alergară din nou, vrînd parcă să vină avionului în întîmpinare, chemau.

Acum avionul părea că-și micșorase viteza, că voia să controleze locul liniștit. Fiindcă zbura pe o latură a platoului, cei de pe pămînt izbutiră să deslușească interiorul avionului.

In carlinga luminată erau trei persoane. Trecerea dură cîteva secunde. Avionul își arăta coada și deveni o pată care se micșorează din ce în ce mai mult. Trecînd înspre cîmpie, își ondulase aripile, ceea ce în-

semna un salut. Mosca, cu o emoție pe care încerca în zadar s-o ascundă, luînd un aer ironic, spuse :

— Mi s-a părut că unul dintre cei trei, cel de lîngă fereastră, mi-a zîmbit.

— Intr-una din nopțile astea va avea loc lansarea. Poate chiar mîine, spuse Lorenzino.

— Trebuie să ne pregătim.

Lieto adăugă :

— Era un Blenheim, cu două motoare, am văzut dintr-astea în Grecia, au de la șase, pînă la opt mitraliere.

Continuară apoi cu discuții aprinse, pe marginea celor zărite de ei în cele cîteva clipe cît zburase avionul deasupra pistei.

Cînd se duseră acasă la Duchen, a doua zi de dimineață, Teresa abia îi aștepta. Nici n-apucară să-i dea de știre că ea le-o și luă înainte :

— Era frumos ca un înger. A trecut pe-aici, pe deasupra noastră.

CETĂȚENII DIN MEDUSA

Timp de cinci zile, postul de radio englez tăcu, nu mai repetă fraza convenită pentru lansare: *Anna mănîncă mere*".

— Să nu începem iar să ne pierdem răbdarea, îi preveni Lorenzino încă din prima zi. Dacă ne mai lasă puțin răgaz, e chiar mai bine. Cîteva zile de repaos ne vor mai destinde nervii. Să facem așa: un grup să rămînă acasă la țăran, lîngă pista de lansare, gata pentru orice eventualitate, iar ceilalți să-și îngăduie puțină libertate. Cine vrea e liber să coboare la Medusa; pe rînd.

— Să profităm de pauza asta ca să mai punem la punct acumulatorii.

— E de la sine înțeles că toți, fără nici o deosebire, la cinci după amiază ascultăm la radio. Dacă se aude mesajul *Anna mănîncă mere,* plecăm cu toții sus, la Cernaia. Dacă întîmplător vreunul e la Medusa, are tot timpul să ajungă.

— Eu între timp aș putea limpezi ideile țăranului, proprietarul casei noastre, anunță cam încruntat Mosca. Vreau să-i vorbesc clar. Scot pistolul, i-l vîr sub nas: Sîntem partizani, da; dacă ne trădezi, te punem la zid alături de familia dumitale. Nemții nu glumesc și nici noi nu glumim.

— Ai dreptate, am ajuns la punctul unde nu avem nevoie de nici o slăbiciune, de nici un echivoc, confirmă Lorenzino.

— Azi aș coborî eu, spuse Duchen, și se înțelese că ardea de dorința de-a o mai îmbrățișa o dată pe frumoasa lui logodnică, victimă a persecuției rasiale.

— Și eu, murmură Roderigo.

Lorenzino zîmbi. Logodnicele au un laț cu care te prind mai tare decît nevestele.

— Dacă radioul continuă să păstreze tăcere, eu mă voi duce mîine.

— Bine. Și noi urcăm mîine din nou.

La adunare se afla și Adriatico; era tăcut, fără vlagă. „Ce să fac eu în Medusa, la cine să mă duc?" își spusese în sinea lui, ascultînd discuțiile celorlalți. Teresa, de parcă-i ghicise gîndurile, se apropie de el:

— Rămîi cu noi. Pe mama, fără dumneata, o apucă tristețea.

Auzindu-i vorbele, Adriatico își simți inima inundată de recunoștință. Pentru el, de cînd începuse activitatea aceea în vederea lansării, zilele se scurgeau minunate; nu se mai clintise din casa lui Duchen. Dimineața Teresa îl chema, îi spunea cînd „tu", cînd „dumneavoastră": „Adriatico! Adriatico! Coboară!" El era gata, i se înfățișa cu ochii lui foarte negri și strălucitori, conturați de sprîncene stufoase și un zîmbet îi lumina chipul.

Adriatico era bun la toate; făcea curățenie, spărgea lemne, aprindea focul, dădea de mîncare celor care locuiau în casa de lîngă pistă, își ținea rîndul cînd era de gardă, îl înlocuia pe vreunul dacă întîrzia sau lipsea; dacă Summonti trimitea pe unul dintre ei, sus, de la Medusa, cineva din cei ocazionali îl lăsa să-i țină locul. Adriatico își reluase obiceiul, cînd nu avea nimic altceva de făcut, să se așeze pe terasa aceea mare, în fața bucătăriei, trebăluind în meseria lui de călăfătuitor, în timp ce schimba două vorbe cu doamna Gemma sau chiar cu Teresa. Cele două femei se distrau, Adriatico nu vorbea niciodată despre politică, de parcă ar fi hotărît o dată pentru totdeauna asupra lumii pe care o dorea; spre deosebire de ceilalți, nu folosea cu ardoare cuvinte alese și livrești.

Cînd într-o bună zi, femeile descoperiră, aproape din întîmplare, cu cît talent știa să imite, se distrară și mai mult.

— Acum vi-l imit pe Summonti. Și repeta exagerînd schimonoselile de excesivă prudență ale con-

ducătorului lor. Şi acum Mosca ar face o intervenţie ! şi Adriatico exploda într-un rîs batjocoritor şi nestăpînit caracteristic tînărului inginer.

O dată, doamna Gemma îl întrebă :

— Şi fiul meu ?

O clipă, Adriatico rămase uimit, se uită întrebător, apoi încercă, dar cuvintele îi ieşiră altfel decît cele pe care el însuşi se aştepta să le audă.

— El e bun. Cum să glumesc pe socoteala lui ? Cu ciufuł pe frunte intră în casă şi-şi aruncă primele priviri fugare spre mama şi sora lui. Ar vrea ca în lume să domnească numai dreptatea, nu ştiu ce-ar vrea. Nu ştiu cum să fac, e greu să citeşti în sufletul omului. E fericit cînd se poate dărui mai degrabă altora decît sie însuşi.

Doamna Gemma îl asculta, îşi plecase capul şi sorbea vorbele acelea, îl revedea pe fiul ei cum intră în casă şi o cuprinde cu privirea.

Şi Teresa îl asculta vrăjită şi ar fi vrut să-l întrebe „Şi eu ? cum sînt ? ce gîndesc ?", dar vanitatea o împiedica să-i pună vreo întrebare şi, de altfel, Adriatico alunecase spre alte subiecte, mai glumeţe, la personaje mai uşoare şi mai depărtate.

Seara, cînd Adriatico rămînea acasă, se aşeza lîngă sobă ; slujnica aducea castanele, care ajunseseră hrana cea mai obişnuită, din cauza sărăciei războiului, cel puţin prin părţile acelea, bogate în păduri. Într-una din seri se apucă să vorbească despre viaţa lui dinainte ; n-o făcuse niciodată pînă atunci. Începu să descrie şantierul din spatele portului cu un fel de nostalgie parcă, explică cum se construieşte un vapor, bucuria pe care o încerci cînd se lansează o navă şi apoi cînd o vezi legănîndu-se pe apă. Adriatico vorbea în cuvinte atît de simple, atît de înflăcărate, încît femeile îl urmăreau cu aceeaşi uşurinţă cu care l-ar fi ascultat dacă le-ar fi vorbit de croşetat ; erau atît de interesate încît puneau chiar şi întrebări, ajungeau la ipoteza unor furtuni, la proba navei, cum să se vadă dacă a fost atît de solid construită încît să ţină piept primejdiei. Apoi Adriatico făcu aluzie la singurătatea lui ; aşa i se întîmplase şi cînd venise

Summonti să-l caute. Spuse cîteva cuvinte despre locuința lui, o biată cămăruță în fundul unei curți.

Doamna Gemma îl întrebă cine avea grijă de gospodăria lui.

— Eu singur. Fac totul singur, răspunse Adriatico.

In clipa aceea, cele două femei înțeleseră de ce ceilalți tineri își lăsau camerele mereu în dezordine și de ce Adriatico o punea la punct pe-a lui ; nu-și închipuia că cineva ar putea avea grijă de el.

— Unchiul, întrebă Teresa, nu avea o soție ?

— Nu, era holtei. Și apoi a murit curînd.

Pentru Adriatico, zilele acelea trecură repede, se mira cînd auzea pe cîte unul văitîndu-se de nopțile lungi și friguroase petrecute pe pista de lansare în așteptarea evenimentului care nu mai venea. Pentru el, chiar și nopțile acelea de gardă aveau frumusețea lor. Pe cer luminau luna și stelele, în jurul lui erau prieteni, luptau pentru renașterea solidarității umane. Apoi, cîteodată, se scuza că se mai încălzește, începea să se plimbe de unul singur pe o latură a platoului, între cele două faruri care erau sub controlul lui, și, fără să vrea, retrăia serile petrecute cu cele două femei, cu doamna Gemma și Teresa. Auzea din nou exclamațiile pline de milă ale mamei, vedea ochii Teresei care deveneau nespus de adînci, o fîntînă în care te poți îneca fericit. Zîmbea, alungînd aceste vedenii, care însă reveneau, apoi, numaidecît, într-o clipă, se iveau zorile dimineții.

In zilele de așteptare, cînd fiecare alerga să-și revadă logodnica, soția, Adriatico rămase și mai singur în casa lui Duchen, dar fericirea lui nu făcu decît să se împlinească.

In schimb, jos, la Medusa, ca pentru a arăta cît de deosebită e soarta unei persoane de a alteia, Summonti era într-o stare de spirit cu totul deosebită, era apăsat de o mare neliniște. Primise prima circulară de la Partid, prima directivă. Venise anume cineva de la S.

Circulara ordona să se instituie un Comitet de Eliberare Națională ; pentru prima oară citea prescurtarea aceea : C.L.N., care în anii următori avea să fie

repetată de milioane de ori, în rîs, defăimată, luată în batjocură de toți cei care nu luaseră parte la lupta de eliberare.

— La naiba ! E o treabă importantă, e un ordin al Partidului, eu sînt conducătorul.

Summonti citi cu mare atenție, nu pierdu nici un rînd, nici o silabă. Se dădea ordinul să se constituie Comitetul de Eliberare, dar să fie atenți ca fiecare partid să-și aibă propriul său reprezentant, să nu fie alcătuit numai din comuniști. Se mai adăuga că tovarășii aveau datoria să încurajeze în această acțiune pe antifasciștii de orice tendință, să-i invite, să le favorizeze condițiile, să le deschidă porțile.

Summonti, pentru un început, nu se putu abține să nu comenteze contrariat : „Ce cred ei ? Că sîntem niște incapabili ? De ani de zile îi invităm, și stăm cu brațele deschise. Cine a vrut ne-a găsit". Dar după aceea se mai gîndi. Circulara venea de la Partid, de la tovarăși cu un trecut de lupte, de închisoare, de experiențe grele. Poate că era adevărat, desigur, era într-adevăr așa, trebuia să se expună mai mult, să-i invite mai clar, fără reticențe. „N-am avut o viziune de ansamblu, mare, națională, am fost timizi, fricoși. Voi vorbi despre asta cu Mosca, cu Lorenzino, cu Lieto. Tovarășii trebuie să fie la curent cu situația".

Trecuseră două zile și Summonti nu văzuse pe nimeni. „Mă voi duce sus la casa lui Duchen, voi da acolo de ei. E urgent răspunsul pentru Centru". Și era gata de plecare pe munte, cînd se pomeni acasă la el cu Mosca și Adriatico. Coborîseră pentru acumulatori.

— Și azi au tăcut cei de la radio, îi spusese Mosca lui Adriatico. Să profităm de ocazie ; trei acumulatori sînt aproape descărcați.

Inainte de a se reîntoarce, trecuseră pe la Summonti ca să afle dacă era ceva nou.

— Tocmai mă gîndeam să vin eu la voi. Politica ! Pentru ea ne luptăm ! îi înfruntă Summonti.

— Ce s-a întîmplat ?

— A sosit prima circulară, circulara Partidului.

— Ce circulară ?

— V-o citesc. Îmi pare bine că e și Adriatico.

Și Summonti, silabisind, începu să citească hîrtia aceea, care cu toată grija lui începea să se boțească.

— Ați auzit ? Lupta e națională. Reprezentanții tuturor partidelor, nu numai al nostru, e o mișcare mare. Trebuie să deschidem porțile, să invităm, am fost...

Mosca, dînd mai de mult semne de nerăbdare, nu se mai putu abține :

— Ce mai e și asta ? Cine a vrut să vină a venit. Noi avem de lucru, nu ne putem pierde vremea. Nici gînd ! Să mergem acum să-i căutăm pe reprezentanții altor partide ! Lansarea, asta e treaba noastră acum. Să vină și ei, cei de la Centru, aici, la munte să organizeze lansarea. Noi așteptăm arme de la englezi. De ce se ocupă imbecilii ăștia ? Despre Medusa nu știu nimic. Par mai degrabă funcționari decît revoluționari.

— Da, da, încercă să-l domolească Summonti, știu că ești un tovarăș de nădejde, dar mai există și politica, există Partidul. Partidul nu greșește niciodată. Tovarășii de la Centru, și aici vocea lui deveni mai adîncă, ne-au dat acest ordin. Trebuie să-l executăm.

— E o pierdere de vreme. Pe cine trebuie să invităm ? Oameni care să fie în stare mai tîrziu să ne denunțe ? Doar știi bine că cine a vrut a venit.

— N-am făcut destul de mult, se încăpățînă preotul roșu. Trebuia să-i invităm direct, oficial. N-am făcut-o. N-am fost destul de hotărîți. Îi vom invita unul cîte unul. Dacă vor spune nu, atunci vei avea tu dreptate.

Mosca rămase pe gînduri și, cu o oarecare îndoială, întrebă :

— Dar pe cine ai vrea să inviți ?

— De exemplu pe don Ambrosoni, răspunse imediat Summonti. N-a fost el ciomăgit de fasciști ? Ar putea reprezenta partidul democrat-creștin.

— Și altul care ar mai fi ?

— Profesorul acela, Vanvitale, n-ar putea fi oare din partea liberalilor ?

Adriatico, tăcut pînă atunci, cu zîmbetul lui de bunătate șireată, făcu semn că ar vrea și el să-și spună părerea :

— Cei care au dat circulara vor numai reprezentanți ai altor partide, nu oameni care să-și rişte pielea. Numai ca reprezentanți, am putea încerca să-i atragem. Sînt mulți antifasciști în Medusa, poate că din ambiție va accepta vreunul dintre ei, deși sînt timpuri grele și nu prea poți să te încrezi în oricine.

— Vedeți că sîntem de acord ! De altfel, nu-i nevoie să expunem organizația, nu-i necesar să dăm numele celor din organizație. Trimitem pe unul dintre ai noștri... La cine vă gîndiți c-ar putea să-și ia răspunderea.

— Nu-i oare Anselmo omul cel mai potrivit ? răspunse imediat Adriatico.

— Anselmo e doctor, pînă acum nu-i un om suspectat, e un domn, e stimat, știe să vorbească, mi se pare că s-ar descurca bine.

Mosca interveni din nou :

— I-am invitat pe toți cei în care puteai spera că ar avea puțină cinste, un dram de generozitate, de curaj.

— Vom încerca din nou, ne ajunge cîte un reprezentant, insistă împăciuitor Summonti. Anselmo e un... diplomat, și-și dădu seama în mintea lui că spusese cuvîntul insultător de *burghez* și de aceea se întunecă, rămase pe gînduri, apoi îi reveni lumina pe chip : Da, un tovarăș diplomat, și în cuvîntul *tovarăș* regăsi binecuvîntarea care ștergea orice păcat.

— Noi vom continua să muncim. Lansarea e acum obiectivul principal, toată organizația trebuie să i se dedice. Dacă din cauza noastră avionul nu sosește și nu aruncă armele, înseamnă cea mai mare rușine pentru noi : de lansare depinde tot viitorul nostru, spuse Mosca cu convingere pătimașă.

— Da, conveni Summonti — învins ca de obicei de vehemența lui Mosca și care, de astă dată, mai era și întemeiată — îi vom da sarcina lui Anselmo și nu vom pierde timpul de loc.

— Şi apoi, se amestecă Adriatico, cu zîmbetul lui bine cunoscut, de parcă, pentru el, felul în care urma să se desfăşoare acţiunea ar fi decurs cu totul paşnic, dacă nu reuşeşte, aranjăm noi imediat. Luăm pe unul dintre ai noştri şi-l facem reprezentantul partidului liberal ; luăm pe un altul, şi-l facem republican. Pe reprezentantul monarhiştilor îl avem, şi trimitem lista celor cu circulara.

— Tu ai putea fi democrat-creştin — îşi dădu serios cu părerea Summonti.

— Eu democrat-creştin ? zîmbi Adriatico. Eu înjur, cum să fac pe democrat-creştinul ?

— Dar pe liberalul ai putea tace ?

— Cum să tac pe liberalul dacă n-am un singur costum frumos, măcar de duminică ? Un liberal iacă, e Lieto, care pe vremea cînd era băieş îşi găsise amantă o baroneasă.

— Să lăsăm acum astea, spuse Summonti : în calitatea lui de conducător îi era neplăcut cînd auzea glume referitoare la orice ar fi fost în legătură cu Partidul. Vorbesc azi cu Anselmo, el nu-i bănuit, îl putem trimite fără nici o grija.

Intre timp, Mosca se dusese la bicicleta lui şi se străduia să aranjeze o baterie, care nu voia de loc să stea ascunsă la locul ei.

Adriatico, la rîndul lui, urmînd exemplul lui Mosca, abandonă conversaţia şi se duse să aşeze pe bicicletă un pachet legat cu o sfoară dublă.

— Uf, ce greu e ! exclamă el aranjîndu-l pe cadrul bicicletei. Ce-o să mai năduşesc pînă l-oi duce acolo, sus !

— Hai să mergem, vino, tu care n-ai muncit niciodată în viaţă ! spuse Mosca, părăsind imediat starea aceea de tensiune care-l făcea atît de brutal, şi rosti cu un ton de prietenie afectuoasă : Vino Adriatico !

Adriatico îşi ridică privirea spre el. Ii fu recunoscător lui Mosca pentru tonul acela. Apucă cu putere ghidonul, îl salută pe Summonti, întorcîndu-se spre uşă şi exclamă cu o detaşare în care nu ştiai cît e glumă şi cît serios cuvintele acelea pe care le auzise de mai multe ori la tovarăşii instruiţi :

— Hai, curaj! Şi ieşi din odaie.

Mosca îi făcu şi el un semn de salut lui Summonti şi porni în urma lui.

Se îndepărtară, lăsîndu-l pe conducător la obligaţiile lui de Partid.

Anselmo porni cu hotărîrea fermă să îndeplinească totul cum va putea mai bine. Era o după-amiază foarte frumoasă, străzile din Medusa erau pline de soare şi azur, aerul mirosea a mare, lăsîndu-te să bănuieşti că acolo, în spate, la mică distanţă, un val mic într-o revărsare potolită umezea nisipul cu spumă.

Cu o zi înainte, Summonti numise persoanele: don Ambrosoni pentru partidul democrat-creştin, cavalerul Renosi pentru liberali, profesorul Vanvitale la alegerea lui, fie republican fie partidul de acţiune sau chiar monarhic, şi, în cazul acesta, amiralul Saverio ar fi devenit independent.

— Desigur, organizaţia nu se va expune. Dacă vor insista, dacă vor avea şovăieli şi ar vrea să ştie exact cine face parte din ea, spune-le că preşedintele Comitetului e un amiral, un ofiţer superior de marină, va fi de efect. Dacă vezi că e cazul, poţi să le spui şi că este Saverio.

In timp ce Summonti le pronunţa numele, Anselmo şi-i închipuia pe cei numiţi care îi erau mai mult sau mai puţin cunoscuţi. Profesorul Vanvitale era persoana în privinţa căreia nu puteai prevedea nimic. Ceilalţi doi se purtaseră cu demnitate în timpul fascismului; Renosi ferm, în tăcere, fără a întoarce capul înspre glorie; celălalt, don Ambrosoni, chiar bătăios, pînă ce într-o noapte fusese bătut de fascişti, şi fugise, îmbrăcat în haina lui preoţească, de-a lungul bulevardului care străjuia marea, avînd ceata de fascişti în spatele lui cu bastoanele de cauciuc ridicate.

Inainte de a porni la drum, Anselmo trecu pe la Saverio; voia să cunoască şi părerea lui. Il găsi în mare fierbere din cauza lansării mult aşteptate. Ii lăsă timp doar să-i numească persoanele pe care

urma să le consulte și imediat se cufundă în descrierile apropiatelor acțiuni de război.

Abia după ce-și luară rămas bun, și mai întîrziau puțin la grilajul de fier al vilei, amiralul pomeni de subiect:

— De la profesor, de la Vanvitale, fă rost de trei saci de făină; în curînd vom avea nevoie pe munte, pentru partizanii noștri.

Anselmo îl alese primul pe don Ambrosoni. Era ora trei după amiază. Avea cinci ore la dispoziție. Camuflajul începea la opt. Cu bicicleta avea să se deplaseze ușor de la o casă la alta. Preotul locuia într-o căsuță care avea în fața ei, ca atîtea altele din Medusa, o grădiniță zbîrlită de leandri.

In timpul celor douăzeci de ani de fascism, don Ambrosoni, în fiecare duminică dimineață, izbucnea. Pînă în vremurile acelea oficiase slujba cu o fervoare severă. Punea cartea de rugăciuni într-o parte a altarului și, de parcă ar fi spus: „Înainte!", începea să înșire faptele mîrșave și ateismul fasciștilor.

Chiar și în viața privată, don Ambrosoni își continua protestul prin vorbe și toate manifestările lui, pînă cînd, în sfîrșit, fasciștii, după ce îndurară un timp, îl ciomăgiră. Preotul obișnuia ca seara, după masă, să se plimbe pe bulevardul Berlinghieri. Mergea pe lîngă șirul de palmieri și nu prin mijlocul bulevardului, ca și cum acesta ar fi fost un obicei prea monden pentru el, ca preot, și era întotdeauna singur, o apariție pe care oamenii se obișnuiseră s-o vadă fără nici o uimire, înalt, slab, mereu în negru, cu pălăria rotundă pusă pe cap într-un echilibru perfect; cîteodată, pe unde era mai multă umbră, îl descopereai vorbind de unul singur, însoțindu-și gîndul lăuntric cu cîte un gest brusc al mîinii.

Fasciștii îl urmăriseră de la distanță, pînă într-un loc mai pustiu. Alergaseră apoi înspre el din diferite direcții ca să-l înconjoare mai bine și, adăugînd și înjurături ca să prindă mai mult curaj, îi dădură cîteva ciomege zdravene.

Don Ambrosoni se apărase cu brațele, le răspunsese cu vorbe usturătoare; apoi o luase la fugă într-o

parte care îi lăsa loc să poată goni. Fasciștii îl urmăriseră, dar numaidecît renunțaseră la cruzime, poate fiindcă era un preot, poate fiindcă figura lui morală era inatacabilă.

Don Ambrosoni își continuase însă plimbările de seară, continuase să facă aluzii clare, duminica, de la altar, și continuase să dea lecții de latină, doar pentru cîteva lire, băieților de condiție modestă ; iar la traducerea anumitor pasaje nu se sfia să facă vizibile comparații cu timpurile actuale.

Anselmo, pedalînd pe bicicletă, își aducea aminte de toate acestea, dar curiozitatea lui devenise și mai mare pornind de la faptul că pînă atunci nu stătuse de vorbă cu don Ambrosoni și nici nu-l ascultase vreodată la slujbă, căci nu prea călca prin biserică. Tot ce știa despre don Ambrosoni era din auzite, din ce spuneau oamenii despre el prin casele lor, din tăcerile care se lăsau adesea după ce se reproduceau cuvintele lui. Anselmo știa numai despre el că era un preot înalt, slab, care mergea singur de-a lungul parcurilor de pe bulevard.

Anselmo ajunse în fața grilajului de la grădină. Hotărît, fără ezitare, ba chiar cu o anumită veselie, apăsă pe butonul soneriei.

Grădina se întindea cîțiva metri, imediat după aceea urmau obloanele. Se auzi scîrțîitul clanței, se deschise un canat al ușii, persoana lui don Ambrosoni apăru lungă și neagră ; nu întrebă nici numele vizitatorului nici motivul vizitei sale. Apăsă în schimb pe buton și poarta se deschise de la sine.

Cum în timpurile acelea tot ceea ce nu era păzit se fura cu ușurință, Anselmo aduse în curte bicicleta, apropiindu-se de figura tăcută a preotului care nu era de loc mirat, și spuse :

— Sînt doctorul Giustiniani. Aș vrea să stau de vorbă cu dumneavoastră. Îmi pare rău că vă deranjez.

Don Ambrosoni avu un zîmbet vag :

— O cunosc bine pe mama dumitale.

— E la țară ; s-a dus s-o vadă pe o soră de-a mea care așteaptă un copil.

— Iată de ce n-am mai văzut-o în ultima vreme, spuse don Ambrosoni oarecum liniștit, și-i făcu loc lui Anselmo să intre.

Amintindu-și, pe neașteptate, de mama lui, care nu lipsea de la nici una din slujbele oficiate de don Ambrosoni, Anselmo se simți tulburat de-a binelea; simți că nu avea să-i fie de loc ușor să declare motivul vizitei sale, sau mai bine zis, nu avea să-i fie ușor să se adreseze omului, iar nu preotului din el.

Trecură printr-un coridor scurt și intrară într-o odăiță rece, întunecoasă. Se aflau acolo un birou și două scaune, iar pe o latură a peretelui o sofa veche; de-a lungul altui perete, o bibliotecă plină cu cărți. Anselmo, de cum se așeză pe scaun, spuse repede, de parcă venise la spovedanie:

— Mă trimite Comitetul de Eliberare Națională.

Pe fața lui don Ambrosoni nu se citi uimire sau interes și nici vreun alt sentiment, dar chipul lui cenușiu păru că prinde mai multă viață, ca și cum un val de sînge i se revărsase în obraji.

Anselmo îi spuse că în Comitetul de Eliberare erau reprezentanți ai tuturor partidelor, lipsea partidul popular, al catolicilor, și de aceea se gîndiseră să-l invite pe cel care-l reprezentase cel mai bine la Medusa, în timpul fascismului.

Anselmo nu uită să adauge, începînd să se înfierbînte, că în sînul acestui Comitet exista cea mai frățească colaborare, că era permisă o libertate absolută de idei a tuturor membrilor care participau la lupta contra fasciștilor și a nemților.

Don Ambrosoni dăduse de două-trei ori semn că ar vrea să-i răspundă, apoi avu din nou aerul că ascultă cu atenție. În sfîrșit, spuse, încălzindu-se și el, cu chipul luminat de o ciudată strălucire:

— Da, da, sînt fericit de ceea ce faceți și mi-ați făcut o cinste venind să mă alegeți pe mine. Da, e adevărat, totdeauna am fost antifascist, niciodată n-am putut suporta violența, care se îndepărtează de legile Bisericii. Dar nu pot înțelege principiile după care se constituie un partid, nu mă pot închina fie și partidului Democrației creștine, mai înainte numit

Partidul popular. Eu trebuie să vorbesc tuturor de la altar, poate sînt lipsit de modestie, dar asta mi-e îndatorirea pe care mi-o impune haina ce-o port — şi-şi atinse mînecile negre care se sprijineau pe birou. Sînt încîntat de propunerea voastră dar nu acesta-i domeniul meu de activitate, m-aş simţi stînjenit, o stînjeneală pe care aş transmite-o şi altora, de aceea nu primesc, nu mă simt în stare să primesc.

Şi don Ambrosoni, ca şi cum ar fi făcut un efort copleşitor, trebuind să se apere din răsputeri şi parcă simţind că acum are dreptul la o pauză, coborî discuţia la cele mai mici amănunte, cită nume, se opri la nişte fleacuri, păru la un moment dat că se pierde într-o polemică cu sine însuşi, încît Anselmo se întrebă dacă imaginea pe care şi-o făcuse despre preot nu era mai frumoasă auzită din povestirile altora, dar, în acelaşi timp, se întreba dacă nu cumva preotul era îndreptăţit să procedeze aşa, întrucît datoria lui de preot era de a nu se depărta de căile bisericii.

Don Ambrosoni se însufleţise de tot, îşi dădea seama că îl dezamăgise pe Anselmo, îi părea rău, dar simţea că nu-l poate mulţumi, că nu putea face mai mult. Pentru o clipă îi veni în minte întrebarea pe care însă o alungă iute, şi obrajii săi iar se îmbujorară, dacă nu cumva se comporta astfel din teamă, pentru că nu avea sufletul unui mare creştin.

Anselmo, dîndu-şi seama că misiunea lui pe lîngă don Ambrosoni dăduse greş, se ridică :

— Regret, preacinstite părinte că am venit să vă deranjez.

— Nu, nu, îl întrerupse preotul, aţi făcut bine, foarte bine, nu-i vorba de nici un deranj, sînt alături de voi, particip la lupta voastră, totdeauna am fost antifascist, vă înţeleg.

Anselmo avu o senzaţie puternică de singurătate. Şi-şi dădu seama că acum trebuia să fie cordial, să vorbească cu totul despre altceva, de parcă nici nu i-ar fi pus întrebarea aceea hotărîtoare pentru care venise şi se pomeni spunînd :

— Ce grădiniţă frumoasă aveţi ! Leandrii sînt plantele Medusei, sînt rezistente şi înmiresmează

aerul — dar simți cît de fals sunau vorbele acelea; era atît de supărat încît simți un gust amar în gură.

Spuse din nou:

— Mă iertați dacă v-am deranjat, don Ambrosoni.

— Nici un deranj, protestă preotul. Salutări din partea mea mamei dumneavoastră de cum o vedeți.

— Mulțumesc, mulțumesc — spuse Anselmo și o luă prin grădină înspre poartă; deschise poarta, trase afară bicicleta și se întoarse să-l salute pe preot; rămas singur, în cadrul ușii, ca în clipa în care îi deschisese, preotul îi făcu un semn prietenesc cu mîna, ca unui vechi prieten.

Anselmo se trezi pedalînd pe străzile Medusei, care, netede ca-n palmă cum erau, nu-i cereau nici un efort, lăsîndu-i astfel libere gîndurile și sentimentele.

Își punea tot felul de întrebări în sinea lui, și nu numai despre don Ambrosoni ci și despre mama lui; vedea în fugă slujbele religioase, lumînările, întunericul serii de afară, femeile îngenuncheate, preotul cu anafura, binecuvîntarea, rugăciunile, murmurul răspunsurilor, tămîia, altarul cu Sfînta Fecioară a celor șapte dureri, cele șapte săbii împlîntate în piept...

„Bine — spuse el aproape cu glas tare — dar don Ambrosoni mi-a răspuns nu. Are oare dreptate? În schimb, noi ne luptăm pentru cei umili împotriva celor răi. I-am explicat, și el n-a vrut să priceapă. N-a avut curajul să iasă din tranșeea lui. Da, e preot; dar în realitate, cine e cu adevărat preot?"

Între timp, se îndrepta fără să-și dea seama spre casa celui de-al doilea candidat, profesorul Vanvitale, și se trezi în fața porții de fier a vilei acestuia, pe cînd mai continua să discute în sinea lui, dacă don Ambrosoni era un preot adevărat, un țăran bigot, un fricos, sau un laș care profită de faptul că aparține castei preoțești pentru a se sustrage unei acțiuni categorice.

Anselmo apăsă pe butonul soneriei.

Cu profesorul Vanvitale, cel puțin în aparență, lucrurile aveau să se petreacă ceva mai clar. Între altele, acesta îl cunoștea, discutaseră împreună, fie și numai despre medicină.

În ultimul timp, Anselmo își exercita profesia din ce în ce mai activ. Și cînd i se întîmpla să se găsească în situații grele, vreun bolnav care nu mai avea scăpare, iar cei din familia pacientului nu se consolau și voiau să consulte un profesor, un vraci cu adevărat încercat, Anselmo îi mulțumea propunîndu-l pe Vanvitale pe care-l stima, atît pentru cultura lui medicală, cît și pentru discreția și modestia cu care discuta apoi cazul.

Profesorul era de statură mijlocie, avea un păr des și blond peste care își trecea din cînd în cînd mîna, măgulit de frumusețea lui. În oraș, trecea drept un om strălucitor, unii îl bănuiau c-ar fi un Don Juan.

Și mai era un fapt anume în viața profesorului care intriga lumea ; se căsătorise cu o evreică lipsită de grație, pocită și grosolană, dar foarte bogată.

Poarta vilei se deschise. Anselmo zări, deasupra scărilor, dincolo de grădiniță, un șorț alb brodat cu dantelă, un corsaj negru, un chip care întrebă :

— Cine e ?

— Sînt doctorul Giustiniani, răspunse Anselmo care mai fusese în casa aceea, dar niciodată pentru o asemenea misiune.

— Oh ! Dumneavoastră sînteți ! Veniți domnule doctor, și poarta rămase deschisă, iar femeia se întoarse liniștită la treburile ei.

Anselmo se trezi în holul vilei și privi în jurul lui, în timp ce-l țineau numeroase lumini, pe jumătate amuzat de noutatea situației lui, pe jumătate plictisit și neîncetînd să-și tot pună întrebarea : „Cum va avea de gînd să reacționeze profesorul Vanvitale la cererea Comitetului ?“

În timp ce Anselmo stătea acolo, nehotărît, slujnica se ivi iar dinspre o ușă laterală, cu un zîmbet prietenos, și spuse iute :

— Abia acum s-a întors domnul profesor de la vînătoare, e cu niște prieteni de-ai dînsului. A spus că vine imediat. Luați loc, vă rog, în salonaș !

Anselmo se întoarse spre ușița lăcuită în alb, în timp ce-și spunea în sinea lui : „Vînătoarea, desigur, a avut loc pe moșiile soției. Cît pămînt o fi avînd

nevasta lui? Dacă suprafaţa pămîntului e direct proporţională cu urîţenia ei, pesemne că are hotarele tare îndepărtate!"

Aşezat cum era într-un mic fotoliu, îşi dădu seama că aştepta ca un ţăran care se duce la stăpînul lui să-i dea socoteala.

Imediat uşa se deschise, şi doctorul Vanvitale se ivi, vesel, cu cizmele de piele galbenă, pantaloni şi haină de catifea, subţirel în talie, cu părul lui blond foarte îngrijit.

Italia nu e Rusia, la noi nu sînt păduri, vînătoarea nu înseamnă mare lucru, becaţele sînt rare, vrăbiuţele inspiră milă, iepurii sînt mai inteligenţi, în măsura în care sînt şi foarte puţini. Vanvitale înaintă îmbrăcat ca un vînător adevărat de parcă se întorsese din nişte păduri tot atît de adevărate.

Anselmo se ridică să-l salute. Salonaşul strălucea peste tot de lumini, fotolii, flori. Profesorul era convins că vizita aceea era pentru un consult. Şi femeia de serviciu, anunţîndu-l pe Anselmo profesorului, îşi arcuise sprîncenele, conform înţelegerii lor, ori de cîte ori era ceva referitor la activitatea profesională a profesorului iar de faţă erau oaspeţi.

Vanvitale înaintă zîmbitor şi sigur de sine, îi strînse mîna lui Anselmo şi întrebă:

— Cum o mai duci? Sînt încîntat că te văd, ce vînt bun te aduce?

Şi Anselmo, răspunzîndu-i, se gîndi că, bietul profesor se înşela gîndindu-se la un onorariu imediat şi substanţial, răsplată a unui consult paşnic.

— De astă dată am venit pentru altă chestiune, spuse Anselmo, şi se trezi zîmbind ca de o glumă. Am venit pentru cu totul altceva. Şi se opri, vrînd parcă să se pregătească a fi mai atent, mai precis în a mînui adevărul adevărat.

Profesorul nu păru că-şi dă seama de sensul adînc al cuvintelor lui simple.

— Altă chestiune? repetă el ca un ecou, cu aerul unei femei, preocupată mai mult să-şi etaleze noua toaletă decît să urmărească atent conversaţia.

Şi cum Anselmo nu-i dăduse încă un răspuns, repetă : „Altă chestiune ?“ şi punînd pentru a doua oară întrebarea, devenise ceva mai atent, de parcă vremurile neliniştitoare în care erau siliţi toţi să trăiască i-ar fi produs puţină teamă şi lui.

Anselmo începu de parcă ar fi rostit un text învăţat pe dinafară, ca un om care trebuie să-şi facă nici mai mult nici mai puţin datoria :

— Mă trimite Comitetul de Eliberare Naţională.

Pe profesor nu-l impresionară aceste cuvinte, fie că ignora cu totul existenţa Comitetului, fie că fantezia sa nu-l considera demn de a ţese pe marginea lui vreuna din pînzele sale de păianjen.

Anselmo îşi începu rolul de diplomat. Zîmbind ca un nepot în faţa unchiului cu moravuri deşucheate căruia ar vrea să-i mărturisească un mic păcat, spuse :

— Sînt în misiune, cu o clipă mai înainte tocmai vorbisem cu amiralul Saverio care m-a îndemnat cu toată încrederea să vin la dumneavoastră. Şi aici, Anselmo făcu o mică pauză şi, cu o voce indiferentă, spuse : Oh, eu nu sînt monarhic ! Şi imediat după asta, venindu-şi în fire, explică : există un Comitet de Eliberare Naţională şi la Medusa. Fiecare partid îşi are reprezentantul lui ; cuprinde catolici, republicani, socialişti. (Anselmo intui că nu era momentul să-i pomenească şi pe comunişti). Şi s-au gîndit că dumneavoastră i-aţi putea reprezenta pe liberali, sau poate un alt partid cu care simpatizaţi dumneavoastră ; ne-am gîndit că ne-aţi putea ajuta, ajuta în orice sens.

Vanvitale îşi lăsă capul pe spate, nu păru să fi înţeles şi nici că ar dori să înfrunte complexitatea acestei invitaţii ; rămase cîteva clipe în aceeaşi poziţie, părînd că se gîndeşte la o întrebare neprevăzută, mondenă, întrebare la care vrei să răspunzi în mod strălucitor, dar care nu-ţi creează nici o grijă. Ridică apoi mîna spre pletele lui blonde, îşi trecu degetele prin păr şi tot mai întîrzie.

Anselmo aştepta în tăcere, simţi că trebuia să nu părăsească tonul modest, de elev, de medic tînăr în

fața profesorului, încît Vanvitale să-și dezvăluie sufletul, ca să poată afla ce crede cu adevărat.

Vanvitale își ridică privirea plină de siguranță și calm.

Anselmo, tot plecîndu-și capul, observase eleganța cizmelor sale de vînătoare de culoarea tabacului, foarte curate dar nu lucioase, haina lui suplă de catifea, parfumul de lavandă care emana din persoana profesorului ca de la cineva atunci ieșit din baie; se gîndi atunci la soția lui evreică, la persecuțiile care erau în plină floare; în Germania erau arși în vremea aceea, în cuptoarele crematoriilor, interminabile șiruri de evrei. Așadar, care-i va fi răspunsul? Răspunsul lui, care era soțul unei evreice, și pe deasupra foarte bogată? Al unui om atît de bine îmbrăcat și parfumat, dar nu din profesia lui de medic ci datorită averii soției, mama fiilor lui.

Vanvitale ridică brațul drept cu eleganță, uni arătătorul cu degetul cel mare, precizînd parcă diagnosticul asupra unui caz dificil și spuse:

— Nici un fel de compromis. Îți dau dumitale cinci mii de lire, pe care le vei da amiralului Saverio, președintele Comitetului de Eliberare Națională. Dacă lucrurile vor lua o întorsătură proastă, dumneata îmi dai cuvîntul de onoare că nu vei spune niciodată nimic, eu nu ți-am dat niciodată nimic, și, oricum, eu voi dezminți orice afirmație a dumitale. Dacă lucrurile vor merge bine, *dumneata îmi vei da cea mai deplină mărturie.*

Continuînd să rămînă cu brațul ridicat în gestul acela elegant, făcu o scurtă pauză după care adăugă:

— Ne-am înțeles?

Se întîmplă atunci ca în bătălii; tînărul, încă necunoscător a ceea ce înseamnă focul de pușcă, zîmbitor și încrezător, înaintează; e rănit, dar i se pare cu neputință, nu-și dă seama de realitate și, zîmbind, pășește înainte; un soldat naiv care se comportă ca unul bătrîn, plin tot de cicatrici.

Anselmo, în loc să se întunece, să dea glas dezgustului, să vestejească sufletul omului aceluia in-

fatuat și josnic, zîmbi, fu senin, și adăugă, aducîndu-și aminte deodată de cuvintele lui Saverio:

— Domnule profesor, avem tineri în munți care au nevoie de făină.

— Bine. Le voi da și asta. Doi saci le ajung?

— Trei, răspunse Anselmo, care, nepriceput în chestiunile gospodărești, nu știa dacă asta era mult sau puțin, dar își aminti că amiralul îi spusese cifra aceea.

Și acum, tăceau amîndoi în salonașul acela elegant.

Atunci, Vanvitale, tot sigur de el și degajat, ca un stăpîn care dă un acont administratorului, duse mîna stîngă la buzunarul interior de la haină, scoase cinci hîrtii de cîte o mie, foarte noi, de parcă ar fi fost tipărite de el, abia ieșite de la cuptor, calde și proaspete și i le întinse lui Anselmo, repetînd cu politețe: „Sîntem înțeleși", și imediat adăugă, în timp ce Anselmo le făcea să dispară cu o grabă jenată într-un buzunar:

— Vino, ți-i voi prezenta pe prietenii mei. Sînt dincolo, în salon.

Vanvitale o luă într-acolo. Anselmo îl urmă. Străbătură un coridor plin de lumini; subreta apăru în așteptarea vreunui ordin; și Anselmo se trezi într-un hol mare, unde într-un colț stăteau cîteva persoane.

Imediat observă că doi dintre musafiri erau din oraș, dintre care unul îi era bine cunoscut, un moșier bogat, celălalt trăise veșnic în umbră și amîndoi purtau uniformă militară. Strîngîndu-le mîna, făcu o plecăciune în momentul prezentării, și cu uimire observă că pe reverul hainei lor militare se afla pumnalul, emblema noii armate a lui Mussolini.

Anselmo continuă să zîmbească, îi veniră în minte prietenii săi, simți că era cazul să pară umil și anonim, să se lase cît mai puțin posibil observat; se afla între dușmani, și se întrebă dacă Vanvitale era într-atît de imbecil, încît să nu înțeleagă nimic din cele ce se petreceau, să nu înțeleagă că ceea ce începuse în Italia era cu totul altceva decît obișnuitul joc al bogătașilor mondeni.

Ca și cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, cei care formau cercul acela elegant, de cum se făcură prezentările, continuară conversația, de parcă Anselmo ar fi fost vreunul de-ai lor sau ar fi aspirat să fie.

Se întîmplase ca tocmai în zilele precedente, fasciștii din Ema, reînviați sub tragica aripă hitleristă, să aresteze dintr-un meschin spirit de răzbunare și dintr-o mare confuzie de idei pe cîțiva dintre descendenții Bourbonilor, fosta familie regală care locuia aproape de orașul lor.

Unul dintre cei doi *republichini* prezentați lui Anselmo — cum erau numiți pe vremea aceea în semn de dispreț adepții republicii din Salò — comenta cu malițioasă satisfacție arestarea principeselor duse în mizerabila închisoare de la San Clemente.

Republichinul avea un biet cioc cu cîteva fire și o mutră îngîmfată; tocmai povestea că principesele se plînseseră de tratamentul din închisoare, de culcușul de paie, de ploșnițe, de lipsa de closete, de mîncărurile grețoase.

— Eroicele monarhiste sînt obișnuite să trăiască în puf — vorbea el cu delicată veselie — crezînd că pentru ele legile speciale aveau să dureze o veșnicie. Acum își vor da seama că Ducele le proteja și pe ele; vor vedea ce înseamnă să ne trădeze. Fără noi principesele își găsesc sfîrșitul printre ploșnițe — și spuse aceste ultime cuvinte ca un judecător. Temnicerul i-a răspuns — adăugă el pe un ton batjocoritor — că la San Clemente nu sînt principese ci deținuți.

Ceilalți îl ascultau nemișcați, cu un zîmbet întipărit pe figură ca un desen pe care s-a depus praful, spunînd pe un ton oficial „da", consimțind, dar fiecare își urmărea gîndurile lui.

Anselmo, care fusese atent la fiecare cuvînt și mișcare a vorbitorului, profitînd de o pauză, murmură niște cuvinte neînțelese, se ridică în picioare, adăugă alte scuze șoptite și se retrase.

Cei de față nu dădură nici o importanță nici venirii nici plecării sale. Însuși profesorul îl conduse

la ușă cu un aer ceremonios și distrat. Pe coridorul animat de lumini, nu-și spuseră nimic.

Anselmo ieși afară. Se apropia seara.

Culoarea intensă a pinilor, verdele închis al cetinilor i se păru că seamănă cu sufletul lui. În buzunarul hainei erau cele cinci hîrtii de cîte o mie. Mergea cu mîinile afară. Fusese tratat ca un cerșetor:

„Dacă veți da greș, datoria dumitale este de a tăcea ca un mormînt, de altfel eu aș dezminți tot. Dar dacă veți fi victorioși, *dumneata îmi vei da cea mai deplină mărturie.*"

Soțul unei evreice, cel puțin prin legătura de sînge ar fi trebuit să fie mai înțelept. Ca unui cerșetor. „Am în buzunar răsplata — murmură el — și a fost bine că nu m-am revoltat, că nu i-am făcut noi reproșuri, trebuie să ne stingem orgoliul, orgoliul personal. M-a tratat ca pe un șantajist, în vreme ce în casa lui erau agenții poliției. Poate se gîndesc că poporul e ignorant, superstițios, și că în orice împrejurare îl pot juca!

Și chiar mai rău, continuă Anselmo revenind la felul în care fusese tratat el personal, nici nu m-a considerat măcar un șantajist, ci un om slab, unul care nu inspiră nici un fel de teamă, ușor de manevrat. S-a grăbit să scoată banii din buzunar, cinci mii de lire, și cu asta gata, pe mine m-a cumpărat, iar de compromis a scăpat. Și a mers atît de departe în inconștiența, vanitatea fără margini și prostia lui, încît m-a prezentat pînă și *republichinilor* în uniformă, adunați în casa lui."

Mergînd de-a lungul pădurii de pini, Anselmo se gîndea la toate acestea și tare ar fi avut poftă să se ducă la Saverio să-și verse focul, de față cu prietenii și tovarășii săi.

O dată cu apropierea înserării, pădurea de pini căpăta o culoare și mai frumoasă, de un albastru-întunecat și deodată își dădu seama că, preocupat de nemulțumirea lui sufletească, își împingea bicicleta, în loc s-o încalece: „E ora șase, mai am încă două ore. Mă duc la al treilea. Să-l vedem pe al treilea".

Anselmo se îndreptă spre cu totul alt cartier al orașului, acela din spatele portului, la casa cavalerului Renosi, cel care ar fi putut fi în C.L.N. reprezentantul partidului republican, iar dacă nu-i plăcea partidul acela, n-avea decît să-și aleagă el altul, de vreme ce avea atîtea altele la dispoziție.

O dată ajuns în cartierul din spatele portului, căută să nu se uite la vapoarele dezarmate, la cîinii fără stăpîn și la catargele vaselor scufundate, care ieșeau afară din apă, mîini care cerșesc măcar o amintire. Coborî în fața casei cavalerului Renosi. Soneria bine lustruită făcea să-ți vină în minte mîini de femeie, sprintene și tăcute. Mai înainte de a suna, se uită în dreapta și în stînga ; nu era nimeni.

Ușa se deschise cu un zgomot înfundat, dunga de lumină care venea dinăuntru se făcu mai mare. Înainte ca femeia să se ivească, Anselmo observă plăcile subțiri de cărămidă ale pardoselii albe și negre care erau foarte curate, și-și aminti de obiceiul de pe bord de a spăla fiece scîndurică și colțișor.

— Ce doriți, vă rog ? întrebă femeia cu asprime.

— Sînt doctorul Giustiniani. Vă rog să mă iertați că vin la ora asta fără să mă fi anunțat. Aș dori să vorbesc cu cavalerul Renosi.

— Cum ați spus că vă numiți ?

— Doctor Giustiniani. Locuiesc în piața Verdi.

— Sînteți fratele inginerului ?

— Da, domnișoară, răspunse Anselmo cu o amabilitate grăbită și în acel *domnișoară,* pronunțat cît se poate de limpede, era un omagiu învăluit, o dovadă că femeia nu părea încă trecută.

— Luați loc, vă rog, poftiți ; îl anunț imediat pe cavalerul Renosi.

Anselmo se mai învîrti puțin în jurul bicicletei, ar fi vrut s-o aducă înăuntru, în casă, de teama hoților, atît de numeroși pe vremea aceea, dar nu îndrăzni din proprie inițiativă, din cauza curățeniei excesive a plăcilor acelora și a severității femeii ; mai întîrzie, în așteptarea invitației, dar femeia nu spuse nimic ; se și îndepărta în lungul coridorului. Anselmo o observă în voie, era înaltă, cu o nuanță de autoritate

ascunsă ca maicile care deși nu apar, pun totuși în mișcare întreaga mînăstire.

Anselmo sprijini cu grijă bicicleta de zid, în speranța că nu se va vedea prea bine, apoi intră în casă. De cum păși înăuntru își dădu seama că o lumină puternică lumina strada, așa că se grăbi să închidă ușa. Rămase în așteptare pe coridorul acela atît de curat.

— Cine? se auzi de dincolo, din spatele unei uși. Urmă un șușotit pentru ca după aceea, suspicios și nehotărît, să apară cavalerul. Anselmo înaintă spre el cu o expansivitate afectuoasă, spunîndu-i:

— Sînt Anselmo Giustiniani. Poate îmi cunoașteți familia. Toți din Medusa ne cunosc. Vă voi răpi foarte puțin timp. Aș vrea să vă cer doar o informație.

Cavalerul era un om solid, fața sa avea trăsături bine conturate, pielea de culoare măslinie. Era cavaler ca recompensă a dragostei de patrie pe care o manifestase multă vreme. Tatăl lui fusese primar în timpuri îndepărtate, pe vremea cînd Medusa era ceva mai mult decît un sat de pescari.

— Ce anume doriți? întrebă sec cavalerul, apoi, regretînd parcă asprimea cu care pusese întrebarea, adăugă: Poftiți vă rog, și deschise o ușă care era lîngă mîna lui dreaptă, ca și cum ar fi calculat, parcă, dispoziția fiecărui gest.

Cavalerul o luă înainte, aprinse luminile, și ajunseră în bibliotecă, o odaie foarte încăpătoare, cît o prăvălie, cu cărțile așezate în ordine pînă în tavan.

In cameră era frig; în mijloc, o masă complet goală și un singur scaun.

— Spuneți-mi, vă rog, repetă cavalerul, din nou lipsit de îndoieli.

— Am fost trimis... începu nesigur Anselmo, dar apoi, uitîndu-se hotărît în ochii cavalerului spuse:

Chiar dacă sînt mai tînăr decît dumneavoastră, am trăit amîndoi sub fascism, sîntem din același oraș, ne cunoaștem toți, știm fiecare ce face celălalt. La Medusa s-a constituit Comitetul de Eliberare Națională în care trebuie să fie reprezentat fiecare partid. M-au trimis pe mine ca să vă invit pentru partidul

republican sau, dacă nu-l vreți pe acesta, să reprezentați alt partid.

Și Anselmo continuă să se uite la cavaler.

— Nu, nu mai vreau. Mă așteptam să vină cineva, răspunse bărbatul acela cu părul încărunțit și care, pe măsură ce-l privea pe Anselmo, părea din ce în ce mai frumos, de o frumusețe ursuză.

— De ce? întrebă cu blîndețe Anselmo, și-și dădu seama că cel din fața lui era un bărbat adevărat, că prin asprimea lui îl făcuse să vorbească fără reticențe.

— Așa. Nu mai vreau, repetă el cu încăpățînare.

Anselmo simți față de el o ciudată simpatie, era uimit de ușurința firească cu care pricepuse totul.

— Sînt impresionat de cîte cărți aveți, spuse Anselmo, schimbînd subiectul, de parcă sarcina care-i fusese încredințată căzuse acum, și adăugă: Totdeauna am visat să am o bibliotecă la fel cu a dumneavoastră. E unică în Medusa; în casele din orașul nostru, chiar și în cele ale oamenilor înstăriți, nu se văd cărți.

— Da, întotdeauna cărțile au fost pasiunea mea, încă de copil — și Anselmo își dădu seama că biblioteca era un punct sensibil al cavalerului, dar numai atît, nu o slăbiciune — și se trezi spunînd:

— Trăim în același oraș și ne cunoaștem doar din vedere, din auzite.

— Viața e grea și urîtă, spuse cavalerul.

— Așadar dumneavoastră credeți că nu mai este nici o speranță?

— Speranța trebuie s-o aibă tinerii, nu eu. Eu nu mai pot. Și murmură parcă pentru el însuși: Nu știu ce înseamnă ambiția, n-am avut-o niciodată.

— Eu vin la dumneavoastră acasă, seara, pe neașteptate, să vă pun o întrebare delicată. Oare ce credeți despre mine?

— Cred numai bine, spuse cavalerul, tot cu bruschețe, și Anselmo pricepu că asta era și formula pentru a-și lua rămas bun.

— Mă iertați domnule Renosi, spuse Anselmo lăsînd la o parte reverențiosul *cavalere*.

— La revedere, spuse bărbatul acela care-şi petrecuse toată viaţa construind pînze pentru vapoare, iar timp de douăzeci de ani, cît ţinuse fascismul, fusese întunecat şi închis în sine ca un gasteropod aruncat pe o stîncă, numai ca să nu se închine fascismului.

Anselmo îi strînse mîna şi se întoarse spre ieşire. Cavalerul îl urmă pînă în coridor. Tocmai cînd se aştepta mai puţin, Anselmo îi auzi glasul în ceafă;

— Nu mai pot. Mi-am sleit forţele pe care le aveam; şi apoi, după cîteva minute, adăugă cu o vibraţie de emoţie: Nu mai am putere, am nevoie de linişte, de căldură.

Anselmo se întoarse şi era gata să spună ceva, ca să ia parte la mărturisirea cavalerului, cînd, dincolo de uşă, afară, lîngă zid, unde-şi lăsase bicicleta, auzi un: clic! şi zgomot de metal izbit de zid, o desprindere şi un foşnet de fugă; fulgerător avu viziunea hoţului care gonea în umbră pe bicicleta lui.

Anselmo întinse mîna în fugă, spunînd:

— Bună seara, mă iertaţi, vă rog.

Chipul cavalerului devenise mai frumos, ochii mai mari şi era palid, de-o paloare metalică, argintie; se întoarse spre uşă, deschise cu ialele, mai schiţă un salut, ieşi, închise imediat după cum se obişnuia atunci din cauza camuflajului, iar Anselmo se trezi în întuneric; dar draga lui bicicletă nu mai era acolo. Clic-ul acela nu fusese o nălucire de-a lui, îl făcuse un hoţ în carne şi oase.

Primul gest fu să se întoarcă spre uşă, s-o cheme pe femeie, pe cavaler, să facă pe cineva să ia parte la nenorocirea lui, să înjure şi să se răcorească împotriva hoţilor şi a timpurilor acelora, şi era gata să bată la uşă, să sune, dar totul în jurul lui era întunecat, uşa era mută, bărcile care se întrezăreau în oglinda moartă a cartierului unde era şantierul naval erau triste de atîta singurătate. Braţul său ridicat înspre uşă căzu la loc. Anselmo privi cu încordare şi neîncredere locul gol unde fusese bicicleta, se întoarse în dreapta şi-n stînga cu vana speranţă de a mai vedea măcar o umbră fugind. Apoi, cum casa

cavalerului era aproape de colțul străzii, merse într-acolo, cu și mai deșartă speranță, lăsîndu-se așa, în voia picioarelor, dar nici acolo nu se zăreau decît umbre pustii. N-avea altceva de făcut decît să se întoarcă acasă. Simți nevoia să se ducă la vila lui Nelly, să stea de vorbă cu Saverio, cu prietenii lui, să se mai răcorească vorbind cu ei, dar era tîrziu. In timp ce mergea pe străzile acelea, un val de spaimă îl cuprinse, strîngîndu-l parcă de gît. Pașii lui o luară grăbiți spre casă, din cauza sirenei camuflajului gata să șuiere, lugubră emblemă a timpurilor acelora.

ANNA MĂNÎNCĂ MERE

De cinci zile postul de radio englez nu mai dădea nici o veste, iar tinerilor din mişcarea clandestină începu să li se strecoare îndoiala în suflet şi o neîncredere tainică, ceea ce-i întrista şi-i obosea totodată. Stăteau numai pe munte, toţi la un loc, în aşteptare de veşti noi. De data asta nu mai făceau de pază, fiindcă nu aveau de supravegheat decît reflectoarele. Dacă ar fi avut loc lansarea, trebuiau să fie cu toţi pe pistă, ca să transporte materialele aruncate din avion.

In sfîrşit, în a şasea zi, postul de radio transmise : *Anna mănîncă mere.* Ochii tuturor străluciră din nou. Dar cum nici în noaptea aceea avionul nu veni, în zorii zilei pe toate chipurile se zugrăvise dezamăgirea.

— Faptul că postul de radio a dat comunicatul nu înseamnă că în aceeaşi noapte va avea loc şi lansarea. Doar ştim bine acest lucru ! Recunoaşterea a avut loc, îşi spuse părerea Lorenzino. Curaj ! Trebuie să mai aşteptăm.

In ziua următoare, la orele cinci, mesajul se repetă din nou. Timpul părea că se va schimba. Nu mai era aşa de frig. Nori groşi se mişcau de colo pînă colo pe tot cerul. Pe înserat, tinerii reveniră pe pistă.

— Dacă plouă, sîntem pierduţi.

— Dacă ninge, e şi mai rău.

— Trebuie să ţinem curate feţele de sticlă ale reflectoarelor.

— O să ne distrăm mai mult. Aventura va fi mai grozavă.

— Destul ! Să ne păstrăm buna dispoziție. Propun ca cel care se va arăta neîncrezător să fie amendat.

— Avem cinci sticle de vin. Să le bem. Începem chiar acum.

— Trebuie să mai rezistăm încă trei sau patru nopți. Se întîmplă ca data trecută. Vor să ne lase timp de antrenament. Noi nu avem experiență, ei știu mai bine ce trebuie făcut. Cine știe cîte lansări or fi efectuat englezii în Iugoslavia, în Franța și mai sus, în Norvegia ! Poate că pe cei de pe-acolo i-au lăsat să aștepte și mai mult decît pe noi.

— Dacă lansarea nu are loc în noaptea asta, să ne luăm angajamentul să plecăm de pe pistă, cîntînd.

— Vom cînta un cîntec de carnaval.

— Pe ăsta : *Te-ai dus, o, tinere, la balul cel mare.*

— Pe ăsta. E cel mai frumos. Îl știu toți pe dinafară.

— Medusa ar trebui să fie cunoscută în toată lumea.

— Va fi cu siguranță.

— Să trecem la reflectoare. Dacă plouă, fiecare să șteargă sticla reflectorului lui cum poate.

— În seara asta trebuie să bea și Roderigo, care nu pune gura pe vin.

— Nu mai face pe domnișorul !

— Nu mai sînt.

— E-adevărat. Ai devenit un tovarăș.

— Mosca nu trebuie să bea.

— Eu nu pot. Cînd beau...

— Te apucă furiile.

— Nu prea sînt obișnuit să beau. Cînd beau sînt ca Summonti cînd urcă pe munte.

— Acum, băieți, la treabă !

— Adică la așteptare. Și mîine dimineață să cîntăm.

— Peste puțin timp să fiți cu toți aici. Eu sînt responsabil cu vinul, proclamă Lieto. Bine că nu-i aici Adriatico, fiindcă mi-ar fi băut de unul singur o sticlă întreagă.

Se înșirară doi cîte doi de-a lungul marginilor pistei. Făcură apoi un prim control bateriilor și reflec-

toarelor din partea de nord a pistei care-i fuseseră date în grijă lui Lieto. Se înveseliră cu toţii. Un nor mai negru şi mai dens decît ceilalţi lăsase să cadă picături mari, dar numai timp de cîteva minute. Aşa că putură şterge cu uşurinţă sticla reflectoarelor.

— Să ştiţi că vîntul de sud-est o să fie înlocuit cu cel din nord, îşi dădu cu părerea Lieto, căci el fusese marinar, apoi barcagiu pe ţărmul mării şi continuase să-şi facă de lucru pe la şantierul naval, iar acum făcea pe priceputul în mersul vremii.

La ora trei se strînseră din nou.

— Începe să fie tîrziu. Poate în altă noapte.

— Cine ştie? O pornesc tocmai de jos, din sudul Italiei.

— Aud un zgomot sus de tot, le atrase atenţia Lorenzino, ca şi cum le-ar fi comunicat o veste oarecare.

Făcură linişte.

— Da, e cîntecul de acum cîteva zile.

— Eu nu mai aud nimic.

De deasupra crestei Cernaia apăru pe neaşteptate o făclie, o lumină roşietică; părea că e un candelabru de proporţii potrivite, ţinut de o mînă în cer. Începu să coboare încet.

— O rachetă, băieţi!

— Ah!

— Să nu fi văzut oare reflectoarele?

— Cu neputinţă!

— Din cauza norilor.

— Ne caută.

— Fuga! Toţi la reflectoare! Să ştergem bine sticlele!

— Ei sînt! Ei sînt!

— În sfîrşit!

— E cu neputinţă să nu ne vadă!

— E de ajuns să vină mai jos.

Racheta continuă să coboare şi dispăru dincolo de creastă. Zgomotul avionului deveni mai limpede. Se apropia, se îndepărta, era ca o chemare spre cer, desfăşura un discurs cu întîrzieri şi cu reluări.

Tinerii se împrăștiaseră pe pistă. Reflectoarele răspîndeau lumina lor obișnuită.

— Uite-l ! strigă unul.

Un avion de culoare închisă, cu aripile ca două urechi mari de iepure, apăru dinspre nord și trecu pe deasupra pistei. Dispăru înspre sud, între cele două pante ale munților.

— O să se întoarcă ?

— Trebuie să se întoarcă. Imposibil să nu se întoarcă.

Cerul era întunecat și liniștea deplină.

— La început a fost din cauza norilor. Au greșit doar cu puțin.

— Dar de ce nu se întorc ?

Toți aveau privirea îndreptată în direcția unde cu puțin înainte avionul dispăruse.

— Să nu ne fi văzut ?

— Cu neputință. Cel mult se poate întîmpla să fie un alt avion, de recunoaștere ; poate că s-au întors să controleze, numai să controleze.

— Atunci ar fi niște proști. Războiul nu se face cu neîncredere.

Dinspre nord, încet, jos, avionul de culoare brună se apropie din nou. Făcuse ocolul crestei Cernaia.

— Uite-l ! Uite-l ! Vine din partea cealaltă.

— A lansat !

— Ce ?

— Nu le vezi ?

— Paraşutele !

— Unde ?

— Acolo !

— Da.

— Ce multe sînt !

— Ce multe !

— Sînt oameni !

— Nu. Sînt baloturi.

— Armele !

— Băieți, fuga !

Pe cer se deschiseseră niște umbrele albe de care atîrna ceva ce se legăna caraghios. Cei din avion de-

clanşaseră lansarea dincolo de marginile pistei, poate fiindcă ţinuseră seamă de bătaia vîntului. Primul balot se rostogoli în rîpă, mai întîi agăţîndu-se de o stîncă, apoi sări ceva mai departe şi dispăru în adîncul întunericului; peste el se plecară faldurile moi ale paraşutei. Celelalte baloturi căzură în diferite locuri ale pistei.

Fiecare dintre tineri alerga la paraşuta pe care o credea mai aproape. Avionul dispăruse din nou spre sud. Baloturile căzute din cer erau nişte cilindri de tablă de înălţimea unui om de statură mijlocie.

Se apucară de lucru în linişte, ca nişte hamali. Rostiră numai cuvintele: „La peştera Maimuţa Păroasă". Cu puţin înainte, începuse din nou să plouă cu picături mari, rare şi groase.

Cu totul pe neaşteptate, avionul apăru din nou deasupra pistei şi lansă alte baloturi; de data asta zbura mai jos, paraşutele se împrăştiară pe toată întinderea pistei. Tinerii, prinşi cu lucrul, aproape că nici nu-şi mai ridicară privirile. Trebuiau să transporte cilindrii aceia de tablă pînă la peşteră, după ce-i desprindeau de paraşute. Erau grei şi le alunecau din braţe. Numai Lieto îi ducea sprinten pînă la grotă, ca pe nişte prunci voinici de-ai lui. Spre mirarea tuturor, Roderigo, domnişorul, aproape că se lua la întrecere cu el.

In schimb Lorenzino, Mosca şi Duchen se opreau des, răsuflau adînc şi cu putere. Fabrizio la început era nehotărît, părea să n-aibă nici un chef, apoi inventă o metodă potrivită de minune pentru el: punea doi cilindri pe umeri şi înainta încet, cu prudenţă, dar fără opriri. De-abia acum băgară de seamă cît era de departe peştera, pe care o socotiseră pînă atunci chiar prea aproape de cărare, şi cît era de greu coborîşul, adică ultima parte a drumului pînă acolo. Trei cilindri se prăbuşiră în rîpă, iar alţi doi se rătăciseră în partea opusă, pe povîrnişul muntelui.

Tîrziu de tot, cînd se întrezări cenuşiul zorilor, învăluit în nori, dincolo de creasta Cernaia, încă mai zăceau pe platou destule baloturi. Din clipa în care

umbrelele acelea albe se deschiseră pe cer, tinerii nu mai scoseseră o vorbă. Mosca, furios, continua să ia în braţe trunchii aceia de tablă, care alunecau şi mai mult din cauza ploii ; îi transporta la cîţiva metri, apoi se oprea şi dădea drumul la nişte cuvinte urîte pe care nu le rostise în viaţa lui. Cînd ajungea la peşteră, lepăda balotul dintr-o dată şi, cu capul plecat, cu braţele de-a lungul trupului, se întorcea pe platou, se apropia de alt cilindru şi-l înfrunta ca pe un duşman. Prima încăpere a peşterii era într-o dezordine de neînchipuit ; un cilindru în picioare, altul lungit, altul de-a curmezişul, iar cele noi, îngrămădite unul peste altul deasupra celor vechi. Nu se gîndiseră de loc să lase acolo în peşteră pe doi dintre ei ca să aşeze în ordine cilindrii unul peste altul, iar la nevoie să înceapă chiar să-i transporte în a doua încăpere, care se deschidea în continuare, *salonul,* cum îl numise Mosca atunci cînd vizitase peştera prima dată. Şi astfel prima încăpere, şi aşa mică, devenise cu totul neîncăpătoare. Tinerii ajungeau gîfîind la intrarea în peşteră, aruncau acolo baloturile şi se întorceau pe platou.

Din cer pica acum o ploaie măruntă, rece, care era gata să se prefacă în zăpadă.

— Mai sînt încă zece sau douăsprezece ! Un ultim efort ! strigă Mosca. Baloturile care au căzut în rîpă le luăm mîine noapte.

Ceilalţi nu răspunseră, continuînd să tîrască restul baloturilor. Lumina zorilor creştea mereu.

Dar se întîmplă ceva neaşteptat. Primul care dădu alarma fu Lieto :

— Văd umbre jos, în direcţia aceea. Colo, jos spre trecătoare !

Întrerupseră transportul şi-şi îndreptară privirile în direcţia arătată. Uimiţi, muţi, zăriră o coloană de oameni care cobora încet dinspre trecătoarea Cernaia.

— Ce facem ? întrebă Roderigo, adresîndu-i-se lui Mosca.

— Cine-or fi ? Nu sînt nemţi sau fascişti. Ar veni din cealaltă parte, ar urca de jos, din Medusa, sau

din Lunata, dacă cineva ne-a trădat. Aştia vin de la Modena.

Coloana înainta încet, păreau nişte fantome somnoroase, un şir de prizonieri, de condamnaţi.

— Vor fi îndată aici, ce facem ?

— Nu sînt nemţi, nu pot fi, n-ar înainta aşa.

— Nu pot fi decît cei care se ocupă cu comerţul la negru ! Ei sînt, sigur.

— Şi aştia sînt tot atît de periculoşi, spuse cu hotărîre Lorenzino. Vor anunţa jos. Pe pistă mai sînt încă baloturi, mai sînt cîteva şi în rîpă, pe unde trec ei. Vreunul din ei o să înţeleagă despre ce e vorba şi, o dată ajuns la Medusa, se poate duce drept la comandamentul german.

— Îi opresc, declară Mosca, scoţînd pistolul. Să-i oprim şi să le luăm numele. Dacă ne denunţă, îi omorîm. Apoi, adresîndu-se lui Roderigo : să mergem împreună pe cărare. Eu, după ce le vorbesc, îi ţin sub ameninţarea revolverului ; tu le scrii numele şi controlezi după acte. Cred că sînt vreo cincisprezece sau douăzeci de persoane. Terminăn repede. Voi, ceilalţi, transportaţi, în continuare, baloturile.

— Mai bine ia mitraliera, interveni Lorenzino în care se trezi imediat plăcerea de a regiza. Mai bine puşca mitralieră, şi după ce le-ai vorbit, te aşezi puţin mai departe, ca să-i ai pe toţi în bătaia tirului. Puşca e la Lieto.

Între timp se adunaseră cu toţii. Lieto se aplecă deasupra rucsacului său, scoase puşca mitralieră îndoită, o desfăcu şi i-o întinse lui Mosca.

— Să le ieşim în întîmpinare, la Madonnina.

— Bine, în felul ăsta, sub streaşina capelei le pot scrie numele fără ca ploaia să-mi ude hîrtia.

Roderigo şi Mosca se îndreptară spre capelă care se afla cam la o sută de metri, de-a lungul cărării, şi care avea în faţă un portic de un metru şi jumătate, ca să protejeze chipul Maicii Domnului de intemperiile vremii.

Acum se putea vedea că toată coloana era alcătuită din oameni încărcaţi cu saci, bagaje, tot felul de

coșuri ; înaintau încet din cauza încărcăturii și a drumului lung pe care-l făcuseră.

Mosca, cu pușca sub braț, se fixă într-un loc pe marginea cărării ; Roderigo, mai modest, se așeză de cealaltă parte, lîngă capelă, ținînd în mînă un carnet găsit tot în rucsacul lui Lieto, care, printre altele, ținea și socotelile, notînd micile cheltuieli ale grupului.

Oamenii din capul coloanei, zărindu-i pe cei doi care le tăiau drumul, încetiniră pașii și, la doi metri de ei, fără a scoate un cuvînt, se opriră și lăsară jos sacii, boccelele și orice altă povară. Ceilalți, care veneau în spatele lor, se îngrămădiră la rîndul lor, tăcuți, și puseră jos încărcăturile. Erau timpuri în care nimeni nu se mai mira de nimic ; primejdia, moartea care se ivea în orice clipă, victoria sau înfrîngerea cînd a unora, cînd a altora, deschiseseră mințile tuturor, sau mai bine zis, îi pregătise pe oameni să asiste fără uimire la toate întîmplările neobișnuite care se iveau.

Mosca ar fi vrut să vorbească imediat, dar, impresionat că se afla pentru prima dată înarmat în fața unor necunoscuți și pe punctul de a rosti amenințări, nu știa cum să înceapă. Toți își îndreptară privirile înspre el, nedîndu-i nici o atenție lui Roderigo care, roz și durduliu, cu carnetul în mînă, nu le trezea în nici un fel îngrijorarea.

— Ați nimerit în mijlocul unei acțiuni a partizanilor. Cine dintre voi face pe spionul, îl împușc, rosti deodată Mosca și, dîndu-și seama că fusese prea tare pentru statuile acelea triste dinaintea lui, mai stăpînindu-se puțin, reluă : Noi sîntem partizani. Avem pe cîmpul acesta material de război. Dacă vreunul dintre voi, cînd va ajunge la Lunata, sau la Medusa, sau în altă parte, va spune ceva fasciștilor sau comandamentului german, jur că-l voi omorî. Domnul de colo vă va lua numele și adresele, și arătă pe Roderigo, care, simțindu-se numit astfel de Mosca, își lăsă capul în jos, pentru a-și ascunde un zîmbet, și începu să-și miște carnetul, așa cum făceau pe vre-

muri femeile cu evantaiul, cînd se aflau într-o încurcătură.

Negustorii la negru, vrînd parcă să-şi arate supunerea se întoarseră înspre Roderigo. Dar Mosca nu era încă mulţumit, nu explicase totul aşa cum ar fi vrut, şi atunci, silabisind cuvintele, le atrase din nou atenţia:

— Tovarăşul Roderigo vă va lua numele. Ştim că sînteţi săraci, că vă trudiţi, că sînteţi din popor. Noi luptăm pentru voi. Totuşi, azi trebuie să procedăm aşa şi, pe loc, reluîndu-şi expresia de cruzime, îndreptă ţeava puştii înspre ei şi adăugă, de data asta sec şi cu hotărîre: Aliniaţi-vă, fiecare să-şi spună numele şi să arate legitimaţia. Dacă vreunul încearcă să fugă, îl împuşc pe loc.

Şi Mosca, parcă amintindu-şi de sfatul regizorului Lorenzino, se retrase cu cîţiva paşi înapoi, ca să poată avea o perspectivă cît mai largă şi să supravegheze şirul cît mai bine.

Roderigo, cu un creion în mînă şi cu carnetul pus pe măsuţa care servea drept suport pentru flori, începu să facă pe scribul.

Ceilalţi băieţi continuau să alerge în sus şi în jos pe pistă, tîrînd binecuvîntatele acelea de baloturi, în care nici unul dintre ei n-avea nici cea mai mică idee de ceea ce ar putea conţine.

Între timp, negustorii, îngrămădiţi în jurul lui Roderigo, prinseră glas, mai întîi timid, apoi destul de puternic. Cîtorva care nu aveau nici un document de identitate, Roderigo le spusese: „Voi, aşteptaţi, staţi de-o parte, vom vedea la urmă". O femeie ieşi în faţa celorlalţi zicînd: „O cunosc pe mama dumitale, dumneata eşti Roderigo, te cunosc de cînd erai în fașă. Trebuie să ajung la Medusa la nouă, mă aşteaptă copiii, nu mai pot să întîrzii". Altă femeie protestă şi ea: „Am plecat de la Modena de ieri, de la patru, cu greutatea asta. Şi acum vreţi să ne ţineţi aici? Fac meseria asta ca să-mi ţin zilele".

Deşi îndeletnicirea de copist nu-i era pe plac, Roderigo continua să înşire numele oamenilor pe filele caietului. Mosca, ţinînd puşca în mîini, se săturase şi

el să stea acolo ca un jandarm și se pregătea să se ducă să-și ajute prietenii de pe pistă, cînd, ridicînd ochii înspre culmea Cernaiei, văzu înaintînd pe pistă un alt șir și mai lung, și atît de numeros, încît în prima clipă i se păru nesfîrșit.

Acum se aflau în plină zi. Se întrebă ce era de făcut. Se uită la prietenii lui care transportau baloturile și îi văzu încruntați și obosiți. Fără a lua nici o altă inițiativă, lăsă coloana să ajungă pînă la capela Madonei. Noii veniți se purtară la fel cu cei dinainte. Conducătorii se opriră lîngă capelă, iar ceilalți se strînseră tăcuți în jurul lor. Toți își lăsară încărcătura pe pămînt. Fu totuși o deosebire, și anume: aceștia puseră o sumedenie de întrebări, iar o femeie neobrăzată țipa cît o ținea gura.

Roderigo, sprijinit pe măsuța din interiorul capelei, continua să le scrie numele; în jurul lui, învălmășeala lua proporții.

Lieto și Lorenzino veniră lîngă Mosca, fiindcă văzuseră de pe pistă sosirea noilor oaspeți.

— Ca să-i scrii pe toți înseamnă încă o oră, și la ce bun?

— Priviți! Coboară mereu alții, adăugă Lieto, arătînd înspre Cernaia.

— Sînt prea mulți, constată din nou Lorenzino. Nu poți face altceva decît să le mai ții și lor un discurs și să le dai drumul.

Mosca se simți vlăguit. Se adresă lui Lorenzino:

— Vorbește-le tu, eu stau lîngă tine. Vrei să trag o salvă în aer, ca să-i fac să înțeleagă că sîntem hotărîți pentru orice?

— Nu. Nu e nevoie. Să avem încredere în puterea convingerii.

Din grupul anonim se auzi atunci, furioasă, vocea unei femei: „Nu erau de ajuns nemții!" Imediat începu printre negustori o ceartă. Probabil cineva o mustrase pe femeie; era pe punctul de a se isca o discuție. Roderigo, acoperit de masa aceea întunecată, nu se mai vedea.

— Tăcere, strigă el cu putere, dar fără nici un rezultat, fiindcă nimeni nu-l luă în serios.

Mosca ridică spre cer puşca mitralieră şi descărcă o rafală. Negustorii se întoarseră spre el cît ai clipi.

Lorenzino începu să le vorbească. Mosca băgă de seamă cît era de calm şi cu cîtă claritate rostea cuvintele.

— Sîntem partizani, luptăm împotriva nemţilor şi a fasciştilor. Nu mai vrem ca oraşele noastre să fie bombardate şi războiul să mai continue. Să fie de lucru pentru toţi şi să fie respectaţi toţi. Să se termine cu abuzul de putere şi cu mizeria. Reluaţi-vă drumul. Întoarceţi-vă la casele voastre. Vă cerem numai un lucru : Dacă cineva dintre voi ne va trăda, dacă, o dată ajuns în vale, se va duce să informeze pe fascişti sau pe nemţi că pe aici sînt partizani, ne vom răzbuna. Nu ne facem decît datoria. Vom fi fără cruţare. Am luat nume şi informatorii noştri se află chiar printre voi. Cel care va trăda nu va scăpa. Noi ştim că şi voi gîndiţi ca noi, că sînteţi tovarăşi şi că nu veţi fi spioni.

Şi Lorenzino se retrase un pas, dîndu-le de înţeles că a terminat ceea ce avea de spus. Mosca lăsă în jos ţeava puştii.

Din lumea aceea anonimă se porni un murmur, glasuri bărbăteşti care le astupară pe cele ale femeilor. Poverile fură ridicate din nou pe umeri şi se formă începutul coloanei. Cîte unul zăbovi, ca şi cînd ar fi vrut să spună ceva, să comunice un sentiment.

Lorenzino porni înspre mijlocul pistei. Lieto şi Mosca îl urmară. De sub porticul capelei, după plecarea oamenilor, reapăru căpşorul de copil durduliu al lui Roderigo.

Tinerii se reuniră la marginea pistei, în locul păzit de Lieto. Cîţiva se aşezaseră pe stînca din apropiere, alţii stăteau în picioare. Fabrizio, ca un recrut care de oboseală nu mai ţine seama de nici o oprelişte, îşi alesese poziţia cea mai comodă, lungit pe-o parte, pe pămîntul gol, cu cotul sprijinindu-şi leneş capul.

— Să tot fi fost cam treizeci şi cinci sau patruzeci de baloturi, spuse Lorenzino. Nu-mi închipuiam să fie atît de grele.

— Poate cincizeci.

— Conțin arme și muniții.

— Ce-o să se întîmple cu negustorii ăștia ? La ora asta au ajuns la Lunata, peste puțin vor fi la Medusa.

— Transportul a fost foarte greu. Sîntem zece, era bine să fi fost mai mulți, continuă Lorenzino, care voia să țină discuția departe de orice gînd descurajator.

— De fapt sîntem numai nouă. Prini a plecat ieri la Medusa. El, dacă nu trăncănește, dacă nu vorbește de una și de alta, sau nu se informează, nu poate trăi. E avocat din cap pînă-n picioare. A spus că se întoarce în dimineața asta.

— Apoi racheta. O fi văzut-o, oare, cineva de departe ?

Se făcu tăcere.

— Mai avem încă baloturi pe pistă, reluă Lorenzino. Și mai sînt și cele din rîpă. Pe celelalte care s-au pierdut pe povîrnișul muntelui, deocamdată să le lăsăm, avem timp destul să le căutăm. Hai ! O ultimă sforțare. Și să nu uităm înainte de-a pleca de aici să ascundem intrarea peșterii.

— Am greșit, îngrămădindu-le pe toate în prima încăpere.

— O să rezolvăm mîine, îi încuraja Lorenzino.

— Dacă nemții află, urcă pînă aici și dau foc comunei celei mai apropiate, ard Lunata.

— Sigur. Nu poți să te încrezi în negustorii la negru.

— Nu puteam ști. In celelalte rînduri stingeam reflectoarele la prima licărire a zorilor, cînd negustorii încă nu treceau.

— Intr-adevăr, astăzi au început să treacă mai tîrziu, cînd se luminase de ziuă.

— Uitați-vă, vin mereu alții.

— Pe ăștia să-i lăsăm să treacă, fără să le spunem nimic și să plecăm de-aici.

— Un ultim efort. Baloturile de pe pistă prea bat la ochi, repetă Lorenzino.

— Le putem ascunde cu crengi.

— Cel de colo e Prini, spuse Lieto arătînd spre cărare, în jos. Nu ne-a găsit la munteanul nostru şi a urcat sus.

Prini făcea semne de departe, nu se înţelegea dacă de bucurie, pentru lansarea care avusese loc, sau din alt motiv.

— Ar fi interesant de ştiut dacă s-a întîlnit cu negustorii aceia la negru şi dacă i-au spus ceva.

— O să aflăm imediat. I-a întîlnit, i-a întîlnit cu siguranţă. Doar nu-i decît un drum.

Prini era din ce în ce mai aproape şi din felul nesigur în care mergea, se ghicea că era cu sufletul la gură. Cînd fu încă la o distanţă de mai mulţi metri, le făcu un semn energic cu mîna, ceea ce voia să dea de înţeles că toţi trebuiau să fie foarte atenţi, după care strigă :

— Băieţi, băieţi ! Vin nemţii. La ora asta au şi ajuns la Lunata !

Nimeni nu comentă această veste. Aşteptară ca Prini să ajungă în faţa lor. Era palid şi transpirat tot :

— Oamenii fug din Lunata. O coloană de fascişti şi de nemţi vin în sus. Am alergat cît am putut. La Lunata, femeile se chemau una pe alta de la ferestre, iar bărbaţii fugeau cît puteau, să se ascundă.

— I-ai văzut pe nemţi cu ochii tăi ?

— Nu. Strigau pe toate drumurile femeile. Lunata răsuna numai de chemările lor. Am încercat să aflu ceva. Nici nu mă auzeau. Atunci am alergat să vă dau vestea. La casa munteanului nu era nimeni dintre voi ; m-am gîndit că englezii au lansat baloturile. Dacă sînteţi aici... Bravo vouă ! Am bănuit atunci cînd unul dintre negustorii la negru, unul din Medusa, pe care-l cunosc, mi-a spus : „Dacă nu vrei s-o păţeşti, nu te duce sus". „Unde" ? l-am întrebat. „Cernaia e plină de partizani".

Prini, după ce spuse tot ce ştia, respiră uşurat :

— Aşadar, lansarea a avut loc. Imi pare rău că n-am fost şi eu de faţă.

— O să se facă arestări, spuse Roderigo, cu indiferenţă.

— Dacă dau foc comunei, e o mare nenorocire, rosti cu durere Duchen care se născuse prin locurile acelea.

— Cum te gîndeşti la aşa ceva ? îi şopti Lieto cu o umbră de dojană în glas.

Mosca exclamă cu o durere pe care nu reuşi s-o stăpînească :

— Racheta ! Din cauza rachetei ! Or fi văzut-o ! Imbecilii ăia au mai aruncat o rachetă cînd şase reflectoare luminau pista ca ziua — şi se înţelegea că lui Mosca îi treceau prin cap scene dureroase care s-ar fi putut petrece la Lunata, în vale, numai din cauza lor.

Cu autoritate şi calm, Lorenzino se amestecă şi el :

— Nu se poate, nu se poate ca din cauza noastră nemţii să se urce pînă la Lunata. Racheta era joasă. au lansat-o numai de la cîteva zeci de metri. Au fost nori, de la Medusa nu se vede muntele Cernaia, nemţii nu pot şti nimic. Cum credeţi că e posibil ca din cauza noastră să urce nemţii ? Numai negustorii ăia ne-or fi turnat, dar ei poate că au ajuns, sau poate că n-au ajuns la Medusa. Prin părţile astea, singurul comandament nemţesc se află la Medusa. Dacă negustorii ne-au trădat, nemţii ar fi putut porni de-acolo abia acum, şi tu, Prini, spui că Lunata era în stare de alarmă de două ore. Eu cred că panica a fost provocată numai de vorbele nesăbuite ale femeilor. Negustoresele care au trecut pe-aici se vor fi oprit prin Lunata, vor fi spus la toţi despre puştile mitraliere pe care le-au văzut sau nu le-au văzut, despre împuşcături, despre ameninţări, bandiţi, partizani şi nemţi, şi zvonul s-a dus... In timpurile astea toţi îşi pierd capul.

— Şi totuşi la Lunata oamenii alergau care încotro, femeile se strigau disperate. Nu puteam să nu vin să vă avertizez, protestă Prini care, trecînd cu privirea de la unul la altul, de abia acum îşi dădea seama cît erau de obosiţi, că aveau hainele pline de noroi şi ochii pierduţi.

Străduindu-se să fie calm, Lieto spuse :

— Ce hotărîre luăm ?

Intrebarea se pierdu în tăcerea din jur ; parcă le pierise și cheful de vorbă și din clipa aceea, așa cum se întîmplase și cu negustorii la negru, se lăsau în voia soartei.

Și deodată tresăriră toți, fiindcă în spatele lor, foarte aproape, veselă și sprintenă, răsună o voce :

— Bravo ! Ura ! Bravo ! în rîpă sînt trei cilindri, trei bidoane de argint. Dar sînteți surzi de-a binelea, de cînd vă strig !

Auzind uruitul avionului în noaptea aceea, Teresa se trezise. Uruitul era chiar deasupra casei, ca data trecută : „El e ! Are același sunet", și-și ridică de pe pernă capul ca să asculte mai bine.

Apoi uruitul se îndepărtă ; parcă fusese un vis. Teresa se ridică în pat și rămase apoi așezată, cu umerii goi, în așteptare : „Dacă se întoarce, mă scol".

Clipele fură lungi, inima îi bătea. Și în liniștea aceea mormîntală, se auzi un sunet foarte depărtat, ca într-un miraj, apoi un zgomot care deveni realitate. Uruitul avionului era din nou deasupra casei. „Acum nu mai am nici o îndoială. Au venit în ajutorul nostru", și rămase nemișcată, în aceeași poziție, ca și cînd ar fi contemplat ceva ce i-ar fi dăruit o adevărată fericire.

Cît ai clipi fu în picioare, sprintenă, copilăroasă, o păpușă ce alerga goală prin odaie, furînd în fugă obiectele de îmbrăcăminte împrăștiate, ici și colo, și, în timp ce le punea pe ea, își zise cu o feminitate dezamăgită : „Trebuie să mă îmbrac ceva mai gros !" și nu pronunță urmarea gîndului ; chiar dacă voi părea mai urîtă.

Cînd fu gata, ieși din cameră în vîrful picioarelor. Ușa lui Adriatico era la cîțiva pași. Aprinse lumina pe coridor. Ajunse în fața ușii. Zgîrie cu unghiile timid. Dacă mama ei auzea ? Ce-ar fi spus ? O văpaie îi învălui obrajii. Delicat, rîcîi din nou cu unghiile la ușa lui Adriatico. Și fiindcă de dincolo de ușă nu răspundea nimeni, ciocăni ușor cu degetele. Nici atunci nu se auzi vreun răspuns, și, ca o hoață, des-

chise ușa. Răsuci comutatorul care se afla în dreapta ușii.

Se apropie de patul lui Adriatico. „E mai frumos cînd doarme". Genele lungi formau parcă o dantelă neagră. Îl chemă cu glas abia auzit: „Adriatico! Adriatico!"

El continua să respire ușor, parcă visa, nu dormea. Teresa se aplecă și-i atinse umerii. În aceeași clipă, el deschise ochii și dădu de chipul Teresei, care era foarte aproape.

— Ceilalți sînt acolo, pe podiș, noi ce facem? Avionul a trecut.

— Da... izbuti să rostească Adriatico, fiind convins că nu era treaz și continuînd să se piardă în ochii aceia atît de apropiați.

— Avionul. Au venit. Trebuie să-i ajutăm! Îmbracă-te!

— Vin, spuse Adriatico, tresărind cu violență de astă dată. Ce-ai spus? și dîndu-și seama că Teresa venise să-l trezească pentru ceva important, alergă cu privirea înspre scaunul pe care erau hainele lui.

— Mă duc la bucătărie să prepar cafeaua. Tu îmbracă-te liniștit.

Adriatico, rămas singur, se pomeni cu lumina aprinsă; vorbele Teresei încă mai răsunau în odaie, i se părea că chipul ei mai era încă deasupra chipului său. Se grăbi să se dea jos din pat. Trebuia să asculte. Deschise fereastra, ca să vadă cum era timpul afară. „Ce întuneric! Cum o să facem? În unele locuri, drumul e foarte îngust, și eu nu prea sînt obișnuit cu muntele".

Se îmbrăcă și intră în bucătărie. Teresa se agita în fața mașinii de gătit.

— E cam întuneric. Crezi că vom fi în stare să ajungem la Cernaia?

— Te conduc eu. Doar sînt născută aici. Vrei să spui că nu mă pot descurca pe drumurile de munte?

— Trebuie să fie greu pe întuneric.

— E de ajuns să mergem încet. După cîtva timp ai impresia că vezi ca ziua. Sînt și stele.

Teresa alergă să-şi ia sacoşa. Acum erau la poartă. Inainte de a o deschide, Adriatico spuse:

— Nu e de datoria mea să mă gîndesc la asta, dar dacă mama ta n-o să te găsească mîine dimineaţă...

Teresa făcu pe răsfăţata. Se apropie de el ca de un băieţaş, cînd îl apuci de obrăjor:

— Moralist grozav ce eşti! N-ai văzut c-am lăsat un bilet pe maşina de gătit?

— Sînt un prost. N-ai să mă ierţi.

— Ba da... şopti Teresa. Hai să mergem.

Erau învăţaţi cu primele sute de metri, aşa că fu uşor; şi răscrucea din faţa primei coline fu trecută cu bine. Ea mergea înainte; Adriatico o urma, cu capul aplecat, căutînd să vadă bine drumul şi unde-şi punea picioarele. Din cînd în cînd, norii se mai risipeau, desprinzîndu-se cu precizie unii de alţii, de parcă hotărîseră să ia fiecare o direcţie opusă, iar cerul se deschidea; drumul îngust, o cărăruie de animale, se lumina, se întrezăreau marginile, pietrele palide. Deodată norii făceau o întorsătură, alergau unii spre alţii, gata parcă să se încaiere, să se apuce de păr unul pe altul, devenind compacţi şi ameninţători; atunci le venea greu să meargă şi, stînd cu ochii aţintiţi în jos, cucereau metru după metru.

— Ah! ţipă Teresa şi nu lipsi mult să cadă în prăpastie. Adriatico fu gata s-o apuce, s-o ţină, s-o ia alături de el.

— Am călcat cu piciorul în gol.

Adriatico spuse cu umilinţă:

— Eu am ochi de pisică. E mai bine s-o iau înainte. Trebuie să ne luăm de mînă.

— M-am speriat, mărturisi Teresa, ascultîndu-l.

— Mare lucru să ajungem noi la Cernaia.

— Trebuie să ajungem, răspunse Teresa, mai mult ca un ecou decît cu glas energic.

Adriatico strîngea mînuţa aceea delicată. Acum i se părea că vede tot, chiar şi de la distanţă.

— Nu-ţi fie teamă, vei vedea că o să ajungem.

— Nu, cu tine nu mi-e teamă, murmură Teresa cu o intimitate care pătrunse pînă în inima lui Adriatico.

— Mergi pe lîngă coastă. Dacă te strîng mai tare, înseamnă că nu sînt sigur. Fii și tu atentă, spuse Adriatico, încercînd să-și ascundă tulburarea.

Începu să plouă, picături mari și rare.

— Dacă ar fi să vină un ropot mai mare de ploaie, spuse Adriatico, ne ghemuim într-un colț. Am în sac un impermeabil vechi, ne băgăm sub el și așteptăm să treacă. Va trebui să se facă și ziuă. Nu mai e mult pînă să se ivească zorile.

— Sînt nori trecători, prea grei, spuse Teresa și numaidecît după aceea, pentru că spusese cuvîntul „greu" își dădu seama că se îmbujorase la față.

Înaintau încet. De două ori, Adriatico spuse:

— Te strîng prea tare cu mîinile astea mari ale mele.

— Nu, nu-mi face rău.

Mersul acela pe munte, pe un asemenea întuneric era una din îndrăznelile orbești pe care le fac tinerii și care sînt atît de frumoase cînd se sfîrșesc cu bine, de parcă le-ar fi fost călăuză un zeu bun.

După dealul Venturina, din cauza vîntului care pătrundea în vale gonind norii, le fu ceva mai ușor. Pe o bucată de drum mai neted, cei doi merseră la braț. Adriatico simțea că ar fi trebuit să spună ceva, o vorbă oarecare, vreo remarcă banală, dar era atît de mare vraja și atît de totală plăcerea de a merge înainte mînă în mînă, încît ar fi dorit să continue așa la nesfîrșit, și nu îndrăznea să riște, rupînd vraja aceea.

Dinspre răsărit se răspîndiră primele raze de lumină.

— Nu mai e nevoie să te țin de mînă. N-am mers mult. Ca să ajungem la Cernaia ne trebuie o oră și jumătate sau și mai mult, spuse Adriatico, continuînd s-o țină de mînă.

Teresa ținea capul în jos. Cele două mîini se despărțiră.

— Acolo sus vor avea nevoie de noi, adăugă Adriatico, dar cum Teresa, în spatele lui acum, încă nu-i răspunse nimic, continuară drumul tăcuți. Pasul lui Adriatico era ușor, toată ființa lui respira du-

iosie. Auzea respirația Teresei, erau singuri pe munte, el o proteja, o ținuse de mînă aproape toată noaptea, viața era ceva minunat, orice nenorocire s-ar fi abătut asupra lor n-ar fi însemnat nimic față de ceea ce trecuse prin sufletul lui.

Avură nevoie de aproape două ore ca să ajungă în apropierea platoului.

— Am ajuns, mai avem de trecut numai strîmtoarea, spuse Adriatico, doar așa, ca să rupă tăcerea.

Teresa îi răspunse printr-un strigăt :

— Uită-te ! Uită-te !

Adriatico se întoarse repede spre ea temîndu-se de o primejdie. Teresa îi arăta un punct, în fundul strîmtorii, ceva care strălucea, lung și unduitor.

— Și mai departe, deasupra ; e altul ! Ele sînt, pachetele aruncate de englezi, la lansare. Să mergem să vedem de aproape. Uite și altul. Ce frumoase sînt ! Cine știe ce-o fi înăuntru ! Să mergem să vedem.

— Nu. Să ajungem mai întîi pe platou. Poate au nevoie de noi.

Începură aproape să fugă. Teresa părea obosită.

— Dă-mi mîna, spuse Adriatico.

— Nu, te urmez ca și pînă acum, răspunse ea, de parcă lumina zilei ar fi făcut-o altfel.

Adriatico începu să urle :

— Băieți ! Băieți ! Venim.

— E cu neputință să te audă, așteaptă, măcar, să trecem de curbă.

După alți opt sute de metri, îi întrezăriră ; stăteau în grup la marginea platoului. Adriatico urlă numele lor, dar poate fiindcă gîfîia de oboseală și glasul nu-i mai era limpede, băieții nu-l auziră. Continuară să se apropie. Și Teresa cu vocea ei cristalină spunea :

— Roderigo ! Gustavo ! Mosca ! Lieto !

— Cînd vom fi la trei pași, or să ne audă, drace ! Ce s-o fi întîmplat ? S-au prostit ?

Băieții se întoarseră tresărind, cînd, dintr-o dată, îl auziră pe Adriatico spunînd :

— Bravo! Uraa! Bravo! În rîpă sînt trei cilindri, trei bidoane de argint. Dar sînteți surzi de-a binelea, de cînd vă strig!

Cuvintele lui Adriatico căzură de-a dreptul în gol, încît îi întrebă:

— Ce s-a întîmplat? ceva rău? și uitîndu-se la ei mai cu atenție, își dădu seama de chipurile lor somnoroase, abătute, de hainele pline de noroi.

Mosca fu cel care-i răspunse exasperat la culme:

— Nemții sînt pe punctul de-a veni sus, așa că totul a fost zadarnic.

— Și cei care fac negustorie la negru au coborît din pasul Cernaia și au văzut totul, adăugă Prini.

Lorenzino prezentă lucrurile în felul lui:

— Acum sîntem obosiți și nu mai sîntem în stare să judecăm, e cu neputință să vină sus nemții din cauza lansării. Numai dacă ar fi văzut racheta, dar n-au putut-o vedea. Poate că ne-a trădat munteanul, sau vreun vecin de-al lui, dar nu cred. Trebuie să luăm baloturile de pe pistă, cele care au mai rămas, să le așezăm mai bine în peșteră, să mascăm intrarea.

— Dar sînt și eu pe-aici, întrerupse Adriatico. Nu sînt obosit. Voi duceți-vă să vă odihniți. Mă apuc eu de treabă și aranjez totul. Hai, duceți-vă. Și fiți liniștiți. Pentru mine e un fleac. Și apoi mă va mai ajuta și Teresa.

Lieto propuse:

— Pot rămîne și eu.

— Nu, nu. Nu mă siliți să vă spun că sînt voinic. Am și văzut unde sînt baloturile din prăpastie iar astea de pe platou sînt puține, va fi o treabă ușoară. Sînt chiar atît de grele?

— Nu, răspunse Lieto cu blîndețe. E o nimica toată. Trebuie să le iei în brațe ca pe niște copii și apoi să mergi cu ele cu pași scurți. E mai greu la peșteră, le-am aruncat acolo unele peste altele, în prima încăpere.

— Ar însemna să fim niște proști dacă am coborî la Medusa, spuse Mosca vorbind parcă pentru sine.

De astă dată Roderigo fu mai tare decît toți:

— Vă invit în vila mea de la Pescaroli. Vom face cel mult patru ore; cum ajungem acolo avem totul la dispoziție, nu ne va tulbura nimeni.

— Bună idee, zîmbi regizorul Lorenzino care, aproape fără să-și dea seama, văzu înaintea ochilor o secvență de film unde se deschidea încet poarta unei vile, ca să-i primească pe obosiții eroi.

— Și mîine vom fi din nou aici. Pentru că voi ați uitat, dar încă nu știm ce conțin cilindrii ăștia de tablă.

— Să mergem!

— Patru ore de mers nu-i mult.

— Mirajul e acum Pescaroli.

— Am devenit și eu un domnișor. Mă duc la vilă! exclamă Lieto, și-și dădu seama că se exprimase mai cu ifos, ca pe vremea cînd era băieș și căuta să vorbească mai distins.

Teresa îl luase pe fratele său deoparte și vorbeau între ei:

— Du-te cu ei. Sînt mai liniștită.

— Spune-i mamei că mă întorc mîine.

Teresa își apropie fața de obrajii fratelui și apăsă pe ei două sărutări care avură în ele o grabă, o anumită nerăbdare, încît Duchen avu o strălucire de bănuială; nu era chiar sigur, dar ochiul lui goni spre Adriatico, apoi se uită la sora lui și descoperi că e alta, o femeie care știe ce vrea, și în același timp lipsită de vanitatea care o apăra de obicei ca o cuirasă.

— Fă cum vrei, îi șopti el.

Teresa îi fu recunoscătoare pentru această înțelegere și schiță un gest spre chipul lui, ca o mîngîiere.

Duchen, tulburat, o întrebă:

— Ce s-a întîmplat cu tine?

— Nu știu. Sînt fericită.

Și la vorbele astea, totul fu limpede. Duchen își dădu seama și de faptul că, dintre ei trei, singurul care știa cel mai puțin era tocmai cel mai important, și anume, Adriatico.

— Să mergem! Răsună un glas vesel.

— Duchen, adu-ți aminte de marxism, stinge afecțiunile de familie. Era Prini, avocatul, care își mai revenise puțin și neastîmpărul pe care-l simțea îi dădea și mîncărime la limbă.

Roderigo era gata să spună: „Pe mine o să mă acuzați de capitalism"... dar, trăgînd cu coada ochiului, își dădu seama că Mosca era într-o clipă de proastă dispoziție, s-ar fi înfuriat de-a binelea. Așa că își luă rucsacul în spate și-i veni cu bucurie în minte gîndul că, în afara lui Lorenzino, care se dovedise un șef bun, el și cu Lieto rezistaseră mai mult decît toți ceilalți, fuseseră cei mai activi; și, în timp ce mergea, își închipui un dialog cu tatăl lui, care sfîrșea astfel: „Credeai oare că eu nu sînt în stare decît de capricii; și eu pot să fiu tare, s-o duc la greu cum ai dus-o și tu în timpurile acelea pe care tu crezi că eu nu le ghicesc".

Adriatico și Teresa rămaseră singuri. Adriatico, pînă ce prietenii dispărură în fundul platoului, continuă să-și ia rămas bun de la fiecare în parte. Ultimului îi vorbi cu o voce tremurătoare, care venea și din teama de a rămîne singur cu Teresa.

Sarcina pe care o aveau de îndeplinit o formulase Lorenzino: să ia toate lucrurile de pe platou și din strîmtoare și să le pună în ordine în peșteră. După aceea să acopere și să mascheze intrarea în așa fel, încît oricine ar fi trecut pe-acolo prin față, să nu-i treacă prin minte că înăuntru s-ar afla o comoară.

Adriatico trecu la treabă.

— Teresa, tu du-te la peșteră, vezi puțin ce e de făcut acolo. Între timp, eu le car aici.

— Și dacă vin nemții? glumi Teresa.

— Nu vin. Nu de noi le pasă lor acum.

— Atunci spune-mi ce trebuie să fac.

— Așteaptă-mă la peșteră. Vin acolo cu baloturile. Sînt și eu în stare de ce-a fost Lieto.

Și Adriatico se duse într-acolo. Așa cum îl sfătuise Lieto, luă în brațe primul cilindru „ca pe un copil voinic", îl ținu strîns la piept, și făcu pași mici și repezi. „Merge foarte bine. Ce-o fi înăuntru? Acum totul e să le ascundem în peșteră."

Teresa la primul drum îl primi cu dojeni, de parcă ar fi avut el vreo vină. „Cum au putut oare să facă una ca asta ? Ce învălmășeală ! S-au speriat ! Credeam că sînt bărbați. Am să i-o spun eu lui Gustavo."

— Gîndește-te că i-a luat pe neașteptate ; și-apoi, atîtea pachete ! Poate că erau chiar cincizeci. Și ei atît de puțini, neantrenați. În afară de Lieto, ceilalți n-au cărat în viața lor nimic ; puțin, Fabrizio, dar el a fost totdeauna un leneș și jumătate.

— Puteau fi ceva mai calmi, insistă Teresa, continuînd să contemple dezordinea.

— Îți dau și eu o mînă de ajutor. Mă duc acum să iau alt balot.

Cînd platoul fu eliberat, veni rîndul celor din strîmtoare.

— Acolo trebuie să mă ajuți și tu. E prea abruptă panta. Mi-e de-ajuns prezența ta, să mă anunți dacă direcția e bună sau nu.

Coborîră împreună. Era nevoie de stăruință nu glumă, ca să tragă sus cilindrii printre bolovanii ascuțiți și panta abruptă a urcușului, sau locurile de-a dreptul inaccesibile. Trebui să le ia pe umeri, și din cînd în cînd Adriatico, cu ochii ficși printre bolovani, striga :

— Teresa !?

— Sînt aici ! E bine ! Mergi înainte !

Cerul era senin, razele soarelui pătrundeau nestingherite. Transportul pachetelor se sfîrși. Adriatico își aminti de vorbele tovarășilor lui și îi mărturisi Teresei :

— Dar ce le-a venit cu nemții ? N-am văzut nici un neamț ! Acum, că am adus pachetele, a rămas munca cea mai grea : peștera. Trebuie să mutăm totul în încăperea a doua, e greu cu trecerea prin coridor. Erau abătuți prietenii noștri. Cel mai mult era Mosca, nu știu ce i s-o fi întîmplat. Chiar și cînd e marea calmă, el stă cu velele întinse. Mosca e un tip deosebit, poate să facă ce n-ar îndrăzni nimeni, sau poate să nu facă nimic. Cine-i poate pricepe pe bărbați ?

— Nu mai flecări. Să începem să facem ordine.

Razele soarelui, cum băteau din plin în fața peșterii, trimiteau și în interiorul ei o oarecare lumină. Cei doi, unul lîngă celălalt, începură să se ajute unul pe altul, prin puținul spațiu care le rămăsese în prima încăpere.

— Ești obosit ?

Adriatico își ridică privirea :

— Nu. Mă amuză munca asta.

— Mi-ar plăcea să deschid un pachet, să văd ce e înăuntru.

— Să-l deschizi e simplu, am o daltă în rucsac, dar așteaptă, după ce le punem în ordine.

La început mutară amîndoi cilindrii. Adriatico îi apuca de la un capăt cu grijă, ca să facă mai ușoară partea cealaltă care-i revenea Teresei. Dificultatea o constituia galeria, coridorul, pe unde era nevoie de mare atenție ca să nu se izbească de pereții ieșiți în afară ai peșterii. In a doua încăpere, lumina era mai palidă, numai după cîteva minute de stat, puteai distinge conturul obiectelor.

— Acum le duc eu. Am învățat drumul prin galerie. Știu locurile unde ies pietrele în afară, mișcările pe care trebuie să le fac. Tu rămîi să le pui în ordine, e de ajuns să rostogolești baloturile unul lîngă altul. Incap toate aici. In rucsac am și o lanternă, mă duc să ți-o aduc.

— Dă-mi-o dacă vrei, dar văd. Crezi că mi-e teamă de întuneric ? glumi Teresa și, vorbindu-și parcă sieși adăugă : cu tine nu mi-e teamă.

Adriatico nu răspunse. Stătea în picioare în spațiul acela vast, dincolo de galerie, în *salon.*

— Hai, nu te mai mira atîta ! spuse Teresa cu glasul scăzut.

Adriatico își reluă lucrul. Ca să treacă de unul singur prin galerie și să se miște așa cum trebuia cu cilindrul acela gros și lung în brațe, evitînd ieșiturile pereților și pietrele ascuțite de pe jos, avea nevoie de îndemînare și putere, și tocmai acestea erau calitățile lui. O dată ajuns în *salon* punea jos cilindrul. Teresa îl rostogolea lîngă ceilalți. O dată, fata îl primi pe Adriatico spunînd :

— Așteaptă să te șterg de transpirație. Și cu un fular pe care și-l trase de la gît, îi șterse fruntea și tîmplele. Adriatico rămase țintuit locului, de parcă se prefăcuse în stană de piatră. Își reluă lucrul în tăcere. Era aproape de amiază ; afară, soarele veghea din înălțime întreaga Cernaie. În peșteră era ordine.

— Deschide unul, Adriatico, sînt atît de curioasă să văd ce e înăuntru !

— Unul ușor sau unul greu ? Mi s-a părut că într-unul e mai puțin fier.

— Unul ușor. Prefer unul ușor.

Adriatico se aplecă să ia în mînă pachetele cele mai apropiate.

— Asta mi se pare nimerit. Am văzut mai înainte că are o dungă sus, adîncită. Poate că acolo trebuie desfăcut, și Adriatico începu să taie cu dalta și să desprindă tabla. Teresa, cu lanterna, arunca lumina asupra punctului unde tăia Adriatico. Dădu peste un fel de înveliș. Nu rămînea decît să-l deschidă, să scoată conținutul.

— Umblă încet. Fii atent să nu strici ceva.

Mai întîi niște hîrtie, destul de groasă, pe care o rupse. Apoi niște lînă de culoare cenușie ; în lumina lanternei strălucea. Teresa apucă puțin de unde era mai ieșită în afară ; începu să tragă de ea și apărură mînecile și gulerul unui pulover.

— Un pulover ! Frumos ! Și-l scoase afară cu totul. Mai găsiră alte douăzeci de pulovere, apoi veni rîndul căciulilor cu urechi, al ciorapilor de lînă.

— Și asta ce e ?

— S-o tragem afară.

— Un borcan, o cutie de tablă.

— S-o deschidem.

— Ce vor spune tovarășii ?

— O închidem pe urmă la loc. Le vom spune că pachetul ăsta l-am găsit deschis, unul din cele căzute în strîmtoare.

Cutia se deschise încetișor, fu destul să apese puțin cu degetele mari. Se răspîndi un parfum ciudat, cel puțin pentru Adriatico, un miros de iarbă rafinată. Adriatico întinse puțin din conținut în palmă.

— E ceai! Sînt englezi. Ne-au trimis ceai! Şi amîndoi izbucniră în rîs, ca de un dar primit de la o mătuşă ciudată, plecată cu mulţi ani în urmă în străinătate.

Apoi mai erau şi pachete turtite, triunghiulare, grele, puşti mitraliere sten, din cele care se îndoiau şi o dată îndreptate spre ţintă, puse în linie de tragere, semănau cu un desen schematic, făcut din cîteva linii esenţiale, iar în rest compus din lumini.

In ultimul erau nişte plăci mici, înfăşurate în hîrtie pe care era scris *Plastic*.

— Ce-or fi?

— Vom vedea după aceea. Lasă-le înăuntru.

— Adriatico, vreau să probez un pulover. Pe ăsta de culoarea alunei. Intinde-l, uită-te dacă mi se potriveşte.

Adriatico luă puloverul, se apropie de Teresa.

— Măsoară spatele, murmură ea.

Stăteau aproape, îşi simţiră respiraţia grea. Se îmbrăţişară sălbatic. Teresa simţi că devine uşoară, aşa înlănţuită în braţele lui Adriatico. El îi căuta gura, ea i-o dărui. Continuară să se strîngă în braţe. Lanterna aprinsă căzuse între lîna aceea şi celelalte obiecte, emanînd o lumină care părea îndepărtată, o amintire evanescentă. Adriatico se desprinse de Teresa şi se aplecă să aşeze puloverele. Teresa se aplecă deasupra lanternei şi o stinse. Adriatico fu din nou drept în picioare. Teresa aştepta. Adriatico o cuprinse de talie cu un braţ şi o îndoi. Teresa îl ascultă, se întinse pe culcuşul acela improvizat. Se aşezară liniştiţi unul lîngă celălalt. Cînd Adriatico vru s-o dezbrace mai mult, ea îi urmări gesturile, ajutîndu-l. Teresa rosti un uşor „da", şi-şi aparţinură unul altuia. Durerea fu de scurtă durată, dispăru imediat. Rămaseră mult timp înlănţuiţi de parcă ar fi făcut parte din peşteră, din rocile acelea care aveau curbe, crăpături, contorsionări. Tăcerea şi lumina aceea vagă îi însoţea. In primul răstimp, Teresa îşi ridică doar mîna, căută fruntea, părul lui Adriatico, îşi plimbă degetele pe ceafa lui. Mîngîierea aceea începută cu inocenţă se preschimbă într-o nouă invi-

taţie. Tinereţea, dragostea, puterea lor, noutatea — pentru amîndoi — îi făcură să se îmbrăţişeze ore în şir.

Cînd lumina aceea vagă care pătrundea înăuntrul peşterii devenise atît de slabă încît părea aproape inexistentă, Adriatico murmură :

— Trebuie să ne întoarcem acasă.

— Da, răspunse Teresa cu un aer de umilinţă.

Se ridicară. Se auzi foşnetul hainelor care-şi reveneau.

— Aprind lanterna, dar nu te uita la mine, spuse Teresa.

— Fă tu puţină ordine aici, eu mă duc să caut nişte bolovani să ascund intrarea peşterii.

Afară, înserarea timpurie de iarnă a muntelui se apropia. Adriatico începu să adune lîngă intrare bolovani, mărăciniş. Teresa veni să-l ajute. Nu se mai priviră, se urmăreau cu coada ochiului.

După ce terminară treaba, Adriatico spuse :

— Hai să mergem ! şi întinse mîna spre mîna Teresei. Trebuie să ne grăbim cît mai e lumină.

— Da, repetă Teresa.

GRUPUL ACȚIUNII PATRIOTICE

Timpurile nu îngăduiau să întîrzii comentînd un succes. Cei care se bucurară din plin fură amiralul și Summonti.

In mintea înflăcărată a lui Saverio se perindau imagini după imagini : armele, cele trebuincioase pentru acțiunile viitoare, fulgerătoarea reînviere a armatei italiene căreia i s-ar fi atașat imediat, îmbrăcată în albastru strălucitor, Marina Regală. Cea mai mare parte din timp, amiralul era singur, „băieții aceia dragi" nu mai aveau vreme să treacă pe la el, Nelly era ocupată cu alte lucruri, prietenul lui, Bobi, continua să se încăpățîneze în tăcere, cînd el ataca subiectul „patrie". In zilele acelea, Saverio continuă să ia parte la viața de toate zilele care se scurgea în vilă dar devenise la fel de naiv și încrezător ca pe vremea cînd era elev la Academia navală din Livorno.

Summonti fu în culmea fericirii pentru Partid ; voia să demonstreze Partidului că ei erau tovarăși „conștienți", că lucraseră, că urmaseră directivele. Vestea i-o aduse Prini.

— Lansarea a avut loc, cu adevărat ? Trebuie să comunicăm la Centru.

Prini coborîse la Medusa ca să afle dacă apele erau liniștite, dacă la Lunata fusese razie, sau mai rău, dacă fasciștii aveau bănuieli.

Summonti neglijă să răspundă la aceste întrebări.

— Cîte baloturi sînt ?

— Nu știu. Felurite. Le-am văzut pe platou de departe, erau doar două-trei ; sînt niște cilindri de

tablă. Dar știi ceva? Au nemții cumva vreo bănuială? Cînd am trecut pe la Lunata era alarmă. Tovarășii se află la Pescaroli, în vila lui Roderigo; mă așteaptă diseară. Vor să știe dacă totul e liniștit, ca să se întoarcă pe platou.

— Aici totul e foarte calm. Ce e înăuntrul baloturilor?

— Nu știu. Le-au pus în peșteră. N-au avut timp de-ajuns să le deschidă. Nu ți-am spus că ne era teamă că vin nemții? Și pe deasupra a mai picat povestea cu negustorii la negru!

— Erau două avioane? Sau numai unul?

— Unul, unul. Mi se pare că așa mi-au spus, unul. A trecut de două ori. Pesemne că era același.

— Or fi și arme în pachete. Erau grele sau ușoare?

— Grele. Desigur că erau grele. Cînd am ajuns la vila lui Roderigo, chiar și Lieto era mort de somn.

— E absolut necesar să știm cîte pachete sînt și ce anume conțin.

— Vei ști. Ai răbdare. Deseară mă duc la Pescaroli și dacă aici e liniște, mîine, tovarășii vor fi pe platou. Tot materialul e în peșteră, Adriatico a fost cel care a pus totul în ordine. Dar, ia spune-mi: ești sigur că nemții sau fasciștii nu bănuiesc nimic?

— N-am auzit vorbindu-se nimic. Aș fi aflat, oricum. M-ar fi înștiințat vreun tovarăș. Pînă una alta, pot comunica la Centru că lansarea a decurs în mod îmbucurător și că vor mai urma și alte vești. Vă atrag atenția ca, de cum faceți inventarul, să coborîți în oraș. Se poate ca Centrul să aibă nevoie de arme, distribuirea lor să fie urgentă. Mișcarea e națională. Aș veni și eu la Cernaia, dar sînt tare puțin pregătit ca să pot urca pe munte.

— Nu-ți face griji, de cum se termină despachetarea, vin la Medusa și-ți aduc date precise.

— Pînă una alta voi comunica prima veste. Vor fi fericiți de ceea ce a fost în stare să facă Medusa. Berto era sceptic, nu credea că există radiotelegrafistul englez, credea că e o pierdere de vreme, că sîntem niște mic-burghezi romantici.

La acest punct al discuției, Prini fu gata să aducă vorba despre Amiral, să-i recunoască meritul care i se cuvenea, dar nu vru să-i întunece bucuria lui Summonti.

— La revedere. Mă întorc la vilă. Plec imediat, altfel înseamnă să întîrzii. Mîine sîntem toți pe munte. Vom dormi la munteanul acela. Știi că acum, după frazele amabile pe care i le-a spus Mosca, e cu totul de partea noastră? Cum ne vede ne face plecăciuni; îi e mai teamă de noi, decît de nemți.

A doua zi de dimineață tinerii din organizație, veseli, odihniți, gata să-și ierte unul altuia slăbiciunile, erau la Cernaia.

Intrară în peșteră.

— Adriatico e un tovarăș de nădejde! exclamă Lorenzino.

— E un călăfătuitor, adăugă parcă pentru sine Mosca și se înțelese că prin asta voia să spună: „E puternic, e calm, e mai tare decît mine, care sînt inginer."

— Nici Teresa nu-i mai prejos, continuă Lorenzino zîmbindu-i lui Duchen. Aici se vede mîna de femeie; avem tovarășe de încredere, nimic de zis. La aceste vorbe se tulbură, aducîndu-și aminte de Rosa, cumnata, pe care o trimisese singură în sud, printre străini, dincolo de linia frontului, în miazăzi, și nu mai avea nici o veste de la ea.

Duchen nu-i răspunse. Omagiul adus surorii lui îi făcuse plăcere; dar numaidecît, adînc și insinuant, simți parcă o înțepătură, ca un sentiment de gelozie sau de pudoare amenințată: Adriatico și Teresa fuseseră singuri în peștera aceea. Auzi parcă din nou cuvintele surorii lui: „Nu știu. Sînt fericită". Și atunci, spre deosebire de inimă care se hotăra mai greu, mintea lui îi dictă: „Dacă se iubesc, sînt mulțumit".

Începură să desfacă pachetele: sten, pistoale, proiectile, fitile rapide, fitile lente, plastic, apoi pulovere, ciorapi, bocanci, alimente substanțiale, vitaminate.

— Să le catalogăm! spuse Prini cu o voce de comediant. Summonti are datoria să relateze cu exactitate de cele primite; doar nu vreți să-l faceți să moară de inimă rea!

Salonul era ticsit de tot felul de lucruri, armele, mai ales, băteau la ochi; cereau parcă prin țevile lor negre să fie puse în mișcare.

— Altă cutie de ceai! Dar ei nu știu că nouă ne place ceaiul de mușețel? Și Lieto, care avea cutia în mînă era gata s-o dea la o parte, dar greutatea, închiderea ei ermetică, un bilet lipit pe o latură îi dădură de bănuit: Totuși... și scoase capacul.

— Băieți! e ticsită cu hîrtii de o mie!

Se apropiară și ceilalți.

— Lampa!

Hîrtiile erau așezate pe trei coloane.

— Cîte sînt? O mînă se introduse de-a lungul unei părți, degetele făcură să sară o mulțime de hîrtii.

— Or fi vreo cinci sute!

— Un capital!

— Sînt mai multe.

— Dumnezeule! Un milion!

— Să nu glumim. E o avere. Putem organiza o armată.

— Trebuie să-i numărăm.

— Englezii sînt niște persoane serioase.

— Nemaipomenit! Un milion.

— O sumă enormă.

— Să-i numărăm.

— Îi număr eu, spuse Prini. Făceți-mi lumină cu lampa.

— O sută, două sute, trei sute, patru sute. Și încă mai sînt. Șapte sute, opt sute. E clar, sînt un milion. Mai sînt încă două pachete de o sută.

— Cînd va afla Summonti...

— Pe dracu! Anunță Centrul.

— Care o să-l ceară.

— Și el o să-l trimită.

— Iar noi avem nevoie de bani, afirmă Lieto.

— Vom face lucruri măreţe, vom organiza... declară Lorenzino, şi se învîrti în jurul lui vrînd parcă să obţină consimţămîntul lor.

Îi văzu că tac, fiecare făcînd o mutră care mai de care mai preocupată : era semn că îşi puneau întrebări despre Partid, despre disciplină, comunitate, tovarăşi, lupta generală. În inimile acelea, partidul comunist îşi înfipsese rădăcini adînci.

— Ei bine, vom vedea noi mai tîrziu, explodă Mosca, nu prea cordial, de parcă ar fi călătorit pe o culme a munţilor, de pe care vedea panorame total opuse. Vom vedea noi mai tîrziu, repetă el. Acum punem totul înapoi. Le-am numărat, hîrtiile sînt un milion. Sînt bani italieni. Şi prin cuvintele „bani italieni" păru că înclină pentru Partid, aceia fiind banii Centrului, în vreme ce ei nu rămîneau decît nişte bieţi soldaţi devotaţi.

Lieto continuă totuşi raţionamentul lui :

— E fructul muncii noastre, englezii nouă ni i-a trimis. Mulţi tovarăşi din Medusa sînt săraci, acum îi vom putea ajuta, îi vom face să lucreze pentru organizaţie.

— Da, spuse cu blîndeţe Mosca, trecînd brusc de la o hotărîre la alta. Mai întîi trebuie să-i ajutăm pe ai noştri.

— Diseară, îi înştiinţă Prini cu un aer ştrengăresc, dar cam tăios, cobor la Medusa, mă duc la Summonti şi îi spun : „Atîtea puşti, atîtea «plastice», atîtea dinamite, atîtea pulovere şi, în cele din urmă, nepăsător, ca şi cînd ar fi vorba de un fleac de care era să uit : «Ah ! Mai e şi un milion !»"

— Dacă află Amiralul vrea şi el o parte, de fapt nu el, ci contesa ; ştiţi, se prefac ei, dar n-o prea duc strălucit.

— Să lăsăm asta. Punem totul la punct, luăm banii şi să-i ducem la Duchen. Pentru moment îi ascundem la el acasă, e locul cel mai sigur.

Atmosfera se înseninâ din nou. Cu o clipă mai înainte ai fi putut crede că aurul făcea să crească buruiana pe un cîmp roditor şi plin de grîne.

In aceeași seară, Prini se duse la Medusa. La răscrucea drumului îi salută pe ceilalți care își continuau drumul spre casa lui Duchen :

— La revedere, capitaliștilor ! Și o luă vesel spre Medusa, ca un băiat care-i pregătește o farsă unui profesor de-al lui, cu barbă.

Intr-adevăr Summonti, după ce-și notă sten-urile, plasticile, fitilele, puloverele, era gata să spună : „Mai e și altceva ?“ cînd Prini, cu o jumătate de glas, mormăi :

— Ah ! Milionul !

— Cum ai spus ?

— Ce, drept cine ne iei ? Englezii ne-au înțeles. Nu-ți spusesem ? Au lansat un milion.

Summonti avu reacția prevăzută : Il vom trimite neîntîrziat pe Anselmo. El îi cunoaște pe cei de la Centru. Chiar dacă Berto nu e la sediu, poate e Giovanni ; el îi cunoaște pe amîndoi, îi voi anunța să-l aștepte. E o veste grozavă. Știu că Centrul are nevoie de bani. Noi le vom procura.

Prini își dădu seama că îndrăgise milionul, îi părea rău să le scape din mînă.

— Să nu exagerăm, Summonti, spuse el cu seriozitate. Nu știm cine e Centrul. Noi, cei din Medusa, am realizat totul. Cine muncește mănîncă și cine nu, nu mănîncă. Reprezentanți ca Berto al tău care dă ordine și pleacă nu-mi sînt de loc pe plac.

— Mă întreb dacă nu cumva ești beat ? ripostă vulcanic Summonti și cei doi prieteni rămaseră să se privească întrebător de parcă se chinuiau să afle care din ei doi spusese adevărul.

Prini nu găsi cuvinte și Summonti continuă :

— Partidul nu se înșeală niciodată. Ne va da ordine și noi le vom urma.

Prini lăsase capul în jos. Summonti se simți dator să-i insufle curaj tovarășului său, rătăcit pentru moment și i se adresă cu durere : Stalin golea băncile dar nu se atingea de o centimă din aurul acela burghez.

Prini simți că Summonti avea dreptate și numai orgoliul lui de avocat îl îndemnă să continue :

— Nu m-ai înțeles. Voiam să spun că sîntem și noi. Și, uzînd de vorbele lui Lieto preciză: Aici, la Medusa, avem tovarăși săraci, nu au posibilitatea să muncească pentru organizație. Acum ne-a picat în mîini averea asta...

Summonti căzuse pe gînduri, apoi se hotărî:

— Am fost prea impulsiv. Vom raporta cazul Partidului. Să-i dezamăgim pe tovarăși ar însemna o mare greșeală.

— Au muncit, insinuă Prini, ascultînd în momentul acela cuvintele pe care i le șoptea drăcușorul din el, și aluzia vagă era: „Și tu? Tu ai fost pe munte?"

Dar Summonti avea conștiința împăcată, dacă ar fi fost nevoie, cu prețul oricărei dureri, ar fi suit și pe munte, astfel că-i răspunse:

— Partidul va fi mulțumit de ei, apoi cu emoție: Sînt tovarăși de nădejde.

Centrul fu anunțat.

„Totul, răspunse. In ceea ce privește armele, vor veni dispoziții ulterioare."

Summonti insistă să rețină două sute de mii de lire.

Centrul le acordă. Restul, imediat.

Era ordinul Partidului. Summonti se duse la Anselmo.

— Trebuie să duci tu banii. Dacă din întîmplare te prind cu suma aceea asupra ta, poți să spui că sînt banii tăi. Apoi, îl cunoști pe Giovanni.

— Da, mi l-a prezentat Berto. N-am vorbit prea mult cu el, dar l-aș recunoaște.

— Au vorbit între ei. Giovanni te va aștepta. Berto nu-i acolo.

— Cînd trebuie să plec?

— Mîine de dimineață. Cu trenul.

— Banii?

— Îi am eu acasă. Peste zece minute mă întorc aici, cu valiza mică.

— Îmi dai o mare responsabilitate.

— Ești un tovarăș.

— Voi face tot ce-mi stă în puteri.

— Va fi de ajuns să spui : „Il caut pe Giovanni". Totul va fi simplu. Am înțeles că te așteaptă cu o mare nerăbdare. Banii ăștia sînt o binecuvîntare.

Începea să se crape de ziuă. Trenul, ticsit de călători, mergea foarte încet. Nimeni nu îndrăznea să vorbească, spuneau numai fleacuri, gata să tacă la cea mai vagă aluzie. Privirile se fereau una de alta.

Anselmo puse valijoara în plasă ; cu coada ochiului, în tot timpul acelei înfrigurate călătorii, nu încetă s-o privească nici o clipă. Cele trei ore care-l despărțeau de S. trecură ușor.

Anselmo, cu mîna bine strînsă pe mînerul valizei, coborî din tren. Trecînd prin fața bufetului simți nevoia de ceva cald, dar nu se opri ; de altfel, dulciurile semănau cu marmura pisată, cafeaua un lichid negru și atît.

O luă iute în direcția adresei, întipărită în minte, și pe care, pentru orice eventualitate, o scrisese prescurtat pe o foiță de țigară, răsucită apoi bine în jurul tutunului ; țigara stătea în pachet, lîngă celelalte.

Bătu la numărul 14 din strada Pergolino. Ușa era lucioasă, ca de casă boierească ; avea două etaje, cu o terasă.

Mai întîi păru că n-ar fi fost nimeni acasă. Apăsă din nou pe sonerie.

Bănui că din spatele obloanelor îl pîndeau. Îl cam plictisi scrupulozitatea aceea.

Ușa se deschise încet. În fața lui Anselmo apăru un tinerel care, mai înainte de a vorbi, îl întrebă și-l cercetă din priviri.

Anselmo, cuprins de o veselie ironică, îi spuse conform înțelegerii, dar cu un timbru ceva mai ridicat :

— Il caut pe Giovanni ! Și sui cele două trepte de la ușă.

Tînărul i se așeză în față, neprietenos, împiedicîndu-l să pășească.

Erau unul lîngă altul, amîndoi tineri și furioși. Dar între timp, în semiîntunericul din coridor înaintă Giovanni, făcînd să se audă :

— Te așteptam, Anselmo !

Anselmo intră în casă cu valijoara în mînă. Ușa se închise în spatele lui. Era gata să înceapă o discuție cu Giovanni, cînd acesta îl preveni :

— Nu, nu sînt eu. Vino !

Fără alte cuvinte îl introduse într-o cameră goală, neavînd altă mobilă decît o mesuță, în spatele căreia stătea un bărbat. Avea trăsăturile cam prelungi, brazdele de pe obraz îi împietreau chipul într-un rictus dureros.

Cînd Anselmo se opri în fața lui, el îi vorbi cu greu, de parcă ani de-a rîndul trăise singur, neavînd posibilitatea de a schimba vreo vorbă cu cineva, încît acum parcă le scotea din adîncul unei fîntîni, una cîte una.

Anselmo așeză pe masă valijoara și, ca răspuns la vorbele acelea care în realitate chemau riguros la disciplină, murmură :

— I-am adus. Și deschise valijoara.

Bărbatul acela, ceva mai în vîrstă de cincizeci de ani, și care era pesemne șeful, dădea impresia unui om care știe puține lucruri, pentru rezolvarea cărora nu era tulburat de nimic altceva, ca un orb care are în ochi o singură celulă vizuală, permițînd pătrunderea unei singure raze de lumină, o lumină ca o rană.

Anselmo scoase afară pachetele. În timp ce tăceau amîndoi, continuă să așeze bancnotele pe masă. Observă că scrisul din caietul în care scria bărbatul acela era mare, cu foarte multe ștersături, scrisul unuia care are clar în minte cele ce vrea să spună, dar arta de a le împărtăși nu-l ajută. În timp ce Anselmo așeza banii, omul își plecase din nou fața asupra paginii aceleia chinuite.

Anselmo, cînd era în tren, printre multe alte gînduri, își propusese să ceară și o chitanță. Acum nu mai îndrăznea să-i ceară nimic. În timp ce terminase cu așezatul banilor, rămînînd mai departe în

picioare în fața mesei, își dădu seama că omul acela îl tutuise, dar el nu îndrăznea să-i răspundă cu aceeași familiaritate. Ar fi vrut măcar să precizeze: „Sînt opt sute de hîrtii de cîte o mie" — dar nu scoase un cuvînt.

In odaia aceea era frig, accentuat și mai mult de culoarea mohorîtă a pereților, de obloanele lăsate și de becul aprins care atîrna gol, în tavan, suspendat de un șnur.

Anselmo șopti:

— Pot pleca?

Brusc avu senzația unei atmosfere înfricoșătoare, de suspiciune.

Chipul din fața lui nu se clinti, totuși era limpede că Anselmo trebuia să plece, ceea ce și făcu, căutînd din instinct parcă să facă zgomot cît mai puțin. Trecu dincolo de ușă, o închise, străbătu un coridor mic, cufundat în umbră, de care nu-și mai aducea aminte. In fund era o ușă albă cu o dungă aurie pe margini, o deschise și deodată se trezi în mijlocul oamenilor acelora misterioși, care în zilele trecute îi exaltaseră fantezia.

In timp ce la Medusa cei mai mulți din organizație erau ocupați pînă peste cap cu lansarea iar fasciștii, cel puțin aparent, dormitau în spatele feței vesele a lui Badaloni, în celelalte orașe lupta devenise feroce. Fasciștii îi arestau pe cei suspecți, îi chinuiau ca să mărturisească numele tovarășilor lor, îi omorau. Antifasciștii începuseră să se răzbune. Berto îi dăduse lui Anselmo prima știre despre formațiile gapiste. Cînd responsabilul venea la Medusa, luase obiceiul să treacă pe la Policlinica unde lucra Anselmo și se distra așezîndu-se în sala de așteptare, printre pacienți. Apoi intra în birou și începeau o discuție amicală. Berto își dăduse seama că Anselmo era mai mult decît informat și că avea o înclinație deosebită în a descoperi calitățile și slăbiciunile tovarășilor săi, în a sugera remediile. Intre Anselmo și Berto se înfiripase simpatia, poate fiindcă aveau aceeași pasiune arzătoare pe care, din pudoare, încercau să o ascundă în spatele unor preocupări intelectualiste. Intr-o di-

mineață, Berto, intrînd în birou, îl anunțase de-a dreptul :

— G.A.P. Acțiunea G.A.P.-ului. Se execută în trei, șeful și ceilalți doi. Vom începe în curînd. G.A.P. înseamnă : Grupul Acțiunii Patriotice, adică uciderea fasciștilor.

Lui Anselmo îi trecură prin fața ochilor nenumărate scene : să-i lovească pe cei îmbrăcați în negru, pe stradă, așa cum visase în atîtea rînduri în timpul dictaturii. Numai prin moarte se putea pune capăt coșmarului aceluia care se redeșteptase.

La cîteva zile după asta, Anselmo citi într-adevăr cu lăcomie în ziare că faimosul și crudul secretar federal din S. fusese executat ; alt fascist legendar se odihnea și el de veci. Apoi Berto, în vizitele lui, mai adăugă alte amănunte secrete. Acțiunile se executau pe înserat, la ora cînd încă nu se suna camuflajul, dar întunericul favoriza confuzia și fuga. Pistolul era pe vremea aceea ca o fată.

Fasciștii, stăpîni din nou pe serviciile publice, îi comemorau la radio pe morții lor, făcînd să pocnească la microfon o petardă care semăna cu un glonte de revolver și apoi, o dată sunetul detunăturii dispărut, pronunțau numele fascistului mort, apoi altă detunătură, alt nume.

Totuși gapiștii nu erau mulțumiți, deoarece felul acela de a ucide, sub protecția umbrei, li se părea un curaj relativ, o răzbunare pe care o îndeplinești profitînd de o împrejurare favorabilă ; și, între altele, nu-și atingeau scopul deplin. Acțiunile lor făcuseră ca o dată cu apropierea serii, fasciștii să fie împiedicați în mișcările lor, mulți dintre ei temîndu-se să mai circule singuri pe străzi ; dar în timpul zilei tot semeți mergeau, convinși că nimeni n-ar îndrăzni să-i atace.

Trebuia să fie omorîți ziua, în plină lumină, în mijlocul străzii, sub privirea tuturor cetățenilor. Gapiștii se hotărîră s-o facă. Și dintre toate orașele Italiei, tocmai la S. izbutiră primii. Apoi, Berto îi descrise lui Anselmo fiecare amănunt al acțiunii.

In S. era renumit prin cruzimea lui un fascist pe nume Inghirenti. În timpul celor douăzeci de ani își făcuse de cap. După opt septembrie, crezu că totul a început din nou. Își pusese din nou toate galoanele. Dimineața, după ce venea la birou, chema să i se aducă partizanul, comunistul prins cu o seară în urmă, sau cel care zăcuse cîteva zile în celula închisorii și, înconjurat de alții de teapa lui, începea să-l interogheze în prezența dactilografei.

In sertarul biroului său avea un pistol cu pene, cu aer comprimat, din cele care se găsesc pe la bîlciuri, pentru tragerile la țintă. După datele generale pe care dactilografa le bătuse la mașină el întreba cu calm: „Hai, spune-mi adevărul! Cine sînt prietenii tăi? Cine te îndrumează? Spune-mi numele lor".

Partizanul, stînd jos, nu răspundea, sau îl îndrepta pe căi false. Inghirenti lua din sertar pistolul cu pene de tras la țintă, îl ridica și, ochind, apăsa pe trăgaci. Din țeavă pornea spre obrazul partizanului acul cu pene care-i străpungea carnea.

Inghirenti continua să-i pună întrebări și să ochească; penele cu ace ascuțite nu erau smulse din obrazul omului. Cînd era cazul, dactilografa bătea la mașină.

Inghirenti permitea apoi subalternilor săi să treacă la mijloacele lor obișnuite ca să-l facă să vorbească.

Avea apoi obiceiul să se ducă la cazarmă, unde-și desfășura în continuare activitatea, într-o mașină mare, escortat de trei soldați, dintre care unul conducea.

Mașina lor obișnuia s-o cotească la stînga, pe podul Rondanini, pe la zece dimineața.

S. este traversat de un rîu. Inghirenti locuia dincolo de apă. Cazarma era dincoace. La ora zece dimineața cei trei soldați îl așteptau în fața porții casei sale. In sfîrșit apărea și seniorul.

Gapiștii se hotărîseră să-l omoare la cotitura podului, pe el și pe cei trei soldați.

Ar fi fost primul atentat comis în plină lumină. Își luară toate precauțiile. Repetară scena cîteva

dimineți; stăteau la cotitură la sosirea lui Inghirenti, iar la trecerea lui își închipuiau cum vor decurge mișcările.

In sfîrșit, declarară că sînt gata să treacă la fapte pe viu.

Pentru această acțiune se grupaseră patru gapiști căci fiecare trebuia să omoare cîte un om.

Se așezară la cotitură. In locul acela, automobilul era silit să-și încetinească viteza; era, așadar, mai ușor de ochit.

Se împrăștiară la început, dar în așa fel încît să se apropie iute unul de altul, ca niște oameni fără ocupație, doritori de puțin soare.

La ora zece, mașina se apropie. Cei patru se mișcară după cum fusese înțelegerea. Lumina desena geometria orașului.

Mașina era cu capota descoperită, așa obișnuiau fasciștii să umble, fie din îngîmfare, fie pentru a acționa imediat, dacă ar fi fost cazul, supraveghind toate direcțiile.

La curbă, roțile își încetiniră mersul.

Cei patru, aflîndu-se ca din întîmplare aproape de roți, traseră. Fiecare dintre ei plănuise dinainte asupra cui să tragă. Trebuiau să tragă două focuri, atît de mult urau dictatura, încît trebuiau să tragă de două ori ca să se convingă de adevăr.

Nici unul nu greși. Patru gapiști, patru morți. Executară cu calm o tragere la țintă. Mașina, oarbă din cauza șoferului împușcat, se izbi de un perete al podului.

Locuitorii din S. au fost totdeauna, încă din antichitate, curioși și aproape lacomi de crime, dar cei care treceau întîmplător la ora aceea pe pod își continuau drumul, ignorînd parcă cele petrecute.

Cele povestite de Berto îl exaltară pe Anselmo; proiectile și cer, fasciști și antifasciști, îi jucau prin minte ca un desen din umbre și lumini. Pe unii trebuia să-i ucizi, pe alții trebuia să-i iubești.

Și dependent de acest fapt, Anselmo acceptase bucuros să ducă banii la S., unde tovarășilor le reușise

combinația aceea perfect pusă la punct, în speranța de a cunoaște mai îndeaproape pe cei care luptau astfel.

Și chiar în dimineața aceea, Anselmo, abia ieșind din camera șefului aceluia misterios, se pomeni asistînd la inițierea unei alte acțiuni similare.

Cu Inghirenti fusese dată prima lecție la lumina zilei. Acum trebuiau să urmeze altele. In dimineața aceea tocmai se pleca de acolo, din casă, pentru a doua acțiune G.A.P. Cei trei bărbați erau șeful gapului și ceilalți doi tovarăși.

Șeful repeta amănuntele și sfaturile în legătură cu întregul episod ce avea să se desfășoare. Doi tineri se oferiseră să-l ucidă pe Alfonsine, binecunoscutul centurion specializat în ciomăgirea muncitorilor în atît de lungile nopți din timpul celor douăzeci de ani. Se povestea despre Alfonsine că mai înainte de a ciomăgi, se distra, trezind din somn întreaga familie, pe care o aduna în camera cea mai mare, de obicei în bucătărie, unde siluia soția și apoi tînăra fiică, îmbrăcată în grabă. Se povestea că odată îl silise pe un antifascist să se dezbrace complet și așa golgoluț îl obligase să iasă pe stradă în plină iarnă.

Alfonsine era un bărbat frumos, înalt, cu ochii cenușii, strălucitori. Locuia pe strada Brocchesi, o stradă lungă și îngustă, cu case înalte și acoperișul neted, în care arareori pătrundeau razele soarelui.

Alfonsine se considera numai pe sine însuși un om capabil, ceilalți fiind niște bădărani, iar antifasciștii niște paiațe, față de care greșise că nu-i ciomăgise îndeajuns; politica, istoria, evenimentele din secolul douăzeci, celelalte popoare, ceilalți oameni erau niște troglodiți, știa el bine ce trebuia să facă, dacă ar fi avut mînă liberă.

Cei doi tineri se oferiseră să-l omoare.

Alfonsine ieșea din casa lui din strada Brocchesi la o oră tîrzie a dimineții, pe la unsprezece, deoarece, ca și în timpul fascismului, își reluase plăcerile nocturne, în care, datorită rezistenței lui fizice, era un adevărat gladiator.

Trecea prin fața caselor de pe strada lui, urmat de privirile furișe ale vecinilor, care îl priveau de

departe. Printre plecăciunile umile ale celor ce-l întîlneau, o lua mîndru spre o piațetă apropiată, severă din cauza fațadei unei biserici din secolul al XIV-lea, toată din marmură roasă ; din piațetă se desprindeau trei străzi.

Stabiliseră de comun acord ca cei doi tineri gapiști să-l omoare pe centurion cam la douăzeci de metri mai înainte ca strada Brocchesi să dea în piațetă, astfel încît depășindu-l pe cel căzut, să ajungă în piațeta din care porneau cele trei străzi, să fugă și să li se piardă urma.

Se știa că centurionul Alfonsine disprețuia orice însoțitor, orice protecție ; nu era de bănuit, deci, că l-ar fi putut urmări în momentul acela alți fasciști care să-l apere sau să-l avertizeze de primejdie.

Anselmo, la cîteva clipe după ce intră în odaia unde se dădeau dispozițiile, pricepînd despre ce era vorba, i se adresă șefului-gap, care în realitate era chiar acel Giovanni pe care-l cunoștea, și-i murmură :

— Pot să asist ? Vrem să încercăm și noi la Medusa.

Șeful avu un zîmbet ușor, continuă cu un glas mai răspicat, adresîndu-se tuturor, inclusiv lui Anselmo.

Era zece jumătate dimineața.

Trebuiau să plece.

Deși ziua aceea de iarnă nu era geroasă, respirau greu. Cei doi tineri aveau să se posteze la capătul străzii Brocchesi, sprijiniți de un zid și avînd un aer indiferent. Cînd Alfonsine avea să iasă pe poartă trebuiau să-l ajungă din urmă și să-l omoare.

Șeful nu-și asumase nici o altă sarcină decît să-i însoțească la locul operației.

In timp ce se pregăteau de plecare, Anselmo îi șopti șefului :

— Imi permiteți să vin ? N-o să vă încurc.

Șeful îl fixă pe Anselmo. Medusa fusese la înălțime, deși în alte acțiuni. Și Anselmo primi răsplata în locul prietenilor săi.

Șeful spuse :

— Vino. Şi adăugă : dar va trebui să mă urmezi pe mine şi nu pe ei.

— Da, răspunse Anselmo, voi sta lîngă dumneata, la cîţi metri ?

— La cîţi vei crede de cuviinţă, numai să nu trezeşti bănuieli.

Anselmo murmură un „mulţumesc".

Cei doi tineri ieşiră ; erau înarmaţi cu pistoale. Apoi, ieşi şeful. Imediat după aceea, ieşi Anselmo care socoti că nu atît primelor mişcări trebuia să le acorde atenţie, ci momentelor cînd aveau să fie în plin spectacol.

Toţi patru, apropiaţi unul de altul, mergeau înainte. Era zece şi treizeci şi cinci de minute.

In sfîrşit, cei doi tineri o luară pe o stradă lungă şi îngustă. Şeful îi urmă.

Anselmo citi pe placa de pe zid : Strada Brocchesi. Erau la locul stabilit.

Cei patru, mergînd unul după altul la o distanţă de aproximativ zece metri, străbătură toată strada aceea pustie, unde, în afara unei femei care certa un copilaş, şi a unei fete blonde care îşi întindea rufele, acolo sus, pe o sfoară legată de la o fereastră la alta din faţa ei, nu se mai afla nimeni.

N-ai fi zis cîtuşi de puţin că în curînd avea să fie omorît un om. Era una din dimineţile acelea limpezi din Toscana, cînd gîndurile, la bucuria acestei limpezimi, doresc parcă să o imite.

Tot mergînd şi trăgînd cu coada ochiului, Anselmo simţi cum îi slăbesc bătăile inimii.

Alfonsine poate că în clipa aceea stătea în faţa oglinzii, pieptănîndu-se liniştit înainte de plecare.

Tinerii se aşezară la capătul străzii, unul în faţa celuilalt ca şi cum ar fi stat de vorbă, ca nişte oameni fără treabă, flecărind despre sport, sau despre alt lucru nevinovat.

Anselmo. trecînd mai departe prin faţa lor, îi admiră pentru talentul cu care ştiau să simuleze ; cel sprijinit de zid zîmbea cu totul nevinovat, iar puloverul cenuşiu care îi venea pînă în gît, conturîndu-i-l cu supleţe, îi dădea o graţie de copil. Stînd astfel

cu spatele la zid, prefăcîndu-se că-i răspunde tovarăşului său, putea să supravegheze, fără să dea de bănuit, toată strada, adică şi ieşirea lui Alfonsine pe poartă.

Se întrebă dacă cei doi tineri aveau să execute întocmai dispoziţiile şefului.

Soarele nu ajungea în nici un punct al străzii, dar fiecare lucru se contura foarte clar.

Şeful dispăruse. Anselmo, o dată ajuns la capătul străzii, privi cu atenţie în dreapta şi în stînga şi nu-l văzu. Ocolind la întîmplare colţul din dreapta se întrebă ce trebuia să facă acum; să se întoarcă pe strada Brocchesi, s-o străbată din nou cu teama că în acest timp Alfonsine avea să iasă pe poartă, sau să se învîrtească prin apropiere pînă cînd se va auzi împuşcătura sau împuşcăturile, adică în realitate să nu asiste la nimic?

Se opri în faţa unui manifest şi, după cîteva secunde, îşi întoarse din nou capul. Pe şef tot nu-l văzu, strada era foarte liniştită. Atunci, cu bună ştiinţă, se întoarse.

Îl descoperi pe şef sprijinit de zidul unei case cu intrînd; fuma cu un aer distrat. Anselmo îşi făcu socoteala că din poziţia aceea şeful nu domina lungimea străzii Brocchesi, în schimb îl putea zări pe unul din gapişti, în diagonală; în clipa în care l-ar fi văzut mişcîndu-se, însemna că în aceeaşi clipă Alfonsine a apărut în poartă.

Anselmo începu din nou să citească manifestul, aşezîndu-se în aşa fel încît să-l poată urmări cu coada ochiului pe şef. Cînd avea să-l vadă mişcîndu-se, s-ar fi mişcat şi el.

Şi imediat îl zări cum se desprinde de lîngă zid, aruncă ţigara şi intră pe strada Brocchesi.

Anselmo îl urmă. După cîţiva paşi ajunse şi el la capătul străzii Brocchesi, care, aşa cum am spus e o stradă foarte îngustă şi lungă de peste două sute de metri, şi unde lucrurile se petreceau astfel: cam la jumătatea străzii, de-a lungul zidului din stînga, Alfonsine, în uniformă de centurion de miliţie, se îndepărta înspre capătul străzii. În spatele lui, cam

la patruzeci de metri, mergeau grăbiți cei doi gapiști. La vreo douăzeci de metri de ei, Anselmo îl vedea din spate pe șef.

Îi urmări pe toți. Acolo, jos, la capătul străzii Brocchesi, strălucirea soarelui era atît de puternică, încît aproape orbea.

Cei doi gapiști se apropiau din ce în ce mai mult de Alfonsine, Anselmo observă că șeful mergea și el acum mai grăbit, de parcă ar fi vrut să fie foarte aproape în momentul acțiunii.

Și Anselmo grăbi pasul.

Cei doi tineri erau la cîțiva metri de Alfonsine; ajunseră în spatele lui.

Anselmo văzu moțul negru de la fesul lui Alfonsine cum biciuia aerul; remarcă spatele lui atletic; avea un pas lung și sigur.

Acum cei doi gapiști erau foarte aproape de el.

Șeful se afla la o distanță de zece metri în urma lor.

Alfonsine, poate puțin curios de sunetul pașilor pe care îi simțea în spatele lui, se întoarse ușor, apoi își continuă drumul.

Cei doi tineri mai rămaseră două trei secunde în urma lui, apoi, brusc, îi trecură unul în stînga și altul în dreapta; fură lîngă el, îl depășiră, îl distanțară; și nu-l omorîră. Erau de-a lungul zidului din dreapta. Acum mergeau cu și mai mare grabă, de parcă s-ar fi temut să nu le înțepenească încheieturile.

Alfonsine își continua drumul, de-a lungul zidului din stînga, într-un mers aparte, săltat, încît moțul negru al fesului său biciuia aerul.

Anselmo îl văzu pe șef iuțind mai mult pasul; ajunse la foarte mică distanță de Alfonsine.

Anselmo ajunse și el foarte aproape de șef.

Ochii lui Anselmo îi urmări pe cei doi tineri care merseră pînă la capătul străzii, fără să se mai întoarcă apoi nici spre fesul lui Alfonsine nici spre șef.

Dintr-o privire, văzu că șeful avea mîna dreaptă parcă ferecată în buzunarul paltonului, și se afla cam la un metru de Alfonsine, dacă nu chiar mai aproape.

Toți trei erau foarte aproape: Alfonsine, șeful și Anselmo.

Șeful trase atunci un foc fulgerător în ceafa lui Alfonsine.

Anselmo văzu cu precizie că era gata să tragă încă unul, dar socoti că-i de prisos.

Alfonsine căzu cît era de lung, cu trupul paralel cu zidul din stînga de pe strada Brocchesi.

Cei doi tineri gapiști dispăruseră.

Prin faptul că șeful-gap întîrziase trăgînd lovitura aceea greoaie asupra lui Alfonsine, Anselmo ajunsese acum alături de ei; unul în picioare, celălalt cu brațele întinse în lături pe pavaj.

Șeful își continuă grăbit drumul.

Anselmo regretă că nu aruncase măcar o privire pe chipul lui Alfonsine care zăcea răsturnat cu fața spre stradă, deci în văzul tuturor. Zări numai brațele care luaseră poziția aceea, ca ale unui om ce-ar vrea să îmbrățișeze.

Anselmo îl urmă pe șef și amîndoi intrară în bătaia puternică a soarelui ale cărui irizări le simțeai parcă intrîndu-ți în ochi.

Anselmo o apucă la întîmplare pe una din cele trei străzi. Îl pierdu din vedere pe șef. Merse drept înainte. I se păru că aude un murmur în spatele său, care venea pesemne de pe strada Brocchesi. O apucă pe străzi care i se păreau mai aglomerate decît altele. Nu mai avea răbdare pînă să fie sigur că nu-l urmărește nimeni, ca să se poată întoarce în casa unde în aceeași dimineață adusese banii aceia căzuți din cer, ca să stea de vorbă cu șeful.

Intră în casă și-l văzu; un aer rătăcit, speriat, de o duioșie afectuoasă; în ochii săi transparenți era ceva ireal, ca iarna în transparența pîrîiașelor de munte care în afara limpezimii lor mai au un anume reflex înghețat care nu atrage de loc inima omului.

Anselmo strînse mîna pe care acesta i-o întinse moale și plină de-o năduşeală rece. In timp ce Anselmo spunea cuvinte de admirație, celălalt îi răspundea prin cîteva murmure de parcă nu el ar fi

fost autorul, sau parcă n-ar fi fost în stare să se exprime.

Părea că nu voia să discute despre asta, că nu înțelegea cum de ajunseseră lucrurile acolo; lui Anselmo i se păru că acțiunile lui derivau dintr-o mare conștiinciozitate care, deși înălțată pînă la zeificare, continua să rămînă ce era. Aerul pe care-l avea, chipul lui, cuvintele pe care le spuse îl făcură pe Anselmo să se gîndească la manechinele metafizice pe care cei mai buni pictori de după primul război mondial le-au descoperit cu ferocitate, îl văzu ca prefigurînd o imagine închipuită, ajunsă acum o realitate mecanică.

Între altele, Anselmo asistă și la venirea celor doi tineri neprihăniți care dăduseră greș. Umiliți, începură să-și ceară scuze, dar nimeni nu-i dojeni.

Între timp cei din casă se retrăseseră fiecare în odaia lui, ca niște funcționari în birourile lor.

Anselmo, nesalutat de nimeni, plin de gînduri și de semne de întrebare, o luă înspre gară, de unde un tren avea să-l ducă înapoi, acasă, la Medusa.

CĂRTICELELE LUI NELLY

Anselmo, în calitatea lui de medic, se trezi că descoperă toate iubirile lor. Începu cu Duchen; odată veni la el la policlinică și începu cam jenat:

— Ar trebui să faci o vizită unei fete, e logodnica mea.

— Mă bucur. Voi fi încîntat s-o cunosc.

Duchen șovăi oarecum, spunînd cu o timiditate plină de afecțiune:

— E evreică, trebuie să stea ascunsă. Apoi în grabă: Stă la un administrator de-al lui Roderigo, într-o odaie părăsită, la Fossabreve, are febră de cinci zile, o fi răcit, tușește.

— Vin imediat.

— M-aș bucura. Să mergem, te însoțesc.

Fata era foarte frumoasă, Anselmo își aduse aminte că o mai întîlnise de cîteva ori; tatăl ei avea o prăvălie de stofe pe bulevardul Berlinghieri. Avea ochii de o culoare cenușiu-fosforescentă, conturați de gene lungi; pe chipul ei se citea o neînfrînată bucurie de viață, ca și o curiozitate strengărească ce-o făceau cîteodată să pară de o copilărie nespusă.

— Crezi că e grav?

— Nu. O bronșită ușoară. Se vindecă în două zile.

Anselmo se opri o clipă să mai discute. În minte îi juca imaginea unei sirene, o tînără Diană care își scoate capul din valuri, rîde și cheamă. Ar fi vrut să-i spună lui Duchen: „Ai dreptate să fii îndrăgostit, să te temi pentru ea", dar își traduse altfel gîndul:

— Vor trece repede și timpurile astea, în curînd veți fi liberi. Cîteva luni de răbdare.

— Crezi dumneata asta ? întrebă fata luminîndu-se toată.

— Desigur. Ne vom revedea pe plajă, voi veni să vă dau ziua bună. Şi, nemaiaşteptînd răspuns : îi voi da doctoriile lui Duchen, e de-ajuns puţină aspirină şi siropul de tuse.

Cu Roderigo ocazia se ivi graţie maşinii. Anselmo adusese acumulatorii de pe platou acasă la ţărau.

— Te întorci jos ? Aş putea veni şi eu ?

— Cu plăcere.

— Ar trebui să faci însă un ocol pe la Navetta ; trei sau patru kilometri în plus.

— Bine.

Mosca se uită mustrător la Roderigo care se urcă grăbit în maşină, abia salutîndu-şi tovarăşii care rămîneau acolo. Pe drum, Roderigo nu făcu nici o aluzie la motivul călătoriei aceleia, vorbiră despre organizaţie, de apropiatele lansări, de Centru, care voia să transporte arme şi în alte regiuni ; Anselmo mai descrise o dată acţiunea G.A.P. la care asistase la S.

Ocolul pe care-l ceruse Roderigo fu făcut.

— Am ajuns ! Cobor aici.

— Dar nu-ţi fie teamă ! Voi fi foarte discret. De ce vrei să faci pe jos restul drumului ? Spune-mi unde trebuie să te duc şi n-o să spun niciodată nimănui nimic.

— După o scurtă tăcere, Roderigo consimţi :

— Atunci, mergi înainte, şi coteşte-o la dreapta. Acum ia-o pe străduţa aceea. La poarta de fier, în vale, am ajuns.

Anselmo fu poftit înăuntru. Era o vilă luxoasă. Fata era sigură de ea, chiar mai mult, avea o aroganţă care adăuga ceva în plus farmecului ei, avea forme foarte armonioase, repezită la vorbă şi sprintenă în mişcări. Anselmo rămase uimit cînd se pomeni pe neaşteptate în salonul acela mare, ai cărui pereţi erau împodobiţi cu scene de vînătoare şi pescuit, tablouri pe care altă dată le-ar fi considerat de cel mai prost gust, dar acum, în timpurile acelea cumplite de război, în timp ce fata aceea, sigură de frumuseţea

ei, îl mustra aspru pe Roderigo c-o făcuse să-l aştepte şi voia să-şi afirme întreaga ei stăpînire, i se părea că scenele acelea închipuie însăşi condiţia umană în care pînda, agresiunea, aservirea celui mai slab de către cel mai tare constituie viaţa de zi cu zi.

Roderigo murmură nişte scuze, zîmbind cu ironie, de parcă în momentul acela l-ar fi ascultat pe Mosca şi şi-ar fi amintit de mustrarea lui tăcută.

Anselmo începu o conversaţie uşoară, cu o infatuare mondenă; făcea aluzii la mişcarea clandestină vorbind despre ea ca despre o joacă; era ceva elegant să participi la o mişcare ca aceea.

Fata îl asculta, curioasă şi neîncrezătoare, pînă cînd Roderigo, aşteptînd parcă momentul să demonstreze că nu era de loc sub papuc, o anunţă:

— Mîine dimineaţă plec din nou.

Şi fata fu gata să se bosumfle, dar numaidecît apoi uită de el, ca o copilă răsfăţată care nu ştie nici ea ce vrea.

Anselmo se întrebă apoi dacă părinţii celor doi fuseseră de acord cu căsătoria aceea bogată şi ajunse la concluzia că cei doi tineri se iubeau, probabil, dar că ajunseseră prea uşor la căsătorie, nu se cuceriseră.

In schimb, cu prietena lui Summonti scena fu patetică; era săracă, o muncitoare fără slujbă, un botic palid, cu trăsături aspre, suferinde, iar ochii atît de blînzi, ca ai unui pui de pasăre care priveşte cerul pentru prima dată din cuibul lui, vrînd să se avînte în văzduh.

— Aş vrea un certificat.

— Da.

— Nu-i pentru mine.

— N-are importanţă. Ţi-l dau.

— Ar trebui să faci o vizită unei persoane, nu numai ca să verifici că este adevărat...

— Unde trebuie să mă duc, spune-mi?

— Te conduc eu.

Căsuţa ei mizerabilă se afla la periferia Medusei; cinste curată şi strălucitoare ca diamantul, cinste pe care o are poporul cînd cu modestie şi încăpăţînare nu

iese din hotărele sale. Summonti nu cerea decît un supliment de zahăr.

— Dacă numai de asta e vorba, nu-i nevoie s-o consult pe domnișoara, declară Anselmo și descoperi în ochii fetei recunoștință.

Și ceilalți din organizație aveau cîte o iubită, o femeie, cu care întreținеau o legătură, sau la care numai le fugea gîndul. Era un subiect învăluit în pudoare, ținut ascuns, de parcă ar fi fost o slăbiciune față de pasiunea lor pentru mișcarea clandestină. Totuși, în anumite ore, ca prin farmec, tensiunea se mai risipea, în sufletul lor se trezeau sentimentele cele mai simple și mai umane; deodată se auzea: „Trebuie să mă duc acasă". Sau „Azi am o treabă", sau altă frază asemănătoare și, surzi la orice altceva, se suiau pe bicicletă și dispăreau. Prietenii ghiceau, zîmbeau cu înțeles. Lorenzino, calm și hotărît și cu fantezia închinată cinematografiei americane, își iubea pur și simplu nevasta. „Diseară mă duc să dorm acasă", anunța el și, fără alte explicații, părăsea platoul de la Cernaia și se îndrepta spre Medusa unde îl aștepta fata aceea care semăna cu eroinele din filmele *western*. Într-una din diminețile acelea, cînd abia apărură zorile, în timp ce intra în casă și era gata s-o trezească pe soția lui, căreia îi întrezărea chipul pe albul pernei, auzi bătînd ușor la ușă. Rămase nedumerit, se gîndi că era vîntul. Și soția lui, care deschisese ochii, rămase atentă.

Se auzi din nou zgomotul unei mîini care bate în lemn, un zgomot slab.

— Mă uit prin crăpăturile obloanelor, și Lorenzino învîrti încet, ca să nu facă zgomot, mînerul de la fereastră, deschise și-și apropie fața.

— Rosa! S-a întors sora ta! Și alergă jos.

Rosa ridicase mîna ca să bată mai energic de data asta, cînd auzi un tîrșiit de pași și, imediat, deschizîndu-se ușa.

— Rosa!

Cumnata încercă să aibă aerul de totdeauna, al unei vizite obișnuite la sora ei, totuși un val de emoție îi cuprinse toată făptura, încît nici nu-și dădu

seama cînd trecu pragul și se pomeni în brațele cumnatului care-i șoptea :

— Cîte griji nu mi-am făcut ! Bravo ! Bravo !

Cei doi tineri se desprinseră unul de celălalt. Lorenzino se grăbi să închidă ușa, rămasă deschisă.

Coborîse și sora, așa că urmară alte îmbrățișări.

— Cum a fost ? Să mergem în casă.

De emoție, chipul Rosei se aprinse, era tocmai ceea ce lipsea frumuseții ei.

— Povestește-ne !

Rosa avu un gest de comediantă, cu totul neobișnuit la ea ; își scoase încet paltonul, lăsîndu-l să alunece. În jurul taliei apăru un fel de muzicuță, în unele puncte mai umflată, într-altele mai plată.

— Ce e ? Am simțit cînd te-am îmbrățișat, exclamă Lorenzino.

— Și eu, adăugă sora ei.

— Un aparat de radio. Mi l-au dat americanii.

— Radio transmițător ? Cum ai izbutit să-l capeți ?

— Am spus ceea ce m-ai sfătuit tu. Numai atît. M-au crezut imediat. Căpitanul Frosine, Joe Frosine. M-a crezut din prima zi.

— Explică mai clar. Ai trecut linia frontului. Apoi ?

— Cînd am trecut frontul, au fost clipele cele mai grele. La un moment dat m-am trezit dincolo fără să-mi dau seama. Am dormit pe jos, bombele șuierau din toate părțile. Femeile din sud sînt tare bune, le spuneam că-mi căutam bărbatul, m-au găzduit la ele acasă. Americanii nu mai înaintau. Au apărut iar fasciștii și s-au întors nemții. Pe străzi erau tineri spînzurați. Apoi m-am urcat într-un *jeep* american, m-am descurcat cu engleza mea și m-au dus direct la Comandant ; a fost nevoie de opt ore de drum fără opriri, prin învălmășelile din spatele frontului. În aceeași seară i-am și explicat întreaga situație căpitanului Joe, Frosine Joe, e un italo-american. La fiecare întrebare de-a lui aveam răspunsul prompt. E o persoană serioasă, pricepe totul din zbor, e șeful organizației de partizani, știe totul despre toți ; în zilele următoare mi-a dat multe sfaturi. Așteptați să-mi scot radioul.

In timp ce Rosa vorbea fără să se mai oprească, rămăsese în picioare, cu soiul acela de muzicuță comică în jurul taliei.

— Ce fel de oameni sînt ? întrebă puțin cam agitat Lorenzino, în timp ce Rosa își desprindea cu grijă diversele piese pe care le așeza pe masă.

— Cine ?

— Americanii !

— Te înțelegi imediat cu ei. E o plăcere să lucrezi cu ei. Nu pierzi vremea degeaba, ai impresia că-i cunoști de cînd lumea. La recomandările căpitanului Frosine am făcut un curs rapid de inițiere ; apoi va veni adevăratul radiotelegrafist ; va coborî cu parașuta. Pînă una alta putem transmite.

— Putem pune orice întrebare ?

— Oricare. Am cifrul. Joe e cel care citește mesajele și care dispune de tot.

— In spatele lui e America, comentă Lorenzino cu oarecare tristețe.

— Da, confirmă Rosa, de parcă aflîndu-se din nou de partea astălaltă, în mijlocul greutăților italiene, începea iar să gîndească.

Soția lui Lorenzino, care rămăsese pînă atunci în extaz în fața surorii ei, întrebă :

— Și ai avut de suferit cînd ai trecut linia frontului, la întoarcere ?

— Eram îngrijorată din cauza aparatului de radio. Am stat tot timpul într-un colțișor. A fost un singur moment critic, cînd un fascist mi-a băgat lumina în ochi, eram într-un vagon... și Rosa lăsă în aer vorba, apoi, parcă acuzîndu-se pe ea însăși : Poate că m-am salvat fiindcă sînt urîtă.

— Nu, nu ești urîtă, protestă Lorenzino și soția lui îndurerată adăugă :

— De ce spui asta ?

— Mi-a pus lanterna în față, era gata să mă întrebe ceva, apoi spuse : „Nu, asta nu“ și a plecat mai departe.

— Dar cum ți s-au părut americanii ? reluă Lorenzino.

— Nu ți-am spus ? Te poți pune ușor de acord cu ei. Mi se părea că sînt din nou copilă, la școală. Gîndiți-vă și voi, puteam să fiu o spioană, și totuși ei m-au crezut imediat. Au dreptate, dacă n-ai încredere nu faci nimic.

— Ne vom pune pe muncă, își spuse cu glas tare Lorenzino sie însuși. Englezii, mai ales americanii, o să ne ajute să furnizăm arme pentru toate regiunile din jur.

— Cum englezii ?

— Nu știi că a avut loc lansarea ? Englezii au dat drumul pachetelor. În timp ce tu erai plecată, am făcut și noi ceva.

— O lansare din partea englezilor ? explodă Rosa stupefiată și deziluzionată. Atunci am ajuns prea tîrziu !

— Niciodată nu-i prea tîrziu, murmură Lorenzino și, pentru prima oară, și-l imagină cu duioșie pe Summonti : cine știe cît de fericit ar fi fost el de o lansare numai a lor, obținută numai prin puterea lor, fără intervenția nici unui amiral.

— Cu lansările noastre vom furniza arme și bani pentru diferite regiuni, confirmă Lorenzino.

— Bani ? întrebă Rosa ca un ecou.

— Bani. Englezii au aruncat pe pămînt un milion.

— Un milion ?

— Da. Un milion. Și căpitanul tău Joe va intra în funcțiune. Îl stimulăm noi. Americanii vor fi și mai darnici decît englezii.

Rosa, care crezuse că aduce tot ce era mai nou pentru ei, se simți depășită și, ca să se apere, reveni la entuziasmul pe care-l avusese pentru căpitanul Frosine :

— Joe pricepe totul din zbor, protestă ea. E un bărbat extraordinar.

— Bine, dacă înțelege, ne va răspunde, îi tăie vorba Lorenzino și, vrînd parcă să treacă ușor peste gîndurile lui, o întrebă cu afecțiune : Ești obosită ? Nici nu te-am întrebat măcar cum de-ai venit la ora asta ? Cu trenul ? Cu vreo ocazie fericită ?

— Cu trenul. Am călătorit toată noaptea. Am ajuns la Medusa la patru. Trecînd pe aici mi-a venit chef să bat la uşă. Mi-am lăsat valiza la gară.

— Te-am auzit imediat. Băteai la uşă ca o păsărică cu ciocul.

— Nu mă înduram să vă scol din somn.

Sora ei interveni.

— Hai, du-te şi te culcă. O să vorbiţi mîine.

— Lasă aici aparatul de radio, să-l privesc, spuse Lorenzino.

— Ai fost îngrijorat?

— Da. Cîteodată mi se părea că am abuzat de încrederea familiei noastre pentru o iluzie de-a mea. Acum mă simt liniştit.

— M-am descurcat, zîmbi Rosa, şi păru distrată la un anume gînd.

— E chiar un tip bine căpitanul Joe?

— Conduce mişcarea. Mi-a dat multe sfaturi, şi simţi că era gata să roşească.

— Du-te la culcare, eşti obosită, spuse din nou sora ei. Mîine veţi mai vorbi. Ai călătorit toată noaptea. Cînd începeţi să discutaţi despre chestiunile voastre, uitaţi de toate celelalte.

— Da, mă duc. Mama e bine?

— Da. Eram îngrijoraţi pentru tine. Au trecut aproape două luni de cînd ai plecat.

— Dar îmi dau seama că aici n-aţi pierdut vremea, eu acolo în sud mă străduiam să mai exagerez puţin realitatea aşa cum mă sfătuiseşi tu, în schimb, nici nu bănuiam că lansarea a avut loc. Cum a fost?

— Frumos. Ne-am distrat; într-o dimineaţă ne-a fost chiar teamă. Sîntem la primele încercări. Şi ţi s-a părut că americanii sînt organizaţi?

— Sînt foarte bogaţi. Duc războiul cu calm. Înainte de a ajunge aici, vor distruge întreaga Italie.

— De ce?

— Mai întîi bombardează, apoi, după cîtva timp sosesc trupele, cînd sînt cu-adevărat siguri pe poziţii. Am văzut asta de două ori, trecînd frontul. Nemţii nu mai erau şi ei nu se apropiau.

— De ce nu se apropiau?

— Nu știu. Nu vor să moară.
— Sînt niște realiști.
— Au altă concepție despre război.
Interveni din nou sora :
— Hei, gata ! Pleacă ! Cînd te-o vedea mama ! Începuse să se ducă chiar și la biserică.
— După masă vin pe la voi ; mai ai atîtea să-mi spui ! sări Lorenzino. E foarte important să știu cum sînt făcuți, mesajele trebuie trimise pe gustul lor.
— Și Summonti, preotul roșu, ce face ?
— De cum o să afle că ai sosit cu radioul transmițător, anunță imediat Centrului.
— Și fasciștii ?
— Deocamdată tac, numai de n-ar începe să vorbească dintr-o dată. E unul, îl cheamă Badaloni, a devenit secretarul organizației fasciste.
— Cine ? Prăpăditul ăla care se prefăcea că-i protejează pe antifasciști ?
— El. A distribuit vilele. E iubit de toți săracii din Medusa.
— Ce vile ?
— Vilele străinilor. Le-a dăruit săracilor ; mai întîi a dat ordin să fie prădate.
Rosa încruntă fruntea, de parcă cu greu ar fi reușit să-și repună ordine în minte. Lorenzino, amintindu-și de pătimașele discursuri sociale pe care le aranja cumnata sa, îi spuse zîmbind :
— Tovarășul Badaloni v-a întrecut !
Rosa reveni la aerul de mai înainte și spuse cu un glas pătimaș :
— Nu-i decît o paiață !
— Du-te ! o rugă din nou sora ei. Mama o fi trează, acum poate că se gîndește la tine.
— Mă duc imediat.
— Vrei să te însoțesc ? întrebă afectuos Lorenzino.
— Acum m-am obișnuit să umblu singură.

Membrii organizației clandestine din Medusa puseseră stăpînire pe o mașinuță grozavă, un flecușteț negru, îmbibat bine cu cerneală, un rulou și o manivelă pe un trepied : un ciclostil, o mașină de tipărit.

În tot timpul celor douăzeci de ani, ziarele fuseseră în exclusivitate fasciste. Cu o bucurie sălbatică și copilărească, tinerii descoperiră că, avînd la îndemînă mașinuța aceea, puteau tipări un ziar al lor. Cînd citiră pentru prima dată tipărite vorbele pe care pînă atunci le rostiseră numai între tovarășii mai de încredere, li se păru că din cuvintele acelea iradia lumină. Micul ziar avea caracterele umede, hîrtia era proastă, și totuși, din ciclostil parcă se scurgea un șuvoi de aur. Summonti era în culmea fericirii; aveau, în sfîrșit, un mijloc de a-și difuza și ei ideile, speranțele, de a comunica cu tovarășii de la distanță, de a acționa mai temeinic decît se putea face prin glas.

La început, ciclostilul operă în casa lui Summonti; de redacție se ocupa fiecare cîte puțin, dar Summonti era cel care, inspirat de circularele Partidului, rezuma directivele, extrăgea cuvintele de ordine. Doi tovarăși aveau sarcina să învîrtească manivela; alții aveau sarcina difuzării. Cînd organizația se dedică lansării, din cauza unui număr scăzut de oameni disponibili, spre durerea lui Summonti, tiparul căzu pe planul al doilea. Din întîmplare, amiralul află de ciclostil, și mai ales de încetarea activității lui în perioada aceea; cu spontaneitatea entuziastă care-l caracteriza, spuse:

— Aduceți-l aici, vor lucra băieții lui Nelly și se vor distra. Îl vom pune în debară, unde e destul spațiu.

Summonti, ținînd seama de faptul că el, în calitate de responsabil, nu trebuia să țină în casa lui tiparul și ciclostilul, dovadă serioasă a unei organizații clandestine, acceptă ca mașinuța la care ținea atît de mult să-i fie totuși luată de acasă.

— De altfel, va sta puțin timp la vila lui Nelly. Voi pregăti cîțiva tovarăși la periferie și o vom duce acolo!

Cei doi băieți ai contesei, Tittì, al cărui chip se maturiza din zi în zi, și Lori, cel mai mic, învîrteau acum manivela, plini de entuziasm, mînjindu-se de cerneală; apoi un tovarăș ridica tipăriturile. Anselmo,

în frecventele sale vizite la vilă, vizite pe care le făcea tot mai mult ca prieten decît ca „ofiţer de legătură", intra adesea în debară, adică în tipografie, primit cu bucurie de cei doi băieţi şi arunca o privire la titlurile articolelor, la ordine, la explicaţiile „marxiste" unde se recunoştea stilul lui Summonti ; şi de fiecare dată nu se putea abţine de la un gest de bucurie, văzînd tipărite, expuse la lumină, cuvintele care exprimau toată speranţa lor.

In seara aceea, Anselmo fusese invitat la masă.

— Te aşteptăm ! îi spusese Nelly. Şi abia intrase în vilă, cînd, trecînd prin faţa „tipografiei", prin uşa întredeschisă îi ajunse la ureche un rîs confuz şi grosolan, o veselie de băieţi care pregătesc o mare ştrengărie şi se apropie să vadă ce se petrece acolo. Amîndoi aveau ochii lucioşi şi, fără să-l mai salute măcar, îi spuseră :

— Veniţi, veniţi, domnule doctor, îl poftiră ei cu un glas reţinut. Închideţi, vă rugăm, uşa. O carte extraordinară, adăugă Tittì. O traduce comandantul.

— Priviţi. Are şi desene. Se numeşte *Educaţia.*

— *Educaţia mondenă,* adăugă cel mic, cu aerul unuia priceput.

— E cartea lui Bobi. A spus că ne plăteşte. Am şi scris pînă acum şaizeci şi patru de pagini ; ce hîrtie frumoasă a găsit !

Anselmo îşi dădu imediat seama că era o carte pornografică.

— E o capodoperă, aproape că ţipă cel mic, de parcă ar fi fost puţin ameţit sau ar fi aprins prima ţigară din viaţa lui.

Intre timp, Nelly, anunţată de sosirea lui Anselmo, îl chemă în salon.

— Nu spuneţi nimic, mai ales prietenilor dumneavoastră ; Bobi a spus că tiparul trebuie să rămînă secret, se grăbi să-l prevină Tittì.

Cina se servea în onoarea lui Bobi, pentru apropiata lui plecare.

Nu mai voia să stea acolo, pe spezele lui Nelly. Nici Saverio nu mai primea leafa de multe luni şi

la vilă se resimţea sărăcia. Bobi se întorcea în Piemont, alături de soţia lui, cu care se împăcase.

Băieţii se aşezară la masă, cu mîinile mînjite de cerneală, în ciuda faptului că le frecaseră bine cu săpun. Anselmo observă că masa era îmbelşugată: tăiţei făcuţi în casă dintr-o făină excelentă, pîinea albă, rumenită, cu o mireasmă îmbietoare; apăru apoi şi o budincă albă, garnisită. Anselmo o felicită pe stăpîna casei în repetate rînduri, dar la urmă, la apariţia minciunelelor, o tavă imensă umplută cu vîrf, avu o străfulgerare care-l făcu să rămînă mut pentru cîteva clipe: „E făina profesorului Vanvitale!"

Reluă conversaţia, începu din nou să zîmbească, să asculte, dar în acelaşi timp, aproape fără voia lui, îşi imagina scenele petrecute. Profesorul Vanvitale trimite cei trei saci lui Saverio, e cel mai puţin compromiţător, un amiral. Făina albă devenise de negăsit, un vis îndepărtat. Sosirea celor trei saci e o surpriză extrem de frumoasă. Bobi dansează în jurul sacilor ca un urs greoi, îi face cu ochiul lui Nelly, zîmbeşte de naivitatea lui Saverio, glumeşte pe seama scrupulelor sale asupra „bunurilor sacre ale partizanilor".

Pe neaşteptate, ordonă cu severitate să fie controlată de către ordonanţă calitatea făinii. Nelly, avînd şi ea o poftă nemaipomenită de pîine albă, de tăiţei făcuţi în casă, de prăjituri, îl urmează cu emoţie. Saverio mai întîi nu-şi dă seama, apoi Bobi îi face nişte aluzii, Nelly, nişte mîngîieri, boticul graţios: „Dar Umberto, şi tu eşti un patriot, şi apoi, am ajuns să visez şi noaptea pîine albă"! Saverio se înroşeşte şi în mod tacit consimte; primul sac a şi ajuns la jumătate. Acum survenise obligaţia de a-l sărbători pe prietenul care pleca la sfîrşitul săptămînii, cine ştie cînd se vor revedea, viitorul are o culoare foarte nesigură, şi, pe deasupra, Saverio s-a îmbolnăvit şi de o gripă, care i-a trecut de altfel, dar a rămas cu un guturai acut: „Ascultă, Umberto, spune ce vrei, dar de astă dată te voi îngriji, eşti nehrănit". Şi primul sac atinge fundul.

Cina din seara aceea se apropia de sfîrşit, într-o surescitare generală, desigur provocată şi de mîncărurile bune ca şi de belşugul de vin, dar mai cu seamă fiindcă Bobi începuse cu o bucurie amară, cu o voluptate distrugătoare, să descrie amănuntele ruşinoasei meserii pe care avea s-o întreprindă cu chibzuială, în viitorul cel mai apropiat; sublinia şi repeta numele acelea de parcă ar fi vrut să se obişnuiască să le întrebuinţeze în limbajul său de fiecare zi. Saverio, vechiul tovarăş de la academie, îi urmărea jocul cu condescendenţă, avînd deplină convingere că prietenul său nu făcea altceva decît să exteriorizeze într-o manieră personală durerea suferită din cauza înfrîngerii, deznădejdea cumplită din pricina carierei distruse, tulburarea pe care i-o provocase trecutul, ca şi coşmarul viitorului.

Dar la un moment dat, Bobi puse capăt farsei aceleia groteşti, deveni serios şi spuse cu un ton serios:

— Umberto, la lucru! şi, adresîndu-se lui Anselmo: Faţă de dumneata nu putem comite ipocrizii, dimpotrivă, ne-ai putea da o mînă de ajutor la traducere, ştiu că dumneata eşti un umanist — şi ridicîndu-se cu greu de pe scaun, adăugă: Sînt gata de plecare, am fost obligat să mă împac cu soţia mea. Trecuse multă vreme de cînd am plecat, Nelly luase în grija ei o epavă.

— Dar ce tot spui? eşti cel mai drag prieten al nostru, protestă contesa şi, aproape cu lacrimi în glas, veni iute lîngă el şi-l mîngîie cu duioşie pe obraji.

— Repede la lucru! Umberto! se scutură Bobi, vrînd parcă să alunge orice sentimentalism. Mai avem încă vreo cîteva capitole. Doctorul Giustiniani nu e unul dintre exaltaţii aceia! Şi era gata să adauge vreun epitet şi mai pipărat la adresa celor din organizaţie, dar renunţă de astă dată.

— Eu m-aş băga în pat, să mă înfofolesc bine, să beau un lapte cald şi un coniac, aşa sper să scap de blestematul ăsta de guturai.

— Da, bagă-te bine sub plapumă, îţi fac un vin fiert, pe urmă venim şi noi la tine. Anselmo, vino cu noi, te vei distra. Cînd am fost la Paris, mi s-au

dăruit cărticelele astea, le ţineam într-un salonaş. Dacă venea vreo prietenă, în timp ce m-aştepta, începea să citească ; o surprindeam apoi cu chipul tulburat. Şi în ochii lui Nelly şerpui o flacără.

— Da, vin, consimţi Anselmo care ştia despre ce e vorba din mărturisirile băieţilor. Vă voi ajuta la traducere.

Saverio urcase în camera cu floricele albastre ; după puţin timp veniră şi ei. Amiralul era în pat, cu trei perne sub spate, o căciuliţă groasă de lînă trasă bine pe cap şi cu plapuma pînă peste umeri. Cu ochelarii lui de presbit pe nas, aducea cu lupul din poveste cînd se travestise ca s-o poată înghiţi pe Scufiţa Roşie. Cartea pe care o ţinea în mînă avea o supracopertă din hîrtie lucioasă cu desene, dintre care două în culori. In ea era vorba despre o fată, o englezoaică, iniţiată în voluptatea simţurilor. Traducerea ajunsese destul de departe ; Bobi se aşezase lîngă toaleta lui Nelly, debarasată de piepteni, perii, pensete, sticluţe şi tot felul de fleacuri, îşi deschisese caietul şi, cu un stilou în mînă, era gata să scrie ceea ce i s-ar fi dictat. Bobi nu ştia englezeşte, fusese obligat să ceară ajutor prietenilor săi. Oglinda de la toaletă îl reflecta în această atitudine de aşteptare concentrată.

Anselmo se aşeză în fotoliul de lîngă pat, Nelly stătea în picioare într-o stranie stare de surescitare.

— Am convins-o pe soţia mea să facă alte desene. A fost una din condiţiile reîntoarcerii mele la ea. Vom crea o capodoperă, voi fi plătit în aur ! exclamă Bobi, vorbind ca pentru sine. Hai, să începem.

Saverio, care era aplecat deasupra paginii de cîteva secunde, începu să traducă. Era vorba despre o fată internată într-un colegiu, care fusese iniţiată de o prietenă în plăcerile simţurilor şi acum, împreună cu alte colege, comit acte îndrăzneţe. In capitolele următoare, voluptatea avea să devină unica lor zeitate.

Din cînd în cînd, Anselmo sugera cîte un cuvînt, o vorbă potrivită.

— Da, e o carte care stîrneşte o adevărată sete, e de o eleganţă rafinată. Anselmo a înţeles despre ce e vorba ! spuse Nelly, excitată de ambianţa provocată de carte ca şi de faptul că se afla într-o cameră de dormit împreună cu trei bărbaţi preocupaţi de tema iubirii sexuale.

— O capodoperă, mormăia mereu în sinea lui Bobi, scriind grăbit cuvintele ce i se dictau.

La încheierea capitolului, Anselmo se ridică să-şi ia rămas bun.

— Pentru seara asta, ajunge. Mai lăsăm şi pe mîine, zise Bobi, închizînd preţiosul lui caiet. De-am fi lucrat aşa în fiecare zi, şi cu precizia asta, azi cartea ar fi fost gata. Şi apoi, vrînd parcă să facă o mărturisire la care se gîndea de mult, dar nu i se ivise ocazia : Doctore Giustiniani, dumneata crezi că glumesc, dar eu sînt foarte hotărît în cele ce vă spun. Viaţa mea din trecut nu mai există. N-am nici o meserie şi sînt şi bolnav. Nu mă pricep să fac altceva decît asta — adăugă el arătîndu-i caietul — şi pot afirma că în asta pun şi pasiune.

Anselmo, urmărind expresia chipului lui Bobi, îşi aminti de-un dialog scurt pe care-l avusese într-o zi cu amiralul Saverio în legătură cu Bobi. „E în preajma sinuciderii" — spusese Anselmo. Saverio devenise palid. „Da, e adevărat" şi de unde stătea liniştit, se ridicase în picioare, o chemase pe Nelly şi, mai înainte de a-i da vreo explicaţie, cu un aer destul de tulburat, îi spuse : „Trebuie să-l înveselim". Şi insistă „Trebuie să-l mai distrăm".

— Vino, Anselmo, oferă-mi braţul. Te însoţesc, îl invită Nelly.

Anselmo îi salută pe cei doi amirali, o lăsă pe Nelly să iasă prima şi împreună coborîră scările.

Cînd ajunseră în vestibul, singuri, lîngă uşa de la intrare, în loc să-i întindă mîna să-şi ia rămas bun, Nelly se aşeză în tăcere în faţa lui Anselmo. Se apropie puţin mai mult şi atunci Anselmo o îmbrăţişă şi o sărută lung, învăluit într-un parfum fin, emanat din toată făptura ei delicată, flexibilă şi suplă ca o tres-

tie, un parfum cu o nuanță dulceagă, ca o noapte orientală, în care cerul e presărat cu semiluni.

Apoi, încet, se desprinseră unul de altul. Nelly oftă adînc :

— Furtuna a trecut ; și rămase în fața lui Anselmo, surprinsă parcă, cu un aer de regret și de vagă ranchiună.

— Nu trebuie să se mai repete, murmură Anselmo și nici nu termină bine ultima vorbă, cînd din nou îl învălui parfumul acela rafinat.

— Ai dreptate, suspină Nelly, spunîndu-i „tu" pentru prima dată, și apoi, căutînd să formuleze ceva încă neclar : Eu îl iubesc pe Umberto, și o luă înspre scările care duceau la cei doi amirali.

SERATA DE GALA

Badaloni era în plin succes, ajunsese nici mai mult nici mai puțin ca un prefect, pașnic reprezentant al Republicii Sociale. Chestorul, șeful gărzilor municipale, toți cei care își reluaseră posturile luau instrucțiuni de la el. El depindea numai de nemți, iar locotenentul Karl era prietenul lui, sau cel puțin îl asculta cu simpatie, și-l asculta numai pe el. Badaloni, de altfel, nu neglija să sublinieze această intimitate a lui cu locotenentul Karl, la Sediul organizației fasciste.

Chiar față de adevărații fasciști, fasciștii cei vechi, Badaloni uza de superioritate și chiar de îngăduință, de parcă ar fi avut de-a face cu oameni care se încăpățînează să se creadă de neînlocuit, dar care de fapt sînt depășiți de evenimente. „Ce cred ei oare?" își spunea Badaloni cînd era ținta privirilor lor înfuriate. „Nemții sînt cei care comandă, noi nu sîntem decît servitorii lor. Fără ei n-o să fim nimic. Și locotenentul Karl în mine are încredere, nu în ei, nici nu vrea să-i primească măcar. Dacă are de încredințat vreun ordin mai important, pe cine cheamă locotenentul Karl? Pe mine mă cheamă. Nu s-a văzut, doar, și cînd s-a pus chestiunea cu benzina? și, în definitiv, azi benzina e un lichid rar, prețios" — și Badaloni zîmbea cu aerul omului îngăduitor care iertă pînă și trufia noilor fasciști, care de fapt erau cei vechi, dar oțărîți.

Intr-adevăr, locotenentul Karl nu-i putea detașa pe puținii soldați pe care-i avea pentru serviciile civile și cînd se ivea vreo dificultate, îi dădea ordin lui Badaloni să se descurce singur. Așa se întîmplase și

cu benzina. In oraș, erau unele firme auxiliare ministerului de război, apoi ambulanțele, mijloacele de transport pentru aprovizionare, pentru ordinea publică și toate aveau nevoie de carburant. Comandamentul german nu făcea decît să semneze permisele, apoi, cu aceste bonuri, abonații se duceau la Sediul Partidului Fascist, la Badaloni, care contrasemna și dispunea eliberarea cantității printr-o metodă propusă de el și cu cordialitate aprobată de nemți.

În cartierul șantierului naval, trist și mizer din cauza fiarelor vechi aruncate de la nave, într-un colț părăsit, se afla o barcă mare, și ea pe jumătate în apă. „Acolo aș pune cisterna, va rămîne la suprafața apei ; avioanele nu vor lua în seamă niște fiare vechi și astfel vom fi la adăpost și de incendii". Locotenentul Karl, care simțea că-i mai reînvie parcă din bucuria de a trăi la fiecare viclenie și descoperire a spiritului optimist al lui Badaloni, își dăduse semnătura de aprobare. Chiar cînd află că la serviciul distribuției fusese ales un nătărău, vestit de prost ce era, după ce Badaloni își spuse părerea, rămase încîntat de răspunsul primit : „Îi cunosc eu pe italieni, mai bine el decît alții, acela e un om de încredere, cel puțin n-o să fure".

Și Badaloni, care nu se interesa de loc de politică nici de operațiile militare, și abia dacă-și arunca ochii pe vreun ziar, căpătase o figură radioasă, hrănit, în sfîrșit, după exigențele naturii sale și avea pielea întinsă și lucioasă, de o culoare sănătoasă. Aerul său era al celui care știe să iasă basma curată din orice situație oricît de grea, care dintr-o privire, dintr-un gest, pune la punct orice chestiune ; în sfîrșit, norocul îl luase în brațele lui. Vilele erau un fapt trecut, acțiune de începător, care îi adusese oarecare cîștig, dar mai degrabă trăseseră alții folos de pe urma lor. Acum avea cu totul altă sursă de venit, în întregime pentru el, nici o picătură nu atingea mîna altcuiva și își găsise și omul, o persoană sigură, perfectă, da, prostănacul de La Vecchina, batjocorit de toți. Își făcuse pînă și parafele, o capodoperă, nici locotenentul Karl nu le-ar fi putut deosebi de cele originale.

Badaloni lucra acum pe contul lui, fără nici un mijlocitor, o organizare simplă, genială. Locotenentul Karl semna bonurile pentru benzină și apoi cei care aveau nevoie veneau la Badaloni; el punea altă semnătură, îl chema pe nătărăul de La Vecchina și-i spunea: „Iată bonurile; atîția litri și astea sînt persoanele. Le vezi? Uită-te bine să nu greșești."

La serviciul de distribuție a benzinei Badaloni mai adăugase un fleac, un mic chițibuș. Făcea și el bonuri cu parafa germană, cu semnătura exactă a locotenentului Karl și cu contrasemnătura lui obișnuită. Desigur că aceste bonuri speciale le încasa el, benzina era prețioasă, de negăsit. Un serviciu ireproșabil, fără nici un intermediar. Cu cîteva lire și puțin vin, La Vecchina era fericit și de o discreție absolută. „Îi vezi pe domnii ăștia? Dînsului îi dai douăzeci de litri, iar dînsului cincisprezece. Iată-ți bonurile. Așa cum ți-am spus". Domnii fasciști, fanaticii ăștia înguști la minte, incapabili să fie *sociali,* să-l lase ei pe Badaloni să lucreze în pace, că doar știe el cum trebuie să te porți în lume!

Dar Aimone nu gîndea tot așa și cu atît mai puțin ceilalți fasciști; își făceau inimă rea că Badaloni le luase orice inițiativă. In orașele vecine erau morți, se dădeau lupte; la Medusa se distrau cu prostii. Îți venea să roșești cînd stăteai de vorbă cu ceilalți camarazi.

In primul rînd, Aimone era enervat împotriva lui însuși, fiindcă tocmai el îl ridicase la loc de cinste pe Badaloni, dînd naștere la echivocul acela, poate din prea mare subtilitate. Intr-o zi stătuse față în față de vorbă cu vechii fasciști: „Aici, la Medusa, e prea mare tăcere. Nu trebuie să mai țină așa. Medusa a fost totdeauna un oraș politic. De data asta e ceva la mijloc. In celelalte orașe se dau lupte și aici, nu. De ce? Să nu ne lăsăm induși în eroare de aparențe. N-aș vrea ca maimuțărelile lui Badaloni să dea apă la moară antifasciștilor

— Da de unde! intervenise Rindi. Sînt niște lași. Eu și cu Nencini i-am pus pe toți la locul lor. Cînd

intru prin bodegi nu mai îndrăznește unul să-și ridice privirea.

Aimone nu-l onorase cu nici un răspuns. Camarazii lui încă mai credeau că două lovituri trase în cap unui muncitor puteau rezolva problema Italiei. Și amărăciunea îi crescu, simțindu-se singur. După opt septembrie fusese convins că avea să ia el puterea în mînă, în schimb încăpuse pe mîna unei paiațe ca Badaloni. Făcuse el încercările pe care le crezuse de cuviință, căutase prietenia cu soldații nemți detașați la Medusa, dar aceștia nu erau decît niște copii mari, incapabili de o atitudine politică, deveneau feroci numai în urma unor ordine primite. Iar cu locotenentul Karl situația se petrecu chiar mai rău: îl primise, în sfîrșit, îi ascultase propunerile, nu pusese la îndoială asprele lui raționamente politice asupra cetățenilor din Medusa, dar nu-i arătase de loc simpatie; pentru Badaloni zîmbete și aproape afecțiune, pentru el o politețe rece care ascunde de obicei o aversiune vădită. Și totuși, lui Aimone i se părea cu neputință să se vadă obligat să continue astfel, lupta trebuia să izbucnească, el era naționalist și dacă antifasciștii se agitaseră în orașele vecine, trebuia să se întîmple la fel și la Medusa. Și Aimone nu concepea ca Badaloni, tras de sfori ca o marionetă, ca un idol de ocazie, să continue în triumf, iubit pînă și de o parte a populației și, așa nătărău cum era, să cîștige victorii în niște vremuri atît de aspre, în care pasiunile începeau să se dezlănțuie într-un mod atît de violent. I se părea cu neputință ca Badaloni, care îndrăznea pînă și față de el să-și dea aere, ca și cum ar fi fost un tinerel oarecare, să nu intre în vreun bucluc mare, să nu cadă în vreo capcană. Așadar nu se uimi de loc, deveni chiar foarte atent cînd Badaloni îl căută, întîmpinîndu-l cu o veste proastă:

— Nu știi nimic despre activitatea așa-zișilor patrioți? Azi dimineață locotenentul Karl era negru de mînie. Se pare că i s-au dat informații că există o oarecare mișcare în munți, pe munții noștri. Era negru azi dimineață, parcă era altul, mi-a spus să

mă informez și să-i spun tot ce aflu cît mai repede. Ce vrea de la mine? La Medusa e liniște deplină, absolută. Fiecare se gîndește la treburile lui.

Aimone își dădu seama că sosise clipa mult așteptată, trebuia să dea lovitura.

— Partizanii își fac de cap și tu nu te gîndești decît să jefuiești casele oamenilor.

— Cum? Ce spui? Cine? Unde sînt? întrebă năucit Badaloni, încercînd să treacă peste amănuntul în legătură cu jefuirea vilelor.

Aimone continuă plin de dispreț:

— Cine a aruncat în aer Poligonul de tragere? Și în aceeași clipă, rostind fraza aceea care-i venise automat în minte, fiindcă îi lipseau altele, avu ca o străfulgerare și, agitat, făcu imediat alte legături. Se socoti un prost că nu înțelesese de la început. Intr-o zi se întîlnise cu amiralul Saverio împreună cu Mosca, altă dată îl văzuse ieșind din vila amiralului pe Duchen; într-o seară, Mosca, Duchen, Lieto vorbeau toți trei înfierbîntați; erau cei arestați în *Piața Grande,* cu ocazia mitingului de la 25 iulie, toți fii de antifasciști; Saverio era un monarhic convins, fusese comandantul Poligonului de tragere. Ce-i lega pe toți? Saverio nici măcar nu era din Medusa. Altădată, acum își amintea foarte bine, îl întîlnise pe Saverio cu un individ pe care nu-l cunoștea, un tip ciudat, îmbrăcat prost. Iar altădată, da, se afla și avocatul Bertone, își făcuseră semn, în timp ce el, Aimone, tocmai trecea cu bicicleta.

Badaloni continua cu umilință să vorbească singur:

— Nici nemții n-au dat importanță, o fi fost o simplă întîmplare. Nu s-a petrecut nimic, Medusa e calmă acum, am stabilit legi sociale, poporul e mulțumit. Și locotenentul Karl s-a schimbat pe neașteptate, nemții ăștia devin brutali. Ce vrea să afle? Tu știi ceva?

Aimone nu răspunse pe loc, savură cu răutate clipa, îl contemplă pe Badaloni care aștepta într-o atitudine umilă iar el, ca și cum ar fi avut stiletul ridicat și-l lăsa să cadă asupra victimei pentru ca sacrificiul să

fie mai crud, spuse cu un accent de calmă convingere :

— Nu ai memorie prea bună. A fi prieten cu locotenentul Karl nu înseamnă totul. Politica nu îngăduie confuzii, nu sînt vremurile nici de copilării, nici de jafuri în casele nepăzite.

Pentru Badaloni, ziua aceea era rea de tot ; de dimineață, locotenentul Karl, și acum Aimone, un camarad :

— Ce spui, dragă Aimone ? Sînt al tău, spune ce să fac și voi face, și din nou trecu ușor peste acel binecuvîntat „jaf".

— Crezi că noi n-am băgat de seamă că ne ții de-o parte ? că vrei să vorbești numai tu singur cu locotenentul Karl ? că încerci să împiedici o înțelegere care, vrînd nevrînd, în mod fatal, trebuie să aibă loc ? și toate astea pentru ca tu să continui să te bucuri de o popularitate caraghioasă, să te îmbuibi cu biftecuri și să te umfli ca un clapon ? Iar noi, fasciștii, îți spunem : ori mergi înainte cum trebuie, ori pe aici ți-e drumul.

— Ce spui, dragă Aimone, ce spui ? Dă-mi ordine și le execut, îl imploră Badaloni.

— N-am vegheat îndeajuns. Acum gata. Trebuie să vorbesc cu locotenentul Karl. Și Aimone se simți și mai convins de acest lucru : antifasciștii, în liniștea aceea, puneau, nici vorbă, ceva serios la cale. N-avea rost să te apuci să-i ciomăgești pe antifasciștii bătrîni ! Apăruse ceva nou, tinerii, amiralul Saverio, monarhic înflăcărat ; acolo trebuia dată lovitura.

— Da, da, sînt fericit, du-te și vorbește-i tu, te duc eu, repeta agitat Badaloni.

— Deocamdată să-l lăsăm în pace pe locotenentul Karl, să aflăm mai întîi adevărul. Să începem cu arestarea amiralului. Ai puterea în mîinile tale, chestorul e la ordinele tale, ce aștepți ?

— Care amiral ? întrebă uluit Badaloni.

— Amiralul Saverio cu amanta lui, contesa.

— Cine ? Acela înalt ? Care a comandat Poligonul de tragere ?

— Da, el. Dar Aimone se corectă imediat. Nu, mai întîi trebuie să-l urmărim, să ştim cu cine are de-a face. In seara asta trimiţi să-l ridice, îl aduci aici cu amanta lui, la Sediul partidului, şi îl interoghezi, să vedem ce spune, dacă are curaj, ce fel de tip e, ce vrea ; şi după asta îi dai drumul. E vorba de un simplu interogatoriu. Să fii blînd, împăciuitor, ca să nu bănuie cumva că îl considerăm un duşman adevărat. La urmă îmi vei spune toate amănuntele.

— Explică-mi mai bine. Nu ştiu nimic despre acest amiral.

— El e şeful partizanilor, spuse într-o doară Aimone.

— El ?

— Da, şi tu i-o vei spune tocmai cînd nu se aşteaptă. Să vedem ce răspunde.

— Trebuie s-o aduc aici şi pe doamna aceea blondă, pe contesă ?

— Desigur. Trebuie să priceapă toţi că nu avem milă faţă de nimeni, nici măcar faţă de femei ; şi apoi femeile visează mai puţin, sînt practice, dacă încep să vorbească, spun totul. Să-mi redai cu precizie toate amănuntele. Voi fi în camera vecină.

Badaloni ridica şi lăsa capul, aprobînd supus, dar frica îi dispăruse, furtuna cumplită care-l ameninţase trecuse. Pasiunea pentru orice încurcătură de acest fel, optimismul său înnăscut, fantezia care-l ţinuse departe de orice dramă, şi cu atît mai mult de tragedie, îl readuseseră pe terenul pe care se simţea el bine. In timp ce dădea din cap cu aparentă supunere, medita în sine cum să procedeze mai bine, să dea satisfacţie în mod oficial fasciştilor, dar în realitate să acţioneze după planul său, pentru că, ce dracu ! pe locotenentul Karl care, ca orice neamţ, cuprins de furie devine bestie cînd primeşte ordine, trebuia el să-l îmbuneze, să-l facă din nou să surîdă. Şi ce voiau în definitiv fasciştii ? Doar şi el era fascist adevărat, un *social,* un republican social, de la Salò, în timp ce toţi aceştia erau înrăiţi într-o ură oarbă împotriva poporului, nepricepuţi în ale politicii, bol-

navi de răutate. Să arestezi un amiral ? Așa, fără nici un motiv, și pe contesă, pe frumoasa aceea blondă, o pariziană ?

Badaloni, de îndată ce plecă de la Aimone, începu să reflecteze asupra întrebărilor pe care avea să i le pună amiralului. Era oare, cu adevărat, căpetenia partizanilor ? Ai căror partizani ? Cum puteau exista partizani, de vreme ce totul era calm ? Totuși, aproape fără să-și dea seama, nu se putu stăpîni să nu guste scena cu anticipație, ceea ce-i dădea sentimentul puterii lui : la un semn de-al său, să poată vedea apărînd acolo, la Sediul partidului, în biroul lui, noaptea, un amiral, un aristocrat și o contesă frumoasă, plină de strălucire. „Da, plină de strălucire" repetă în sinea lui Badaloni, cu ochii visători. „Mi-o amintesc bine. De cîte ori n-am întîlnit-o ! Nici nu îndrăzneam s-o privesc. E ca o zeiță. Și diseară o s-o aduc aici, în fața mea. Aimone ăsta mi-a dat o idee admirabilă. Dar, amiralul să fie oare căpetenia partizanilor ? Nu cred, e un aristocrat. Cu o astfel de femeie și să se amestece în politică ! Nu cred, chiar dacă aș vedea cu ochii mei, mă voi preface, spunînd «da», numai ca să-i mulțumesc pe acești veșnic nemulțumiți". Și Badaloni începu să plutească printre închipuiri plăcute, întrezărind chiar o plajă de culoare trandafirie cu scene amoroase, visare agreabilă, întreruptă brusc de apariția chipului încruntat al locotenentului Karl. In sfîrșit, Badaloni ridică receptorul și îl chemă pe chestor : „O operație delicată ; trebuie să vorbim aici. Vino dumneata la Sediul partidului".

Chestorul, după ce-și aranjă treburile lui obișnuite, alergă la Badaloni fără nici o tragere de inimă.

— Am nevoie de doi oameni care să știe cum să se poarte, să nu fie bădărani. Nu e vorba de o arestare, ci de o invitație, de o invitație specială căreia să nu i se poată spune nu. Diseară, la orele nouă, vei trimite doi agenți pe strada La Marmora, la numărul doisprezece. Vor însoți pînă aici, la Sediul partidului.

pe amiralul Saverio şi pe contesă. Numai în caz de refuz, se vor folosi de forţă.

Chestorul îl asigură că va trimite două elemente foarte bune, doi „domni adevăraţi".

In seara aceea, Anselmo se dusese la vila amiralului, împreună cu Ardengo.

Summonti, preotul roşu, insistase: „Nu i-ai spus amiralului că nu mai sînt eu responsabilul? că Ardengo a fost numit în locul meu? că mi-am găsit de lucru într-un alt oraş? Ei bine, hotărăşte-te să i-l prezinţi pe Ardengo, după cum s-a stabilit; aşa, va uita de mine, dacă şi-a amintit vreodată".

— Chiar vrei să i-l prezint pe încuiatul ăsta de Ardengo? Nu-mi place comedia asta. Saverio n-o merită. Să-l fac să cunoască un fals responsabil, tu continuînd să rămîi aici, la Medusa?... Dacă într-o bună zi va afla?

— E necesar să faci aşa. Amiralul trebuie să mă uite. In Saverio nu am încredere; o fi avînd el calităţile lui, dar eu urmez legile clandestine ale partidului. Pentru asta n-am călcat niciodată în casa aceea. Şi apoi, ce vezi rău în asta? Saverio se plînge mereu că-i prezentăm greu oamenii din organizaţie. De data asta, îi prezint alt cadru, fie că este fie că nu este adevăratul responsabil. Ardengo va sta numai liniştit, liniştit şi nemişcat, şi-l va privi cu fruntea lui de bizon.

Anselmo consimţise să se supună capriciului lui Summonti şi în seara aceea intră în mica vilă împreună cu Ardengo.

Amiralul aproape că nici nu-l băgă în seamă pe tînărul cu ochii mici, înfundaţi sub o frunte înaltă în care cu multă greutate izbutise Summonti să introducă idei elementare, ca lupta de clasă şi cîteva altele, idei care îi stăteau acum acolo, dincolo de frunte, prinse ca într-o stîncă. Saverio, cu obişnuita-i roşeaţă în obraji, cu bucuria copilărească lipsită de autocontrol care-l făcea totdeauna cuceritor, se şi apucă să descrie cîteva amănunte ale unor acţiuni apropiate.

Recenta lansare stîrnise focurile de artificii ale imaginației sale, cuvintele îi zburau ca păsările primăvara. Nelly, ghemuită pe divan, îi sorbea cuvintele, privindu-l cu chipul ei frumos, strălucitor. Sosirea lui Anselmo fu deosebit de bine primită, mai ales că după plecarea lui Bobi casa părea și mai tristă.

Ardengo, așezat și el într-un fotoliu albastru, nu înțelegea mai nimic; verva comandantului, întorsăturile de frază cu care aceasta se complăcea să-și înflorească discursul, exaltarea scînteietoare care-i ducea povestirea în alte epoci și făcea ca scena principală să se întretaie cu multe altele, acoperind-o aproape pe cea anterioară produceau o frămîntare în mintea sa de parcă era un țăran cînd apucă pentru prima dată creionul în mînă și nădușește mai abitir decît la sapă.

In odaie, dinspre ușa cea mare cu geamurile opace, apăru deodată agitat Titti, fiul mai mare al contesei. Avea gingășia unui paj, chipul delicat, oval, părul blond și totuși, de cîteva luni, pe chipul acela oval de adolescent apăruse o umbră care din cînd în cînd devenea mai pronunțată, o umbră care provenea din efortul de a afla prea în grabă unele adevăruri crude ale vieții.

Titti, intrînd în salon, închise repede ușa și, adresîndu-se emoționat mamei, îi spuse:

— Mamă, afară sînt doi agenți de la poliție, te caută pe tine și pe comandant.

La auzul acestei vești, amiralul se întunecă deodată. Ardengo avu expresia unui animal încolțit, trăsăturile i se înăspriră, strînse puternic cu mîinile brațele fotoliului.

Anselmo deveni atent. Se scurseră cîteva clipe de liniște mormîntală.

Nelly își ridică fața spre fiul ei; părea mai gingașă ca oricînd. Înțepată parcă de o albină, avu o neașteptată reacție de sfidare și, cu vocea limpede, în care răzbătea o vagă nuanță de mustrare pentru înfricoșarea lui Titti, întrebă:

— Ei bine, ce vor?

Tittì dădu explicații mai precise: „Eram în debară am auzit sunînd și m-am dus să deschid. Sînt doi civili. Au spus că sînt agenți. Îi trimite Badaloni. Trebuie să mergeți la Sediul partidului". Și Tittì continuă să-și privească mama, voind parcă să spună că orice frivolitate și semeție nu-și aveau rostul în asemenea clipe.

Cei trei bărbați se ridicaseră din fotolii; nu știau ce să facă și nici ce să spună.

Anselmo încercă să stabilească întrucîtva ordinea și reuși să spună cu voce slabă și emoționată:

— Comandantul nu trebuie să se prezinte, iar noi nu trebuie să ne facem văzuți. Pe ușa salonului nu putem ieși fiindcă dă spre intrarea unde se află agenții. Nu ne rămîne decît să ne ascundem în debară — și arătă înspre ușița de pe peretele din dreapta, pe jumătate ascunsă de un fotoliu, care ducea în camera îngustă și lungă, plină cu geamantane, coșuri pentru rufe, unde era și masa cea mare pe care băieții contesei uscau paginile care ieșeau umede din ciclostil. Această cameră străbătea în lung o bună parte din casă și avea două intrări, una care dădea în salon și alta mai mare, care dădea tocmai în vestibul, unde cei doi polițiști rămăseseră să aștepte.

Saverio parcă picase atunci din cer. Ardengo era cuprins de o ură nemaipomenită.

— N-avem altceva de făcut decît să ne ascundem acolo, repetă Anselmo.

Ardengo o luă înspre ușița de la debară, o deschise și dispăru în întuneric; Tittì, cînd auzise soneria aceea neobișnuită, fericit inspirat, stinsese lumina.

Amiralul era pe punctul de a-l urma pe Ardengo. Anselmo, prinzînd puțin curaj pe măsură ce se scurgeau minutele, mai înainte de a intra și el în odaia ceea mare, se întoarse spre contesă și fiul ei, rămași amîndoi în picioare, unul lîngă altul. Îl întrebă pe Tittì:

— Dar tu i-ai spus că noi sîntem aici? că mama ta e acasă?

— Despre voi n-am spus nimic, răspunse Titti. Am spus adevărul, că mama nu se poate duce pentru că e bolnavă, şi imediat, întorcîndu-se spre mama lui, izbucni : Nu, nu te duce, mamă, nu te poţi duce, eşti bolnavă. Ceilalţi nu ştiu asta, dar eu ştiu, în fiecare seară ai febră, vrei să te ascunzi, nu trebuie să te duci, nu poţi !

Şi o cuprinse cu un braţ pe maică-sa, izbucnind într-un plîns cu sughiţe, de parcă pentru prima oară în viaţă îl dobora o durere adevărată.

Nelly îl scutură puţin pe fiu-său :

— Nu fi copil ! Şi făcînd semn înspre Anselmo şi comandant, care rămăseseră lîngă pragul uşiţei, spuse : Grăbiţi-vă. Cu cei doi stau eu de vorbă.

Comandantul şi Anselmo trecură dincolo de uşă, se închiseră înăuntru şi se treziră în întuneric.

Anselmo, ca să mai atenueze starea de rătăcire a amiralului, şopti :

— E inutil să aprindeţi lumina, n-ar face decît să îndrepte privirea poliţiştilor asupra uşii celeilalte, care dă înspre vestibul. Şi cum îl auzea că se mişca împiedicîndu-se în obiectele de pe jos, adăugă : Trebuie să stăm locului, e inutil să ne mişcăm, sîntem aici ca să nu ne lăsăm prinşi, nu ca să facem zgomot.

Şi totuşi zgomotele continuară, se auzi un sunet opac, un pantof călcînd pe ceva moale, poate pe o valiză, apoi sunetul unui obiect dat la o parte de la locul lui şi tîrît pe jos, apoi din nou tăcere şi se aprinse lumina.

Saverio parcursese întreaga odaie, ajunsese la cealaltă uşă care dădea la intrarea în casă, găsise comutatorul şi-l învîrtise ; apăru mai slab şi mai înalt, pe chipul său palid buzele se încreţeau într-o mişcare nervoasă. Ardengo stătea între două geamantane, într-un colţ, cu aceeaşi expresie de cumplită mînie.

Anselmo şuieră în culmea enervării :

— Stingeţi, stingeţi lumina, nu ajută la nimic actele astea de curaj ale dumneavoastră, şi agită energic mîinile înspre amiral, ca să facă şi mai categoric ordinul acela.

Saverio, în mod automat, ridică mîna spre comutator şi-l învîrti. Din nou se făcu întuneric. Lui Anselmo îi rămase pe retină paloarea chipului lui Saverio.

Cînd auzise de poliţişti, lui Saverio îi pierise orice idee şi, mecanic, intrase în debară ; în curînd însă inima începu să-i vorbească, să-i vorbească despre Nelly, rămasă singură, părăsită, iar peste cîteva clipe obligată să-i înfrunte pe poliţişti, şi el, la cîţiva metri de ea, n-o apăra, stătea ascuns.

In întuneric, se auzi un alt scîrţîit. Saverio pusese mîna pe clanţa uşii vrînd s-o deschidă încet. Apăsă pe clanţă şi o trase puţin înspre el. In întunericul odăii, pătrunse un fascicol fin de lumină.

Anselmo, orientîndu-se după fascicolul acela de lumină, se apropie de comandant, îl apucă de un braţ şi-i şopti :

— Ce faceţi ? Fiţi liniştit !

Saverio păru că nu-l ascultă şi îşi apropie obrazul de deschizătura uşii, căutînd să vadă ce se petrecea acolo, la intrare. In aceeaşi clipă, răsună un pas grăbit şi energic. Era Nelly. Titti venea pe urmele ei ca un căţeluş.

— Ce doriţi, domnilor ? întrebă ea încă din fundul coridorului, şi nu se apropie mai mult.

Fiindcă cei doi nu-i răspundeau, păstrînd totuşi distanţa aceea, ea repetă :

— Ce doriţi ? Inaintaţi. Veniţi mai aproape, nu vă fie teamă. N-am lăsat niciodată pe cineva s-aştepte la uşă.

Stînjeneala celor doi, care întîrziau să-i răspundă, avea totuşi rostul ei ; nu erau siguri dacă se aflau pentru o arestare sau pentru o invitaţie (în vremurile acelea, de altfel, destul de puţini oameni erau în stare să desluşească adevăratul motiv al împrejurărilor). Misiunea ce-o aveau li se părea cu atît mai confuză cu cît în urechile lor încă mai răsuna ultima frază a chestorului, înainte de plecare : „Şi vă rog să vă purtaţi ca nişte domni !"

Contesa adăugă cu un zîmbet spontan de încurajare :

— Ei, ce se întîmplă ?

Atunci unul dintre ei, cu un glas reținut, rosti :

— Secretarul Badaloni o așteaptă pe doamna contesă și pe amiralul Saverio la Sediul organizației fasciste. Trebuie să veniți cu noi.

— Ah, bine ! spuse contesa cu o umbră de amărăciune. Vin, desigur. Păcat că nu e și comandantul acasă. Așteptați-mă, mă duc să mă îmbrac.

Deodată, Titti izbucni :

— Mamă, ești bolnavă, ai febră. Spune-le că nu te poți duce !

Fără să se întoarcă înspre fiul ei, contesa repetă :

— Titti, nu fi copil, și adresîndu-se celor doi, cu aceeași atitudine mîndră, aproape cu un aer poruncitor, spuse :

— Așteptați-mă !

O luă înspre coridor, coti în direcția scărilor, se auzi cum suia treptele. Titti mergea în spatele ei.

In coridorul de la intrare se așternu din nou tăcerea. Cei doi polițiști rămaseră nemișcați, în prag. In tăcerea aceea, ordonanța durdulie a lui Saverio, care stătuse pînă atunci liniștit în bucătărie, venindu-i la ureche un zgomot neobișnuit, apăru să vadă despre ce era vorba.

Zări doi oameni la ușă așteptînd singuri, își înfășură șorțul în jurul taliei și, cu felul lui de-a fi de țăran cumsecade, se apropie de ei și-i întrebă cu politețe ce doreau.

Polițiștii, eliberați în clipa aceea de prezența contesei, în fața servitorului, își reluară brusc atitudinea lor obișnuită și unul dintre cei doi vorbi poruncitor :

— Sîntem agenții siguranței publice. Cheamă-l pe comandant. Și el trebuie să vină cu noi.

La tonul acela, o teamă neașteptată îl făcu pe ordonanță să-și piardă culoarea îmbujorată a obrajilor, îi trecu prin minte explozia de la Poligonul de tragere, lansarea, partizanii. Se întoarse ca să execute ordinul și, pînă una alta, spuse în grabă :

— Da, să trăiți, da, domnule, să trăiți.

O luă spre camera unde știa că stă de obicei amiralul și contesa. Dar încă din mijlocul coridorului, începu să strige :

— Domnule comandant, domnule comandant !

Străbătu coridorul, depăși scările, deschise ușa cu glazvand și, văzînd totul pustiu înaintea lui, deschise brațele cum face un servitor pe scenă cînd e uimit de ceva, și se întoarse înapoi ca să-și arate surprinderea în fața celor două figuri autoritare. Dar tocmai în clipa în care trecea prin fața ușii întredeschise, în spatele căreia spiona Saverio, chiar el, comandantul, împins de cine știe ce ieșire nervoasă, sau de un gest necontrolat, începu deodată să facă „pst, pst... !" adică să-l cheme, tocmai în clipa aceea, cînd în coridor domnea o tăcere desăvîrșită.

Ordonanța, care trecuse aproape de ușă, auzi, se întoarse fără să fi înțeles bine de unde venea chemarea aceea și, desigur, și-ar fi continuat direcția înspre polițiști dacă în aceeași clipă Saverio n-ar fi avut o altă ieșire nelalocul ei și anume aprinse și stinse lumina, gestul lui devenind imaginea însăși a sufletului său chinuit.

Ordonanța se întoarse din drum, surprins de jocul acela de lumină care părea un S.O.S. și deschise larg ușa întredeschisă.

Cînd văzu ușa dată la o parte, Saverio se retrase, începînd să facă semn cu mîna, încît ordonanța să priceapă că trebuie să se arate neștiutor, să lase să se creadă că în odaia aceea nu găsise pe nimeni.

Ordonanța făcu pe prostul și, fiindu-i teamă, se prefăcu că nu pricepe de loc ceea ce se întîmplă. Adresîndu-se lui Saverio și numai lui, spuse pe un ton care excludea orice posibilitate de a se mai da în lături :

— Pe dumneavoastră vă caută, domnule comandant.

Polițiștii, la cîțiva metri distanță, doar că nu vedeau totul.

Saverio, cu o energie și mai violentă, continuă să-i facă semne că nu era acolo, că nu trebuia să-l denunțe, și scena aceea amintea de întîmplări asemănă-

nătoare din şcoală, cînd se spun minciuni în faţa profesorului şi unul dintre colegi e bucuros să facă pe neghiobul ca să-l pîrască pe celălalt şi să poată ieşi el din încurcătură.

Şi ordonanţa murmură :

— Domnule comandant... şi deschise braţele vrînd parcă să spună că nu pricepea motivul pentru care i se făceau semnele acelea de negare atît de enervate.

Dar iată că se auzi pasul contesei care cobora scările şi ea se prezentă în coridor în faţa celor doi poliţişti.

La auzul paşilor ei, Saverio înaintă pînă la uşă, intră în lumina de pe coridor, se apropie de Nelly care îi întindea chiar în clipa aceea obrazul fiului ei, spunîndu-i :

— Hai, fruntea sus ! şi băiatul aproape că uitase de durerea lui ca să-şi privească fix mama care pleca.

Apoi Nelly îşi ridică capul şi, în timp ce era gata să spună „să mergem" adresîndu-se poliţiştilor, se pomeni faţă în faţă cu amantul.

Saverio îi zîmbi cu o duioşie de nespus. Ea nu se miră de loc văzîndu-l lîngă ea, întîrzie în contemplarea zîmbetului lui şi nu răspunse, dar chipul ei căpătă o expresie care o făcu şi mai frumoasă, părea alta, părea că pentru cîteva clipe se transportase în lumea viselor.

Nelly îl luă de braţ pe comandant care i-l oferise de altfel, şi-şi şopti parcă ei înşişi : „Să mergem".

Uşa pe care ieşiră comandantul împreună cu contesa rămase deschisă. Tittì, ascultînd cele spuse de mama sa, nu mai merse pînă în dreptul uşii pentru a-i saluta din nou. Mai zăbovi cîteva secunde în picioare, în coridorul acela îngust, pustiu acum, apoi se aruncă pe o sofa, aşezată acolo de-a latul unui perete şi, ghemuit, începu să plîngă cu sughiţuri : „Au luat-o de lîngă mine ! Au luat-o pe mama ! N-o să mai vină !"

Anselmo ieşi din ascunzişul său, se apropie de băiat, începu să-l mîngîie pe cap murmurînd :

— Tittì, Tittì.

Tittì păru că nu ia aminte nici la mîngîieri nici la cuvinte. Atunci Anselmo îl apucă de umeri şi-l ridică puţin. Băiatul, cu ochii împăienjeniţi de lacrimi, îl privi uimit pe Anselmo şi încetă brusc să mai plîngă, spunîndu-i cu un glas aproape liniştit:

— N-o s-o mai văd.

— Nu-ţi fie teamă, Tittì, în curînd se vor întoarce, o să vezi, spuse Anselmo ajutîndu-l să se ridice în picioare. Aşteaptă să închidem uşa, să mergem în cameră. Nu fi disperat, fasciştii nu-i pot face nimic mamei tale.

Ordonanţa, care avusese grijă să se retragă cînd se prezentase comandantul în faţa poliţiştilor, reapăru şi, cu expresia sa obişnuită, greu de precizat dacă de neghiob sau de ticălos, anunţă cu un fel de admiraţie:

— A plecat! A sărit gardul din spate, dinspre bucătărie; mai întîi m-a pus să mă uit dacă e cineva pe stradă, a spus că nu mai vine niciodată pe aici, că trebuie să fii prost ca să te laşi prins.

Anselmo pricepu că era vorba despre Ardengo şi i se păru că vede scena de parcă ar fi asistat la ea: negru de furie, întrebînd ordonanţa dacă mai era şi altă ieşire şi, o dată aflată ieşirea, îl pune să cerceteze strada, ca apoi să sară gardul de fier ca un hoţ, înjurîndu-l pe amiral şi pe contesă, doi reacţionari, doi monarhici buni de pus la zid.

Intre timp, Anselmo şi Titì se reîntorseseră în salon. Titì stătea acum tăcut şi într-o atitudine serioasă de parcă exemplul mamei lui ar fi învins în cele din urmă frica din el (şi orgoliul numelui său).

Anselmo căuta să vorbească senin, să-l asigure pe băiat că totul va fi bine dar, între timp, ca într-un film, i se perindau pe dinaintea ochilor cele mai negre viziuni, o scenă mai înfiorătoare decît alta şi, la un moment dat, îşi spuse că făcuse bine Ardengo fugind din casa aceea. Continuînd să vorbească cu Tittì, se gîndi că nu-i putea da nici un ajutor, riscînd în schimb o primejdie inutilă. Se trezi murmurînd:

— In curînd începe camuflajul; e bine să ajung acasă la timp; mîine trec să te văd. La revedere, Tittì. Fii liniştit.

Băiatul dădu din cap. Anselmo părăsi vila.

Afară totul părea liniştit, înspre pădurícea de pini ghiceai culoarea ei densă, închisă.

Anselmo mergea cu paşi cam grăbiţi. Traversă Piaţa Rimembranza, stejarii, unul lîngă altul, cu trunchiurile parcă de metal ruginit, păreau o coloană deasă de soldaţi care aşteaptă în tăcere.

Se trezi în faţa uşii casei sale, aproape nici nu-şi dăduse seama cînd trecuse pe celelalte străzi. Se gîndise doar la torturile pe care le aplicau nemţii şi fasciştii patrioţilor; în zilele trecute auzise despre unele schingiuiri barbare întîmplate în oraşele învecinate. Intră în casă, aprinse lumina. Casa era goală. Avînd mereu imaginile acelea pe retină, de parcă l-ar fi împresurat zbirii fascişti, intră în bucătărie, unde totul era în dezordine. Puse apă pe maşina de gătit; şi în seara aceea, ca de obicei, avea să-şi pregătească o supă cu puţin unt, mîncarea cea mai uşoară.

In picioare, în faţa cratiţei, aşteptă să fiarbă apa şi, deodată, îi veni în minte Titti: „L-am lăsat singur! un copil, din cauza ticăloasei aceleia de ordonanţe am fugit, mi-a fost teamă, camuflajul a fost un pretext, trebuia să rămîn să dorm acolo, să stau cu el, am plecat fiindcă sînt un laş".

Gîndul de a-l fi părăsit pe băiat îl făcu să-şi pună întrebarea cu violenţă: „Dar dacă mă torturează pe mine, oare voi rezista? voi da nume? îmi voi trăda prietenii? voi spune totul?"

La ideea că poate ar fi cedat, un val de fierbinţeală îi umezi obrazul, îi fu ruşine, o mulţime de viziuni, oglinda josniciei lui, a unei ruşini de neşters, îi învolburară întreaga fiinţă. Îşi privi mîinile, se atinse uşor pe braţe, carnea aceea atît de plăpîndă care l-ar fi sortit, pesemne, infamiei; îi apărură chipurile prietenilor, îi văzu nevinovaţi, generoşi, fiecare luptînd pentru ca oamenii să fie buni.

In tăcerea din bucătărie îşi ridică privirea înspre perete, înspre cineva care era dincolo de camera aceea, departe şi prezent, şi-i ceru ajutor, îi ceru putere să reziste, să nu trădeze.

Se întrebă apoi dacă Saverio o să vorbească, şi-şi spuse „nu", n-ar fi putut s-o facă, sufletul lui nu l-ar fi lăsat. Îşi făcu socoteala dacă nu cumva oamenii aceia i-ar fi exploatat infantilismul, care îi juca feste cîteodată; şi iar îşi răspunse „nu", ar fi bolborosit ceva ca să scape dar n-ar fi căzut în capcană; şi orgoliul lui Nelly era greu de învins.

Se gîndi că desfăşurarea lucrurilor avea să dea totul la iveală. Dacă începeau arestările, acest lucru se datora faptului că fasciştii cunoşteau bine Medusa, fiind născuţi şi crescuţi acolo. Nemţii n-aveau cum să cunoască încă situaţia; şi apoi, erau prea ocupaţi cu războiul, nu aveau cînd să fi cunoscut complicata politică italiană. Iar dintre noii fascişti, cine o cunoştea?

Nici Badaloni, şi nici Rindi, nu, ăştia nu. Pentru o clipă Anselmo văzu chipul lui Aimone, pe care-l respinse cu silă.

Între timp apa începuse să fiarbă, oala de aluminiu, care nu stătea bine pe ochiul maşinii, se clătina, ca şi cum ar fi vrut să-i atragă atenţia. Anselmo răsturnă în apă praful de supă; nesigur dacă pusese sau nu sarea, adăugă o cantitate mică.

Badaloni, în sala principală a Sediului Organizaţiei fasciste aştepta de mai bine de o oră. În jurul lui se aflau „vechii camarazi", care erau în cunoştinţă de cauză; Aimone îi pusese la curent. În timp ce presimţea parcă o deziluzie, îi văzu intrînd: Saverio, aidoma tipului de amiral englez, iar contesa zveltă şi blondă. Cîteva clipe Badaloni se bucură de înaintarea celor doi, însoţiţi de poliţişti şi se ridică din spatele mesei în jurul căreia se desfăşurase pînă atunci un dialog confuz şi echivoc între oameni care nu mai ştiau care e stăpînul şi care servitorul, cine avea dreptate, cine era de vină, şi se duse în întîmpinarea lor.

Apropiindu-se, spuse:

— Veniţi cu mine, vă rog, şi o luă înaintea lor, lăsînd să se vadă cît de burtos era. Îi conduse într-o săliţă retrasă, o dependinţă a salonului celui mare.

Amiralul şi Nelly se aşezară tăcuţi pe scaune. Badaloni luă loc în spatele mesei şi, după ce-i contemplă, negăsind vorbe ca să înceapă o discuţie, furat de dorinţa de a fi ceremonios şi de a se arăta autoritar, enervat pe el însuşi de prelungirea acelei stări ambigue, cum ei continuau să nu scoată o vorbă, ascultă de ordinele lui Aimone şi explodă :

— Dumneavoastră sînteţi căpetenia partizanilor.

— Desigur, zîmbi Saverio, demonstrînd în clipa aceea că reacţiile sale spontane, negîndite, puteau dobîndi o strălucire de genialitate. Şi repetă : Desigur. Spuneţi ! Şi simţi o bucurie copilărească, de parcă s-ar fi jucat de-a prinselea.

— Ştiu că dumneavoastră sînteţi un monarhic, un ofiţer de marină.

— Nu, îl corectă Saverio cu condescendentă amabilitate, un ofiţer al Marinei Regale, un ofiţer al Majestăţii Sale, regele Italiei.

Badaloni lăsă să se citească pe figura lui o oarecare amărăciune. În orele dinaintea întrevederii se gîndea cu plăcere şi satisfacţie la scena care avea să urmeze : vedea un amiral politicos, cu ochii plecaţi în faţa lui, un Saverio conştient de nemiloasa lege germană, iar alături de el o contesă „suavă, da, suavă", îşi repetase el, care avea să-l privească cu ochi frumoşi şi rugători, cărora el nu le-ar fi spus „nu". Înainte de întrevedere îşi imaginase momentul culminant al dialogului cînd avea să pronunţe, dozînd respectivele nuanţe, „dumneavoastră sînteţi căpetenia partizanilor", şi această frază şi-o contemplase aşa cum mîngîie un avar monedele lucioase : întorsese fraza pe toate feţele, ca pînă la urmă s-o readucă la forma ei iniţială.

Nelly, ca o mimoză pe care o simplă adiere o face să vibreze, în timp ce venea pe drum alături de cei doi poliţişti, se gîndise şi ea la copiii ei pe care se prea putea să nu-i mai vadă niciodată, la un viitor întunecos, iar în urechi îi mai răsuna glasul lui Titti, în timp ce-o ajuta să se îmbrace, spunîndu-i printre lacrimi : „Te vei mai întoarce, mamă ? Te vei întoarce" ? Acum îl privea pe Badaloni ca pe un vătaf de

treabă și credincios, pe care, după ce a făcut o gafă, îl mai încurajezi puțin, ca să uite de acest lucru, deși ar stîrni haz de-ar mai face și alta.

Expresia aceea malițioasă și plină de înțelegere a lui Nelly, felul afabil și aproape protector al lui Saverio îl lăsară pe Badaloni, pentru cîteva secunde, fără replică, dar în curînd se revoltă de faptul că era tratat ca un om inofensiv, luă o poziție mai țeapănă, se hotărî să se impună și, negăsind altă cale, se aruncă orbește în obrăznicii. Aruncînd vorbele, pronunță o frază pe care neofasciștii obișnuiau s-o repete cu dispreț în zilele acelea ori de cîte ori venea vorba despre monarhie:

— Regele Umberto e un pederast.

Saverio, alături de Nelly, zîmbi cu un ușor dispreț. Mai înainte de a-i răspunde acelui „figurant", cum îl descrise mai tîrziu, întîrzie puțin, de parcă ar fi avut de depășit un obstacol, apoi, ridicîndu-și privirea, pironind-o dincolo de capul lui Badaloni, spuse:

— Nu mă refer la oameni, ci la Instituția respectivă, Instituția care-i unește pe toți italienii, spuse el cu o oarecare augustă severitate, iar lumina electrică reflectată de o lampă cu braț fixat în perete îi lumină și mai distinct trăsăturile feței sale, de o paloare atît de elegantă: Un om care să reprezinte Patria, repetă el cu amabilitate și păru că Saverio, acum, vorbea numai pentru el însuși, și, într-adevăr, aceste cuvinte exprimau cea mai profundă convingere a lui.

— Dar vrem același lucru! izbucni emoționat Badaloni, uitînd cu totul de cuvintele pe care le rostise mai înainte, uitînd pînă și de contesă. Vrem același lucru! Luptăm pentru Patrie! repetă el, privindu-l cu omenie pe Saverio, uitînd cu desăvîrșire că acesta fusese adus în fața lui de doi polițiști și, pradă unei confuze exaltări și uzînd de superficiala și tocita retorică naționalistă, avu un sentiment de eliberare pășind pe făgașul pe care i-l deschisese Saverio și deveni, fără să-și dea seama, sigur de el cînd adăugă:

— Dumneavoastră sînteți comandantul partizanilor? Există într-adevăr acești oameni? Unde sînt? Ne vom pune de acord. Dumneavoastră sînteți un

ofițer. Dumneavoastră mă veți ajuta să le vorbesc partizanilor. Toți urmărim același scop : Patria !

Starea aceea deosebită de înflăcărare a secretarului organizației fasciste, destul de departe de realitatea evenimentelor, întinse o nouă momeală inflamabilului Saverio, care, prins și el în vîrtejul artificiilor viselor sale, răspunse imediat :

— Desigur ! vi-i arăt cînd vreți ! Au organizații cu adevărat militare. Și în acel *cu adevărat* era o ironică aluzie la cunoscuta dezordine fascistă.

— Vrem același lucru ! repetă mecanic Badaloni, dar, cum obișnuitul bun simț îi reapăru împreună cu adevăratul scop al convorbirii, și anume, cele ce se puteau afla de la amiralul acela, întrebă cu o voce grijulie : M-ați putea într-adevăr ajuta să-i cunosc pe partizanii dumneavoastră organizați, formațiile dumneavoastră militare improvizate ? Și în acel *improvizate* Badaloni exprimă în mod fericit părerea că și el cunoștea Italia.

— Cînd doriți ! răspunse Saverio care își revenise și el între timp și acum se gîndea în ce afurisită încurcătură putuse să intre.

Oricum, dacă vremurile n-ar fi fost atît de jalnice, la punctul acesta al discuției, Saverio s-ar fi ridicat, discuția aceea stranie ar fi încetat și amiralul, după ce-ar fi răspuns salutului cu o amabilă noblețe, s-ar fi retras. Dar vremurile erau acelea care erau : oamenii din același oraș puteau fi nemiloși unii cu alții, unul altuia puteau să-și provoace moartea, chiar dacă în odaia aceea, dintr-o seamă de motive, moartea încă nu se ivise. Dar foarte aproape, dincolo de perete, în salonul cel mare, se aflau fasciștii, cei adevărați, care așteptau ; și realitatea prezenței lor fizice părea că se simte și în camera aceea, risipind orgoliu, naivități, comedii, iluzii.

— Cînd doriți, repetă într-o șoaptă Saverio.

Se așternu tăcere și deodată cei doi amanți fură din nou cuprinși de teamă.

In camera aceea, Badaloni era reprezentantul nemților. In aer rămăsese plutind fraza „Desigur ! Eu sînt comandantul partizanilor !"

Iar Badaloni, reluînd parcă un lung colocviu dezbătut în sinea lui, şi întrerupt din întîmplare, spuse :

— Fiindcă, să nu credeţi, domnule comandant, că vă vor împuşca în piaţă, înfăşurat în drapel, ci într-o curte a vreunei închisori, pe întuneric, dis-de-dimineaţă, fără nimeni de faţă.

Saverio nu răspunse ; se simţi ţintuit de scaunul pe care îşi sprijinea trupul.

Badaloni continuă liniştit, de astă dată ascultîndu-i întocmai pe cei de dincolo de peretele camerei, pe fasciştii cei adevăraţi.

— Aş vrea să trimit pe un om de-al meu să controleze dacă există această organizaţie.

— Sîntem la dispoziţia dumneavoastră, răspunse Saverio.

— L-aş trimite pe Aimone, spuse grijuliu Badaloni.

— De acord.

— Îl voi trimite pe Aimone acasă la dumneavoastră să căderi împreună de acord.

— Îl aştept negreşit, se supuse Saverio, şi, aproape uitînd de situaţia lui de cvasi-arestat, dădu semn să se ridice de pe scaun.

Contesa, care nu rostise un cuvînt, ci zîmbise din cînd în cînd, se ridică.

Badaloni cel gras era în picioare :

— Sîntem de acord ?

— Desigur, confirmă din nou Saverio, care simţea că ia foc dacă mai stă acolo.

— Să ne luăm rămas bun aici, spuse Badaloni, şi făcu un gest înspre perete, vrînd parcă să spună că dincolo erau altfel de persoane.

Îşi strînseră mîinile, şi le strînseră încă o dată, cine ştie de ce, mai afectuos şi, cînd ajunseră toţi trei la uşă, Badaloni şopti :

— Voi da ordin să fiţi însoţiţi de aceiaşi poliţişti cu care aţi venit, ca să nu aveţi neplăceri din cauza camuflajului.

Cînd îi văzu cum se îndepărtează, se întrebă de ce a fost atît de caraghios să nu-l întrebe pe Saverio cine fusese autorul exploziei de la Poligonul de tra-

gere, dar imediat după asta, în timp ce fasciștii se adunau în jurul lui cu aere întrebătoare, fu de părere că poate nu greșise.

Anselmo, înghemuit între așternuturile reci, în mijlocul tăcerii desăvîrșite din Medusa, cu urechile ațintite la orice zgomot de pași sau bătaie în ușă din partea vreunui polițist, simțea între timp cum fantezia își lua zborul și, grăbită, depăna scenă după scenă; vedea chipurile agenților de poliție, auzea glasul acuzațiilor, el apărîndu-se și, cînd ajungea la torturi, fantezia îl cuprindea ca într-o vrajă în care-și pierdea răsuflarea, se prefăcea într-o senină meditație și se întreba de ce e necesară cruzimea și cugeta asupra legii eterne conform căreia orice progres, orice noutate, se plătește cu sînge, cu durere fizică.

Anselmo, cu ochii deschiși în întuneric, în camera aceea pătrunsă de frigul iernii, și-i închipuia din nou pe Saverio și pe contesă „invitați" de secretarul Organizației fasciste, de personajul acela atît de neașteptat, un încurcă-lume, care avea totuși putere să-l cheme la el pe Saverio, iar lui Saverio nici prin vis nu-i trecea să nu asculte și, din cauza apariției polițiștilor, Ardengo fugea ca un cerb urmărit, iar el însuși, Anselmo, îl părăsea pe Titti, un băiat care plîngea. Și dincolo de arestarea aceea se întrevedeau alte arestări; dacă vreunul ar fi făcut vreo mărturisire, organizația s-ar fi dus de rîpă și tocmai cînd se așteptau să le vină alte arme, alte ajutoare, în timp ce atîtea alte acțiuni erau începute.

„Dar de ce fac asemenea lucruri fasciștii?" se întrebă Anselmo într-un murmur. S-au legat strîns între ei, de parcă în inima fiecăruia ar fi mocnit aceeași ură care îți întunecă mintea și te face să treci la fapte; cu steagul, drapelul lor, strîns la piept, stăpîniți de patimă neagră, nu concep altceva decît abuzul lor de putere, fascismul, un rău cu neputință de înfrînt altfel decît prin violență."

Orele treceau, somnul îi pierise, și, deodată, ca fumul care se ridică drept dintr-un coș spre cerul cristalin de iarnă, se porni să sune sirena de alarmă.

De obicei Anselmo, trezit de chemarea aceea lugubră, se ghemuia în așternut, asculta murmurul avioanelor care străbăteau cerul la înălțimi și, în cele din urmă, în timp ce se auzea zgomotul îndepărtat al bombardamentului înspre Spezia sau Capraia, adormea din nou.

Oamenii, în timpul alarmei, aveau voie să iasă din casă, chiar dacă era în timpul orelor de camuflaj și, cine știe din ce speranță, toți, încă din prima seară, alergară înspre păduricile de pini care se întindeau pe cele două părți ale orașului. Păduricile nu aveau nimic care să-i apere și totuși alergau cu toții acolo, poate din convingerea că aviatorii ar lua porțiunea aceea de verde drept singurul refugiu al celor neînarmați, poate din cauza atmosferei de pace pe care o emana umbra deasă, sau pentru că pinii de-acolo se împleteau cu amintirile lor din copilărie. Aviatorii nu lansară niciodată bombe acolo, în pădurici.

În noaptea aceea, Anselmo, la chemarea sirenelor, se sculă și se duse la Tittì. Pe drum întîlni cîțiva oameni, niște anonimi ca și el; de la cîteva ferestre răzbătea cîte un fir de lumină, și-și închipuia în interiorul caselor oameni obosiți să mai suporte războiul și, cu toate astea, în clipa aceea agitați de primejdia bombardamentului.

Anselmo se apropie de vilă, mergînd pe trotuarul de vizavi ca să-și poată da seama din timp, înainte de a fi chiar în fața casei, dacă era sau nu supravegheată. Nu observă pe nimeni, mai mult, ușa, dincolo de grădiniță, era pe jumătate deschisă, iar coridorul luminat. Se apropie, fu pe prag, intră în casă, și ordonanța, veselă ca întotdeauna, veni să-l întîmpine rîzînd și exclamînd:

— S-au întors! S-au culcat! Mă duc să-l anunț pe comandant! Și imediat, plin de bucurie, o luă în sus, pe scări. Anselmo nu mai avu timp de întrebări, căci ordonanța, de sus, de pe palier, îi spuse cu un glas răsunător:

— Veniți sus! Vă așteaptă comandantul!

Anselmo sui, întîrzie cîteva clipe în fața ușii, apoi bătu ușor cu degetele. Se auzi invitația de intrare.

Floricelele de pe uşă se desprinseră de culoarea lor albăstruie şi veniră să-l întîmpine. Scoica mare a patului, îmbrăcată în saten, era învăluită în lumină şi-i găzduia pe Saverio şi pe Nelly. Fiindcă sosise Anselmo, se aşezaseră cu spatele sprijinit de perne; erau goi. Nelly îl salută pe Anselmo întinzîndu-i braţul deosebit de elegant; cu mîna cealaltă îşi ţinea strîns cearşaful pe piept. In timp ce Saverio era gata să înceapă, exclamă:

— De astă dată l-am simţit şuierînd foarte aproape!

Făcea aluzie la un glonte, şi avu un gest uşor în direcţia frunţii, lăsînd ceva mai liber cearşaful care o acoperea. Anselmo îi zîmbi şi ascultă cu atenţie vorbele lui Saverio, în timp ce-o admira pe Nelly, care ştia să dea farmec întîmplărilor, învăluind totul în voluptoasa strălucire a feminităţii ei. Dar în curînd se lăsă furat de vorbele comandantului care-i spunea:

— Desigur! Eu sînt şeful partizanilor. O să-i arăt formaţiile mele militare, şi continuă să-şi expună părerile.

Anselmo trecu de la distracţie la uimire, la admiraţie, la stupefacţie, la buimăceală, şi în cele din urmă întrebă:

— Dar cum, amirale! L-aţi invitat pe Aimone? Trebuie să vină aici? Şi ce-o să-i arătaţi? Ce fel de formaţii militare? Unde sînt? şi Anselmo îşi dădu seama cu groază de riscul pe care-l puteau întîmpina cei de sus, cu lansarea.

Saverio nu dădu nici o importanţă vorbelor lui Anselmo, continuă să plutească în fantezia lui copilăroasă, nicicînd nu păruse mai departe de realitate ca acum, era ca într-o lume de basm:

— Vom pune santinele la trecătorile din munţi. Duchen îl va însoţi pe acest Aimone; vom face să pară corpuri de armată în plină aşezare de război.

— Dar, domnule comandant, organizaţia nu se poate preta la această comedie atît de primejdioasă, băieţii aceia trebuie să vină mereu la Medusa, sînt cunoscuţi.

— Nu-ți face griji, dragă Anselmo, va fi ușor să-l lămurim iute pe „figurantul" acela, are o minte de jandarm care n-a reușit să ia gradul de plutonier.

Și fu o fericire că sirena dădu semnalul de încetarea alarmei, anunțîndu-i pe oameni să se întoarcă fiecare la casele lor, deoarece furia era pe punctul de a-l doborî pe Anselmo, furia și o anumită silă care l-ar fi făcut să spună cuvinte de prisos dacă nu chiar dăunătoare. Îi salută în grabă pe Nelly și pe Saverio și părăsi casa aceea.

Zori plumburii se așterneau pe cer. Și de data asta, în timp ce mergea pe drumul obișnuit care-l ducea acasă, în mintea lui Anselmo se învălmășeau tot felul de întrebări, răspunsuri, griji, învinuiri, chiar și față de el însuși.

„In ce nenorocire ne-a mai băgat! S-au întîlnit două marionete, și-au dat mîna. Și stătea gol în pat cu amanta, m-a primit așa, e un inconștient. Da, îi aparține explozia de la Poligonul de tragere, el l-a găsit pe radiotelegrafist, ținea acasă la el cele trei bombe ca pe niște copilițe: casa lui e veșnic deschisă, e fericit să ne primească la el, singurul locaș ospitalier din Medusa, dar acum vine rîndul să plătim toate astea. Ce-o fi pus la cale cu Badaloni? Înfumurare, capriciu trufaș de femeie. Și dacă ar fi negat? Dacă s-ar fi arătat înfricoșat? Dar organizația noastră e clandestină și el începe să dea în vileag toate secretele noastre, chiar față de reprezentantul inamicilor noștri. Nu, nu! De acum încolo nici un fel de confidență cu acest amiral; nici unul în afară de mine nu trebuie să mai frecventeze casa aceea. Saverio nu trebuie să știe secretele noastre, ne vom folosi de el cu cea mai scrupuloasă grijă". Și Anselmo, continuînd să fie cînd furios cînd uimit, îngrozit la culme, sau făcînd ferme promisiuni pentru viitor, se așeză din nou în așternutul rece. Se luminase de ziuă. Se hotărî să rămînă treaz și, dis-de-dimineață, să se ducă să-l caute pe Summonti.

ARESTAREA

In munți lucrurile mergeau strună. Erau pe punctul de a organiza nu una ci două lansări ; una engleză și cealaltă americană. Rosa primise răspuns de la căpitanul ei, Joe. De astă dată, totul le fusese mai ușor în urma experienței căpătate, și datorită banilor pe care îi aveau la dispoziție. Se cumpăraseră acumulatori noi, fusese plătit cu generozitate munteanul care le închiriase cele două camere, mai putură folosi cîte un simpatizant sărac, retribuindu-i ziua de muncă. Iar radiotelegrafistul englez asculta acum fără nici o șovăială, părîndu-i-se o soluție rentabilă și, de altfel, cea mai puțin riscantă. Cînd Fabrizio sosea la casa din Fòrnola să aducă sau să ia vreun mesaj, Contrucci-tatăl îl primea cu bucurie : „Rămîi la noi la masă. Te așteptam". Și la masă, bătrînul îi punea tot felul de întrebări despre socialism, despre viitor.

Fabrizio își expunea convingerile cu atîta candoare și simplitate, încît cuvintele lui se strecurau în inima lui Contrucci de parcă erau făcute anume pentru el. Fabrizio învățase pe dinafară unele fraze „marxiste" dar, repetîndu-le, punea în ele prospețimea sufletului său, încît păreau ca din evanghelie.

— Păcat că sînt bătrîn ! E ceea ce visam noi de cînd eram tineri !

Și apoi Contrucci se ducea într-o pivniță mică din spatele casei.

— Mă duc să iau o sticlă din cele bune, cred că o avea vreo zece ani, trebuie să sărbătorim ziua de azi. Atît de mult am tăcut, că m-am prostit de tot.

Fiul lui, radiotelegrafistul, îl asculta cînd și cînd bănuitor ; începuse să citească ziarele, tatăl îi ex-

plica răbdător tot ce se întîmpla în regiune, îi amintea de oameni sau de vechi patimi despre care știa că mocneau în sufletul lor sau care se dezlănțuiseră. Încet, încet, radiotelegrafistul redevenea italian se desprindea de ceţurile scoțiene. Nevasta lui Contrucci se liniștise acum, mulțumită că singurul ei fiu era lîngă ea, acasă, mereu numai cu ochii pe el, și gata să-l apere cu disperare împotriva oricărui dușman. Despre chestiunile politice pe care le discutau Fabrizio și soțul ei nu se interesa, doar o singură dată, numai o dată, îl întrebă pe Contrucci : „O să devenim și noi bogați ?"

— Nu-i vorba de asta, își ieși din fire soțul. Devenim oameni cu toții, și făcuse o mutră care îi dădea de înțeles că ea trebuie să vadă de casă, iar nu să se ocupe de treburile politice.

Sus, pe munte, totul mergea bine ; peștera fusese golită în vederea unui nou transport. Armele își găsiseră loc în casa lui Duchen. Centrul, prin mijlocirea lui Summonti, stabilise ca armele să fie după aceea distribuite pe regiuni.

Pentru a organiza lucrurile și mai bine, pe neașteptate, se prezentă la ei un personaj îmbrăcat în negru, un preot, sau, după cum îi spuneau toți *părințelul din Monte a Sonagli*. În fața comunei Saltocchio, sus, pe o colină, se afla o biserică și în jurul ei satul acela.

„Să mergem pînă acolo", îi spusese într-o zi Teresa lui Adriatico. Ceilalți erau răspîndiți în toate părțile, unii la Medusa, alții pe Cernaia, Lorenzino studia mesaje împreună cu Rosa, pentru a atrage atenția căpitanului Joe. „Să mergem și noi undeva, hai la Monte a Sonagli.

Adriatico plecă ochii în jos. În timpul zilei, cînd erau în casă, în prezența mamei, și chiar și noaptea, nu se apropiau unul de altul, ca și cînd pe el l-ar fi împiedicat o oarecare pudoare. Le erau deajuns bătăile inimii pentru a se înțelege, sau privirile aruncate pe furiș. Cea care lua totdeauna inițiativa era Teresa, îi propunea să facă o escapadă sau să îndeplinească

o misiune, ca să poată fi numai ei singuri, ca atunci, prima dată.

Mama înțelese că între cei doi tineri se înfiripase iubirea ; altădată se gîndise pentru fiica ei la cineva cu o ocupație serioasă, un proprietar, un director, o partidă cu cineva de familie bună, cu situație ; acum, însă, văzînd cît de categorică era Teresa în hotărîrile ei, suspină de cîteva ori, avu oarecare șovăieli și regrete, se sfătui și cu fiul ei, dar nu avu altceva de făcut decît să se împace cu situația. Între timp, Adriatico devenise mai respectuos și mai serviabil, iar Teresa mai liniștită și strălucind de o bucurie interioară care i se citea în vioiciunea ochilor. Și apoi, cei doi tineri erau atît de la locul lor, încît mama avea posibilitatea să prețuiască partea frumoasă a acelei legături, o căsătorie într-adevăr din dragoste, cu un tînăr lipsit de egoism și care n-ar fi ridicat niciodată mîna asupra fiicei ei, pe care o știa o ființă dificilă, închisă în sine, încăpățînată. Și astfel, mama se pomenea uneori schițînd un zîmbet, iar cîteodată era înfiorată de emoție cînd o descoperea pe Teresa, care nu se interesase niciodată de gospodărie, călcînd pe furiș cîte o cămașă de-a lui Adriatico, sau copleșindu-l cu atenții, ceea ce îi amintea de anii ei de logodnă. În după amiaza aceea, auzind-o pe Teresa despre intenția de a face o excursie pînă la Monte a Sonagli, zîmbi din nou cu îngăduință și nu avu timp să mai spună ceva că Teresa și zburase să se îmbrace și, cît ai clipi, cei doi se îndepărtară pe cărare, în jos ; la prima cotitură Teresa îl apucă pe Adriatico de mînă.

Cînd ajunseră la Monte a Sonagli, toți oamenii se îndreptau pe străzile curate și înguste din satul lor spre biserică.

— Tu n-ai intrat niciodată într-o biserică ? întrebă Teresa arătînd în direcția în care se îndreptau toți.

— Ce să fac acolo ?

— N-ai fost niciodată ?

— Cîteodată, cînd eram copil, la Santa Rosalia ; locuiam aproape.

— Hai şi noi, e o biserică veche; vin oameni din străinătate s-o vadă.

Interiorul era lipsit de orice podoabe; pereţii erau înalţi, cu picturi acoperite de funingine. Lumina venea de la fereastra cea mare, rotundă, cu vitralii, dar nu descopereai pe unde pătrunde decît după ce intrai bine înăuntru.

— Ce frumos e, ce linişte!

Inainte de a ieşi, Teresa îşi înmuie vîrful degetelor în apa sfinţită; încet, îşi făcu semnul crucii cu o expresie severă, privind cu coada ochiului dacă Adriatico o urmărea. Voia să-i dea de înţeles că atîta vreme cît între ei există o taină, legătura trebuia binecuvîntată după toate regulile bisericii.

— Hai sus pe terasă, e o privelişte minunată. Cînd e timp frumos, se văd bine insulele de dincolo de Capraia.

Adriatico se lăsă dus. Intre ei nu se ivise niciodată vreo discuţie despre religie; acum Adriatico înţelese că ca n-avea de gînd să glumească despre asemenea lucruri. Constatarea îl măguli, gîndindu-se că are o soţie profund credincioasă, dar nu bigotă; Dar îi veni în minte să se compare cu ea, şi se văzu sărac, ignorant, nici în biserică nu călcase măcar, şi se lăsă copleşit de o tristeţe adîncă.

Teresa, vrînd parcă să mai schimbe vorba ca să-l facă să uite gîndurile negre, începu să-i arate: „Uite Saltocchio! Aceea e casa noastră, printre pomi, la dreapta cînd, deodată, flutură aproape de ei o sutană neagră, care-i întrebă brusc:

— Dumneavoastră sînteţi domnişoara Teresa Duchen? Mi-au spus cîţiva oameni din comună că sînteţi pe-aici. Îi cunosc bine pe mama şi pe fratele dumneavoastră.

— Sînteţi preotul din Monte a Sonagli?

— Da, chiar parohul, dar toţi mă numesc — adăugă el surîzînd — *părinţelul din Monte a Sonagli,* poate pentru că sînt mic de statură.

Adriatico privea uimit chipul acela deschis, plin de lumină şi de bună dispoziţie, şi, îmbrăcat cum era

într-un veşmînt negru, lung pînă în călcîie, părea oarecum mai zvelt la înfăţişare.

— Vă prezint pe un prieten al familiei noastre, Adriatico. S-a refugiat la Saltocchio.

— Încîntat de cunoştinţă, încîntat să vă cunosc, spuse părintelul continuînd să zîmbească, iute în mişcări şi strîngînd mîna solidă pe care i-o întindea în mod mecanic Adriatico. Mă numesc Filiberto, don Filiberto, nimeni nu ştie, dar aşa mă numesc. Şi, revenind brusc la subiect, aproape ca o demonstraţie că rapiditatea gesturilor lui era semnul care preciza dorinţa lui de a acţiona, adăugă : Am alergat pînă aici pentru că trebuie să vă vorbesc. Dacă nu s-ar fi ivit prilejul acesta aş fi venit eu la Saltocchio. Vreţi să mergem în casa parohială ? Vă conduc.

— Cu plăcere, spuse Teresa.

De-a lungul drumului, numeroşi ţărani se apropiau de porţile caselor şi-l salutau pe paroh.

Indată ce ajunseră înăuntru, don Filiberto strigă :

— Ermenegilda ! Ermenegilda !

Apăru o femeie uscăţivă, cu părul rar, strîns în jurul capului, cu mînecile sumese şi cu un şorţ ud şi unsuros în mai multe locuri.

— Doriţi o cafea ? Sau preferaţi vin ? Vinul parohiei — şi, de la sine, don Filiberto hotărî pentru Teresa cafea iar pentru Adriatico vin ; oricum, era bine ca pe masă să fie şi una şi alta.

— Aş fi vrut să vin eu ; de cîteva zile aveam intenţia s-o fac. Dacă nu m-am hotărît e pentru că eu sînt preot iar voi comunişti ; dar asta nu înseamnă nimic, biserica a fost totdeauna socialistă. Vreau să colaborez cu voi ; de partea cealaltă ştiu că e răul pe care trebuie să-l înfrîng cu orice chip. Sînt la dispoziţia voastră întru totul, întru totul şi, adresîndu-se Teresei, preciză : ştiu că pot vorbi deschis, vă cunosc familia, pe mama dumneavoastră, ştiu ce fel de oameni sînteţi.

— Sîntem cu toţii mulţumiţi de venirea dumneavoastră în mijlocul nostru. Şi, cum Teresa nu continuă din cauza surprizei şi a bucuriei care-i înăbuşeau cuvintele, Adriatico interveni :

— S-a constituit Comitetul de Eliberare Națională în care sînt reprezentate toate partidele, zise el, simțind că-l imită pe Summonti, și, cum prin asociație de idei își aminti cu cîtă nerăbdare căuta responsabilul reprezentanți de seamă, adăugă cu aerul lui hazliu: Păcat, sfinția ta, că n-ați venit mai curînd printre noi, ați fi fost primit cu brațele deschise. E o mișcare națională, o mișcare amplă, în care sînt reprezentate toate partidele, continuă el. Sarcina... și deoarece elocința i se epuizase, rosti mai modest: Ce-ați fi dispus să faceți?

— Tot ceea ce-mi stă în putință, ceea ce pot.

— Am avea nevoie de un loc în care să depozităm armele.

— Foarte bine. Am multe camere goale. Aici e un loc sigur, le puteți aduce; o să le punem împreună în ordine. Încă nu v-am arătat casa parohială și mai am camera de jocuri, apoi o cabană mare unde cîndva se executau niște exerciții de întrecere, și, pe-deasupra, casa îngrijitorului. Am să vă arăt totul.

Părintelul, între timp, se și ridicase și, în mișcarea grăbită pe care o făcu, strînse în jurul lui veșmîntul acela negru care părea atît de elegant pe el.

Adriatico se temu că a spus prea mult, își aminti de legile clandestine ale lui Summonti.

— Am vorbit numai în numele meu. Trebuie să ascultăm mai întîi părerea tovarășilor, eu nu am autoritatea să hotărăsc.

— Cum? Ce spui? protestă Teresa. Eu sînt sigură. Sîntem mulțumiți cu toții. Am toată încrederea în dumneavoastră.

— Am vrut să spun că există dispoziții, reguli.

— Peștera Maimuța Părăsă trebuie să rămînă goală, iar casa noastră e acum plină de arme. Dumneavoastră, don Filiberto, ați venit ca o mană cerească.

— Dumneavoastră nu mă cunoașteți, admise părintelul, adresîndu-i-se cu modestie lui Adriatico, sper să nu vă dezamăgesc. Aș vrea să vă cunosc, să vă vizitez. Pot veni la Medusa sau la Saltocchio oricînd vreți.

— Cum aţi aflat despre noi ? întrebă Teresa.

— Am ştiut de cînd făceaţi de gardă în jurul casei, îndată după opt septembrie ; ideile lui Duchen, fratele dumneavoastră, au ajuns şi pînă la mine.

— Nu m-am exprimat prea bine, reluă Adriatico. Noi avem o organizaţie care are legile ei, avem un responsabil pe care vi-l vom prezenta, iar dumneavoastră veţi avea o sarcină şi totul va fi limpede.

— Voi fi fericit să-l cunosc. Pînă atunci aduceţi-mi armele. În comună am numai oameni de încredere, nu mă vor trăda ; îi cunosc pe fiecare în parte.

— Ce întîlnire minunată, don Filiberto! Mi se părea cu neputinţă să nu fie şi un preot care să vrea să participe la mişcarea noastră, exclamă Teresa care menţinea o atmosferă de animaţie oarecum exaltată.

— Dar sînt atîţia alţii ! Mă simt vinovat că n-am venit printre voi mai de mult.

— Cînd îl veţi cunoaşte pe Summonti, cred că veţi discuta mai în amănunt. Mi-ar plăcea să fiu şi eu de faţă, spuse zîmbind Adriatico. În sfîrşit, va avea în Comitet un adevărat democrat-creştin.

— Cum aţi spus că se numeşte ?

— Chiar dacă vă aduceţi aminte, prefaceţi-vă că nu ştiţi ; el se conduce după legile clandestine, pe care vi le va explica chiar el.

— Îl numesc *preotul roşu*, îşi aminti Teresa şi se grăbi să adauge : dar e un tînăr foarte de treabă.

— Desigur, desigur, conveni don Filiberto, părînd pentru o clipă îngîndurat. Vreţi să vedeţi casa parohială ?

— Nu putem întîrzia mai mult. Ne vom întoarce în curînd, mîine sau poimîine. Poate îl vom aduce cu noi şi pe Summonti.

— Vă aştept.

Pe munte treburile mergeau bine, oamenii erau plini de speranţă, totul era limpede şi se desfăşura într-o atmosferă veselă de realizări, de surprize plăcute : la Medusa, în schimb, atmosfera se întuneca: Începu cu Badaloni căruia i se stinse steaua cu aceeaşi repeziciune cu care i se aprinsese. Totul din cauza unui

singur pas greşit, dintr-o neatenţie, pentru că situaţiile delicate trebuie mînuite elegant, nu pot fi încredinţate celui dintîi care se nimereşte, unor funcţionari obişnuiţi, unor oameni fără imaginaţie. Unul dintre cei care se folosea de bonurile extraordinare de benzină, de „bonurile lui Badaloni", în loc să se prezinte el însuşi, ca de obicei, la Sediul organizaţiei fasciste, trimise pe unul din funcţionarii lui, căruia-i spuse : „Du-te şi ridică bonul de benzină, ţine plicul ; fii atent că înăuntru sînt banii". Funcţionarul plecă şi pe stradă fu cuprins de îndoială, dacă trebuia să se ducă la Sediul organizaţiei sau la Comandamentul german ; fiind însă sigur că bonul era *german* alese drumul comandamentului. „Tot mă vor trimite la Sediul organizaţiei". Funcţionarul era un om conştiincios, cum sînt atîţia, nu înţelesese că avea de-a face cu ceva în neregulă.

Se prezentă la Comandamentul german, spuse numele patronului, ceru bonul de benzină şi luă plicul.

Soldatul neamţ, care cunoştea limba italiană, privi lista, nu găsi numele şi îi puse cîteva întrebări.

— Am mai luat de două ori. Cîte treizeci de litri pentru fiecare bon. Am plicul cu mine, înăuntru sînt banii.

Plicul fu deschis ; conţinea suma de bani la care se convenise cu Badaloni în schimbul serviciului ce i se făcea.

Soldatul îl informă de îndată pe locotenentul Karl, care era furios la culme fiindcă mai primise şi alt ordin alarmant : avioane inamice zburau în mod periodic deasupra munţilor din spatele Medusei în înţelegere cu organizaţiile clandestine ramificate prin satele vecine. El trebuia să cureţe terenul cu cea mai mare energie împotriva elementelor suspecte şi să le întrerupă orice activitate.

Cînd soldatul îi explică întîmplarea cu banii şi cu cererea din partea unui necunoscut, îl bănui imediat pe Badaloni : „Asta mă duce la ruină", şi se hotărî să termine definitiv cu el. Dădu pe loc ordin să fie reţinut funcţionarul şi să fie adus la Comandament nătărăul însărcinat cu distribuirea benzinei.

La Vecchina sosi prostit de-a binelea ; doi soldaţi îl ţineau înhăţat de braţe. Avea buzunarele pline de bonuri, şi plîngînd spunea : „N-am furat ! N-am furat ! Niciodată ! şi i le oferea locotenentului Karl.

Bonurile erau perfecte, locotenentul nu le putu distinge pe cele adevărate de cele false, îi fu însă uşor să constate că erau în număr mult mai mare decît cele care ieşiseră de la Comandamentul german.

— Duceţi-vă la Sediul organizaţiei fasciste şi aduceţi-mi-l aici pe Badaloni, ordonă locotenentul Karl.

In timp ce nemţii intrau în biroul său, Badaloni tocmai primea un telefon ; cel care-l trimisese pe funcţionar dorea să afle motivul întîrzierii, să ştie ce se întîmplase : „Nu cumva imbecilul s-o fi dus la Comandamentul german ?"

Cînd Badaloni îşi ridică privirea, în faţa biroului său erau doi nemţi care veniseră să-l ia cu o camionetă. Pe drum nu se gîndi la nici o catastrofă, avea încredere în steaua lui cea bună. Intră în biroul locotenentului Karl şi, apropiindu-se, spuse cu graţie, cu faţa lui cea mare afectuoasă şi binevoitoare : „O încurcătură, o blestemată de încurcătură, obişnuită la italieni".

Locotenentul Karl îl privi un timp în tăcere, în ochi, cu binecunoscuta lumină rece a nemţilor după ce primesc un ordin şi trebuie să-l execute ; apoi cu glasul schimbat, rosti :

— Paiaţă !

Badaloni avu o mişcare de uimire, schiţă un gest cu mîna, întîlni ochii locotenentului care-l fixau adînc, se clătină spre spatele unui fotoliu, se aşeză şi bîlbîi : „Imi pare rău numai pentru dumneavoastră, numai pentru dumneavoastră" şi îşi plecă faţa care i se prăbuşi în piept.

Locotenentul Karl îl contemplă cîteva secunde în tăcere, apoi pe alt ton spuse : „Du-te, cară-te repede !"

Badaloni, ţinînd capul plecat, se ridică, găsi uşa deschisă, străbătu coridorul, ajunse afară, nu văzu nici străzi nici trecători. Se trezi acasă. „Să plecăm de aici, spuse el, totul s-a terminat."

Dar chiar și în situația aceea, în plină catastrofă, steaua lui bună tot nu-l lăsă. Continuînd să rămînă cu capul plecat, înțelesese, și era sigur, că bunul său locotenent Karl, deși era german, îmbrăcat în uniforma Wermachtului, îi dovedise ultima sa bunăvoință lăsîndu-l liber să dispară, să nu lase nici o urmă, să nu se mai vorbească de el. Și acum era liber.

Familia adună cît putu ; într-o trăsurică ajunseră apoi la gară, de unde luară un tren cu direcția către nord, ca emigranții.

In aceeași zi, locotenentul Karl fu constrîns să-l cheme la el pe Aimone.

— E adevărat că în regiunea asta se află partizani ?

— Cred că da.

— Îi cunoașteți ?

— Îi bănuiesc. Badaloni ne-a împiedicat...

— Nu-mi mai vorbi de paiața aceea.

— Bine.

— Cît timp vă trebuie să-mi oferiți date precise ?

— Două, sau mai bine, trei zile. Ca să extirpăm buboiul — și spunînd acestea, Aimone se întunecă la față — e mai bine să avem cît mai multe nume. Dați-mi trei zile și vă voi aduce lista completă.

— De acum încolo, legătura cu organizația fascistă o voi ține prin dumneata.

— Să trăiți, răspunse Aimone cu chipul încruntat la gîndul represaliilor pe care intenționa să le aplice.

Locotenentul Karl îl fixă fără să scoată nici o vorbă. Nu-i plăcea omul, dar era fatal să fie aliați ; și nemții aveau detașamentele lor S.S. ; era un război dureros. Trebuia să recupereze timpul pierdut. Dacă era adevărat că partizanii din zona aceea erau în contact cu inamicul și el nu luase măsuri, urma să fie pedepsit cu ferocitate. In armata germană, nebunia și teroarea făceau ravagii.

Aimone rămăsese în picioare în fața biroului. Locotenentul Karl intuia că în omul acela clocoteau gînduri negre, crunte ca ale unui criminal, își aminti de lecturile sale asupra renașterii italiene, despre intri-

gile din interiorul palatelor, despre pasiunile josnice, de otrăvuri; scoase un suspin de nostalgie pentru biblioteca sa: „Oare o mai fi existînd pe undeva?" şi, la amintirea cărţilor, a orelor de desfătare, îşi mai reveni puţin şi reluă:

— Dumneata ai auzit vorbindu-se despre avioane inamice care zboară noaptea pe deasupra munţilor din spatele Medusei?

— Nu.

— Crezi că ar putea fi vorba de o înţelegere între partizanii din Medusa şi aliaţi?

Aimone, la această întrebare care-l străpunse pînă în adîncul sufletului, uită orice prudenţă şi raţiune şi răspunse, cum ar fi făcut Rindi:

— Nu, nimic. Vorbe, nu fapte. Îi punem noi la punct — şi în înfăţişarea pe care o luă chipul lui se văzu zbirul care nu poate concepe cu nici un chip că sclavii ar încerca să se elibereze; pe chipul acela, care inspira locotenentului Karl o vie repulsie, se întrezărea disprețul şi poate chiar ura împotriva oamenilor încrezători în ceva bun şi frumos.

Şi Aimone adăugă:

— Să fi avut puterea în mînă, de mult aş fi spart buboiul. Dar se va rezolva totul repede.

— Atunci, peste trei zile îmi aduci lista.

— Fără îndoială.

Şi fiindcă locotenentul Karl stătea nemişcat, în picioare, în spatele biroului, cu mîinile de-a lungul trupului, Aimone, ca să-l salute, ridică braţul făcînd salutul fascist. Locotenentul îi răspunse cu braţul întins drept înainte, cum salutau hitleriştii. Aimone ieşi.

Locotenentului Karl îi rămase în gură gustul amar al unui cuvînt: *lista*. Era austriac, niciodată nu fusese orbit de nazism, era un profesor de literatură, îşi aminti de un fragment dintr-un autor în care se descria o scenă între un guvernator şi un inspector de poliţie. Apoi se aşeză pe scaun; îşi lăsă capul pe piept, cum făcuse şi Badaloni, care în momentul acela se afla încă în tren, înaintînd spre nord, în necunoscut, cu ochii ţintuiţi la fereastra trenului, înconjurat

de familie, la fel de mută ca și el, în afară de soția care, din timp în timp, scotea cîte un suspin adînc, unul după altul.

— Să mergem la bunici. Sînt convinsă că aici ne expunem primejdiei. Mi-e teamă și pentru copii. De Badaloni am scăpat cum am scăpat, dar dacă ne arestează nemții? spusese după o lungă tăcere Nelly, învîrtindu-se neliniștită în așternut.

Lui Saverio i se încrețiseră buzele ca în clipele cînd îl stăpînea nervozitatea, paloarea i se accentuase.

— Cum aș putea să-i las pe tinerii aceia? Sînt cu ei. e ca și cum aș părăsi un vapor. Eu rămîn aici.

Nelly dădu la o parte cu furie așternutul, se apropie de Saverio și-l îmbrățișă.

— Rămîn cu tine, cu tine! Am să salvez numai copiii, și-și lăsă capul pe pieptul lui, în timp ce lacrimile îi scăldau ochii, apoi plînsul deveni mai calm, mai senin, ca o ploaie fină de aprilie. Saverio o mîngîia pe păr, spunînd într-una: „Nellinina, Nellinina..."

Apoi Nelly își ridică fața, care din cauza plînsului și a părului răvășit era parcă mai frumoasă și mai catifelată și întrebă:

— Ce vei face cînd va veni aici omul lui Badaloni? Ce-ai să-i spui? Dacă o să spună nemților că tu ești conducătorul partizanilor?

— Prostii! Prostii! Mosca sau Duchen vor rezolva totul, vom ține ședințe, vom face excursii în munți.

Instinctul feminin al lui Nelly se temea de convorbirea aceea care putea să fie gravă pentru toți. Ca o pasăre speriată, continuă:

— Să n-ai încredere în ei, nu merită, fii atent!

— Ieri seară trebuia să fac asta.

Nelly insistă mai mult.

— Dacă repeți că ești în fruntea partizanilor... Nu te-ai uitat la Anselmo? Era înspăimîntat. În spatele fasciștilor sînt nemții. Și chiar fasciștii pot fi mai răi ca toți.

— Mosca îmi va face această plăcere, Mosca îmi va face această plăcere, repetă mecanic Saverio, în

timp ce fantezia sa, inspirată de Nelly, se întunecase de-a binelea. Apoi adăugă: Trimite copiii la părinții tăi. Vom găsi noi o soluție să trecem hopul ăsta cu Badaloni.

In schimb, tocmai datorită lui Badaloni, în atmosfera întunecată care începu să plutească deasupra Medusei, se strecurase o firavă rază de lumină. Tocmai datorită lui Badaloni, care plecase, sărac și fugar, se întîmplă ca zăpăceala amiralului să nu ia proporții. Cel puțin îl favoriză faptul că Badaloni, cu o seară înainte, nu-i relatase lui Aimone și nici celorlalți fasciști cuvintele lui fatale *Eu sînt conducătorul partizanilor*. Și Badaloni avea orgoliul lui și după ce se declară sceptic în privința patrioților nu i se păru cu putință să se ducă la Aimone și să-i relateze că amiralul îi mărturisise că-i cunoaște pe toți partizanii și că el e chiar șeful lor, așadar ocoli discuția și se apără cu o lingușire. Cînd Aimone insistase ca un disperat cu întrebările, îi răspunse: „Am făcut așa cum mi-ai spus, te așteaptă la el acasă. Îl vei putea întreba tot ce vrei", și strîngînd buzele ca unul care ar fi vrut să le reproșeze fasciștilor superficialitatea lor de totdeauna, zise: „E un om curajos, un ofițer care-și iubește patria" și tocmai această arhiuzată frază patriotică îi lăsă muți pe fasciști, permițîndu-i lui Badaloni să rostească pe un ton autoritar: „Să nu mai pierdem vremea, vom mai discuta mîine. Să mergem la culcare. Salutare tuturor".

Numai că a doua zi de dimineață pentru bietul Badaloni urma să se întîmple catastrofa, trista lui plecare pentru totdeauna, sfîrșitul belșugului, al fericirii și al norocului.

Saverio și Nelly încă nu aflaseră de prăbușirea lui Badaloni ceea ce anula pentru un moment marea lor nenorocire, fraza fatală rămînînd sechestrată în încăperea aceea retrasă. În schimb Summonti fu imediat informat de pățania lui Badaloni prin intermediul dactilografei Ines, tovarășa care le oferea informații din Comandamentul german. Summonti aflase și de atitudinea trufașă a amiralului și-și mușcase mîinile de ciudă că nu fusese mai aspru, că nu-i împiedicase

pe tovarăşi să frecventeze vila contesei. Cînd i se aduse la cunoştinţă alungarea lui Badaloni întrezări o rază de speranţă : „Drace ! Saverio ar putea nega totul. Badaloni era o paiaţă, un tîlhar. Acum, fiind descoperit, cuvintele lui aproape că nu mai contează. Poate ajung la timp să-i dau alte instrucţiuni lui Anselmo, să-l împiedic să se mai ducă la amiral". Şi Summonti alergă la Anselmo acasă.

— Ai şi fost ?

— Nu, acum mă duceam.

— Află o ştire importantă ! Şi îi spuse ce ştia despre Badaloni. Dar asta nu schimbă cu nimic lucrurile. Trebuie să-l previi cu cea mai mare seriozitate să nu spună nici un nume, să-l ameninţi chiar, aşa cum ne-am înţeles. Acum, s-ar putea apăra mai bine, ar putea să repare totul, să spună că a minţit ; aflîndu-se în faţa unui bufon s-a văzut nevoit să facă şi el pe bufonul.

— Căderea lui Badaloni poate fi o mare şansă pentru noi. Mă duc îndată la amiral.

— Nu uita nimic. Cînd faci parte dintr-o organizaţie clandestină, propria persoană nu contează.

Anselmo, îndată ce ajunse la vilă, înţelese că fantasmagoriile pe care le avusese Saverio noaptea trecută se spulberaseră. Nelly era acum serioasă, îngrijorată, avea chipul sever, aşa cum n-o văzuse niciodată. Îl primi spunîndu-i :

— Chiar acum mi-am îmbrăţişat copiii. I-am trimis la bunici. Mă întorc de la gară.

— Vă dau o veste bună. Badaloni nu mai există, nemţii au descoperit că fura şi şi-a luat tălpăşiţa.

Vestea nu produse efectul aşteptat.

— Omul acela simpatic ! exclamă Nelly, regăsindu-şi dintr-o dată felul ei uşor şi vesel de-a privi viaţa. Jur că îmi pare rău de ceea ce i s-a întîmplat.

— Putea fi un bun subofiţer la aprovizionare, un bun subofiţer, zîmbi Saverio cu condescendenţă, imitînd schimbarea de dispoziţie a lui Nelly.

Anselmo schimbă discuţia, aducînd-o pe un făgaş ceva mai concret.

— Trebuie să ducem de aici tiparul, ciclostilul și cele trei bombe. Va trece un tovarăș travestit în muncitor, în coșar ; va face un colet și va lua cu el totul.

— Adevărat, uitasem cu desăvîrșire de lucrurile astea !

— N-am venit numai pentru atît. M-a trimis organizația, trebuie să vorbesc cu dumneavoastră, domnule amiral.

Saverio, avînd reacția omului care trece peste amănunte, atingînd cu gravitate miezul lucrurilor, declară:

— Sînt un soldat, chiar dacă nu sînt în uniformă. Din gura mea nu va ieși niciodată un cuvînt care v-ar putea vătăma pe voi personal, voi spune totdeauna deschis motivele pentru care lupt.

Pentru o clipă, Anselmo se lăsă convins. Saverio disprețuia orice calcul, orice interes personal, intriga, prudența, meschinăria nu-i erau cunoscute.

— Să știți, domnule amiral, că Aimone, cel care e în locul lui Badaloni și care va veni la dumneavoastră e un om mîrșav ; nu trebuie să vă coborîți la o discuție cu el. Cred că nu v-ar conveni dacă un act de mîndrie al dumneavoastră ar pune în pericol munca celor de pe munte. Aceasta e un război civil ; în asemenea condiții sînt necesare ipocrizia, înșelăciunea, minciuna, falsa umilință, numai să nu te lași prins.

Saverio schiță un zîmbet în care șerpuia superioritatea aristocratului, batjocura și subtila ironie față de metodele comuniste. Anselmo, care cunoștea bine surîsul acela, simți că-l cuprinde furia. Fără să-i mai pese de nimic, puse degetul arătător pe pieptul amiralului și spuse :

— Sînteți în organizație și trebuie să vă supuneți legilor ei !

Saverio înțelese că vorbele rostite de Anselmo deghizau o amenințare, dar în loc să reacționeze, rămase gînditor. Nelly, la rîndul ei, era cu capul plecat, ca în fața unei noi neplăceri.

Temperamentul lui Saverio îl făcea ca din cerurile fanteziei sale să fie în stare să coboare într-o clipă

liniştit pe pămînt, aşadar, cu tot calmul, reluă discuţia cu o afectuozitate binevoitoare:

— Să lăsăm asta, Anselmo. Cu Badaloni sau cu cine va veni după el o vom scoate-o noi la capăt. Toate au fost numai fleacuri, o discuţie academică, discursuri abstracte. Eram cu o doamnă frumoasă, şi aici se plecă în faţa lui Nelly parcă în glumă — trebuia să ies din situaţia aceea. Dacă va veni aici Aimone acela, îi voi vorbi cum se cuvine.

Nelly profită de tonul dezinvolt al amiralului ca să înceapă să ciripească amănuntele din seara trecută ca o păsărică, părînd că descrie un joc, un divertisment neaşteptat, o scenă de comedie. Anselmo, luîndu-şi rămas bun, se gîndi că Saverio era invincibil, o fiinţă ieşită din comun, cu care nu s-ar fi putut discuta serios decît în strălucitoare uniformă a Marinei Regale.

De altfel şi Mosca îi dovedi prietenului său că tineretul preţuieşte un om sclipitor de talia lui Saverio. Cînd Summonti, îngrijorat, îi descrise întîmplarea, Mosca se lumină la faţă şi nu-l lăsă să termine:

— Bravo! Bine face! N-au decît să vină. S-a comportat perfect, păcat că e un monarhic. Cu fasciştii numai aşa trebuie să procedezi!

Summonti încerca să-i prezinte situaţia sub cu totul alt aspect, dar Mosca îl întrerupse din nou:

— M-am săturat de legile tale clandestine. Trebuie să terminăm cu unul dintre ei. Să acţionăm şi noi ca cei din G.A.P., cum a văzut Anselmo cînd a dus banii noştri la Centru.

— Aparent ai dreptate, aparent ai dreptate, repeta Summonti, aşa cum faci cu copiii prea năvalnici pe care încerci să-i potoleşti cu binele.

Dar Mosca se repezi iar:

— Mă duc să-l caut pe Saverio. Să-mi spună ce mutră a făcut Badaloni cînd i-a spus...

Atunci Summonti se înfurie, îşi pierdu cumpătul:

— Nu, asta nu, tovarăşe! Disciplina înainte de toate! In vila aceea nu mai intră nimeni, în afară de Anselmo. Tu nu te duci. Ţi-o poruncesc în numele Partidului!

Mosca, văzîndu-şi prietenul atît de tulburat, îşi înfrînă entuziasmul şi încheie, spunînd :

— E un om periculos, dar cum poţi să nu-l iubeşti ?

Interesant fu că lui Summonti i se întîmplă şi cu Duchen acelaşi lucru, încît se întrebă dacă prietenii lui nu erau cumva nişte exaltaţi. Auzind răspunsul lui Saverio, Duchen nu se putu stăpîni :

— S-a dus să le-o spună în propria lor vizuină ! Credeau că o să îngenunche în faţa lor ? In spatele lui sîntem noi, dispuşi oricînd să-l răzbunăm ! In numele Italiei luptăm.

Dar, Summonti n-avea de unde şti că Duchen avea în clipa aceea în faţa ochilor pe tatăl lui, în uniformă, ofiţer de grenadieri, ucis pe muntele Carso, la douăzeci şi şase de ani. Mama lui păstra în sertarul scrinului ei o cutiuţă în care se afla medalia lui de argint.

In capul lui Aimone, lista era aproape completă. Indată ce ieşi de la Comandamentul german, îşi adună camarazii :

— Îi arestăm pe antifaşcişti, pe toţi — şi relată toată conversaţia lui cu locotenentul Karl.

— Badaloni ne-a făcut să pierdem prea mult timp, acum trebuie să-l cîştigăm.

— Cînd o să-i avem în carceră, la interogatoriu, o să am eu grijă de ei, spuse Nencini cu rînjetul lui diabolic.

— Totul e să nu ne scape nici unul, reluă Aimone. Tineri şi bătrîni. Trebuie să ne ţinem după ei, să le descoperim firele. Pentru tineri, vom începe de la cei care au fost arestaţi la 25 iulie ; am să le iau numele de la poliţie, ne vom servi şi de jandarmi. Pe cei vechi îi cunoaştem bine. Pentru urmărirea lor ne vor da o mînă de ajutor şi camarazii din sud care s-au refugiat la noi. Avem trei zile la dispoziţie. De acord ? Lista trebuie să fie completă. Cît despre amiral, mă voi duce să-l caut chiar eu. Vă spun eu pe urmă.

— Îl închidem și pe el, să fim înțeleși.

— Nici vorbă. Vila contesei trebuie să fie controlată mai mult ca oricare.

Fasciștii își distribuiră sarcinile, împărțindu-și-i pe cei care trebuiau supravegheați, fiecare după cum îi urau și după cum locuiau de aproape unii de alții.

La un moment dat, își puseră întrebarea: „Am rămas fără secretar politic. Pe cine numim?"

Aimone se prefăcu indiferent, era de altfel și prea devreme; camarazii trebuiau mai întîi să nu crîcnească, iar el să dispună, să prevadă, să îndrume; apoi, văzîndu-l că era de neînlocuit, aveau ei să-l roage să devină secretar, chiar oficial. Și, cu un aer indiferent, le spuse:

— De ce e nevoie de un secretar? Comandăm cu toții; ne sfătuim împreună și apoi acționăm.

Camarazii aprobară pe loc. Aimone nu era un vechi fascist și, dacă ar fi fost comandați de el, deși avea toate meritele, s-ar fi putut crede că demnitatea lor s-a știrbit.

— Să trecem, așadar, la acțiune. Să fim cu ochii în patru. Nici unul nu trebuie să ne scape din plasă.

— De-abia aștept să-i anchetez în carceră, îi chem unul cîte unul și le limpezesc eu ideile din cap, zicea într-una Nencini.

— Sper să-mi lași și mie pe vreunul, se înfurie Rindi, apucat de o satisfacție neghioabă.

Pînă una alta eu mă duc la amiral, și Aimone porni spre vilă.

Se prezentă cu gravitate și se comportă așa cum își făcuse planul. Dintr-o absurditate de-a lui, din vanitate și trufie personală, nu voia să admită că antifasciștii din Medusa ar fi capabili de acțiuni îndrăznețe. Totuși voia să se asigure dacă există vreo înțelegere, un acord, o mișcare de idei ostilă fascismului în Medusa.

Aimone reuși în intenția lui, chiar dacă Saverio nu pronunță nici un nume și nu-i oferi nici o știre. Avu chiar viclenia, după frazele de conveniență, să înceapă să vorbească despre armată, despre patrie, despre naționalismul său; și cînd afirmă că în Italia nu pot

comanda decît *elitele,* pentru că poporul este ignorant şi trebuie educat, Saverio, care vedea lucrurile întocmai ca el, în ciuda bunelor intenţii impuse mai înainte, nu se mai putu stăpîni. Cu alte cuvinte, repetă toate ideile lui Aimone, care la un moment dat, cu o impulsivitate excesivă, condusă de logică, îl întrerupse cu întrebarea :

— Atunci de ce v-aţi dat de partea comuniştilor ?

Saverio îi răspunse cît se poate de spontan. Ca de obicei într-o asemenea împrejurare, ceea ce îl interesa era să declare deschis sinceritatea limpede a sufletului său :

— Cu totul ocazional, pentru că în această situaţie grea ei servesc patria. Voi aţi greşit, aţi adus mari pagube ţării.

Această frază îi fu de ajuns lui Aimone, aşadar putea înmîna lista ; ceea ce îşi închipuise era adevărat. Saverio era în contact cu comuniştii, cu tinerii aceia. „O să-i urmărim noi pe toţi, fără putinţa de a da greş", îşi spuse în sinea lui. Obţinuse ceea ce voia, şi acum se simţi uşurat, începînd să-l asculte cu răbdare pe amiralul acela pe care l-ar fi putut compromite, dacă ar fi fost timp suficient, atrăgîndu-l de partea lor ; şi începu să intercaleze cîteva întrebări la care Saverio răspunse în felul său, plin de vervă, cu exemple aluzive, din cînd în cînd fantezia sa luînd-o razna cu totul.

Aimone, în cele din urmă, se ridică ; înainte de a saluta, lăsă să-i scape fraza :

— Aţi putea fi de-ai noştri !

Nelly, care asistase la convorbirea lor, îndată ce ieşi, spuse :

— E un preot, un preot urît.

Saverio, în schimb, pradă viselor sale, îi răspunse :

— Ar trebui să mai stăm de vorbă. Mulţi dintre fasciştii aceştia sînt pe marginea prăpastiei, n-ar lipsi mult să-i aducem de partea noastră.

Operaţia începu la cinci dimineaţa. Pe listă figurau patruzeci şi una de persoane care urmau să fie arestate. Ziua era rece şi plumburie, deşi primăvara se

apropia cu paşi repezi. Camioanele porniseră de la Comandamentul german ; în fiecare din ele se aflau trei soldaţi ai Wermacht-ului, doi fascişti dezertori din sud şi un fascist din Medusa.

Cel din Medusa avea sarcina să citească numele, să indice străzile, să îndrume camionul pe drumul cel mai scurt, să determine ordinea arestărilor, să recunoască persoanele ; stătea ascuns, ca să poată spiona pe după perdelele din cabina camionului, gata să intervină dacă ar fi constatat o eroare.

Camionul se oprea în faţa casei ; fasciştii din sud coborau împreună cu soldaţii şi rămîneau de o parte şi de alta a intrării. Nemţii băteau puternic cu patul puştii pentru ca din casă să vină cineva să le deschidă repede ; intrau cu puşca mitralieră întinsă, hotărîţi să execute ordinul pe loc.

Camioanele erau în număr de şapte, lista fusese multiplicată de tot atîtea ori şi dată echipelor care arestau. Aimone fixase ordinea, traseul, prioritatea ca şi îndatoririle celor din echipă. Ordinele strigate în limba germană în liniştea nopţii aveau rostul de-a face să crească spaima.

Saverio şi contesa, în ordinea stabilită de fasciști, fură primii. Asdrubale, bătrînul antifascist, cel cu vocea răguşită, fu primul în camionul cu pricina. Mosca avu cinstea să fie şi el luat înaintea tuturor de pe lista respectivă. Unii pe care şi Summonti i-ar fi identificat cu greu, fură totuşi luaţi pentru orice eventualitate.

De pe liste lipseau Summonti, Anselmo, nu era nici Roderigo, poate pentru că era unul dintre cei bogaţi din oraş ; lipsea şi Duchen, iar numele lui Lieto era cu totul ignorat. Lorenzino era ultimul ; se bănuia că el a fost trecut pe listă mai mult pentru tatăl lui decît pentru el însuşi. Adriatico figura printre cei bine identificaţi.

Cînd, mai apoi, Summonti avu în mînă cele şapte liste furnizate de tovarăşa Ines, făcu, fără să învinovăţească pe nimeni, cîteva consideraţii. Cei care nesocotiseră prudenţa, prefăcătoria, sau cei cărora le plă-

cuse să braveze, să provoace pe cineva chiar şi cu privirea, căzuseră în plasă mult mai uşor decît ceilalţi.

Operaţia începu la ora cinci, cînd încă era noapte. Unul din camioane se opri în faţa vilei lui Nelly. Fasciştii repetară numele. Nemţii bătură cu putere în oblonul de la uşa-fereastră ; fiindcă răspunsul întîrzia, forţară mînerele şi închizătura se rupse. Ordonanţa, care dormea la parter, se deşteptase ; ajunse în hol tocmai cînd nemţii intrau în casă.

— Saverio. Contesa. Şi nemţii întinseră puşca mitralieră.

Ordonanţa arătă că cei căutaţi erau sus, aprinse toate luminile, indică scările, îi conduse, în chiloţi şi cu picioarele goale. Cînd se află în faţa uşii cu floricele de culoarea cerului, făcu loc nemţilor. Unul dintre ei împinse uşa cu patul puştii-mitralieră, aceasta se deschise în momentul în care braţul lui Nelly era întins în aer pentru a apuca în mînă para lămpii de perete ; şi, găsindu-se în faţa celor doi tineri germani, încărcaţi cu arme, coifuri şi bocanci ţintuiţi, înţelegînd imediat despre ce era vorba, fără urmă de spaimă, contesa spuse cu o severitate nu cu totul lipsită de amuzament şi într-o germană perfectă :

— *Ich habe euch noch nicht als Bediente angestellt. Warten Sie bitte draussen!* Nu v-am tocmit încă lachei. Aşteptaţi afară !

Cei doi soldaţi, stîngaci, care veneau din ceţurile îndepărtate ale nordului, încremeniţi că sînt interpelaţi pe limba lor de către o femeie frumoasă care nu se gîndeşte să-şi ascundă farmecul trupului, se întoarseră ; unul ieşi afară din cameră şi celălalt îl urmă.

Saverio, care se culcase seara cu capul sub pernă ca să nu fie orbit de lumină în timp ce Nelly citea, scoase capul afară :

— Vorbeai cumva tu ? şi fiindcă auzi o învălmăşeală în spatele uşii întrebă : Ce s-a întîmplat ?

— Am căzut în cursă, Umberto. De data asta sînt nemţii, spuse Nelly scoţîndu-şi de pe ea cămaşa cea uşoară. Să ne îmbrăcăm. Nu avem altceva de făcut. Şi se învîrti prin cameră să-şi caute lucrurile de îmbrăcat.

Saverio își trase pantalonii, deschise ușa, avu un scurt dialog cu soldații și începu la rîndul lui să se îmbrace; apoi se sfătuiră reciproc să-și pună pe ei haine groase.

Se treziră apoi în interiorul unui camion, pe o bancă. Fasciștii se consultară dacă trebuiau să-i ducă îndată la Comandamentul german sau să continue misiunea. Comandamentul fiind însă aproape, se hotărîră să-i lase acolo.

Între timp, un alt camion se oprea la Lorenzino care tocmai intrase în casă de cîteva minute. Coborîse de pe Cernaia împreună cu Mosca; făcuseră de gardă pe pistă, se aștepta a doua lansare. Ajunși la Medusa, se despărțiră la începutul păduricei de pini, fiindcă Mosca locuia la capătul celălalt al orașului.

— Salutare! Azi trec să te iau.

— Te aștept. Salutare!

Lorenzino tocmai intrase în casă și-și îmbrățișase soția; începuse să se dezbrace, cînd se auziră bătăile puternice în ușă. De la fereastră îi zăriră pe nemți.

Mama lui Lorenzino coborî să deschidă. Nemții spuseră numele celui pe care-l căutau, urcară scările cu pușile mitralieră gata să ucidă.

Lorenzino le ieși în întîmpinare afabil, știa cîteva cuvinte în limba germană. Soldații erau furioși; veneau de la Mosca pe care nu-l găsiseră. Începuseră să înjure împotriva obișnuitelor trădări ale italienilor, îi înjurau pînă și pe fasciștii care se aflau în camion.

Lorenzino spuse că avea să-și pună ceva pe el și apoi va fi al lor; lăsă ușa de la cameră întredeschisă pentru ca ei să nu-l poată pierde din ochi. Soldații părură îmblînziți de această supusă pricepere.

Cînd Lorenzino fu gata, își salută soția, mama, tatăl și păru pregătit să pornească spre ieșire, dar, ajungînd în dreptul ușii closetului, făcu cu ochiul soldatului teutonic mai mare în grad, ridică din sprîncene ca pentru a spune că toți avem de satisfăcut nevoi umile și ceru îngăduința să intre un moment.

Soldatul făcu un semn de refuz cu degetul, cu alte cuvinte nu voia să cadă în cursă; apoi reflectă o clipă și zise „Așteaptă". Deschise ușa, se găsi în fața

unei cămăruțe strîmte ; în ea se afla o ferestruică prin care se aplecă în afară ; pînă la pămînt erau mai mulți metri. Atunci spuse „da", să intre, nu se putea întîmpla nici o înșelăciune.

Lorenzino îi mulțumi călduros, avea să termine repede. Soldatul se așeză în fața ușii în așteptare și-i ordonă celuilalt să-l aștepte jos, să coboare, nu era nevoie de el.

Lorenzino era însă ca o veveriță, avea membrele dezarticulate, încă de copil îi plăcuse să facă tot felul de maimuțăreli, ca un scamator ; prin ferestruica aceea se strecurase de multe ori. După ce închise ușa closetului, se ridică fără să facă zgomot, scoase afară un umăr, apoi brațul, mîna și-o prinse de burlanul care se lăsa în jos, apoi celălalt umăr și era pe jumătate în gol. Se tîrî mai departe cu brațele, șoldurile lunecară prin deschizătură și fu în întregime afară. Înainte însă de a coborî în jos pe burlan și de-a o porni spre munți, introduse din nou un braț înăuntru și trase lanțul.

Soldatul german, un băiețandru cu părul blond de culoarea paiului, crăpînd de sănătate și de mulțumire de sine, cînd auzi zgomotul apei, fu încîntat că admisese acea îngăduință, și surîse protector celor din familia lui Lorenzino, și ei în așteptarea lui pe coridor. Restabilindu-se liniștea, apoi o liniște completă, în soldat se trezi o oarecare bănuială și bătu cu discreție în ușă. Nu se auzi nici un răspuns, bătu mai cu putere, apoi cu umărul sparse ușa. Constatînd că înăuntru nu mai era nimeni, nu se revoltă pe nimeni, se așeză pe un scaun care era aproape, și, nerușinîndu-se de loc de cei de față, începu să se bată cu pumnul în frunte, strigînd „Stùpid ! stùpid !" și era atît de copilărește disperat, încît mama lui Lorenzino se apropie de el și încercă să-l mîngîie, apoi și tatăl îl bătu pe umeri îndemnîndu-l să nu se prăpădească pentru atîta lucru. Băiețandrul, însă, continua să se învinovățească mai departe : „Eu stùpid ! Eu stùpid !" Și, spre mirarea celor de față, începu să plîngă de-a binelea.

Numai că se pregătea o noutate care avea să-i potolească durerea.

Mosca tocmai sosise acasă și în momentul cînd voia să deschidă poarta grădinii, văzu apărînd o umbră de după un pom. Era tatăl lui care-l aștepta.

— Fugi, întoarce-te în munți! Au venit nemții. Vă caută pe toți, îi spuse el în șoaptă.

— Ești sigur?

Tatăl se înfurie; tinerii ăștia își închipuie că ei, bătrînii, nu se pricep să judece situațiile! Dar pe vremea lor trecuseră ei prin multe altele și mai și.

— Am izbutit să le scap. Sînt și eu pe listă.

— Care listă?

— Nemții au o foaie cu toate numele.

— Trebuie să-l anunț pe Lorenzino. A coborît cu mine de pe Cernaia. Îl vor aresta și pe el. Dacă fug, ajung la timp.

— Nu. Mă duc eu.

— Iau bicicleta. Mă duc repede. Mă întorc numaidecît, așteaptă-mă.

— Lasă-mă pe mine că sînt bătrîn, îl imploră tatăl, cu voce stinsă.

Mosca urcase între timp pe bicicletă.

— Mă duc și mă întorc. N-ai grijă! Ascunde-te, s-ar putea să mai vină.

— Rămîi aici! strigă tatăl din urmă, alergînd după el pe stradă și ridicînd glasul. Mosca era acum după colț și pedala cu cea mai mare viteză. Străbătu strada Antonio Mordini, o apucă pe strada Don Bosco. „Dacă alerg, ajung la timp, poate că la el încă n-au ajuns. Trebuie să-i anunț și pe ceilalți."

Ajunse în fața casei lui Lorenzino, camionul era de partea cealaltă a străzii, cu farurile stinse, așa că nu-l văzu; tatăl lui nu-i spusese că așa procedează. Ușa casei era deschisă, lumina aprinsă. Năvalnic ca de obicei, intră înăuntru și era gata să strige: „Lorenzino! vino afară!" cînd se pomeni față în față cu un neamț, cu pușca mitralieră în mîini, privindu-l prostit. Înțelese că era prea tîrziu și încercă o scenă de comedie; ridică brațul ca pentru un salut amical și se întoarse să fugă cînd în același timp auzi mai multe voci la etajul de deasupra și alte voci agitate care veneau din stradă și se apropiau repede.

— E Mosca ! Mosca ! Cel pe care nu l-am găsit ! Și Nencini intră în casă val-vîrtej, cu revolverul gata să tragă : Te-am prins, bufonule ești și prost pe de-asupra !

Neamțul, în zăpăceala aceea, îndreptă și el mitraliera înspre Mosca.

Îl prinseră și-l duseră în camion. Se duseră după aceea la celălalt soldat să-l anunțe că l-au arestat și pe Mosca, pe care nu-l găsiseră acasă.

— Să-l ducem repede la Comandament, spuse Nencini, ăsta-i pradă bună. Cînd vei fi la San Clemente, am să te iau eu la întrebări.

Mosca nu răspunse. In timp ce se urca în camion, îl întrezărise la colțul străzii pe tatăl lui, care-l urmase ; se temea ca nu cumva fasciștii să-l aresteze și pe el.

Comandamentul german se instalase într-o școală elementară ; o sală mare de clasă fusese destinată pentru strîngerea prizonierilor. Cei dintîi aduși acolo și tratați cu multă mojicie fură Nelly și Saverio. Înăuntru nu erau nici scaune și nici un fel de mobilă ; numai loc gol. Amiralul se sprijini de perete, deschise mantaua și o acoperi cu ea pe Nelly ; cu un braț o susținea afectuos. Din momentul în care fuseseră scoși din căldura patului, nu-și spuseseră nici un cuvînt. In fundul clasei, lîngă ușă, un soldat german, cu pușca în mînă, le arunca din cînd în cînd o privire bănuitoare.

A doua persoană introdusă în sală fu o altă femeie ; intră cu un pas aproape solemn, înaltă, îmbrăcată modest. Era înaintată în vîrstă, dar pe fața ei încă se mai vedeau bine urmele unei mari frumuseți, era una din acele femei din popor care sînt iubite în cartier de toți tinerii din generația ei. Era mama lui Corlaita, tînărul de la societatea de tramvaie care se dusese cu avocatul Prini să ia bombele de la gară și apoi le duseseră în mica vilă a lui Nelly. Jandarmii, după ce percheziționaseră casa în căutarea bicicletei furate, continuaseră să spioneze și să urmărească. Plutonierul presimțise ceva, numele mamei și al fiu-

lui rămăseseră scrise, și, la cererea lui Aimone, fuseseră trecuți pe listă.

Corlaita nu se afla acasă ; ascultînd de dispozițiile lui Summonti, dormea mereu la alți tovarăși nesuspectați. Maică-sa fusese arestată și acum, oprindu-se în mijlocul acelei săli pustii, îl privi pe Saverio cu o sinceritate atît de firească, încît trezi numaidecît simpatie. Saverio, atras de felul ei de a fi lipsit de orice convenționalism, avu aerul că așteaptă cîteva cuvinte din partea ei, care, într-adevăr, nu întîrziară :

— Dumneavoastră sînteți amiralul Saverio, fiul meu și avocatul Prini acum cîteva luni v-au adus acasă cîteva bombe.

Saverio la început nu înțelese, apoi își reveni și răspunse :

— Ah, da ! Cu una din ele am aruncat în aer Poligonul de tragere !

Și bine că Summonti nu era de față, că altfel ar fi avut din nou prilejul să spună că amiralul acela era incorigibil, de vreme ce declara fără echivoc o acțiune clandestină în fața unui soldat neamț !

Nelly, auzind glasul unei femei, ieși afară de sub mantaua amiralului. Mama lui Corlaita, ca și cum o aștepta, spuse :

— Dumneavoastră sînteți contesa.

Saverio și Nelly îi zîmbiră ca unei vechi prietene.

Intră apoi Fabrizio ; avusese ghinion, tocmai în dimineața aceea trebuia să se ducă la Fòrnola, la radiotelegrafist. Se trezise la ora obișnuită, dar, în loc să plece, întîrziase lîngă sora lui care voia să-i transmită vești căpitanului Joe ; el voia să vadă cum procedează și chiar o ajutase să întindă firul aparatului de radio. Cînd nemții bătuseră la ușă, se dusese să le deschidă el însuși și arestarea fusese rapidă. Rosa, care nu se afla pe listă, așteptă în cealaltă cameră, palidă, atentă să nu facă nici un zgomot. Nemții plecaseră, fără însă să mai ceară nimic altceva.

In sala cea mare a Comandamentului german părea că are loc o recepție la care, unul cîte unul, sau în grupuri mici, soseau invitații. Mai intrară trei persoane, trei oameni pe care numai Fabrizio îi cunoștea

din vedere, erau bătrîni antifasciști, rămași liniștiți și anonimi timp de douăzeci de ani. Erau prost îmbrăcați, aminteau de zidarii care se întorc acasă după o zi de muncă, abătuți și prăfuiți.

Apărură după aceea două bătrîne doamne de viță nobilă care trăiau într-o vilă de țară lîngă Medusa. Cine știe cum de fuseseră scrise pe listă, pe semne dintr-o răzbunare meschină a vreunui fascist. Nelly le întîlnise pe la seratele mondene și își aminti că strîmbaseră din nas gîndindu-se la legătura ei cu comandantul.

Cînd intră Mosca, păru că un întreg roi a intrat în agitație. Vorbi imediat cu toți, fierbea de necaz că fusese prins atît de prostește, era neliniștit pentru soarta tatălui lui, voia să știe ce făcea Lorenzino, cum a izbutit să scape, de vreme ce nu se afla acolo.

Dacă sosea vreunul din organizație, îndată ce-și zărea prietenii se îndrepta către ei; în jurul lui Saverio se formase în mod spontan un grup. Cei care nu erau din organizație stăteau de o parte, uimiți de veselia celorlalți, de primirea bucuroasă pe care și-o făceau și de felul cum începuseră să vorbească de firesc, de parcă erau acolo la ei acasă.

— Important e să știm dacă s-au dus și la Duchen și la casa munteanului, sau dacă știu ce se întîmplă pe munte, spuse Mosca, după ce se mai calmară spiritele.

Sosi și bătrînul Asdrubale. Altădată cînd îl arestau era singur; de data asta nici măcar nu fusese lovit. Aruncă o privire de jur împrejur și, văzîndu-i pe toți tinerii aceia, le zîmbi ca unor elevi care încep să intre în viață. Apoi, cînd descoperi într-un colț grupul bătrînilor antifasciști, știind jalnici acolo, se gîndi pe neașteptate că sînt îmbîcsiți de prejudecăți și că au ajuns de prisos, și pe loc le întoarse spatele.

Omul cu înfățișarea cea mai blîndă și mai bună era Giorgetto, tînărul avocat care la 25 iulie ținuse discursul din *Piazza Grande*, și care de atunci nu mai participase la nici o acțiune. Comoditatea, pasiunea lui pentru pian îl împiedicaseră să colaboreze activ în organizație; prietenii îl lăsaseră în voia lui,

aproape că şi uitaseră de el. Acum, regăsindu-se, deşi fără să fi meritat, împreună cu scumpii lui tovarăşi, unit din nou cu ei şi cu faptele lor curajoase, se înduioşase, simţea că trebuie să-şi exprime recunoştinţa.

La orele opt dimineaţa în marea sală a Comandamentului german erau adunate douăzeci şi nouă de persoane. Unii scăpaseră fiindcă se aflau pe munte. Cînd nemţii, spărgînd uşa, intraseră în chichineaţa lui Adriatico, găsiseră un singur pat sărăcăcios, cu salteaua făcută sul, grijuliu.

Cu brutalitate, îi încărcară pe toţi deţinuţii în trei camioane. Acum, numai nemţii conduceau operaţia. Nimeni însă nu-l văzu pe locotenentul Karl.

Dimineaţa continua să fie întunecată, cerul de un cenuşiu gălbui. Distanţa dintre închisoare şi Medusa era de douăzeci de kilometri ; camioanele trebuiau să coboare o pantă rapidă. Prizonierii, îngrămădiţi pe bănci, la cotiturile şoselei se ţineau strîns unii de alţii.

La poarta închisorii, bărbaţii fură separaţi de femei. Saverio o ţinu în braţe pe Nelly pînă în momentul în care un soldat ca să-i despartă, îi înfipse în şold teava puştii. Femeile fură împinse înăuntru primele. La despărţire, Nelly nu-şi mai întoarse privirea spre amiral ca să-şi ia rămas bun.

SUMMONTI IȘI SCHIMBA PAREREA

Anselmo află despre cele întîmplate la unsprezece dimineața. Auzi mai întîi un zumzet ciudat de voci în jurul vînzătorului de la chioșcul de ziare, de lîngă casa lui, și se duse la fereastră. Se strînsese într-adevăr un grup de persoane, o femeie vorbea ceva cu sufletul la gură, dar el nu dădu nici o importanță. În vremurile acelea, starea oamenilor trece cu ușurință de la indiferență la încordare, neliniște, mînie, sau teamă ascunsă.

Cînd ieși din casă cu intenția să facă o vizită, observă că se îndreaptă spre el micul cocoșat de pe strada Manin, împingînd cu mîna o bicicletă de femeie. Anselmo știa despre el că e în organizație, dar nu-l cunoștea personal. După privirea cu care îl fixa și din felul hotărît în care se îndrepta spre el, îi fu ușor să-și dea seama că pe el îl căuta. Cocoșatul trecea prin perioada cea mai fericită a vieții lui. Pînă atunci fusese ucenic la un florar, și folosit pentru transporturi ușoare. Summonti îl recrutase și-l întrebuința pentru a ține legătura cu Centrul, iar el ducea și aducea mesaje sau circulare. Recent, deși niciodată nu încetaseră cu totul, fuseseră reluate raziile. Nemții și fasciștii barau o bifurcație de străzi, înfundau o stradă și arestau toate persoanele valide; pentru un trecător oarecare, putea începe din momentul acela experiența cea mai dureroasă din viața lui: deportarea. Cocoșatul era scutit de acest pericol și, printre altele, era privit de cei mai mulți dintre oameni cu simpatie, ca purtător de noroc. Chipul său era frumos, plin de blîndețe și de strălucire, impresionant de bun; avea o aprigă dorință de a se face util,

de a fi prețuit și stimat ca un adevărat tovarăș. Ascundea mesajele sub malformațiile trupului său și, îndemînatic, inteligent, cu un aer triumfător, mergea în întîmpinarea nemților, a fasciștilor, și a parașutiștilor din armata a șaptea care, pe furiș, îi atingeau cocoașele și în același timp și circularele, mesajele, ordinele și toate secretele organizației.

Îndată ce Summonti fu încredințat despre arestări, trimisese să-l cheme și-i dăduse însărcinarea să se ducă la toți cei care rămăseseră liberi, să-i avertizeze să nu se facă văzuți, să se mute cu locuința la tovarășii care nu erau suspectați și să nu iasă din casă pînă la noi ordine, să nu trezească, pentru nimic în lume, alte bănuieli.

Cocoșatul se opri în fața lui Anselmo :

— Mă trimite Summonti. L-au arestat pe Mosca, pe amiral, pe contesă, pe Fabrizio, pe Asdrubale ; Lorenzino a izbutit să fugă.

— Intră în casă.

— Trebuie să alerg la ceilalți.

— Cînd i-au arestat ?

— Dis-de-dimineață. Summonti a spus că „sîntem în alarmă". Să dispăreți, să nu vă vadă nimeni. I-au dus la San Clemente...

— Cum ai spus ? Mosca, Asdrubale ? Amiralul, chiar și contesa ?

— Da, și mama lui Corlaita. Mai sînt și alții dar nu-i cunosc. Sîntem în alarmă. Aș vrea să vin într-o zi la dumneavoastră. Sînteți un tovarăș de mare nădejde, știu eu.

— Ce spui ? Spune-mi pe nume. Vino cînd vrei. Cum a fost cu arestarea ? S-a întîmplat ceva ? Au împușcat pe cineva ?

— Nu. Nemții și fasciștii i-au arestat. Printre fasciști erau Rindi și Nencini și alții care nu sînt din Medusa. Lorenzino a fugit pe-o fereastră. Nu știu altceva. Trebuie să alerg să le spun și altora. Summonti mi-a spus să mă duc repede, cît mai repede.

— Așteaptă, vino un moment în casă.

— Nu știu altceva, trebuie să mă duc. O să vin altădată, țineam mult să te cunosc — și cocoșatul,

cu chipul şi mai luminat, în contrast cu trupul acela diform, se urcă pe şaua bicicletei, ajutîndu-se de vîrful picioarelor ; abia atunci îşi dădu seama Anselmo cît alergase şi cît era de plin de sudoare.

„I-au arestat ! Cine a fost ? De la cine a pornit ? Ce le vor face ?" Şi, reintrînd în casă, Anselmo avu senzaţia că oraşul a fost supt de tot sîngele, lipsit de seva sa nobilă, că mîini mîrşave l-au profanat. Simţi în cap un roi de gînduri, un roi care zboară încălzit de soare. Văzu chipurile lui Asdrubale, Fabrizio, Mosca şi Roderigo. „A fost prins Roderigo ? A spus oare numele lui ? Cum a scăpat Lorenzino ? Pe o ferăstruică ? Pe unde ? Şi Nelly ? Biata Nelly, ea în închisoare ! Şi Saverio ?" Ca un fulger îi scăpără pe dinaintea ochilor scenele torturilor pe care prietenii le îndurau poate în clipele acelea şi rămase ca paralizat, văzu o masă, un prieten întins, chipurile zbirilor, biciul, fierul ars, perversităţile, plăcerea sadică a celui care tortura.

Anselmo se închise în casă şi aşteptă să treacă trei zile lungi. Prudenţa, teama, adînca părere de rău, dorinţa de răzbunare, dorinţa de a se identifica cu persoana unuia care ar conduce interogatoriul îl încercară rînd pe rînd, iar apoi deveni din ce în ce mai viu şi mai dominant fluviul speranţelor, al încrederii că în viaţă binele e cel care triumfă, că unii oameni în anumite perioade strîng în ei putere de rezistenţă, de sacrificiu, sacrificiul bucuriei de a-i lumina pe alţii. Şi, pe deasupra, într-una din dimineţile acelea, citi un titlu mare în ziar, pe care la început nici nu-l luase în seamă, trăind încă sub impresia chinurilor îndurate de tovarăşii săi. Dar numaidecît apoi îi atrase atenţia, ca şi cum, fără ca el să-şi dea seama, ştirea luase proporţii : „E un fapt extraordinar de important ! A sosit timpul să acţionăm ! Este un ordin care schimbă mersul lucrurilor."

În ziar, pe prima pagină, pe patru coloane, se afla ordinul de chemare în armată pentru tinerii de douăzeci şi douăzeci şi unu de ani. În interval de şapte zile trebuiau să se prezinte la unităţile respective. Cine nu răspundea ordinului avea să fie împuşcat.

„Se reconstituie armata, armata din Salò! Ce vor face tinerii? Se vor cocoța ca niște bufnițe în podurile caselor? Se vor prezenta la unități? Vor fi însă cu siguranță unii care-i vor căuta pe partizani, ne vor căuta pe noi, vor bate la ușa noastră. A sosit clipa în care organizația trebuie să-și dea roadele, sîntem frații lor mai mari, pentru ei am pregătit totul. Trebuie să depășim această criză, să ne recăpătăm curajul, să-i primim". Și Anselmo plecă de-acasă. Sfaturile lui Summonti nu mai aveau nici un rost. „Mai bine la închisoare decît să stai și să nu faci nimic. In orice luptă există și învinși".

Anselmo se sui pe bicicletă și se îndreptă spre vila lui Nelly. „Să încercăm mai întîi cu ordonanța, poate că are vreo știre".

Ușile și ferestrele erau închise, casa nu părea supravegheată; dinspre pădurice de pini, la mică distanță de vilă, se revărsa parcă o liniște discretă. După arestare, ordonanța se trezise singur în vilă, parcă și mai încăpătoare acum, și își spusese că era mai periculos să stea acolo decît să înfrunte o călătorie în sud. Își făcuse așadar o traistă din lucrurile lui, scotocise prin toate sertarele în căutare de ceva bani; de luni de zile nu mai primise leafă. Inchise apoi totul, aruncă cheia într-o crăpătură a oblonului și se îndreptă spre gară. Mai înainte de a da colțul, se întoarse încă o dată să mai privească vila. Intr-adevăr, o dusese bine, mereu veselie, chiar dacă se mai întîmpla cîteodată să treacă și prin clipe de emoție. „Ce frumoasă era cînd ieșea din baie". Se referea la Nelly; și nu-i veni în minte să se gîndească la copii, la închisoare, la eventualele torturi, de parcă durerii i-ar fi fost interzis să se apropie de un amiral, sau de o contesă. Cu un zîmbet prostesc își continuă drumul.

Anselmo se apropie de poarta de fier, apăsă pe sonerie, insistă sunînd apăsat. Auzi soneria care răsuna în toate camerele goale.

Se gîndi atunci să încerce la Summonti. „Acasă nu e, dar magazinul lui de optică poate că e deschis. Acolo pot căpăta vreo știre".

Se opri în fața vitrinei. Instrumentele erau așezate într-o simetrie elegantă: compase, binocluri, un barometru mare, lustruit, de mahon, așezat în centru, era cel mai mare astru dintre sateliții aceia. Bătrînul tată al lui Summonti se afla în spatele magazinului, într-o cămăruță, ocupat cu o reparație, și stătea aplecat deasupra unei mescioare bine luminată. În odaia unde se vindea, făcea curățenie o femeie; era slabă, cu ochii mici, pătrunzători. La un moment dat îl observă pe Anselmo și-l fixă o clipă. Continuă să mătură, apropiindu-se de ușă. Lui Anselmo i se păru că n-o văzuse niciodată.

Anselmo continua să stea ușor aplecat înspre vitrină, de parcă ar fi fost interesat de obiectele care erau expuse acolo.

Femeia, văzîndu-și mai departe de lucru, ajunse la ușă și, fără să se întoarcă înspre Anselmo, șopti:

— Ce doriți?

— Mă cunoașteți?

— Sînteți doctorul Giustiniani.

— Trebuie să vorbesc cu Summonti.

— Spuneți-mi mie.

— Îl aștept mîine dimineață la ora unsprezece la Căsuța cu tei.

— Îi voi comunica. Vă las. În față, e casa lui Malfatti, republicanul; soția lui stă mereu la fereastră.

— Mulțumesc! Și Anselmo se aplecă mai mult înspre geam, de parcă ar fi depistat în cele din urmă instrumentul mult căutat; apoi, dintr-odată se îndreptă din șale, și, ținînd bicicleta cu mîna, își reluă plimbarea cu o indolență aparentă, în timp ce inima îi bătea de fericire, ca și cînd convorbirea cu femeia, înțelegerea rapidă cu ea, ar fi fost o dovadă că aveau mulți aliați, multe persoane dispuse să colaboreze cu ei.

Summonti devenise mohorît și tăcut. Arestarea tovarășilor săi fusese pentru el ca și moartea unui prieten foarte apropiat. Se mutase în casa unui tovarăș care locuia la periferie, un călăfătuitor care trecuse totdeauna neobservat. I se părea că organizația a fost minată, lovită în aripi, atît la Medusa cît și pe munte,

că totul s-a sfîrşit. Aflase că Rosa, îndată după arestarea fratelui ei, luase legătura cu căpitanul Joe şi transmisese semnalul convenit de pericol ; orice lansare americană fusese întreruptă. Acelaşi lucru făcuse şi radiotelegrafistul cu englezii. E adevărat că fasciştii n-avuseseră nici o bănuială în ceea ce priveşte mişcarea din munţi, pentru că nu efectuaseră nici o arestare în părţile acelea, dar „ce importanţă are ?" îşi spunea Summonti, doborît de durere, „tovarăşii cei mai activi sînt în închisoare".

Summonti nu avea fantezia lui Anselmo, capacitatea acestuia de a cere deopotrivă şi cu violenţă sprijinul atît al inimii cît şi al minţii. El avea nevoie de lucruri, de ordine, de oameni în carne şi oase. Îl trimisese pe cocoşat să anunţe Centrul despre arestare. Centrul încă nu dăduse nici o dispoziţie. Şi Summonti stătea mut într-o casă de la marginea Medusei, fără nici o dorinţă de a acţiona, de a se domina. Îşi amintea, e adevărat, de tovarăşi, îi revedea, dar în loc ca asta să-l trezească, îl făcea să se cufunde mai mult în melancolia aceea pasivă, gîndindu-se ce oameni preţioşi, de neînlocuit, pierduse organizaţia, iar dintre toţi mai ales pe Mosca îl regreta, „singurul în stare să acţioneze ca un gapist, ca Giovanni, cel din S. despre care ne-a povestit Anselmo, că l-a ucis pe fascistul Alfonsine în plină stradă. Numai Mosca, dintre noi toţi, ar fi avut atîta curaj fiindcă, cu toate aparatele noastre de radio, armele lansate din cer, aici trebuia să ajungem, să dăm exemplu Medusei, să arătăm poporului cum sfîrşesc fasciştii. Ce tovarăş am pierdut ! Şi ceilalţi, cît erau de viteji !" Şi Summonti cîntărea calităţile lui Prini, prea şiretul şi veşnic veselul Prini, se uimea de curajul copilăresc al lui Fabrizio care reuşise să descopere misteriosul spectru al radiotelegrafistului, îşi amintea de bătrînul antifascist Asdrubale, care-i încuraja pe toţi numai cu prezenţa lui. Şi, împotriva voinţei lui, îi apărea Saverio, neaşteptată imagine pe care încerca s-o îndepărteze. Chipul amiralului, palid, aristocratic, îi apărea mereu ; şi atunci, zăbovea să-l privească cu duioşie, vrînd parcă să-şi ceară iertare pentru că de atîtea ori proferase împo-

triva lui păreri grăbite și severe, dictate de o pornire neghioabă, de invidie prostească.

Dar pentru a rupe tăcerea lui Summonti, se ivi invitația lui Anselmo, invitația la Căsuța cu tei și, în același timp, un bilet al lui Duchen tot către responsabil: „Mîine cobor la Medusa. Te aștept la administratorul lui Roderigo. Trebuie să vorbim, avem de discutat lucruri foarte importante".

Summonti își aranjă bine întîlnirile și în dimineața următoare se îndreptă înspre Căsuța cu tei, în mijlocul pădurii de pini. Razele soarelui încălzeau acele pinilor căzute pe jos, aerul era înmiresmat; începuse primăvara.

Salutîndu-l, Anselmo își ascunse orice emoție; începură să vorbească despre tovarășii arestați ca și cum ar fi fost vorba de o procedură birocratică. Anselmo putu astfel afla cu precizie numele celor arestați, amănuntele fugii lui Lorenzino; știri din închisoare încă nu aveau. Medicul deținuților intrase de la sine în legătură cu organizația, promițînd vești și ajutoare; fusese cît se poate de omenos.

— Ai anunțat Centrul?

— Da. Au recomandat prudență. Alte arestări ar însemna o catastrofă.

Anselmo rămase cîteva minute tăcut. Își dădu seama că Summonti era cu desăvîrșire deprimat; ceea ce-i răpea orice energie de-a acționa într-un fel sau într-altul; pînă și glasul îl avea șoptit, de parcă, vorbind într-o încăpere, s-ar fi temut să nu fie auzit de cei din camera vecină. Anselmo, la început, imitase și el tonul acela supus, dar deodată îl străbătu un fior, îndemnîndu-l parcă să dea glas tuturor gîndurilor ce-i trecuseră prin minte zilele acelea:

— Să nu ne pierdem curajul! Am rămas încă destui, iar alții se vor mai adăuga mereu rîndurilor noastre; trebuie să legăm din nou firele, să repunem totul în acțiune, e datoria noastră, chiar pentru cei care se află în închisoare.

Summonti stătea tot cu capul plecat, de parcă vorbele lui Anselmo nu l-ar fi atins în punctul cel mai sensibil.

— Sîntem încă puțini, murmură el ca pentru sine.

— S-a mai întîmplat și altă dată ca organizația să fie într-o situație critică și ne-au venit ajutoarele cele mai serioase ; a venit Berto, reprezentantul Partidului, s-a prezentat Lorenzino, Saverio a cerut să lucreze cu noi. Și s-au născut atîtea idei și organizația a devenit atît de puternică. Cîți n-ar face acum și mai mult dacă ar ști că sîntem în pericol. Așteaptă să fie invitați, poate așteaptă ordine. Mișcarea noastră nu e numai o mișcare politică, ci și putința de-a fi încrezători în oameni, în noi înșine, în viață, în faptul că cei buni învinș totdeauna.

Summonti ridică pentru o clipă ochii și Anselmo întrezări în ei pentru o clipă uimire si o tulburare confuză, poate o emoție care lui, nepriceput în descifrarea glasurilor interioare, putea să-i creeze o stare de duioșie, dar și o iritare profundă.

Și Anselmo continuă cu un glas mai reținut dar mai patetic.

— Să mergem la Duchen, spuse în cele din urmă Summonti, încercînd să nu-l privească pe Anselmo, ne așteaptă la ferma lui Roderigo. A trimis pe cineva să-mi spună că are probleme importante, a coborît înadins de la Saltocchio. Să sperăm că n-are să ne dea vești proaste.

— La ferma lui Roderigo ? Acolo am văzut-o pe logodnica lui ; mai locuiește încă acolo ?

— Cred că da. Vom ajunge repede ; cu bicicletele vom face un sfert de oră.

Făcură drumul cu bicicletele una lîngă alta. Anselmo, cu coada ochiului, îl privea din cînd în cînd pe prietenul lui. Nu-și spuseră nimic pînă la casa administratorului. Duchen îi aștepta.

— Pe aici, să intrăm întîi în camera asta, și Duchen îi conduse. Schițase un semn de salut puțin perceptibil, părînd a fi stăpînit de aceeași agitație ca și Anselmo.

— S-au prezentat la noi doi tineri. Sînt dincolo, cu logodnica mea. Ce facem ? întrebă el dintr-o răsuflare.

— Ce fel de tineri ? întrebă Summonti.

— Cei din proclamație, din cei chemați în armată.
— Așa e, am citit în ziar. Ce vor?
— Să vină cu noi.
— Și o să se mai prezinte și alții, interveni Anselmo, de parcă și-ar fi continuat o idee de-a lui.
— Locuiesc în Lunata. Alaltăieri seară au bătut la ușa mea. Cu fasciștii nu vor să se ducă. Să se ascundă în casă e periculos, sînt prea mulți denunțători; dacă îi află, îi împușcă. Ca și ei, alți tineri au cerut sfatul parohului din Monte a Sonagli. Părintelul e hotărît să ascundă o mare parte dintre ei. Lorenzino vrea să organizeze o formație militară și e, într-adevăr, momentul potrivit; ocupăm o anumită zonă în munți, arme avem destule, de acolo ne putem face ascultați.
— În urma proclamației, tinerii vor trebui să facă o alegere, una sau alta, comentă Anselmo, continuîndu-și parcă șirul gîndurilor.
— Unde sînt tinerii? întrebă Summonti, gata să adauge „de ce n-au venit mai de mult?" Dar ceva îl împiedică să continue a doua întrebare.
— Sînt dincolo; doi băiețandri, au douăzeci de ani.
Cei doi tineri se întrețineau cu logodnica lui Duchen care după atîta vreme, putea în sfîrșit să se întrețină liber cu cineva, și era amabilă, protectoare, încurajatoare. Îndată ce intrară cei din organizația clandestină, se ridicară în picioare și, pe loc, din timiditate, se așezară iar pe sofaua cea veche, unul lîngă altul.
Anselmo și Summonti îi contemplară în tăcere și simțiră o vădită simpatie pentru ei, doar trecuseră de partea lor, nu se duseseră cu fasciștii, ceva, oricum, îi împinsese de partea lor, știau că patrioții există, că luptă, poate chiar își făcuseră și planuri, o oarecare stimă avuseseră pentru ei, de vreme ce se prezentaseră din proprie inițiativă.
Dar imediat după aceea, o dată depășit acest sentiment firesc, le veni în minte care era realitatea, adevărul.
„Tinerii aceștia — își spuseră ei — au venit dintr-un motiv cu totul întîmplător, din pricina unei proclamații afișată pe stradă și în urma înștiințării adusă de poștaș din casă în casă. Dacă nu s-ar fi

întîmplat așa, n-ar fi existat nici un interes din partea lor și nu s-ar fi prezentat.

Noi, în schimb, am intrat în organizație din alt motiv, din pasiune pentru libertate, pentru dreptate, pentru a lupta împotriva dictaturii fasciste, pentru a lichida cu exploatatorii și a-i apăra pe cei ce muncesc."

Și toți — chiar și Duchen care, primindu-i primul pe noii veniți putuse fi ceva mai distrat — simțiră în suflet o oarecare durere, de parcă în clipa aceea și-ar fi dat pentru prima oară seama cu o precizie, fizică aproape, de faptul că organizația clandestină era depășită, suferea o schimbare, lua în mod firesc amploare, primind ajutorul altor forțe.

Cel care luă cuvîntul, ca un adevărat diplomat ce era, fu Anselmo. Spuse binevoitor următoarele:

— Sîntem mulțumiți că ați venit la noi. Vă vom găzdui cît vom putea mai bine.

Summonti, preotul roșu, pe măsură ce treceau minutele, intra parcă în apele lui. Și el, ca și ceilalți, avusese senzația că cei doi tineri ar fi niște intruși, niște străini, veniți acolo printr-o întîmplare dar, la un moment dat, se pomeni rostind niște cuvinte pornite din inimă: „Îi vom educa! Asta e marea sarcină a Partidului, misiunea noastră", și se apropie de ei, așa cum făcuse și cu alții din Medusa, cu Adriatico, cu Roderigo, cu toți ceilalți.

Anselmo înțelese imediat, zîmbi și se retrase. Summonti își revenise.

— Veți rămîne puțin timp la Monte a Sonagli. Îl veți cunoaște acolo pe Lorenzino care formează acum o grupare militară, veți acționa într-o anumită zonă a voastră. Apoi deveni prietenos, îi întrebă despre lucruri mărunte, unde locuiau, ce meserie aveau, cîte zile mai puteau sta liniștiți la ei acasă. După un timp nu se putu reține să nu-i întrebe: „Știți ce e comunismul?"... dar nu așteptă răspunsul; pentru educația politică se va găsi o anumită formă care să fie introdusă în grupările militare. Și continuă imediat: „Ne aflăm într-un moment de criză, pe care îl vom

depăşi, sîntem siguri ; voi ne veţi ajuta. Au fost arestaţi cîţiva dintre noi".

Cei doi tineri dădeau din cînd în cînd din cap, deşi nu înţelegeau nimic, nu ştiau nimic despre Lorenzino, despre arestări, despre grupările militare care trebuiau create, nu ştiau nici măcar cine vorbea cu ei. La afişarea decretului, se consultaseră între ei şi ajunseseră la concluzia că cei mai buni erau patrioţii, auziseră şoptindu-se numele lui Duchen, fiul doamnei Gemma, şi bătuseră la uşa lui. Se sfătuiseră şi cu părinţii lor ; deportarea în Germania îi înspăimîntase : „Duceţi-vă la Duchen, e un băiat de ispravă şi cel puţin sînteţi ca şi acasă".

Conversaţia cu Summonti luă sfîrşit. Duchen trebuia să se întoarcă în munţi, împreună cu cei doi ucenici. Logodnica îi salută pe toţi, cu căldură, şi cu lacrimi în ochi. „Cît va trebui să mai stau închisă ? De ce oare se întîmplă toate astea ? Să nu pot vorbi niciodată cu nimeni !" îşi spuse ea după ce plecară cu toţii şi izbucni în plîns.

Anselmo şi Summonti se întoarseră împreună, aşa cum şi veniseră ; primele sute de metri merseră în tăcere. Summonti era într-o stare sufletească opusă celei dinainte ; în sfîrşit, putea să dea glas unuia din multele gînduri care-l frămîntau :

— Crezi că vor mai veni mulţi alţii ?

— Tineri ? Desigur.

— Partidul se gîndise la acest lucru : Comisarul politic. Prevăzuse, a dat circulara aceea ; să se instituiască postul de Comisar politic în toate formaţiunile.

Anselmo pricepu îndată de unde venea izvorul care-l înviora acum pe Summonti şi i se părea că-i urmăreşte monologul : „Tinerii aceştia sînt nepregătiţi din punct de vedere politic, ei n-au avut pasiunile noastre, sînt deosebiţi de noi, sînt împinşi de interesul personal şi ar putea aduce o orientare nedorită în mişcare, dar îi vom educa, avîndu-i în formaţiunile militare zi de zi, ceas de ceas, şi le vom forma o conştiinţă a lor, o conştiinţă de clasă. Lupta capătă alt aspect, ia amploare, nu se mai desfăşoară numai în oraş, prudent,

în umbră, ci se arată la lumină, în munți, în locurile pe care nemții și fasciștii nu le pot controla ușor. Lorenzino, ca de obicei, a avut o intuiție practică : să se fixeze într-o anumită zonă și de acolo să ne impunem legile noastre, militare și sociale".

Summonti avea o mare dorință de a face mărturisiri, de a-l face părtaș și pe Anselmo la ceea ce îi trecea prin minte. La periferia Medusei, propuse :

— Dacă am face doi pași împreună ? E încă devreme.

Anselmo, acceptînd invitația, coborî de pe bicicletă și zîmbi din nou : ce naiba ! Summonti uita de legile clandestine, tocmai el care-i sfătuise pe toți să nu se facă văzuți în oraș, în grupuri, și cu atît mai puțin în toiul unei discuții aprinse.

— Giovanni acela, mărturisi pe neașteptate Summonti, cît de mult m-am gîndit la el !

— Care Giovanni ?

— Cum ? Cel pe care-l cunoști, șeful G.A.P.-ului, din S. despre care ne-ai povestit că l-a ucis pe Alfonsine pe stradă.

— Ah ! Și Anselmo își aminti de scena aceea.

Nici nu-și închipuia Summonti ce rană zgîndărise. Cît de mult se învîrtise Anselmo în dansul acela macabru ! Și cît de tulburat rămăsese. Gapistul Giovanni îi părea cînd un erou, cînd un sadic, un debil mintal, sau un dement care profită de circumstanțele politice ce-i înlăturau teama de justiție, ca să dea frîu liber unei uri reci împotriva naturii omenești ; se gîndise mult la cel ucis, la Alfonsine, își închipuise care puteau fi sentimentele, plăcerile și durerile lui. Despre acțiunea aceea a G.A.P.-ului vorbise cu Mosca, cu Duchen, cu Roderigo și de fiecare dată rămăsese în suspensie întrebarea ce se punea firesc : dacă și la Medusa s-ar putea acționa în felul în care procedase Giovanni...

Nu răspunsese nimeni, nici chiar în ziua în care Anselmo murmurase fraza : „Revolverele de precizie se află într-un dulap din camera mea". Sub frunțile prietenilor, în ochii lor, plutea reticența, aproape o deprimare, se îngrămădeau întrebări dureroase.

In sfîrșit, Anselmo nu mai vorbise despre asta, cu atît mai mult cu cît își închipuia că la Medusa nu s-ar fi luat nici o hotărîre asemănătoare, ei neavînd curajul, îndrăzneala celor din S.

Dar ce calități trebuia să ai, oare, ca să întreprinzi o acțiune G.A.P. ? Pentru a ucide se cerea să fii rece, fără milă, criminal ? Sau să fii credincios, soldat devotat binelui ? Să ai o pasiune violentă, o speranță înflăcărată ?

Summonti, readucînd în discuție numele lui Giovanni, îi redeșteptase toate gîndurile acelea tulburi și Anselmo aproape că nu-l auzi pe preotul roșu care întreba :

— Oare am fi noi în stare de una ca asta ?

Fiindcă nu primi nici un răspuns, Summonti repetă fraza mai încet, mai mult sie însuși, și adăugă :

— Aceia sînt adevărați tovarăși care o fac !

Summonti, dinspre partea lui, nu avea nici o îndoială și nici o întrebare chinuitoare : în legătură cu aceasta, exista circulara Partidului : „Să-i ucizi pe fasciști și pe nemți".

— De cîte ori nu m-am gîndit ! continuă Summonti — și ei îl arestează tocmai pe Mosca. A căzut în cursă din vina și din cauza generozității lui care trebuia folosită pentru toți și nu numai pentru un singur prieten.

— Oameni atît de curajoși în alte acțiuni, în împrejurarea asta nu s-au priceput ce să facă, murmură Anselmo.

Cei doi prieteni mergeau încet, ținîndu-și bicicletele cu o mînă. Își vorbeau atunci pentru prima dată, făcîndu-și mărturisiri complete. Prima dată, nu numai pentru că nu se ivise ocazia, dar Summonti avusese o reticență, o anumită suspiciune față de Anselmo, pentru că el era medic, fiu de burghezi, un intelectual, iar felul lui de a fi cu cît era mai simplu, cu atît el îl bănuia a fi mai rafinat și pe deasupra îl stingherea spontaneitatea reacțiilor sale, cîteodată cu totul neconformiste. În dimineața aceea, în schimb, la Căsuța cu tei, cînd Anselmo îl scuturase, aproape luîndu-l de piept și obligîndu-l să se trezească, Summonti se

simţise vinovat: „E un tovarăş adevărat, nu l-am înţeles. E mai tare decît mine", îşi spusese el, ţinînd capul plecat. „M-a salvat. În zilele trecute nu mai credeam în nimic."

Primăvara cuprindea cu blîndeţe întreaga Medusă, străzile care mergeau de-a lungul mării erau aproape pustii.

— Ar trebui să terminăm cu lipsa asta de încredere, spuse Anselmo schimbînd vorba. Am rămas puţini, trebuie să ne cunoaştem toţi. E oare cu putinţă să-l trimiţi la mine cu veşti pe cocoşatul din strada Manin, de care eu ştiu că ar face parte din organizaţie numai din întîmplare?

— Ai dreptate. Am să ţi-i prezint pe toţi, Giulio, Andreani, Vittorio, cei de pe strada Zecca. Pînă acum aşa trebuia să procedăm. De altfel, aici, în oraş, mişcarea trebuie să rămînă în continuare clandestină, altfel sîntem arestaţi. Pe munte va fi soare, aici umbră, mister.

— Să avem totuşi o măsură.

Cei doi prieteni intrară apoi pe strada Boccherini, Anselmo locuia în fundul străzii. Era o stradă largă şi dreaptă ca toate străzile din Medusa; casele joase lăsau ca soarele şi albastrul cerului să zburde liber în toate părţile. Încetaseră să mai vorbească. Strada era mai populată pe acolo, trecătorii mai numeroşi, în pragul uşilor mai stătea cîte un curios.

Ajungînd în dreptul locuinţei lui Anselmo, îşi strînseră mîinile şi, în timp ce Summonti se şi întorsese pe jumătate, gata să se urce pe bicicletă, fără a-şi privi prietenul, cu un fir de voce emoţionată în care răzbăteau mii de gînduri, propuneri şi speranţe, spuse:

— Trebuie să facem ceva împreună, eu şi cu tine.

ADIO, AMIRALE SAVERIO!

Roderigo putu dovedi cît îi era de prieten lui Mosca. În zilele acelea, fasciștii rechiziționaseră automobilul tatălui său. Roderigo o pornea de la vila lui, de la țară, cu bicicleta încărcată de pachete, străbătea kilometri întregi pe șosele accidentate, urca împingîndu-și bicicleta cu mîna panta abruptă a muntelui Farneta și cobora în vechiul oraș V., unde, sub o cotitură a zidurilor care înconjoară orașul, era vîrîtă închisoarea San Clemente. Nu se mai ocupa nici de activitatea în munți, nici de nimic altceva decît de Mosca și de ceilalți prizonieri.

Summonti într-o zi îl dojeni: „Organizația trebuie să-și continue activitatea, n-o putem întrerupe fiindcă au fost arestați cîțiva dintre noi".

Chipul lui Roderigo se înăspri, albastrul ochilor lui deveni și mai intens, mai transparent, așa cum se întîmpla — cei din familia sa știau bine lucrul acesta — ori de cîte ori se încăpățîna.

„Trebuie să-l ajutăm pe Mosca și pe ceilalți. Trebuie." Și Summonti înțelese că nimeni nu i-ar fi putut schimba hotărîrea.

Închisoarea San Clemente fusese altădată o mînăstire; în față avea o curte pătrată înconjurată de ziduri înalte. O dată intrat prin poarta San Vito, ca să ajungi la ea trebuia să străbați străzi strîmte și tăcute și încă întunecoase, ca pe vremea evului mediu. V. era un oraș cu totul deosebit de Medusa, cu oameni calculați, meschini, care munceau cu viclenie și prudență, neîncrezători în fața noutăților, oricare ar fi fost ele, nepoliticoși și deseori ostili politicii. Roderigo sosea la poarta cea mare a închisorii și aștepta ora de in-

trare împreună cu rudele deținuților de drept comun; cîteodată se întîlnea cu rudele deținuților politici din Medusa, și, conform înțelegerii, se prefăceau că nu se cunosc; își aruncau din cînd în cînd priviri cu înțeles. Poarta se deschidea și se intra într-o sală mare, cu totul goală; pe jos, în loc de podea erau pietre. În fundul sălii, o ușă îngustă, ferecată de bare încrucișate și de zăvoare; aici, drumul lui Roderigo se oprea; deținuții politici nu aveau vorbitor, fiindcă nu era voie să fie văzuți. Roderigo, totuși, încă din primele zile intrase în legătură cu Comitetul de Eliberare Națională din V., Comitet care acționa în limita tradițiilor din oraș. Mai cunoscuse apoi alte două persoane, care spera să-i fie de ajutor pentru prizonierii lui: medicul închisorii și un temnicer *simpatizant*, cum se spunea pe atunci, al mișcării antifasciste, așadar nu era un activist, un luptător declarat ci, întocmai ca unul care, fiind să zicem spectator, e de partea unei echipe, iar în anumite momente, poate duce la bun sfîrșit chiar o ispravă de încredere. Pentru fiecare faptă bună a temnicerului, Roderigo nu se zgîrcea cu atențiile, iar pachetele cu hrană și biletele între el și Mosca începură să circule o dată cu alte dovezi de prietenie față de toți prizonierii. Medicul închisorii, la rîndul lui, era un om foarte cumsecade, cunoscut în tot orașul pentru calitățile sale alese; trecuse cu puțin peste treizeci de ani. Avea o uimitoare înclinație pentru medicina practică; aflîndu-se lîngă bolnav, grație experienței sale anterioare, ca și unei intuiții deosebite, punea cu repeziciune și cu o ușurință de neînchipuit pînă și cel mai dificil diagnostic. Gesturile lui erau însoțite de strălucirea vie a ochilor lui puțin strabici; din trăsăturile sale prelungi și asimetrice se desprindea o mare modestie și bunătate, ca și dorința de a ușura viața altora. Locuitorii din V., cît se poate de amatori să tragă foloase din lucrurile care se arătau a fi în interesul lor, aveau pentru el o mare considerație și, poate fără să-și dea seama, îl iubeau pentru că îi făcea să economisească timp și bani cu diagnosticele lui care nu cereau multe examene de laborator și, pe deasupra, doctorul Palmieri,

cînd era vorba de plata onorariului se retrăgea tiptil, grăbit să alerge la alți pacienți care îl așteptau.

Doctorul Palmieri se înscrisese în Comitetul de Eliberare Națională din V. pentru că nutrea credința într-o societate viitoare mai umană și mai dreaptă; asupra ideilor politice nu avusese niciodată timp să reflecteze, dar fascismul îi repugna. În Comitetul de Eliberare Națională din V. mai erau și alte persoane care impuneau respect prin meseria lor, ca și el, și care, în timpul dictaturii se comportaseră cu demnitate.

Doctorul Palmieri îl primi pe Roderigo prietenos, din toată inima și, repede, între o vizită și alta, îl asigură că va acorda prizonierilor toată atenția: „Pe cei mai în vîrstă îi internez îndată la infirmerie unde o vor duce mai bine".

Trecuseră cincisprezece zile de cînd membrii organizației clandestine din Medusa fuseseră aduși în închisoarea San Clemente, care înfrunta Partidul Fascist Social, continuînd să aibă aceeași administrație, aceiași temniceri, același director de altă dată, cu legi în vigoare ca în orice parte a lumii; în treburile închisorii nu interveniseră încă nici fasciștii nici nemții. Începuseră cîteva interogatorii, într-o zi apăruse un judecător, unul dintre cei care erau nevoiți să-și continue serviciul scrîșnind din dinți și nutrind o mare scîrbă față de Republica din Salò. Se refugiase într-o cameră sărăcăcioasă de lîngă biroul directorului; celor din Medusa li se reproșa o vagă activitate subversivă, nu exista însă nici o probă, nici un denunț precis. Judecătorul pusese unora dintre cei mai puțin vinovați întrebări care erau de fapt un apel la răspunsuri simple, și, cu expresia chipului său ca și cu tonul pe care vorbea părea să spună: „înțelege, trăim vremuri grele, să ne salvăm unii pe alții, răspunde cum îți sugerez eu și într-o zi să-ți amintești cum m-am purtat; oficial eram de partea cealaltă, dar în realitate vă sprijineam pe voi". Dacă vreunuia dintre prizonieri îi scăpa un cuvînt nepotrivit, judecătorul devenea surd și, repede, trecea la alt subiect și-l lăsa liber pe inculpat. Bineînțeles că toți deținuții împăr-

tăşeau acelaşi punct de vedere: nu ştiau nimic, nu făceau parte din nici o organizaţie, se mirau că se află acolo. O dată, cînd Fabrizio pronunţase, cu obişnuita lui candoare, una din frazele „marxiste" atît de mult îndrăgită de Contrucci, judecătorul fu în stare să-i facă semn cu ochiul şi să adauge: „Asta e filozofie, nu face parte din treburile justiţiei".

Totuşi, membrii organizaţiei continuau să rămînă în închisoare şi aveau motive să se teamă că situaţia se va înrăutăţi. În alte oraşe închisorile erau conduse de fascişti şi de nemţi, ei făceau şi interogatoriile. Dacă ar fi fost şi ei transferaţi în altă parte?

Roderigo îi adună acasă la el pe Duchen, Anselmo, Summonti, Lorenzino şi insistă: „S-a întîmplat şi în alte oraşe; de ce n-am face-o şi noi? La o oră fixă, în mijlocul nopţii, Mosca, amiralul, Fabrizio şi ceilalţi vor scoate pistoalele. Noi stăm pregătiţi afară cu dinamită, gata să aruncăm poarta în aer. E greu să se nască o luptă, temnicerii fascişti sînt foarte puţini, cei mai mulţi nu vor să aibă necazuri, le e teamă numai de o pedeapsă din partea nemţilor. O dată salvaţi, important e să-i scoatem afară din oraş, poarta Bastione e aproape de închisoare. În prima noapte ne ascundem în afara porţii, în casele tovarăşilor din V. şi apoi fugim cu toţii pe munţi!"

Roderigo vorbea cu mare elan şi exaltare fără să se mai gîndească la amănunte, care erau şi ele de o importanţă hotărîtoare. Dar Summonti, care cunoştea situaţia politică din V., şi prudenţa oamenilor de-acolo ce mergea pînă la teamă, întrebă:

— Dar ai vorbit cu cei din Comitetul oraşului? Sînt dispuşi cu-adevărat să-i ascundă în casele lor?

— Nu încă, dar doctorul Palmieri mă primeşte mereu cu multă cordialitate.

— Saverio, Mosca ştiu de acest plan?

— Nu, încă n-au aflat. Voiam mai întîi să ne punem noi de acord.

Lui Lorenzino nu-i displăcea ideea evadării; acţiunile aventuroase îi stimulau în mod deosebit imaginaţia. Ca un adevărat regizor ce era i se perindau cu

anticipație prin fața ochilor secvențele, una după alta ; spuse surîzînd :

— Trebuie să acționăm cu maximum de precizie, să stabilim cu exactitate intrările și ieșirile din închisoare, să punem la punct orice amănunt și, la momentul oportun, să atacăm hotărîți.

— Atunci vorbește mai întîi cu doctorul Palmieri, interveni Summonti, care prevedea că punerea în practică a acelui plan nu era de loc ușoară. Apoi să auzim ce spun și cei din V. Și, informează-i, bineînțeles, pe Mosca și pe Saverio. Vor avea și ei un plan al lor, doar ei trebuie să fugă de-acolo, să ne spună ce piedici prevăd, de ce arme au nevoie.

— Mă duc chiar mîine la V. și vorbesc cu Palmieri, îi spun să se ducă imediat la San Clemente. Ca medic al închisorii poate intra și ieși cînd vrea.

— Ar fi bine să vin și eu, propuse Anselmo. In doi dăm situației un aspect mai oficial, care angajează.

Primăvara se încălzea. Ajunseră la V. transpirați și prăfuiți ; umbra străzilor înguste și întortocheate ale vechiului oraș îi învioră cu răcoarea ei plăcută. Pretutindeni domnea o vie agitație ce te făcea să crezi că uitaseră cu toții de război. Din cînd în cînd auzeai pe cineva pronunțînd cuvintele în cadență, ceea ce aducea atît de mult cu un acord muzical.

Roderigo și Anselmo găsiră dispensarul lui Palmieri plin de lume, dar doctorul, îndată ce se înfățișă la ușă ca să-și conducă un pacient și să invite pe altul, zărindu-l pe Roderigo, agită avîntat brațele, cum făcea de obicei, și, adresîndu-se celor care așteptau, spuse : „Un caz urgent ! Termin repede. Veniți“ — și se dădu într-o parte pentru ca cei doi prieteni să poată intra înăuntru.

— Te cunosc și pe tine, ești Giustiniani ; te-am întîlnit odată la spitalul din Medusa ! exclamă cu obișnuita lui spontaneitate doctorul Palmieri.

— Da, îmi amintesc ; pe atunci nu-ți știam numele. Mă bucur că ești alături de noi.

Trebuia să i se explice doctorului Palmieri planul de eliberare și lui Anselmo i se păru prudent să în-

ceapă Roderigo, rămînînd ca el să îndulcească sau să accentucze tonul pe care l-ar fi luat conversaţia.

Roderigo începu calm, ca şi cum ar fi tratat o afacere de mică importanţă. Anselmo, ascultîndu-l, înţelese că vestitele calităţi ale tatălui lui, bancherul, nu se irosiseră de loc. Doctorul Palmieri asculta, la rîndul lui, cu răbdare şi politeţe, aprobînd mereu. Roderigo spuse că n-ar fi fost rău ca prietenii lor să iasă din închisoare pentru că, înainte de orice, era nevoie de ei în munţi şi ar fi fost cu atît mai utili în viitorul apropiat, cu cît mulţi tineri se prezentaseră ca voluntari, astfel încît trebuiau să se organizeze adevărate formaţii militare.

Cînd Roderigo spuse că aveau intenţia să introducă în interiorul închisorii pistoale, Palmieri se încruntă o clipă, dar nu protestă, socotind pesemne că era vorba numai de intenţii. Dar cînd Roderigo pomeni despre dinamită, cînd spuse că aveau de gînd să arunce poarta în aer, iar în cuvintele lui puse o oarecare patimă, apoi uită de orice diplomaţie cînd declară că pe Mosca şi pe ceilalţi voiau să-i libereze prin violenţă, Palmieri stătu mai întîi încordat şi, în cele din urmă, dîndu-şi seama că Roderigo era foarte hotărît, spuse :

— Cum ? Vreţi să aruncaţi porţile în aer ? Şi repetă cu nedumerire : Chiar aşa vreţi să faceţi ? Dar puneţi în pericol tot oraşul ; nemţii îi vor deporta pe oameni, vor chinui şi vor ucide. Un oraş care a fost totdeauna liniştit, în care nimeni nu dă de bănuit că s-ar ocupa cu ceva nepermis, unde fiecare îşi vede de treaba lui ! Şi voi vreţi să faceţi una ca asta ? Să-i puneţi pe toţi în primejdie ? Şi-l privi cu dureroasă uimire pe Anselmo care putea fi în stare să împărtăşească un asemenea plan.

Anselmo scoase un suspin ; Palmieri acela era medic ca şi el, era înscris în Comitetul de eliberare ; V. se afla la o distanţă de numai cîţiva kilometri de Medusa şi totuşi, cîtă deosebire de preocupări între locuitorii celor două oraşe ! Oricum, Anselmo se gîndi să nu scape ocazia.

— Deocamdată sînt numai intenții, planuri, închipuiri de ale noastre, nu te alarma. E vorba de un plan fixat în mare, închipuie-ți că nici cei închiși nu știu nimic. La Medusa, știi bine, toți sînt anarhici și impulsivi și lui Roderigo i-a plăcut să-și imagineze o explozie frumoasă de dinamită în orașul ăsta tăcut, să-i trezească cu o bubuitură pe locuitorii lui care visează numai bani de aur. Sîntem la primele tatonări, îți repet că nici prizonierii nu sînt la curent, pentru asta am venit la tine.

Doctorul Palmieri îl înțelesese pe Roderigo și acum îl înțelegea pe Anselmo. Nu era un revoluționar, era un om cinstit, sinceritatea îl atrăgea ; în el mai stăruia încă intenția de a-i calma pe cei doi, dar deocamdată, triumfă dorința de a asculta motivele lor, de a participa și el la nașterea unei lumi pentru el încă necunoscută.

— Eu sînt medicul închisorii, așadar n-aș fi scos din cauză, comentă el, dar fără să caute să iasă din încurcătură, ci judecînd parcă senin pericolul la care l-ar fi expus cei din Medusa în eventualitatea punerii în aplicare a planului lor cu dinamita.

Anselmo profită de dispoziția doctorului :

— Tocmai de aceea, noi am vrea ca tu să te duci în închisoare și să comunici planul nostru amiralului și lui Mosca. Ne-am putea servi de temnicer, dar te avem pe tine, iar tu le poți explica direct, apoi să ne transmiți cu exactitate propunerile lor, dificultățile, în sfîrșit, să ne dai un sfat. În temnicer putem avea încredere pînă la un punct, și apoi mesajele scrise sînt totdeauna primejdioase.

— Bine. Dacă vreți o fac imediat. Să aflăm ce spun și ei. Chiar și din interogatoriile care le-au fost luate își vor fi făcut o idee de primejdia care-i amenință. După părerea mea, ar trebui să avem răbdare, vor fi eliberați din lipsă de probe. Nemții n-au nici un fel de bănuială, se poartă de parcă nici n-ar fi război, atunci, la ce bun să provoci un animal feroce... ?

— Dacă te-ai duce chiar acum, ne-ai face mare plăcere ; dar ai cabinetul plin de oameni.

— O, nu-i nimic. Ieşim împreună, spun că am o vizită urgentă, că sînt obligat, că mă întorc într-o oră. Cine vrea mă aşteaptă. Voi puteţi face o plimbare prin oraş şi peste o oră ne revedem. Veniţi şi vă spun totul.

Roderigo stătea liniştit, dar fierbea în sinea lui ; se gîndea însă că trebuiau să ia lucrurile aşa cum erau, în oraşul acela nu aveau nimic altceva mai bun de făcut.

Făcură cîţiva paşi împreună toţi trei.

— Eu mă duc pe-aici. Peste un ceas ne revedem în cabinet la mine, poate şi mai devreme. Şi Palmieri se îndreptă spre închisoare, cu aerul său calm, călăuzit poate de lumina bunătăţii care îl îndrepta pe calea cea bună.

Anselmo şi Roderigo începură să se plimbe liniştiţi prin oraş ; sus, se zăreau porţiuni de cer desenate de zidurile înguste. Palate, biserici somptuoase cu grilaje la ferestre, case aparţinînd cîndva supuşilor, se perindau una după alta. Pe strada Crocefisso, pe un perete galben, era zugrăvit un Crist pironit pe cruce. O latură a bisericii Sfîntul Ion Botezătorul era albă şi singuratică, părînd parcă făcută din os. Uneori, pe deasupra zidului se aplecau frunzele vreunei grădini întinse.

— Mergem pe ziduri ? propuse Roderigo. Am auzit vorbindu-se de ele, dar n-am fost niciodată.

Totul părea aproape în oraş ; parcă treceai dintr-o cameră într-alta, o casă cu numeroase coridoare retrase, cu fel de fel de farmece. Totul era ferecat de ziduri, margini solide ale unui gigantic vas. De jur împrejur străjuiau pomi, iar un bulevard majestuos domina oraşul.

— Da, să mergem, răspunse Anselmo şi nu i se păru cu putinţă că veniseră acolo ca să-i elibereze pe prietenii lor din închisoare.

Trecură un urcuş uşor şi se treziră pe ziduri. Primăvara timpurie împodobise ramurile cu frunze ; în multe părţi muşchiul acoperea pămîntul.

In sfîrşit, Roderigo lăsă să se reverse tot ceea ce-i stătea pe suflet :

— E adevărat, au un oraș frumos. Dar de ce nu iau și ei parte la lupta noastră? Noi, la Medusa facem tot ce ne stă în putință, iar ei nu fac nimic. Doctorul închisorii are impresia că face mult stînd de vorbă cu Saverio. Ce rău s-a speriat de dinamită! Cum să-i putem scoate de-acolo? Nu sîntem în război? Cu discuții? Cu prefăcătorii? Fără să facem nimic? Ce cred ei, că sîntem niște manechine?

— E un oraș de negustori, pun interesul lor pe primul plan.

— Sînt niște lași, iată ce sînt, niște egoiști care așteaptă să lupte alții pentru ei.

Anselmo încercă să-și liniștească prietenul:

— Să ducem mai bine la bun sfîrșit treaba noastră. Mi se pare că a și trecut o oră; mai avem oare timp să ne întoarcem?

Doctorul Palmieri era la policlinică, începuse să consulte. Cei doi prieteni se așezară în sala de așteptare. Apăru și Palmieri și, de cum dădu cu ochii de ei, îi pofti:

— Intrați, intrați!

Lui Anselmo i se păru foarte vesel, avea aerul că-i merg treburile din plin.

După ce intrară în cabinet, doctorul continuă să zîmbească; Anselmo bănui că nu avea știri bune pentru ei. Palmieri ridică brațul, ca și cum ar fi pus unul din rapidele lui diagnostice geniale:

— Numai cu contesa! Numai dacă va fi și ea eliberată în același timp!

Cei doi prieteni pricepură că era răspunsul lui Saverio, și rămaseră fără grai, de parcă picaseră într-o cursă. Adevărat, nu se gîndiseră de loc la contesă. Cum era cu putință s-o elibereze și pe ea în același timp? Ar fi fost o acțiune de neconceput, secția femeilor era pe partea opusă, și apoi, aveau ele oare să facă uz de arme?

— Ce caută contesa în toate astea? întrebă Roderigo, vrînd parcă să-și ia asupra lui însuși piedica aceea neașteptată.

Palmieri le spuse că, de cum intrase în închisoare, se dusese drept la infirmerie. Mosca se afla într-o

celulă cu alți trei și nu-l putuse chema. „Dacă vreți îi voi vorbi mîine."

Planul evadării fusese primit cu entuziasm ; amiralul se declarase gata oricînd și începuse să descrie toate amănuntele de parcă se și petrecuseră aievea, era o încîntare să-l asculți vorbind ; părea că e pe punctul de a-l chema pe temnicer ca să-l aprobe și el, dar brusc se oprise : „Nelly ! Trebuie să vină și ea. Dacă n-o eliberează și pe Nelly nu ies de-aici ! Nu-i cu putință. Trebuie s-o eliberăm și pe ea ca și pe celelalte femei". Și-și întorsese privirea spre sectorul deținutelor, cu chipul vibrînd de o duioasă teamă ; spunea într-una : „Nu, fără ea nu ies de-aici !"

Roderigo era gata să răbufnească ; Anselmo ghici că e pe punctul de-a da drumul vreunui comentariu usturător și inutil, așa că-l strînse de braț, făcu un efort să se arate bine dispus, la fel ca și doctorul Palmieri, și exclamă :

— Adevărat ! Nici nu se poate altfel ! Totdeauna amiralul ne-a uluit și ne-a deschis ochii. Și noi, ce proști ! Să uităm de Nelly ! Singură în închisoare, la dispoziția poliției, care și-ar revărsa asupra ei toată furia !

— E un adevărat domn, afirmă convins și cu tărie Palmieri. Fusese fermecat de cum ascultase pentru prima oară strălucitorul monolog al lui Saverio. Și apoi nu se va întîmpla nimic, totul se va desfășura în liniște, puțină răbdare. Judecătorii sînt de partea noastră, și ei trebuie să se gîndească la viitor. Nu există acuzații împotriva lor.

Roderigo era gata să spună : „Dar Mosca ? Pe el vrem să-l eliberăm. Dacă amiralul vrea să rămînă mai departe în închisoare n-are decît. Vom face totul prin intermediul temnicerului".

Anselmo îl potoli din nou, spunînd :

— Atunci salutați-i pe toți din partea noastră și dacă mîine află și Mosca ne va face plăcere, e bine să fie și el la curent. Cît despre evadare, ne vom mai gîndi, să vedem și părerea celorlalți tovarăși. E un plan încă nepus la punct și răspunsul amiralului complică lucrurile.

— Pentru orice fel de mesaj faceți uz de mine. Sînt totdeauna la dispoziția voastră. Dar aveți grijă ca totul să se desfășoare pașnic, fără violențe.

Cei doi prieteni se pomeniră din nou pe străzile înguste și încîntătoare ale vechiului oraș.

— Așadar n-am aranjat nimic, dimpotrivă, situația e și mai rea, începu Roderigo. Amiralul ăsta a fost totdeauna un sentimental caraghios.

Anselmo își continuă rolul lui de împăciuitor:

— Palmieri mai mult ca sigur că a accentuat, poate fără să-și dea seama, vorbele care-i plăceau chiar lui. Și apoi, dacă tu ai fi fost arestat împreună cu logodnica ta, crezi că ai fi fost încîntat s-o lași în închisoare, pradă oricărui zbir, în vreme ce tu ai ieși de-acolo, pe simplu motiv că ești bărbat?

— Ai dreptate, dar pînă una alta, Mosca e închis și va continua să rămînă închis, el și cu ceilalți, și nu știm ce-i așteaptă în viitor. Să organizăm evadarea lor, în asemenea timpuri, uzînd de cavaleria de pe vremea turnirurilor, cu nemții ăștia care sînt niște fiare, înseamnă să fim ipocriți, ca Palmieri, căruia puțin îi pasă dacă e liberă sau nu contesa, pentru el contînd numai faptul să se știe în afară de orice pericol.

— Da, Saverio, prin răspunsul lui, ne-a dat peste cap planul.

— Concluzia, spuse Roderigo negru de supărare, e că avem prieteni în închisoare și noi nu-i eliberăm.

În închisoare nu se stătea rău. Amiralul, Giorgetto, blîndul iubitor de muzică, Prini și doi bătrîni antifasciști erau găzduiți în infirmerie, care, față de celulele umede și întunecoase, părea o locuință regească, cu paturile ei mici puse în ordine, cu spațiu destul și unde erau serviți cu toată omenia. Medicul închisorii îi propusese și lui Mosca transferarea în infirmerie dar el refuzase, părîndu-i-se drept să împartă condițiile acelea mizere cu ceilalți tovarăși; alături de ei se simțea mai bine. Fusese închis într-o celulă cu alți trei, doi erau aproape copii, iar celălalt de vîrstă mijlocie, dar tot atît de bine dispus ca și ceilalți. Celula

primea lumină de la o ferăstruică cu bare de fier, dar vremea frumoasă de afară o făcea mai puțin rea. În timpul zilei schimbau între ei păreri, aluzii la fete, mărturisiri intime; cum era și firesc, politica avea întîietate. Pachetele pline de bunătăți ale lui Roderigo, cu biletele din ele, soseau cu punctualitate; iar seara, toți patru se întreceau în cîntece.

Emanuele, cel mai tînăr, avea o voce cuceritoare. Făcuse armata la vînătorii de munte și știa o mulțime de cîntece; cînd se însera, se urca pe un scaun, în dreptul ferestrei, și, ca un prizonier romantic, fredona unul din cîntece acompaniat de toți ceilalți, de jos. Cîntecul devenise la ora aceea aproape un mesaj ritual, adresat celor închiși în celulele vecine; uneori, chiar și în timpul zilei, cînd Mosca simțea că tristețea începea să invadeze celula cu pereții ei umezi, îl invita surîzînd: „Cîntă Emanuele". Și Emanuele adăuga pe loc: „Unul vesel!" și începea.

Într-una din diminețile acelea fu chemat la interogatoriu chiar Emanuele; prietenii lui rămaseră cu sufletul la gură tot timpul cît lipsi. La întoarcere le spuse cît de ușoare fuseseră întrebările: „Judecătorul nici nu se gîndește să ne facă șicane, merge cu mintea mai departe, în viitor".

— De-am ieși o dată mai repede de-aici! exclamă Mosca. Sus, pe munte, avem atîtea de făcut!

La infirmerie, Saverio îi întreținea pe toți cu buna lui dispoziție; avea un auditoriu ales care-l simpatiza și era gata oricînd să-l asculte. Și nu numai Prini, ca avocat, era în stare să savureze o dicțiune frumoasă, alături de iubitorul de muzică Giorgetto, care abandona din cînd în cînd firul povestirii și se pierdea în rezonanța cuvintelor; dar noutatea cea mai plăcută pentru Saverio fu aceea de-a descoperi în infirmerie un profesor universitar cu barbă albă, afectuos, expansiv, un savant în specialitatea lui de elenist, pasionat încă din tinerețe de idealul libertății și democrației. În timpul regimului fascist se comportase cu demnitate, nutrind un dispreț ironic față de ticăloșii aceia pe care într-o bună zi logica inflexibilă a vieții avea să-i pună la punct. Și el fusese arestat, vag bănuit de

activitate antifascistă. In contact cu Saverio, deveniseră ca două surcele care se aprind reciproc ; profesorul rămăsese cu un spirit foarte tînăr și o expansivitate deosebită în speranțe și intenții.

Ziua la San Clemente era lungă, nopțile calde te îmbiau la mărturisiri, ceasurile lungi, fără sfîrșit, erau la dispoziția lor, astfel că se putu vedea cît era de nou Saverio, de proaspăt, de inventiv și inepuizabil, ca un foc care nu se stinge niciodată. Profesorul se închina felului sensibil de a fi al omului aceluia cu care, în mod tainic, avea atîtea laturi comune. Saverio avu, în sfîrșit, un auditoriu, dar, din păcate, în închisoare ; antifasciștii anonimi din Medusa, însuși temnicerul se apropiau și ei în tăcere de el, înconjurîndu-l ca o coroană. Cele mai frumoase descrieri ale Marinei Regale, trecute și viitoare, fără îndoială că le-a făcut amiralul Saverio în infirmeria din San Clemente. Spre amurg, cînd se auzea cîntecul lui Emanuele, se întrerupea, lăsa cuvintele să i se piardă, își întorcea privirea spre celulele comune, și, dus pe gînduri, zîmbea „băieților acelora atît de dragi".

Dintre toți oaspeții marcanți ai infirmeriei, judecătorul nu-l interogase pe nici unul, intenționînd parcă să stea de vorbă cu anonimii, să nu intre în discuții cu persoane mai ascuțite la minte și mai culte decît el.

In sectorul femeilor, conversația despre politică nu aducea nici un fel de mîngîiere. Nelly, ghemuită în culcușul ei, se gîndea la copii, pe care nu știa dacă avea să-i mai vadă vreodată ; în depănarea chinuitoare a orelor țesea în sinea ei dialoguri imaginare cu Saverio, retrăia amănuntele dragostei lor, și niciodată nu simțea vreun regret, bucuroasă că-l însoțise și în împrejurarea aceea, legîndu-și soarta de a lui. Fără pudră, fără ruj, fără rimel, căpătase o expresie mai umană, o femeie care înțelege dragostea, fiind totodată victima și învingătoarea ei ; ochii îi străluceau puternic în contrast cu paloarea chipului. De monarhiste, mîhnite și ele de dispariția neașteptată a oricărei comodități și confort, la început se apropie foarte precaut, pentru ca apoi să dea uitării vechile neplăceri mondene, și între ele să se stabilească o solidari-

tate tacită. Şi totuşi, într-unele momente ale zilei, natura fericită a lui Nelly triumfa, tristeţea se risipea, iar ea, într-o vervă nebună, readucea în discuţie trecutul fericit, prieteniile comune, petrecerile la care luaseră parte, strălucind de eleganţă, bogăţie şi frumuseţe. Şi cîteodată, în plin avînt, cu limbajul ei lipsit de prejudecăţi, Nelly comenta şi starea lor de prizoniere, încercînd să-i dea un aspect hazliu : nişte şcolăriţe pedepsite după ce făcuseră o poznă mai mare ; fuseseră prinse în laţ doar aşa, în glumă.

Mama lui Corlaita asculta conversaţia doamnelor acelora cu un soi de invidie şi fascinaţie. Cum Nelly era cea mai bună şi fără ifose, încet, încet se apropiase de ea, iar cînd o copleşea tristeţea o mîngîia cu cîte o mică atenţie.

Într-o dimineaţă, Nelly fu chemată la interogatoriu. Nu era judecătorul, ci altcineva de la chestură, un bărbat frumos, brun, cu ochi strălucitori, cu accent calabrez. Camera unde se desfăşurau interogatoriile era goală, nu se aflau decît o masă şi două scaune simple de lemn. Funcţionarul, neluînd în seamă prezenţa paznicei, începu să pună întrebări galante şi indiscrete :

— Păcat să zacă în închisoare o femeiuşcă atît de frumoasă ca dumneata ! Şi arătînd că era bine informat, o întrebase de perioada petrecută la Paris, apoi despre amiral, „amantul dumitale". De fiecare dată cînd vorbea urmau tăceri cu subînţeles în timpul cărora privirea lui aprinsă o privea printre genele lungi.

Întrebările deveniră din ce în ce mai insinuante, chipul anchetatorului căpătă o anumită siguranţă de sine şi o îndrăzneală jignitoare ; din cînd în cînd din gura lui ieşea cuvîntul „contesă", cînd mieros, cînd serios, mereu intim.

Nelly la început îi răspunse prin monosilabe, cu o demnitate pe care o puteai crede o cochetărie şireată, dar, în cele din urmă, învinsă de furie, se ridică de pe scaun, se apropie încet de el, apucă un colţ de la fustă şi-l ridică într-o mişcare vădit provocătoare, de parc-ar fi avut de gînd să-şi ridice fusta de-a binelea, şi spuse :

— Știu ceea ce-ai vrea de la mine. Dar niciodată n-o să capeți nimic! Apoi se întoarse amabilă înspre paznică: Să mergem! Și o luă înspre ușă. Paznica merse ascultătoare în urma ei.

Interogatoriile continuau, dar pînă atunci nu se arătaseră a fi periculoase și nici nu căpătaseră un aspect politic.

A doua zi dimineață îl chemară pe Saverio. În birou se afla din nou judecătorul, de astă dată întovărășit de un grefier de la tribunal.

Judecătorul începu să ia interogatoriul amiralului cu deferență.

Lui Saverio îi fu de-ajuns prima întrebare, simplă, ca să înceapă să facă un tablou general al situației din Italia. Judecătorul nu îndrăznea să-l întrerupă, să-i amintească de faptul că nu-l invitase la o conferință, ci era numai obligat să răspundă dacă era informat că la Medusa se aflau partizani. Grefierul, cu tocul în mînă, aștepta să i se dicteze. Saverio tocmai declara că Marina Regală avea să se refacă, mai albastră și mai frumoasă decît înainte, cînd se pomeniră în birou cu Nencini. Intră ca un bădăran; nu-l salută nici pe judecător, nici pe grefier. Era îmbrăcat în uniforma de căpitan al noii gărzi republicane, o uniformă asemănătoare celei SS și uniformei negre a fasciștilor; avea cămașa deschisă la gît; pe cap, o șapcă cu margine tare și îngustă. De încheietura mîinii, legat cu o curelușă de piele, se vedea cum îi atîrnă bastonul scurt din vînă de bou care mai fusese întărit și cu fier; privindu-l, îți dădeai seama chiar numai după culoare cît era de greu și de tare. Numit pe neașteptate căpitan, din sergent cum fusese în armată, nu venise în zilele acelea să ia interogatoriul celor din Medusa, din cauza unor ocupații neprevăzute ca probatul uniformei noi, cumpărarea epoleților și a pumnalului, asta tocmai fiindcă voise să impună tuturor noua sa funcție. Plin de venin și de trufie, străbătuse îmbrăcat astfel fiecare stradă din Medusa. E drept că în jurul taliei purta centura cu pistolul, dar adevăratul său însemn, care-i punea pecetea unei puteri crude și neînduplecate, era acel baston ghin-

tuit cu fier, vîna de bou care din galbenă și flexibilă devenise negricioasă și grea.

Cu o seară înainte îi spusese lui Rindi cu un rînjet:

— Mîine mă duc să-i interoghez pe *patrioți*. Vreau să le scot din cap ideile, fiecăruia în parte. Să vezi ce mai mutre de comuniști or să aibă după interogatoriu!

— Vin și eu, se oferise Rindi, înflăcărat de lumina pe care o răsfrîngea chipul lui Nencini.

— Lasă-mă singur, să le dau eu prima chelfăneală.

Rindi nu insistase; în afara Medusei nu se mai simțea în putere, și apoi, judecătorii, tribunalul, autoritățile îl făcuseră întotdeauna să nu se simtă în apele lui.

Nencini își făcu apariția în birou cu aroganța unui stăpîn. Judecătorul se ridică în picioare și întinse brațul în semn de salut; grefierul adăugă la rîndul lui o plecăciune.

Saverio, printr-o mișcare instinctivă de apărare și datorită receptivității lui, care-l făcea să semene cu un ac magnetic, se ridică și el.

Nencini își roti ochii asupra celor prezenți; avea chipul pămîntiu, cum i se întîmpla totdeauna cînd era gata să-și dezlănțuie ura împotriva altor oameni. In clipele acelea era aproape într-o stare patologică, ca un epileptic cuprins de senzația care îi anunță convulsiile. Faptul că se înscrisese în partidul fascist era pentru el prilej de a-și da în vileag patima de revanșă, de a-l orbi pe cel care se bucura de lumină, de a coborî totul la măsura lui. O încolăcire de șerpi veninoși i se mișca în piept, cu limba tremurătoare, înfometați și însetați; viperele acestea îl făceau să vorbească, să se miște, să acționeze.

— Tu, spuse el cu un glas care explodează după ce a fost înăbușit multă vreme, și-l arătă pe Saverio, fixîndu-l cu degetul arătător de la mîna dreaptă, de care atîrna bastonul. Tu, repetă Nencini ca și cum sunetul acela ar fi fost pentru el o excitație bolnăvicioasă.

— Desigur, surîse Saverio cu o superioritate și o condescendență în care era o nuanță de dispreț. Intr-adevăr, observînd figura aceea atît de străină dis-

tincției militare a unui ofițer, îi veniseră în minte soldații de adunătură, din armatele sud-americane, vagabonzi camuflați în uniformă, și continuă să-l privească cu indiferență pe căpitanul din fața lui.

Nencini înțelese compătimirea; fu stîrnit în pofta lui nestăpînită de a face rău și spuse pe nerăsuflate:

— Amiral ticălos, te-ai înhăitat cu mucoșii de comuniști!

Atunci Saverio își îndreptă silueta lui înaltă, stătu în poziția aceasta cîteva secunde ca și cum s-ar fi aflat pe puntea de comandă a vasului, revăzu în clipele acelea chipul lui Mosca, Duchen, Roderigo, Anselmo și Fabrizio, și, cu o judecată senină, cu fruntea sus și chipul palid devenit transparent, calm, coborîndu-se parcă să poată da explicații cu bunătate, în liniștea pe care și-o crease, spuse:

— Sînt tinerii nobili ai Italiei.

O provocare mai mare nu i se putea face lui Nencini; a-i defini drept *nobili* pe antifasciștii din Medusa era ca și cum i-ar fi înfipt un fier încins în adîncul unei răni. Voi să răspundă, să repeadă, să-l combată, cel puțin să insulte, dar furia îi împletici limba; încît nu izbuti decît să repete într-una „Tu..." ca un surdomut, continuînd mereu să-l arate cu degetul pe Saverio, clătinîndu-se, în timp ce acesta îl observa și păstra mai departe o atitudine demnă. Nencini, negăsind altă cale de dezlănțuire, își îndoi mîna, apucă bastonul care-i atîrna la încheietură, îl ridică în aer și lovi cu sete în fruntea amiralului, care rămase nemișcat, cu aceeași expresie de diferență, în timp ce o dîră trandafirie i se prelinse pe frunte, devenind repede roșie din cauza sîngelui care țîșnea.

— Îți arăt eu ție, ofițer scîrbos de marină, izbuti, în sfîrșit, Nencini să strige și bastonul lovi din nou chipul acela care rămînea senin de parcă înaintea ochilor i se arăta o viziune de fericire.

Cu mai multă putere și mai multă ură, poate și cu mai multă frică, Nencini lovi încă o dată și apoi încă o dată, în timp ce Saverio se prăbușea; zăcînd acum întins pe podea, bastonul îl izbi din nou cu furie în ceafă

Inspăimîntați, judecătorul și grefierul se ascunseseră în spatele mesei, ghemuiți unul în altul, într-un colț.

— Uite așa se face ! Așa ! Și cu cizma, Nencini lovi puternic în trupul lui Saverio.

La Medusa se află despre moartea amiralului în ziua următoare. Oricît ar fi fost de înclinat spre prudență Comitetul de Eliberare din orașul medieval, responsabilul din Medusa fusese totuși înștiințat. La magazinul lui Summonti sosi cineva ; femeia de serviciu, care era acolo mereu în așteptare de vești, ascultă, ceru amănunte : „Nencini ? ticălosul, cel mai rău. Și acum contesa ? biata de ea !" Și, înmărmurită, alergă la Summonti. Era aproape șapte seara.

Summonti deveni doar puțin palid ; într-o străfulgerare de cîteva clipe îl văzu pe amiral zîmbindu-i politicos. Întrebă :

— Cum ai spus ? Cu un baston întărit cu fier ?

— Da. Așa a spus : cu un baston întărit cu fier. Trebuie să fie bastonul pe care Nencini îl ține prins de braț ; a trecut zilele trecute prin fața magazinului, îmbrăcat militar, cu cămașa neagră dar cu grade pe mînecă și cu haină.

— Întoarce-te în magazin ; poate mai vine și altcineva cu alte vești.

Summonti ieși în oraș. Gîndurile îl purtau departe, parcă dormea sau visa, plutind într-altă lume. Soarele asfințea senin ; înspre mare, la orizont, cerul avea o pată de culoare roșie-vineție. Își îndreptă pașii spre locuința lui Anselmo ca și cum ar fi avut întîlnire cu el. Mergea încet pe străzi ; rar trecea cineva pe lîngă el.

Apăsă pe sonerie după semnalul stabilit, adică trei sunete foarte scurte și unul mai energic și lung. De la etajul superior, prin intermediul unei instalații speciale, i se deschise ușa. Sui scările. Anselmo îl aștepta pe palierul scării.

— Am și aflat.

— Cine ți-a spus ?

— Acum două ore a trecut Roderigo. A murit lovit cu bastonul în cap.

Intrară în cabinetul de consultații. Pe măsuță erau trei pistoale de precizie, fuseseră curățate cu grijă; erau așezate ca într-o vitrină.

Cei doi prieteni nu se priviră de loc. Anselmo îi spuse încet cu glasul stins:

— Sunăm la ușă. Știu că s-a întors la Medusa. La ora asta probabil că e acasă. Poate să vină chiar el să ne deschidă.

— E o oră potrivită. Peste cîteva minute va fi aproape întuneric.

— Tu iei pistolul ăsta greu, n-are siguranța. Eu mă pricep să umblu și cu celălalt. E mai bine ca Roderigo să nu vină, e prea tînăr.

— Să mergem, șopti unul dintre ei.

Pînă acasă la Nencini, aveau de mers trei sute de metri, apoi o coteau la dreapta. Casa era imediat după colț.

Strada era pustie, o femeie chemă pe cineva. Mergeau aproape unul de altul. Se atingeau cu brațul, priveau drept în fața lor. Drumul li se păru scurt și foarte lung în același timp. Fiecare secundă se consuma rapid și ținea o veșnicie. O luară pe după colț, apoi se treziră în fața ușii, o ușă obișnuită din Medusa. Treptele erau bine curățate. Soneria de alamă lucioasă era la dreapta. Unul din cei doi ridică brațul și apăsă. Se auzi un sunet limpede și imediat pași îndreptîndu-se spre ușă.

Nencini apăru în cadrul ușii.

Privi întrebător și, de cum îl recunoscu pe Summonti, chipul lui schiță o grimasă, iar gura i se strîmbă disprețuitoare; îl arătă cu degetul la fel cum făcuse cu Saverio; pesemne era gata să spună „Tu... tu..."

Cei doi prieteni traseră în același timp. Nencini se prăvăli. Durerea nu avu timp să se întipărească pe chipul lui; moartea încremeni grimasa aceea de răutate. Trupul lui se prăbuși de-a curmezișul pragului. Summonti și Anselmo rămaseră împietriți doar cîteva

secunde; parcă și aerul și zidurile priveau și luau parte la scena petrecută.

— Pe aici, șopti unul dintre ei și o luară pe după colț.

— Trebuie să mai cotim după alt colț pentru că strada asta e prea dreaptă. Se auzi deschizîndu-se o fereastră, apoi se deschise sau se închise o ușă. Celor doi prieteni li se păru chiar că aud un tîrșîit de pași, în urmă, în spatele lor, care dintr-o dată se stinse.

— Să ne despărțim; fiecare la casa lui. Dă-mi înapoi pistolul. Mîine, dacă nu sînt în stare să stau singur, vin la tine. Să ne despărțim aici.

Summonti traversă strada în diagonală; Anselmo continuă drumul pe același trotuar. Figura prietenului lui dispăru treptat în întuneric.

Anselmo ajunse acasă. Nu mai găsi în el destulă putere să curețe pistoalele, reuși numai să le descarce; apoi le puse la loc, în dulapul din camera lui. Casa era pustie, cei din familie erau refugiați la țară. Se întinse pe pat. Îi revenea în minte expresia celui care se prăbușise la picioarele lor, mișcările pe care le făcuseră pentru uciderea lui și contempla, parcă, un destin.

Schiță un zîmbet palid în fața unei imagini, care era aceea a mamei lui, surîzătoare la rîndul ei, cu un aer protector.

„A trebuit s-o fac", îi șopti el.

Închise ochii și adormi pe nesimțite; visă că se afla într-o pădure plină de frunze, el întins pe iarbă și păsări care zburau în jurul lui se apropiau de el cu ciocul, deschizîndu-l de parcă rîdeau, întocmai ca niște copii sătui după o masă bună.

Se trezi în zori și se simți tînăr, cuprins de o imensă bucurie cum nu mai simțise niciodată. „Trebuie să mă duc la Summonti, își spuse. Mie mi-a mers bine. El cum și-o fi petrecut noaptea?"

MEDUSA TACUTĂ ŞI PARASITĂ

Anselmo ieşi din casă cu intenţia să se ducă la Summonti. Îndată ce trecu dincolo de uşă, văzu chipuri îngrijorate, o femeie întreba ceva cu nelinişte. Toţi se grăbeau, alergau încoace şi încolo, de parcă trebuia îndreptat ceva cît se poate de repede. Pentru o clipă, crezu că moartea lui Nencini avusese urmări deosebite. Dar un pîlc de oameni care citeau foarte atenţi un afiş lipit de un platan îi înlătură această bănuială. Trebuia să fie vorba de o noutate foarte importantă, care-i lovea pe toţi.

Se apropie şi citi. Era ordinul german de a evacua oraşul, Medusa trebuia să rămînă pustie. Toţi, toţi fără excepţie, în curs de trei zile, trebuiau să părăsească oraşul. Nemţii se temeau de o debarcare; plaja, poziţia geografică a Medusei erau potrivite pentru o invazie de pe mare. Nemţii voiau să rămînă singuri în faţa inamicului.

Şi Anselmo, după ce citi, se grăbi să nu piardă timpul; să goleşti în trei zile o casă care de ani de zile se umple cu atîtea lucruri, fără să-ţi dai seama, nu-i o treabă uşoară, mai ales în împrejurările acelea cînd mijloacele de locomoţie erau aproape inexistente iar transporturile de ocazie erau atît de solicitate.

Familia lui Anselmo se afla la ţară, mare parte din lucruri fuseseră duse, dar rămîneau încă destule în casa aceea a lor, atît de mare! Anselmo ieşise cu intenţia de a-l căuta pe Summonti, să vadă care a fost reacţia fasciştilor, pe cine anume bănuiau, ce răzbunări mai puneau la cale, sau, cum aveau să reacţioneze nemţii. Dar manifestul acela îi schimbă intenţia. „Trebuie s-o înştiinţez de îndată pe mama! Nu-i timp

de pierdut." Şi în jurul lui simţea cum panica îi cuprinsese pe toţi, grija disperată a fiecăruia de a-şi apăra propriul avut, ceea ce pentru mulţi însemna strictul necesar, adică să-şi păstreze patul, salteaua, masa, lenjeria, hainele, vreo amintire dragă. În Medusa erau şi case goale, dar cei mai puţini avuţi, sărmanii cei mulţi, trăiseră cu speranţa, îşi închipuiseră că malul mării avea să-i protejeze, că războiul o să se ferească să atingă natura aceea înfloritoare. Marinarii, pescarii, călăfătuitorii nu concepeau să trăiască departe de mare, de vapoare, de şantierul naval, fiind gata să suporte orice nenorocire, numai să poată rămîne acolo. Hotărîrea aceea, ordinul acela care avea semnătura germană distrugea ceea ce cu toţii în cugetul lor credeau a fi invulnerabil, adică legătura între locuitori şi oraşul lor.

Ordinul german era pentru toţi, fascişti, antifascişti, cei indiferenţi. Uciderea lui Nencini trecu în mod firesc pe planul al doilea, în ciuda emoţiei pe care o stîrnise. Nici chiar fasciştii nu se putură dedica cu totul camaradului lor. Rîndi, cînd află, rămase încremenit, i se părea un eveniment nemaipomenit, niciodată nu-şi închipuise că cineva din Medusa ar fi îndrăznit să-l atace pe prietenul lui. Îi trecură prin minte tot felul de gînduri, dar tulburi, nimic precis. Era gata să alerge la Aimone să-i ceară explicaţii, dar soţia lui ţipă la el : „Cum, mă laşi singură ? Nenorocitule ! Nencini n-a găsit decît ce-a meritat. Vrei să te duci la Aimone şi noi trebuie să ne căutăm o casă, o odaie, căci în trei zile vom fi în mijlocul străzii. Şi tu vrei să te duci la Aimone, care vă făcea pe toţi ca nişte turbaţi. Cine o să le dea copiilor mei de mîncare ? Ai văzut ce-au făcut nemţii tăi ? Ne dau afară din oraşul nostru ! Du-te repede la ţară, caută, găseşte ceva, măcar un staul, sau nu mai stau alături de tine, de douăzeci de ani mă faci să sufăr !".

Rîndi pricepu să soţia lui era disperată.

— Unde trebuie să mă duc ? întrebă el ca un copil.

— Ia bicicleta şi du-te la Settimo, la Pieve, la Guado. Opreşte-te la fiecare casă de ţăran şi întreabă dacă ne pot primi. Bani am pus eu de-o parte, i-ai,

sînt în şifonier. Cît ne cer, atîta le dai şi întreabă dacă au o căruţă, cît de mică, cu un măgar, ceva de transportat lucrurile, nu putem pierde nimic. Du-te, hai repede ! Eu pregătesc totul aici.

Rindi lăsase capul în jos, îşi simţea umerii grei : „Da, ca atunci, la opt septembrie."

— Mă duc. Mă întorc diseară.

Ceilalţi fascişti se aflau în aceeaşi situaţie. Aimone, rugat de camarazi, avu un foarte scurt dialog cu locotenentul Karl, întrebă dacă pentru ei putea fi o excepţie, cel puţin o amînare.

— *Nein,* răspunse locotenentul Karl. Era ordinul lui Kesserling, nici un civil nu trebuia să rămînă în Medusa. Aşadar şi fasciştii trebuiau să alerge prin satele dimprejur în căutarea unui refugiu, să se roage, să ofere bani, să ceară ajutor camarazilor de acolo, să găsească un mijloc de transport. Între timp, Nencini se găsea la el acasă, întins între patru lumînări. In timp ce alergau după treburile lor, fasciştii se gîndeau la multe lucruri, ştiau că la Medusa erau destui care-i urau de moarte, care îi supravegheau, iar dacă ei i-ar fi ucis, şi-ar fi primit pedeapsa neîntîrziat. Toţi găsiră un răgaz, se întrerupseră o clipă din alergături ca să vină la Nencini, să-i aducă un ultim omagiu camaradului lor, să-i consoleze soţia şi să-i ofere un oarecare ajutor. Moartea acestuia le arătă cît erau de uniţi sub steguleţul negru, strînşi unii lîngă alţii ; le era de ajuns o privire ca să se înţeleagă, să-şi citească în inimă unul altuia şi să se simtă mai mult decît prieteni.

Funeraliile lui Nencini avură loc într-o după-amiază însorită ; în urma convoiului mergea un pluton de fascişti în uniforme negre, înarmaţi cu pumnale, cu cizme negre. Pe stradă, oamenii care se opreau şi se grupau erau foarte rari ; priveau de departe, avînd grijă să nu-şi arate sentimentele.

In urma uciderii lui Nencini, Aimone deveni în mod definitiv şeful recunoscut, lui i se adresau toţi, el le dădea toate dispoziţiile şi tot el critica greşelile lui Nencini, felul de a acţiona al acestuia, fără a se fi sfătuit cu alţii, de o cruzime turbată, dăunătoare

pentru politică. Cu toate acestea, el personal se ocupă de transportul cadavrului, el o luă sub protecția lui pe soția celui ucis și tot el se îngriji de evacuarea casei lui Nencini la fel ca de casa lui proprie. Camarazilor, care cereau răzbunare, le reda cuvintele locotenentului Karl: „Lăsați să se evacueze orașul fără agitație, vom avea grijă după aceea de răzbunare. Mai întîi războiul și apoi politica". Și mai adăugă: „Îndată ce vom pune familiile la adăpost ne vom aduna cu toții; se cere să completăm urgent brigăzile negre, lucrul acesta îl înțelesese bine Nencini, să devenim soldați". Și lui Aimone îi scăpă un zîmbet pentru că, în sfîrșit, putea căpăta un grad, era secretar al organizației fasciste, ar fi avut un grad pe mînecă, la vedere, epoleți, ar fi fost o ocazie să vadă toți că devenise un șef.

Cît privește pe membrii organizației clandestine, cel care alergă pe la toți, ca organizația să nu se risipească, fu Summonti. „Îndată ce vă aranjați treburile personale, reluați legătura; ne întîlnim la Duchen. Veți primi instrucțiuni la el. Vom merge cu toții pe munte. Lupta noastră capătă alt aspect, organizația clandestină dispare."

Summonti fu energic și operativ; în zilele acelea nu închisese un ochi, trebui să țină în mînă întreaga organizație și să se îngrijească de trei mutări: a magazinului, a propriei sale case și, înainte de toate, de aceea a logodnicei, cu care ocazie se ivi o întîrziere de loc dorită. „Am închiriat o casă la poalele muntelui Farneta" o anunțase Summonti. Logodnica primise invitația cu un surîs plin de recunoștință și de încredere. Pe neașteptate, însă, „mama aceea mic-burgheză" se opusese, nu voia s-o lase, spunea că doi logodnici nu trebuie să doarmă sub același acoperămînt. Summonti îndepărtă ipocriziile acelea cu bruschețe. Imaginea lui Nencini îi apărea din cînd în cînd, dar din ce în ce mai șterșă; Summonti nu avu timpul să-și pună întrebări. Cel care îi aduse aminte de trecutul apropiat, descriindu-i convoiul funerar, fu Anselmo: „I-am văzut de departe, păreau spanioli sau din timpul lui Savonarola, n-am înțeles

bine. E înrădăcinat adînc fascismul în Italia, uniformele acelea negre pe cerul albastru..."

Summonti suspină: „Dragă Anselmo, trebuie să mă duc" şi, îndepărtîndu-se, avu chef să comenteze: „Ce tovarăş greu de înţeles! Ce-o fi avînd în cap? Să se gîndească la Savonarola!"

Intre timp, la Medusa, oamenii se răspîndeau în tăcere care încotro ca un furnicar pus pe fugă. O mulţime de trăsuri, cabriolete, cărucioare, care cu boi, camioane vechi, automobile prăpădite, ieşeau din Medusa şi o apucau pe cîte un drum, pe o cărare, pe o potecă înspre noua locuinţă; oamenii erau însufleţiţi de dorinţa miraculoasă de a nu pierde timpul, de a se ierta unii pe alţii şi de a se ajuta reciproc. Toţi se îngrijeau de lucrurile, de avuţia lor care, prin puţinul ei, nu înceta de a fi preţioasă. Totul fu găsit, apărură la lumină lucrurile cele mai intime, cele folositoare ca şi cele prăfuite şi părăsite, pînă şi zdrenţele. Războiul acela era atît de crud încît se părea drept să salvezi pînă şi obiectele cele mai uzate. Presimţeau cu toţii că vor veni zile atît de negre încît pînă şi cel mai nenorocit lucruşor avea să treacă drept o comoară în comparaţie cu sărăcia lucie în care aveau să se găsească cu timpul.

Cu calabalîcul scîrţîind din încheieturi, aşezat pe roţi nesigure, se îndreptară spre toate satele, spre orice aşezare ivită în cîmpie în spatele Medusei, suind apoi uşor şi străbătînd coline care mai departe se prefăceau în munţi abrupţi. Unii se opriră la Arquata, alţii la Perosa, sau la Guado, Marcialla, Pieve, Rossiglione, Tizzana, Calcinaia, Corsico, Rinella sau Lunata.

Pentru marinari, pescari şi călătătuitori exodul fu şi mai dureros. Aceştia nu se îndepărtaseră niciodată de elementul lor, marea. Ca nişte şoareci pe jumătate înecaţi, ei, cei obişnuiţi cu vîntul, cu largul mării, cu graiul peştilor, cu bucuria de a înălţa arhitectura unui vas se treziră dintr-o dată umili, resemnaţi, fără nici o meserie, printre ţărani care socotiseră ca mai curînd sau mai tîrziu prin mîna lor să treacă pînă şi cea mai neînsemnată verighetă, pînă şi cel mai

puțin prețios lucru pe care-l mai păstrau oamenii aceia.

Pentru marinari începură zile triste ; erau neștiutori, nepregătiți, nu se descurcau nici într-un fel în ale politicii. Luptele dintre partide le socotiseră dintotdeauna ca pe niște certuri femeiești ; fiindcă se bucuraseră din plin de libertatea mării, nesocotiseră să afle că libertatea care trebuie să domnească între oameni e cu atît mai importantă. Se pomeniră astfel, pe neașteptate, într-o lume pe care o socoteau îmbîcsită, atît de deosebită de lumea lor, și se transformară în ființe tăcute, strînși în ei ca niște arici, dureros de uimiți de tot ce se întîmpla. Atunci mulți, foarte mulți dintre ei, în după-amiezele acelea posomorîte, luau în mînă cîte o bucată de cărbune și, ca și cum mîna le-ar fi fost purtată numai de inimă care continua să bată și să-i amăgească cu amintiri, începură să deseneze pe pereții umezi ai caselor de țară vapoare, prove care tăiau drum în mare, înspumînd chila, și pînze, pînze umflate de vînt, pînze întinse în toată minunăția lor, bărci mergînd împotriva vîntului, plutind pe o mare calmă sau pe o mare agitată, și desenau chiar furtuni de noapte, cu moartea mugind printre catarge, vrînd parcă să arate că pînă și în acelea era o fericire să te afli, spre deosebire de singurătatea în care intraseră.

Cei din Medusa se aflau încă închiși la San Clemente. Nelly urlase că voia să-l mai vadă o dată pe Saverio, să-l îmbrățișeze pentru ultima oară. Dorința nu-i fusese ascultată mai mult din teamă decît din reavoință. Directorul închisorii nu se mai aflase niciodată într-o asemenea situație ; judecătorul dispăruse două zile la rînd, tuturor li se răspundea că nu era acolo. Fasciștii din V. declarară că nu era de competența lor ; directorul închisorii refuza să ceară părerea nemților, fiindcă ar fi însemnat să-i invite să vadă închisoarea și să le atragă atenția asupra prizonierilor politici. Lui Nelly îi adusese vestea mama lui Corlaita, care se apropiase de ea desfigurată : „Soțul dumitale, doamnă, amiralul..."

— L-au omorît! strigă ea, sărind din patul ei. Cine? Cine a fost? La început căzu pradă unei furii oarbe, unei aprige dorințe de răzbunare. Directorului, care veni s-o vadă, îi spuse: „Sînteți toți niște ticăloși, italieni ticăloși". Directorul își înfundă capul între umeri de parcă ar fi gîndit și el la fel ca ea.

Apoi Nelly izbuti să plîngă și nu mai voi nimic; capelanul închisorii îi citi cîteva rugăciuni, ea dădu din cap la cuvintele lui cu un surîs amar, rugîndu-l numai să sune clopotul capelei în momentul în care aveau să-l ducă pe Saverio la locul de veci, ca să-l poată urmări cu gîndul.

În secția bărbaților, moartea lui Saverio ajunse ca o adiere funebră și o dorință de luptă totodată. Mosca îi comunică lui Roderigo să-i trimită degrabă pistoalele, aveau de gînd s-o elibereze și pe Nelly.

Dar tocmai din cauza morții lui Saverio în închisoare lucrurile se rezolvară. Vestea produsese la V. o foarte proastă impresie; să ucizi un amiral, așa, cu lovituri de baston, fără să-l învinuiești de ceva anume, fără să fi existat o probă de vinovăția lui îi revoltă chiar și pe fasciști, care gîndeau și ei în spiritul de prudență al orașului lor, iar pe de altă parte cunoșteau bine gustul deosebit pentru cruzime al lui Nencini, satisfacția acestuia de a face rău, vestitele lui expediții de pedepsire sălbatică întreprinse chiar atunci cînd regimul nu avea de loc nevoie de ele. Secretarul federal îl chemă la el pe judecător care confirmă amănuntele omorului, afirmînd că Saverio se ridicase în picioare și fusese politicos, neglijînd însă să relateze frazele pronunțate rapid atît de unul cît și de celălalt; adăugă faptul că la interogatoriile lui, cel puțin pînă atunci, nu existase nimic suspect.

Mai mult, nemții continuau să nu se intereseze de prizonieri, frontul se menținea încă departe, locotenentul Karl era fericit că, grație ordinului de a evacua orașul Medusa, cu toți locuitorii lui, fasciști și antifasciști, nu trebuia să mai facă pe polițaiul.

La V. se ajunse la concluzia că nu este cazul să se mai continue cu procesul acela și se hotărî ca oamenii să fie eliberați, să fie lăsați să iasă pe tăcute

din închisoare, în grupuri, și să se termine o dată cu incidentul acela tragic care se petrecuse numai din vina lui Nencini, fără să fie nici dispoziția fasciștilor din Medusa nici a nemților și cu atît mai puțin a fasciștilor din V.

Cea dintîi care ieși fu Nelly. Se trezi singură, în afara porții închisorii ; ceru să i se arate unde este cimitirul și ajunse pe pămîntul încă proaspăt sub care se odihnea Saverio. După aceea, aflînd de ordinul german, alergă la Medusa să-și mai salveze mobilele, blănurile, îmbrăcămintea și lenjeria. Găsi vila din strada La Marmora închisă ; reuși să desprindă oblonul ușii-ferestre și se trezi iar singură, plăpîndă, pierdută în casa aceea pustie, departe de copiii ei și de Saverio care zăcea acum sub pămîntul pe care ea îl mîngîiase cu puține ceasuri înainte. Se învîrti prin salon ; în penumbră, divanurile de culoarea cerului păreau spectre, personaje diforme.

Se auzi soneria apoi pași prin coridor, pași siguri care se apropiau. Nelly rămase cu răsuflarea tăiată, cuprinsă de groază. Ușa salonului se deschise.

— Anselmo ! Anselmo ! Și se aruncă în brațele lui, ca o vrăbiuță rătăcită care și-a regăsit cuibul.

Anselmo o ținu în brațe pentru ca plînsul să i se reverse în voie, sprijinindu-i capul ei frumos pe pieptul lui.

— Am aflat că te-au eliberat.

Începu s-o mîngîie încet pe păr pînă ce se liniști și rămase încă sprijinită de el, apoi, ridicînd capul, murmură :

— Ocrotește-mă, Anselmo ! Și se apropie și mai mult de el, întinzîndu-și obrazul spre el.

Anselmo îi atinse cu buzele obrajii, simți o căldură ușoară și plăcută, o moleșeală, parfumul acela de migdală, de afectuoasă voluptate pe care îl emana ea și de care mai fusese atras și altădată. O strînse și mai mult la pieptul lui pentru a învinge șovăiala echilibrului, ceea ce era mai grav decît o prăbușire cu bunăștiință. O sărută din nou, apoi spuse : „Curaj, Nelly" și o desprinse de el. La Nelly, pînă și durerea, sentimentele, recunoștința, afecțiunea se confundau cu

simțurile. Feminitatea ei era atît de puternică încît invada orice situație.

Se priviră înțelegîndu-se și iertîndu-se.

— Să pregătim lucrurile, spuse încet Anselmo, parcă exprimînd alte cuvinte.

— Da, șopti Nelly într-un oftat lăsînd capul în jos și redevenind imediat vioaie și practică. Dar nu știu cum! Am sosit de-abia acum. Cînd ai apărut tu, eram disperată; nu știu de loc de unde să încep.

— Roderigo a trecut pe la mine. Peste puțin timp vor fi aici două care cu boi. Vor transporta totul la vila lui, a și pregătit o cameră mare.

— S-a gîndit Roderigo la asta? Ce drăguț din partea lui! Ce drăguț! Cît e de bun! S-a gîndit el la asta!

— Să mergem sus. Să punem pînă una alta lenjeria în cearșafuri, să facem baloturi mari.

Intr-o pauză, Anselmo întrebă:

— Și apoi unde te vei duce? Nu cumva vrei să vii cu noi?

— Nu, fără Saverio nu mă mai interesează nimic. Imi sînteți atît de dragi, dar eu... și nu mai adăugă „Sînt altfel decît voi". Mă voi duce la părinții mei, la copiii mei.

Un alt grup de prizonieri, Mosca și cei din celula lui, fură eliberați la cîteva ore după Nelly. Mai înainte de a ieși fură introduși în biroul directorului, care le ținu un discurs cam echivoc, nu lipsit de clipiri cu subînțelesuri și care se încheie: „In sfîrșit, comportați-vă cumsecade".

La poarta închisorii se afla Roderigo. Tot timpul cît stătuse închis, Mosca rumegase în mintea lui o mulțime de planuri, de proiecte de răzbunare, de luptă; cu tovarășii săi de celulă nu putuse sta deschis de vorbă, erau tineri și lipsiți de experiență, nu trebuiau înfricoșați și descurajați. Il îmbrățișă în grabă pe prietenul lui și izbucni:

— Să mergem la munte. Lorenzino a organizat formația militară? Trebuie să-l răzbunăm pe Saverio.

Roderigo zîmbi cu viclenie:

— Cu Saverio s-a și pus totul la punct.

— Cum? Ce-ați făcut?

Roderigo ridică dintr-o sprînceană înspre cei trei:

— Nu știu. E încă o știre nesigură.

Mosca pricepu că trebuia să fie precaut, era ceva grav, așa că schimbă vorba.

— Ai avut grijă de noi în fiecare zi, ca un frate.

— L-am anunțat pe tatăl tău că nu vei trece pe la Medusa. E mai prudent să nu vă lăsați văzuți. Poate surveni un contraordin și să vă aresteze din nou.

— Bine, voi face cum vrei tu, și Mosca îl luă pe Roderigo de braț.

— Lorenzino a organizat formația?

— Cred că da. Mai întîi a lucrat cu părintelul din Monte a Sonagli, apoi s-a transferat la Lama, îți amintești? Un cătun în dreapta Cernaiei. A strîns laolaltă cincisprezece oameni noi și cîțiva din cei vechi, e și Lieto cu ei.

— Și noi ce facem? Am pierdut mai mult de o lună. Și lansările?

— Vom cîștiga tot timpul pierdut în curînd. Radiotelegrafistul a transmis, în sfîrșit, mesajele pe care i le propunea Lorenzino; se pare că cei de la Comandamentul englez i-au ordonat să se ducă pe urma partizanilor, dar el e îndărătnic, caută fel de fel de pretexte, nu-l știi tu? Un țăran neîncrezător și fricos: nu știu de ce l-or fi trimis tocmai pe el.

— O să-l poftim sus, la munte; o să înțeleagă el că nu-i de glumit cu mitraliera. Și Rosa?

— E foarte bine. Așteaptă prima lansare a americanilor, poate azi, sau mîine.

La toate veștile astea, Mosca fu din nou cuprins de furie:

— Imediat trebuie să constituim și noi o formație.

Lui Roderigo nu-i plăcu graba aceea, ambiția de a fi el conducătorul.

— De ce să nu fim uniți cu Lorenzino?

Mosca nu dădu importanță răspunsului, continuînd cu întrebările.

— Mai avem arme?

— Au fost transportate la casa parohială, la părințelul din Monte a Sonagli. Și apoi, zilele astea vor avea loc cele două lansări : engleză și americană.

— Și Summonti ?

— S-a hotărît să vină sus, va fi comisar politic.

— Cine sînt cei noi ?

— Tineri chemați în armată și alții care au venit.

— Vin și ei cu noi ?

— Desigur. În fiecare zi se prezintă alții. Și fasciștii formează brigăzile negre ; în unele regiuni au și avut loc ciocniri cu partizanii.

— Tu ce loc ai alege ?

— Nu m-am gîndit la asta. Problema principală era să vă eliberez pe voi.

Mosca își dădu seama că vorbele lui însemnau „să te eliberez pe tine".

— Să plecăm din orașul ăsta.

— Am patru biciclete dincolo de poartă. Sîntem cinci. Unul va sta pe ghidon.

— Voi unde vreți să vă duceți ? îi întrebă Mosca pe tovarășii de celulă, care rămăseseră atenți, uimiți de cele auzite. Întrebările și răspunsurile acelea dezvăluiau multe.

— Sîntem siliți să trecem pe la Medusa, nu știm unde s-au refugiat familiile noastre.

— Stați puțin la Medusa, cît mai puțin cu putință. Ați fost eliberați în virtutea inerției, fasciștii din Medusa ar mai putea reveni asupra ordinului.

— Veniți cît mai curînd sus. La Saltocchio, la Duchen, o să vi se spună unde se află, interveni Mosca. Vara e aproape. O vom duce bine la munte.

La bifurcarea drumului se despărțiră.

— La revedere, băieți ! Emanuele, peste puțin timp vei cînta cantonetele tale sus, pe munte.

Mosca și Roderigo o luară pe șoseaua spre Farneta, ceilalți o cotiră înspre mare. Își făcură mult timp semne de salut cu mîna.

— Ce-ați făcut ?

— Ce anume ?

— Nu face pe prostul !

— Te referi la Saverio ?

— Da.

— Anselmo și Summonti l-au omorît pe Nencini.

— Cum ? ! Bravo lor !

— Trebuia să mă duc și eu cu ei. Anselmo și-a scos cele trei pistoale de precizie ale lui, unul era pentru mine. Apoi mi-a spus că sînt prea tînăr, îmi putea lăsa o amintire groaznică.

Cu o voce tulburată, Mosca spuse :

— Buni băieți cei doi, tac ei, dar știu să acționeze la momentul potrivit.

— Cum ? Dar Anselmo vorbește într-una.

— Voiam să spun că nu-și dau aere, nu fac niciodată pe grozavii.

Roderigo zîmbi. „În schimb, tu, cîteodată"... era gata să-i spună, dar renunță și zise :

— Sînt tînăr, și totuși cînd a fost vorba de cărat baloturi pe munte...

— Fii liniștit, acum se schimbă toată situația. Vom fi la fel ca soldații. Fasciștii ne vor găsi pe teritoriul nostru și le vom da riposta cuvenită. Cîteodată vom coborî și noi, ne vom duce în căutarea lor. Se anunță timpuri bune, Roderigo. Sper că mă vei însoți.

— Spui că nu se poate alcătui o singură formație militară ?

— Vino cu mine și-o vom duce bine.

Și, cu nerăbdare, a doua zi, Mosca, însoțit de Roderigo, plecă la Saltocchio, la casa lui Duchen, și de acolo își propuse să ajungă la Lorenzino, să vadă ce-a realizat el, și apoi să-i facă o vizită binecuvîntatului părințel din Monte a Sonagli, despre care vorbeau toți. Dormise în noua locuință pe care i-o închiriase tatăl lui la țară. Celor apropiați, cînd îl întrebară despre închisoare, de Saverio, de interogatorii, le răspunse distrat, de parcă ar fi fost fapte de mult petrecute, care nu mai prezentau interes acum. Mosca ardea de dorința să recupereze timpul pierdut să organizeze, să ia comanda, să acționeze ; această viață nouă, viața de partizan, i se părea mai potrivită cu firea lui, mai liberă și mai temerară, fără precauțiile permanente pe care le pretindea Summonti cînd făceau parte din organizația clandestină.

Lorenzino ocupase o mică porțiune lîngă Cernaia, cîteva case de munteni ; partizanii lui se învîrteau pe acolo cu pușca în bandulieră. Două santinele, stînd tot timpul în turla ascuțită a bisericii, vegheau dacă nu cumva urcă vreo coloană de fasciști sau, mai rău, soldați nemți. Muntenii aveau un fel de prietenie pentru băieții aceia, amestecată cu neîncredere, cu teamă, dar mai ales erau furioși din cauza nesuferitelor acelora de bonuri pe care începuseră să le dea în locul banilor.

Lorenzino îi primi cu mare bucurie pe prietenii lui, pe el nu-l interesa comanda ; era preocupat de regie, era cu gîndul la americani, voia să-l convingă pe radiotelegrafist să vină lîngă el ca să transmită mesaje, să creeze evenimente, lovituri neașteptate de teatru, să trezească admirația căpitanului Joe.

— Dacă vă opriți aici, îmi faceți plăcere, ne organizăm cu toții împreună.

Mosca, emoționat de asemenea primire, uită de aspirațiile sale personale.

— Așteaptă cîteva zile să-mi limpezesc ideile, o lună de închisoare m-a vlăguit, m-a amorțit. Avem de discutat despre atîtea lucruri ! Diseară vreau să mă duc să-l cunosc și eu pe părintelul din Monte a Sonagli, să văd ce fel de om e, apoi vom lua hotărîri, va trebui să vorbim și cu Summonți.

— Vino să punem totul la punct.

— Da, voi veni, dar lasă-mi puțin răgaz. Și Mosca, împreună cu Roderigo, luară drumul spre Monte a Sonagli.

Don Filiberto transformase satul într-o bază a partizanilor, înființase o cantină, un dormitor, o infirmerie, și alerga peste tot, intra în case, îi însuflețea pe toți, îi liniștea pe unii, și, bineînțeles, nu-și neglija nici obligațiile lui religioase. Cu cei nedumeriți, cu cei șovăielnici și îndărătnici devenea mai brutal, cita Evanghelia cu severitate.

Primul om cucerit de don Filiberto fusese Adriatico. Acesta pleca aproape în fiecare zi de la Saltocchio, deseori întovărășit de Teresa, și, după ce ajungea în sat, care devenise o adevărată bază militară,

pe zi ce trecea mai numeroasă și mai bine organizată, era gata să îndeplinească orice muncă. Dacă părințelul îl oprea la masă, se apucau după aceea de discuții. Adriatico îl lăsa să se înfierbînte și, într-un moment potrivit, cu o maliţiozitate blîndă, i se adresă :

— Dar preoți ca dumneata nu mai sînt ! Unde sînt ceilalți ?

— Preotul slujește pentru toate sufletele și e deasupra oricărei politici. Eu am avut datoria să am grijă de cei din satul meu.

Și deoarece argumentul cu alți preoți sau cu alte misiuni ale Bisericii era spinos, don Filiberto dădea discuției un aer glumeț sau aducea vorba despre numeroasele dificultăți ale organizării.

Mosca, luînd și el cunoștință de vioiciunea generoasă a lui don Filiberto, făcu o adevărată pasiune pentru el și, fără altă introducere, și trecînd peste orice rezerve, îi mărturisi :

— Vreau să organizez sus pe munte o formație de partizani.

— Foarte bine, e nevoie de așa ceva, e tocmai ceea ce așteptam, răspunse pe loc părințelul.

— Să mergem dincolo, în cealaltă cameră, să vorbim mai pe îndelete.

— Satul nu e în întregime unit, continuă părințelul îndată ce rămaseră singuri. Cei mai mulți au încredere în mine, dar nu știu cît o vor avea. Și apoi, nu pot, și nu trebuie să fac să riște o comună întreagă. Mulți sînt șovăielnici, unii sînt fricoși, vreunul ar putea să fie chiar spion ; unii stau liniștiți, dar în ochii lor citesc ceea ce gîndesc, frica e un rău sfătuitor, voi sînteți comuniști... sau spuneți că sînteți. E timpul ca eu să încetez activitatea, să aduc comuna în stare normală, sau cel puțin așa să pară oficial. Vom continua, dar într-un alt fel ; cu mai multă prudență va putea totuși fi o bază de aprovizionare, un centru, un refugiu pentru bolnavi și pentru răniți. Tinerii, pînă una alta, nu trebuie să stea inactivi. Ceva mai sus de noi, la cincisprezece kilometri, se află o Capelă în care mă duc și slujesc în fiecare an, cu o încăpere mare și o subterană de toată mi-

nunea. În jurul ei sînt numai cîteva case, vreo zece, locuite de pădurari ; cîteva din ele sînt chiar pustii. Puteți să vă instalați acolo, și asta chiar deîndată. Locul e foarte potrivit, se vede cine vine, domină toată valea ; la nevoie, vă puteți retrage de acolo prin părțile Modenei, o șosea vă duce drept într-acolo. Armele le aveți voi, la hrană mă gîndesc eu ; e bine ca în primele zile să nu faceți nici o rechiziție, nu-i bine să-i atingeți pe munteni în interesele lor... altfel...

— Sînt gata ; să mergem chiar în seara asta ! Izbucni Mosca, fermecat de părințelul acela din care țîșneau idei, inițiative, previziuni.

— Și vom rămîne în legătură. În seara asta e tîrziu. Vino mîine dimineață. Am să-ți dau în grijă camera și subterana. De acolo de sus veți vedea pe o rază de mai mulți kilometri pe oricine se apropie. Înălțimea atinge două mii de metri. Ați putea începe cu cincisprezece sau cu douăzeci de partizani. Vara va fi răcoare. Să sperăm că aliații vor fi aici pînă în iarnă ; dacă o să ne prindă zăpada, o să fie foarte prost, foarte prost, o adevărată tragedie.

Medusa rămăsese singură, pustie, fără nici un locuitor. Cel care, printr-o întîmplare cu totul neobișnuită, trecea pe acolo povestea că era cufundată într-o liniște deplină, încremenită ; de-a lungul trotuarelor crescuseră tot felul de ierburi. Dacă străbăteai străzile cu bicicleta, fîșîitul cauciucurilor și ticăitul roții libere răsuna limpede și înfricoșător. Toate ușile caselor erau deschise, aerul, lumina și întunericul intrau fără nici o opreliște. Cînd se ridica vîntul de sud-est, ușile erau trîntite de pereți cu zgomot. Pe plajă se formaseră dune de nisip, peștii ajungeau nestingheriți pînă la țărm. Nemții dărîmaseră toate clopotnițele bisericilor, chiar și pe cea mai veche, a bisericii Santa Rosalia ; resturile ei zăceau acolo, într-o parte.

ŞI ANSELMO PLEACĂ

In orice acţiune din care poţi avea un folos, cînd oamenii construiesc, duc la bun sfîrşit ceva, moartea se înfăţişează pentru a-şi lua tributul, de parcă n-ar fi cu putinţă să mergi înainte şi să îndeplineşti o misiune fără ea; uneori ajungi să crezi că fără chipul ei rece operele nu reuşesc să se împlinească, pecetea ei fiind nelipsită.

Anselmo căzu cel dintîi. Îl ucise unul din Saltocchio, un oarecare Padula, care se înscrisese în noul partid fascist republican. Avea misiunea să supravegheze regiunea, să-i spioneze pe partizani. De mai multe ori fusese pe punctul de a-l denunţa pe Duchen, dar îi era rudă mai de departe; cîndva, între familiile lor avusese loc o neînţelegere; comuna avea să-l bănuiască imediat. Îl reţinuse apoi şi frica de nemţi; în alte părţi în locul fasciştilor veneau nemţii, înconjurau localitatea, omorau, dădeau foc la tot, fără alegere. Insemna să rişte prea mult. Anselmo, în schimb, i se păru mai potrivit.

Padula observase de cîtva timp că Anselmo venea din două în două zile la Saltocchio, trecea pe la Duchen şi apoi se îndrepta către Monte a Sonagli. Dacă reuşea să-i descopere activitatea de partizan, străinul acela era tocmai prada care-i trebuia. Intr-o dimineaţă se luă după el, îl urmări pe potecă şi, cu oarecare uimire, îl văzu intrînd într-un bordei, într-un fel de baracă ce părea părăsită, pe jumătate ascunsă într-o grotă. După aproape o jumătate de oră Anselmo ieşi şi-şi continuă drumul.

Padula se apropie pe furiş de baracă, auzi glasuri şi distinse cuvinte străine. Baraca nu avea ferestre, nu se putea privi înăuntru. Padula îşi fixă un loc şi

aşteptă. Pe înserat uşa se deschise şi apăru un individ care se uită atent în dreapta şi în stînga, apoi făcu un semn înspre interior. Pe platoul scurt din faţa cabanei, apărură doi tineri, unul blond, altul brun şi robust. Făcură cîţiva paşi vrînd parcă să se dezmorţească, respirară adînc; unul şchiopăta, celălalt avea un braţ care îi atîrna de gît, părînd bandajat.

„Doi prizonieri aliaţi, din cei care la opt septembrie au fugit din lagărele de concentrare", îşi spuse Padula, şi aşteptă pînă ce străinii intrară înăuntru.

Din nou se apropie şi auzi cuvintele acelea străine, unul explica celuilalt ceva, repeta acelaşi nume.

„O lovitură grozavă! Camarazii or să fie încîntaţi. Nici ăştia nu sînt din Saltocchio."

Cei doi erau într-adevăr foşti prizonieri, unul englez, altul rus. Fugiţi la opt septembrie, fuseseră adăpostiţi de partizanii din Lunigiana. Fuseseră răniţi în timpul unor lupte şi partizanii îi aduseseră la părinţelul dé la Monte a Sonagli, într-o regiune considerată mai calmă, potrivită pentru convalescenţă. Don Filiberto pregătise pentru ei baraca aceea, îi instalase acolo şi avea grijă de ei. Anselmo trecea la două zile să le vadă rănile; rusul era rănit la un picior, englezul la un umăr.

Padula născoci un plan prin care să-i prindă pe toţi trei. La Saltocchio nu erau medici şi femeile aflaseră de existenţa lui Anselmo. Se duceau la Teresa: „Te rog, cînd vine doctorul Ippolito, spune-i să treacă pe la mine, anunţă-mă, trebuie să-i arăt copilul, mama, soţul". „Bine, răspundea Teresa. Am să-i spun. Cred că doctorul Ippolito vine mîine". Şi Anselmo, după o oarecare împotrivire, făcuse ca ceilalţi, îşi schimbase numele. Ca de obicei, Summonti fusese de neclintit, era ordinul Partidului. „Aşa trebuie să facem. Dacă cei noi sînt arestaţi, nu pot decît să spună un nume, un simplu nume fără pericol pentru noi".

Anselmo îşi alesese numele Ippolito şi acum şi Teresa se străduia să nu greşească.

Padula îşi luă nevasta de-o parte:

— Trebuie să te duci la Teresa şi să te împaci cu ea.

— Eu la Teresa ?! Să vină ea la mine !

— E vorba de-o răzbunare, n-ai înțeles încă ?

Nevasta lui Padula era o intrigantă, doritoare să aibă ea ultimul cuvînt, își aținase totdeauna bărbatul. Îndată ce auzi cuvintele acelea, i se desprinse un zîmbet de pe buze.

— Datoria ta e să-l ții de vorbă pe doctorul Ippolito pînă ce eu am timp să cobor la Vincigliata și să mă întorc cu jandarmii. Și îi spuse întîmplarea de la bordei cu prizonierii aliați.

— Am să-mi joc bine rolul. Fii sigur !

Femeia se duse acasă la Duchen, supusă, cu capul plecat.

— Sînt lucruri trecute. Să nu mai vorbim de ele. În timpurile noastre trebuie să ne gîndim la altele.

Teresa se înduioșă :

— N-am fost de loc supărată pe dumneata. Îmi pare rău că n-am venit eu mai întîi.

— Fă-mi un bine. Am copilul bolnav, nu găsesc doctor. Cînd vine doctorul Ippolito, roagă-l să treacă pe la mine.

— Fii liniștită, va veni.

Padula îi anunțase din timp pe jandarmi : „Fiți gata. Îi veți prinde pe toți trei".

Anselmo sosi la Saltocchio, care de fapt era în drumul lui : casa Teresei, apoi baraca, Monte a Sonagli și de acolo formația lui Mosca, apoi formația lui Lorenzino. Era singurul medic partizan și trebuia să treacă pe la toți.

În dimineața aceea, Teresa îi făcu o primire deosebită.

— Ai devenit vestit, la Saltocchio te iubesc toți. Mulțumită ție ne-am împăcat cu o rudă a noastră, ai îmblînzit o zgripțuroaică, o femeie cumplită care de dragul de-a se certa s-ar lua la întrecere și cu diavolul.

— Sînt multe vizite de făcut ?

— Privește ce listă ! Dar nu pleca, odihnește-te. Vreau să te întreb ceva.

— Mi-o spui într-un fel care-mi stîrnește curiozitatea.

Teresa continuă să țină ochii în jos, părea că trebuie să treacă un obstacol.

— Ce părere ai de Adriatico ?

— Vei fi fericită.

Teresa se înroși, surprinsă că iubirea ei nu era o taină.

— De unde știi ?

— Iubirea nu se poate ascunde.

Apoi Teresa îi mărturisi că era foarte îngrijorată pentru viața logodnicului ei :

— Se expune prea mult. Cînd e ceva cu adevărat periculos se duce el. E prea bun.

— Și pe cînd căsătoria ?

— După eliberare.

— Ai să mă inviți ?

— Sigur.

— Părintelul din Monte a Sonagli vă va căsători.

— Cum de-ai ghicit ? E un vis al meu și-aș vrea să fie de față toți prietenii.

— Se va înfăptui curînd. Americanii se mișcă greu, dar vor veni.

— Mulțumesc, Anselmo.

— Te-ai făcut mai frumoasă.

— Ce spui !

— Hai, dă-mi lista vizitelor. Ziua nunții tale va fi o mare sărbătoare. Vom veni cu toții. Don Filiberto o să țină un discurs care o să ne miște ; te văd ștergîndu-ți lacrimile cu o batistă albă. In seara asta trec pe la formația lui Lorenzino și am să-l văd și pe fratele tău.

— Spune-i că sîntem bine, să mai vină să ne vadă ; la Saltocchio nu-i nici un pericol.

Anselmo intră în comună, trecu din casă în casă, vizită, dădu sfaturi, semnă rețete. Nevasta lui Padula îi ieși înainte :

— Nu, casa mea e ultima, aceea din vale. Mergeți mai întîi la ceilalți. Vă aștept la poartă.

Copilul lui Padula era puțin debil. Anselmo făgădui :

— Cînd mai vin vă aduc medicamente.

— V-am pregătit o cafea, din cele bune.

— Mulțumesc, sînt în întîrziere.

— Nu vreți să-mi faceți această plăcere? În timp ce luați cafeaua s-ar putea întoarce și soțul meu; cît de mult aș vrea să-l vedeți și pe el! Tușește într-una.

Anselmo gustă încet cafeaua aromată care devenise atît de rară. Apoi, fumînd o țigară, mai rămase bucuros să schimbe cîteva vorbe cu femeia aceea atît de plină de atenții, care avea o vioiciune, o dorință ciudată de a vorbi, de a se interesa de vrute și nevrute.

— Mulțumesc pentru cafea. De multă vreme n-am mai băut o cafea atît de bună.

— Păcat că nu mai rămîneți.

Anselmo se pregăti să plece. Aerul era îmbălsămat, vara era în toi dar pe munți era încă primăvară. Vizitele prin case, întrebările puse de toți muntenii aceia simpli îi dăduseră o stare de încredere, de prietenie. Cărarea pe alocuri era acoperită cu tot felul de ierburi mirositoare, de flori. Anselmo rupsese dintr-un copac o nuia și se distra lovind cu ea din mers mărăcinii de pe cărare. Deodată îi veniră în minte mărturisirile Teresei. „Cu cîtă sfiiciune mi-a vorbit despre Adriatico! Am să-mi găsesc oare și eu o fată? Se întrebă Anselmo, și încetini pasul. Va fi blondă? brună? va fi frumoasă? cum se va numi? Dar am s-o găsesc oare? Uneori mi se pare că sînt bătrîn, poate pentru că în război am văzut murind pe alții mai tineri decît mine. Dacă aș întîlni-o, ne-am înțelege numaidecît... mi-ar plăcea să fie curajoasă, gata să îndure alături de mine chiar și mizeria. Aș vrea să-i mărturisesc tot ce-mi trece prin minte, pînă și păcatele; ar fi o tovarășă, mai mult decît o amantă. De cînd caut o asemenea femeie..."

Anselmo trecu pe lîngă tufișul în care se aflau ascunși jandarmii, dar era atît de cufundat în visarea aceea plăcută, încît nici nu privi într-acolo. Acum, închipuirea, eliberîndu-l de orice gînd trist, îl purta spre timpul care avea să vină după eliberare. „În sfîrșit, vom vorbi unii cu alții, nu ne va mai fi frică, fasciștii vor uita și ei josniciile, vor fi potoliți. Vom înălța școli, tinerii vor învăța... va fi o viață minunată, în adierea plăcută a libertății"...

Pe cărare, venea spre el un om care mergea cu capul în jos, părînd că se grăbește. Era Padula. Anselmo îi făcu loc să treacă în mod automat și apoi își reluă visarea fericită, întreruptă pentru o clipă, cînd vederea barăcii, care se afla la cîteva zeci de metri, îl readuse la realitate. „Doi tineri, închiși, răniți, străini unul de altul, ce greu trece pentru ei, pe semne, timpul! Tot e bine că am pachetele astea cu țigări, și atinse buzunarul hainei. Cel puțin vor putea fuma!"

Anselmo atinse ușor stînca în spatele căreia spiona un jandarm. Mai făcu cîțiva pași și bătu așa cum era înțelegerea. In cabană se auziră voci vesele, ușa se deschise numaidecît Anselmo dispăru înăuntru.

Jandarmul care stătea ascuns în spatele stîncii făcu semn celorlalți din tufiș să se apropie. Era o liniște ca în zilele pline de soare, pe munte.

In interiorul barăcii începu o conversație rudimentară, cu cuvinte italiene, franceze, engleze, cîteva rusești.

— Cînd această *house* tu a veni, noi bucuroși, *happy.*

— Iute *liberation,* Logodnicele *the girls, tovarisch,* așteaptă *elles attendent.* Acum, *maintenant to nurse,* a îngriji. Apoi *talk,* vorbi. Și Anselmo le dădu țigările.

Baraca nu avea ferestre; ca să se vadă mai bine înăuntru, să-i panseze cum se cuvine, întredeschiseră ușa. Toți trei erau învăluiți în razele aurii ale soarelui. Rana rusului era aproape vindecată.

Jandarmii se apropiară. Ajunseră la cuvintele:

— Da, *si.* Tu iute *nasch visdarovish,* vindecat. Intorci partizan. Lumină, *lumière,* aer liber.

Un jandarm dădu un picior în ușă și traseră. Anselmo era aplecat asupra rănii. Nu-și mai dădură seama de nimic. Rămaseră toți trei cu ochii deschiși.

Muriră apoi alți tineri; a murit Emanuele, cel care cînta în închisoare. Ca în toate războaiele de partizani, avură loc sălbăticii, acte de îndrăzneală, de eroism, trădări, fugi, omoruri, răzbunări, certuri, dovezi de încredere. Nemții, o dată cu apropierea frontului, se arătară din ce în ce mai răi. De copacii de pe muntele

Farneta, într-o dimineață, spînzurară numeroși oameni cu sîrmă. Pe părințelul din Monte a Sonagli nu izbutiră să-l prindă, dispăru de sub nasul lor; intrară în biserică în timp ce el era la altar, dar cînd se apropiară, el nu mai era. Oamenii din parohia lui fură ca un zid, nimeni dintre ei nu vorbi, nemții amenințară că vor da foc comunei, urmau să se întoarcă a doua zi dar fu un adevărat noroc, pentru că în timpul nopții chiar brigăzile SS primiră ordinul să se transfere în altă parte.

Formația lui Lorenzino fu atacată de o brigadă de fasciști. După o ciocnire rapidă, izbutiră să scape și să-i ajungă pe celălalt versant pe oamenii lui Mosca. Impreună, fugiră peste munți prin strîmtorile cele mai inaccesibile; trebuiau să fie cu băgare de seamă să nu se apropie de satele în care bănuiau că fasciștii ar sta la pîndă. Brigada fascistă continuă să-i urmărească. Partizanii nu puteau accepta lupta din cauza numărului lor mic, a lipsei de arme.

In zorii celei de-a treia zi, cei din brigadă erau pe punctul de a-i prinde. Lorenzino se hotărî să se oprească într-un loc și să încerce o luptă cu cîțiva oameni, în timp ce ceilalți continuau marșul. Alese patru tovarăși dintre cei mai sprinteni și curajoși; se ascunseră în spatele unei ridicături care domina o trecătoare prăpăstioasă. Indată ce urmăritorii apărură, traseră. Poziția lui Lorenzino ar fi fost bună, dacă ambele tabere ar fi avut numai pușți. Dar fasciștii aveau și mortiere. Una din bombe, după ce străbătu o baricadă, explodă aproape de Lorenzino rănindu-l la un braț și în coaste. Haina i se înmuie de sînge, simți o durere aprigă în tot trupul. Ceru să fie legat subsuoară. Lupta continuă; apoi hotărîră să se retragă, să-i ajungă din urmă pe ceilalți. Fasciștii, care avuseseră pierderi de la început, probabil că n-aveau de gînd să-i urmărească imediat.

Lorenzino mergea greu, pierduse mult sînge. Îi ajunseră din urmă pe oamenii lui Mosca spre seară; toți erau rupți de oboseală și descurajați. Mosca îl bandajă pe Lorenzino cu cea mai mare grijă; printre fîșiile de carne se vedea osul lucind alb.

— Nu mai pot, îi șopti Lorenzino cu un surîs. Du-te cu ceilalți. Lasă-mă aici !

— Nu te voi părăsi niciodată.

— Greșești, războiul e un joc ; are regulile lui.

— Pentru mine nu există reguli. Ori vii cu noi, ori rămînem toți să luptăm aici.

Lorenzino surîse din nou cu acea adîncă bunătate pe care o au cei care sînt sleiți de putere ; durerea îi strîngea acum ceafa și simțea cum se sufocă. Vorbea cu un glas care venea de departe și totuși se auzea perfect distinct. Se așezase pe pămînt, sprijinit de o stîncă. Ceilalți făcură roată în jurul lui, discutînd despre cele ce aveau de făcut.

— Dacă vrem să scăpăm de urmărire, trebuie să mergem toată noaptea. Trebuie neapărat, auzi Lorenzino pe cineva.

Mosca trase o înjurătură : „Vorbește încet !" după care urmă un schimb de cuvinte neînțelese.

Lorenzino se ridică cu greutate, înconjură încet stînca. Desprinse de la brîu o grenadă, îi smulse piedica cu dinții și după zece secunde și-o izbi în cap.

Moartea îi secera și pe fasciștii tineri și bătrîni. Rindi muri ușor. Fu prins printr-o simplă întîmplare, sau el înfruntase primejdia. Fusese trimis cu motocicleta să ducă un ordin, ar fi putut trece pe șosea fără riscuri ; în schimb, el apucă pe drumul cel mai scurt, prin munți. Partizanii îl prinseră. „Uite-l pe Rindi !" Și-l duseră la Comandament. De cîtva timp însă, Rindi participa la toate acțiunile, dar rămînea în umbră, era îmbrăcat ca toți ceilalți fasciști dar nu mai era el, de parcă în sinea lui ar fi încercat să descifreze o taină.

— De ce-i loveai pe muncitori ?

— Credeam că fac bine, că sînt ticăloși, că nu merită altceva.

— Cum așa ?

— Credeam că trebuie să rămînă sclavi.

— Ai fost un tîlhar.

— Da, dar n-am știut.

— Te omorîm.

— Bine. Și avu o privire de părere de rău, ca unul care în viață n-a știut cum trebuie să trăiască. Arătă că nu se teme de moarte. Cînd unul din partizani se prefăcu că-i dă o palmă, el își veni iute în fire, ca odinioară „Rîndi care vine".

Și acum, cînd era pe punctul de a muri, nu izbutea să-și găsească vorbele pe care simțea că trebuie să le rostească.

— Așează-te acolo, în fața stîncii aceleia.

— Vreau să fiu împușcat în piept. Sînt din Medusa, la fel ca voi. Cel puțin la orașul meu am ținut și eu, și zîmbi, izbutind, în sfîrșit, parcă să spună ceva, un lucru adevărat. În clipele cînd aștepta, rosti :

— Iertați-mă un moment, și își făcu semnul crucii, apoi, frămîntat de o altă întrebare, adăugă : Niciodată nu mă duceam la biserică.

CUPRINS

Notă 5

25 iulie 9
26 iulie 24
Casa din bătaia lunii . 35
Intoarcerea cămăşilor negre 71
Anselmo îl întîlneşte pe amiralul Saverio . 84
In vila lui Nelly . . . 105
Soseşte partidul 123
In căutarea radiotelegrafistului . 134
Radiotelegrafistul 154
Percheziţie într-o veche casă din Medusa . 170
Poligonul de tragere sare în aer . . 183
Rosa pleacă în sud 200
Măreţul Badaloni 220
You must obey me. You are at our service . . 232
Toţi sîntem fraţi 251
Cetăţenii din Medusa 270
Anna mănîncă mere . . . 296
Grupul acţiunii patriotice . . 323
Cărticelele lui Nelly . . 343
Serata de gală . . 359
Arestarea 386
Summonti îşi schimbă părerea . . 414
Adio, amirale Saverio ! . . . 428
Medusa tăcută şi părăsită . 448
Şi Anselmo pleacă . 463

Redactor responsabil : CISMAŞ ANGELA
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Dat la cules 24.09.1964. Bun de tipar 21.11.1964. Apărut 1964. Tiraj 12.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B satinat de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 24,77. Coli tipar 29,5. A. nr. 11.412. C. Z. pentru bibliotecile mari 85. C. Z. pentru bibliotecile mici 86—31=R.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95, Bucureşti — R.P.R., comanda nr. 2081.

Lei 11,50